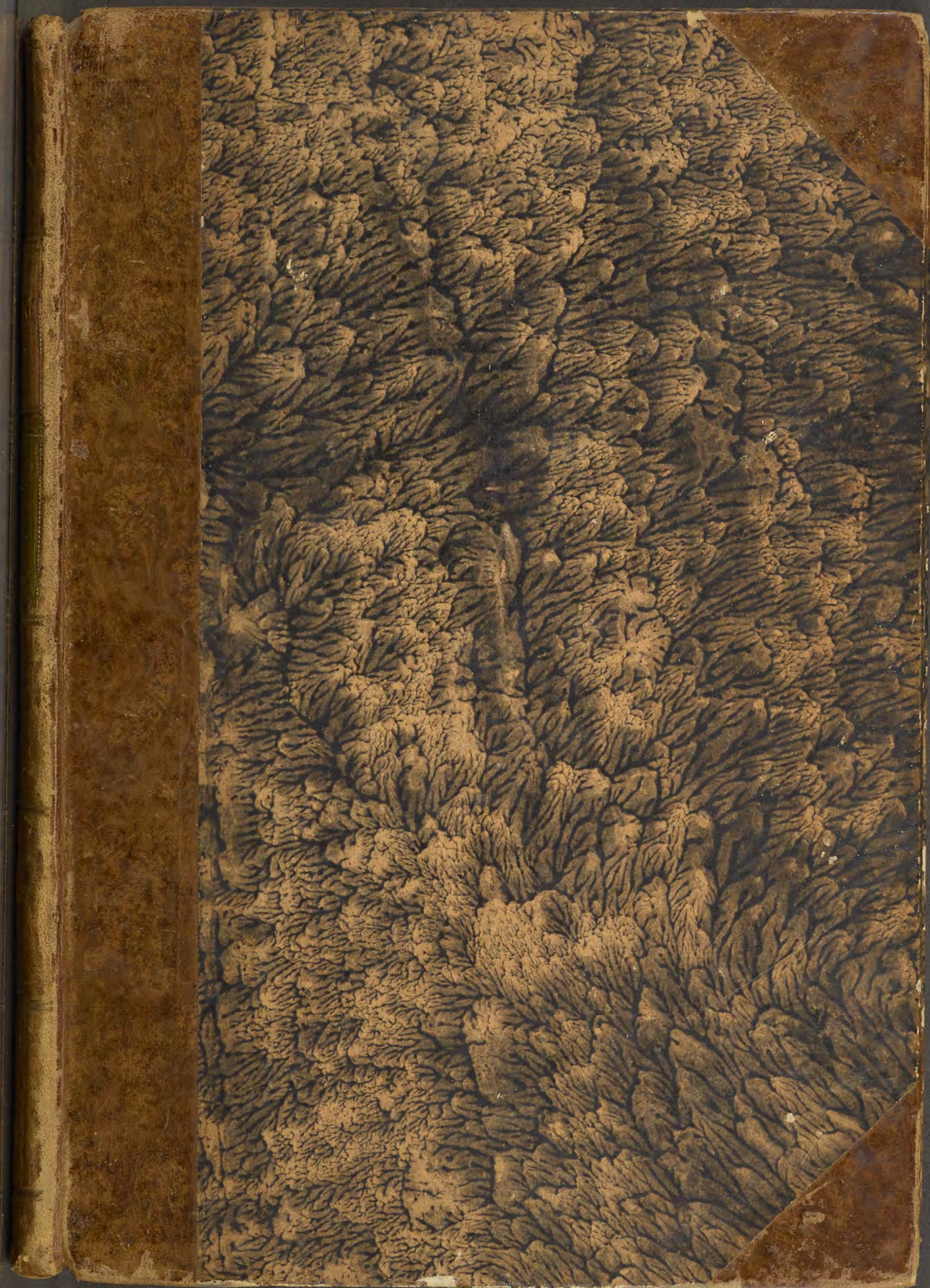
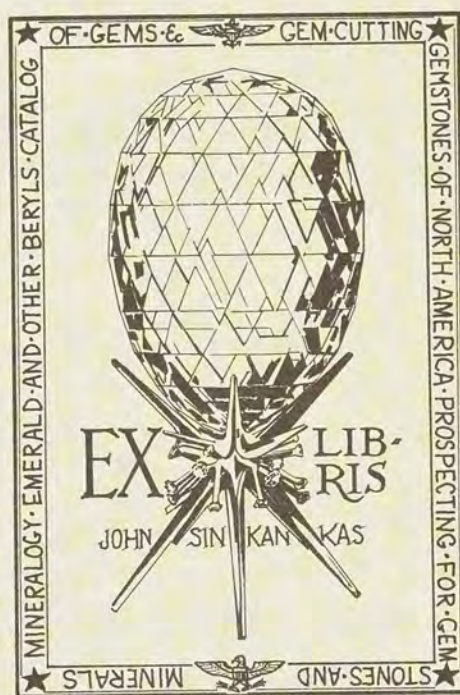

30.00
2 vols
(3 books)

54.504

GORI

Zw. in (2)
set. 600

THE SAVRI
GEMMARVM
ANTIQVAVM
ASTRIFERARVM
VOLV MEN I.

ISL
EL010632

THESAVRVS
GEMMARVM
ANTIQVARVM
ASTRIFERARVM

QVAE E COMPLVRIBVS
DACTYLIOTHECIS SELECTAE
AEREIS TABVLIS CC. INSCVLPTAE
OBSERVATIONIBVS INLVSTRANTVR
ADIECTIS PARERGIS LX.

ATLANTE FARNESIANO
PROLEGOMENIS. DIATRIBIS III.

DISSERTATIONIBVS XV. ET INDICIBVS

FLORENTIAE. ANNO. IVBIL. CIO. IO. CC. L.

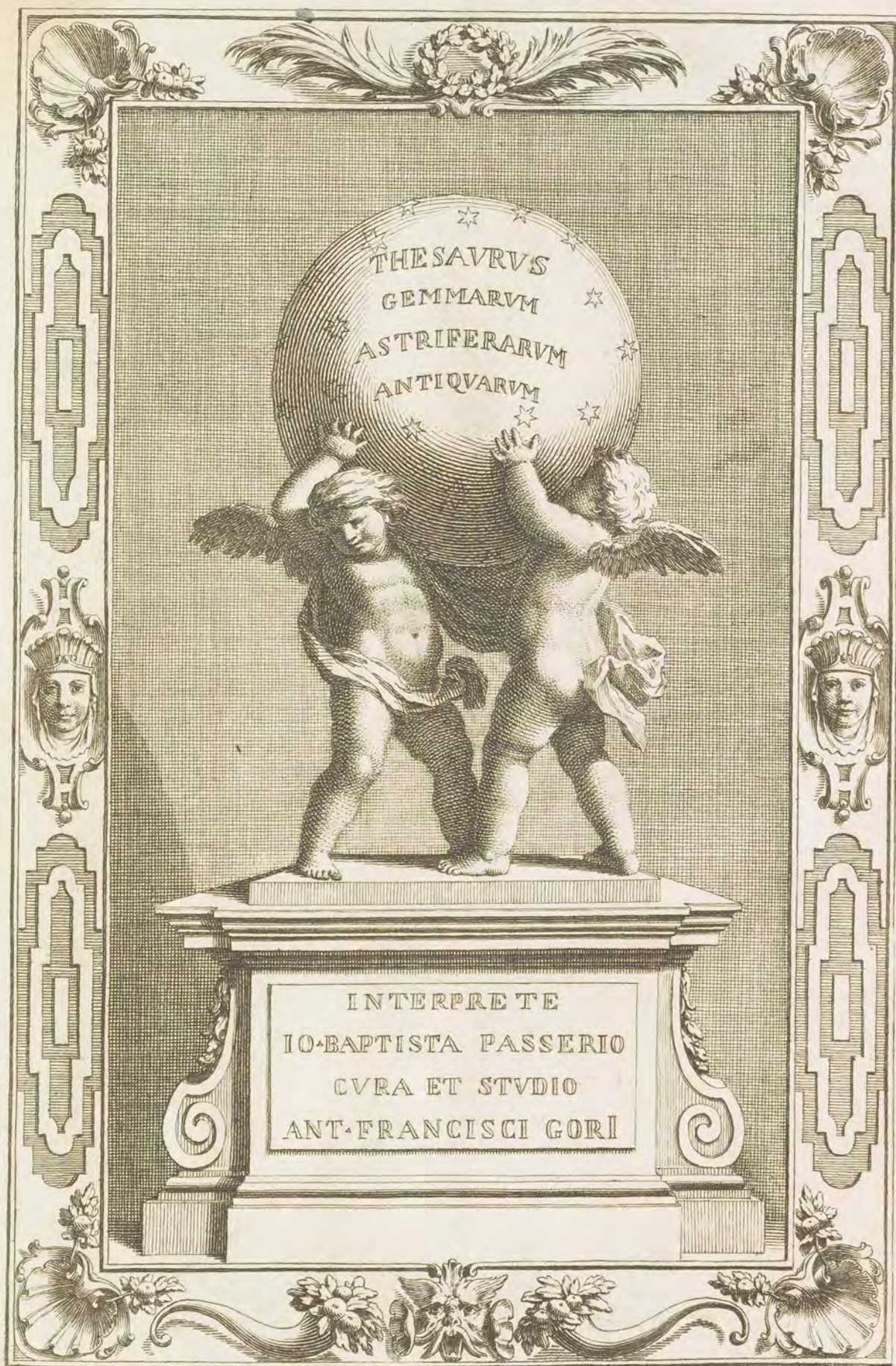
EX. OFFICINA. TYPOGR. ALBIZINIANA
PRAESIDVM. ADPROBATIONE

1750

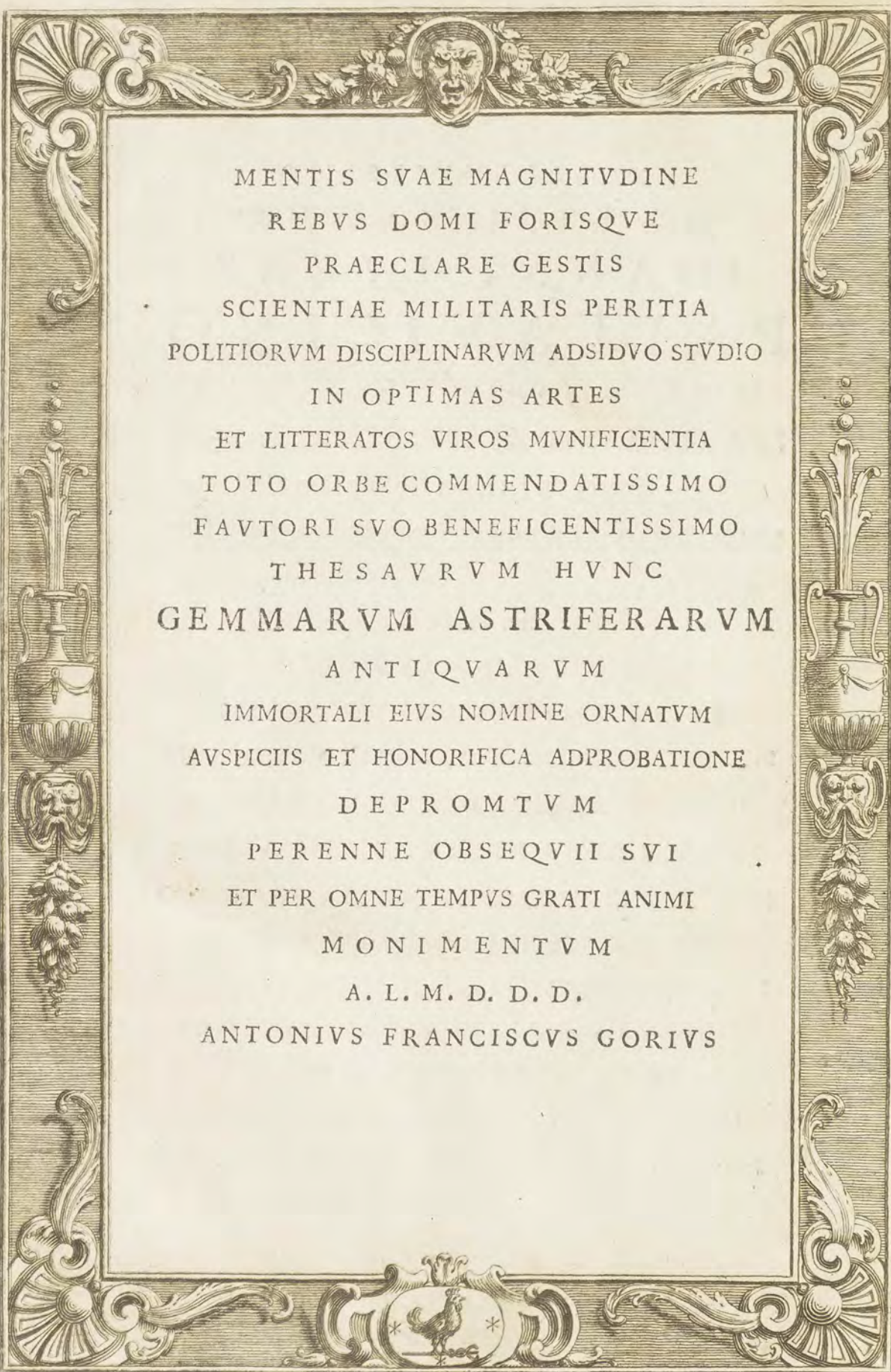
THE
LIBRARY
OF THE
UNITED STATES
DEPARTMENT OF
THE INTERIOR
BUREAU OF LAND
MANAGEMENT
WASHINGTON, D. C.

OFFICE OF THE
DIRECTOR
WASHINGTON, D. C.

EXCELLENTISSIMO
SAC. ROM. IMPERII COMITI
**IOANNI LVCAE
PALLAVICINO**
INCLVTO. PRVDENTI. MAGNANIMO
IMP. CAESARIS FRANCISCI P. F. AVG.
CONSILIARIO INTIMO
MARIAE THERESIAE ROM. IMPERAT.
REGINAE HVNGARIAE ET BOHEMIAE
etc. etc. etc.
HONORATO A CVBICVLO
ET A PENITIORIBVS CONSILIIS
SVPREMO AVSTRIACAE INSVBRIAE MODERATORI
ITALICI EXERCITVS ET ARMORVM
TERRA MARIQVE IMPERATORI STRENVISSIMO
REGIAE ARCIS IOVIAE MEDIOLAN. PRAEFECTO
REGIORVM VECTIGALIVM PRAESIDI SVMMO
SECVRITATIS QVIETIS TRANQVILLITATIS PVBLICAE
INSTAVRATORI. VINDICI. CVSTODI
VIGILANTISSIMO
LEGVM ET CONSTITVTIONVM MVNICIPALIVM
RESTITVTORI. EXIMIO. IVSTO. SAPIENTI
PVBLICO BONO FELICITER NATO

MENTIS SVAE MAGNITVDINE
REBVS DOMI FORISQVE
PRAECLARE GESTIS
SCIENTIAE MILITARIS PERITIA
POLITIORVM DISCIPLINARVM ADSIDVO STUDIO
IN OPTIMAS ARTES
ET LITTERATOS VIROS MVNIFICENTIA
TOTO ORBE COMMENDATISSIMO
FAVTORI SVO BENEFICENTISSIMO
THESAVRVM HVNC
GEMMARVM ASTRIFERARVM
ANTIQVARVM
IMMORTALI EIVS NOMINE ORNATVM
AVSPICIIS ET HONORIFICA ADPROBATIONE
DEPROMTVM
PERENNE OBSEQVII SVI
ET PER OMNE TEMPVS GRATI ANIMI
MONIMENTVM
A. L. M. D. D. D.
ANTONIVS FRANCISCVS GORIVS

COMES EXCELLENTISSIME
MAECENAS OPTIME

VOD a DEO OPTIMO MAXI-
mo saepe precatus sum , ut si
antiquae eruditionis adpara-
tu et copia praeclarum Opus haberem aliquan-
do , summa cum dignitate et laude mihi contin-
geret dedicare INSIGNI VIRO , non solum anti-
qui generis splendore , nobilitate , amplitudine,
* * opu-

opulentia, gratia, rerumque gestarum gloria praestantissimo; verum etiam optimarum litterarum amore, cultu, patrocinio, doctrina atque iudicio inter ceteros, qui maxime his laudibus florent, instructissimo; id nunc divino praesidio feliciter me adsecutum intelligo. Tua siquidem singulari prorsus erga me humanitate, atque honorificentissima adprobatione, COMES SAPIENTISSIME, qui Belli ac Pacis artibus ornandis, tuendis inlustrandisque publico bono natus es, divino adnuente Numine, ingens hoc decus summumque beneficium sum consecutus, ut haec Volumina, quae GEMMARVM ANTIQVARVM ASTRIFERARVM THESAURVM, & veteris Astronomiae perinsigne monumentum, ATLANTEM FARNESIANVM, eruditis PASSERIANIS observationibus locupletatum, complectuntur, immortalis tuo Nomine ornata in publicum adparerent: cuius felicibus auspiciis, atque ingenti splendore conlustrata, a doctis hominibus non gratius tantum, sed et auspicius, Musis ipsis plaudentibus, quae in splendidissima Aula tua, non ad inanem pompam, sed ad implendum suavissimis deliciis animum tuum plane regium ac divinum, veluti in domestica sede versantur, exciperentur. Quoties id mecum ipse repeto, incredibili prorsus laetitia perfundor; sed dum cogito, ac sedula mente contemplor, PALLAVICINE AMPLISSIME, qualis quantusque sis, non solum DYNASTARVM HERORVMQVE nobilissimae atque a remotis usque
tem-

temporibus generosissimae GENTIS TVAE incluta
serie, et claritudine, sed omnium Virtutum,
ingentibus tuis meritis: ob eximiam exquisitam-
que tuam doctrinam ac scientiam; ob insignem
rerum a Te praeclare gestarum gloriam, multis
ac maximis exemplis toto orbe testatam; ob am-
plissimas dignitates, et munera, supremo cum
imperio coniuncta, quae geris; tantae lucis ita
obruor copia, ut scintillas aliquas vix ferre,
ac sustinere valeam. Profecto nullius tantum
est flumen ingenii, nulli dicendi aut scribendi
tanta vis, tanta copia, quae non dicam exor-
nare, sed enarrare egregia magni animi tui fa-
cta possit. Earum siquidem evolventi mihi glo-
riosa monumenta, a Scriptoribus magni nomi-
nis testata, atque aeternitati consignata, qui-
bus non diuturno, sed brevi temporis interval-
lo, quod magnopere mirandum est, ingentem
gloriam, summamque laudem, insignibus studiis,
multis vitae periculis, plurimorum laborum, vi-
giliarumque pretio TIBI comparasti; in eam
opinionem lubens me venire fateor, TE in exi-
mia ac praecellenti rei militaris scientia ac peri-
tia, veterum Heroum et Ducum aequasse gloriam,
in multis etiam superasse: inter eos vero, qui hac
tempestate florent, quampaucissimos pares habe-
re: at in eloquentia, qua maxime polles, at-
que summos Proceres, ac doctos Homines TE
adeuntes suavi admiratione atque iucunditate
imples: in omnigena optimarum disciplinarum

eruditione ; quibus luculenter excultus es : in munificentia erga optimas artes , in litteratos viros amore , paterno prorsus ac regio : in liberalitate , favore atque ope bonis honestisque hominibus adfidue ferenda , longe , absit verbo invidia , omnes plane antecellis . Quapropter si quis nunc a me petat , cui TE simillimum esse censeam ; ultro lubenterque adseram , TE cumulatissime , exprimere , totumque nobis adhuc vivum referre summum illum Austriacorum Exercituum Imperatorem , Maiestatis et Gloriae Romani Orbis Imperii maximum columen , aeternum decus , immortale praesidium , EVGENIUM a Sabaudia PRINCIPEM ; qui cum armorum gloria , tum litterarum patrocinio , & cultu fuit longe clarissimus , atque omnium Sapientum aetatumque consensione eminentissimus . Ne tenuioribus testimoniis , Te , INCLVTE COMES , parum dignis , innitatur laus mea , ad augustum CAROLI VI. CAESARIS Gloriosissimi thronum adpello : qui quum esset verae solidaeque virtutis ac sapientiae Scrutator , Iudex quoque et Aestimator sagacissimus , statim ac intime novit acerrimum iudicium tuum , prudentiam mirabilem ; in arduis difficillimisque negotiis pertractandis egregiam tuam scientiam , ac dexteritatem ; rerum usum , mentem quarumlibet magnarum rerum mole capacem : postquam splendidissima apud eum legatione pro Ianuensi Republica patria tua summa cum laude es perfunctus , minime passus

passus est, ut a regio conspectu ac sinu suo clementissimo discederes; sed in Caesarea Aula primis honoribus, ac muneribus praeclarissimis honestatum Te detinuit, ac frequenter secretiora tecum in Imperio sustinendo Belli Pacisque negotia et consilia divisit. Exinde, ut totum ejusdem INVICTISSIMI IMPERATORIS animum occupares, TIBIQUE arctissime devincires, magis amplum ac vastum, extra Caesaream Aulam, politicarum ac militarium expeditionum Virtuti tuae theatrum aperuisti, ut parem promovendis consiliis, exsequendi agendique strenue summam peritiam ac scientiam tuam luculentissime declarares: siquidem semotis paene omnibus quietioris vitae commodis totus in bellicas artes statim incubuisti. Delectis comparatisque impendiis tuis strenuorum militum copiis, firma virtute, egregio animi ardore, pro incolumitate, quiete & securitate AUSTRIACAE DOMUS AUGUSTAE flagrantem martialis gloriae laudem mentem tuam, emensa jam eruditis Itineribus Europa, scrutatis regiarum aularum moribus, & consiliis, plurimarum rerum experimentis, cognitione & rei maritimae peritia instructissimam, Martis Castris non solum addixisti; sed summa alacritate ac fortitudine ad ardua quaeque subeunda, atque etiam superanda paratissimam perspicue patefecisti. Ad Danubii tutelam consilio tuo expositis bellicis navibus, quibus celeriter aedificandis parandisque artes om-

nes

nes docuisti , rei maritimae CAESARIS imperio
 praefectus es ; quae quidem , ocissimo auxilio
 convectis ad Austriacum Exercitum commeati-
 bus , & subsidiis , TE moderante , tanto prae-
 sidio fuere , ut infensissimae hostium classes &
 copiae , bello luctuosissimo exitium Pannoniae
 minitantes , strenue propulsarentur , profligaren-
 turque ; parta , Te vigilante , atque urgente , Po-
 pulorum ac Regnorum quiete , atque Romani
 Imperii securitate. Infelicis belli reliquias nonne
 ex ipsis hostium faucibus eripuisti statimac ad
 Jonium , Tyrrhenumque contendens , Caesareae
 Classis imperium suscepisti ? Legionum Austria-
 carum Tribunus creatus , Mantuae ditioni &
 regimini cum imperio universi Peditatus pro
 meritis suscectus . Dum MAGNUS CAROLUS
 CAESAR a TE non gladio tantum , verum etiam
 consilio , fide , probitate , vigilantia , fortitudi-
 ne se strenue adiutum testaretur , atque ad
 suprema honorum & munerum culmina Te
 evecturum meditaretur ; propter ejus obitum
 acerbissimum , ingruentibus teterrimis tempo-
 rum , & bellorum procellis , Parenti Optumo ac
 Sapientissimo parem tuorum meritorum Aesti-
 maticem invenisti MARIAM THERESIAM , Re-
 ginam Clementissimam , FRANCISCI CAESARIS
 AUGUSTI Conjugem Incomparabilem , omni
 laude majorem , ad Aeternitatem & Gloriam
 Imperii Christiani Orbis tuendam exornandam-
 que divinitus datam ; quae TE ad salutem suam
 tutan-

tutandam, ad consilia servanda atque iura defendenda, ad regendas ditiones suas aptissimum atque industrissimum experta est. AUSTRIACAE INSVBRIAE universae pleno potestatis iure supremum regimen atque imperium INVICTISSIMA HEROINA Tibi mandavit, ac tradidit: quae quidem omnia praeclarissima ac plane regia munia, quibus summa cum laude gerendis parem mentem ac sapientiam habes, quae et quanta sint tuarum virtutum merita clarissime ostendunt, atque testantur. Optime novit REGINA AUGUSTISSIMA quanto animi robore ac fortitudine, veluti alterum belli fulmen, quod de Scipionibus a Romanis Annalibus proditum est, Legionibus tuis Sardiniae Regi in summo discrimine opportuno auxilio adfuisses, dum Galli-Hispani Cuneum munitissimam Urbem atque Arcem pertinaci obsidione adgrederentur, atque atrocissime invaderent; quo in praelio praestantissimum illud tuae Virtutis et Providentiae facinus nulla unquam saecula conticescent. Statim Augustam Aulam, penetravit pervasitque omnium aures invictae tuae fortitudinis, ac militaris scientiae consummatissimae fama: ductu tuo religiose ab omnibus servatam militarem disciplinam: propulsatum irruentem maximorum periculorum turbinem: tutatas Provincias, servatos Populos: omnia demum a Te sapienter, opportuno consilio, summa auctoritate strenuissime administrata.

Quae,

Quae, apud omnes clarissime explorata, dum brevi, iucunda tamen, recensione, commemoro; nemo est qui ignoret apud Placentiam, commisso praelio atrocissimo, tua ope, ac celerissimo auxilio uno die partam Victoriā, ex quo primae Austriacae Alae periclitanti, altera tua armis et robore instructissima, maximo mentis ardore, et virium contentione non occurristi tantum; sed accepto vulnere, strenuissime ita pugnasti, eamque memorabilem victoriā reportasti, ut Hispanicus Exercitus male vexatus cum Duce suo GAGIO abiret, discederet. Ad Tidonis ripas, quum diu ab utroque Exercitu aequo Marte dimicatum esset, interfecto forti Duce BERENCLAV, atrocissimi belli impetum conlatis viribus tuis egregie sustinuisi: ac licet e capitis vulnere sanguis manaret, periculorum magnitudine nunquam fractus, tamdiu imperterritus pugnasti, quousque POTENTISSIMAE REGINAE Exercitus victoriā omni aevo memorabilem reportavit: qua parta, hostes ex Insubria pulsi sunt, eaque omnia quae ipsi occupant, maximo tuae virtutis auxilio, & magni animi beneficio recuperata fuere. Monumentis omnibus praeclarissimae gloriae Nominis tui, quae Mars TIBI peperit, minime cedit Minerva, egregiorum consiliorum et facinorum moderatrix, iucundae Pacis ac Studiorum custos perpetua, quae ut bene ac sapienter commissos tuo regimini populos

los moderareris , praesentissima TIBI adfuit
semper , nec a latere tuo unquam discessit .
Mirifice praestas eximia quadam sentiendi opti-
me de rebus difficillimis libertate , & summa e-
tiam quae senseris dilucide ornateque dicendi
facultate , quae duae virtutes in Themistocle ,
Pericle , Aristide ceterisque Atheniensium Impe-
ratoribus summopere praedicabantur : & in qui-
bus praesertim Graecorum illorum Heroum ad
gloriam educatio , veluti praecipuis cardinibus
instituebatur . In publicis edendis spectaculis , seu
nobilissimis viris , seu populo datis , Romanam
nonne redivivam exscitas & profers magnificen-
tiam ac liberalitatem ? Propter summam tuam
pervigilem curam maxime florent vigentque ac
religiose observantur veteres leges , tuoque sa-
pienti imperio in mores vertuntur ; quum ipse
recta disciplina & litterarum cultura , moribus
probe compositis , perpetuae constantisque virtu-
tis , probitatis , prudentiae , austerae erga Te fru-
galitatis , & sobrio quodam innocentium volu-
ptatum delectu , exempla praebeas omnibus lu-
culenta , & clarissima . Te auspice , atque ju-
bente , nuper in lucem prodire Constitutiones
Mediolanenses , peregregio ornatae Commenta-
rio , ac prodromo ad Historiam Fori Mediola-
nensis , a Clarissimo Senatore , Comite , & Equite
Gabriele Verrio , quo non solum patriarum Le-
gum sanctitas , & majestas adserta continetur ;
verum etiam Mediolanensis Senatus prudentissi-

mae

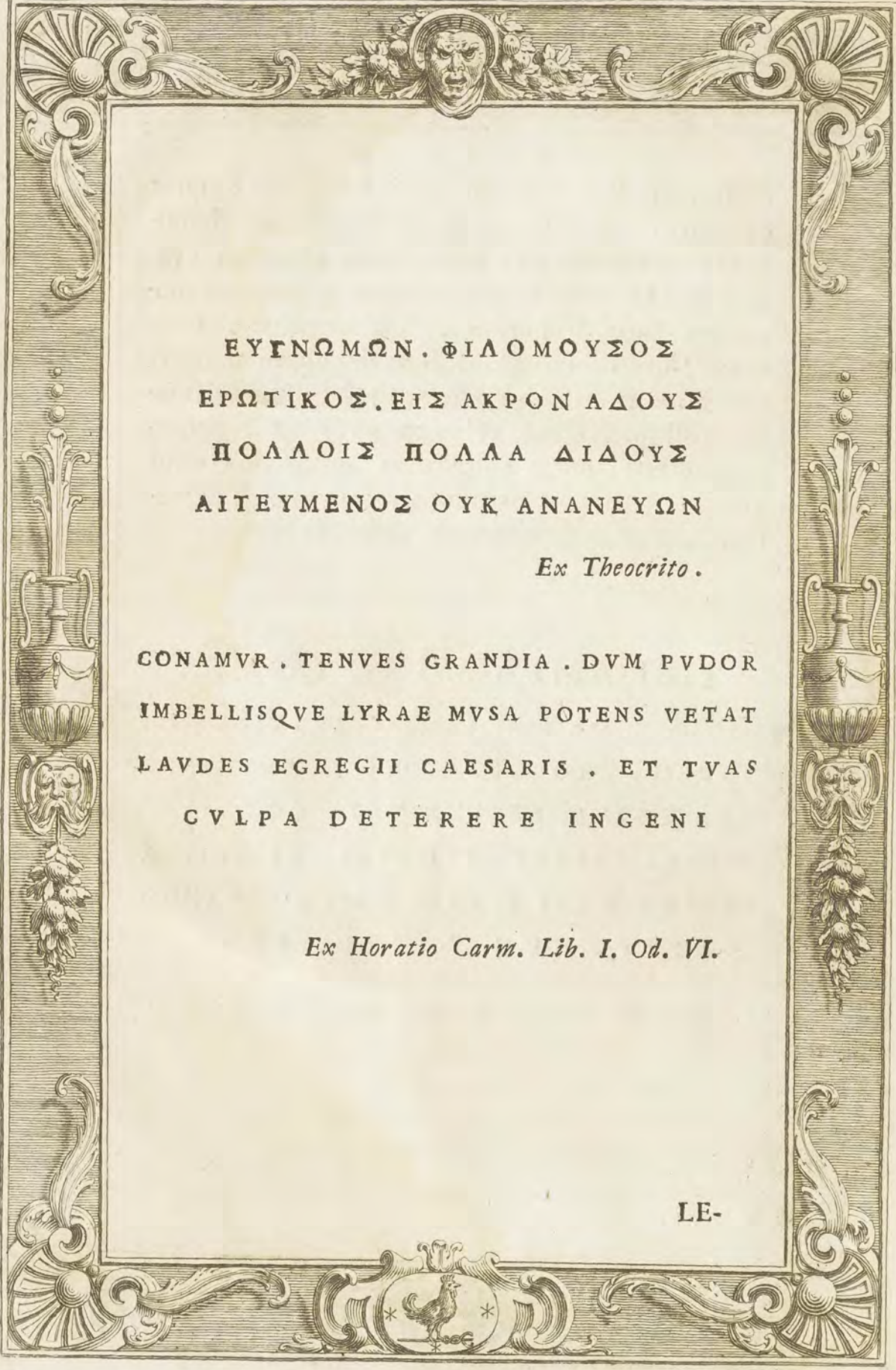
mae sanctiones , quae veteres ipsas leges interpretantur , maximo Populorum , et Fori beneficio pervulgatae sunt . Has leges aliasque ad Annonam , Aedilitatem , et Politicum Regimen universae Insubriae spectantes assidua cura vis observari ; omnique studio id ipsum Tibi cordi maxime est ; quod ex his publica quies , securitas , tranquillitas , rerumque omnium beatitudo et pendeat , et oriatur . Nemo est qui nesciat Te esse *justum ac tenacem propositi Virum* : quo elogio Te hi omnes praedicant , qui Te tuamque virtutem , et praecellentes divini animi tui dotes optime norunt : illi omnes celebrant , qui veram solidamque sapientiam colunt : qui optime sciunt Te nonnisi honestatem , integritatemque aequo judicio aestimare , ac praemiis et honoribus adficere : publicis commodis , omnium saluti atque incolumitati consulere : agrorum ubertati prospicere ; annonam constanter tueri , atque augere , commercii proventus amplificare . His quoque bonarum artium illustres curas adjungis ; nam litterarum studia liberalitate ac munificentia foves , ornas , locupletas : claros litteris homines incredibili amore et beneficentia complecteris , ac Tibi devincis : quae omnia decora , ornamenta , fructus , praefidia , non aliunde manant , quam a perpetua quae viges optimarum disciplinarum scientia , et studio , ab immensa prorsus legendi meditandique aviditate : quam ut expleres ditissimam ac letissimam

ctissimam Bibliothecam Tibi instruxisti : quae quidem omnia Te ad amplissimum tot honorum , munerum , et scientiarum fastigium everunt . In eius forulis utinam postremum angulum haec Volumina , Te largiente , obtineant ! ut Te quamdiutissime incolumi semperque florente studiorum meorum Fautore Beneficentissimo , quod valde in votis est , perpetuoque erit , longe auspiciatus ac felicius mihi gratuler Astris omnibus TVVM SIDUS benefico lumine micantissimum adfulsisse .

TIBI AMPLISSIME COMES

FELICIA OMNIA TEMPORA AETERNVM
VOVEO . TUO GLORIOSO NOMINI ET
MERITORVM PERENNITATI CONSONA .
VIVAS . VALEAS . FLOREAS . FELICITER
GVBERNES . ET SI QVID OTII ALIQVANDO
ERIT . HVMANITER LEGAS .

FLORENTIAE EIDIBVS MARTIIS ANNO CIO. IO. CC. LI.

ΕΥΓΝΩΜΩΝ. ΦΙΛΟΜΟΥΣΟΣ
ΕΡΩΤΙΚΟΣ. ΕΙΣ ΑΚΡΟΝ ΑΔΟΥΣ
ΠΟΛΛΟΙΣ ΠΟΛΛΑ ΔΙΔΟΥΣ
ΑΙΤΕΥΜΕΝΟΣ ΟΥΚ ΑΝΑΝΕΥΩΝ

Ex Theocrito.

CONAMVR. TENVES GRANDIA. DVM PVDOR
IMBELLISQVE LYRAE MVSA POTENS VETAT
LAVDES EGREGII CAESARIS. ET TVAS
CVLPA DETERERE INGENI

Ex Horatio Carm. Lib. I. Od. VI.

LE-

J. V. Sc.

Ex Gemma Musei Med. Imperialis.

LECTORI HUMANISSIMO

ANT. FRANCISCVS GORIUS

PVS huiusmodi perpulcra Monu-
mentorum antiquorum varietate,
ac multiplici eruditione refertum,
nunc primum a me excogitatum,
atque, auxiliante Deo, editum,
iuri perpetuo Litterariae Reipubli-
cae, tuoque iudicio, ut sperare
lubet, aequo ac modesto, PRO-
BISSIME LECTOR, subiicitur.

*Astriferum, et Sidereum ratio quaedam, et convenientia
haud vetuit interdum adpellare; nam, supra quinquagin-
ta, GEMMAS DVCENTAS ANTIQVAS continet, aereis
Tabulis, et Parergis ad fidem archetyporum insculptas; et*
Vol. I. S quidem

P R A E F A T I O

quidem servatis vel optimae, vel rudis caelaturae legibus: non, ut nonnulli solent, exquisito ubique adhibito Chalcographorum opificio; quasi ab uno tantum peritissimo Caelatore prodierint, quum revera manus innumeras referant, et diversa tempora respiciant. In hisce Gemmis paene omnium Deorum Imagines, eorumque symbola, et adtributa expressa sunt; quibus cum astra etiam coniuncta sunt: quae, quae nam de causa, modo plura, modo pauca, frequenter a Veteribus in his caelata fuerint, animadversione, et observatione res plane digna mihi visa est. Id paucis ab hinc annis quum meditarer, ASTRIFERAS GEMMAS tunc primum colligere coepi sedulo studio, quum fortuito Franciscus FICORONIVS, Antiquarius Romanus percelebris, pro strenua novi anni, ut solebat, sex Gemmas ad me mississet; quae omnes variis non solum emblematis, verum etiam Stellis ornatae erant: atque utinam vir ille diu vixisset, nec munus hoc eius humanitatis et benevolentiae supremum fuisset! Omnem igitur tunc movere coepi lapidem, excutere et investigare mea Collectanea, per-volutare Philippi Bonarrotii amplissimi ac doctissimi Senatoris Florentini Volumen, in quo eius manu selectiores Gemmae peritissime delineatae sunt; quod mihi dum viveret, dono dedit, et multos huius generis pretiosos lapillos suppeditavit: scrutari aliorum scrinia, et Dactyliotheas: mox ad amicos conversus, crebris precibus eorum aures pulsaui, ut ectypa cerea, quae haberent, ad me quantocius mitterent. Horum iucunda nomina, si heic adferrem, etsi grati animi mei officiis facerem satis; legentes tamen non parvo taedio adficerem: quare ea seorsim edenda curavi, quae in Volumine secundo pag. XIII. recensentur post Elenchum earundem GEMMARVM ASTRIFERARVM, quarum etiam singula emblemata ibidem ordinatim disposita describuntur.

I. ASTRI-

PRAEFATIO

II. ASTRIFERA haec Gemmaria Sylloge absolutissima censeretur potest; etsi non dubitem alias complures in forulis Cultorum eruditae Vetustatis adhuc latitare, vel etiam e terrae visceribus aliquando in apricum prodituras; nam hoc opere fere ad umbilicum perducto, Gemmae aliquot sidereae nuper prodierunt e Cimeliarchio CHRISTIANISSIMI GALLIARVM REGIS, quas adiecto uberri-
mo Tractatu de antiqua caelandi Gemmas arte, sive Glyptographia, inlustravit Petrus MARIETTUS Parisiensis, de hisce priscis elegantissimis optime meritis. Si quae tamen deinceps occurrent Gemmae cum stellis, vel in hac serie, vel etiam in supplemento, suis locis ordinatim adiungi poterunt; selectioribus, licet paucis, interim contenti: reiectis superstitiosis Magicis lapillis, quorum copia complures Dactyliothecae non solum redundant, sed et facile obruuntur.

III. Profecto si qua sunt in universo Antiquitatum omnium generum Thesauro monumenta, in quibus prisci Artifices facili luxuriantis ingenii libertate, seu potius libidine usi sint, GEMMARIA ARS dubio procul primas tenet: in qua exercenda, ut ipsi privatorum genio obtemperarent, nullis prorsus legibus coercerentur. Primum vetustiores Gemmarum Opifices, e purioribus Mythologiae fontibus, quod caelandum erat, deducebant; mox corruptis moribus, regnante luxu, adfluentibus opibus, et deliciis, ad libitum eorum, qui sibi gemmas anulares, vel ad corporis ornatum insculpi iubebant, emblemata ipsa, ad ingenii sui normam expresserunt: deinde Philosophorum sectis et Scholis in diversas, et pugnantes opiniones abeuntibus, ad varias sententias et opiniones eorum imagines suas, et typos adcommodarunt, et ad eorum voluntatem et captum, non artis gloriam, et priscum decus, sed turpe lucrum.

PRAEFATIO

spectantes, eorum somnia ipsa, et Deos his symbolis ornatos, quos in somniis se vidisse putabant, expresserunt; plane luxuriantis, ac nimium sibi indulgentis ingenii portenta, et griphi, atque aenigmata, quae magnopere otiosis (ut hodie etiam contingere non sine risu videmus) in singulis artibus placuerunt.

IV. At in NUMMARIA arte, Magistratum, et Monetariorum praescriptiones servandae erant, solamque numorum elegantiam et ornamenta curare Artifices iuebantur. In LAPIDARIA parendum fuit maiorum institutis, publicae dignitatis ac maiestatis rationibus: cautumquae ne publico in loco posita litteris consignata monimenta quid vanum, et ineptum continerent. STATVARIA et SIGILLARIA, non tantum severitate legum, sed et metu Religionis, ne fines a Pontificibus statutos in signis vel ex aere vel e marmore ducendis, praetergrederetur, coërcita est. Inutile opificium, vanum, et a simplicitate alienum, vigente rigidior tempore consuetudine, non admittebatur in ANAGLYPTICA et TOREVMATICA: quod vetustiores arae, ferales urnae, sepulcra, et lucernae testantur; quarum emblemata cum Diis, cum sacris ritibus, et historiis concordare voluerunt.

V. Labente antiquae maiestatis splendore et dignitate, austriorem vetustioris genii morem et sobrietatem Artifices, aucto artium cultu, nonnihil variarunt: at in GEMMARIA arte, quemadmodum et in PICTURA, mirum, postquam Romani Orbis genius otio et luxu contabuit, quam effraenis fuerit in novis rebus inveniendis excogitandisque Opificum Gemmariorum ingenium, quam ferax, solers, fecundum, eo quod nullis legibus ac praeceptis cohiberentur. Quibus

PRAEFATIO

huiusmodi studio pulcherrimo, utilissimo atque iucundissimo delectantur, probe norunt, quam variis modis Deos suos sculpsent Gemmarii Caelatores, nunc habitu hoc vel illo corporis, adtributorum et symbolorum quam varia ac multiplici dispositione; adeo ut nemo sit, qui non suspiciat operosissimi ingenii miram, ac longe lateque luxuriantem inexhaustam fecunditatem; si ve non fateatur, Gemmariam artem ditissimum idearum, quotquot mens concipere, atque edere potest, promptuarium evasisse. Siquidem in Gemmis antiquis, quarum infinitus propemodum numerus est, non solum quidquid rarum et iucundum habet omnis Antiquitas collectum cernitur; verum etiam quidquid humanum ingenium excogitare, creare, et proferre unquam potuit. Fraena in his laxanda docuit operis facile studium, maximus luxus, luxuriantis Populi Romani gustus, et genius, qui constanti prosperarum rerum eventu, et fortunarum beata copia frequenter exbilaratus, molli otio in divitiis marcescebat, et, ut contingere solet, facetiis iocisque mirifice delectabatur, alebaturque; quapropter Gemmariae Scholae id obtinere, ut non tantum placeret quod instruebat, et delectabat; sed illud etiam potissimum probaretur, quod novis imaginibus flagrantem curiositatem alere atque augere posset, et vana otii, et risus blandimenta excitare; arte locupletissima, ac splendidissima voluntati omnium, et genio indulgere semper parata.

VI. Stellas praeterea in Gemmis scalpendas ostenderunt Astronomi, et Mathematici, qui natalitium thema, et horoscopus petentibus dabant: quod et Augustus fecit, vulgato in numis themate suo, quod et in Gemmis expressum habemus: de quo nuper erudite disseruit Carolus Fredericus WALCHIVS, Ienensis Eruditissimus, qui primus
huiusce

P R A E F A T I O

huiusce mei *Astriferi Syntagmatis*, cupiens quantocius in lucem editum, mentionem fecit. Mos etiam invaluit Zodiaci signa insculpere, et Planetas, et astrorum coniunctiones. Ad haec, labentibus optimis Romanae Reipublicae institutis, tota in Urbem inruit superstitio, et ars quaedam fallendi homines studiosissima, quae sagaci artificio, propositis quibusdam lapillis, quibus virtutes quasdam tribuebat, illud felici ausu molita est, et brevi obtinuit, ut quasdam Gemmas certis figuris, et litteris insculptas, adfectionum quarundam humani corporis, et animi passionum certissimam medelam esse iactarent: et quia vanum hoc consilium magnis praesidiis destitutum facile conruere poterat, ab ignaro vulgo ut lubentissime toto orbe acciperetur, ac fidem inveniret, atque ex eo magnus ipsis quaestus adcederet, ad stellas compulsi Gemmarios Opifices confugere; quas tanquam splendidum fallacis artificii arcanum obtruderunt, easque in lapillis, sagaci ingenio duce, scalpserunt: quod quidem remotissimis temporibus ab Aegyptiis, Graecis, et Etruscis nonnisi raro, cum ratione, et consilio, probantibus legibus, et institutis, factum constabat.

VII. Statim ac apud quosdam rumor increbuit me parare ASTRITERVM hunc Gemmarum THESAURVM, fuisse aliqui rerum antiquarum peritia exculti, qui meam huiusmodi propositam provinciam non satis probabant, quum earum paene immensam copiam esse dicerent. Sed, si delectus haberetur, id utiliter fieri posse, animadvertens, sine metu hanc spartam, a nemine antea nedum tentatam, sed ne quidem excogitatam, alacri ac fidenti animo suscepi. Probatum tamen laudavitque, qui multiplici doctrina, et praestanti veterum omnium monumentorum pollet scientia, et recondita eruditione ornatissimus est, amicus meus optimus,

P R A E F A T I O

mus, IOANNES BAPTISTA PASSERIVS, qui huiusce Operis erudita ac splendida varietate inlectus, vix patiens morae, per litteras me rogavit, ut Gemmas omnes, quas collegeram, accurate meo in conspectu delineatas a Filidauro Rossio Florentino, et maxima iam ex parte a Vincenzio Franceschinio aeri incisas, actutum ad eum mitterem, omnem opem mihi adlaturum, et magnopere etiam aucturum earum numerum, data fide, promittens. Non id tantum, quod amicissime promiserat, sancta fide praestitit; sed intra paucos menses, quod vix credibile est, non solum Gemmas ad meos lares misit, auctas maxima ex parte, ut ducentae essent, verum et singulas accurato ordine dispositas dedit, omnesque suis brevibus quidem, sed multa reconditae eruditionis fruge refertis lectissimis Notis, et Observationibus auxit et locupletavit; atque insuper Prolegomena sua adiecit, quibus universum GEMMARVM ASTRIFERARVM Systema quale esse oporteret, et quam utile atque opido eruditum ostendit: ad quae Lectorem mittere, nec diutius heic morari, operae pretium me facturum censeo. Obstupui, quum ipsum non Gemmis tantum perraris auctum, verum etiam Commentariis et Notis Celeberrimi Viri locupletatum tam brevi tempore accepi, et conspexi. Nec dolui mihi hanc spartam praereptam; sed mirifice suavi laetitia exultans, immortales gratias amico incomparabili sincero animo egi, qui partes meas tam aerumnosa sollicitudine, tamque assiduo labore, ac vigiliis laeto animo ac lubentissimo suscepit: quum in ea opinione sim, concordibus Litteratorum animis, multum emolumentum capere Rempublicam Litterariam posse; discordiis vero (quas Deus avertat) valde foedari, corrumpi ac pessum ire, et quae multa cum laude in lucem proferri possent, vel intermitti, vel oblivionis tenebris perpetuo damnari. Quod

saepe-

PRAEFATIO

saepenumero per litteras feci, PASSERIO meo intimis animi sensibus nunc quoque gratulor, exigua hac, si quae est, laude contentus, me obstetrices manus dedisse ut hoc Opus tam erudita antiquorum monumentorum supellectile ornatum in publicam lucem prodiret.

VIII. GEMMAS ASTRIFERAS cum Prolegomenis, Observationibus et Notis, quum viderem vix duo Volumina aequae molis conficere posse, tertium addere cogitavi. Proposui Amico sua-vissimo, atque integerrimo perinsigne Vetus-tatis Monumentum, nempe Marmoreum ATLANTEM FARNESIANVM, et ad eum impressas Tabulas misi: qui statim praeclaro hoc munere suscepto, illum eruditissimo Commentario ornavit; in quo non tantum egregi Antiqui-tatis Interpretis, sed et Philosophi, et Astronomi partes cumulatissime implevit; de quo plura non adtinet di-cere, quum suis locis narrata sint. Alias praeterea aerum-nas egregio Viro, litterariae Reipublicae bono nato, velut Eurystheus alter, demanda-vi, complures nimirum Disserta-tiones; quandoquidem ipse ansam mihi dederat aliquibus ex his suo-pte ingenio exaratis, nimirum Diatribe, DE GEMMIS BASILIDIANIS: qua quidem, quod pleno Commentario do-ctissimus Chisletius non fecerat, omne tulit punctum, et ni fallor, nil aliis dicendum reliquit, confecto laborioso Vo-cum Magicarum Syllabo, quem in fine ponendum curavit; illud perspicuis rationibus ostendens, eas litteras puros pu-tosque esse agyrtarum iocos, quibus vulgus ignarum cape-rent, deciperent, et magnum inde lucrum sibi pararent; adeoque nullo cum fundamento Basilidianis Haereticis, eo-rumque sectatoribus adtributas esse a Scriptoribus magni nominis; quum ab una eademque Schola prodierint, qui haec amuleta ad mala averruncanda, et bona quaedam
sive

P R A E F A T I O.

sive ad valetudinem tuendam, sive ad virium firmitatem instaurandam, aliorum pecuniae inhiantes, vendebant; adeoque fallaciis inventisque suis immensam Gemmariorum Artificum turbam aiebant. Sed ex tam luculenta propemodum farragine perpaucae Gemmas Magicas praestigiosas Astriferas selegimus, quae tantum differendi materiam suppeditarent, quas in fine huius Collectionis dedimus: quae quidem doctis viris, praesertim Iulio Reichelto, ignotae plane fuerunt, qui de Amuletis fusius pertractarunt. Amuletorum antiquissima profecto origo et usus est, et a remotissimo Aegyptiorum, Graecorum, et Etruscorum aetvo repetendus; quum in usu fuerint Scarabaei cum caelaturis quibusdam ex variis lapillis, qui corporis membris adligabantur. Selectae igitur ex tam immensa copia GEMMAE tantum Theogonicae, Mythicae, Physicae, Astronomicae, Genealogicae, Auspicales, sive Augurales, Symbolicae, Chimaericae, Ludicae, ASTRIS ornatae, rariores, multa eruditione refertae. Omnia in hoc Opere rationibus, e recondito penu Philosophiae, et Mythologiae antiquae haustis, expenduntur, et erudite explicantur; reiectis futilibus Observationibus, quibus hi utuntur, qui Lexicorum praesidio antiqua Monumenta, parum vel nihil in Antiquaria scientia versati, conantur explicare.

IX. Dolebat mecum PASSERIVS, et cum eo et ipse dolebam, serius quam oportebat, edito hoc Syntagmate, quasdam Gemmas Sidereas nobis innotuisse, quas in serie suis in locis dispositas, lubentius tunc inlustrasset; illud adfirmans, Dissertationes haud opus esse scribere, nisi de his Monumentis, quae aliquid praeseferunt rarum et singulare. Quum tamen instarem, et nova, quae placebant, ex ASTRIFERIS GEMMIS argumenta ei proponerem, et ipse non pauca.

PRAEFATIO

*mibi ; tandem convenit , nonnisi DISSERTATIONES
EPISTOLICAS , ad Praestantes Amicos missas , adpel-
landas esse . Sed in hisce Voluminibus tot ac tam prae-
clara sunt , et tam utilia , raritate etiam ac recondita erudi-
tione referta , ut vel pauca , vel fortasse nulla , ni fallor ,
tibi , LECTOR HUMANISSIME , displicere possint . Si
quid vero , quod ad me pertinet , non accurate factum in-ve-
nies , ignoscas mihi , et aequi bonique consulas , velim ; prae-
sertim si quae menda inrepserint , quorum nonnulla emendata
habes in fine Voluminis III. omnem quidem diligentiam ,
et laborem ut eius nitore consulerem , et ornamentis , quae
mox recensentur , adhibuisse , ingenue adfirmo . Interim
arctissimae amicitiae foedere mecum iunctus V. C. PASSERIVS
ad continuationem MUSEI ETRUSCI Vasculorum Thesau-
rum meum quadringentis fere Tabulis aeri maxima ex
parte incisus comprehensum , apud se nunc habet , et nullis
parcit vigiliis , ut quamprimum optata luce illum donemus .
Selectas GEMMAS ASTRIFERAS qui habent , et supplen-
das esse censent , nobis communicent liberaliter , omnem
laudem , et grati animi officia perpetuo consecuturi .*

O R D O
OMNIVM QVAE CONTINENTVR
IN VOLVGINE I.

- I. DEDICATIO totius Operis THESAVRI GEMMARVM ANTIQVARVM ASTRIFERARVM.
- II. Praefatio ad Lectorem.
- III. Ordo omnium , quae in hisce tribus Voluminibus continentur.
- IV. Recensio PARERGORVM , quae adferuntur , et inlustrantur.
- V. TABVLAE CC. quae iconismos GEMMARVM ASTRIFERARVM exhibent.

IN VOLVGINE II.

- I. ELENCHVS GEMMARVM ANTIQVARVM ASTRIFERARVM adlatarum in Volumine I. quae in hoc Vol. II. a Cl. Ioanne Baptista PASSERIO I. C. Nobili Eugubino , & Vicario Pifaurensis Dioeceseos explicantur.
- II. PROLEGOMENA eiusdem in GEMMAS ANTIQVAS ASTRIFERAS §. VII. comprehensa a pag. 1. ad 26.
- III. Thesauri Gemmarum Antiquarum Astriferarum *Parerga* quaedam ab eodem inlustrata . a pag. 27. ad 39.
- IV. In singulas Tabulas CC. eiusdem Observationes et Notae . a pag. 41. ad pag. 220.
- V. DE GEMMIS BASILIDIANIS DIATRIBA I. eiusdem Auctoris. pag. 221.

- VI. Eiusdem : MONITVM DE NOTIS, ET LITTERIS
MAGICIS. *pag.* 245.
- VII. Eiusdem : SYCOPHANTIA MAGICA usitatis cha-
racteribus prodita, atque aliqua ex parte explanata.
pag. 249.
- VIII. Eiusdem : Indiculus Alphabeticus Vocum, quae in
descriptis GEMMIS MAGICIS inveniuntur.
- IX. Eiusdem : DE GEMMA CHRISTIANA IMPERATO-
RIS DRACONEM CONFODIENTIS DIATRIBA II.
pag. 289.
- X. DE MERCVRIO ΚΕΡΑΥΝΙΩ, sive FVLGERATORE
DIATRIBA III. Ant. Francisci Gorii.
- XI. INDEX RERVM, quae in hoc Volumine II. obser-
vantur, et inlustrantur.

IN VOLUMINE III.

- I. ELENCHVS DISSETATIONVM PASSERIANARVM,
quae in hoc Volumine continentur, quae XV. sunt.
- II. ATLAS ANTIQVVS FARNESIANVS e marmore in-
signis, PASSERINIANO COMMENTARIO inlustratus
XX. Capitibus, quae *pag.* 7. et 8. recensentur.
- III. Post hunc Commentarium, sequuntur PASSERIANAE
DISSERTATIONES XV. a *pag.* 81. ad *pag.* 291.
- IV. INDEX RERVM, quae in hoc Volumine III. obser-
vantur, et inlustrantur. *pag.* 293.

P A R E R G A

EX GEMMIS ANTIQVIS ASTRIFERIS

DE PROMTA

INDICATA ET INLVSTRATA

IN VOLVGINE I.

I. **I**OVIS VICTORIS symbola, in fronte trium Voluminum. Ex Cimeliis Plancianis. De his Vol. I. pag. 27. 28.

II. DIANA TAEDIFERA inter Planetas, in Littera initiali Dedicatoriae. *ibid.* pag. 18.

III. PAN Naturae symbolum inter Zodiaci Signa, in fronte Praefationis. *ibid.* pag. 29.

IV. IVPITER in throno, adstantibus Venere cum Cupidine, et Mercurio: in fine Praefationis. *ibid.* pag. 32.

IN VOLVGINE II.

V. **G**emmae tres Astriferae Prolegomenis praefixae, & in littera O initiali. pag. 32. 33. 34. 35. ex Museo Passerio.

VI. Caput HERCVLIS in aprum desinens, adlatum in fine Prolegomenorum. pag. 35. Ex Ectypo Musei Passeriani.

VII. Marmor Passerianum Genethliacum in fine Explicationis Parergorum. pag. 38. 39.

VIII. Gemmae quatuor Astriferae Notis praefixae. pag. 36. quas vide pag. 48. ex eodem Museo.

Tabulae VI. ATLANTEM FARNESIANVM exhibentes, quae post pag. 80. sunt inferendae.

XV. Gemma utrinquae insculpta ex Museo Veneto Senatoris Cappello. In fronte Diatribae I. pag. 223.

XVI. Gemma Magica ex Cimeliis Costadonianis, Dianam et Cancrum praeficiens. In fine eiusdem Diatribae. pag. 286.

XVII. Gemma Christiana Imperatoris Draconem confodientis. In fronte Diatribae II. pag. 291.

XVIII. Gemma singularis cum imagine MARCVRII FVLGERATORIS. In fronte Diatribae III. pag. 301.

IN

IN VOLUMINE III.

- XIX. **G**emma ex Museo Victorio. Mercurii caput Lunae falcatae impositum: hinc palma, hinc caduceus, & sex Stellae, in fronte Elenchi Dissertationum pag. V.
- XX. Numi aurei et argentei Gentis Radicatae ex Comitibus Conati, et Rupellae. In fronte Epistolae Dedicatoriae. pag. 3.
- XXI. IVPITER cum ATLANTE ex Gemma antiqua: ibidem. pag. 8.
- XXII. HERCVLES Orbem caelestem tuitinens, ex Gemma antiqua: ibidem pag. 80.
- XXIII. MERCVRIVS OVIFER, ex Gemma astringera Musei Chiappinii pag. 82.
- XXIV. MERCVRIVS ovilium Praeses, ex Gemma ant. In fronte Dissert. I. pag. 83.
- XXV. Adversa pars superioris Gemmae MERCVRII OVIFERI.
- XXVI. ISIS Serpenticincta ex aere exstat in Museo Gorio pag. 98.
- XXVII. Duae Gemmae ISIDIS imaginem exhibentes. In fronte Dissert. I. pag. 99.
- XXVIII. ISIS SERPENTICINTA ex antiqua Gemma Astrifera, ex Cimel. March. Feronii. pag. 111.
- XXIX. DEVS MITHRA ex Gemma utrinque scalpta. pag. 114.
- XXX. ANIMARVM TRANSVECTIO ex antiquo marmore Musei Passeriani. pag. 115.
- XXXI. Doliorum fistilium Vinariorum opercula litteris numericis Etruscis insculpta, ex Museo Passerio. pag. 136.
- XXXII. ARA AVGVSTEA ex insigni marmore Astrifero, quod Ravennae exstat. pag. 138.
- XXXIII. Sacrificium Puerorum et Puellarum saeculare: ex antiqua Gemma Musei Cappello. pag. 139.
- XXXIV. GEMMA GAMELIA ex Dactylioth. Goriana in fronte Dissert. V. pag. 157.
- XXXV. NILVS ABRAXEVS ex Ectyp. Musei Passeriani in fronte Dissert. VI. pag. 169.
- XXXVI. GEMMA MAGICA ex Cimeliis Zanettianis. pag. 172.
- XXXVII. Gemma utrinque scalpta ex Museo Passeriano. In fronte Dissert. VII. pag. 173.
- XXXVIII. NOX DIONYSIACA. Ex ectypis Passerianis. In fronte Dissert. VIII. pag. 183.
- XXXIX. IVPITER LVCETIVS, ex duabus Gemmis Astriferis: altera Musei Victorii; altera Vernacciani. In fronte Dissert. IX. pag. 193.

XXXIX. GEMMATABERNARIA
ex Schedis Donianis. In fronte
Dissert. X. pag. 203.

XI. Gemma Encolpia monstrosa
ex Museo Passeriano. pag. 212.

XII. In fronte Dissert. XI. Gem-
ma ex Museo Victorio. PVER
INSIDENS SCORPIONI, qui
Lunam nascentem adprehendit.
In fronte Dissert. XI. pag. 213.

XLII. THRONVS SACER, seu
Cathedra Pontificalis ex Gemma
Musei Medicei Imperialis. In
fronte Dissert. XII. pag. 221.

XLIII. Anulus Signatorius vete-
rum Christianorum Astrifer, cum
Columba palmarum insidente. In
fronte Dissert. XIII. pag. 235.

XLIV. Tali sacri ex Gemmis, five
Sortes veterum Christianorum.
In fronte Dissert. XIV. pag. 253.

XLV. Pictura vitrei antiqui Va-
sculi cum litteris, in quo imago
forte Astronomi cum Globo cae-
lesti fulcro imposito. Ex Museo
Victorio. pag. 280.

XLVI. Cyathus fictilis Astriferus
Etrusci operis. In fronte Diss. XV.

MVTVIS CVRIS

*Cameum in Museo Victorio
Romae adseruatum*

GEMMAE ET MONVMENTA

BVXEIS TYPIS EXPRESSA

- I. **D** Extrae iunctae fide : ex Cameo ant. Musei Victorii . In Vol. I. in fine Descriptionis PARERGORVM.
- II. Amuletum pro encolpiis Astriferum, cuius schema habes in fine huius plagulae.
- III. CHRISTI Monogramma ex pictura ant. vitrei Calicis Christiani Vol. II. pag. 220.
- IV. Gemma Abraxea, in qua sculpta Mors curru vecta a Leonibus Vol. II. pag. 248.
- V. Anulus Astrifer Christianus signatorius ex aere, ex Museo Victorio, in fine Diatribae II. Vol. II. pag. 298.
- VI. Fibula ex aere litterata, ex Museo Victorio. In fine Diatribae III. ibidem pag. 312.
- VII. Serpens ovum ore gerens ex aere, ex Museo Gorio. pag. 180. Vol. III.
- VIII. Sedes Pontificalis ex antiquo marm. Basilicae S. Mariae Transtiberim. Vol. III. pag. 232.
- VIII. Sigillum Astriferum ex aere signatorium veterum Christianorum, plantam pedis referens; ex Museo Gorio Vol. III. pag. 249.
- X. Sigillum Astriferum sacrum ex aere signatorium; cuius typus Daniel inter Leones: ibidem pag. 250.
- XI. Cameum Sacrum anulare cum Cruce Christi in ancorae formam: hinc inde pisciculi, et IESVS CHRISTVS Graeca epigraphe: ex Museo Victorio: ibidem pag. 278.
- XII. CRVX DOMINICA gemmifera inter astra, cum literis. Ex Musivo opere Abdis Basilicae S. Apollinaris Ravennae.
- XIII. Brevitatis vitae, quae ludus est, monitum: ex Gemma antiqua Musei Victorii in fine Vol. III. pag. 306.

*Amuletum ex aere Astriferum huius Magn.
ex Museo Flor. D. March. Donati Guadagni*

SATVRNVS.

*Chalc. Saph. inscalpt.
exstat in Dactyl. Goriana*

○ SATVRNI ET SOLIS CAPITA ○

Sardæ ex ectyp. Bonarr.

TELLVRIS CAPVT

Sardæ ex Dact. Gorb. n. 141.

CYBELE

Ex ectyp. Mus. Passer.

CYBELE

Ex ectyp. Musei Passer.

CYBELE

Pr. Smar. in Mus. Gorio

IVPITER MILICHIVS

Chalced. in Mus. Gorio

IVPITER VICTOR

Onych. in Mus. Gorio

IVPITER VICTOR

Ex ectyp. Bonarrot.

IVPITER VICTOR

Ex ectyp. Mus. Passer.

IVPITER VICTOR

Ex Ectypo Musei Victorii

IVPITER ET FORTVNA

Sardæ apud Causeum

IOVIS CVRRVS

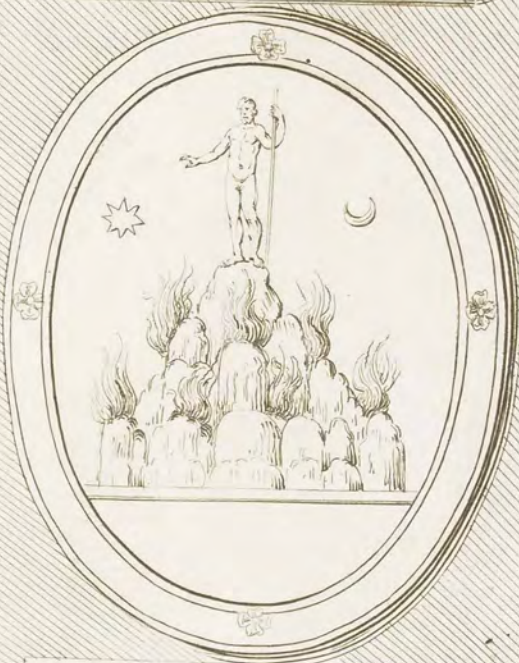
Heliorop. in Mus. Oliver.

IUVITER CVM DIOSCVRIS

Sard. in Mus Chiappinio

IVPITER ARGAEVS

Iasp. r. in Mus. Gorio

MONS ARGAEVS

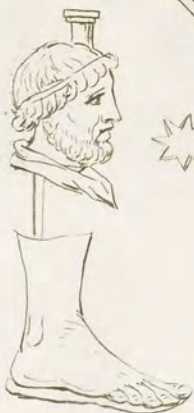
Iasp.r. in Mus. Gorio

◊ SERAPIS INTER ZOD. SIG. ◊

Heliotrop. in Mus. Gorio

IOVIS XENII SYMB.

Iasp. rubr. Mus. Medic.

CAP. IOVIS SERAPIDIS

Chalced. in Mus. Gorio

ISCIDISET SERAP. CAP.

Heliotrop. in Mus. Medic.

SERAPIS

Sardæ in Dactyl. Stosch.

SERAPIS CVM VII. PLAN.

Ex Sch.del Bonarr.

APIS ET SERAPIS

Ex Sched. del Bonarr.

°AMVLE TVMAEGYPTIVM°

A1 7 14446

Ex Ectyp. Stoschianis

○ ISIS CVM CASTOR. SYMB. ○

Ex Ectyp. Mus. Gorii

ISIS

Iasp. rubr. March. Feronii

ISIS

Beryllo insc. Mus. Rom. T. 3.

HORVS

Sardæ insc. March. Feronii

SOLIS LVNAE
ET MERCVRII CAPITA

Ex Ectyp. Mus. Gorii

SOLIS CAPVT

Ex Schedis Bonarrotianis

SOLIS CAPVT

Sardæ in Mus. Victorio

SOLIS CAPVT

◦ SEPTEM PLANETÆ ◦

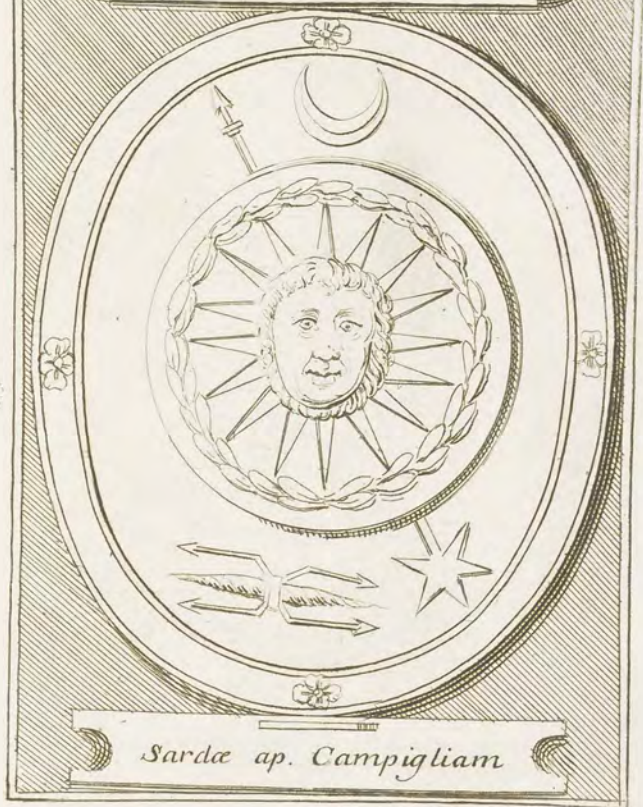
Ex dactyl. Gorl. n. 105.

PLANETARVM VII. CAP.º

Ex Hist. Acad. Reg. Gall.
T. I. p. 362.

◦ SYMBOLA IV. PLANET. ◦

Sardæ ap. Campigliam

APOLLO

Onych. ins. ex dact. Gort.

◦ APOLLO CAELISPEX ◦

Ex Sch. del. Bonarrot.

SOL

Ex Sched. delin. Bonarrot.

SOL

Sardæ in Museo Oliverio

XXXX

◦ SOLE ET VICTORIA ◦

Sardæ ex Sch. Bonarrot.

° APOLLO ET DIANA °

Ex Ectyp. Mus. Goriani

SOLIS QVADRIGA

Sardæ insc. ex Dactyliothe.
Stoschiana

SOLIS QVADRIGÀ

Ex Ectyp. Mus. Victorii

SOLIS QUADRIGA

Ex Ectyp. Mus. Victorii

• SOLIS QVADRIGA •

Ex Ectyp. Mus. Goriani

XXXXVI

APOLLINIS SYMBOLA

Onyc. ex Dactyl. Gort. 134.

APOLLINIS SYMBOLA

Iasp. virid. in Mus. Victorio

XXXXVIII

APOLLINIS SYMBOLA

Ex Sched. Delin. Bonarr.

SOLIS SYMBOLVM

Ex. Ectyp. in Mus. Passerio

L

SOLIS ASTRVM
ET MARSIAS

Ex Eclyp. Musei Victorii

CORONA SPICEA
CVM SOLIS ET LVNAE S.

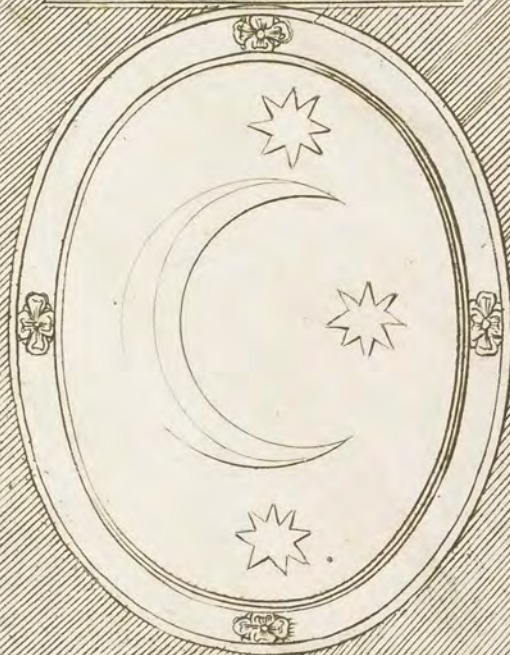
Ex Sched. del. Bonarr.

SOLIS ET LVNAE SYMB.
IN LAVREA

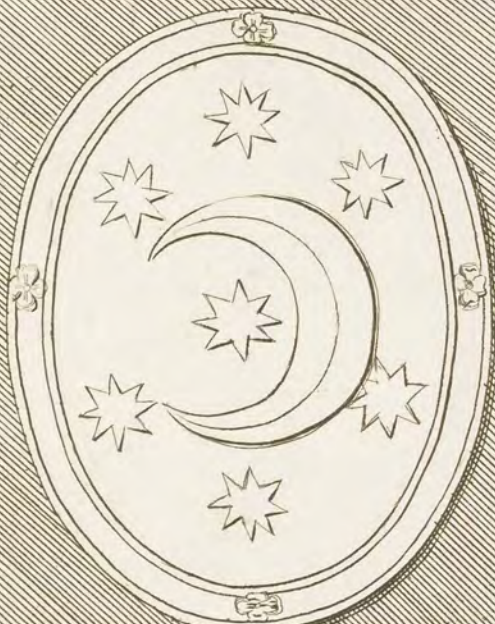
Onych. ex Ectyp. Gorianis

LVNA SILENS

Sardæ in Mus. Goriano

° LVNA INTER PLANET. °

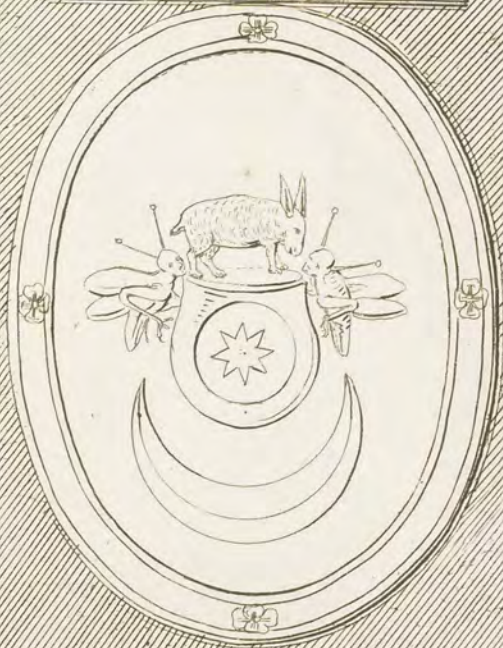
Sardce in Mus. Goriano

SOLIS ET LVNAE
AMULETVM

Ex Ectyp. del. Bonarrot.

ANVLVS SIDEREVS CVM
LEPORE ET PAPILIONIBVS

Ex Ectyp. del. Bonarroto.

DIANAÆ CAPVT

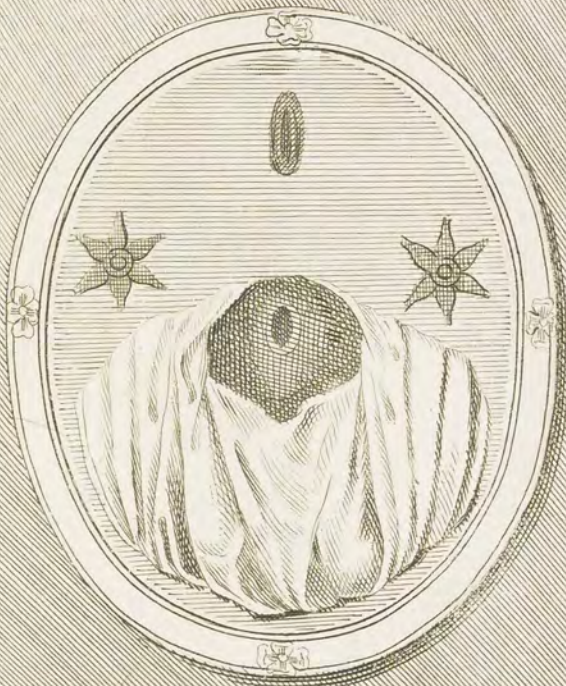
*In Onych. Mus. Sabbat.
Maffei Gemm. T. II. T. 59.*

LVNAE CAPVT

Insc. Achat. Sard. Mus. Med.

DEAE IGNOTAE PROTOME

*Ex Vitro ant. caeruleo
in Museo Goriano*

LX

DEA NOX

Crystall. insc. in Mus. Gorio

OLVNA INTER PLANET.

Plasmée in Mus. Gorio

DIANA EPHESIA
CVM SERAP ET FORTVNA

Ex Ectyp. in Mus. Goriano

DIANA EPHESIA

Sardæ insc. ex Dact. Stosch.

DIANA EPHESIA

Ex Ectyp. Mus. Goriani

DIANA EPHESIA

Ex Sched. Bonarrobian.

DIANA SARDIANORVM

Ex Ectyp. Mus. Goriani

DEA CAELESTIS

Ex Vitro rubr. Mus. Gorii

LXVIII

VRANIA

Igiad. ins c. ex Causeo T. 107.

VRANIA

Ex Schedis Bonarrotian.

LXX

MVSA

Ex Ectyp. Bonarroian.

◦AESCV LAP. IMBERBIS◦

Sardæ ex Dactyl. Medicea

AESCULAPIVS

Ameth. in sc ex Dact. Stosch.

AESCULAPIVS

Ex Ectypis Mus. Goriani

AESCUL. ET MINER.

Ex Ectyp. Dactyl. Gorianae

O VENVS ANADIOMENE O

Ex Sched. del. Bonarrot.

VENVS PELAGIA

19W7A

13A9C

Vitr. ant. ex Mus. Victorio

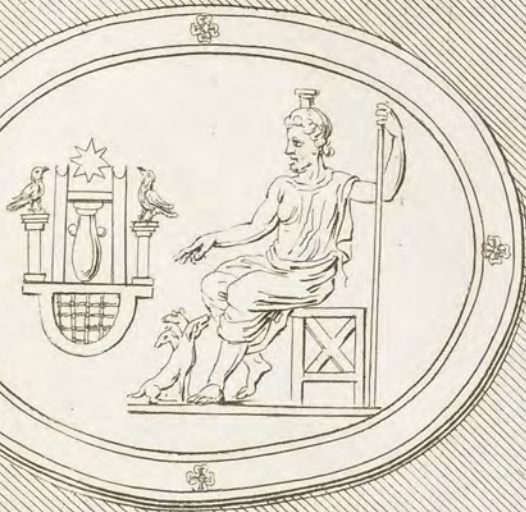
◊ TEMPL. VEN. PAPHIÆ ◊

◊ Iasp. virid. Dact. Thom. ◊

LXXVIII

TEMPL. VENER. PAPH.
ET SERAPIS

Ex Ectyp. Mus. Goriani

LXXIX

CVPIDO

Sardæ ins. in Mus. Oliver.

LXXX

DIOSCVROVVM CAP. 0

Ex Vitro ant. Dact. Gorianæ

CAPVT IOVIS CVM
DIOSCVRIS

Ex Sched. del. Bonarrotian.

CAP. IOVIS INTER SIGNA
LEGIONVM

Heliotrop. Dact. Gorianæ

HERCVLES ET DIOSCVRIO

Ex Ectyp. Mus. Goriani

DIOSCVRI

Ex Sched. delin. Bonarrot.

LXXXV

DIOSCVRI CVM LVNAB

Ex Ectyp. Mus. Goriani

DIOSCVRI

Ex Ectyp. Mus. Goriani

OMERCVR. CRIOPHORVS

*Heliotr. apud Nob. Andr.
Baroncinium*

LXXXVIII

° MERCVR. CVM DIO SCV. °

Ex Sched. delin. Bonarrot.

° MERCVR. IN SIG. TAVRI °

Ex Ectyp. Mus. Goriani

°MERCVR. IN SIG. TAVRI°

Ex Ectyp. Mus. Goriani

° MERCVRII SYMBOLA °

Ex Sched. del. Bonarroto.

MERCVRIVS

Ex Ectyp. Mus. Passer.

MERCVRIVS

Ex Sched. del. Bonarrot.

MERCVRIVS

Sard. apud d. March. Maccarani

MERCVRIVS

Ameth. apud Lib. Cagliari.

XCVI

MERCVRIVS

Sard. Scarab. in Mus. Gorio

XC VII

ANVBIS

Ex Ectyp. Musei Passer.

FIDES

Sardæ ex Ectyp. Gorianis

XCIX

MINERVA

Sardæ in Museo Victorio

MINERVA EQUESTRIS.

Ex Sched. del. Bonarrot.

◦ MARS GRADIVVS ◦

Achati alb. apud d. Campiglia

SPES ET MARS
SACRIFICANS CVM GENIO

*Cameum insignis magnit.
Ex Onyc. Mus. Medicei Imper.*

CIII

VICTORIA

Ex Ectyp. Mus. Goriani

CIV

○ PAN NATVRAE SYMB. ○

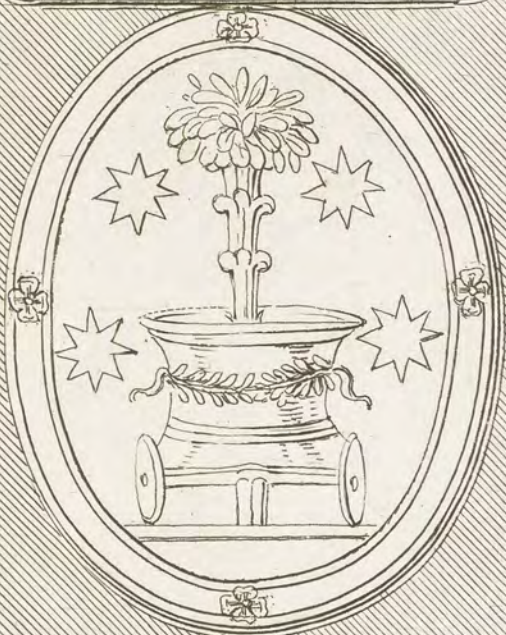
Ex Sched. del. Bonarrot.

.LVPERCALE SACRVM.

Ex Sched. del. Bonarrot.

ARBOR SACRA

Iasp. rubro Dactyl. Gorian.

CVII

CERES

Sardæ ex Dactyl. Goriana

CVIII

CERES

*Achati incis. in anul. aur.
Dactyl. Gorl. n. 105.*

CERES

Plasm. virid. apud L. Cagliari

CERES ET TRIPTOLEMVS.

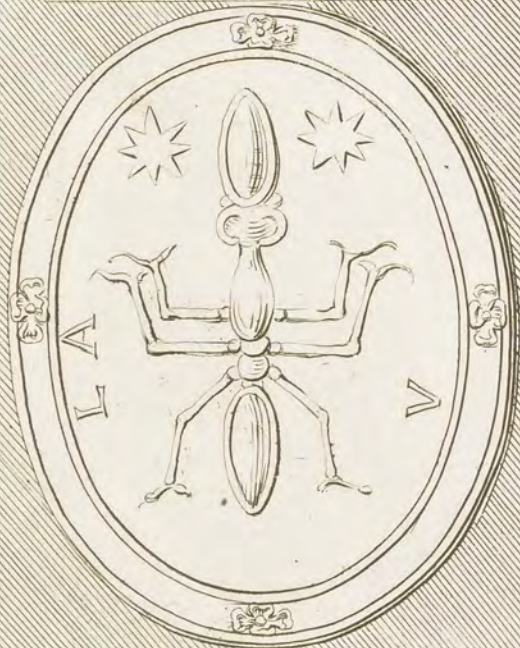
Ex Ectyp. Mus. Passer.

ANNOA

Ex Sched. del. Bonarrot.

FORMICA

Sard. ex Dactyl. Goriana

ABUNDANTIAE SYMB.

Ex Ectyp. Mus. Goriani

CXIV

BACCHVS

Ex Sched. del. Bonarrot.

BACCHANAL.

Ex Ectyp. Mus. Goriani

BAC CHA

Ex Ectyp. in Mus. Passer.

CXVII

HERCVLES

*Sardæ Scarab. in Museo
Corazziano*

HERCVL. LEONICIDA

Ex Ectyp. Scarab. Mus. Gor.

HERCVL. AMAZONVM.
VICTOR

*Sardæ ex Scarab. Mus. Andr.
Ex Sched. del. Bonarrot.*

HERCVLES CERBERVM
DOMANS

Ex Ectyp. Andreinis in Mus. Gor.

HERCVLES
INTER DEOS RELATVS

Sard. insc. ex Mus. Mediceo

GENIVS ANIMARVM
DEDVCTOR

Ex Ectyp. Mus. Goriani

GENII SYMBOLA

Sard. insc. ex Mus. Mediceo

DEVS PANTHEVS

Sardæ ins. ex Dactyl. Gor.

DEA PANTHEA

Sardæ ins. ex Dactyl. Gor.

DEA PANTHEA

Sardæ insc. ex Dactyl. Stosch.

CXXVII

DEA PANTHEA

Ex Ectyp. Mus. Goriani

DEA PANTHEA

Ex Ectyp. Mus. Goriani

DEA PANTHEA

Ex Ectyp. Mus. Goriani

DEA PANTHEA

Ex Mus. V.C. Abb. Gener. Chiappinii

DEA PANTHEA

Ex Ectyp. Mus. Goriani

CXXXII

FORTVNA

Sardæ ex Mus. Caus. n. 106.

CXXXIII

FORTVNAE SYMBOLA

Sardæ in Museo Goriano

CXXXIV

SIREN

Ex Sched. delin. Bonarrot.

CXXXV

HARPYA

Sard. ex Scarab. Mas. Gor.

CXXXVI

HARPYA

Sard. ex Scarab. Mus. Gor.

CXXXVII

HARPYA

Ex Ectyp. in Mus. Passerian.

SPHINX

Ex Ectypis Bonarrotianis

CXXXVIII

MONSTRVM CHIMAERICVM

Ex Sched. del. Bonarrot.

CXXX

MONSTRVM CHIMAERICVM

Sard. insc. ex Dactyl. Goriana

MONSTRVM
CHIMAERICVM

Ex Ectypo Musei
V.C. Francisci Comm. Victorii

TAVRVS CAELESTIS.

Ex Ectyp. Mus. Goriani

TAVRI SIGNVM

Sardæ inscal. ex Cîmel.
Gorianis

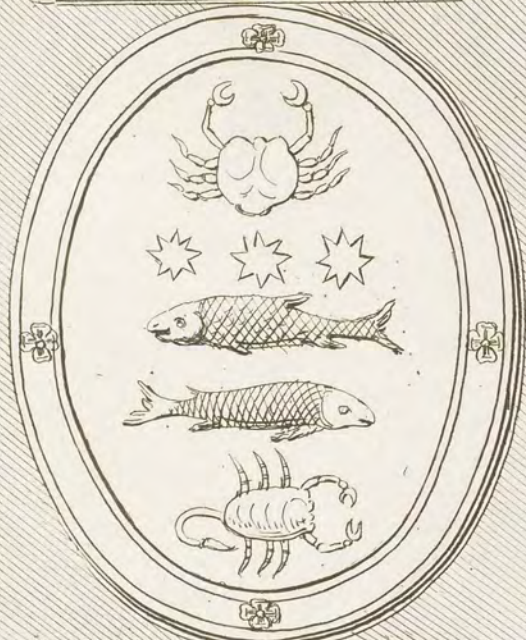
TAVRVS CVM SEPTEM
PLANETIS

*Onych. inc. apud
Eg. Th. T. Wisden Anglum*

CXLV

CANCER PISCES
SCORPIVS

Ex Ectyp. Mus. Goriani

CANCER RANA
LACERTAE

Ex Sched. del. Bonarrot.

LEONIS SIGNVM

*Sardæ ex Scarab. Dactyl.
Gorianaæ*

LEONIS SIGNVM

Ex Ectyp. Mus. Goriani

OLEO CERVVM LANIANSO

Ex Sched. del. Bonarroto.

SOLIS SYMBOLA

Ex Ectyp. in Mus. Goriano

SOLIS SYMBOLA

Ex Ectyp. Mus. Bonarrot.

◦ SOLIS SYMBOLA ◦

Ex Ectyp. Mus. Goriani

SOLIS SYMBOLA

Lap. Cyan. in Museo
Imper. Mediceo

° MERCVRII SYMBOLA °

Ex Ectyp. Mus. Goriani

SOLIS SYMBOLA

Ex Ectypo Musei Goriani

ZODIACI SIGNA

Ex Sched. del. Bonarrot.

MERCURI SCORPIVS
CVMALIIS SIGNIS

Ex Ectyp. Mus. Goriani

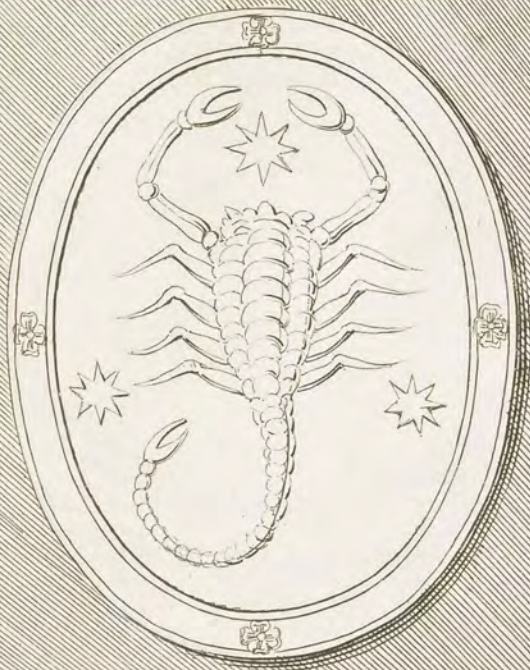
SCORPIVS

Ex Ectyp. Mus. Goriani

CLIX

SCORPII SIGNVM

Ex Ectyp. Mus. Goriani

SCORPII SIGNVM

Ex Ectyp. Mus. Bonarrot

CAPRICORNVS

Ex Ectyp. Mus. Ficoron.

CAPRICORNI SIGNVM

Ex Ectyp. in Mus. Passerio

CLXIII

CAPRICORN. ET DELPHIN

Ex Ectyp. in Mus. Gorian.

AQVARIÏ SYMBOLVM

*Onych. insc. in anulo aur.
ex Gorlaeo num. 115.*

NAVIS ARGO

Ex Ectyp. Mus. Goriani

ROMÆ CAPVT

Ex Ectyp. Mus. Equit. Odam

CLXVII

AQVILAE
LEGIONARIAE

Ex Sched. del. Bonarrot.

°AQVILAE LEGIONARIAE°

Ex Vitro ant. in Mus. Passerio

°AQVILA LEGIONARIA°

Ex Ectyp. Musei Victorii

CLXX

IVLI CAES. SYMBOLA.

Onych. in sc. in anulo aur.
ex Gorlaeo n. 157.

IVL CAES. SYMBOLA

Gemmae cyan. col. incis.
ex Dactyl. Gort. n. 135.

CLXXII

M. ANTONIVS ET
CLEOPATRA

*Sardæ incis. in anulo aur.
ex Dactyl. Gort. n. iii.*

CLXXIII

AVGVSTI INSIGNE

Ex Ectyp. in Mus. Gorian.

CLXXIV

AVRIGA VICTOR
SACRIFICANS

Ex Ectyp. in Mus. Gor.

CLXXV

EQVES AD BELLVM
PROFICISCENS

Ex Ectyp. Mus. Gorio

CLXXVI

MILITĒS SOCIUM
EFFERENTES

Ex Ectyp. Mus. Goriani

CLXXVII

•MILES EXCVBITOR•

Ex Fictyp. Mus. Goriani

CLXXVIII

HEROS

Ex Ectyp. Dactyl. Stosch.

CLXXIX

VIGILANTIAE MILIT.
SYMBOLVM

Sardæ in Mus. Gorio

CLXXX

TROPAEVM

Iasp. vir. Musei Victorii

CLXXXI

CAPRARIVS

Sard. ex Dactyl. Eq. Odami

CLXXVII

BVBVLCVS

Ex Ectyp. Mus. Goriani

CLXXXIII

VIRTVS

Ex Ectyp. Mus. Passerii

MITHRA
ANIMARVM TRANSVECTIO

*Heliotrop Inscal. apud Nob. Comitem
Rodulphum Struglio Aguleiensem*

CLXXXVI

GEMMA MAGICA

Ex Ectyp. Musæi Passerii

CLXXXVII

° PASTOR OVIFER °

*Sardae inscal. in Museo
d. Abb. Gen. Chiappinii*

CLXX XVIII

Eiusdem Gemmae pars aversa

In eodem Mus. Chiappinio

CLXXXIX

◊ GEMMA MAGICA ◊

Ex Ectyp. Mus. Gorii

CXC

GEMMA MAGICA

Ex Schedis Bonarrothianis

CZCI

GEMMA MAGICA

Ex Schedis Bonarrotianis

GEMMA MAGICA

Heliotrop. insc. in Mus. Passerio

CXCIII

GEMMA MAGICA

Sard. in sc. in Mus. Cl. Iani Planci

Eiusdem Gem. pars auersa

In Museo eodem

CXCV

GEMMA MAGICA

Heliothr.
CLV. I. B.

in Museo
Passerii

CXC VI

GEMMA MAGICA

Ex Sardae long. unc. I. et dim.
Arimin. in Museo Cl. I. Planci

GEMMA MAGICA
Ameth. insc. in Mus. Passerio

A M
 A P
 W M
 A

*Eiusdem
 Gemmae*

*Postica
 pars*

GEMMA MAGICA

Iasp. rubro inscal. in Museo
Cl. Passerii

oEiusdem Gem pars aversa o

In Museo Passer. Pisauri

CC

CHRISTI DOMINI
SACROSANCT. MONOGRAMA

Ex Ectyp. in Mus. Passer.

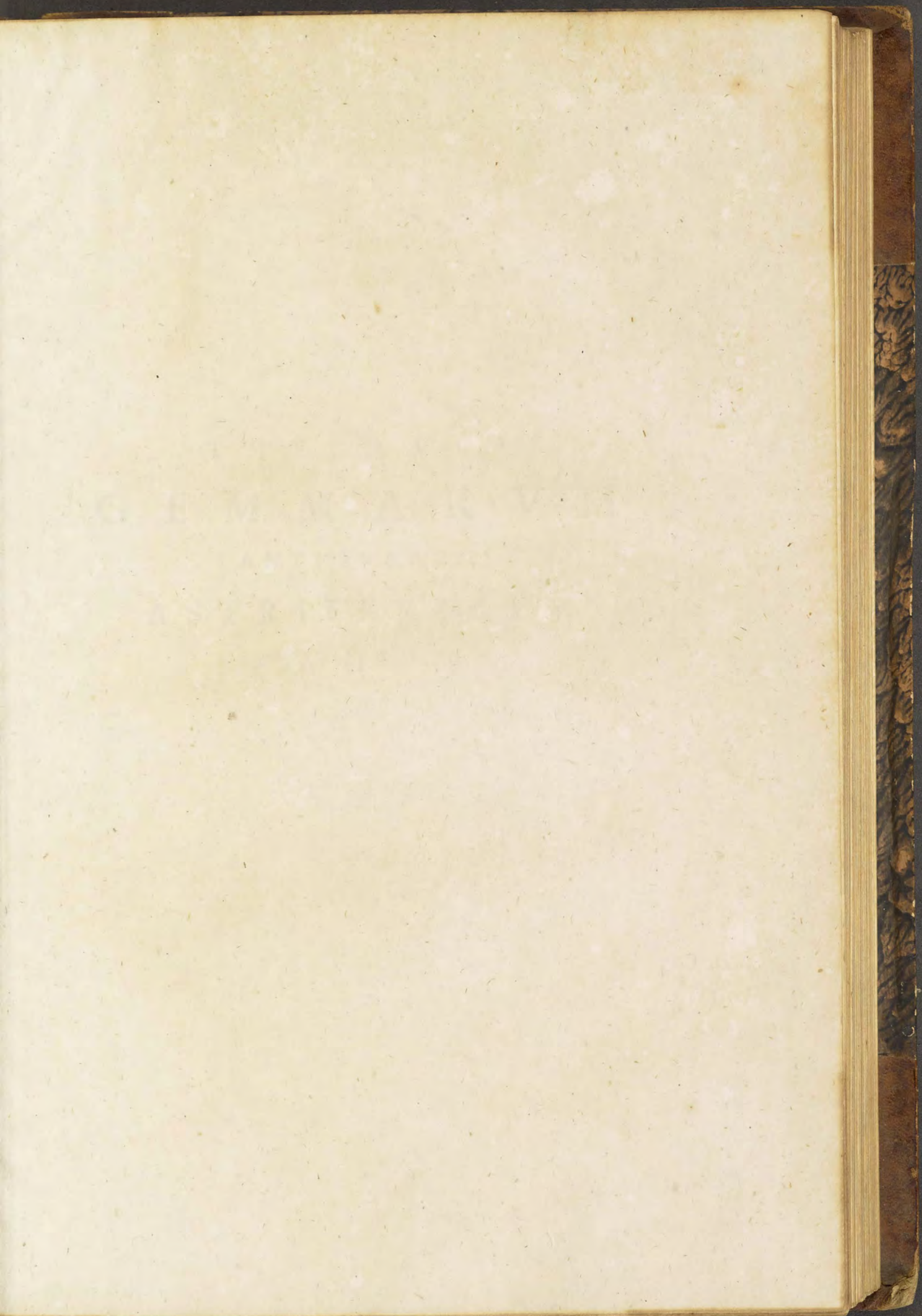

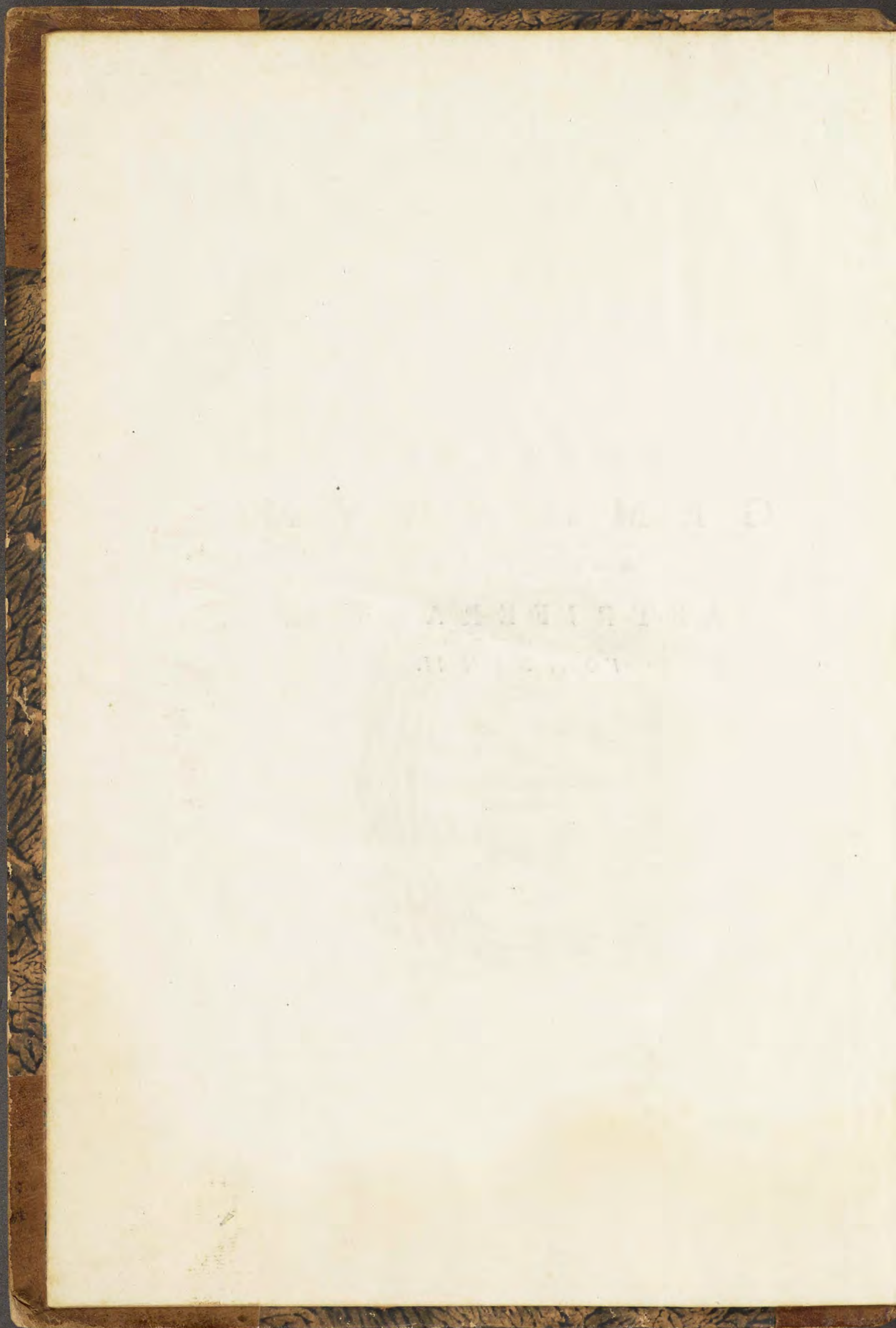

54.509

Varia

THE SAVRI
GEMMARVM
ANTIQVAVM
ASTRIFERARVM
• VOLVMEN II.

THESAVRVS
GEMMARVM
ANTIQVARVM
ASTRIFERARVM
QVAE E COMPLVRIBVS
DACTYLIOTHECIS SELECTAE
AER. TABVLIS CC. INSCVLPTAE
OBSERVATIONIBVS
INLVSTRANTVR
ADIECTA DIATRIBE
DE GEMMIS BASILIDIANIS
ET DVABVS ALIIS

FLORENTIAE. ANNO. IVBIL. CIO. IO. CC. L.

EX. OFFICINA. TYPOGR. ALBIZINIANA
PRAESIDVM. ADPROBATIONE

THE
G E M M A
ASTORIA
PACIFIC
OCEANIC
STEAMSHIP
COASTING
COASTING
COASTING
COASTING

THE
ASTORIA
PACIFIC
OCEANIC
STEAMSHIP
COASTING
COASTING
COASTING
COASTING

v

E L E N C H V S
G E M M A R V M
A N T I Q V A R V M
A S T R I F E R A R V M
Q V A E I N V O L . I . A D F E R V N T V R
E T O B S E R V A T I O N I B V S
I N H O C V O L . I I . E X P L I C A N T V R

- TABVLA I. SATVRNVS . 41. 42.
II. SATVRNI ET SOLIS CAPITA . 44. 45. 46.
III. TELLVRIS CAPVT . 46. 47.
IV. CYBELE IN THRONO . 47. 48. 49.
V. CYBELE LEONEM DEMVLCENS . 49. 50.
VI. CYBELE CVM FVLGINE . 50. 51.
VII. IVPITER MILICHIVS . 51. 52.
VIII. IVPITER VICTOR . 53.
IX. IVPITER VICTOR . 53. 54.
X. IVPITER VICTOR . 54.
XI. IVPITER VICTOR . 54.
XII. IVPITER ET FORTVNA . 54. 55.
XIII. IOVIS CVRRVS . 55. 56.
XIV. IVPITER CVM DIOSCVRIS . 56. 57.
XV. IVPITER ARGAEVS . 57. 58.
XVI. MONS ARGAEVS . 59.
XVII. SERAPIS INTER ZODIACI SIGNA . 60. 61. 62.
XVIII. IOVIS XENII SYMBOLA . 62. 63. 64.
XIX.

- TAB. XIX. CAPVT IOVIS SERAPIDIS . 64. 65.
 XX. ISIDIS ET SERAPIDIS CAPITA . 65. 66. 67.
 XXI. SERAPIS . 67. 68.
 XXII. SERAPIS CVM VII. PLANETIS . 68. 69. 70.
 XXIII. APIS ET SERAPIS . 70. 71.
 XXIV. AMVLETVM AEGYPTIVM . 71. 72.
 XXV. ISIS CVM CASTORVM SIGNIS . 72. 73.
 XXVI. ISIS . 73.
 XXVII. ISIS . 73. 74.
 XXVIII. HORVS . 75. 76.
 XXIX. SOLIS LVNAE ET MERCVRII CAPITA . 76. 77.
 XXX. SOLIS CAPVT . 77. 78.
 XXXI. SOLIS CAPVT . 78. 79.
 XXXII. SOLIS CAPVT . 79.
 XXXIII. SEPTEM PLANETAE . 79. 80.
 XXXIV. PLANETARVM SEPTEM CAPITA . 80. 81. 82. 83.
 XXXV. SYMBOLA IV. PLANETARVM . 83.
 XXXVI. APOLLO . 83. 84.
 XXXVII. APOLLO CAELISPEX . 84. 85.
 XXXVIII. SOL . 85. 86.
 XXXIX. SOL . 86.
 XL. SOL ET VICTORIA . 87.
 XLI. APOLLO ET DIANA . 87. 88. 89.
 XLII. SOLIS QVADRIGA . 89. 90.
 XLIII. SOLIS QVADRIGA . 90.
 XLIV. SOLIS QVADRIGA . 91.
 XLV. SOLIS QVADRIGA . 91. 92.
 XLVI. APOLLINIS SYMBOLA . 92.

XLVII.

ELENCHVS GEMM. ASTRIF.

VII

- TAB. XLVII. APOLLINIS SYMBOLA . 92.
XLVIII. APOLLINIS SYMBOLA . 93. 94.
XLIX. SOLIS SYMBOLVM . 94.
L. SOLIS ASTRVM ET MARSYAS . 94. 95.
LI. SOLIS ET LVNAE SYMBOLA . 95. 96.
LII. SOLIS ET LVNAE SYMBOLA . 96.
LIII. LVNA SILENS . 96. 97.
LIV. LVNA INTER SEPTEM PLANETAS . 97. 98.
LV. SOLIS ET LVNAE AMVLETVM . 98.
LVI. ANVLVS SIDEREVS CVM LEPORE
ET PAPILIONIBVS . 99.
LVII. DIANA CAPVT . 100. 101.
LVIII. LVNAE CAPVT . 101.
LIX. DEAE IGNOTAE PROTOME . 101. 102.
LX. DEA NOX . 102.
LXI. LVNA INTER PLANETAS : 102. 103.
LXII. DIANA EPHESIA CVM SERAPIDE
ET FORTVNA . 103. 104.
LXIII. DIANA EPHESIA . 104. 105.
LXIV. DIANA EPHESIA . 105. 106.
LXV. DIANA EPHESIA . 106.
LXVI. DIANA SARDIANORVM . 106. 107.
LXVII. DEA CAELESTIS . 108. 109.
LXVIII. VRANIA . 109.
LXIX. VRANIA . 110.
LXX. MVSA . 110. 111.
LXXI. AESCVLAPIVS INBERBIS . 111. 112.
LXXII. AESCVLAPIVS . 112.

LXXIII.

- TAB. LXXIII. AESCVLAPIVS. 112.
 LXXIV. AESCVLAPIVS ET MINERVA. 112. 113.
 LXXV. VENVS ANADYOMENE. 113. 114.
 LXXVI. VENVS PELAGIA. 115. 116.
 LXXVII. TEMPLVM VENERIS PAPHIAE. 116. 117. 118.
 LXXVIII. TEMPLVM VENERIS PAPHIAE
 CVM SERAPIDE. 118.
 LXXIX. CVPIDO. 119.
 LXXX. DIOSCVRORVM CAPITA. 120.
 LXXXI. CAPVT IOVIS CVM DIOSCVRIS. 121. 122.
 LXXXII. CAPVT IOVIS INTER SIGNA LEGIONVM
 122. 123.
 LXXXIII. HERCVLES ET DIOSCVRI. 123. 124.
 LXXXIV. DIOSCVRI. 124. 125.
 LXXXV. DIOSCVRI CVM LVNA. 125.
 LXXXVI. DIOSCVRI. 126.
 LXXXVII. MERCVRIVS CRIOPHORVS. 126. 127.
 LXXXVIII. MERCVRIVS CVM DIOSCVRIS. 127.
 LXXXIX. MERCVRIVS IN SIGNO TAVRI. 128.
 XC. MERCVRIVS IN SIGNO TAVRI. 128. 129.
 XCI. MERCVRII SYMBOLA. 129.
 XCII. MERCVRIVS. 129. 130.
 XCIII. MERCVRIVS. 130. 131.
 XCIV. MERCVRIVS. 131.
 XCV. MERCVRIVS. 131. 132.
 XCVI. MERCVRIVS. 132. 133. 134.
 XCVII. ANVBIS. 134. 135.
 XCVIII. FIDES. 135. 136.

TAB. XCIX. MINERVA. 136. 137.

C. MINERVA EQVESTRIS. 138.

CI. MARS GRADIVVS. 138. 139.

CII. SPES ET MARS SACRIFICANS CVM GENIO.
139. 140.

CIII. VICTORIA. 140.

CIV. PAN NATVRAE SYMBOLVM. 141.

CV. LVPERCALE SACRVM. 141. 142.

CVI. ARBOR SACRA. 143. 144.

CVII. CERES. 144.

CVIII. CERES. 145.

CIX. CERES. 145.

CX. CERES ET TRIPTOLEMVS. 145. 145.

CXI. ANNONA. 147.

CXII. FORMICA. 148. 149.

CXIII. ABVNDANTIAE SYMBOLA. 149.

CXIV. BACCHVS. 149.

CXV. BACCHANAL. 150.

CXVI. BACCHA. 150. 151.

CXVII. HERCVLES. 151. 152. 153.

CXVIII. HERCVLES LEONICIDA. 153.

CXIX. HERCVLES AMAZONVM VICTOR. 153. 154.

CXX. HERCVLES CERBERVM DOMANS. 155.

CXXI. HERCVLES INTER DEOS RELATVS. 155.
156. 157.

CXXII. GENIVS ANIMARVM DVCTOR. 157. 158.

CXXIII. GENII SYMBOLA. 158. 159. 160.

CXXIV. DEVS PANTHEVS. 160. 161.

b

CXXV.

8 *ELENCHVS GEMM. ASTRIÆ.*

- TAB. CXXV. DEA PANTHEA . 161. *162. 163. 164.*
 CXXVI. DEA PANTHEA . 161. 162.
 CXXVII. DEA PANTHEA
 CXXVIII. DEA PANTHEA
 CXXIX. DEA PANTHEA
 CXXX. DEA PANTHEA
 CXXXI. DEA PANTHEA } *variis cum symbolis
 et adtributis.*
a pag. 161. ad pag. 164.
 CXXXII. FORTVNA . 164.
 CXXXIII. FORTVNAE SYMBOLA . 164. 165.
 CXXXIV. SIREN . 165. 166.
 CXXXV. HARPYA . 166.
 CXXXVI. HARPYA . 167. 168.
 CXXXVII. HARPYA . 168. 169.
 CXXXVIII. SPHINX . 169. 170.
 CXXXIX. MONSTRVM CHIMAERICVM . 171. 172.
 CXL. MONSTRVM CHIMAERICVM . 172.
 CXLI. MONSTRVM CHIMAERICVM . 172. 173. 174.
 175.
 CXLII. TAVRVS CAELESTIS . 175. 176. 177.
 CXLIII. SIGNVM TAVRI . 177.
 CXLIV. TAVRVS CVM SEPTEM PLANETIS . 178.
 CXLV. CANCER . PISCES . SCORPIVS . 179.
 CXLVI. CANCER . RANA . LACERTAE . 179. 180.
 CXLVII. LEO . 180.
 CXLVIII. LEO . 180.
 CXLIX. LEO CERVVM LANIANS . 181.
 CL. SOLIS SYMBOLA . 181. 182. 183.
 CLI. SOLIS SYMBOLA . 183. 184.
 CLII.

- TAB. CLII. SOLIS SYMBOLA . 184. 185.
 CLIII. SOLIS SYMBOLA . 185. 186.
 CLIV. MERCVRII SYMBOLA . 187.
 CLV. SOLIS SYMBOLA . 187.
 CLVI. ZODIACI SIGNA . 188.
 CLVII. MERCVRII SCORPIVS CVM ALIIS SIGNIS .
 188.
 CLVIII. SCORPIVS . 188. 189.
 CLIX. SCORPII SIGNVM . 190.
 CLX. SCORPII SIGNVM . 190. 191.
 CLXI. CAPRICORNVS . 192. 193.
 CLXII. CAPRICORNVS . 193.
 CLXIII. CAPRICORNVS ET DELPHIN . 193.
 CLXIV. AQVARIII SYMBOLVM . 194.
 CLXV. NAVIS ARGO . 194. 195. 196.
 CLXVI. ROMAE CAPVT . 196. 197.
 CLXVII. AQVILAE LEGIONARIAE . 197. 198.
 CLXVIII. AQVILAE LEGIONARIAE . 198.
 CLXIX. AQVILAE LEGIONARIAE . 198.
 CLXX. IVLII CAESARIS SYMBOLA . 198. 199.
 CLXXI. IVLII CAESARIS SYMBOLA . 200.
 CLXXII. M. ANTONIVS ET CLEOPATRA . 201.
 CLXXIII. AVGVSTI INSIGNE . 201. 202.
 CLXXIV. AVRIGA VICTOR SACRIFICANS . 202.
 CLXXV. EQVES AD BELLVM PROFICISCENS . 203. 204.
 CLXXVI. MILITES SOCIVM EFFERENTES . 204.
 CLXXVII. MILES EXCVBITOR . 205.
 CLXXVIII. HEROS . 205.

TAB. CLXXIX. VIGILANTIAE MILITARIS SYMBOLVM.
205.

- CLXXX. TROPAEVM. 206.
 CLXXXI. CAPRARIVS. 206.
 CLXXXII. BVBVL CVS. 207.
 CLXXXIII. VIRTVS. 208.
 CLXXXIV. MITHRA. 208. 209. 210. 211. 212. 213.
 et ANIMARVM TRANSVECTIO. 213.
 CLXXXV.
 CLXXXVI. GEMMA MAGICA. 213. 214.
 CLXXXVII. PASTOR OVIFER. 214.
 CLXXXVIII. pars averfa ANCHORA CVM DELPHINIS.
 215.

- CLXXXIX. GEMMA MAGICA. 214.
 CXC. GEMMA MAGICA. 215.
 CXCI. GEMMA MAGICA. 215. 216.
 CXCII. GEMMA MAGICA. 216.
 CXCIII. GEMMA MAGICA. 216.
 CXCIV. Eiusdem Gemmae pars averfa. 216. 217.
 CXCV. GEMMA MAGICA. 217.
 CXCVI. GEMMA MAGICA. 217. 218.
 CXCVII. GEMMA MAGICA. 218. 219.
 CXCVIII. GEMMA MAGICA. 219. 220.
 et CXCIX.
 CC. SACRVM CHRISTI MONOGRAMMA. 220.

DACTYLIOTHECAE
 E QVIBVS
 GEMMAE ANTIQVAE
 ASTRIFERAE
 DE PROMTAE

ACADEMIA REG. PARISIENS. TAB. 34.

BONARROTIANA, vel ex Ectypis Cl. Senat. Phil.
 Bonarrothii, vel ex Schedis autographis ab eo delineatis
 TAB. 2. 9. 22. 23. 30. 37. 38. 40. 48. 51. 55. 56. 65.
 69. 70. 75. 81. 84. 88. 91. 93. 100. 104. 105. 111.
 114. 119. 134. 138. 139. 146. 149. 151. 156. 160.
 167. 190. 191.

Apud Nob. Andream Baroncinium. 87.

CHIAPPINIANA. TAB. 14. 130. 187. 188.

Apud Liborium Cagliarum. 95. 109.

Apud Io. Dom. Campiglia. 35. 101.

Apud Cl. Causeum. 12. 27. 68. 79.

Apud Equitem Coratium Patric. Corton. A. E. 117.

Apud Ill. Marchionem Feronium. 26. 28.

Apud Cl. Franciscum Ficoronium. 161.

GORIANA. TAB. 1. 6. 7. 8. 15. 16. 17. 19. 25. 29.
 41. 45. 52. 53. 54. 59. 60. 61. 62. 64. 66. 67. 73. 74.
 78. 80. 82. 83. 85. 86. 89. 90. 96. 98. 103. 106. 107.
 112. 113. 115. 120. 122. 124. 125. 127. 128. 129. 131.
 133.

XIV

133. 135. 136. 140. 142. 143. 145. 147. 148. 150. 152.
154. 155. 157. 158. 159. 163. 165. 173. 174. 175. 176.
177. 179. 182. 189.

Ex Abrahami Gorlaei Dactyliotheca. 3. 33. 36. 46.
108. 164. 170. 171. 172.

Apud Nob. Marchionem Maccaranium Tab. 94.

MEDICEO-CAESAREA. 18. 20. 58. 71. 102. 121.
123. 153.

ODAMIANA. 166. 181.

OLIVERIANA. 13. 32. 39. 79.

PASSERIANA. TAB. 4. 5. 10. 49. 92. 110. 116
137. 162. 168. 183. 186. 192. 195. 197. 198. 199. 200.

PLANCIANA. TAB. 193. 194. 196.

STOSCHIANA. TAB. 21. 24. 42. 63. 72. 118. 126.
178.

Apud Cl. M. A. Sabbatinium TAB. 57.

Apud Nob. Com. D. Rodulphum Struglio Aquileiens.
TAB. 184. 185.

VICTORIANA Romae. TAB. 11. 31. 43. 44. 47. 50.
76. 99. 141. 169. 180.

Apud D. Equitem Wisden Anglum. TAB. 144.

IN TABVLAS CC.
T H E S A V R I
G E M M A R V M
A S T R I F E R A R V M
PROLEGOMENA ET OBSERVATIONES
IOANNIS BAPT. PASSERI
NOBILIS EUGUBINI
I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS
ADIECTIS DIATRIBIS III.

J. D. Sc.

Gemmae ex Museo Passerio

PROLEGOMENA

IOANNIS BAPT. PASSERI

IN GEMMAS ASTRIFERAS

I.

BSERVAVI saepe saepius, GORI
CLARISSIME, antiquas inscul-
ptas GEMMAS, quae maximo
in pretio apud omnes sunt,
Stellis exornari; quarum signi-
ficatio eo magis occulta est,
quo remotior analogia, quam
insculptis cum imaginibus ipsae
Stellae servant: quodque plus

est, non modo occulta, verum etiam inconstans: nam si
quae similitudo inter utrumque caput aliquando depre-
henditur, in ceteris omnino repugnat. Auget difficulta-
tem incuria Scriptorum, qui haec symbola plerumque,
vel minus apte explicarunt, vel omnino neglexerunt,

Vol. II.

A

per-

perindeac si inaniter , & supervacaneae adiecta olim fuissent . Damnat vero hanc nostram diffidentiam veterum , Artificum indoles in ceteris omnibus sapientissima , ut incuriae potius nostrae , quam illorum vanitati , si quid minus perspicue intelligimus , tribuamus . Ergone in hoc uno , eodemque nobilissimo opificii genere degeneravit Antiquitas , & quae in aere , in lapidibus , in argilla figuranda , in ipsis iocis exprimendis tam scita fuit , quum Gemmas scalperet , deliravit ? Non , hercle , si quid sentio : quum praecipue stellarum additamentum adeo sit frequens in Gemmis , ut facile intelligamus , constantem aliquam significationem retinere , quam sine longo usu adsequi non valeamus .

At huic difficultati nunquam obviam issemus , nisi aliquis quandoque exstitisset , qui integrum GEMMARVM ASTRIFERARVM prospectum nobis exhibuisset , in quo prompta esset comparatio , & commoda meditatio ; ut inde , quodam veluti adscensu , ad mentem veterum adsequendam pervenire possemus . At id etiam beneficium , dum plura , & maiora moliris , optimo consilio praestitisti nobis , GORI AMICISSIME , qui collectam undique , ex ineditis praesertim Gemmis , atque e compluribus cum tuis , tum praestantium Virorum Dactyliotheccis , hanc Imaginum ASTRIFERARVM selectam , & insignem feriem , aereis Tabulis incisam mihi obiecisti , ut quando per otium liceret , commentariolo explicarem . Agebantur tunc Ferae Bacchanales , & altissimis nivibus domi obsidebamur , quum tempus studiis optimum nactus , VRANIAM adcivi , cuius ductu caelestium corporum significationes in his Gemmis obumbratas perscrutatus sum , & hisce in scriptis expressi : quod intra breve temporis
spa-

spatium factum est ; haud enim mihi diuturniorem quietem concefferunt perpetuae curae , quibus Ecclesia Pisaurensis , cui vicaria sollicitudine adesse debeo , me urget ac premit .

II.

QUUM vero has GEMMAS ASTRIFERAS mihi ob oculis constituiſſem , facile cognovi non leviter errare illos , qui in omnium Antiquitatum genere explicando , iisdem ſemper regulis utuntur : etenim diverſa hominum opificia , quae diverſum uſum , atque finem reſpiciebant , diverſo quoque ingenio , ac mente ornabantur . Itaque ſtellae in Etruſcorum inſcriptionibus aliud nullum praefant officium , quam interpunctionis . In operibus doliariis ſtellarum digmata ſignificant officinam , cuius id eſſet inſigne : cuius exemplum videre eſt in ſigillo tegulari apud Cl. Boldettum de Sacris Coemet. pag. 531. num. v. quo etiam referenda ſunt aſtra impreſſa tegulis , quas apud Forum Sempronii erui vidi , dum illius Urbis praefectura fungerer . Stellae adpoſitae aedificiis , praediis , ac fundis , locum augurio conſecratum denotabant , ut conſtat ex ſchedis Feſti : *Stellam ſignificare , ait Ateius Capito , laetum , & proſperum ; auctoritatem ſequutus P. Servilii Auguris : lamella aerea adſimilis ſellae locis inauguratis inſigatur* . In nummorum ſubſcriptionibus , quae ſpectant ad notas Monetarium , ſtellae , lunulae , fulmina , & his ſimilia , denotant peculiares metalli maſſas , ſeu flaturas , ut unius bonitas ab altera diſcerneretur ; ne , ſi quod vitium deprehen-

deretur in nummo , incerto auctore , impune latitaret . Quandoque stella * in nummis Campanorum aereis unciam denotat , & multiplicata totidem uncias . In argenteis vero qua Romanis , qua Samniticis aut Campanis * denarii nota est . In Lucernarum disco stellae Deorum symbola sunt , & ad illorum religionem pertinent , & quodammodo simulacri vicem obtinent , ut in honorem Deorum accensae , aram simul , & Numen ministrarent . Astra in clypeis praecipuas Legiones indicant , ut turbatis in bello rebus quisque contubernales suos dignosceret , quod adlatis auctoritatibus declarabimus in Notis . Rursus in globis , qui in nummis , gemmis , aut marmoribus expressi sunt , & quibus Dii quandoque insident , signatae stellulae totum caeli orbem , eiusque signa demonstrant . Multas alias stellarum significationes prout diversis operibus adplicantur , petere licet ex Horo Apolline in Lib. de Hieroglyphicis I. Cap. xvii. *Depicta stella , modo Deum significat , modo noctem , modo vero tempus , interdum vero hominis masculi animam* : quibus addo nummos Constantini Magni , eiusque filiorum , in quibus Romanae Urbis imago in castris modum expressa est , stella ei imminente , quae Imperatorem designat , addita epigraphe : PROVIDENTIA AVGVSTI . In aliis vero nummis stellatus orbis arae impositus cernitur , quem superstant tres stellae , quae Constantini sobolem indicant , adhuc incolumem , cum inscriptione : BEATA TRANQVILLITAS .

III.

SI vero perscrutemur quid demum stellae sibi velint in Gemmis, non ita facile adsequemur, quum haec Antiquitatis provincia omnium amplissima sit, ac universas paene rerum species complectatur, nec ullis aliis finibus concludatur, quam libidine ingeniorum. Sed ut aliquibus saltem legibus rem vagam perstringamus, ad sex fere capita GEMMAS ASTRIFERAS referemus. Horum primum complectitur stellas *symbolicas*, & non sui, sed alterius rei, cum qua analogiam habent, significativas, ut ecce in Augustarum nummis stellae aliquando conlatae divinitatis indicium praestant, quod putarent illarum animas in caelum receptas astris ipsis insidere; quam quidem ideam imitati sunt Scalptores Gemmarii, qui eundem typum a nummis ad lapillos transtulerunt, ut infra adnotabimus. Huc etiam referenda est stella capiti Caesaris, aut Augusti praefixa, vel adiecta eorum symbolis, quod in plurimis aliis observavimus. Haec tamen significatio desumpta est ab illius stellae adparitione, de qua meminit Suetonius citandus ad Tab. CLXX. quo etiam adlusit Ovidius Metam. xv. vers. 842.

*Hanc animam interea caeso de corpore raptam
Fac inbar, ut semper Capitolia nostra, Forumque
Divus ab excelsa prospectet Iulius aede.*

Nec impar opinio de successore Augusto habita est, quum eius imago in nummis stella insignita videatur: quod etiam loco citato idem Ovidius de eo vaticinatus est:

Nec,

*Nec , nisi cum senior similes aequaverit annos ,
Aetherias sedes cognataque sidera tanget .*

Aliquando stellae in Gemmis incisae Solem indignant , praecipue cum solitariae sunt , vel inter silentis Lunae cornua conlocatae : quae secundam Classem GEMMARVM ASTRIFERARVM complectuntur . Quod vero Sol , & Luna per haec signa indicata sint , duplex ratio adduci potest , usus nempe antiquissimus ab Orientalibus exceptus , qui Solem , & Lunam in nummis , & monumentis per haec indicia demonstrabant : demum & sculpturae maior facilitas , praesertim in angustissimis Gemmarum spatiiis . Sed cur Sol & Luna in Gemmis sculpterentur , in causa fuit vel religio , qua quisque illos sibi propitios precabatur , ut custodes & obsequentes haberet , seu omen ab Astrologiae legibus desumptum , quum in alicuius genitura Sol & Luna in opportunis locis dispositi , felicem vitae cursum portenderent .

Vbi vero Soli , & Lunae multiplices stellae coniunguntur , aliquando totidem Planetas designant , e quorum fausta radiatione prosperam sortem sibi repromittebant , & hae mihi Gemmae tertiam Classem conficiunt ; quos tamen Planetas illae indicent declarare nequaquam possumus ; nullis enim praecipuis eorum symbolis , aut notis , quibus ab Astrologis Planetae indicari solent , distinguuntur : vix enim paucissimos incisos lapillos usque adhuc observavi , in quibus Astrologici characteres signati sint ; quapropter dicendum est , eorundem Planetarum differentiam illis tantum innotuisse , qui Gemmam scalpendam curabant . Hic vero stellarum numerus aliquando totum Planetarum septenarium aequat .

Si

Si vero hunc numerum stellae excedunt in Gemmis, iam non Planetas, sed totum Caeli complexum significant; & huiusmodi Gemmas in quartam Classem ablegandas censui. Harum vero pulcherrimum specimen contemplandum proponimus in Gemma, ubi Solem inter ceteros Planetas expressum videmus duodenis stellis circumseptum, quorum numerus vel mensibus respondet, vel signis Zodiaci, per quae Sol permeans cum erroribus, totum anni spatium complet; nam ita per quatuor angulos eadem stellae dispositae sunt, ut totidem anni tempora videantur designare.

Quintam Classem constituunt stellae ad Zodiaci signa pertinentes, quarum plurimas circa finem Operis in ordinem digessimus. Haec vero facile distinguuntur ab eorundem signorum iconismis, quibus stellae coniunctae spectantur.

Postremam Classem constituunt cetera caelestia Signa, quae praeter Zodiacum, utrumque ornant Hemisphaerium Boreale, atque Australe, ut Lyra, Delphin, Navis Argo, Hercules, Pegasus, Ursa, ceteraque huiusmodi, quorum non pauca in hac Collectione in ordinem redacta sunt: quae senaria divisio cunctas fere ASTRIFERAS GEMMAS, quotquot sunt, & futurae erunt, commode complectitur.

IV.

TRIPLEX vero causa adduci potest, cur Veteres hasce stellas in Gemmarum anulis insculpserint: religio nempe, virtus naturalis, & augurium. Primam
fa-

facile adsequemur , considerantes , quam tenaciter superstitioni Veteres addicti fuerint , qui non modo elementa Deorum commentis implerunt ; sed & singulas quoque rerum omnium partes praecipuis Diis adtribuerunt . Quis enim non derideat cum Augustino Lib. iv. de Civit. Dei Cap. 8. Deum *Forculum* Praefectum foribus , *Cardeam* cardinibus , *Limentinam* limini ostiorum , & *Seiam* , *Segetiam* , & *Tutelinam* pro diversa frugum aetate adsignatas : quin & pro variis hominum aetatibus totidem Deos Custodes addictos . Nil propterea mirandum est , si Deos , quibus sese committebant , vel in anulis sculperent , vel per ambages symbolorum subindicarent secum perpetuo deferendos .

Hac tamen superstitione non contenti , virtutes quasdam in Gemmis adstruebant , quae naturali potestate mala quaedam depellerent . Adcesserunt Magorum promissa , qui occultas quasdam Gemmarum virtutes praedicantes , genus hominum errori pronum superstitionibus obruerunt . Exemplum non pauca huiusce vanitatis eruuntur ex Orphei Libro *de Lapidibus* , ubi haec profert de Crytallo :

*Illum siquidem in manibus habens , circa Templum venias :
Non aliquis tibi Beatorum negabit petitionem .*

Rursus de Iaspide :

*Et politum portans vernantem Iaspim
Sacra faciens aliquis , Beatorum floret cor ,
Et ipsi fructiferas nubibus saturabimus terras .*

Item de Achate :

Qui

*Qui ipsum accipiens in suis manibus tenuerit,
Desiderabilem mulieribus poterit virum facere;
Et demulcebit verbis homines: et omnia portans,
Quaecumque petet, perveniet domum gaudens,
Et morbo laborans restituetur.* —————

Lapidem quoque e cervi capite extractum celebrat, quod perpetuam inter coniuges concordiam fervet. Eiusdem credulitatis idoneum testimonium profert nobis Plinius, qui Lib. XXXVII. Cap. 9. de Iaspide, ita scribit: *Totus vero Oriens pro amuletis traditur gestare eam, quae ex iis smaragdo similis est, et per transversum linea alba media praecingitur.* Sequenti vero Cap. 10. tot et tantas lapidum virtutes enumerat, ut eas transcribere pigeat. Praetereundum tamen non est, fuisse, Plinio eodem auctore, qui putarent, hanc inesse lapidibus vim, tempestates avertendi, sistendi flumina, et invictum reddendi in agonibus hominem.

His tamen nugis minime contenti, adiecerunt Gemmis asterismos, et characteres, quos statim quibusdam anni temporibus incisos, potentissimos esse ad mala avertenda, et bona consequenda, effutiebant; ut clare demonstrat Philostratus in vita Apollonii Lib. III. Cap. XIII. *Scribit praeterea Damis, Iarcham septem anulos Apollonio dedisse, stellarum septem nominibus insignitos: quorum singulos diebus singulis gestavit Apollonius, iuxta dierum nomina illos distinguens.* Idem Plinius loco nuper citato aliquid profecto simile in Amethystris factum fuisse refert: *Magorum vanitas resistere ebrietati eas promittit: praeterea si Lunae nomen, ac Solis scribatur in his, atque ita suspendantur collo e capillis cynocephali, vel plumis hirundinis, resistere beneficiis.* Iam quoque adesse Reges adituris.

dinem quoque avertere , et similia ; locustas etiam precatione addita , quam demonstrant ; nam smaragdis quoque similia promiserunt , si Aquilae scalperentur , aut Scarabei : quae quidem scripsisse eos non sine contemptu , et irrisu generis humani arbitror .

Adcedit Trallianus , insignis apud Antiquos Medicus , de corporis humani vitiis Lib. III. Cap. 48. qui coli doloribus ita occurrendum tradit : *Ligacula igitur Physica , et characteres , quorum celebris usus est , memorare consentaneum videtur ; nam ea quoque adhibita mirifice cruciatus placare , vel protinus tollere consueverunt : qua de re non sine delectu quaelibet , sed ea potissimum , quae partim a priscis Medicis , partim a nobis quoque experientia cognita sunt , a coli doloribus praeservare , in medium referre , et describere .* Et paullo post : *Praesentis quoque auxilii , gestamen est lapis Medicus sculptilis , si in eo recta Herculis imagine leonem suffocante , insculpta aureo anulo inclusus , in digito gestetur .* Sed ab hac vanitate neque Galenus ipse immunis fuit , qui de Iaspidum virtute haec vel credidit , vel credenda obtrusit : *Proprietatem vero aliqui quibusdam lapidibus inesse testantur huiusmodi , qualem revera habet viridis Iaspis , iuvans et stomachum , et os ventriculi , si adligetur .* *Inserunt et anulis ipsum aliqui , et sculpunt in eo radios habentem Draconem , quemadmodum et Rex Necepsos in XIII. Libro .* Nec longe abit antiquus alter Philosophus , cuius auctoritatem recensuit nobis insignis Astronomus Argolus de Diebus critic. Lib. I. Cap. 8. *Thebit , certe Philosophus maioris , quam nominis , scientiae , ad effectus miros sideralem scientiam adhiberi posse putat : captaque stellae virtute , accipi iubet lapidem , herbamque stellae subiectam ; mox et anulum conflare , sive aureum , sive argenteum velis , cui lapillum*

pillum indas : idque vero auspicate fieri praecipit , stellam Luna subeunte , aut spectante , adspectu trino , vel sextili ; stella vero caeli medium percurrente , aut in adscensum constituta . Inter Philosophos vero , qui multum hisce signaculis in lapidibus impressis detulerunt , silentio praeteriri non debet Philippus Paracelsus , vir alioquin doctus , et facile Chemicorum antesignanus , qui multis Tabulis seriem illorum exhibuit .

At inter ceteros etiam , qui huic scientiae inlustrandae , et augendae navarunt operam , facile principem locum obtinet Camillus Leonardus Pifaurensis noster , vir inprimis nobilitate conspicuus , et in re medica nemini suae aetatis secundus , qui summo studio , et , quod mirum est , pro sui temporis conditione , tantam gemmarum , pretiosorum lapidum , et marmorum cognitionem adeptus est , ut vix supra hoc ipso quo vivimus saeculo , harum lauticiarum abundantissimo , fieri potuisset . Sed quia acri ingenio erat , atque ad obscuriora quaelibet indaganda disposito , veterum omnium traditiones , et scripta defloravit , quibus occultae lapidum virtutes extollebantur . Concinnavit propterea opellam illam , *Speculum Lapidum* , inscriptam , quam Caesari Borgiae tunc rerum Domino dedicavit . Quia vero totus est in hisce virtutibus lapidum extollendis , non integrae Religionis quandoque habitus est , ut non dubitaverit Chifletius in Gemmas Abraheas Cap. I. illum inter Basilidianos recensere . Sed ab hac inusta nota illum facile liberabimus , ubi observemus , ipsum in hisce virtutibus recensendis , illis praesertim , in quibus superstitio aliqua indita sit , Historicum magis , quam Philosophum egisse , ea simul colligendo , quae sparsim ceteri antiquiores Auctores tradidissent : in qua

revera nullus illius adensus apprehenditur, quo eius clarum nomen labefactetur. Opportunum vero duximus eius auctoritatem in hisce Gemmis explicandis in medium identidem proferre.

Quum enim viderem quamplurimas ex GEMMIS ASTRIFERIS superstitiosis emblematis abundare; ut illas explicarem, seu saltem a ceteris seiungerem, operae pretium fuit earum sensus ab illorum penetralibus explicari, et eorum scrinia pandere, ut tandem intelligeremus quid illis consilii fuerit, et quid in animo haberint dum ista factitarunt. Id etiam saepe de Astrologis diximus, quorum deliramenta adeunda nobis fuerunt, ut illorum aenigmata Gemmis consignata dissolveremus. Ceterum harum sculpturarum vanitatem explodit loco citato idem Galenus, qui parem vacuo lapidi virtutem adtribuit, quam signato: *Huius quidem lapidis experientiam idoneam habeo (de viridi Iaspide loquitur) qui et torquem ex huiusmodi capillis confeci; et appendi ex collo ita demissam, ut tangerent os venticuli. Videbantur autem non minus iuvare, quam si sculpturam haberent, quam Necepsos scripsit.*

V.

VULGATIOR Classis GEMMARVM ASTRIFERARVM peculiarem horoscopum continet illorum, qui Gemmas in sui usum insculpendas commiserunt. Neminem vero, qui vel leviter Astronomiam adtigerit, latere puto, totum Caeli gyrum ab Astronomis in duodecim partes dividi, quae ab Orizonte, et Meridiano una cum quatuor

tuor aliis circulis , qui utrumque in duobus punctis fecant (circulos *positionum* vocant) determinantur . Harum prima , quae a puncto , seu cardine Orientis deorsum vergit , *Ascendens* , *Horoscopus* , et *locus vitae* adpellatur ; inde enim et temperamenti , et futurae salutis , et indolis , demum et futurae vitae omen potissimum mutuatur . Illam , quae inferius sequitur , *domum secundam* vocant , seu *succedentem* , et adtribuunt *divitiis* . Tertia *consequens* , seu *cadens* , dicitur *domus Fratrum* . Succedit imum Caeli in quarta , diciturque *domus Patrum* , sive *Avorum* . Quinta domus *succedens* nuncupatur , *fortuna filiorum* , et *voluptatis* . Sexta *valetudini* , et *malae fortunae* adtribuitur . Septimam , quae Occidentis cardinem obtinet , dicunt *connubii domicilium* . Octava , quae illi imminet , *piger locus* habetur , et *domus mortis* , et *hereditatum* . Nona domus , quae *bona* habetur , ad *dignitates* , et *artes* pertinet . Decima culmen , seu fastigium Caeli , *Domus regia* dici solet , unde maxime potestatem , et auctoritatem ominantur . Undecima , quam appellant *bonum Genium* , ad amicos pertinet , et *Principum familiaritatem* . Duodecima tandem , seu cadens ad cardinem Orientis , *malus Genius* nuncupari solet , a mala eius significatione , et domus est *insidiarum* , et *hostium occultorum* .

Iam vero Zodiaci signa , quae dato tempore easdem domos adtingunt , naturam domorum induunt : maximaque ratio haberi solet , quem cuiusque signi gradum attingat cuspis , seu initium eiusdem domus . Praeterea rimandum est , qui Planetarum in iisdem domibus , praesertim vero in Horoscopo , versentur : magnumque negotium facessit , an signum illud Planetae sit *proprium* , an *alienum* . Hinc enim Planetarum *potestates* , seu *dignitates* ,
vel

vel e contra *debilitates* desumuntur. Nec minor auctoritas traditur stellis fixis, quae in eadem domo numerantur, illis praesertim, quae mole et luce spectabiliores habentur: quibus, sive ob coloris similitudinem, sive ob quosdam effectus uniformes, naturam Planetarum adtribuunt Astrologi. Nec parum relevat, quo adspectu se invicem Planetae respiciant, inter quos *oppositio*, et *quadratus*, infausta habentur; *trinus* vero, et *sextilis*, beneficus. Multa alia quoque in consideratione habentur circa aliquorum Planetarum positionem, quae aliquando cetera indicia perturbant, et *Aphetas*, et *Aneretas* vocant, hoc est *Eductores*, et *Abscissores*: quod vel e periculo tollant, vel bonum omen rescindant. In hisce observationibus diutius fortasse immorati sumus, non quod illis quidquam deferamus; sed quia ad has Gemmas explicandas, in quibus haec scientiae semina sparsa sunt, necessaria videbatur Astrologiae non *scientia*, sed *historia*, quam unice didicisse profiteamur.

VI.

QUANTVM vero Antiqui detulerint Astrologorum promissis, quae illi ex siderum positionibus eruebant, facile colligitur ex his, quae habentur apud Eusebium de Praepar. Lib. v.

*Cui non mortali incundus in aere character,
 Argentorve nitens, aut fulvo expressus in auro:
 Cui, non cara homini, quae caelitus ipsa gubernans,
 Diversas hominum solem committere sortes.*

Omnium

Omnium vero antiquissima auctoritas, quae Astrorum influxibus defert, est penes Orpheum, vel alium quemcumque eius nomine circumlatum, in illorum hymno:

*Semper generantia omnia
Fato debita, omnis Fati significatoria existentia:
Mortalium hominum semper administrantia vitam.*

Apud Ptolemaeum huius scientiae principem crebra est quoque huius caelestis virtutis commendatio, potissimum vero in Quadr. Evidentissimum est diffundi vim quamdam ab aetherea natura in universa terras circumposita: quaeque sub Luna sunt omnia corpora aetheris motibus agitari, ut quidquid in terra, aëre, et aquis nascitur, animantium, et germinum. Et Macrobius in Somn. Scipion. Lib. I. Saturnal. haec de illa habet: Ipsarum vero stellarum cursus ordinem rerum humanarum, ut quibusdam videtur, pro potestate disponunt; vel, ut Plotino constat placuisse, significant. Et Q. Curtius Lib. V. Errant, quibus forte ac temere humana negotia volvi, agique persuasum est. Equidem aeterna constitutione crediderim, nexuque caussarum superiorum, partim latentium, partim evidentium, suum quemque ordinem ab immutata lege percurrere; Deo tamen haec pro arbitrio suo consentiente, et permittente. Huc respexit Iuvenalis Sat. VII. vers. 194.

*Distat enim, quae
Sidera te excipiant modo primos incipientem
Edere vagitus, et adhuc a matre rubentem.*

Et Persius Sat. V. vers. 48.

Parca

*Parca tenax veri , seu nata fidelibus hora ,
Dividit in geminos concordia fata duorum ,
Saturnumque gravem nostro Iove frangimus una .*

Haec vero opinio eo magis invaluit , quia fuerunt qui crederent , singulas stellas singulis hominibus , tanquam vitae comites , esse adsignatas : quem errorem ita explodit Plinius Lib. II. Cap. 8. *Hinc redeamus ad reliqua naturae sidera , quae adfixa diximus mundo ; non illa , ut existimat vulgus , singulis adtributa nobis , et clara divitiibus , minora pauperibus , obscura defectis , ac pro sorte cuiusque lucentia , adnumerata mortalibus .* At haec inanis credulitas facile hausta est ex Platone , qui ita in Timaeo loquitur : *Denique quum universum constituisset , astris parem numerum distribuit animarum , singulis singulas adhibens : eisque tanquam vehiculo impositis , monstravit universi naturam , ac leges fatales edixit* Atque illum , qui recte curriculum vivendi a natura datum confecerit , ad illud astrum , cui adcommodatus fuerit , reversum , beatam vitam acturum . Haec vero , et similia dogmata , quum Antiquis maxime cordi essent , atque in illis constanter quidem , sed semper inaniter caligarent , stellam sui comitem , futurumque domicilium maxime verebantur , magnamque auctoritatem ceteris , sub quorum dominatu orti essent , adtribuebant , illasque in Gemmis signabant , ut inclusae anulis , perpetuo obtutu spem confirmarent . Ab hac tamen credulitate neque ipsi Christifideles aliquando immunes abierunt , qui potestatem aliquam Physicam in subiecta corpora admittentes , caeleste thema in anulis deferendum insculpserunt : quod manifeste probat Gemma illa , quam vulgavit Cangius in Dissertatione de *Inferioris*

aevi Numismatibus, in qua capita Iovis, Solis, et Lunae conspiciuntur, quorum priori sacrum Christi Monogramma praefixum est. Multi multa de hoc nexu speculati sunt; sed, ut facile Christianos vindicemus, dicendum est, ipsos aliquando per haec signa non *Religionem*, sed *Naturam* expressisse: quam ut elegantius Sculptores exprimerent, Planetas ipsos, usitata Veteribus forma, sub humano adspectu expresserunt, uti probant exempla non pauca, quae ad Gemmam cc. non ad incusandam veterum Christianorum simplicitatem, sed defendendam, cumula-
vimus.

Ne tamen putemus Gemmas istas, quas horoscopas libenter libuit nuncupare, caelestem positionem, seu *thema*, iuxta Mathematicorum praescripta, repraesentare: id enim neutiquam factum esse ab Antiquis, constanter credimus: Gemmae veterum adludunt potius, et per ambages indicant magis, quam exprimunt illam Caeli constitutionem, sub qua quis natus esset. Nam Gemmarii Artifices picturae gratiam, et venustatem libentius, quam Astrologiae leges, sequuti sunt. Difficillimum propterea est de hisce Gemmis genethliacis iudicium proferre, atque ex illis *decreta*, ut aiunt, eruere; quum haec non ex unius, aut alterius stellae coitu, sed ex tota Caeli positione, desumantur: quod non obscure indicavit Iulius Firmicus Astronomic. Lib. v. Cap. 4. *Sed haec progeniturae mensura decernuntur, ac pro ceterarum stellarum mistura, et rationibus, radiationibusque, quas in omnibus servare, ac meminisse conveniet.* Quod antea monuerat Manilius Astronomic. Lib. II. vers. 642.

Nec satis est tantum Solis insistere signis:

*Contemplare locum Caeli , sedemque vagantum ,
Parte genus variant , & vires linea mutat .*

Et Lib. IV. vers. 294.

*Sed nihil infemet totum valet : omnia vires
Cum certis sociant signis sub partibus aequis ,
Et velut hospitio mundi commercia iungunt ,
Conceduntque suas partes retinentibus Astris .*

Nam aliquando observant Astrologi auspicatissimos Planetarum adspectus alterius sinistro occurfu funestari , et , ut ait Plinius Lib. VII. Cap. 49. *incidi occurfu maleficorum siderum , aut etiam radiis eorum , Solisque* : ut nemo ipsorum audeat , nisi tota positione perspecta , iudicium proferre . Fateor aliquando in Gemmas genethliacas incidisse me , in quarum orbe plures Planetæ ita dispositi erant , ut Sculptor videretur non fortuito consilio , atque oscitanter ea disposuisse , sed astronomice illa conlocasse , prout in Caeli orbe statuto quodam tempore constitissent . Hoc praesertim in Tab. XXXIV. atque in multis aliis similibus diligenti meditatione , atque subtili indagine scrutatus sum . Sed res adeo in incerto versatur , ut maluerim potius speculationem hanc meam vix leviter delibatam , explodere , quam labore fortasse inani promovere ; quippe qui longo usu didicerim , Veteres nostros sua opera , ut posteros instruerent , non ut deciperent , aut irriti labore in aenigmatibus detinerent , adornasse : nec dubitaverim , ipsos Antiquos , si modo argutas quasdam suorum operum explicationes legerent , eas non sine hilari risu fore excepturos .

Quod

Quod magis incertam reddit hanc minutam indaginem, illud est, quod Planetarum asterisci non semper locum positionis indigitant; adeoque probabile fit, aliquando adposita fuisse ad tempus significandum. Nam eadem ratio, quae nobis suadet illos fuisse adpositos relative ad caelestes domos, unde thema emergit; eadem fere nobis suggerit significare posse diem natalis, atque illius horam, quae pariter per Planetarum schemata designantur, eorumque nominibus distinguuntur. Constat enim veteres Astrologos speculationum vanitatibus mirifice deditos (quod etiam adnotavit Gyraldus *de anno, et mense* circa finem, ubi de horis agit) singulis xxiv diei horis Planetarum dominium assignasse, eoque spatio illos humanis rebus praeesse, et mortalia disponere; ideoque magnam ab illis habitam esse rationem, qua quisque hora natus esset. Saturnus itaque primae horae diei suae dominabatur, Iupiter secundae, Mars tertiae, Sol quartae, Venus quintae, Mercurius sextae, Luna septimae. Rursus repetito ordine, Saturnus imperabat octavae, et sic deinceps. Quia vero post horam xxiv. quae Marti tribuebatur, succedebat hora Solis; sic dies sequens ab ipso denominatus est: succedente vero hora illius secunda, iuxta ordinem caelestium orbium, tutela Veneris, dein Mercurii, et Lunae recurrebat, Saturnus hora quinta, servatoque eodem ordine Mercurius hora xxiv. quem excipiebat hora i. sequentis diei Luna, quae pariter illi diei nomen largiebatur; unde dies Lunae: quam supputationem si in ceteris diebus repetamus, perspicuum erit, nomina cuiusque diei ab eo Planeta profluxisse, qui in primam illius horam incidebat; nam ceteroquin Planetarum ordo in hebdomadae diebus denominandis nullam penitus ad caelestem ordinem rationem

habet . Quam vero futilis fuerit haec observatio , atque unice ad misellorum credulitatem extorquendam , vel ex hoc uno constat , quod horarum numerus homini arbitrarius sit . Si quis enim , insciis Planetis , lege lata diem , et noctem in duodecim tantum horas dispertiatur , tutela Planetarum perturbatur , miscetur , confunditur ; nec iam quidpiam cum hominibus possunt , nec horae istae planetariae quidpiam amplius valent : praeter quam quod nulla physica ratio adferri potest , cur Planetae , quorum directio adeo grandis est , et amplissimis periodis definita , alterno concursu per haec minuta temporis spatia nobiscum communicent , praesertim quum altissime latent , et longo recessu protelantur .

Quia vero Antiquitas hisce ineptiis a superstitione enatis arctissime detinebatur , adeo huic distributioni deferrebat ; ut sicut horae planetariae diem praesignassent , diem inde , ut diximus , denominarent : idque non inter Astrologos tantum obtinuit , sed apud vulgus civili consuetudine etiam introductum est : quod manifeste nos docet Dio Lib. XXXVII. *Quod his septem stellis , quae Planetae vocantur , dies adsignari receptum est , inventum quidem putatur Aegyptiorum Quoniam vero cum nationibus aliis , tum Romanis vel maxime sic mos pervulgatus hic est , ut quasi iam patrius videatur , pauca super ipsis edisseram .* Credibile igitur fit , antiquos Artifices , quum hasce Gemmas insculperent , maximam etiam de die , et hora planetaria rationem habuisse : ut inde suspicemur , signa eorundem Planetarum fuisse in illis adposita , non tantum ad caelestem positionem significandam , quam ad diem , atque horam , qua quis natus esset , demonstrandam : quae omnia adnotare oportebat , ut quum in has inciderimus ,

mus, videamus quantis difficultatibus subtiles illae disquisitiones obstructae sint, ne irritò conatu in illis enucleandis operam prodigamus: atque illa tantum indagine contenti simus, quam nobis communior Philologia subministrat. Ne tamen sicco nimis stylo, atque ieiuno haec caelamina praetermisisse videremur, aliqua tantum de adparenti positione, et Planetarum cum ceteris signis concursu, ex antiquis Astrologis delibavimus, ut quo meliori fieri posset modo, mens antiquorum Artificum proderetur

VII.

RESTAT, ut aliqua de Basilidianis Gemmis praemittamus; nam et nonnullae ex his, quae stellis ornatae sunt, in hoc Opere recensentur. Quam vero ex indicatis Classibus sortiri debeant, adfirmare non ausim; quum minime constet quid consilii habuerint, qui talia confinxerunt: immo, ut verum fatear, dubitandum maxime sit, an ea omnia, quae Basilidianis tribuuntur, eiusdem artificii sint, ut peculiari Diatribe ad Cl. Oliverium data, et in alio Volumine huius Operis depromenda, monendum censuimus. Adtamen, quantum coniectura adsequimur, Gemmae istae invocationem continent caelestium Potestatum, Planetarum, atque Stellarum, quibus certae corporis partes commendatae sunt: quod declarat Manilius in Astronomicis Lib. II. vers. 456.

— *Aries caput est ante omnia princeps*
Sortitus: censusque sui pulcherrima colla

Tau-

*Taurus : et in geminis aequali brachia sorte
Scribuntur connexa humeris: _____*

quae ratio, si una fuisset, cur hae Gemmae stellis ornarentur, inter horoscopas tuto conlocari potuissent. Sed subest incognita alia, penitusque obscura earundem Constellationum ratio, a secretis quibusdam superstitionibus, atque incantationibus expetita; seu, quod verius est, nebulonum, atque circulatorum figmentis, qui ad pecuniam credulorum conradendam ignotis sibi ambagibus, atque phylacteriis, simpliciores homines eludebant, excogitata, atque exarata: quapropter trecentos sexaginta quinque Caelos, quos Basilides somniavit, totidem humani corporis membris respondere dictitabant, ut refert S. Epiphanius ad Haeresim 24. *Deinde hinc homo habet trecentum sexaginta quinque membra, et unicuique virtutum adtribuitur unum membrum.* Ex his igitur superstitionis Amuletis separatim censum constituerem. Vt vero aliquid solidius de hisce Gemmis, quas *Abraxeas* vocant, statueremus, desiderandum erat doctissimi Chifletii librum perlustrasse: at, quum ille nondum ad nos pervenerit, neque mihi detur diutius has lucubrationes morari; multa facile exciderunt, quae fortasse apud illum luculentius pertractantur: ut ingenue fatear, cetera me quidem semper dubie, hoc vero argumentum etiam timide adtigisse.

VIII.

VNVM superest, ut de altero Gemmarum genere, quod libenter *Sepulcræ* adpellaverim, aliqua delibentur:

ex-

experientia enim compertum est, magnam Gemmarum vim funestis symbolis ornatam esse, ut mihi nullo modo persuadeam, illas in vivorum usum fuisse comparatas, veluti quae triste augurium praeferrerent: ut Neroni dirum, atque exitiale reputatum est, quod paullo ante necem, anulus ei a Sporo donatus esset, in cuius Gemma Proserpinae raptus insculptus erat, ut in eius vita Cap. 46. narrat Suetonius. Ad hoc caput referrem aras, columnas sepulcrales, inferias, apotheoses, eorumque insignia, pavones, et aquilas, infernaque Numina, quorum specimina saepissime nobis occurrunt, si Gemmarias Collectiones evolvamus: quae notae ad mortuorum magis memoriam ornandam, quam in omnem vitae usum sculptae reputantur.

Adcedit Veterum testimonium, quo manifeste evincitur, Antiquos eo usque ineptisse, ut Gemmas quoque sepelirent, ut praecipue constat ex *Leg. fin. ff. deliber. legat.* in qua huiusmodi testamentum mulieris refertur: *Funerari me arbitrio Viri mei volo, & inferri mihi quaecumque sepulturae meae causa feram: ex ornamentis, lineas duas ex margaritis, et viriolas ex smaragdis.* Hoc vero Leges duodecim Tabularum invisum maxime habuerunt, apud quas statutum legebatur, neque aurum Sepulcris inferri: quam sanctionem renovavit Lex quarta ff. ad Legem Iuliam de peculatu, Lex XIV. §. v. ff. de mort. inferend. *Non autem oportet ornamenta cum corporibus condi, nec quid aliud huiusmodi, quod homines simpliciores faciunt.* Quae postrema verba clare ostendunt, haec Legum praescripta non diu obtinuisse: quod etiam evidentia demonstratur, quum in Sepulcris Gemmarum praesertim sculptarum, maxime vero anulorum copia, saepissime invenitur,

niatur, qui cineribus in signum nobilitatis, seu dignitatis conmixti, et impositi reperiuntur.

Credendum vero est, delectum aliquem habuisse Veteres in harum Gemmarum electione, ut quae feralibus symbolis ornantur, in usum mortuorum essent comparatae. Quae dum animo volverem, mihi iterum in conspectum oblatae sunt illae omnium nobilissimae, ac ingentes (Gemmas ne dixerim, an Tabulas Gemmeas ignore) quae Parisiis in Sanctae Cappellae, ut dicunt, Thefauro, et Viennae in Museo Caesareo adservantur, in quibus, quia Caesarum consecrationes continentur, veluti per antonomasiam Gemmae *Caesareae*, *Tiberianae*, atque *Augustae* vulgo audiunt. At meditati mihi in quem usum sculptae essent (nam prae sui mole nulli vestium, aut armorum generi conveniunt) facile in mentem subiit Caesareis Tumulis fuisse dedicatas, & vel Urnis insitas, vel operculi loco superpositas, tanto vulgaribus ampliores, quanto hi, quibus adscriptae essent, ceterorum fortunam exsuperarant. Cameum quoque Carpineum iis adcenterem, in quo Vir, & Mulier sub Bacchi, et Ariadnes specie, curru a Centauris trahuntur. Eorum vultus ignoramus quidem; sed non ita latet Augusti, & Liviae imago in alio Cameo Austriaco, in quo consimili vehiculo a Centauris in caelum efferuntur, occurrente illis Victoria, seu Aeternitate, aut Dea Iuventa, a qua, veluti in signum divinitatis, coronantur; nam haec Bacchica mysteria, quae ad animarum expiationem maxime conferre putabantur, sepulcralibus ornamentis passim deputari solebant. Quae coniectura, nisi a Viris doctis improbetur, maxime conducens erit ad plurima in hisce Gemmis symbola interpretanda, quorum recta cognitio ab ipso Gemmarum

marum usu, et fine, in quem scalptae essent, declaratur, et manifestatur.

Finem huius Prolegomenis iam imposueram, quum interim alterius pulcherrimae Gemmae eētypon mihi oblatum est. Decrevi eius descriptionem hoc loco inferere; eius vero adspectum opportuniori loco reservare. In infima Gemmae parte tumescit mare, quod hinc inde claudunt tortuosi Pistrices, qui functi officio suo circa totidem illustres Animas, quas longa aequora in purgationem ad finem usque Oceani detulerunt, erectis crispantibus caudis sibi plaudunt se eos ad caelites transmisisse. In medio Triton buccina canit, ut plausum ciat. Dextera Gemmae parte vehiculum ad caelum tollitur, quod gemini alati equi vim caelestem, atque impetum spirantes adtrahunt. Sedent in curru equis averfi, et inferiora intuentes, Vir togatus, corona insignitus, Mulierque velata, quorum custodes Genii, facem adtollentes, praeit unus, alter subsequitur. Elegantissima haec scalptura, non adeo dissimilis est alteri, quam protulit Eximius Bonarrotius in Notis ad triumphum Bacchi, nisi quod in hac postrema Animae, quae in caelum evehuntur, Bacchico cultu ornantur. Currus a Centauris agitur, inferne non Triton, sed Oceanus, et Nymphae processum spectant. Equi alati, qui stellis tribuebantur, convenientissime Animabus adsignari poterant, veluti quae in stellas abire putarentur, ut ostensum est in *Dissertatione de Transvectione Animarum*. Huic opinioni famulantur Animarum Genii, qui quum faces humanae vitae symbola in terris deprefferint, novas aeterno lumine micantes extollunt. Mulier velata, et Vir coronatus non vulgari indicio testantur quaesitam meritis divinitatem. Procedunt vero, ut fere semper in ceteris, ad terram conversi; ut

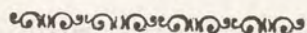
significetur aliquid humani ad caelites ferre misericordiam, et providentiam. Huius vero Gemmae ductum observanti mihi, animadvertere contigit constantem illam consuetudinem, per quam in hisce Gemmis feralibus Animae semper a dextera Gemmae parte, et sinistra intuentium in caelum conscendunt. Sic in Gemma Carpineae, sic in Gemma Augustae, sic demum in Achate Tiberiano, in quibus omnibus, quum de Animarum Apotheosi negotium sit, haud poenitet me dixisse similem caerimoniam sub Bacchico habitu in Gemma Carpineae occultari. Hae vero cum prae sui mole anulos refugiant; prae significatione vero nec vestibus, neque suppellectilibus convenirent, sicuti ad honorem Mortuorum scalptrae erant; ita ad illos unice ornandos factas fuisse existimo, adeout anulorum sepulcralium usus in ampliores quandoque Gemmas degeneraverit.

Ex Ectypo Musei Paserii

J.V.S.

T H E S A V R I
GEMMARVM ANTIQVARVM
ASTRIFERARVM
PARERGA INLVSTRATA

IOVIS VICTORIS SYMBOLA
in fronte Operis

GMEN ducit GEMMARVM ASTRIFERARVM elegantissima Sarda, quam nuper sibi comparatam opulentissimo Museo suo addidit V. C. Ianus PLANCVS. Operis artificium exquisitissimum est; nam singulas eius partes intuenti mihi armato oculo, visa sunt in angustissimo spatio omnia adeo absoluta esse, ut vix melius in amplissimo fieri potuissent. Symbola omnia ad IOVEM VICTOREM pertinent: aquila nempe arae instans, quae victoriae insignia sunt, rostro praefert coronam, et palmam, atque unguibus fulmen, ipsumque implexum caduceo, prehensat. Ne vero ambigeremus cui nam subiecta ara dicata esset, solertissimo Artifici placuit in eius fronte typum VICTORIAE bigam ducentis insculpere: quo monemur, aram hanc illam eandem esse, in qua devictis Gigantibus ipse Iupiter ob victoriam sacrificavit: quamque proinde in perenne facinoris monumentum astris decoratam in Caelo conlocavit: quod ingeniose exprimitur in hac Gemma, praefixis hinc inde Solis, & Lunae symbolis. Opportune Manilius Libro I. vers. 410. & 421.

Victrixque solutis

*Ara nitet sacris vastos quum terra Gigantes
In Caelum furibunda tulit.*

Tunc Iupiter arae

Sidera constituit, quae nunc quoque maxima fulgent.

Manfit inde IOVIS VICTORIS titulus, quem potissimum invocabant in belli discrimine duces, ut victoriam portenderet. Livius Lib. x. *Papirius in ipso discrimine, quo templa Diis immortalibus voveri mos erat, voverat IOVI VICTORI, si legiones hostium fudisset, pocillum mulsi, priusquam temetum biberet, sese facturum.* Idem quoque auctor meminit NICAEI IOVIS, ad cuius templum Rex Perfes castra posuit, ut Lib. XLIII. narrat.

Caduceus fulmini iunctus est, optimo sane consilio; ut indicaretur, prudentiam cum fortitudine coniungi debere: seu pacem, atque artium studia post bella, et victorias curanda esse, ut quodammodo iniuria humano generi per caedes inlata, virtutum incrementis compensetur: quod utinam Italiae nostrae datum sit, ut bello alieno fatigata, pacis praemia aliquando experiatur.

DIANA TAEDIFERA INTER PLANETAS

In littera Q Dedicatoriae initiali in Volumine I.

IN hoc emblemate inlustrando, haud opus est, ut plura heic adferamus, quum adsimile occurrat in sequenti Tabula LXI. quam, si otium est, adeat benevolus Lector.

PAN NATVRAE SYMBOLVM

INTER ZODIACI SIGNA

In fronte Praefationis Voluminis I.

IN hac praeclara Gemma ex Medicea Daſtyliotheca depromta, PAN inter Zodiaci ſigna expreſſus cernitur; cuius reconditas ſignificationes paucis indagare operae pretium erit. Primum igitur, quod ad ſignorum Zodiaci diſpoſitionem adtinet, non pauca iam ad Tabulam XVII. mox exhibendam adferimus, et explanamus, quae nunc praetermittenda cenſemus. Verum quanquam in utraque Gemma eadem Zodiaci ſigna varium ordinem teneant; hoc unum tamen omnes commune habent, quod *Aries* ſummum Caeli locum obtinere conſpicitur; atque, ut loquitur Manilius Lib. I. verſ. 263.

*Aurato princeps ARIES in vellere fulgens
Reſpicit admirans adverſum ſurgere TAVRVM.*

Siquidem Veteres credidere, in Mundi exordio *Arietem* ſummum Caelum tenuiſſe, teſte Macrobio in *Somnium Scipionis*: *Aiunt, incipiente die illo, qui primus omnium luxit, ideſt, quo in hunc fulgorem Caelum, et Elementa purgata ſunt, qui ideo MVNDI NATALIS iure vocitatur, Arietem in medio Caelo fuiſſe: et quia medium Caelum quaſi Mundi vertex eſt, Arietem propterea primum inter omnes habitum, qui, ut Mundi caput, exordio lucis, adparuit: quo et adluſit Virgilius Georgic. Lib. II. verſ. 336. ubi verno tempore Mundum creatum fuiſſe credit:*

Non

*Non alios prima crescentis origine Mundi
Inluxisse dies , aliumve habuisse tenorem ,
Crediderim : Ver illud erat , Ver magnus agebat
Orbis* _____

Igitur PAN , qui in hac praeclara caelatura medium caelestis ambitus tenet , Naturam repraesentat , quam caelestium Corporum , stata revolutione , divina Providentia moderatur . Sic enim de eo loquitur Orpheus in Hymno :

*PANA voco fortem , Mundi integrum ,
Caelum , et Mare , et Terram omnium Reginam ,
Et Ignem immortalem : illa enim membra sunt PANIS .
Omnia generans , Creator omnium celebris Daemon :
Rector Mundi , Auctor , Lucifer , fructuose Paeon .
Tibi enim immensae Terrae planities confirmata est ,
Similiterque indefessi Ponti fertilis aqua ,
Oceanusque circum circa in aquis Terram
Circumvolvens , aëreaque pars nutrimenti
Pascens hominum genus , et immensum Mundum .*

Eundem vero PANA expresserunt infantem tibias , ut Ventos exprimerent , five potius harmoniam , eumque rerum nexum , et ordinem , quo cuncta constant ; quapropter dicitur ab Orpheo ,

Harmoniam Mundi pulsans ; _____

nam idcirco PANA adpellarunt , quasi *Vniuersum* dixeris : quanquam Homerus , five eius nomine alius quis auctor ,
in

in eius Hymno ita vocatum dicat , quod eiusdem recens nati deformitatem Dii intuentes , *universi* riserint .

PANA autem illum vocarunt , quod omnium animum oblectavit .

Astrum vero Solis cum eo iunctum , eius maximum officium , et potestatem in rebus naturalibus monstrat : cuncta enim calore , et motu vivificat , atque partitur . Haec , ni valde fallor , huius Gemmae explicatio est , si Mythologiam respiciamus : si vero Historicam rationem , prosequamur , adluditur heic ad Lupercos ; nam haec Sacra , caesis caprarum hostiis , Lyceo Pani solemnia habebantur , ut inferius luculenter demonstramus ad Tabulam CV. Huic siquidem pompae facile adludit dispositio Solis , qui scitissime conlocatus est inter signa Aquarii , et Piscium ; nam Lupercalia habebantur tertia die post Eidus Februarias , uti ex Ovidio constat Fastor. Lib. II. vers. 267.

*Tertia post Idus nudos Aurora Lupercos
Adspicit :* _____

quod etiam colligitur ex Varrone de Ling. Lat. Lib. v. *Ego arbitror Februarium , ita dictum , quod tunc februnatur populus , idest Lupercis nudis lustratur .*

IVPITER IN THRONO
ADSTANTIBVS VENERE CVM CVPIDINE
ET MERCVRIO

In fine Praefationis , quae in Volumine I. legitur .

QVONIAM peculiari Diatribe DE GEMMIS , QVAE ZODIACI SIGNIS ORNANTVR, pertractandum esse; amicissimus GORIVS , huius Operis parens alter, me perhumaniter monet ; multa , quae ad hanc perinsignem caelaturam observanda sunt , in ea alibi opportunius , quam hoc loci , proferenda existimavi , quae Doctorum iudicio lubenter proponam . Ea itidem occasione alias antiquas Gemmas iisdem Zodiaci signis condecoratas operae pretium erit expendere , atque reconditis aliquot animadversionibus luculenter inlustrare , ne quid ornamenti huic eleganti GEMMARVM ASTRIFERARVM THESAVRO .desit .

GEMMAE PROLEGOMENIS PRAEFIXAE

TROPAEVM fulmini impositum , superexistente stella in medio Gemmae , Iovi facile dicatum est ; ipsi enim opima spolia dicari solebant . Festus : *Illorum tanta varietas , ut trina contigerint nomini Romano : una , quae Romulus de Acrone ; altera , quae Cossus Cornelius de Tolumnio ; tertia , quae M. Marcellus de Viridomaro fixerunt .* Idem fere tradit Plutarchus in Marcello , nulla post ipsum existisse adserens ; nam , ut subdit Festus , ea tantum in hoc
nu-

numero cenfebantur : quae dux Populi Romani duci hostium detraxit . Haec vero tanquam singularia , et praecipua Romanorum ornamenta , portenti loco quodammodo habebantur , ac veluti digito notari solebant . At multo plura fuere spolia minoris nominis , quae privata auctoritate templis suffixa ostentabantur ; praesertim vero in ipsa Religionis arce : adeout non semel S. C. cautum fuerit ea revelli , quod locum non deformarent modo , sed et impedirent . Hinc Virgilius templi fores spoliis ornatas describit Aeneid. VII. Lib. vers. 184.

*Multaque praeterea sacris in postibus arma :
Captivi pendent currus , curvaeque secures ,
Et cristae capitum , et portarum ingentia claustra ,
Spiculaque , clypeique , ereptaque rostra carinis .*

In dextera Gemma Delphin cum Amaltheae cornu decussatus , tridente inserto , atque stelligero orbe subiecto , ad victoriam Aetiacam adludit . Nam Delphin ipsius Augusti insigne fuit , ut fusius suo loco demonstrabimus , quod praeterea maritimi imperii dignitatem portendebat : et forte etiam ad Venerem , unde ortus erat , referebatur . Delphinem quoque cum Capricorno iunctum exhibet Tabula CLXIII. inferius proposita , quam vide . Vtrumque signum tanquam faustissimum adhibuisse Augustum , adeo perspicuum est , ut nullus dubitandi superfit locus . In eius nummis Delphin in medio laureae coronae gubernaculo insitens cernitur , quo eius imperium auspicatissimum declaratur . At copiae cornu felicitatem , et abundantiam oïbi partam ex ea victoria , qua Aegyptus Romanis vectigalis factus est , clare significat .

Hinc in eiusdem Augusti nummis Capricorno idem symbolum adiungitur, orbe subiecto. Praeterea idem cornu cum Delphine, duplicem potestatem terra, marique propagatam commodissime significat. Ovidius Metamorph. Lib. xv. vers. 258.

*Jupiter arces
Temperat aetherias, et mundi regna triformis:
Terra sub Augusto; Pater est et Rector uterque.*

Gemma, quae a sinistris sculpta cernitur, eloquentiae tota sacra est; nam Mercurii caduceus terrarum globo infixus, facundiam indicat, eamque orbis arbitram esse, atque moderatricem. Caduceum ornant geminae palmae, quibus MERCURII virtus significatur rerum omnium triumphatrix; ipseque Mercurius indicatur, ut de illo cecinit Orpheus:

Omnia superantem animum habens.

Stellae undique dispositae, Caelum designant, in quo Deorum nuncius Mercurius auctoritatem maximam continuo exscensu, atque descensu obtinebat; atque, ut est apud Horatium Lib. i. Ode ix.

*Superis Deorum
Gratus et imis.*

Caeli quoque decus dicitur a Martiale Lib. vii. Epigram. 73.

*Cyllenes, caelique decus, facunde Minister,
Aurea cui torto virga dracone paret.*

IN LITTERA O PROLEGOMENORVM

INITIALI

IN Achate viridi, qui in Museo nostro exstat, CERERIS symbola conspiciuntur, spica, et copiae cornua, per quae frugum primitiae designantur, eidem Deae tribui solitae; nam non modo fruges, sed et poma, praesertim vero ficus, Cereri accepta referebantur, ut constat ex Pausania in Atticis: *In hac ipsa regione a Phytalo, aiunt, Cererem hospitio acceptam, eique, fici stirpe donata, gratiam relatum. Id versus testantur in Phytali sepulcro incisi:*

*Hic Cererem testis Phytalis suscepit Heros,
Cui primum sacri largita est semina pomi,
Quam mortale genus ficum vocat: illius ergo
Muneris aeterno hic Phytali genus floret honore.*

Geminae stellae, ut auguror, benevolos Planetas significant, qui fausto influxu ortivam domum Virginis, quae et Cereris habitata est, fausta tunc radiatione respexerint.

IN FINE PROLEGOMENORVM

CAPVT HERCVLIS

IN APRVM DESINENS

SVB hoc aenygmatico typo, HERCVLIS victoria de Apsyrtio designatur: quod facinus inter cetera a se praeclare gesta idem Hercules moriens Iunoni obiecit apud Ovidium Metamorph. Lib. IX. vers. 192.

*Nec mihi Centauri potuere resistere , nec mi
Arcadiae vastator Aper .* —————

Hunc laborem fuse descriptum habes apud Apollodorum in Bibliotheca . Stella eius capiti praefixa , ipsum iam divinitate donatum , et receptum caelo indicat . Ovidius loc. cit.

*Quem pater omnipotens inter cava nubila raptum ,
Quadriungo curru radiantibus intulit astris .*

GEMMAE ASTRIFERAE INSCRIPTAE
NOTIS PRAEFIXAE.

GEMMA media , hinc inde palmulis , seu coronis ornata , inter magicas recensenda est ; quippe quae septem Planetarum astris ornatur : five ex illis est , quae in defunctorum ornamentum deputabantur , quorum aeternae vitae septem Triones adsignati erant , tanquam in loco caeli sublimiore , in quo Piorum animae aevo aeterno fruerentur . Nota decussis in altera parte expressa , aliud sibi in aliis monumentis , pro vario illorum usu , denotabat ; nam in nummis valorem designabat , in tesseris spectatoriis locum : alibi pondus , et quandoque decuriam significat . Quid vero in Gemmis portenderet , vix adsequi possumus pro illarum vario usu , et significatione . Quod si lapillum hunc inter Magicos ablegemus ; notas hasce adsequi , vel et ipsis iniquissimis nebulonibus incognitas , et fere semper fortuitas , desperata res est . Quod unice certum est , eadem nota saepissime occurrit in sculpturis ,
quae

quae idem ingenium referunt . Forte initialis est alicuius nominis ex iis innumeris , quae pessimi hominum , ut credulis imponerent , sibi confinxerunt .

Gemma dextera in eum censum , me iudice , referenda est ; nam litterae in postica incisae nullum sensum reddunt ; quales fere omnes ex iis , quas *Abraxeas* vocant , de quibus suo loco integram tractationem instituemus . Luna inter quinque Stellas , quibus vel totidem ex placidioribus Planetis , vel ipsum Caelum fortuito numero Stellarum expresso repraesentatur , vel ad Horoscopum alicuius nati pertinet , vel Amuleti loco est ; nam et partibus praeerat , et pueros , atque puellas communi officio fervare credebatur : a laborantibus praeterea , et morbo fessis invocabatur .

Gemma sinistra ex signatoriis est : quippe nomen possessoris praefert Q. DEMAS : quod non aliter legi posse credam , quam Q. *Decius Masculus* . Quinque stellae circum nomen dispositae , cum Sole , et Luna in averfa parte coniunctis , septenarium Planetarum numerum integrant .

In altera Gemmae facie eiusdem Lunae invocatio continetur , ambitioso titulo nuncupata SERVATRIX PIA . Adtributum *Servatricis* Lunae , ac Dianae passim illi largiuntur antiqua marmora , et veterum nummi non modo Latini , inter quos vulgatissimus Gallieni , in quo est CONSERVATRIX AVGVSTI ; sed et Graeci , inter quos memorare licet Agatoclis nummum , in quo Diana nuncupatur ΣΩΤΕΙΡΑ . Hoc etiam titulo frequenter apud Graecos audiit , ut colligere est ex Pausaniae multiplici loco .

IN LITTERA Q HARVMCE NOTARVM
INITIALI

INscriptio RVTILS LVSCAS, cuius postremae vocis prior V inverfa est, mendose incisa fuit a Scalptore Linguae Latinae ignaro. Legendum crediderim RVTILIVS LVSCVS; ad cuius familiae nomen *rutilans Sol* superne incisus adludit, ut Vituli imago in nummo Voconii Vituli, et his similia.

IN FINE HORVM PARERGORVM

MARMOR GENETHLIACVM

IOANNIS BAPTISTAE PASSERI

HVIVS THESAURI INTERPRETIS

IN Prolegomenis huius Operis aliqua delibavimus de caelestis thematis dispositione, ac legibus, quibus utuntur Mathematici ad caelestem positionem natalis horae indagandam: quo pertinere diximus non paucas e GEMMIS ASTRIFERIS, quae toto hoc Opere explicatae sunt. Monuimus tamen non uno in loco, Gemmarios Artifices adluisse potius ad hanc caelestium corporum dispositionem, quam illam exposuisse. Ut vero luculentius adpareat, quae differentia intercedat inter utrumque modum, placuit ipsum thema natalis nostri, quod marmori insculptum in Museo adservamus, coram proferre, ex quo, si qua fides inani scientiae, quae certe nulla est, haec decreta eruuntur. Temperamentum calidum, ac vehemens: indoles varia, et mutabilis, modo ad martialia officia, modo ad Iovialia; mores ingenui, quandoque
et

et faevi ; ingenium acre , et ad occulta perscrutanda inclinatum ; exercitium nobile , quod leges plerumque respiciat ; magistratus , et regales administrationes : status portenditur vel semper , vel diu caelebs , et Ecclesiasticam militiam respiciens : amici multi , ac nobiles ; famuli utiles , et fideles ; itinera multa in votis magis , quam cum effectu : honores , et divitiae plurimae supra nati conditionem ; morbi , ac pericula rara , et levia ; vita non omnino longa : mors denique religiosa , quam unam , ex tot promissis , impense a Deo flagitamus .

et facit : ingenium arte , et ad oculis perscrutanda in-
clinatum ; exercitum nobile , quod leges plurimque re-
spiciat ; magnitudo , et regale administrationes : status
potentibus vel semper , vel sine casibus , et Ecclesiasticam
militiam respiciens : amici multi , ac nobiles ; famuli nu-
les , et fideles : iuncta multa in votis magis , quam cum
effectu : honores , et divitiarum plurimas super nati condi-
torem : morbi , ac pericula rara , et levis ; vita non
omnino longa : mors denique religiosa , quam unam , ex
tot promissa , impende a Deo flagitamus .

71st zu den 200 Kuffen im 1. Band
 Seiten 41 / bis 220

Ex Mus. Ficoroni. Ex Schedis Bonarr. Ex Mus. Ficoroni.

THE SAVRI

GEMMARVM ANTIQVARVM

ASTRIFERARVM

T A B V L A I.

SATVRNVS

VANQVAM Veteres SATVRNVNVM
 maxime sibi adversum reputa-
 rint ; eiusque astrum , quod
 summopere dirum credebant , *fri-*
gidum adpellarit Virgilius Geor-
 gic. Lib. I. vers. 336.

*Frigida Saturni sese quo stella
 receptet :*

Et *gravem* dixerit Propertius Eleg. I. Lib. IV. vers. 106.

Et grave Saturni fidus in omne caput :

adtamen Templis , et religionibus illum prosequuti sunt ;

Vol. II.

F

eo

eo quia cum antiquo Italiae Rege, cui beneficia complura accepta refcrebant, illum confunderent, et praecipue illi, qui eius dominium in natali hora fortiti essent: unde, ut mitius influeret, in anulis sculptum deferebant: cuius observantiae haec pereximia Gemma, ex Daetyliotheca Goriana depromta, testimonium praebet, quam trinis stellis ornatam conspiciamus; quia reputabant maligni astri dominium benignis *Eduforibus* temperari; sive, ut verbis utar Servii in Aeneid. x. vers. 625. *bonarum Stellarum inradiationem aliquantulum fata differre*: quod quidem officium Iovi praecipue adtribuit Persius Sat. V. vers. 50.

Saturnumque gravem nostro Iove frangimus una.

Et Horatius Carm. Lib. II. Ode 17.

————— Te Iovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucrisque Fati
Tardavit alas. —————

His et adfentitur Iulius Firmicus Mathes. Lib. vi. Cap. 3. *Saturnus, si Iovi fuerit trigonica radiatione coniunctus. . . . infinitarum divitiarum copiam cum magna felicitate decernunt.* Haec igitur ratio est cur ei tria astra coniuncta sint in hac Gemma: quorum unum ad ipsum pertinet; reliqua vero ad Planetas *Edufores*, quorum beneficio temperari reputabant. Falcem manu, et arboris ramum tenet: ad indicandum beneficium Agriculturae, quam Italidis tradidisse perhibetur. Macrobius Lib. i. Saturnal. Cap. 7. et 8. *Huic Deo insertiones surculorum, pomorumque educationes, et omnium huiusmodi fertilium tribuunt disciplinam.* Et

Ar-

Arnobius Lib. III. illum *vitifatorem*, et *falciferum* vocat, Virgilium imitatus Aeneid. VIII. vers. 179. dicentem:

*Vitifator, curvam servans sub imagine falcem,
Saturnusque senex.* —————

Spectatu maxime dignum est caprae symbolum, quod ad Saturni pedes conlocatum cernimus: quo Capricorni signum indicatur; hoc enim unum est ex duobus Saturni domiciliis, in quibus, quum ille reperitur, fortiolem esse, atque efficaciolem tradunt: contra vero debiliolem, si in domibus oppositis meet *peregrinus*; eo vero magis fortior, si in proprio domicilio *exaltatus* habeatur; hoc est intra certorum graduum mensuram, quam Astronomi praescribunt. At quia de hisce Planetarum domiciliis fermo iam habitus est, et saepissime nobis habendus erit; iuvat nunc illorum doctrinam in medium adferre, ex Macrobio desumptam, in Somnium Scipionis Lib. 1. quem recentiores omnes secuti sunt: *Aiunt in hac ipsa genitura Mundi Ariete medium Caelum tenente, horam fuisse Mundi nascentis Cancro gestante tunc Lunam: post hunc Sol cum Leone oriebatur; cum Mercurio Virgo, Libra cum Venere; Mars erat in Scorpio, Sagittarium Iupiter obtinebat, in Capricorno Saturnus meabat. Sic factum est, ut singuli eorum Signorum domini esse dicantur, in quibus quum Mundus nasceretur, fuisse credunt; sed duobus quidem luminibus singula tantum signa adsignavit antiquitas, Cancrum Lunae, Soli Leonem. Et, ut brevius referam, quae de ceteris subinde tradit: quinque reliqua signa ceteris Planetis adtribuit, nempe Saturno Aquarium, qui sequitur Capricornum, Iovi Pisces: Aries Marti, Taurus Veneri, Gemini Mercurio adsignati sunt. Haec igitur potissima ratio est, cur saepe saepius*

Planetis haec Zodiaci signa tribuerint Veteres ; quam nisi perspectam habeamus , in illorum explicatione inaniter laborabimus ,

T A B V L A II.

SATVRNI ET SOLIS CAPITA

SATVRNVNVM prodit insigne falcis , de quo ad priorem Tabulam aliqua praefati sumus. Eius praeterea adpectus talis est , qualis a Fulgentio Mytholog. describitur : *Velato capite ideo fingitur , quod omnes fructus foliorum obnupti tegantur umbraculo*. Albricus vero in Libello de Deorum Imaginibus , ita illum nobis describit : *Homo senex , canus , proluxa barba , curvus , tristis , et pallidus ; testa capite , colore glauco , qui una manu , sed dextra , falcem tenebat*. Saturni vero , et Solis coniunctionem in eodem geniturae hospitio tristitia multa portendere scripsit Firmicus Lib. VI. Cap. 25. et cum eo Coniectorum turba : qui tamen in Gemma hac geminos exprimi curavit , religionem potius , quam hariolationem respexit : ut enim propitia eorum Numina sibi devinceret , amborum capita sibi incidenda curavit .

Dignissima notatu est forma astri Saturno superimpositi ; nam globosa est , et sine ullo radiorum indicio , quo Stellae plerumque exprimuntur . Globum hunc minime pro eius stella fumeremus , nisi in alia Gemma , quam explicabimus ad Tabulam xxxiv. idem Saturni caput intueremur simili globulo superne adiuncto ornatum . In aliis etiam huius Operis Gemmis aliquando stellae ita effictae sunt , et praecipue in xciii. ciii. cxxxv. et in meo Marmore , quod in fine , Dissertatio-

ne adlata, *De transvectione animarum* publicabimus: quam notitiam unice debemus harum beneficio Collectionum; nam, quae separatae ingenium torquebant, ubi simul multipliciter conferuntur, mutuo auxilio sese invicem explicant. Inter cetera vero astra maxime Saturno conveniebat globosa illa, atque iners corporis forma, nullis ignibus, aut radiis distincta; quippe quae, quum omnium remotissima a nobis censeatur, respectu nostri tardissima habetur, ac frigidissima; quibus etiam epithetis frequenter, ut monuimus, audit apud Poëtas, quos etiam multiplici in loco infra adducturi sumus. Ad rem facit Luciani locus in Libro de Astrologia: *Sed fertur Saturnus externo motu longe a nobis, estque motus illi segnis, nec hominibus facile conspicuus; quamobrem illum veluti vinctum stare dicunt.*

Subest etiam alia ratio, cur eius orbi radii denegetur, quemadmodum et Lunae, quam in eundem modum aliquando expressam fuisse ostendit idem Marmor Musei nostri; quod nempe uterque Planeta inter subterraneos censeretur: et quidem Saturnum in Tartaro locat Aeschylus in Prometheo vincto vers. 219.

*Atque ita meis consiliis Tartari ater
Hiatus occultat Saturnum antiquum
Vna cum sociis; —————*

quo respexit Mythologiae scitissimus Naso noster Metamorph. Lib. I. vers. 113.

*Postquam, Saturno tenebrosa in Tartara misso,
Sub Iove Mundus erat. —————*

Plutarchus quoque Quaestion. Roman. II. ipsum Inferis
ad-

adcenſet : *Romani Saturnum putant Deum eſſe ſubterraneum, et terreſtrem*. Hinc minime mirandum, ſi inter duodecim Deos Conſentes non inveniatur. Huius vero calamitatis phyſicam rationem reddit Lucianus loco citato, quop nempe quum longiſſime a nobis feratur : *ingens altitudo Tartarus vocatur*.

T A B V L A III.

CAPVT TELLVRIS

DEae TELLVRIS, ſeu CYBELES caput heic nobis obiicitur. Turritum eſt, ut fere ſemper in Veterum Monumentis, et ſcriptis repraeſentatur. Virgilius Aeneid. Lib. VI. verſ. 786.

———— *qualis Berecynthia mater*
Invehitur curru Phrygias turrita per Vrbeis.

Et Propertius Lib. III. Eleg. XV. verſ. 35.

Vertice turrigero iuxta Dea magna Cybelle :

quale geſtamen ei adtributum eſt, quod Vrbes ſuſtinere, et cuſtodire credebatur. Lucretius Lib. II. verſ. 606.

Muralique caput ſummum cinxere corona ;
Eximiis munita locis, quod ſuſtinet Vrbeis.

Eius vero caput inter gemina copiae cornua diſpoſitum eſt ; ad oſtendendum, Tellurem omnigenum fruſtum, matrem, et hominum altricem eſſe : quod confirmant Homero tributa carmina in eius Hymno :

Ex

*Ex te autem boni filii, et boni fructus existent,
Veneranda: in te autem positum est dare vitam, et auferre
Mortalibus hominibus.*

Et Orpheus in altero in illam Hymno:

*Terra Dea mater beatorum, mortaliumque hominum,
Omnia nutriens, omnia dans, fruges producens, omnia perdens,
Augens virilitatem, fructifera, pulchris temporibus florens.*

Astrum Solis Telluri imminet; nam ab illo calorem, et rerum gignendarum virtutem accipit. Hinc idem Orpheus Solem vocat *Mundi Rectorem, et Dominum*; eiusque in Terram dominium ita explicat Macrobius in Somn. Scipionis Lib. 1. Iure ergo cor Caeli dicitur Sol, per quem fiunt omnia, quae divina ratione fieri videmus.... Cur vero et temperatio Mundi dictus sit, ratio in aperto est; ita enim non solum Terram, sed ipsum quoque Caelum temperari Sole certissimum est. Et Saturnal. Lib. 1. Cap. 18. Solem vero terrenae esse fecunditatis auctorem, idem Poëta profano mox docuit exemplo, quum ait:

Saepe etiam steriles incendere profuit agros.

Si enim hominum commento ignis adhibitus multiplex praestat auxilium, quid ascribendum est aethereo Solis calori?

T A B V L A IV.

C Y B E L E

DEAM Tellurem magnifico folio insidentem, et sceptro innixam, refert nobis haec Gemma, cuius eclypum in meo Museo servatur. Sedentem vero, hoc
est

est stabilem, atque, ut illam vocat Homerus in Hymno, *bene fundatam*, semper quod viderim, effinxerunt; quasi eo statu dignitatem illius indicarint, ob quam *omnium Regina* dicitur in altero Orphei Hymno, a quo rursus ita describitur:

*Sceptrifera incluti Poli, celebris, veneranda,
Quae occupas Mundi medium thronum; quoniam ipsa
Terram tenes, mortalibus nutrimenta praebens dulcia.*

Dextera manu globum sustinet: per quem ipsam sui figuram, et symbolum demonstrat. Id adtributum non ex hoc uno monumento sibi vindicat; nam et in altero Simulacro marmoreo, quod Romae servabatur in Hortis Papae Iulii, cuius imaginem profert Boissardus Antiquitat. Tom. v. Tab. xxxvii. haec Dea ingenti globo sub brachio sinistro ornatur: nisi forte velimus, in utroque Monumento globum pro tympano expressum esse: id enim instrumentum ex una parte quidem, qua corium obducebatur, planum erat; ex alia vero, quae in modum cortinae prominebat, rotundum. Plinius Hist. Nat. Lib. ix. Cap. 35. *Quibus una tantum est facies, et ab ea rotunditas, aversis planities, ob id tympana nominantur.* Id vero instrumentum huic Deae peculiariter adtribuit Homerus in eius Hymno:

*Cui crotalorum, tympanorumque sonus, simulque tremor tibiaram
Placuit.*

Et Orpheus in altero in eius honorem Hymno:

Veni ad sacrificium, veneranda, tympanis gaudens;

quibus adfentitur prae ceteris Catullus Eleg. LXII. vers. 18.

Ni-

*Niveis citata cepit manibus leve tympanum,
Tympanum, tubam, Cybelle, tua, Mater, initia,
Quatientsque terga tauri teneris cava digitis.*

Caput huius Deae, ut alioqui semper, velatum est, non modo ad dignitatem simulacris conciliandam ex eo habitu, qui sacrificantum proprius erat; verum etiam ad ostendendum Terram ipsam Caelo nubi, atque obvelari; quod mirifice declarant quatuor astra circa eandem Deam disposita, per quae firmamentum indicatur. Pulchre ad rem Orpheus in Hymno Terrae:

*Terra Dea circa quam Mundus variatus astris
Volvitur natura sempiterna, et fluxibus gravibus.*

Illa enim et *Caeli uxor*, et *Caelestis* in altero Hymno apud eundem nuncupatur, et in Hymno Homeri:

Salve Deorum Mater, Vxor Caeli stellati.

T A B V L A V.

CYBELE

R VRSVM occurrit eiusdem Deae typus, non fatis quidem conspicuus, nisi quod Leonem mansuetum, demulcet, et pascit; nam id animal eiusdem Deae proprium erat: quo plane monstraretur, nihil tam potens, ac ferum esse, quod ipsa communis mater, et altrix non edomaret; nam apud Orpheum duplici in illam Hymno dicitur: *omnia domans, et omnia nutriens*: cui adsentitur Fulgentius Lib. III. Mytholog. ex quo factum est, ut eius thensam, seu currum a Leonibus tractum fingerent. Orpheus loco citato:

Vol. II.

G

— iun.

_____ iungens celerem currum Leonum.

Et Claudianus Lib. III. de laud. Stiliconis :

_____ hac Orgia secum
 Transtulit, et Phrygios Genetrix turrata Leones.

Solis, et Lunae astra huic imagini iuncta sunt, ad declarandum, Terram ipsam, omniaque animantia, et praesertim homines eorum virtute confoveri. Hinc in praecitatis Orphei Hymnis Sol *Mundi rector* vocatur : Luna vero modo dicitur *ferens fructum* ; modo vero *fruges producens*. Vtrumque vero Planetam complectitur Macrobius in Somnium Scipionis Lib. I. Cap. 19. *Vitam vero nostram praecipue Sol, et Luna moderantur*. Nam quum sint *caducorum corporum haec duo propria, sentire, vel crescere, ΑΙΣΘΗΤΙΚΟΝ, idest sentiendi natura, de Sole ; ΦΥΤΙΚΟΝ autem, idest crescendi natura, de Lunari ad nos globositate perveniunt*. Sic utriusque luminis beneficio haec nobis constat *vita, qua fruimur*.

T A B V L A VI.

C Y B E L E

ITERVM, sed sub diverso adspectu, nobis sese offert eadem CYBELE turrata, Leoni insidens in hac Gemma Goriana. Illa quidem plerumque, ut supra diximus, curru invehitur, cui Leones iuncti sunt. Sed quando loci angustia, ut in hisce Gemmis, vehiculum non admittit, uni Leoni insidens efficta est, ut aliquando me vidisse memini, praecipue vero in nummo Commodi cum Inscriptione : *MATRI DEVM CONSERV. AVG.* immo legimus apud Plinium Lib. XXXV. Cap. 10. Nicomachum pinxisse :
 Deum-

Deumque Matrem in Leone sedentem. Dextra manu fulmen sustinet : quod adtributum rarum quidem est in eius imaginibus, sed non alienum. Sic enim illam describit Phurnutus de natura Deorum Cap. VI. de Rhea : *Hanc inducunt tympanis, et cymbalis, et fulmine, aut lampadibus gaudentem.* Norunt enim etiam Veteres fulmina quaedam e terra nasci, quae *aterranea* adpellat Seneca Quaestion. natural. Lib. II. Cap. 49. qui etiam fulmina alia, quae *inferna* nuncupat, recognoscit; quae nempe e terra exsiliant ignes : nec enim uni Iovi manubias adtribuit Antiquitas, ut notat Servius in Aeneid. Lib. I. vers. 46. Varro divinarum quinto, *quatuor Diis fulmina adsignat* : at paullo infra, tres tantum ex illis nominat, *Iovem, Iunonem, et Minervam*; quartum vero, vel ob religionem reticet, vel excidit ex Codicibus. Ex illis vero, quae praemisimus, Terram inter eos reponere non recusamus. De sceptro, et astro Solis eidem Deae adiecto, satis supra disseruimus.

T A B V L A VII.

I V P I T E R M I L I C H I V S.

IOVEM, qui exhibetur placidus, et inermis, solo sceptro, et simpulo sacrificiali contentus, nihil praeter maiestatem, et religionem ostentat, MILICHIVM recte dixeris, hoc est *placidum*, et *mansuetum*. Ad ipsum, eos qui caede polluti essent, confugisse narrat Pausanias in Atticis, et in Corinthiacis, ubi antiquissimam eius imaginem ita describit : *Sunt autem Milichii Iovis, et Dianae, cui Patroae cognomentum, rudia, et sine ulla arte facta signa. Milichius pyramidis, Patroa columnae figuram habet.* Plane ea,

ut plurimum , fuit primaeavorum simulacrorum ratio , ut observabimus ad imagines Paphiae Veneris . Attrum ad eius Planetam , quem quis natalis sui arbitrum fortitus est , pertinet .

T A B V L A V I I I .

I V P I T E R V I C T O R

AQVILA , quae rostro coronam Iovi porrigit , ad eius victoriam de Gigantibus adludit ; quae enim ipsi fulmina tunc ministraverat , et volatu suo omen triumphi portenderat , nunc coronam , Victoriae indicium , illi exhibet . Lactantius Firmianus Lib. 1. Cap. 2. de fals. Relig. *Quum Iupiter in Insula Naxo contra Titanas proficisceretur , et sacrificium faceret in littore , Aquila ad eum advolarvit , quam victor bono omine acceptam , tutelae suae subingarvit .* Mythica pariter historia etiam ante , confedisse illi aquilam in capite , atque eidem regni augurium ostendisse , testatur . Hinc Callimachus in eius Hymno , auguriorum nuntiam nominat :

*Sed constituisti avem omnium praestantissimum nuntiam
Tuorum auguriorum .* —————

Tres stellae Caelum denotant , quod ille in Naturae divisione fortitus est ; vel geminos Planetas , qui cum Iove opportune constituti , in natalis hora fausta omnia alicui promittebant .

T A B V L A IX.

IUPITER VICTOR

ITERVM sese ostendit in hac quoque Gemma, priori fere confimili, imago IOVIS; nisi quod Aquila ferto caret. Repraesentatur vero iam quietus, et Caeli dominus, atque arbiter, ob Solis, et Lunae insignia hinc inde disposita; per quae symbolice, ut saepe vidimus, tota Caeli machina significatur. Sol e regione positus est, tanquam lucis, et diei auctor; Luna vero noctis arbitra a tergo locata est.

T A B V L A X.

IUPITER VICTOR

EADEM, quae in priore Gemma observata sunt, in hac iterum occurrunt. Hoc amplius in hac habet IUPITER, quod inter duo signa militaria constitutus est. Inter haec vero primum locum obtinet Aquila, quae totam Legionem designabat, ut omnia ostendunt monumenta. Rei originem narrat Plinius Lib. x. Cap. 4. *Romanis eam legionibus C. Marius secundo Consulatu suo proprie dicavit. Erat et antea prima cum quatuor aliis: Lupi, Minotauri, Equi, Aprique singulos ordines anteibant. Paucis ante annis sola in aciem portari coepta erat: reliqua in Castris relinquebantur. Marius in totum ea abdicavit. Nemo vero dubitat tantum honorem illi adtributum ob Iovem; hinc et ritu adeo sacra habebatur, ut in hibernis loculo includeretur, quem Dio vocat ΝΕΩΝ, et Polybius ΝΑΙΔΙΩΝ, ac si dixeris parvum templum; cuius formam aliquando*
in

in nummis observamus. At in hac Gemma non Aquilam modo inter signa conlocatam; sed Iovem totum Victoris specie coronam de Aquilae rostro accipientis conspiciamus. Stellam quoque Iovis cum Solis, et Lunae astro incisam heic observamus: quae omnia pertinent ad alicuius militis horoscopum, qui inde militares honores sibi augurabatur. Hoc praecipue promittit Firmicus Lib. vi. Cap. 4. *Si Iupiter fuerit Lunae trigonica radiatione coniunctus, alios exercitui praeponunt, aliis maximarum Provinciarum indicia committunt.*

T A B V L A XI.

I V P I T E R V I C T O R

IVPITER, proprio insignitus Astro, sacrificaturus adstat prope aram, in qua, ob victoriam de Gigantibus reportatam, sacra superis fecit. Aquila Victoriae administra, atque una simul auspex, arae insitit, et veluti religionem occupat, atque indicit Iovem suum deinceps non sacrificaturum, sed habiturum. De hoc eodem typo aliqua dicta sunt ad Gemmam in fronte Operis expressam, atque alibi sparsim.

T A B V L A XII.

I V P I T E R E T F O R T V N A

IOVEM comitantur in hac Gemma Solis, et Lunae insignia, ex quorum benefica radiatione multa prospera Astrologi repromittunt: quod indicare voluit ingeniosus Sculptor, qui Fortunam Iovi copulavit. En eiusdem Firmici perspicua auctoritas: *Iupiter, si fuerit Soli trigonica*
ra-

ratione coniunctus, et sint ambo in opportunis geniturae locis positi, decernunt maxima nobilitatis augmenta, adfluentiamque divitiarum, copiosa praesidia, et magnae etiam gloriae insignia largiuntur.

T A B V L A XIII.

IOVIS CVRRVS

PERRARAM hanc Gemmam nunc primum producimus ex opulentissima Daetylothea nobilissimi, ac ornatissimi Viri Annibalis de Abbatibus Oliverii, cuius virtutibus, atque doctrina summopere patria haec nostra exornatur. Multa inde ad hanc GORIANAM Collectionem augendam, atque ornandam selegimus, inter quae Gemmam hanc spectatu dignissimam, in qua IVPITER curru vehitur, unde biugas aquilas loro regit, astro praefulgente, subiectisque Arietis, et Librae signis; unde clare colligimus thema natalis alicuius eam continere. Quod vero pertinet ad eius explanationem, observare licet, Antiquos Diis omnibus currum adtribuisse; astris vero singulis proprios equos: quod suo loco opportune comprobabimus. His tamen minime obstantibus, non adeo frequenter contigit in Antiquitate figurata Deos Curules observare: si enim Solem, Lunam, Bacchum, ac Mercurium excipiamus, ceterorum Deorum curriculi rarius occurrunt, ac praesertim Iovis, qui libentius vel recto statu, vel sedens stangebatur. Hinc raritatem huius Gemmae iure merito adstruimus. Apud Poëtas vero Iupiter frequentissime curru agitur. Sic apud Homerum ☉:

*Iupiter autem pater ab Ida, pulchras rotas habentem currum,
et equos*

*In Olympum impulit ; Deorum autem pervenit ad sedes :
Huic autem et equos solvit inclutus Neptunus ;
Currus vero super altaria posuit linea tegmina obtendens .*

Callimachus quoque currum Iovi adtribuit in eius Hymno :

*Non te Deorum Regem sortes constituerunt ; sed opera manuum ,
Tuaque potentia et robur , quod etiam collocasti prope currum
tuum ;
Sed constituisti avem omnium praestantissimam nuntiam
Tuorum auguriorum .* —————

Hunc vero currum aureum fuisse perhibet Nonnus Dionysiac. Γ.

*Sic dicens , dimisit Agenoriden exsulem
Iupiter Saturnius , et velox in aetheriorum ambitum astrorum
Aureum agitavit currum : adscendes vero Victoria
Agitavit caelesti paternum equum flagello .*

Subiectum Librae signum ostendit eiusdem Planetae statum in natali hora : quod non adeo felicia portendere tradit Firmicus Lib. v. Cap. 4. sed quia Aries hic iunctus est , qui Libram diametra radiatione prospicit , si in eo Planeta aliquis , et ipse Saturnus inventus sit , laetiora reprobmittit .

T A B V L A XIV.

IUPITER CVM DIOSCVRIS

HUNC eundem Deorum nexum , five consortium iterum observabimus in Tabula LXXXI. ad cuius ornatum aliqua adnotabimus de ratione huius coniunctionis ,
quod

quod nempe Iupiter illorum pater haberetur, si Mythologiam respiciamus: si vero Veterum Astrologicas rationes, quae in hoc Gemmarum genere primas partes obtinent, nihil aliud nexus iste significat, quam Iovem in Geminarum signo horoscopantem. *Quicumque eum sic habuerint, in maximis gloriis erunt, et potestatibus, in amicitis noti, et gratia semper ornati*: ut loco superius citato idem Firmicus auguratur. Luna Iovi imminens ipsum Planetam significat opportuno adspectu natale momentum inlustrasse; unde felicitatis auguria, si quid hae nugae possunt, augerantur.

T A B V L A XV.

IUPITER ARGAEVS

AD Iovem pertinet MONS ARGAEVS, qui omnibus, quotquot circa sunt Caesaream Cappadociae imminet, ut ait Plinius Lib. VI. Cap. 3. Hunc vero totum non modo sacrum, sed pro Deo habitum apud Cappadoces, plures tradunt, et inter hos Maximus Tyrius: *Mons apud Cappadoces pro Deo est, pro iuramento, atque simulacro*. Hinc minime mirabimur, si in nummis Caesareaensium, tanquam Dei Patrii effigiem, hunc Montem expressum conspiciamus. Solinus quoque huiusce Religionis clarum testimonium profert per haec verba: *quemque indigenae populi habitari Deo credunt*. Id vero facile contigit in omnibus fere altissimorum Montium cacuminibus, in quibus veterum Scriptorum consensu Iupiter summa religione potissimum colebatur: ut enim externa exempla mittam, in Montis Olympi, Casii, Idae, atque etiam in Apennini vertice, ab Iguvinis nostris colebatur, ut ostendit Ara marmorea,

inde effossa , et in Museum Veronense nuper inlata , cum inscriptione :

I O V I

A P E N I N O etc.

Haec vero Argaei Montis sanctitas colligitur , praesertim ex Iovis statua , quae cacumini insistit. Eiusdem autem Numinis religio adeo subiectum populum tenuit , ut nonnisi a Iove , quem *Mazeum* quoque vocari diximus in Roncaliensibus , civitatem Monti propinquam adpellarint , cuius primigenium nomen *Mazaga* fuit , ut placet Plinio loco citato , et Straboni Lib. XII. seu *Maza* , ut auctor est Stephanus , pag. mihi 344.

In hac Gemma , et fere in nummis omnibus , Sol , et Luna Montis cacumen exornant : ut inde significaretur , non modo Montis altitudo , quae caelum videtur attingere ; verum et Montis sanctitas , caelitum consortio digna . Nec fortasse a vero abhorret , Deos hosce Tempia in eo habuisse , quae plura circa ipsum aliquando in nummis exprimuntur .

Fuit etiam in hoc Monte Templum Fortunae celebratissimum , quem quum Christiani delevissent , iussu Imperatoris Iuliani Apostatae , exscidio urbis multati sunt , ut narrat Cassiodorus Lib. VI. Cap. 4. Hist. trip. Mons idem in hac Gemma Goriana depictus , flammis undique micantibus ardere videtur ; cuius plane rei rationem ab eodem Strabone audiemus , qui de Monte Argaeo haec tradit : *Loca silvae subiecta ignes habent ; sunt etiam gelidis aquis plena : quanquam nec ignis , nec aquae in summum exstant ; quapropter maxima ex parte herbida sunt . Quibusdam in locis solum palustre est , et per noctem ex eo flammae consurgunt : rei itaque periti caute lignantur ; sed*
mul-

multis periculum est , praesertim pecori , in obscuras ignis fossas incidenti .

T A B V L A XVI.

MONS ARGAEVS

NVLLVM Templum , aut Numinis effigiem , ut in praecedenti imagine , et in aliis plerisque , habet in hac Musei Goriani Gemma MONS ARGAEVS , quem totum pro Numinis simulacro habitum fuisse diximus . Conspicuum vero est in hoc typo antrum , quod etiam in huius Montis effigie in nummis expressum cernitur . Constat autem plura in hoc Monte fuisse antra , et speluncas ex ipsis Actis martyrii Beatissimi Episcopi Blasii , cuius hodie , dum haec scribo , venerandam memoriam celebramus , quum constet eum in horum altero delituisse .

In summo Montis vertice , ubi plerumque Iovis simulacrum effingitur , laurea corona exsurgit , quae eiusdem Numinis symbolum est , quum ex antiquissimo instituto non nisi Diis daretur : transtulit mox ambitio id ornamentum ad Victores , et Athletas . Fortasse neque hallucinabimur , si credamus , agonis alicuius eam indicium esse , cuiusmodi omnes Graeciae civitates celebrabant , praesertim cum Caesarea Metropolis Cappadociae esset , et Neocoratu potiretur : quam opinionem confirmant Vrnae agonisticae palmis ornatae , quae ad eiusdem Montis radices aliquando in nummis expressae cernuntur . Montis summum apicem non Sol , et Luna , ut in ceteris ; sed geminae stellae exornant : vel ad altitudinem Montis indicandam , ut supra praemisimus , vel sanctitatem .

T A B V L A XVII.

SERAPIS INTER ZODIACI SIGNA

PVLCHERRIMA, sed explicatu difficillima est haec Gemma, quae ex Goriana Dactyliotheca in lucem prodit, cuius mediam partem occupat CAPUT SERAPIDIS; limbum vero DVODECIM ZODIACI SIGNA; sed ordine adeo perturbato disposita, ut naturali minime respondeant. Quod vero mihi maiorem ingerit scrupulum, illud est, quod eandem Zodiaci effigiem iam vidimus in alia Gemma inscalatam, de qua supra inter Parerga illustrata differuimus. In utraque Signorum ordo diversimode dispositus; et quod caput est, incognita signa, omnibusque Astronomis inaudita, substituta sunt. Ordinem utriusque comparabo cum naturali, ut differentia statim pateat.

ORDO NATVRALIS

TAB. XVII.

EX GEMMA MEDICEA

<i>Aries</i>	<i>Aries</i>	<i>Aries</i>
<i>Taurus</i>	<i>Sagittarius</i>	<i>Gemini</i>
<i>Gemini</i>	<i>Pisces</i>	<i>Caper</i>
<i>Cancer</i>	<i>Aquarius</i>	<i>Cancer</i>
<i>Leo</i>	<i>Scorpius</i>	<i>Leo</i>
<i>Virgo</i>	<i>Libra</i>	<i>Sagittarius</i>
<i>Libra</i>	<i>Leo</i>	<i>Taurus</i>
<i>Scorpius</i>	<i>Cancer</i>	<i>Virgo</i>
<i>Sagittarius</i>	<i>Gemini</i>	<i>Libra</i>
<i>Caper</i>	<i>Taurus</i>	<i>Scorpius</i>
<i>Aquarius</i>	<i>Equus</i>	<i>Equus</i>
<i>Pisces</i>	<i>Virgo</i>	<i>Pisces</i> .

Quum

Quum vero Signorum dispositio immutabilis sit, nulli dubium erit transpositionem hanc esse valde curiosam: fortuitam ne, seu potius ad ideam aliquam astronomicam significandam inductam, hanc collocationem dixerim, penitus ignoro; nam nec respondet ordini antisciorum, aut contratisciorum; nec relationem ullam habet cum quatuor Trigonis, seu triplicitatibus, minus vero cum septentrionalibus, aut imperantibus, et cum meridionalibus, vel obedientibus; nullam cum rectis, seu obliquis ascensionibus, cum masculinis, vel femininis, cum humanis, et brutis, atque uno ut dicam verbo, nihil commune habent cum aliqua distributione, quam Astronomorum subtilitas introduxit. Neque suspicari ausim, novitium esse imperiti Artificis figmentum, quod facile hi adfirmant, qui Antiquitatis aditus vix salutarunt, nedum, peruestigarunt. Ergone quicumque sit Gemmarius Sculptor in re adeo nota, vel erravit, vel lusit? Non equidem credo; sed ordo iste non *astronomicus* est, sed *historicus*, ad diversa tempora, quibus facta aliqua evenerunt, indicanda videtur. Cur vero Equum Aquario substitutum videamus, peritorum iudicium expectandum est.

Haec Zodiaci signa duplici Deorum protectione fruebantur; prima nempe septem Planetarum, quibus addicti erant, ut auctoritate Macrobiani, cui omnes adstipulantur Astronomi probatum est: altera vero duodecim Deorum Consentum, quod Manilius probat Lib. II. vers. 438.

Lanigerum Pallas : Taurum Cythera tuetur :

Formosos Phoebus Geminos : Cyllenie Cancrum :

Iupiter et cum Matre Deum regit ipse Leonem :

Spiciferae est Virgo Cereris : fabricataque Libra

Vul-

*Vulcano : pugnax Mavorti Scorpius haeret :
 Venantem Diana virum , sed partis equinae ;
 Atque angusta fovet Capricorni sidera Vesta :
 E Iovis adverso Iunonis Aquarius astrum est ,
 Agnoscitque suos Neptunus in aequore pisces .*

Haec vero doctrina minime aliena est a proposito nostro ; nam saepe saepius ad Gemmas hasce explicandas , in quibus haec signa eisdem Diis adsignantur , repetenda erit .

CAPVT SERAPIDIS in medio positum ad eam adlucit mythologiam , quae illum eundem ac Solem esse dicitabat . Sic ad rem Macrobius Saturnal. Lib. 1. Cap. 20. *Eidem Aegypto adiacens civitas , quae Conditorem Alexandrum Macedonem gloriatur , Serapin , atque Isin cultu paene attonitae venerationis observat : Omnem tamen illam venerationem Soli se sub illius nomine testatur impendere . Et paullo post : Ex his adparet Serapis , et Solis unam esse , et individuum naturam .* Non desunt tamen probatissimorum Scriptorum testimonia , ex quibus colligitur ipsum pro Iove habitum , seu pro Plutone ; immo pro ipsa Mundi anima , cuius instinctu , et moderamine Natura tota , ut putabant , regebatur .

T A B V L A XVIII.

IOVIS XENII SYMBOLA

IN altera Gemma , cuius ectypon in Museo nostro adservamus , recurrit hic idem typus ; sed Iovis caput , nullo calathio ornatur : quod in causa fuit cur IOVI hanc Gemmam tribuerimus : quanquam si SERAPIDI illam vindicemus , minime a proposito aberrabimus ; si enim

enim Aegyptiorum traditiones observemus, facile illum eundem ac Iovem esse, hoc est Deorum maximum, intelligemus. At inter eius officia illud quoque censebatur, quod peregrinos tueretur: unde *Xenius* dictus est; cuius mentio est apud Pausaniam in Laconicis: *Ibidem est et Xenius Iupiter, et Xenia Minerva*. Latini *Hospitalem* dixerunt. Cicero ad Quintum Fratr. Lib. II. Cap. 2. *Non faciam, ut illum offendam, ne imploret fidem Iovis Hospitalis*. Et pro Deiotaro Cap. 6. *Si te palam interemisset, Iovis quidem illius Hospitalis numen non unquam celare potuisset*. Ita vero dicebatur, quia peregrinis, et hospitibus praesidebat. Homerus Odys. 3:

Ab enim Iove sunt omnes hospites.

Et Virgilius Aeneid. Lib. I. vers. 731.

Iupiter, hospitibus nam te dare iura loquuntur.

Solebant vero, qui ex peregrinatione hospites rediissent, pedum imagines vel marmoreas, vel fictiles Diis peregrinorum praesidibus dedicare: inter quae donaria marmor adhuc in Collectionibus observatur cum duplici pedum vestigio, inscriptione addita:

SALVOS IRE

SALVOS REDIRE

Inter haec vero non ultimum locum obtinet pes fictilis Musei mei, quem publicavi in veterum Lucernarum collectione Tom. II. Tab. LXXIII. in quo inscriptio impressa legitur:

FAVSTOS REDIRE

Pes ille sinister est, fortasse, et parem habuit dexterum, in quo altera inscriptio signata erat: FAVSTOS IRE: nam

e re-

e religione erat , ut qui iter adriperent , dextrum prae-
mitterent pedem . Petronius Satyr. Cap. 30. *Ceterum
ut movimus dextros gressus* . Et alibi : *Retulimus ergo dex-
tros pedes* . Quod si omnino placeat Serapidi hanc ima-
ginem adtribuere , alia ratio excogitari posset , cur illi pes
tribuatur ; nam saluti pedes dicabantur , ut constat ex
Fabretto Inscription. ant. domestici Musei Cap. VI. Se-
rapis vero etiam Medicinae Deus habebatur , ut alibi di-
cendum est . Praeterea cum pedes Isidi sacri essent , ut
constat ex loco citato Fabretti , non video cur et Serapi-
di non tribuerentur ; uterque enim sociali religione co-
lebatur , ut diximus in Notis ad Lucernas in eodem
Tom. II. Astrum Solis illi coniungitur , ob peculiarem
aliquam religionem , qua se quispiam ei Numini devotum
profitebatur .

T A B V L A XIX.

CAPVT SERAPIDIS

IDEM caput SERAPIDIS subiecta Aquila ornatur , quo
symbolo declaravit Artifex ipsius Numen pro Iove
usurpasse . Hi enim Gemmarum Scalptores , plerumque
Aegyptiae originis exstiterunt , ut facile indicat Aegyptiaca
Mythologia , qua haec opera magna sui ex parte resper-
sa sunt . Aegyptii vero hunc summum , et maximum
suorum Numinum , vel cum Iove confuderunt , vel in il-
lum Iovis symbola transfulerunt . De Serapidis natura
elegans est locus apud Tacitum Historiar. Lib. IV. *Deum
ipsum multi Aesculapium , quod medeatur aegris corporibus ;
quidam Osirim , plerique Iovem , et rerum omnium potentem ;
plurimi Ditem patrem , insignibusque in ipso manifeste , aut*
per

per ambages coniectant. Quae loquendi ambiguitas facile demonstrat, Aegyptiacarum rerum mythologiam, vel ipsos doctissimos Romanorum latuisse. Quaecumque tamen ea fuerit, cognoscimus tamen magnam cum Iove adfinitatem habuisse, ut quodammodo eius symbola ab ipso non discreparent.

Si vero omnino velimus, SERAPIDEM, non alium nisi ipsum SUMMANVM, aut INFERNVM IOVEM fuisse, ut colligi videtur ex Plutarchi Libro de Iside, et Osiride, haec Aquila ad consecrationem aliquam pertinet; eius enim alitis officium erat, animas defunctorum efferre in caelum: quod indicare videntur Solis, et Lunae dispersita signa; de qua religione multa nobis dicta sunt in Notis ad antiquas Lucernas Tom. III.

T A B V L A XX.

CAPVT ISIDIS ET SERAPIDIS

SERAPIDIS, atque ISIDIS capita, quae expressa observantur in hac Gemma, saepissime etiam in fictilibus Lucernis occurrunt, in quibus Aegyptii Artifices plurimam navarunt operam, quorum quidem multiplicem adspectum protulimus in earum collectione Tom. III. Heic vero notatu maxime digna sunt symbola utrique subiecta, Serapidi globus, Luna Ifidi. Maxime vero priori caelestis globi imago conveniebat, si quid Macrobio deferimus, ita loquenti Saturnalium Lib. I. Cap. XX. *Serapis, quem Aegyptii Deum maximum prodiderunt, oratus a Nicrocreonte Cypriorum Rege, quis Deorum haberetur, his versibus sollicitam religionem Regis instruxit:*

*Sum Deus, et talem credi me denoto cunctis:
 Caelorum sublime mihi caput est, mare venter:
 Terra globosa pedes, aures ipsum aëthera cedunt:
 Frons, oculi, vultus, clari fax lucida Solis.*

ISIDEM vero vel ipsam Lunam, seu potestatem quandam in liquida corpora, quae ab ipsis Lunae motibus regerentur, inesse reputabant; quapropter ei libenter Lunae symbola adtribuerunt, ut Plutarchus in eodem Libro de Iside, et Osiride illam adpellarit *Cornigenam*: a quo non longe abscessit Ovidius, qui *Metamorph.* IX. vers. 686. *Lunigeram* illam facit.

*Inachis ante torum, pompa comitata suorum,
 Aut stetit, aut visa est; inerant lunaria fronti
 Cornua.* —————

Lubenter vero haec Numina ab Antiquis una simul copulabantur; quia communi religione, communique templo, ara, et sacrificio coli solebant. Tacitus loco citato: *Fuerat illic sacellum Serapidi, atque Isidi antiquitus dicatum.* Et Macrobius eodem Cap. XX. *Eidem Aegypto adiacens civitas (Alexandria) Serapim, atque Isim cultu paene adtonitae venerationis observat.* Idem quoque colligitur ex Divo Augustino de Civitate Dei Lib. XVIII. Cap. 5. At nemo manifestius de hac doctrina locutus est, quam Apuleius, qui *Metamorphos.* Libro postremo haec verba fecit: *Quanquam enim connexa, immo vero unita ratio Numinis (Isidis, et Osiridis) religionisque esset; tamen Teletae discrimen esse maximum cognoscunt.* Et alibi: *Cuius nomen unicum multiformi specie, rituario nomine multiungo totus veneratur Orbis.* Iisdem Numinibus ingens calathus

ad-

adscriptus est : quod eorum praesidio et fruges , et fructus produci crederentur ; sive ut Mythologi reputabant , quia ex iisdem Numinibus terrena omnia proficiscerentur , rursusque in ea iterum redirent , ut observat loco citato Macrobius . Quamcumque vero potestatem in utroque Numine Veteres considerarent , nempe aut Solem , et Lunam , aut Terram , et Aquam , aut Plutonem , et Proserpinam (nam utrique sententiae favent veterum Mythologorum auctoritates) illis antiquus Sculptor et Solis , et Lunae imagines Latino ritu expressas addidit , vel ut illorum Numinum potestatem manifestius declararet : sive ut ipsis , quaecumque fuerint , beneficorum Planetarum , boni ominis causa , coniungeret potestatem .

T A B V L A XXI.

S E R A P I S

QVOD maxime rei antiquariae praecipuam partem , et nobilissimam scientiam sigillariam ambigam reddit , est veterum Artificum licentia , qua praecipua Deorum symbola vel detrahebant , vel cum aliis Diis communicabant . Nempe haec erat natura erroris , ut nunquam sibi constaret : quumque omnibus libertas facta esset novos Deos inducendi ; nihil vetabat , quin diversae Mystrarum sectae pro diversis opinionibus , Deorum quoque ornamenta perturbarent . Videmus propterea calathum multis Deorum adtributum , ut indicavimus in Notis ad domesticas nostras Lucernas Tom. II. Tab. LIX. quum tamen in hoc nostro typo , et adspectus , et cultus SERAPIDI respondeat , eundem heic repraesentari reputamus ; quanquam plerumque sedens effectus sit , et tricipiti

monstro insignitus ; ipsi enim peculiari ratione calathum adiungebant . Macrobius Saturnalium Lib. 1. Cap. 20. *Cuius vertex insignitus calatho , et altitudinem sideris monstrat , et potentiam capacitatis ostendit ; quia in eum omnia terrena redeunt , dum immisso calore rapiuntur .* Sceptrum quoque eidem Deo semper Artifices adtribuerunt ; quanquam id insigne Caelitibus omnibus conveniret , ut ex Iustino ostendimus non uno in loco . Geminae stellae facile pertinent ad totidem Planetas soli Artifici notos : nisi forte Caelum iudicent , cuius rectorem Aegyptii SERAPIDEM reputabant .

T A B V L A XXII.

SERAPIS CVM SEPTEM PLANETIS

QVANQVAM non omnes Planetae aequae fausti haberentur , immo aliquorum influxus maxime diros iacent Astrologi ; nihilominus multi fuere , qui integrum eorum septenarium in Gemmis expressum pro amuleto habuerunt : addito illis alicuius Dei signo , cuius favore variam eorum naturam conciliari , et mansuescere reputabant . Lubet heic in medium adferre Iulii Firmici verba ita loquentis Lib. 1. Cap. 3. *Invocemus suppliciter Deos , et religiose promissa Numinibus vota reddamus ; ut confirmati animi nostri divinitate ex aliqua parte , stellarum violentis decretorum potestatibus resistamus .*

Numen , cui tota haec genitura commissa dignoscitur , est ipse Serapis : quem dedita superstitionibus Aegyptiorum gens ante alios colit ; ut ait Tacitus Lib. IV. et quem Aegyptii Deum maximum prodiderunt ; ut tradit idem Macrobius Lib. 1. Cap. 20. *Quapropter tanquam totius Ae-*

Aegypti peculiare Numen, seu Genius crocodilo instat, quo Nilus, sive ipsa Aegyptus, designatur. Columellam dextera regit: quam ego Niloscopion esse puto; celebrem nempe illam pyramidem, in qua stabili quadam methodo omnia Nili incrementa numeris signabantur, ut facili negotio cognosceretur et quotis cubitis exundasset; unde futuri anni fertilitatem, seu sterilitatem praevidebant: de qua quidem mensura mentio multa est apud Kircherium. Plinius vero Lib. v. Cap. 9. hanc in puteis signatam tradit: auctus eius per puteos mensurae notis deprehendunt: qui locus mihi oppido non liquet; nam putei si per supernum oculum aquam admittebant, aquis omnino substituisse, sine discrimine incrementi oportebat; nisi puteos adpellet piscinas, quae per latera succrescentes aquas admitterent, illisque recedentibus clauderentur, ut in omnem populi usum servarentur. Hanc vero mensurae rationem subinde indicat: Iustum incrementum est cubitorum XVI. In tredecim etiamnum esurit; quatuordecim cubita hilaritatem adferunt; quindecim securitatem; sexdecim delicias. Maximum incrementum ad hoc aevi fuit cubitorum XVIIII. Incrementorum vero tempora diligenter notat Lib. XVIII. Cap. 18. cuius verba adferre etiam placet, quia ad sculpturarum harumce intelligentiam non mediocriter conferunt: Nilus ibi coloni vice fungens, evagari incipit Solstitio, et nova Luna; ac primo lente, deinde vehementius, quamdiu in Leone Sol est. Mox pigrescit in Virginem transgresso, atque in Libra residet. Si duodecim cubitos non excessit, fames certa est: nec minus si XVII. exsuperavit: tanto enim tardius resedit, quanto abundantius crevit, et sementem arcet. Exundationis vero originem idem Auctor ita ingeniose explicat eodem in loco: In monte inferioris Mauritaniae, non procul Ocea-

Oceano, originem habet, lacu protinus stagnante. Praeterea observatum est, prout in Mauritania nives, imbresve statuerint, ita Nilum increfcere — Causas huius incrementi varias prodidere; sed maxime probabiles Etesiarum eo tempore ex adverso flantium re percussum, ultra in ora acta mari: aut imbres Aethiopiae aestivos iisdem Etesis nubila illo ferentibus e reliquo orbe. Id evenire a Canis ortu, per introitum Solis in Leonem, contra perpendicularum fontis sidere stante, quum in eo tractu absumatur umbrae.

T A B V L A XXIII.

APIS ET SERAPIS

HAEC etiam Gemma Aegyptum ipsam spirat; nam SERAPIDEM repraesentat consueto calathos, et scepro ornatum, qui bovi infidet, quem APIM adpellabant. Sub eius autem imagine, Terram fuisse adumbratam, plene norunt Eruditi, et luculenter colligitur ex Plutarcho de Iside, et Osiride. Ipsum quoque Apidis nomen Terram denotat, quae *Apia* veteri lingua vocabatur: indeque factum est Serapidis quoque nuncupatio, praemisso dignitatis titulo *Ser*, seu *Sar*, ac si dixeris *terrae Dominum*, ut in nostro Lexico Vocum Aegyptio-Hebraicarum in SYMBOLIS Gorianis edito, et fusius in Indigitamentis declaratum est.

Bovi instat accipiter: quod animal quum sit longae-vum, atque perspicacissimum, simulque volatu pernicissimum, divinam sublimitatem significabat, ut tradit Horus Apollo Hieroglyph. Lib. 1. Cap. 6. et 7. Sol, et Luna peculiarem indicant religionem Auctoris eiusdem Gemmae: five ea Numina ad Mythologiam pertinent, significantes

eorum influxibus Terram fecundari . Huc quoque adludit Serpens inferius reptans , quo animam Mundi rerum opificem Veteres indicabant , ut constat ex Kircherio in Oedipo . At de hoc hieroglyphico alibi dicendum erit .

T A B V L A XXIV.

AMULETVM AEGYPTIVM

ARTIFICIVM huius quoque Gemmae Aegyptium stili-
lum redolet ; sed antiquiorem , atque asperio-
rem : nisi illam ablegemus inter commentitia Magorum amuleta ,
qui religionem illam novis semper , sibi-que ignotis ambagi-
bus , et litterarum involucris , magis magisque depravarunt .
Vt coniecturam aliquam circa hunc typum proferamus ,
in sedentis imagine Horum recognoscimus , qui Solis prae-
fulgens astrum indigitat ; nam ipse idem ac Sol habeba-
tur . Macrobius Saturnalium Lib. I. Cap. 21. *Apud eosdem
Aegyptios , qui est Sol , Horus vocatur : ex quo et Horae
vigintiquatuor , quibus dies noxque conficitur , nomen accepe-
runt , et quatuor tempora , quibus annuus orbis impletur , Ho-
rae vocantur .* Huic addi potest Plutarchi auctoritas in
Sympof. Quaest. 4. *Antipater vero socius noster aiebat ,
prisca Graecorum lingua annos fuisse Horos dictos .* Sacerdos
contra stans , arcto illo velamine exornatur , quod descri-
bit Apuleius Metamorph. Lib. XI. *Sed Antistites , sacro-
rum Proceres illi , qui candido linteamine cinctum pectorale
ad usque vestigia strictim inieci , potentissimorum Deum pro-
ferebant insignes exuvias .* Crux quoque anulo suspen-
sa , instar insignis donarii , in medio posita est , quam mar-
morea Aegyptiorum simulacra frequenter manibus constrin-
gunt . Id hieroglyphicum ita exponit Horus Apollo Lib.

II. Cap. 112. *Vitam, aut salutem futuram indicantes, geminas lineas iungebant, quarum una transversa alteri in perpendicularum ductae superponeretur: atque eius rei nulla alia illis suppetebat ratio, nisi quod, haec divini cuiusdam mysterii significatio esset.* Huiusmodi quoque signa in templo Serapidis inventa fuisse, quum iussu Theodosii everteretur, narrant Rufinus Hist. Lib. II. Cap. 22. Socrates Lib. v. Cap. 17. et Sozomenus Lib. VII. Cap. 15. qui nihil aliud Aegyptiis significasse referunt, quam *vitam venturam*. Hoc vero mysterium, quum minime lateret Moysen, quum ex Aegypto deduceret Hebraeos, super huiusmodi signum, tanquam salutis omen, serpentem aheneum conlocavit. Videndus de hac re Kircherius in Oedipo. Litterae subiectae Phoenicias imitantur, nec a nostris Etruscis longe recedunt; sed eas, quia meo iudicio nulum nobis reddunt sonum, missas facio.

T A B V L A XXV.

ISIS ET CASTORVM SYMBOLA

ISIDEM in hac Gemma expressam esse non dubitamus, ut ostendit promissum, et cirratum capillitium huic Deae peculiare, et clare evincunt complures Musei nostri eiusdem Deae fictiles imagunculae. Illius frons plerumque flore exornatur; sed non proinde etiam calathum illi negaverunt: sic enim Porphyrius apud Eusebium de praeparat. Evangel. *Calathus autem hic, quem ipsa gestat, ubi altiorem in locum sub-vecta iam est, frugum maturitatem repraesentat.* Ferulam praeterea, ut in ceteris marmoreis simulacris, sustinet; cuius symboli rationem multis saepe inlustrat Kircherius. Haec Dea navigantibus praeerat; unde

unde *Pelagiae* nomen accepit, sub quo a Corinthiis cognita fuit, et templum obtinuit, ut indicat Pausanias: quod in causa fuit cur ei Castorum pilei, supereminentibus stellis ornati, adiuncti sint; quorum Numina navigantibus maxime propitia esse adstruebant: nisi fortasse, hae stellae, quae ad signum Geminorum pertinent, ad Horoscopum sint referendae.

T A B V L A XXVI.

I S I S

MEDIA inter Solem, et Lunam Dea ISIS gemino cum flagello insculpta conspicitur in hac Gemma, quod tanquam proprium ornamentum ei fere semper adtribuitur. Illud tamen, quod et amplius in hac caelatura singulare habet, sunt gemini illi dracones, quibus circumplexa observatur; qui certe praecipuum aliquod, et peculiare adstruunt adtributum. Quia vero pulcherrimi argumenti dignitas postulabat, ut maturius eius symboli significatio inquireretur: et quia opportune ad manus meas venit sigillum ISIDIS aereum, quod ex Museo suo mihi inlustrandum obtulit praestantissimus Praeful GORIVS, amicus meus optimus, praesenti huic typo ferme respondens; deliberavi utrunque monumentum peculiari Differtatiuncula mox inlustrare, ad quam interim benevolum Lectorem mitto.

T A B V L A XXVII.

I S I S

PRAECIPVO in hac Gemma redimiculo ISIS ornatur, nempe velo, quod stellis distinctum est. Quum enim

ISIS non fecus , ac Luna modo terrestre , aliquando , et caeleste Numen haberetur , utriusque adtributi insignibus honestatur . Opitulatur quoque huic sententiae alia potissima ratio , cur ISIDI stellatum caput adtribuatur ; nam apud Aegyptios ipsa non modo Numen habita est , verum etiam et *Astrothesia* , hoc est *constellatio* , ut ex Horo Apolline manifeste liquet , qui sic annum describit Lib. 1. Cap. 3. Hieroglyph. Porro annum demonstrare volentes , *Isin* , hoc est mulierem , pingunt , quo etiam signo Deam significant . Est autem apud eos ISIS sidus , quod Aegyptio quidem nomine *Sothis* , Graeco vero *Astromyon* dicitur , qui et inter cetera sidera principatum videtur obtinere , ut qui oriens modo maior sit , modo minor , interdum splendidior , interdum vero fecus . Ad haec , quoniam in huiusce sideris ortu ea signis quibusdam observamus , quae toto anno peragenda sunt , propterea annum non temere *Isin* appellant . Eidem adfentitur Plutarchus in Libro de Iside , et Osiride , ubi haec habet : Nam stellam *Isidis* vocari a Graecis *Canem* , ab Aegyptiis *Sothin* . Porphyrius quoque de Nympharum Antro *Isin* eandem ac Caniculam fuisse tradit ; unde Aegyptii annum non auspicabantur modo , sed inchoabant : ut enim Romani ab Aquario , ita Aegyptii a Cancro , cui Canicula , seu *Sothis* proxima est . Neomenia autem , ut ipse subdit , solemniissime ad huius stellae exortum celebrabatur , inde initium Mundi derivantes . Quid autem *Sothis* nomine intelligendum , in Diatriba de Hebraismo Aegyptiorum , edita in Volumine IV. Gorianarum Symbolarum , declaravimus .

TABULA XXVIII.

HORVS

FRVSTRA disputamus in hac Gemma, HORVS ne, seu potius Harpocrates exhibeatur. Nam opificium eiusdem Abraxeam manum redolet, cui omnia pro lubito communia. Gestus quidem puelluli Harpocratem quodammodo refert; sed loti flos, cui infidet, ab HORI religione sumptus est. Huius enim naturam, et proprietates ita nobis prodit Plutarchus in Libello de Iside, et Osiride: *Sicut autem Nilum Osiridis defluxum; ita corpus Isidis Terram putant, non universam; sed quam Nilus invadens, ac coiens, foetam reddit. Hoc ex coitu HORVM nasci perhibent. Est autem HORVS tempestas, ac temperies aëris ambientis, omnia servans, atque alens, quem in paludibus apud Butum a Latona dicunt enutritum.* At paullo post, ipsum eundem ac Mundum terrestrem esse, indicat; quamquam si ceteros Mythologos audiamus, Horus idem ac Sol est. Macrobius Saturnal. Lib. I. *Apud Aegyptios Apollo, qui et Sol, Horus vocatur; ex quo et Horae vigintiquatuor nomen acceperunt, et quatuor tempora, quibus anni orbis impletur, Horae vocantur.* Transiit id nomen etiam ad Graecos, apud quos, ut testatur Pausanias in Corinthiacis, Apollo *Horius* cultus est; cuius nominis originem occultam haberi ipse subdit: *Horium vero quamobrem eum adpellent, nihil habeo pro certo, ut dicam.* At Vossius de Idolol. Lib. II. Cap. 10. manifeste ostendit vocem illam ab Hebraeo esse, cui *Hor*, lux: immo apud Plutarchum Sympof. v. Quaestion. 4. habemus: *Prisca Graecorum lingua annos fuisse Horos dictos; uti superius adno-*

tabam. Vnde mihi Apollo *Horius* idem sonat, ac *annuus*; quod annuo cursu girum perficiat.

Hac ratione permoti non dubitamus, florem loton. Horo adtribuere. Nam tradit Plinius Lib. XIII. Cap. 17. et 18. *Sole occidente papavera (illius) comprimi, et integri foliis; ad ortum autem aperiri donec maturescant, flosque, qui est candidus, decidat.* Theophrastus quoque Lib. IV. de eisdem floribus haec tradit: *Sole occidente se comprimunt, caputque integunt mira industria: ad ortum aperiuntur, et super aquam adsurgunt.* Hanc vero fruticis proprietatem, et quodammodo officiosam illam naturam, Soli adtribuerunt. Favet eleganter huic nostrae opinioni idem Plutarchus in Pythiae oraculis, qui ait: *Aegyptios principium ortus Solis exprimere picto puerulo, qui loto infidet.* Favent quoque huic meae de Horo coniecturae frequentes huiusmodi Gemmae, in quibus sub flore loti Leo dispositus est, qui ad Horum pertinet; nam *sub solio Hori, hoc est Solis, Leones supponunt, huius animalis cum Deo similitudinem maximam significantes*, ut tradit Lib. I. de Hieroglyph. Cap. 17. idem Horus Apollo.

Cynocephalus recta stans, cum ceteris huius Gemmae ornamentis, ad eandem praestigiosam circulatorum disciplinam ex Aegyptiis originibus detortam, atque uberri-
me depravatam, pertinet.

T A B V L A XXIX.

SOLIS. LVNAE. ET MERCVRII CAPITA

TRIVM Planetarum capita in hac eximia Gemma Go-
riana expressa sunt, SOLIS, LVNAE, et MERCVRII,
quibus propria astra subiiciuntur. Praeterea priori fax,
al-

alteri caduceus adiunctus est. De hac synodo nihil est, quod amplius adiiciamus, nisi quod ad trigonum aliquem in horoscopo occurrentem pertinet, ita in opportunis locis conlocatum, ut inde faustos influxus aliquis sibi promitteret; nam Solem Lunae trigonica radiatione coniunctum, *hominibus multorum bonorum praemia largiri, et nobiles facere*, ait Firmicus Lib. VI. Cap. 6. nec minora pollicetur, si Mercurius simili adspectu Lunam respiciat, ut Cap. 8. *Aliis enim facundiam orationis adsignant; aliis ex ea praeclara decernunt artium signa.*

T A B V L A XXX.

SOLIS CAPVT

TERRARVM orbem serpente circumplicatum hic observamus, cui imminet CAPVT SOLIS, et tres Stellae, fulmine intermedio. Sol etenim, ut ait Macrobius in Somnium Scipionis: *Non solum Terram, sed ipsum quoque Caelum, quod vere Mundus vocatur, temperare certissimum est.* Fulmen vero ad radiorum eius potestatem pertinet. In nummo quoque Tarentinorum imagini Apollinis fulmen adiungitur, et fere semper pharetra, et arcus: ad indicandum eius calore pravae Terrae halitus absumi, et exsiccare, ut est apud Mythologos.

Orbem anguis circumplectitur, ille fortassis, de quo Virgilius Lib. I. Georgic. vers. 244.

Maximus hic flexu sinuoso elabitur anguis

Circum, perque duas in morem fluminis Arctos:

quem ab Hercule in Hesperidum hortis occisum, et in Caelo conlocatum fuisse tradunt. Neque a vero fortasse desce-

deflectemus, si mythicam rationem in hoc typo prosequamur, Aegyptiorum indolem sequuti, quae plane multa in hisce Gemmis adparet; nam inter illorum hieroglyphica plerumque agmen ducit globus ille, quem Serpens pervadit: cuius vim explicans Kircherius, veterum testimoniis innixus, per id significari ait *animam Mundi opificem*, seu Naturae spiritum, quo cuncta vivunt: quo referri possunt Virgilii carmina Aeneid. Lib. vi. vers. 726.

*Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, et magno se corpore miscet:*

quem sensum fere reddunt etiam Manilii carmina Lib. i. vers. 247. et 250.

*Hoc opus immensi constructum corpore Mundi
Vis animae divina regit, sacroque meatu
Conspirat Deus, et tacita ratione gubernat.*

Et Lib. ii. vers. 60.

*Namque canam tacita Naturae mente potentem,
Infusumque Deum caelo, terrisque, fretoque,
Ingentem aequali moderantem foedere molem.*

T A B V L A XXXI.

SOLIS CAPVT

IN pulcherrima hac Gemma SOLIS CAPVT intra Lunae falcatae cornua dispositum est, quale prorsus in Carhenorum, aliorumque Asiae populorum nummis reperitur: haud dubio indicio, eos utrumque Numen promiscuo cultu fuisse deveneratos. Stellula iutermidia positionem, caelestem facile indicat, in qua Planetarum aliquis oport-

portuno in loco interpositus natalem horam faustiore,
redderet.

TABVLA XXXII.

SOLIS CAPVT

CAPVT SOLIS, in silente LVNA quiescens, ornant
quatuor fidera, quibus vel constellatio aliqua, quam
Sol obtineret in nativitate, vel quatuor ex coetu Plane-
tarum, seu denique totum Caelum significant. Typum
huius Gemmae alioqui tritum commendat non modo ar-
tificium, quod exquisitissimum est, ut ex ectypo liquet;
verum etiam eius inscriptio, in cuius gratiam sculpta
fuit, MAXPY.

TABVLA XXXIII.

SEPTEM PLANETAE

ANVLVS pulcherrimus protomen *Solis* perspicuam
praefert, sex ceterorum Planetarum insignibus
circumfusam, inter quae Luna, Mars, et Venus per
characteres astronomicos indicantur: nempe Venus per
globum crucigerum, Mars per alterum sagittiferum. Sed
non ex hoc uno monumento eorundem characterum an-
tiquitas comprobatur; nam in altero Gemmae ectypo ex-
pressam video Lyræ, unde iidem asterismi superne pro-
deunt. Stellae intermediae Iovem, Mercurium, et Satur-
num indicant: quorum astronomicas notas nondum ob-
servavi in antiquis monumentis, incertus an illi, qui in
Codicibus Iulii Firmici expressi sunt, in antiquis exem-
plaribus reperiantur; seu potius a Librariis comunem
usum

usum secutis , introducti sint . Sol vero medius facile indicat se geniturae dominum ; praesertim si in proprio eius signo cum suis , ut aiunt , *dignitatibus* reperiretur ; tunc enim *dispositorem* illum esse ferunt . Hoc vero praecipue notandum nobis obtulit ingeniosus Artifex , qui Leonem e latere expressit , ut proprium Solis domicilium indicaret , iuxta Astronomorum dictum :

Sol habet hospitium sibi solus in aede Leonis :

et , ut fufius supra demonstravimus , stellae hinc inde , disperitae , caelum , seu firmamentum indicant . Sed quia duodenario numero insculptae sunt ; non inaniter suspicor , eas duodecim Zodiaci signa indicare , quae Sol permeans , annum cursum explet : nec inaniter ternae per singulos anulos constitutae sunt , totidem anni tempora indicantes .

T A B V L A XXXIV.

SEPTEM PLANETARVM CAPITA

SINGVLARIS haec Gemma torfit ingenia doctissimorum Gallorum , qui illam cum explicationibus ingeniosissimis evulgarunt in Historiae Regiae Academiae Inscriptio- num Tom. I. pag. 382. Fuere , qui velatum senem pro Plutone sumpserint ; quanquam revera adposita falx , et orbis capiti impositus , Saturnum manifeste prodant : qualem etiam ita adamussim expressum exhibet nobis huius Operis II. Tabula . Mercurius ex petaso , et caduceo nemini non cognoscendus , iisdem Gallis Proserpina est . Post Sagittarium , Martem , et Venerem et ipsi cognoverunt ; at cornigerum Senem , Osirim esse autumarunt : quanquam , si vel minimum respiciamus duos alios Planetas ,

So-

Solem, et Lunam asteriscis designatos, ad septenarium Planetarum numerum integrandum, unum Iovem deesse videbimus, quem cornutus Senex commodissime refert sub adtributo Ammonis: quod minime mirandum est in hisce Gemmis superstitiosis, quae, ut plurimum, exoticam manum, et potissimum Aegyptiam, referunt. Qui tamen aliis Pluto est, alteri Imperatorem M. Aurelium habitu Pontificis Maximi refert. Falx abit in lituum; orbis supernus in apicem. Rursus Osiris alteri videtur Aesculapius: cui tamen nunquam cornua adtribuit Antiquitas. Mercurius, ipso caduceo reclamante, in Deam Hygiam transformatur; nec probe etiam eius pileolus expressus est. Huic respondet Faustina sub Martis capite conlocata, qui iam non Mars, sed Roma est. Putat vero Gemmam hanc monumentum esse votivi sacrificii, quod Romae, sedata peste, M. Aurelius Augustus Diis reddidit, Sole Sagittarium percurrente.

Putarunt alii Gemmam hanc pietati alicuius referendam, qui Lares, Ammonem, Martem, Venerem, et Serapim, atque Opim, et Neptunum sub specie Sagittarii una simul insculpi curaverit. Quo tamen iure Deos hosce Lares vocet, penitus non intelligimus: ut enim Veteres concordi consensu testatum reliquerunt, Lares longe aliud a Diis istis habiti sunt, ut probavi in Acherontico meo edito in Volumine tertio Musei Etrusci.

Fuere insuper, qui sub imagine Iovis Ammonis, per quamdam adfentationem, Antoninum Pium expressum esse credidere: M. Aurelium, et Faustina vultu Plutonis, et Proserpinae: Commodum, et Crispinam vultu Martis, et Veneris, cuius familiae fata dirigit Sagittarius.

Aliis demum visum est, sub Marte latere Caligulam: sub ceteris Diis Iulium, Augustum, Antonium, et Dru-

fillam, Chirone Centauro intermedio, quo Medicina significatur; quapropter Medico alicui ex Familia Principis hanc Gemmam adtribuit.

At pace tantorum Virorum, quid plane sentiam, subdere non verebor. Singulorum quidem Deorum symbola ita propria, ita univoca sunt, ut sine Antiquitatis iniuria alteri adtribui non possint; quae vero disiunctim singulos Deos nobis indigitant, ipse nexus, et copulatio, et numerus septenarius, signo Zodiaci intermedio, planetarum synodum clare manifestat. Quod vero sub singulorum facie totidem Principes adumbratos adstruamus, res adeo arbitraria est, ut ea ratione, qua Augustis, et Antoninis, ita et ceteris omnibus adtribui possit. Quis enim prohibet Diocletianos, et Constantinos, et paene non dixerim Comnenos, et Palaeologos, subtili perscrutatione iisdem imaginibus adsignare: praesertim quum minutissima facierum lineamenta neminem magis reiiciant, quam admittant.

Mihi igitur haec Gemma genethliaca est. Sol immineas Sagittario haec decreta portendit apud Firmicum, Lib. v. Cap. 6. *Potentes erunt, et magnis honorum insignibus decorati; sed qui multa damna hominibus inferent.* Quod vero Sagittarius arcum veluti dirigat in Saturnum, facile indicat, ita natali hora in caelesti positione fuisse conlocatum, ut maligna eius vis penitus a benevolis adspectibus retusa esset; praecipue quum Sagittario prope adstare cernatur Iupiter, cuius virtute opprimi putabant Saturni malignitatem; unde Persius Satyr. V. vers. 50.

Saturnumque gravem nostro Iove frangimus una.

An vero Planetarum in huius Gemmae orbe conlocatio ad caelestem positionem respexerit, incertum nobis est.

Vi-

Videtur quidem, quod quarta Orientalis adscendens, quae a cuspide Orientis ad cuspidem medii caeli dirigitur, Saturnum teneat, Sole in ipso cuspide existente; secunda vero, quae ad cuspidem Occidentis declinat, Martem, Iovem, et Lunam habet: tertia Venerem, quarta Mercurium; adtamen consilio ne, an oscitanter haec dispositio eruperit, in obscuro est: praesertim, quum haec difficultas multis aliis ambiguitatibus referta sit, quas in Prolegomenorum Cap. vi. delibavimus.

T A B V L A XXXV.

SYMBOLA QVATVOR PLANETARVM

SOL geniturae dominus umbonem Clypei exornat, cui subest hasta transversa, Martis fidere obsignata: placuit enim ingenioso Artifici sub armorum allegoria caelestem alicuius militis positionem adumbrare. Circumstant praeterea Lunae, et Iovis symbola, quae in congruis geniturae locis disposita, prospere influere credebantur. Haec locorum dispositio ex Gemma non adparet; sed, si aliquid discendum est a stellarum conlocatione, Iupiter quum Lunae oppositus sit diametra radiatione: *principalia dignitatis insignia decernit, et vitam clara potestate nobilitat; facitque talem, qui nunquam possit alienis potestatibus subiacere*; ut observat Firmicus Lib. vi. Cap. 18.

T A B V L A XXXVI.

A P O L L O

ORNATISSIMA est haec Apollinis imago; vix enim in alia tot eius symbola simul confociata cernuntur,

tur , Tripus , Cythara , Laurus , Corvus , et Astrum Solis : per quae eius vaticinia , Musica , ceteraque eius adtributa non obscure indicantur . Corvus praesertim adest , cuius auguria Veteres prae ceteris maxime observabant . Plinius Lib. x. Cap. 12. *Corvi in auspiciis soli intellectum habere videntur significationum suarum ; nam cum Mediae hospites occisi sunt , omnes e Peloponneso , et Attica regione volaverunt : quapropter hanc alitem Deo vaticiniorum praesidi adtribuerunt . Albricus de Deorum Imaginibus : Iuxta illum corvus niger desuper volitans pingebatur ; avis scilicet ipsi Deo consecrata : quod solus contra rerum naturam in mediis ipsis aestivis fervoribus oviparos pullulet foetus .* Etiam Plutarchus Lib. de Iside , et Osiride adfirmat , corvum Apollini fuisse sacrum ; nam , ut ait Diodorus Lib. 1. *Quum Dii Typhonis iram fugerent , et se quisque in animal sibi gratum transformaret , Apollo in corvum mutatus est .* Id ipsum etiam narrat Ovidius Metamorph. Lib. V. vers. 325. et 329.

*Huc quoque terrigenam venisse Typhoea narrat ,
Et se mentitis superos celsae figuris :
Delius in corvo .* —————

T A B V L A XXXVII.

APOLLO CAELISPEX

IMAGO Iuvenis sedentis , qui virga , seu stilo supra stellam inclinato , caelestium corporum motus heic videtur describere , aliquam explicationem sumit ab altera Vraniae imagine , quae pariter sedens , ut in edita inferius Tabula LXVIII. adsimili stilo siderum motus in caelesti globo diligenter observat . Crederem , virum aliquem Astrologiae peritum in hac Gemma repraesentari , nisi corpus nudum ,
uni-

unicaque chlamydula obvelatum, Deum potius indicaret. Si in re obscura, atque incerta aliquid coniectandum est, dixerim APOLLINEM CAELISPICEM heic esse expressum, qui Caelorum motus meditatur; dubium tamen adhuc subest, an id nomen illi adtributum sit a Caelo inspicendo, seu potius a Caelio Monte, e cuius regione positus erat; ut colligitur ex Publio Victore, qui illum conlocat ad aedem Portumni, circa caput Circi maximi, unde Caelius Mons conspectatur. Ceterum in re valde dubia, melius expecto Eruditorum iudicium.

T A B V L A XXXVIII.

S O L

TYPVS huius Gemmae a ceterarum sensu recedit; quippe non Mythologicam, sed Physicam Solis naturam explicat. SOL radiato capite, tanquam naturae praeses, et moderator, medium locum obtinet. Manu sinistra pendentem cammarum sustinet, quo Veteres humidam Naturam designabant, quae beneficio caloris, qui in Sole est, animata, atque beneficis astrorum influxibus excitata, rerum semina fovet, et ad vitam suscipiendam disponit. Hanc vero potestatem indicat sceptrum Solis, cui imminet papilio, hoc est animae imago; nam id animal, ut ait Plutarchus in Symposiacis Lib. II. Quaest. 3. *primum nascitur eruca; deinde siccitate concrevit: tandem rumpitur, atque e se aliud alatum animal exhibet, quod psyche dicitur, papilionis genus quoddam.* Huius etiam imaginem ad animarum immortalitatem indicandam, quum corpore functae essent, usurparunt, exemplo vermium, qui ubi vivere desierunt, aliud quoddam volucre, et iam caeleste

leste animal, e se emittunt. Haec vero doctrina de Solis potestate defumta videtur a toties laudato Macrobio Saturnal. Lib. 1. Cap. 18. et 19. ubi totus est in demonstrando, Solem esse datorem vitae, et rerum omnium genitorem, humidae naturae beneficio, quam suo calore, contemperat. Inter cetera vero Antiqui reputabant homines a Sole spiritum fortiri. Servius Aeneid. Lib. XI. ad vers. 51. *Quum nasci coeperimus, sortimur a Sole spiritum, a Luna corpus, a Marte sanguinem etc.* hinc papilio eiusdem spiritus, seu animae imago in sceptro Solis, quasi ad eius potestatem spectans, conlocatur.

T A B V L A XXXIX.

S O L

HAEC Gemma, quae in lucem prodit ex laudato Museo Oliverio, ex nummo Aureliani, ceterorumque posteriorum Imperatorum, praesertim vero Constantini, depromta fuisse videtur; in quibus eadem plane imago Solis expressa est, cum epigraphe: ORIENS AVGVSTI. CONSERVATORI AVGVSTI. SOLI INVICTO COMITI: quapropter iam nullus dubito, quin haec quoque Gemma ad ea tempora referri possit, quorum genium, et Artificum manum spirat. Symbola huius typi vulgaria sunt, praesertim Solis astrum huic imagini, tanquam proprium insigne, adiectum; quod etiam in eiusdem Constantini nummis quandoque observatur.

T A B V L A XL.

SOL ET VICTORIA

QVAE circa praecedentem SOLIS typum adnotavimus, non parum luminis ad hanc Gemmam declarandam conferunt. Nam imago Solis eadem est, quae in praecitatis nummis, praesertim, Aureliani cernitur. Victoria, quae praeter morem galeata est, atque ipsum Orientis typum coronat, facile pertinet ad eiusdem Aureliani victoriam de Palmyrenis. Quia vero coronari Provincias victas mos erat valde frequens, celebrisque instituti apud Romanos; crediderim sub hac Orientis imagine aliquem Principum, praesertim vero ipsum Aurelianum, designari. Nam exploratum est, Romanos Artifices triumphorum, occasione omnia paene eorum opera symbolis illius laetitia exornasse. Quid ni? post victoriam Dacicam quidquid Gemmarum, Nummorum, Marmorum, quidquid argillae, quidquid vitri signatum est, omnia Dacis tropaeis abunde redundant. Eadem omnia recurrere videntur in opificiis, quae ad Aureliani tempora pertinent.

Media inter VICTORIAM et SOLEM ara constituta est, in qua totius fere Orientis praecipuum Numen, praesertim vero Palmyrenorum, Luna constituta est; ex quo mihi suspicio roboratur, hanc et similes Gemmas ad praenotatam aetatem pertinere.

T A B V L A XLI.

APOLLO ET DIANA

COpulata APOLLINIS, et DIANA simulacra facile adludunt ad sacrum illud saeculare, quod Augustus
anno

anno Urbis DCCCXXXVI. quinta iam vice celebravit. De hac solemnitate Zosimus Lib. II. Historiarum: *Eodem sacrificio ad tempus neglecto, quum rursus adversi casus addissent, Octavianus Augustus ludos renovavit, factos antea L. Censorino, et M. Manlio Caelio Coss.* In hoc vero sacro, quanquam Dii omnes Romanae Urbis Praefides invocarentur, praecipua tamen ratione Apollo, et Diana primas obtinebant, tanquam ΑΛΕΞΙΚΑΚΟΙ, hoc est *malorum averrunci*. Hinc Horatius in Carmine Saeculari:

PHOEBE, sylvarumque potens DIANA,
 Lucidum Caeli decus, o colendi
 Semper, et culti, date, quae precamur,
 Tempore sacro.

Et Ode XXI. Lib. I. ita adloquitur pueros, et puellas ad hunc Hymnum decantandum delectos:

DIANAM tenerae dicite Virgines,
 Intonsum pueri dicite CRANTHIVM.
 Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem,
 Pestemque a Populo, et Principe Caesare
 In Persas, atque Britannos
 Vestra motus aget prece.

Huc etiam adlusit Virgilius, qui Aeneam inducit utrique Deo templa voventem Aeneid. VI. vers. 67. et 69.

————— da Latio confidere Teucros:
 Tum Phoebos, et Triviae solido de marmore templum
 Institutam, festosque dies de nomine Phoebi:

eorumque patrocinio Horatius adtribuit, quod Roma condita sit:

Roma, si vestrum est opus.

Astrum

Astrum Solis superne fulgens , ad ipsum Numen in hac Gemma conspicuum pertinet .

T A B V L A XLII.

SOLIS QVADRIGA

SOLIS QVADRIGAM circumstat Luna cum aliis quinque Planetarum astris , quae totum septenarium numerum complent . Additae sunt pro religione illius , qui Gemmam hanc sibi insculpendam praecepit , quatuor aliorum Numinum effigies , quorum favore Planetarum omnium influxus propitii fierent , ut supra dictum est . Ex his Serapidis caput , et Isidem cognoscimus , sistro , et situla insignitam , cuius maximus erat usus in eius sacris , ut fuse narrat Plutarchus de Iside , et Osiride , et Apuleius *Metamorph. Lib. XI.* Succedit Dea pomum manu constringens ; quam libenter Salutem adpellaverim , cui id symbolum adtribuebant : de quo multa in meis Roncaliensibus praefatus sum ; quanquam aliis etiam Deabus illud adiectum viderim , ut ostendi in *Dissertatione de Etruscis Monumentis nuper Cortonae effossis* , impressa inter ceteras inclutae Columbariae Societatis Florentinae *Tom. I.* quamvis difficillimum sit de minutissimis istis imaginibus , quae soli Artifici notae erant , certum iudicium dare . Nec meliora proferre possumus circa nudum iuvenem baculo innixum , cuius cultus Mercurio respondet ; sed nulla symbola opitulantur . Serpens ipse Genius est , ut late monstravimus in *Notis ad Lucernas* .

Integrum Planetarum septenarium adludit etiam ad totius hebdomadae dies , quibus singulis totidem Dii praeerant , et quodammodo praesides habebantur . Praestabant

vero illis hanc religionem, ut obsequentes haberent: exemplum secuti Iarchae illius a Philostrato celebrati, qui septem anulos Apollonio cum septem Planetarum figuris largitus est, singulis eorum diebus gestandos; quorum usu bona plurima se fuisse consecutum dicebat, ut in Prolegomenis diximus. Usus vero designandorum dierum per hebdomadas, Romanis non adeo antiquus fuit, qui mensium dies Etrusco more per Kalendas, Eidus, et Nonas designabant, de quo sic Dio Lib. XXXVII. *Quod his septem Stellis, quae Planetae vocantur, dies adsignari receptum sit, inventum putatur Aegyptiorum; sed tamen in omnes homines non ita pridem vulgari, receptum est; ceterum Graeci veteres, quantum quidem sciam, nullo prorsus pacto eam rem cognitam habuerunt. At vero nationibus cunctis, maxime vero Romanis, hic mos ita vulgatus est, ut quasi patrius habeatur.* Confirmat vero Dionis auctoritatem, qui hunc morem Aegyptiis adtribuit, haec eximia Gemma, quae Niloticis superstitionibus referta est.

T A B V L A XLIII.

SOLIS QVADRIGA

SOL, qui rapido cursu, recto motu, per meridiem ferri videtur, intra ingentis Lunae falcatae cornua consistit, quae ut suo loco dicendum erit, Aeternitatis symbolum habebatur. Stellae, quae octo numero ipsam ambiunt, ipsum caeli orbem significant, in quo Sol, veluti arbiter, et lucis dominus, astris minutioribus videtur imperare.

T A B V L A XLIV.

SOLIS QVADRIGA

HOC amplius habet in hac Gemma expressa SOLIS QVADRIGA, quod praeter Solis astrum in silente Luna conclusum, Iovis aquilam subiectam ostendit. Nexum hunc, vel religio conciliavit, vel ratio aliqua astrologica docuit, si Gemmam hanc inter genethliacas referamus.

T A B V L A XLV.

SOLIS QVADRIGA

CAPUT SOLIS, qui quadrigam agit, radiatum est, quale illud describit Martianus Cappella Libro de Nuptiis Phil.

*radiisque sacratum
Bis senis perhibent caput, aurea lumina ferre,
Quod totidem menses, totidem quod conficit horas.*

Facem sinistra adtollit, quam illi veluti lucis Auctori attribuit idem Martianus. Hinc *flammigerum* illum vocat Virgilius de Iride:

Postquam flammigeri rapuerunt lumina Solis:

et *igniferum* Lucanus Lib. III.

igniferi tantum demerserat orbis.

Dextra adtollit copiae cornu; nam ipsius virtute Terram fecundari pluries indicavimus. Astra Solis, et Lunae adiuncta, vel Caelum denotant, vel ipsa sidera errantia,

quae suo splendore inlustrat ; vel religionis ergo copulata sunt, ob quam saepe saepius parili veneratione colebantur.

T A B V L A XLVI.

APOLLINIS SYMBOLA

DE Corvo APOLLINI adtributo, aliqua diximus ad Tabulam xxv. His nunc addi potest auctoritas Fulgentii in Mytholog. de Corvo : *In huius etiam tutelam Corvum ponunt ; sive quod contra rerum naturam solus in mediis ipsis aestivis fervoribus oviparos pullulet foetus ; unde et Petronius :*

*Sic contra rerum Naturae munera notae,
Corvus maturis frugibus ova refert .*

Sive, quod in horoscopicis Libris, secundum Anaximandrum, sive etiam secundum Pindarum, solus inter omnes aves significationes habet vocum . De lauro multa quoque tradit idem Fulgentius loco citato : Astrum ad Solem pertinet.

T A B V L A XLVII.

APOLLINIS SYMBOLA

CORVUS APOLLINI facer, cuius etiam Numen symbolice nobis repraesentat, astro illius desuper emicante, insidet crateri pulcherrimo inter copiae cornua constituto ; quo significatur eius vi, atque calore in solidam aequam, atque in humidam Naturam beneficia nobis et cibi, et potus, potissime vero vini elargiri : quam potestatem Veterum auctoritate saepius in his Gemmis inlustrandis confirmavimus .

T A-

T A B V L A XLVIII.

APOLLINIS SYMBOLA

HAEC symbola ad APOLLINEM clamant, laurus, arcus, sagitta, et duplex pharetra; nam et *arcitenens*, et *pharetratus* est apud Poëtas. Statius Lib. IV. Sylvar.

Sed vocat arcitenens alio Pater.

Et Silius Italicus:

Clade pharetrigeri subnixas Regis Athenas.

Illum etiam *lauripotentem* vocat Martianus Cappella de Nuptiis Phil.

Certum est, lauripotens, decusque Divum.

Duplex vero haec pharetra duplex etiam officium Apollinis designat, quod diversi generis sagittas postulabat; nam aliquando malefica spicula adversus impios iaculabatur; qualia in Pythonem emisit, vel in classem Cleopatrae: contra quam, ut canit Virgilius Aeneid. Lib. VIII. vers. 704.

Atius haec cernens arcum intendebat Apollo:

et Propertius Lib. IV. Eleg. VI. vers. 67.

Atius hinc traxit Phoebus monumenta, quod eius

Vna decem vicit missa sagitta rates.

Alterum vero spiculorum genus est, quibus astra; terramque et calefacit, et inluminat; de quibus Macrobius loco citato Cap. XVIII. *Sagittarum autem nomine nonnisi radiorum iactus ostenditur, qui tunc longissimi intelliguntur,*

quo

quo tempore altissimus Sol diebus longissimis solstitio aestivo conficit annum cursum. Geminae stellae ad Planetas adludunt, nobis incognitos.

T A B V L A XLIX.

SOLIS SYMBOLVM

GRYPHES Apollini sacros esse comprobant non modo eius imagines, eidem Numini in nummis adludentes; verum etiam veterum Scriptorum auctoritates, inter quos Philostratus in vita Apollonii Lib. III. Cap. 14. *Has enim aves, aiunt, esse in India, ac Soli esse sacras, et quadrigis eas iungunt, qui Solem apud Indos pingunt.*

Sed quia reputabant, animas hominum in caelum, efferri ab animalibus Diis sacris, quibus peculiari obsequio viventes mancipati fuissent; ita viri Apollinares a Gryphis in caelum trahuntur, ut adnotamus ad Tabulam CLI. quo referendam putavi hanc GRYPHIS imaginem, qui astro insilens, altiora videtur adpetere, ac non laevi indicio ad consecrationem aliquam pertinere.

T A B V L A L.

SOLIS ASTRVM ET MARSYAS

APOLLINI Gemmam hanc longe pulcherrimam adtribuimus, in qua lepidissimum eius facinus, si non exprimitur, saltem iudicatur. Sedet, ut puto, MARSYAS, qui plenis buccis tibiam inflat, astro Solis haud longe, disposito; unde in improbum Numinis contemptorem supplicium venit. Filius is fuisse traditur Hyagnidis Phrygii, quem primum omnium mortalium leges musicas adlau-

laudes Deorum , et hymnos concinendos , in eorum solemnitatibus , et pompis adcommodasse ferunt . Ipse vero quum proiectas a Minerva tibus invenisset , illasque cum voluptate tentasset , quod ex se divinum quendam sonum emitterent , Apollinem in musicum certamen provocavit : a quo victus , et ad pinum suspensus , corio denudatus est ; e cuius cruore Marfyas fluvius erupit . Fabulam narrat Palaephatus de incredib. 48. et Hyginus Fab. CLXV. Ovidius Metamorph. VI. qui illum e Satyrorum genere fuisse ait . At in nostra Gemma humanis pedibus formatus est , tantummodo caudatus , qualis et in Etrusco marmore apud Dempsterum Tom. I. Tabula IX. num. I. conspicitur .

T A B V L A L I.

SOLIS ET LVNAE SYMBOLA

CONVENIUNT Eruditi , astrum inter silentis Lunae cornua conlocatum , symbolice ipsum Solem , et Lunam exprimere , prout in plurimis Orientalium regionum nummis , et veterum Lucernis animadversum a me est : in quibus sive ob angustiam spatii , sive ob maiorem Artificum facilitatem , forte etiam et ob sculpturae imperitiam , geminorum Deorum Numen ita adumbratur . Hinc inductum est , ut eadem signa in Gemmis exprimerentur : sive quia ad horoscopus pertinerent ; sive peculiarem respicerent hominum religionem . Haec vero eo magis increbuit , quum , imperante Augusto , Ludi saeculares in honorem Deorum omnium , sed magis praecipue Apollinis , et Dianae celebrati sunt : de quibus aliquam iam diximus ad Tabulam XXVIII. Heic vero etiam corona

rona spicea eorumdem Numinum symbolis adiungitur ; quia inter cetera vota hoc praecipuum censebatur , ut propter ubertatem spiceae coronae Cereri offerrentur . Horatius in Carmine Saeculari :

*Fertilis frugum , pecorisque tellus
Spicea donet Cererem corona .*

Hoc quidem ornamentum , etiam ob physicam rationem , Soli , et Lunae conveniebat ; quod ab ipsis Terram fecundari , frugesque educari compertum fit , a Luna praecipue , quae *Frugifera* , sive *fruges producens* adpellatur ab Orpheo in eius Hymno ; et rursus alibi : *ducens pulchros fructus e terra* . Ara inferius adiecta ad cultum utriusque Numinis pertinet .

T A B V L A LII.

SOLIS ET LVNAE SYMBOLA

SUPERIORIS Gemmae typus in hac laurea exornatur corona , quae ad Apollinem pertinet , cui hanc arborem sacram esse , nemo est , qui ignoret .

T A B V L A LIII.

LVNA SILENS

LVNAM SILENTIEM in hac Gemma tres stellae circumstant : cuius emblematis multiplex esse potest significatio ; nam et Deam Noctem indicare potest , quae praecipuum cultum obtinuit , ut diximus in Notis ad Lucernas Tom. I. Pertinere quoque potest ad genethliacam , alicuius positionem , ex qua quatuor Planetae delecti sint , qui

qui natalem horam fausta conlocatione prosperaverint. Demum adludere potest ad aliquam consecrationem, prout expressa est in Divae Faustinae nummo, addita epigraphe AETERNITAS; nam *supra Lunam sunt omnia aeterna*, ut ait Cicero in Somnium Scipionis. Putabant enim Piorum animas in Lunae orbem transferri, in qua aevo aeterno fruerentur; ex quo inolevit, ut Augustarum imagines in ipso Lunae gyro inclusae formarentur, ut in nummis Iuliae Domnae, Otaciliae, Etruscillae, et Saloninae observatur; adeo ut in quarundam Augustarum imaginibus Luna e tergo addita sit, cum epigraphe: SIDERIBVS RECEPТА; ut in nummis utriusque Faustinae. Quae sententia non Poëtis modo non adrisit, verum etiam a Pythagoreis, qui Lunam habitari a maioribus, et pulchrioribus animalibus, quinquies decies nostris maioribus, et quae nullum excrementum deiicerent, tradiderunt, ut est apud Plutarchum de Placit. Philosoph. Lib. II. Cap. 30.

T A B V L A LIV.

LVNA INTER SEPTEM PLANETAS

HUNC eundem typum videre est in nummo Faustinae Antonini, post eius mortem, sine ulla epigraphe obsignato. Haud dubie tamen adsequimur, Artificum mentem eam fuisse, ut significarent, eiusdem Faustinae animam, veluti novam Lunam, inter septem Planetarum ignes octavum locum fuisse adeptam, iuxta illud Euripidis apud Plutarchum de Oraculorum defectu:

caelitus

Delapsa tanquam stella, exstinctus in aetherem

Emisit animam.

Vol. II.

N

Sunt

Sunt tamen , qui non Planetas in eo nummo , et hac Gemma contemplentur , sed *septem Triones* , hoc est Vrsae . maioris totidem Stellas , quae in cauda , et ventre eius signi speciosissimae spectantur ; quo Augustae animam , concessisse reputabant , tanquam in summum Caeli locum , qui nunquam sentit Occasum ; unde propterea tanquam a summa Caeli arce totum Orbem despectare arbitrabantur . Manilius Lib. 1. vers. 275.

*At , qui fulgentes Caelo consurgit ad Arctos ,
(Omnia , quae summo despectant sidera Mundo ,
Nec norunt obitus , unoque in vertice tantum
In diversa sitae , caelumque et sidera torquent .)*

Hinc Ovidius Metamorph. Lib. XIII. vers. 293. illas *aequore immunes* adpellat : et Virgilius Georg. Lib. 1. vers. 246. *metuentis aequore tingi* .

T A B V L A LV.

SOLIS ET LVNAE AMULETVM

SOLEBANT Magi nexus quosdam litterarum in quibusdam amuletis imprimere , praesertim vero sss transversa linea coniunctas : quem nodum saepesaepius in hisce sculpturis observavi ; cuius significationem , vel ipsis antiquis ignotam , et paullo minus non et ipsis auctoribus , perquirere , vanum omnino esset . Solem , et Lunam huic sculpturae addiderunt , ut illorum favorem his , qui haec amuleta deferrent , conciliarent :

TABVLA LVI.

ANVLVS SIDEREVS CVM LEPORE
ET PAPILIONIBVS

HVIVS anuli emblemata tota mystica sunt. Luna. anuli gyrum signat : Sol internam partem , quae Gemmae opposita est ; Gemmam lepus ; latera Papiliones consignant . Haec commenta haruspice indigent ; adeo enim recedunt a communi Veterum idea , ut operam luisse Sculptor videatur . Ne tamen sine aliqua coniectura hanc Gemmam praetereamus , Lepus animal Veneri sacrum est , cuius favore , Solis , et Lunae gratia adcedente , placidum vitae exitum , et transitum animae in meliora alicui auguratus fuerit quispiam . Sicut enim anulos cum cineribus Veteres tumulabant , ut frequenti egestionum experimento observavimus , illos praefertim , qui ad manus nostras pervenerunt ; ita credibile est , multos ex his , symbolis propriis , et usui respondentibus , fuisse efformatos . Leporis typus libenter quoque deferabatur , quod in multis prodesse falso putaretur . Sic enim habemus apud Leonardum in *Speculo lapidum* , qui , ut diximus , omnia fere Veterum scrinia in hoc eruditionis genere expilavit : *Leporis imaginem in iaspide , quando non sit secundum formam signi caelestis , si tecum portaveris , ab ullo Daemone , seu Spiritu laedi non poteris Leporis figura sculpta in iaspide vim habet , vexatum a Spiritibus , seu phreneticum liberare .*

T A B V L A LVII.

DIANAE CAPVT

CAPVT DIANAE, in hac Gemma cornibus geminis munitum, micat inter sidera, qualem invocavit Horatius in Carmine Saeculari :

*Siderum regina, bicornis, audi
Luna puellas.*

Sidera septenario numero expressa sunt, quae fortasse ad Triones pertinent, de quibus supra dictum est. Fulmina vero hinc inde disposita pertinent ad ipsam Dianam, quae *iaculatrix* a Poëtis adpellatur. Ovidius Metamorph. Lib. v. vers. 375.

Pallada nonne vides, iaculatricemque Dianam :

eamque Homerus in eius Hymno vocat *longe iaculantem, et sagittis gaudentem, et emittentem suspiriosa tela* : a qua multos sagittis confectos Poëtae narrant. Pausanias quoque in Achaicis Dianae *iaculatricis* aedem commemorat. Huc faciunt verba Callimachi in eius Hymno :

*Ab miseri, in quos tu gravem impinges iram :
Pecudes ipsarum pestis devorat, opera vero grando ;
Trucidantur autem iam senes super filiis, et mulieres
Aut caesae moriuntur puerperae, aut profugae
Pariunt.* —————

Forte sub hac imagine aliqua ex Augustis Feminis iam *fideribus addita* latet, cui, divinitatis insigne, fulmina adtribuerunt. Erat enim fulmen inter signa divinitatis, non
fe-

fecus ac stellae, et corona solaribus radiis insignis. Lucanus Lib. VIII. vers. 458.

Fulminibus Manes, radiis ornabis, et astris:

quanquam Augustis Feminis loco coronae radiatae, falcatam Lunam substituerint, ut supra observavimus.

T A B V L A LVIII.

LVNAE CAPUT

NON modo cornua, sed et cervicem taurinam habet Luna in hac Gemma, qualem eam plane describit Orpheus in hymno:

Cornua tauri habens Luna, noctu currens in aëre.

Tauri vero huic Deae sacri erant, eo quod teneris adhuc cornibus quandam novae Lunae imaginem referant. Stellae circumpositae, vel Planetas in alicuius natali prosperos indicant, vel ipsum stellatum Caelum inter cuius lumina potissimum micat; quapropter illam sic deprecatur Orpheus in Hymno:

*Veni beata, laeta, bene stellata, splendore tuo
Lucens.*

T A B V L A LIX.

DEAE IGNOTAE PROTOME

MVTILA haec Gemma, e qua caput excidit, ex pretioso aliquo lapide antiquitus insertum, vel tanquam primum ectypon ab Artifice effectum, ad insigne

Ca-

Cameum absolvendum , ipsam Lunam , vel Augustae Feminae protomen referebat , quae et ipsa *sideribus addita* , inter sidera repraesentatur .

T A B V L A LX.

DEA NOX

MARMORA Mithriaca , sub virili adspectu , referunt Diem , ac Noctem , quorum ille facem adtollit , haec vero demittit , et ad terram invergit . Sub eadem forma nobis sese offert NOX in hac pereleganti Gemma ; quanquam vultu femineo velum in altum protendens , et , ut ait Virgilius Aeneid. Lib. 11. vers. 251.

Involvens umbra magna terramque , polumque .

Facem vero demittit , iuxta illud Orphei in eius Hymno :

Quae lucem emittis ad inferna . ———

Stellas autem pedibus calcatur , quemadmodum

— nigrum splendorem habens , astris lucens .

Hoc vero simulacrum Nocti potius , quam Lunae attribuimus , quod nulla huic propria , et convenientia insignia in capite praeferat .

T A B V L A LXI.

LVNA INTER PLANETAS

LVNAM distinguit in hac Gemma eius consuetum insigne , capiti impositum . Septem Stellae , vel ad Triones , de quibus supra loquuti sumus , pertinent ; vel ad se-

septem Planetas, inter quas Faustina sub Lunae imagine octavum locum obtinet in toties indicato nummo: nec forte a vero aberrabimus, si reputemus ipsam, vel aliam Augustam, iam morte functam, heic expressam esse; quemadmodum Livia a Samiis, ut putat Patinus, sub Lunae specie in nummis expressa fuit, cum epigraphe: MHNH CAMION. *Luna Samiorum*, ut in Indice in fine pag. 4.

T A B V L A LXII.

DIANA EPHESIA. SERAPIS. ET FORTVNA

IDEM omnino typus in hac Gemma, in qua DIANAEPHESIAE adstant FORTVNA, et SERAPIS, recurrit in nummo Antonini apud Augustinium Dialog. V. nisi quod in hoc nummo non Serapis, sed Aesculapius expressus est, uno serpentis symbolo adiuncto, qui fortasse in hac Gemma expressus erat, sed prae tenuitate oculum pictoris aufugit; quanquam haud lateat, utrumque medicinae Deum haberi. Cicero de Divinat. Lib. II. *Quid convenit aegros a Coniectore somniorum, potius quam a Medico petere medicinam? An Aesculapius, an Serapis potest praescribere per somnium curationem valetudinis?* Hanc constantem trium Numinum coniunctionem effectam puto, quod alicubi eorum simulacra una simul colerentur; quum in multis etiam Graeciae civitatibus Ephesiae Dianae Tempia extitisse nobis commemoret Pausanias; praefertim vero in Arcadicis, ubi Cellam huic Deae dicatam describit, et post illam Fortunae aedem. Sumpta inde occasio est eadem Numina simul in Nummis, et Gemmis copulandi, ut significatum pernoscerent Dianae patrocinio, et fortunam, et sanitatem hominibus dari; quae duo ma-

xime

xime ab hominibus magnopere expetuntur. Dianae corpus haud mammosum est; sed in Hermae speciem dedolatum: haec enim fuerat antiquissima simulacrorum effigies: et quum tot, ac tanta essent huius Deae ubique erecta Tempia, minime mirandum est pro vario hominum ingenio, varie etiam fuisse expressam, atque ornatam. Cervae huic Deae peculiariter sacrae erant, ut constet ex Callimachi Hymno in Dianam; unde Homerus, et Orpheus in Hymnis illam vocant ΕΛΑΦΒΟΛΟΝ, *cervos iaculantem*: et Pausanias in Arcadicis Dianam describit *cervina pelle velatam*; immo saepenumero in antiquis monumentis currum agit, quem cervae vehunt. Claudianus de laudibus Stiliconis:

————— *cervi currum subiere iugales,*

Quos decus esse Deae primi sub limine Caeli

Roscida secundis concepit Luna cavernis.

Solis, et Lunae asterisci hinc inde obsignati, inter huius Deae symbola computantur, ut infra dicemus. Deae caput velo, et calathio, ut in aliis antiquis monumentis, insignitum est.

T A B V L A LXIII.

DIANA EPHESIA

HANC etiam imaginem DIANAEPHESIAE adtribuimus, eo quod recto statu, et expansis manibus conspiciatur: quanquam si antiquissima simulacra, praesertim Etrusca, intueamur, sub hac specie constitisse cognoscemus. Sint nobis instar omnium exempla fictilium simulacrorum, quae in vetustissimo Pisaurense nostro

rum

rum Sacrario annis elapsis inventa sunt ; nam ita disposita erant , ut fere Dianam Ephesiam repraesentarent : erant enim omnia feminei sexus .

T A B V L A L X I V .

DIANA EPHESIA

EN alteram eiusdem Deae diversimode ornatam protomen , cuius corpus zonis distinguitur , per quas diversos naturae ordines , et gradus facile indicare Veteres voluerunt . Turrita heic adparet : *quoniam cuiusque Urbis sedes Terra est ; ideo fingitur turrita , quasi Vrbes gestet ;* ut de illa observavit Codinus in descriptione Urbis Constantinop. Hinc colligimus , sive Amazonas , ut Pindaro placeat , sive Croesum , ut putat Pausanias in Achaicis , qui eius Templum exscitavit , sub hoc commento divinitatis , non Lunam tantum (quod nomen videtur importare) sed vel Terram , vel rerum Naturam , ut exprimeret , sibi proposuisse ; quapropter Macrobius Isidem Dianae Ephesiae comparians , ait : *Est vel Terra , vel rerum Natura subiaccens Soli . Hinc est , quod continuatis uberibus corpus Deae omne densatur ; quia vel Terrae , vel Naturae rerum habitu nutritur universitas .* Neque aliud sibi volunt omnigenae animalium species , quae in eius imaginibus insculptae passim observantur ; praesertim vero capita Solis , et Lunae , quae in eius pectore conlocantur , tanquam praecipuae Naturae partes , et instrumenta primigeniae illius virtutis , a qua Terra animatur , et fecundatur . Neque hinc longe abit Plutarchus in Libro de Iside , et Osiride , qui licet in Diana Ephesiorum Lunae numen cognoscat ; participare tamen non mediocriter putat de Solis natura :

Vol. II.

O

quod

quod impleta, et gravida facta a Sole, rursum a se in aërem mittat, et diffeminet genitabilia principia. Haec propterea ratio potissima est, cur hisce Dianae Ephesiae imaginibus semper Solis, et Lunae symbola adiecta sint. Pendent ex huius Deae brachiis geminae veluti corollae: at in superiore Tabula LXII. ferta florea expressa videntur; in sequenti vero cruces ansatae adparent: quod gestamen Aegyptiae originis indicium est, ut diximus ad Tabulam XXIV. Geminae notae IN vel ad Artificem, vel ad eum, qui id amuletum sibi insculpendum curavit, pertinent.

T A B V L A L X V.

DIANA EPHESIA

ITERVM et in hac Gemma spectatur eiusdem Deae simulacrum, longe tamen diverso cultu exornatum; cuius differentiae causam supra adtigimus. Eius vero capiti calathum frondentem impositum cernimus. Solis, et Lunae capita, quae eadem Dea in marmoreis signis gestat in pectore, heic ob spatii tenuitatem in area Gemmae expressa sunt. De ansatis crucibus, quae utraque manu gestat, diximus supra ad Tabulas XXIV. et LXIV.

T A B V L A L X V I.

DIANA SARDIANORVM

NVMEN hoc persaepe occurrit in Asiae, et Orientis nummis; sed non unam retinet significationem; nam in nummo Caesareensium Palaestinae apud Vaillantium Tom. II. pag. 41. Astartem, ut placet viro doctissimo, repraesentat, cuius caput flore loti adornatur. At in-

num-

nummo maximi moduli Musei Farnesiani Tabula XII. num. 2. DIANAM SARDIANORVM, sed lunato capite, importat. Difficultatem vix dirimere quisquam poterit; praesertim quia, quum antiquissima, ut diximus, simulacra in Hermae modum facta essent, et pretiosis vestibus ornarentur, hinc difficulter a nobis discernuntur; praecipue quum antiqua monumenta, quae nobis unam, eandemque effigiem exprimunt, plerumque inconstantia laborent. Colebatur praeterea Diana Ephesia semper diversimode ornata, non modo in multis Graeciae urbibus, ut diximus auctoritate Pausaniae; verum et in tredecim Asiae civitatibus, ut probat Callimachus in eius Hymno:

*Tredecim tibi urbes, et urbem non unam dabo,
Tredecim tibi urbes, quae neminem alium Deum honorare
Sciunt, quam solam te, et Dianam solam invocare.
Multas etiam communiter cum aliis urbes dimetiendas,
Tum mediterraneas, quam insulas, dabo.*

Inclinarem tamen in eam opinionem, ut Sardianis potius, quam ceteris populis id Numen adtribuerem; quia in alio nummo Tabula XIV. num. 4. eiusdem Musei Farnesiani, geminae imagines Dianae occurrunt, singulis adiecta epigraphe sua: EPHESIORVM ET SARDIANORVM; quae postrema ad hanc nostram maxime adcedit: quare libenter inferrem, singulas quidem Asiae urbes, eandem Dianam coluisse; sed sub diversa specie figuratam, quas tamen definire non est praesentis otii: verum quia, ut diximus, sub eo nomine totam rerum Naturam intelligebant, adeout calathum eius capiti imponerent; mirandum non est, si spicas quoque ei in hac Gemma addiderunt, in qua sicut in ceteris, Sol, et Luna adiecti sunt.

T A B V L A LXVII.

DEA CAELESTIS

QVVM primum Gemmam hanc oppido singularem, e
Goriana Daçtyliotheca selectam, intuerer, in men-
tem mihi venit locus ille apud Hesiodum Poëta-
rum profundissimum in Theogonia :

*Tellus vero primum quidem genuit parem sibi
Caelum stellis ornatum :* —————

et quodammodo mihi videbatur videre Tellurem ipsam,
quum ingentem hunc natum enixa est, illius luminaria
gemina face, quam manibus adtollit, succendere, atque
inluminare. Adtamen ea mihi planior explicatio visa est,
non Caeli nativitatem heic repraesentari; sed femineum,
aliquod Caeli Numen, fortasse VRANIAM, aut CAELESTEM
DEAM, quam *Deo Caelesti* coniungebant Afri, apud quos
Deorum maximus habebatur. Caelestem, inquam, Deam,
de qua multa mentio est apud Fabrettum Inscr. Domest.
Cap. IX. pag. 669. et apud Cl. Gorium in Inscript. ant.
Etrur. Urbium Par. I. pag. 21. et 105. et quam sub
Aetheris nomine laudavit Orpheus; cuius descriptio tam
bene congruit huic eximiae Gemmae, ut ad illam quo-
dammodo respexisse Gemmarius Scalptor videatur :

*Iovis sublimem domum habens, tenens imperium indomitum
Astrorum, Solis, et Lunae partem:*

Omnidomans, ignem spirans, omnibus viventibus fax:

Alte adparens, Aether mundi, elementum optimum;

*Ob inclutum germen, ferens splendorem, astris fulgorem
praebens:*

Vocans, supplico te potentem, tranquillum esse.

Ex

Ex astris in Caelo conlocatis ingentes defluunt splendores,
ad significandum illos astrorum influxus :

et conscia fati
Sidera diversos hominum variantia casus ;

ut legimus apud Manilium Lib. I. vers. 1.

T A B V L A LXVIII.

VRANIA

INGENIOSISSIMVM Artificem ostendit haec Gemma , in qua
ad horoscopum alicuius exprimendum , VRANIA Caeli
arbitra efficta est , quae radio caelestem sphaeram versans ,
Scorpii signum monstrat ; Sole , et Luna desuper praeful-
gentibus . In hanc imaginem adamussim conlimant verba
Martiani Capellae , ita describentis Astrologiam : *Prospicio*
quandam feminam , luculentum radium dextra , altera sphae-
ram solidam gestantem : radium , inquam , seu stilum , quo
Caeli signa , atque spatia veteres Mathematici describebant
adnotat Virgilius Eglog. III. vers. 40.

et quis fuit alter ,
Descripsit totum radio , qui gentibus orbem .

Et Aeneid. Lib. VI. vers. 849.

Caelique meatus
Describent radio , et surgentia sidera dicent .

Quem priorem locum ita explicat Servius : *Radio , idest*
virga Philosophorum , qua Geometrae lineas indicant .

TABVLA LXIX.

VRANIA

EADEM, quae in praecedenti schemate sedens, VRANIA meditabunda orbem artificialem rotat, atque contemplatur: heic vero ad altiora gestiens, stans, atque alata ipsum orbem stellatum adtollit, seu potius ad motum ciet. In nummo Pertinacis Mulier stans conspicitur, quae elatis manibus orbem caelitus demissum suscipit, cum epigraphae: PROVIDENTIA DEORVM; qui typus aliquamcum hoc nostro adfinitatem habet: adeour non repugnarem in hac Gemma, sicuti et in priori, ipsam Providentiam esse figuratam.

TABVLA LXX.

MVS A

QVanquam MVS A E in nummis, et marmoribus, ut plurimum, matronali habitu, vel stolatae, vel palliatae conspiciantur; adtamen quum in priore Gemma Vraniam seminudam viderimus, nil moror, quin eandem, aut aliam ex Musis in hoc lapillo non agnoscamus, quae volumen dissolvit, in quo facile carmen aliquod scriptum. Observatu dignum est, in hac Gemma Solis astrum sub Musae pedibus situm; quum alioqui in superiori area locus aptissimus Gemmario Opifici pateret. Fortuito ne id factum sit, an consulto, definire non audeo. Si tamen ratio aliqua huius dispositionis ab Astrologia expetenda est, quum infimus ille locus quintus ab Horoscopo numeretur, putant Astrologi, Solem ibi collocatum,

locatum, Poëtis esse propitium, si praesertim Veneri coniunctus sit; atque, ut verbis utar Firmici Lib. III. Cap. 6. *Coronarum largitur insignia, ac praetexta veste natum hominem decorabit; sed et a Populo honores ei maximi conferentur.*

T A B V L A LXXI.

AESCULAPIVS IMBERBIS

AESCULAPIVM, tum cetera eius consueta ornamenta, tum etiam mutila inscriptio AESCV. e regione adiecta ostendunt. Quamquam vero illum imberbem videamus; illum tamen puto, cui Dionysius Tyrannus auream barbam detraxit, ne senior patre Apolline, qui ephebus est, videretur. Pileum ei propter itinera pro aegrotis sanandis suscepta, tributum cernimus. Novum, tamen non est Aesculapium sub impuberi specie figuratum; nam etiam Pausanias in Corinthiacis talem alicubi fuisse ostendit: *Qua ex arce descenditur, Aesculapii aedes est, in qua eius signum imberbe.*

Insigne Solis ipsi convenientissime adiungitur, non modo ad significandum Aesculapium Apollinis filium esse et Medicinam ab eo didicisse; verum et ad indicandum Solis praesidium, atque eius concursus praesentissimum esse ad sanitatem reparandam, quum et ipse Medicus haberetur. Sic enim de illo loquitur Macrobius Saturnal. Lib. I. Cap. 17. *Eadem opinio Sospitalis, ac Medici Dei in nostris quoque sacris fovetur; namque Virgines Vestales ita indignant: Apollo Medice, Apollo Paeon. Quum ergo sint huiusce fideris, idest Solis, duo maximi effectus; alter, quod calore temperato, mortalium vitam iuvat; alter, quod iactu radiorum*

nonnunquam pestiferum immittit virus ; duo eademque cognomina circa singulos effectus propriis enunciationibus signant . Illum etiam ita invocat Psamonicus Serenus rei Medicae Cap. 1.

*Phoebe salutiferum , quod pangimus , adfere carmen ,
Inventumque tuum prompto comitare favore .*

Invenio quoque apud Livium Lib. XL. Apollinem Medicum aedem Romae habuisse , a M. Fulvio Nobiliore , dum Censuram ageret , exstructam .

TAB. LXXII. ET LXXIII.

AESCULAPIVS

GEMINAE hae Gemmae , quae sibi fere respondent , AESCVLAPIVM barbatum , eodem astro insignitum , exhibent ; cuius ratio ab his , quae supra diximus , petenda est .

TABVLALXXIV.

AESCULAPIVS ET MINERVA

QUOD AESCVLAPIO MINERVA coniuncta sit , ratione non caret ; nam Aesculapii officium Medicinae scientia , et prudentia maxime constat . Stellae utriusque Numini adpositae Planetas indicant uni Artifici cognitos : quae vero Aesculapio inminet , facile est ipsum astrum Solis , a quo Deus ille progenitus ferebatur . Hinc apud Virgilium Aeneid. Lib. VII. vers. 772. *Phoebigena* nuncupatur :

*Ipse repertorem Medicinae talis et artis
Fulmine Phoebigenam Stygias detruxit ad umbras .*

Filium Apollinis, quem genuit divina Coronis, adpellat Homerus in Hymno; immo in alio apud Orpheum, eodem titulo, quo *Pater Paeon*, indigitatur.

Optime etiam cum Aesculapio Medicinae parente, Minerva sociatur; quae etiam MEDICA cognominata est, et Romae Templum habuit in Regione V. Exquilina ex P. Victore, et quidem Pantheum; cuius vestigia exhibet Cl. Montfauconius Cap. VIII. Diarii Italici pag. 122. Hinc etiam saepenumero prope Minervae imaginem serpens additus cernitur in vetustis monumentis, vel etiam eius hastae circumplicatus: quibus symbolis et ipsa Medicinae parens, vel auctrix declaratur. Minervae *Medicae*, eiusque aedis mentio fit in sequenti lapide penes Fabretum Inscript. Domest. Cap. X. pag. 716. num. 376.

D . M
CN . VERGILIUS
EPAPHRODITVS
MAGISTER . ODORARIVS
A . MINERVA
MEDICA . VIXIT . ANNOS
SEPTVAGINTA . ET
.....

T A B V L A LXXV.

VENVS ANADYOMENE

VENERIS e mari ortum, ita describit Hesiodus in Theogonia:

*Prodiit vero veneranda, formosa Dea; circum vero,
Pedibus sub mollibus herba crescebat, Aphroditen, ac ipsam*

*Spumâ progenitam Deam : et decoram pulchris fertis
Cytheream*

Nominant tam Dii , quam homines .

*Hanc Amor comitatus est , et Desiderium sequebatur
pulchrum .*

Quis vero in hac caelatura , in qua Venus capillos adhuc humore marino stillantes manu abstergit , Apellis picturam non deprehendat ? Hanc Antipater Sidonius ita describit in Antholog. Lib. IV. Cap. XII. 26.

Emergentem ex matre iam mari

Venerem , Apelleae laborem intueri picturae .

Quomodo manu corripens irrigatam aquâ comam ,

Exprimit humidis spumam e crinibus .

Quae carmina sic vertit Aufonius Epigram. 104.

Emersam Pelagi nuper genitalibus undis

Cyprin , Apellei cerne laboris opus .

Vt complexa manu madidos salis aequore crines ,

Humidulas spuma stringit utraque comas .

Amores gemini , quos statim prodiisse recitat Hesiodus , delphinorum caudis insistant . Hos etiam per delphini dorsum reptare videas in Simulacro , quod Romae exstat in aedibus Farnesianis , et in Museo Mediceo , immo fere in omnibus ceteris . Instat vero conchae , qualem illam oculis nostris subiiciunt antiqua marmora , et scripta Poëtarum . Tibullus Lib. III. Eleg. 3. vers. 34.

Et faveas concha , Cypria , vincta tua .

Apud Statium eadem Venus ita mulierem formosam laudat :

Haec

*Haec est caeruleis mecum consurgere digna
Fluctibus, et nostra potuit consistere concha.*

Tres Stellae facile Caelum designant; nam aliquando Venus *Caelestis* dicta est. Pausanias in Atticis: *Non longe abest Caelestis Veneris delubrum, quam primi omnium Aegyptii coluere.* Alterum eiusdem Deae ita cognominatae fanum adnotat idem Pausanias in Corinthiacis, et in Achaicis. Mentio quoque illius occurrit apud Ciceronem de Natura Deorum Lib. III.

T A B V L A LXXVI.

VENVS PELAGIA CVM SPECVLO ET PECTINE

VENVS in hac Gemma, hinc inde scalpta, insidens scopulo, proprio astro suo exornatur, cum Lunae, et Solis asterismis; speculo vero, et pectine, praecipua sui cultus supellectile, velut sibi comam componens, munita est. Hoc nempe eius praecipuum studium, haec praecipua arma, atque praesidia fuerunt, quum praesertim in discrimen pulcritudinis iudicio Paridis sese subiecit apud Silium Italicum Lib. VII. nam ex Amoribus alter curum temperabat:

*Ast alius nivea comebat fronte capillos,
Purpureos alius vestis religabat amictus.*

Venerem quoque in pectinis, atque speculi officiis detentam pingit nobis Claudianus de Nuptiis Honorii, et Mariae:

Caesariem tunc forte Venus subnixa corusco

*Fingebat folio ; dextra , laevaue sorores
 Stabant Idaliae : largos haec nectaris imbres
 Irrigat ; haec morsu numerosi dentis eburno
 Multifidum discrimen arat ; sed tertia retro
 Dat varios nexus , et inſto dividit orbes
 Ordine , neglectam partem ſtudioſa relinquens .
 Plus error decuit : ſpeculi nec vultus egebat
 Iudicio : ſimilis teſto monſtratur in omni .*

Adeo vero ſpeculis , atque peſtinibus delectari Divas ferebant , ut inter devota plebis officia recensitum fuerit ſtatis horis contra illorum ſimulacra ſpeculum ſuſtinere , atque ita geſtu movere peſtinem , tanquam ſi Deae ipſae ſefe peſti , atque ornari dignarentur : quas caeremonias in Notis ad picturas Etruſcas brevi explicatas iri ſperamus , inluſtrata Vaſcularia ſupelleſtile inſigni ex Etruſcis fodinis , quam ſummo ſtudio , ſummisque impenſis conlegit , aereisque Tabulis plurimis incidendam curavit amiſſiſſimus Gorius , ad iuvandas bonas litteras natus .

Aſtrum Veneris ab eius tergo reſplendet , ſub quo caput ex antro exſerit marinum monſtrum , quo eiufdem Veneris in mari poteſtas , eiufque origo designatur . Notae $\Upsilon\Lambda\Omega$ vel compendiariae ſunt , nec quidpiam ſoni reddunt : vel potius a Gnoſticis effictae , in Baſilidianis obviae .

T A B V L A LXXVII.

TEMPLVM PAPHIAE VENERIS

ADſpectum Templi PAPHIAE VENERIS , quem nobis ob oculos ponit haec Gemma , intuemur etiam in nummis apud Auguſtinium Dialog. V. Vaillantium , alioſque

que rei nummariae illustres Interpretes . Navem Templi sustinent hinc inde columnarum maiorum alae , quibus tectum insistit . Latera occupant xyphi humiliores , sub quibus candelabra ardentia locata sunt , illisque columbae inminent . Deae vero simulacrum ita describit Tacitus Historiar. Lib. II. in princip. *Simulacrum Deae non effigie humana , continuus orbis , latiore initio tenuem in ambitum , metae modo , exsurgens . et ratio in obscuro .* At minime in obscuro ; nam ante inventum usum simulacrorum , rudes lapides consecrabantur in Deos , et *Betylos* adpellabant ; ducta religione a *betylo* saxo , quem Deum Mater Saturno vorandum pro Iove dedit ; quanquam sint qui putent hanc superstitionem impie detortam fuisse a mysterio lapidis , quem Iacob consecravit , et *בית אל* *Bet-El* , hoc est *Domum Dei* , adpellavit . Hinc fortasse invaluit apud Orientales , ut lapides pro Diis colerentur , a quibus Roma excepit et magnam Matrem Pessinuntiam , et Deum Helagabalum , Graecia quoque frequentissime , ut testatur Pausanias , qui alterum eiusdem Veneris signum in hermae quadrati modum conformatum memorat in Atticis . At de his fusius differendum erit in Indigitamentis . Huic Templo in omnibus nummis stella inminet , quam Veneris esse non dubito , cui subiecta Luna filens copulatur : quam coniunctionem nascentibus pueris valde beneficam esse , tradit Tullius de Divinatione Lib. I. quo respexisse videtur Iuvenalis Sat. VI. vers. 569.

Haec tamen ignorat , quid sidus triste minetur .

Saturni , quo laeta Venus se proferat astro .

Id vero decretum luculentissime explicat Firmicus Lib. IV. Cap. 1. *Si Luna feratur ad Venerem , faciet parentes nobiles ,*

les, et maximae potestatis potentia sublevatos et qui maximis potentiae fulgeant honoribus, pleni venustatis, et gratiae.

TABULA LXXVIII.

TEMPLUM PAPHIAE VENERIS
CVM SERAPI

Templum PAPHIAE VENERIS eodem astro insignitum et in hac Gemma occurrit. Area circularis inclusa septo cum in hac, tum in priore observatur; immo in omnibus Paphiorum nummis quotquot adhuc vulgati sunt. De hac mirum quiddam refert Plinius Lib. 11. Cap. 6. *Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cuius quandam aream non impluit.* Neque facile subscripserim Harduino, qui aram, pro area substituit: nam id miraculum non ad aram modo pertinebat; sed ad locum, in quo altaria multa consistebant, ut colligitur ex Tacito Historiar. Lib. 11. *Precibus, et igne puro altaria adolentur; nec ullis imbris, quanquam in aperto, madescent.* Constat enim altaria non in Templo constituisse; sed in area illa, quae contra Tempia constituebantur, in quibus arae multiplices locatae erant, ut omnium votis satisfacerent. Veneri in hac Gemma Serapis iunctus est: quod arbitrio Sculptoris, et privatae religioni imputandum est; quanquam duo praecipue Numina Cyprii coluerint Iovem, et Venerem, quorum delubris ius asyli vindicarunt, ut auctor est Tacitus Annal. Lib. 111. 62. *Exin Cyprii tribus delubris, quorum vetustissimum Paphiae Veneri auctor Aerias; post filius eius Amathus Veneri Amathusiae, et Iovi Salaminio Teucer, Talamonis patris ira profugus, posuissent.*

TA-

TABVLA LXXIX.

CVPIDO

IN eleganti hac Gemma Musei Oliverii CVPIDO cernitur arae insidens, quod saepenumero et ceteris Diis adtribuitur; nam eorum aris praesentem esse, atque adesse sacris credebant: quod praecipue Etruscae traditionis erat, in quorum picturis Dii plerumque propriis altaribus, et sacrificiis adparere cernuntur. Cupidini palma adtribuitur in victoriae signum; qua etiam ornatus spectabatur in Eleorum Gymnasio, ut narrat Pausanias Eliacorum priore. Vnde Virgilius Eglog. x. vers. 69.

Omnia vincit Amor, et nos cedamus Amori.

Duplicem ambabus manibus sagittam ostentat; quarum una sursum directa est, deorsum altera: cuius differentiae ratio ea facile fuit, quod ipse Amor et superiores simul, atque homines spiculis impeteret, atque exsuperaret, iuxta Hesiodum in Theogonia:

*Atque Amor, qui pulcherrimus inter immortales Deos,
Solvens curas, et omnium Deorum, atque omnium hominum
Domat in pectoribus animum.* —————

Astrum superne effictum, ad tutelam pertinet illius, qui huiusmodi amuleto Amorem sibi devincire satagebat, ut ex Erote Anteros, hoc est redamatio, nasceretur.

T A B V L A LXXX.

DIOSCVRORVM CAPITA

CASTORIS, et POLLVCIS capita consuetis pileis Laconicis ornantur, quibus pileati adpellantur a Catullo xxxvii.

A pileatis nona Fratribus pila:

hoc est nono ab urbe lapide: quorum mensura a Miliaro aureo initium ducebat, quod erat in Foro Romano ante aedem Castorum. Eam pilei formam ideo Dioscuris adtributam credunt, quod ovum imitetur, e quo uterque natus est: cui manifeste adlusit Lucianus in Dialogo Apollinis, et Mercurii, ita illos describens: *Omnia aequalia sunt inter illos, ovi pars dimidia, et stella superne fulgens, et iaculum in manu, et equus utrique candidus.* Astra in capite gestant, non modo indicium subitarum flammarum, quae nautis adparent, de quibus suo loco dicendum est; verum etiam ad eas stellas indicandas, quae in utriusque capite refulgent, sub quorum auspiciis si quis natus sit, multa sibi bona repromittit, si qua fides Manilio Lib. iv. vers. 153.

*Mollius e Geminis studium est, et mitior aetas
Per varios cantus, modulataque vocibus ora;
Et graciles calamos, et nervis insita verba,
Ingenitumque sonum. labor est etiam ipsa voluptas.
Arma procul, lituosque volunt, tristemque senectam:
Otia et aeternam peragunt in morte iuventam:
Inveniunt et in astra vias.* —————

TA-

T A B V L A LXXXI.

CAPVT IOVIS CVM DIOSCVRIS

Geminis DIOSCVRIS caput IOVIS adiunctum est, ut parentis religio, filiorum venerationem augeret; nam ab eo progeniti sunt, ut canit in illorum Hymno Homerus:

*Castora, et Pollucem cane, Musa sua-vis,
Tyndaridas, qui a Ioue Olympio geniti sunt,
Quos sub Taigeti vertice peperit veneranda Leda
Clam subdomita a nigrinube Saturnio.*

Enses in manibus utriusque positi sunt, quales a Theocrito describuntur, dum Lynceum inducit, ita illos obiurgantem:

*Infelices cur pugnam adpetitis; quid propter sponfas
Alienas molesti estis, et stricti sunt in manibus enses?*

Et rursus:

*Illi enim enses e vaginis stringentes, rursus caedem
Struebant.*

Illosque celebrat, quod rite invocati in Martis discrimine, homines fervarent:

*_____ hominum servatores,
Et equorum turbatorum in cruento coetu.*

Stellae eorum capitibus adiectae sunt, quum ipsi inter Zodiaci signa, ut diximus numerentur; quanquam alterna vice splendeant: unde fabula suborta est immortalita-

tem, quam alter nactus esset, pro dimidia cum fratre communicasse. Hyginus de Stellis: *Addunt, ut Castor in oppido Ariadnis sit occisus. Pollucem, ait Homerus, concessisse fratri dimidiam vitam, itaque alternis diebus lucere.* In hac Gemma nati alicuius genituram adumbratam credimus, in qua Iupiter in Geminis sit inventus: quod bona multa portendere dicunt veteres Astrologi, et praecipue Firmicus Lib. v. Cap. 4. *In Geminis Iupiter si fuerit inventus, quicumque eum sic habuerint, in maximis gloriis erunt, ac potestatibus in amicitiiis noti.*

T A B V L A LXXXII.

CAPVT IOVIS SERAPIDIS INTER SIGNA LEGIONVM

HAEC elegans Gemma pertinet ad religionem signorum militarium, quae maxima in Castris semper existit. Aquila legionis cuiusque insigne, ut semper in nummis, atque marmoribus, medium occupat locum. Hinc inde signa locata sunt, in quibus gemini Castores insunt, tanquam Dii bellatorum praesides, vel ad Legionem aliquam Geminam indicandam, cui similitudine nominis quodammodo adluderent. Vt cumque se res habeat, nulli dubium est, hisce signis inter cetera ornamenta etiam Deorum imagines coniunctas fuisse, ex quo illa venerari caepta sunt. Suetonius in Vitellio Cap. 11. *Arctabanum ad veneranda Legionum signa pellexit:* et Vegetius Lib. 11. Cap. 6. *Imagines Imperatorum, et praesentia signa veneratur.* Ea etiam instar divinorum simulacrorum inungebantur. Plinius Lib. XIII. Cap. 3. *Aquilae certe, ac signa illa pulverulenta, inunguntur etiam diebus festis.*

Stel-

Stellae Castorum insigne sunt. Caput Serapidis ad peculiarem cultum pertinet illius, in cuius gratiam Gemma haec incisa est.

T A B V L A LXXXIII.

HERCVLES ET DIOSCVRI

CASTOR, et POLLUX equos frenant, quales in Capitolii ornamentum eximiae molis conlocatos, et in nummis Maxentii observamus. Huius adtributi causa, minime in obscuro est apud Rerum Romanarum Scriptores. Ait enim Dionysius Halicarnas. Lib. I. *Quum prospere ad lacum Regillum pugnatum esset, duo Equites nuncium victoriae adtulere: inde visos ad Iturnae lacum prope Forum equos sudore manantes abluere, creditosque esse Castorem, et Pollucem, atque ubi adparuissent, aedem inde constructam; quod etiam ille subdit Lib. IV. et firmat quoque Cicero de Natura Deorum Lib. II. et Ovidius Fast. Lib. I. vers. 707.*

Nec diversimode a Graecis colebantur; illos enim in Hymno Homerus adpellat:

————— *velocium conscensores equorum.*

Et Theocritus in Dioscuris id adtributum ipsis inter cetera elargitur:

*O ambo mortalibus auxiliatores, o amici ambo,
Equites, Cytharistae, Pugiles, Cantores.*

Hyginus quoque in Libro de Stellis narrat, Neptunum eos munerasse; nam equos, quibus utuntur, iisdem largitus est.

Hercules clava, et scypho ornatus, a Castoribus minime alienus est; nam una simul ad Colchicam expeditionem profecti sunt, ut narrat Apollonius Argonautic. Lib. I. qui omnem Heroum conventum describit, quum Herculi delatum est expeditionis imperium, quod ille recusatum, Iasoni delatum voluit:

*Adspexerunt Iuvenes audacem Herculem
Sedentem in mediis: uno autem ipsum omnes clamore
Imperitare iusserunt: ille vero ibi, ubi sederat,
Dexteram manum extendit, aitque;
Ipse, qui concivit, ille praesit conventui.*

T A B V L A LXXXIV.

DIOSCVRI

SVB differenti adspectu nobis se ostendunt DIOSCVRI in hac Gemma; nam Castor equum moderatur; Pollux vero prope aram sacrificat. Equos certe ambobus tribuit Antiquitas, ut supra vidimus. Adtamen magis proprie Castori equestris disciplina adtributa est, Polluci pugilatus. Homerus Iliad. Γ.

*Duos autem non possum videre principes populorum,
Castoremque equitandi peritum, et pugilatu strenuum Pollucem,
Germanos fratres, quos mihi una genuit mater.*

Horatius Carm. Lib. I. Od. XII.

*Dicam et Alciden, puerosque Ladae,
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem.* —————

Et

Et Ovidius Fastor. V. vers. 700.

Tyndaridae Fratres , hic Eques , ille Pugil .

Sacrificium , quod Pollux peragit , vel ad aliquam expiationem pertinet ; vel ad expeditionem Argonautarum , cui sacrificium Apollinis Heroës praemiserunt . Apollonius loco citato :

*Interim post et aram littoralem Embasi
Posuerimus Apollinis , qui mihi vaticinans praecepit
Significare , ostendereque vada maris , si sacris
A se ipso auspicarer .* —————

Et Valerius Flaccus Argonautic. I. vers. 188.

*Tum laeti statuunt aras tibi , Rector aquarum ,
Summus honor ; tibi caeruleis in littore vittis ,
Et Zephyris Glaucoque bovem , Thetidique iuvencam .*

T A B V L A LXXXV.

DIOSCVRI CVM LVNA

HEIC effinguntur CASTORES equis insidentes, quales Romani observarunt, partam ad Regillum victoriam denunciantes. Luna superne insculpta denotat eiusdem Planetæ in Geminis stationem, quum ille natus est, in cuius gratiam haec Gemma caelata fuit. Firmicus Lib. VI. Cap. 9. cuicumque hunc Planetam in geminis habuerit, multa in prospera hariolatur; sed tamen eos futuros dicit: *boni sensus, acuti ingenii, et ad omnes, si voluerit, actus satis industrios*: litterae initiales L A A nomen privati hominis indicant, seu Gemmae domini, facile *Lucium Aurelium Asperum*, aut aliud quid simile.

TA-

T A B V L A LXXXVI.

D I O S C V R I

STANT in hac Gemma CASTORES innixi hastis, veluti excubias ducentes, quemadmodum in nummis milites, qui labarum custodiunt: ii enim, qui militiam profitebantur, Deos, qui eandem disciplinam professi essent, militaribus officiis occupatos figurabant: quemadmodum Martem expresserunt tropaeum humeris deferentem. Uterque parazonio, atque hasta instructus est, qualia ornamenta iisdem convenire supra indicavimus.

T A B V L A LXXXVII.

M E R C V R I V S C R I O P H O R V S

TYPVS huius Gemmae mire convenit cum antiquo marmore, cuius ectypam formam apud me adservo, in quo Mercurius arietem ducit: quod unum interest inter utrumque, hic sinistra cultrum; in marmore vero pateram gerit: ceteroquin mire conveniunt. MERCVRIVM CRIOPHORVM describit nobis Pausanias in Boeoticis his verbis: *Quod vero ad Mercurii templa duo adinet, quorum alterum CRIOPHORI, idest arietem portantis, nuncupant: cognominis eam esse causam dicunt, quod pestilentiam Mercurius averterit, circumlato in murorum ambitu ariete.* Huc facile pertinere possunt Solis, et Lunae numina, quae ut pestilitatem depellerent, praesertim in Ludis saecularibus, invocabantur; quorum symbola, quum in hac Gemma expressa sint, non dubitavi praecipuam eius figuram alteri Deo, non vero sacrificulo, adtribuere.

Aver-

Aversae partis inscriptio, si interpungatur, facile explanari poterit: EIC. ZEYC. CAPANIC. Hoc est siquidem: *Iupiter Serapis*. Forte notâ EIC. intelligendum, *ISIS*.

TABVLA LXXXVIII.

MERCVRIVS CVM DIOSCVRIS

CASTORES in hac sculptura omnibus symbolis ornantur, quibus illos cumulavit supra memoratus Lucianus: *Ovi pars dimidia, stellae superne fulgentes, iaculum utrique, atque equus albus*. Mercurius vero medius inter ipsos arieti inequitat. Magna enim inter MERCVRIVM, et DIOSCVROS adfinitas intercedit; nam ab illo nutritos fuisse gemellos Deos tradit Pausanias in Laconicis: *In Pephno Castores primum in lucem editos Thalamatae memorant. Enutritos quidem Pephni negant; sed a Mercurio Pellanam deportatos*. Aries Mercurio sacer est, ex quo ille Typhonis iram fugiens, in huius animalis formam se se convertit, ut alibi dictum est: sive potius, ut Artemidoro placet, *quia velox est animal, eique Mercurii species creditur inesse*. Subest etiam physica ratio cur MERCVRIVM geminis Fratribus coniunctum videamus; nam illorum domus huic Planetae tanquam propria adsignatur, ut diximus in principio huius Operis: cuius conlocationis haec decreta recensentur apud Firmicum Lib. IV. Cap. 8. *Erunt acuti sensus, ingeniosi, sagaces; sed semper in malum proni: et qui facundiam, et industriam suam ad lites, iurgia, et dissensiones, atque discordias semper adcommovent*.

T A B V L A LXXXIX.

MERCVRIVS IN SIGNO TAVRI

MERCVRII caput propriam stellam fronti adpositam ostendit. E regione cervix caelestis Tauri cernitur, cui Luna inminet duabus stellis exornata. Si Mercurium in Tauri statione contemplemur, haec repromittit Firmicus memorato Lib. v. Cap. 8. *Homines erunt mali, litigiosi, rixatores, homicidae sed quum secundum geniturae Trigonum Iupiter transferit, fueritque Mercurius benevolarum Stellarum prospera radiatione munitus, aliquid pristinae ferocitatis deponere coguntur.* Id forte sibi voluit huius Gemmae sculptor, qui caput Tauri multiplici asterisco consignavit.

T A B V L A XC.

MERCVRIVS IN SIGNO TAVRI

PRIOREM Gemmam explicat haec sequens, in qua idem prorsus Caeli arcanum, diverso tamen ingenio, expressum est. Taurus antica sui parte tantum conspicuus est, qualem exprimunt Astronomi, et descripsit Ovidius Fastorum Lib. IV. vers. 718.

*Vacca sit an Taurus, non est cognoscere promptum,
Pars prior adparet, posteriora latent.*

Illi inminet Caduceus, ut Mercurius in ea domo ascendens ostendatur. Adstant vero hinc, atque inde geminae stellae, quae totidem Planetas facile indicant. Sed prope Tauri oculum scitissime stella figurata est, quam

pa-

palilicium vocant Astronomi primariae magnitudinis. Hanc inter regias stellas numerat Firmicus Lib. VI. Cap. I. cum qua, si Luna congrue copulata inveniatur, *potentissimas substantias ipsa decernit, et magnae potestatis insignia.*

T A B V L A XCI.

MERCVRII SYMBOLA

ORNAMENTA MERCVRII nobis refert haec Gemma, Talaria, Stellam, Caduceum; nam illi non modo alas in capite tribuerunt, ad ingenii alacritatem significandam; verum etiam in pedibus, ut eius velocitatem indicarent, qua rapido cursu ad Superos, atque Inferos devolabat; quapropter *alipedem* vocavit Ovidius *Metamorph.* Lib. XI. vers. 312.

Alipedis de stirpe Dei. —————

Et Lib. V. vers. 755.

————— *mastratur vacca Minervae,
Alipedi vitulus, taurus tibi, summe Deorum.*

T A B V L A XCII.

MERCVRIVS

HVIVS Dei imago ita expressa est, ut in caelum, se se adtollere videatur, ad Deorum monita, quae ad homines deferat, suscipienda; sive, ut animas fato functas in debitas sedes deducat, iuxta ea, quae de ipso cecinit in eius Hymno Orpheus:

Vol. II.

R

Tri-

*Tristibus animabus Nuncius in terra existens,
Quas abducis , quando Fati tempus venit ,
Sacra virga demulcens .* —————

Quem imitatus videtur Horatius Ode x. Lib. i.

*Tu pias laetis animas reponis
Sedibus , virgaque levem coërces
Aurea turbam , superis Deorum
Gratus , et imis .*

Et Virgilius Aeneid. Lib. iv. vers. 242.

*Tum virgam capit . hac animas ille evocat Orco
Pallentes , alias sub tristia Tartara mittit .*

Id etiam officium illi adtribuit Homerus Odyss. xxiv.

*Mercurius autem animas Cyllenius evocavit
Virorum procorum : tenebat autem virgam in manibus ,
Hac ducebat impulsas ; hae autem frementes sequebantur .*

T A B V L A X C I I I .

M E R C V R I V S

IN hoc emblemate MERCVRIVS galeatus , et hasta insignitus adparet : quae quidem ornamenta , quanquam ipsi rarissime tribuantur , ab eo tamen non abhorrent . Non equidem galea , ut testatur Pausanias Eliacor. prior. *Mercurius arietem sub brachii ala gerens , et galea caput armatus .* Hasta vero Deorum omnium insigne est , ex auctoritate Iustini Lib. xliii. *Namque et ab origine rerum , pro Diis immortalibus veteres hastas coluere ; ob cuius religionis*

gionis memoriam adhuc Deorum simulacris hastae adduntur. Mercurii stella non radiata, sed globosa est; ita enim non eius splendorem, sed solidam, ut credebant, et paene terream substantiam exprimere voluerunt, ut nonnisi a Sole inluminetur, a quo non recedit ultra spatium XXVIII. graduum: ex quo fit, ut raro admodum nobis adpareat, Solis fulgore involuta.

T A B V L A X C I V.

M E R C V R I V S

MERCVRIVM ambiunt Luna cum septem Stellis, quas ego ad Trionas refero, iuxta ea, quae dicta sunt ad Tabulam XXXVII. quapropter sub hoc typo, vel principem virum fato functum sub imagine Mercurii adumbratum puto; vel ipsum Mercurium deductorem animarum, qui huius sculpturae officio demulceretur, ut animam alicuius in illum caeli apicem benevolus conlocet. De hoc Mercurii adtributo videnda sunt, quae notavimus ad Tabulam LXX.

T A B V L A X C V.

M E R C V R I V S

INTER MERCVRII symbola praecipuum locum obtinet gallus, quo in hac Gemma decoratur. Rationem huius adtributi reddit Fulgentius Mytholog. de Mercurio: *Gallum quoque in eius ponunt tutela; sive quod omnis negotiator semper invigilet; seu quod ab eius cantu surgant*

ad peragenda negotia. Testudinem vero illi adtribuit Martianus Capella, qui Philologiam describit secundum caelum adeuntem, cui puella occurrit cum tabula, in qua inter Mercurii mystica ornamenta testudo computatur. Nec sine ratione; quum Mercurius terrestris Deus habitus sit, et subterraneus etiam, qui quandoque in caelo adpareat, saepius vero tanquam ad Orcum declinans, lateat: in quo ipsum mirifice testudo imitatur, quae laud minima vitae suae parte sub terra degit. Nec spernenda est ratio cur sibi Mercurius testudinem vindicet, ex quo illam sibi occurrentem sustulit, atque ex eius putamine, cytharam sibi confecit; ut narrat Homerus in Hymno Mercurii:

M

*Solum transgrediens praerupti antri,
Testudine inventa, possedit infinitas opes
Mercurius, utique primum testudinem fabricatus est canoram,
Quae utique illi occurrit in aulae ianuis
Se pascens ante domum ex valde florida herba.*

T A B V L A XCVI.

M E R C V R I V S

VIRVM delphino inminentem in hac rara Gemma antiquissimi operis expressum, libentius MERCVRIVM adpellarem; nam et opitulatur eius stella, et pileolus, forte etiam galea, qua caput eius regitur. Patera, quam habet in sinistra, Diis quidem omnibus tribuebatur; sed ipsi praecipue, cui semper post cenam libabant Veteres pro felici somno, cuius arbiter putabatur. Homerus Odyss. H.

*Invenit autem Phaeacum Duces , atque Consiliarios
Libantes poculis speculatori Mercurio ,
Cui postremo libabant , quando cogitabant de lecto .*

Ipsum vero non dormitionis praesidem, sed animarum deductorem heic significari, credo, pro nota subiecto ei delphine, cui animae insidentes Oceanum tranare putabant, Insulas beatas profecturae. Continet dextera geminos ramusculos, quibus in funere adstantes lustrabantur: *Sacrificantes Diis Inferis adspergebantur aqua; Superis abluebantur*; ut monet Servius ad IV. Aeneid. vers. 635. Hinc est, quod Dido ita sororem deprecatur:

——— *dic corpus properet fluviali spargere lymphâ.*

Et Aeneid. VI. vers. 229.

*Idem ter socios pura circumtulit unda
Spargens rore levi, et ramo felicis olivae:
Lustravitque viros, dixitque novissima verba.*

In Lucerna quoque Musei nostri vas aquae lustralis expressum est, unde prodit ramusculus. De his luculenter differuimus in Dissertatione de *Funere Etruscorum*, edita in Volumine III. Musei Etrusci, et in Notis ad Lucernas Tom. III. Vereor tamen, ne Gemmam hanc inter Magicas deputem, fretus auctoritate Leonardi in Speculo Lapidum, sic in fine Libri III. scribentis: *Viri sedentis super piscem, figuram, si in Iaspide rubro sculptam invenies; si in panno alicuius hominis imponatur in convivio cum dextero brachio, comedens non saturabitur*:

O curas hominum, quantum est in rebus inane!

Sed

Sed iuvat hasce nugas scrutari, non quid sentiendum sit proferentes; sed ut ea, quae caeci, et superstitiosi homines senserunt, intelligamus.

T A B V L A XCVII.

A N U B I S

HANC Gemmam mirifice inlustrat Apuleius Metamorphos. Lib. XII. ubi caeremoniam suae initiationis describit: *Heic horrendum: ille Superum commeator, et Inferum, nunc atra, nunc aurea facie sublimis, adtollens Canis cervices arduas, laeva caduceum gerens, dextera palmam virentem quatens: ex quo clare colligimus, hanc sculpturam ad eadem initia pertinere, in qua adamussim illius caeremoniae pars repraesentatur. Redolet haec Gemma, cuius ectypon apud me est, adeo rudem, et imperitam manum, ut qui minus caute in hoc studio procedat, facile inter Basilidianas deputaverit. Hinc vero intelligimus, haec signacula plerumque pertinere ad initiatos, qui in hisce prophylacticis sculpturis deligendis magis religiosam manum, quam elegantem feligebant. Tradit Diodorus Anubin filium fuisse Osiridis, qui quum in clypeo insigne canis gestasset, canino capite effectus est, nec inter Deos relatus, hanc ille deformitatem amisit. Hunc eundem ac Mercurium esse, cui proinde stella hic adiungitur, et caduceus, demonstrat Servius in VIII. Aeneid. vers. 698. in illud*

Omnigenumque Deum monstra, et latrator Anubis.

Latrator Anubis, quia capite canino pingitur. Hunc volunt esse Mercurium; ideo, quia nihil est cane sagacius. Bello

an-

autem Gigantum plures Deos ferarum formas accepisse, traditur. Itaque fere hoc epitheto audit apud Poëtas. Ovidius Metamorph. IX. vers. 690.

————— *cum qua latrator Anubis,
Sanctaque Bubastis, variusque coloribus Apis.*

Prudentius contra Symmachum:

————— *quae Caniformem,
Latrantemque throno Caeli proponat Anubim.*

T A B V L A XCVIII.

FIDES

TYPVS Feminae, quae sinistra manu pateram adtol-
lit, onustam pomis, dextera vero pendulas spicas
gerit, obuius est in nummis cum inscriptione: FIDES
AVGVSTA, aut FIDES PVBLICA; ut in nummis Ploti-
nae, Domitiani, atque in aliis passim. Crediderim tamen,
Cereris, aut Abundantiae simulacrum esse; quae, quia
Populos in fide continet, non ex natura sua, sed plane
ab effectu, FIDES nuncupatur. Sol, cuius beneficio, ut
saepè indicavimus, et fruges, et poma educantur, huic
Numini iunctus est. Formica, vel Sculptoris insigne est,
vel eiusdem Abundantiae: non quod ipsa Abundantiam
faciat; sed quia obtentam, exemplo suo, docet custodire:
feu potius Abundantiae animal infestum, et sibi cogitans
tanquam contrariae naturae Cereri iungitur, ut Baccho
caper; nam inter ea, quae frugibus noxia deprecabantur,
erant et formicae. Ovidius Fastor. I. vers. 677. et 685.

Fru-

*Frugibus immensis avidos satiate colonos ,
 Vt capiant cultûs praemia digna sui .
 Vos quoque subiectis , formicae , parcite granis :
 Post messem praedae copia maior erit .
 Interea crescat scabrae rubiginis expers
 Nec vitio caeli palleat aegra seges .*

De hoc tamen emblemate rursus dicendum erit ad Tabulam CVII.

T A B V L A XCIX.

MINERVA

ORNAT hanc Gemmam non adeo obvium draconis symbolum, quo Dea heic munita incedit : eundem vero ei sacrum fuisse, manifeste docet Plutarchus de Iside, et Osiride : *Graeci recte tum dicunt , tum sentiunt , columbam animal esse sacrum Veneri , draconem Minervae , corvum Apollini* : quapropter dracone munita cernebatur imago Palladis , quae Athenis religiosissime colebatur ; quam nobis describit Pausanias in rebus Aëticis : *Minervae signum recto statu est cum tunica talari : in eius pectore Medusae caput , et Victoria cubitorum fere quatuor , manu hastam tenet . Iacet ad pedes clypeus ; ad imam hastam draco , quem Erichthonium esse existimare possis .* At non Erichthonium, sed potius draconem, quem Minerva illi custodem in cista adposuit , in utroque signo repraesentari suggerit nobis Apollodorus , qui Libro tertio ortum huiusce pueri describit : quum enim ipsum Pallas in Cista abdidisset : *Pandroso Cecropis filiae commendavit , interdixitque , ne cistam retegeret . At Pandrosi sorores , quod curiosae admodum forent , cistam aperiunt , ad-volutumque puero draconem spectant .*

Nec

Nec desunt , qui ab eodem dracone fuisse interemptas adstipulentur . Eandem sententiam secutus est Libro II. Metaphos. Ovidius vers. 559.

*Commissa duae sine fraude tuentur
Pandrosos , atque Herse . timidas vocat una sorores
Aglauros : nodosque manu diducit , at intus
Infantemque vident , experrectumque draconem .*

Nec id solum officium praestitit Minervae draco ; sed quum Laocoontem ulcisci vellet , geminos ex iis in illum vel sacrificantem inmisit , atque cum natis misere perdidit ; quo facto :

*At gemini lapsu delubra ad summa dracones
Effugiant , saevaeque petunt Tritonidis arcem ,
Sub pedibusque Deae , clypeique sub orbe teguntur ,*

ut refert Virgilius Aeneid. Lib. II. vers. 225. immo aegida , quo pectus muniebat , draconibus undique munitum voluit : ad significandam non modo prudentiam , quae in serpente praedicatur ; sed et populorum acumen , et ingenium , in quo praecipue Pallas enituisse fertur . Hinc est quod ab Orpheo , in eius Hymno *Dracena* dicitur :

Varia forma Dracena , amans , divina , celebris .

Astrum in clypeo fortasse Solis est , qui saepe saepius in Veterum , praecipue vero Eruscorum scutis , effectus videtur , seu ornamenti causa , seu ad ipsius Solis tutelam , ostentandam .

T A B V L A C.

MINERVA EQVESTRIS

PALLADIS EQVESTRIS imaginem, non adeo in Romanis Antiquitatibus obviam, libenter producimus. Illam e Veterum scriptis, magis quam e sculpturis, in quibus id symbolum rarissime illi iunctum est, cognoscimus. Enumerare me haud piget pleraque testimonia, quae de illa nunc excerpsi ex Pausania. Sic ille in Atticis: *Ibi et Equestris Neptuni, et Equestris Minervae aras videas.* Et rursus: *Ibidem (Acarnanes) Minervae Sospitae aram habent. Equestrem vero Minervam, et canentem Bacchum cognomine vocant.* Et in priore Eliacorum: *Intra ipsos carceres arae se ostendunt Martis Equestris, et Equestris Minervae: et in Corinthiacis: A sepulcro non multum distat Fraenatricis Minervae, quam Chalinitida adpellant, Fanum. Minervam etenim aiunt prae ceteris Diis Bellerophonti cum aliis in rebus opitulatam, tum vero a se domitam, fraeniam imposito, Pegasum dedisse.* Apud Phurnutum etiam in Libro de Natura Deorum Cap. de Minerva, haec habentur: *Deinde Equestrem, et equorum domitricem, et hastis stimulantem vocant.* Astrum Solis huic Deae coniunxit peculiaris religio Artificis.

T A B V L A C I.

MARS GRADIVVS

MARS GRADIVVS huius Gemmae nihil fere discrepat a ceteris eius imaginibus, quae in nummis ob-

obviae sunt . Eius astrum Scorpïi signum respicit , tanquam proprium domicilium , iuxta axioma :

Martoris domus est Aries , et Scorpïo pugnax ;

cuius copulae haec decreta nobis obtrudit Firmicus Lib. v. Cap. 6. *In Scorpïo Mars , si fuerit inventus , quicumque eum sic habuerint homines , erunt potentes , fortes , audaces , et qui omnibus facile inimicis suis dominantur : erunt quoque alti nominis , optimaeque famae , et qui sua bona sapienti moderatione custodiant . Gemmae , quibus hic typus insculptus erat , amuleti loco habebantur . Sic enim toties citatus Leonardus : Martis figura , si inventa fuerit , quae est militis cum lancea , in aliquo lapide , audacem , animosum , ac bellatorem invictum , gestantem reddit Mars armatus in sapphiro gestatus , submersionem aquae prohibet .*

T A B V L A CII.

SPEI ET MARTIS SACRIFICIVM CVM GENIO

SPEI simulacrum mihi videor videre in hac sculptura . In eo Mulier oram vestis adtollit : quanquam loco flosculi , quem alioqui dextera Spes adtollit , hastam sustineat , qua se non popularium votorum arbitram , sed militarium profitetur . Martem vero in altera imagine intueor ; nam alatus eius Genius , Camilli vice fungitur , et vino , et thure supplicat , tanquam pro felici eventu expeditionis : quae coniectura , si a viris doctis probetur , stella superposita , ipsi Marti tribuenda est . Crediderim vero sub specie Martis aliquem ex Romanis Imperatoribus

occultari, qui Solis praesidio fulti, difficillima bella in Oriente susceperunt, maxime vero Aurelianus, in cuius nummis nihil magis obvium est, quam Orientis, vel Solis imaginem adspicere. Probus etiam hoc typo nummos saepe ornavit: cui iungimus Gallienum, qui Solem Imperii comitem, ut nummi demonstrant, sibi designavit. Si vero placeat sub feminae hastatae adpectu Romam dignoscere, minime repugnaverim; nam minutula lineamenta Gemmarum, unde hae Tabulae exceptae sunt, aliquando tam dubiam rei imaginem nobis suggerunt, ut sine audaciae nota alterutram propugnare non valeamus. At Clarissimus Gorius coniicit Iulianum forte Apostatam referre Isidi Phariae sacra facientem, in Tom. II. Musæi Florentini Tabula XIX. pag. 48. 49. 50. et 51. Cameum hoc ex onyche tricolori magnitudine admodum insignem in Mediceo Thesauro servatur.

T A B V L A CIII.

VICTORIA

NIHIL prae ceteris in hoc typo VICTORIA praecipuum habet, quam quod Solis, et Lunae insignia coniuncta praefert, quorum ille non radiatus, sed globosus adparet. Pertinet fortassis haec Victoria ad Aurelianus, qui ob devictum Orientem, saepissime in nummis, vel Solis quadrigam, vel ipsum Solem stantem, vel eius caput, sive astrum adiecit.

T A B V L A CIV.

PAN NATVRAE SYMBOLVM

DE elegantis huiusce Gemmae schemate nil dicendum hoc loci superest ; quum plura de Deo PANE, qui apud Veteres universae Naturae symbolum fuit , dixerimus in Observationibus ad Parerga in principio huius Voluminis pag. 29. et sequentibus ; de eius vero sacro in sequenti agitur . De Deo PANE, tutore agrorum et finium , cuius forsitan sacrificii heic ritus adumbratur, praecipue quum prope aram arbor ei sacra spectetur, qui Bacchum Indos expugnantem adiuvit, multa erudite a Cl. Gorio in Donianis Inscriptionibus ad Tabulam IV. pag. 47. adnotantur .

T A B V L A CV.

LVPERCALE SACRVM

ADSTAT arae Fortuna, quam vir nudus adit, hirco, seu capra sacrificium parans. Nudus sacrificulus, quid sibi velit in Fortunaе conspectu, haud mente adsequor. Audivi enim Matronas tantum nudari solitas in conspectu Fortunaе Virilis, ut si quid vitii in membris haberent, illud viris fieret occultum. At non hirco, sed modico thure Deam placabant, et colligitur ex Ovidio Fastorum IV. 145.

*Discite nunc, quare Fortunaе thura virili
Detis eo, calida, qui locus humet, aqua.*

Ac-

*Accipit ille locus , posito velamine , cunctas ,
Et vitium nudi corporis omne videt .
Vt tegat hoc , celetque viros , Fortuna virilis
Praestat , et hoc parvo thure rogata facit .*

Sed cum caeremonia heic expressa nihil cum hoc ritu commune habeat , crediderim potius Fortunam arbitrio privatae religionis heic esse adiunctam ; nudumque illum iuvenem capram immolaturum , ad Lupercalia sacrum pertinere . Haec enim ita celebrabantur ex Romuli instituto , ut tradit Valerius Maximus Lib. II. num. 9. *Lupercalium mos a Romulo , et Remo incubatus est , tunc quum facto sacrificio , caesisque capris , cincti pellibus immolarum hostiarum , iocantes obviam petiverunt .* Et Plutarchus *Quaest. Roman. Post haec , dissectarum caprarum pellibus cincti , nudi currentes , scuticis obvios cedunt mulieres adultae non declinant verbera , proficere ea ad conceptionem , et partum ratae .* Ovidius *Fastor. II. vers. 425.*

*Nupta quid expectas ? non tu pollentibus herbis ,
Nec prece , nec magico carmine mater eris .
Excipe fecundae patienter verbera dextrae ,
Iam socer optati nomen habebit avi .*

Id vero inventum oraculo Iunonis Lucinae adtribuit paulo infra Ovidius , qui inde hoc cognomen Deae contigisse tradit , quod eius sacri auxilio steriles facilius conceperint , et in lucem foetus protulerint . Sol , et Luna pariter ex arbitrio Sculptoris adiecti sunt : quanquam , utrorumque Numen ad prosperam partuum gestationem , et egestionem non minime conferat ; nec propterea ipsi ab eo sacrorum instituto alieni sint .

TABVLA CVI.

ARBOR SACRA

IN nummis Corinthiorum , et Caesareensium Palaestinae in honorem Marci Aurelii , et L. Veri , et Traiani Decii percussorum apud Vaillantium , arbores quaedam sacrae conspiciuntur aris impositae ; quarum ratio cum apud Eruditos occulta habeatur , varie a variis explicatur. Idem typus , qui occurrit et in hac Gemma aliquid amplius habet ; nam eadem ara (seu interim vas aliquod fuerit , in quo educata sit , et vegeta constiterit) vehiculo imposita cernitur , praecedente temone , cui iugum aptatum cernitur , ut commode in pompam deferri posset . Pertinere vero id ferculum ad religionem , iam nullus dubito ; nam ara , seu vas coronatum adparet , ut in nummis indicatis . Quibusnam tamen sacris deferri consueverit , ignorare me penitus fateor ; nam ubicumque Dendrophori interveniebant , non vividae arbores , sed radicitus exscisae deferebantur ; unde Virgilius Georgic. I. vers. 20.

Et teneram ab radice ferens , Silvane , cupressum ,
in quem locum Servius : *quia caesa cupressus , dicitur non renasci* : et vetus Poëta :

*Egregios procures currum servate Cybelle ,
Quem traheret conductâ manus , Megalensibus actis .
Arboris exscisae truncum portare per urbem ,
Attin castratum subito praedicere solent .*

Licet sint , qui non exscisam arborem , sed stirpitus evulsam cum radicibus , Virgilium intellexisse credant , et favent

vent non uno in loco, quae exstant Marmora, quae integram arborem cum radicibus a Dendrophoris delatam ostendunt. Quatuor stellae arborem circumstantes, ad totidem Planetas referuntur, uni tantum Artifici cognitos. Ea tamen, quae tradit ex Hermete *in Speculo Lapidum* Leonardus, suspicari nos faciunt typum hunc aliquam apud supersticiosos auctoritatem obtinuisse. Sic enim ille: *Arboris, vel vitis, vel spicae figuram, si in aliquo lapide sculptam invenies, gerentem in victu, ac vestitu abundare facit, ac principes sibi benevolos, ac placatos efficit.*

T A B V L A CVII.

C E R E S

CEREREM non stantem, ut magis frequenter expressa est, sed sedentem hic observamus, spicas praeferentem. Formica, quae illi iuncta est, providentiae symbolum habetur, ut notavimus ad Tabulam xcvi. nam, ut ait Horus Apollo Hieroglyph. Lib. I. Cap. 49. *Solitudinem pingentes, Formicam pingunt, quod praeter cetera animantia sibi in hiemem cibos congerens, non aberrat a loco ubi condidit, sed sine ullo errore ad ipsum pervenit.* Hinc in Libro Proverbiorum Cap. vi. num. 6. eiusdem virtutis tanquam exemplar nobis obicitur: *Vade ad formicam, o piger, et considera dies eius, et disce sapientiam: quae quum non habeat ducem, nec praeceptorem, nec principem, parat in aestate cibum sibi, et congregat in messe quod comedat.* Sol, et Luna, quorum motibus, et calori fertilitatem adtribuunt, rite cum Cerere coniunguntur.

T A-

T A B V L A C V I I I .

C E R E S

HOC quoque CERERIS simulacrum ad Zodiaci signum referri potest, in quo *Virgo* adpellatur; quanquam alii non Cererem, sed Themis, Astream, Erigonem, aut Fortunam nuncupent, ut est apud Hyginum; nam et in hac nostra imagine spicas manu pendentes continet. Stella primae magnitudinis Lunae imminens cernitur. Huic emblematis stellae plures quandoque adiectae sunt, quod in natali hora stationem eius signi facile frequentaverint: quarum decreta laetissima recenset Firmicus Lib. v. Cap. 6.

T A B V L A C I X .

C E R E S

RURSVM et in hac Gemma eadem fere ornamenta, quae in alia superius edita, spectantur; nam et in hac quoque CERERI in throno sedenti adsistit draco, cuius rationem exposuimus. De eodem dracone rursus nobis agendum erit in ATLANTICO, ubi ipsum inter sidera conlocatum animadvertemus. Cereri praeterea convenire formicam loco suo diximus, veluti messis, et annonariae providentiae symbolum.

T A B V L A C X .

C E R E S E T T R I P T O L E M V S

CERES sedens TRIPTOLEMO contra adstanti, cistam spicis redundantem offert, et bovem manu indicat,
Vol. II. T cu-

cuius auxilio munus id suum fatione multiplicet : altero e serpentibus post tergum exfurgente . Fabula notissima est apud Ovidium Fastor. IV. Quum enim Ceres filiam quaerens , in Eleusi ad domum Celei divertisset , puerum Triptoleum , iam iam letho proximum , non modo sanitati restituit , sed frugum dono muneravit , haec verba proferens :

*Iste quidem mortalis erit , sed primus arabit ,
Et seret , et culta praemia tollet humo .*

Narrat praeterea Metamorph. Lib. v. currum iugatis serpentibus insignem , Triptolemo , quem valde diligebat , tradidisse , quo vectus , terram peragravit , hoc Deae donum cum hominibus communicans : quo quum ad Scythas pervenisset , a Lynco Rege parum absuit quin occideretur . Hyginus vero de stellis , refert per invidiam a Rege alterum e draconibus fuisse occisum : *At Cererem eo venisse , et ereptum adolescenti currum , dracone altero subiecto , reddidisse* : quod facile indicare videtur draco ille solitarius , qui Deae adstat . Iuvenci huic Deae sacri erant : quapropter eius sacra sic celebranda denunciat idem Ovidius Fastor. IV. vers. 413.

*A bove succincti cultros removete ministri ,
Bos aret ; ignavam sacrificate suem .
Apta ingo cervix non est ferienda securi ,
Vivat , et in dura saepe laboret humo .*

T A B V L A C X I.

A N N O N A

N VMMVS Domitiani, in quo Ceres signata est, quae nudo puerulo adstanti, spicas e sinu profert, adiecta epygraphie: ANNONA AVGVSTI. huic sculpturae aliquid luminis impertitur; in hac enim Ceres, ut opinor, copiae cornu adtollens, nudo Iuveni ante eius pedes provoluto, manum praebet, et in altum adtollit; Populumque fortasse, seu Provinciam fame laborantem, cui Principis, seu Praefidis providentia alimenta praestita sint, designat. Siquidem in nummis antiquis non tantum Imperatores supplices manus Numinibus Urbium tutelaribus, vel Romani Orbis Custodibus porrigunt; verum et ipsi Imperatoribus tanquam Diis subiectae Urbes ad eorum, genua provolutae, vel opem implorant, vel vota sua offerunt, et iisdem pro victoriis gratulantur. Quantum vero cum Cerere Sol conveniat, frequentissime a nobis indicatum est; nam ut cecinit Virgilius Georg. I. vers. 296.

At rubicunda Ceres medio succiditur aestu.

Et rursus Bacchum, et Cererem cum Sole, et Luna confundit, ibidem in principio vers. 5.

————— *Vos, o clarissima mundi
Lumina, labentem caelo, quae ducitis annum,
Liber, et alma Ceres.* —————

T A B V L A CXII.

FORMICA

DE FORMICAE symbolo multa praefati fumus ad Tabulas xcviii. et cvii. quum formicas Cereri coniunctas animadvertimus. Haec vero, quae heic solitaria adparet, nullamque aliunde explicationem, nisi quam ipsa ferat, accipit, putamus ad aliquod augurium pertinere. Legimus enim apud Ciceronem de divinatione, pro faustissimo habitum, quod Midae adhuc puero formicae tritici grana in os congesserint; unde opulentissimum ipsum fore coniectum fuit. Triste e contra augurium retulit Nero apud Suetonium Cap. 46. quod vidit per quietem se pennatarum formicarum multitudine oppleri: et rursus Cap. 72. ait idem Suetonius pro tristissimo habitum, quod domesticus eius serpens a formicis consumptus sit. Ad alteram etiam rationem referri possunt haec et similia animalium schemata in Gemmis insculpta; quod nempe magicis aliquibus artificiis, sub aliquo stellarum adspectu, formicae insculptae, homines, earumque domos ab illorum damno liberarint, eo modo quo multos a culicum incommodo servatos iri credebant; ex quo illas in marmore figurarunt, ut refert Philostratus in Vita Apollonii: de quibus Magorum nugis non pauca superius delibavimus in Prolegomenis. Multo libentius, quam hisce naeniis, deferrem iis, quae de culicibus fugandis non uno in loco tradit Plinius, de suffumigio corticum huic generi adversante. Litterae LAV vel ad Artificem, vel ad Gemmae dominum spectant.

Scimus tamen ex Leonardo formicam non sine super-

perfitione delatam fuisse in Gemmis. Sic enim ille : *Formicae trabentis spicam, seu granum, in aliquo lapide sculpta imago, ad divitias acquirendas valet.*

T A B V L A CXIII.

ABUNDANTIAE SYMBOLA

FRVGIBVS abundans copiae-cornu cum astro Solis, et ramo lauri eidem Numini sacro, indicant eiusdem Planetæ influxu fruges, et fructus omnes educari : *Hunc mundi esse totius animam, ac planius mentem : hunc principale naturae regimen, ac Numen credere decet, opera eius aestimantes : quae verba Plinii sunt Lib. II. Cap. 6.*

T A B V L A CXIV.

BACCHVS

IMAGINEM huius Gemmae nemini libentius tribuerem, quam BACCHO ; nam caput mitra redimitum ostendat, et thyrsus gerit, cuius vertex nuce pinea ornatur. Solis symbolum maxime ei convenit ; nam fuere, qui utrunque Numen confunderent. Macrobius Saturnal. Lib. I. Cap. 18. *Aristoteles, qui Theologumena scripsit, Apollinem, et Liberum Patrem unum, eundemque Deum cum multis aliis argumentis adseverat.*

T A B V L A C X V .

B A C C H A N A L

ALIVAM adfinitatem cum prioribus servat haec Gemma , in qua Satyrus , et Satyra tibicines insculpti sunt curriculum trahentes , in quo puer , forte BACCHVS fedet , tibia et ipse canens , astro Solis desuper praefulgente . Hic typus omnino mythologicus est ; significat enim Solis virtute Naturam ferre , hoc est , producere Bacchum . Praeterea , si Phurnutum audimus , Satyri nil profecto sunt , nisi Terrae asperitates , hoc est montes , aut colles , in quibus vinum generosius producit . Tibiae vero ita Baccho conveniunt , ut sine illis nulla eius sacrificia fuerint , ut nos docet idem Phurnutus , et ostendunt Marmoribus , et Gemmis insculpta Veterum Bacchanalia .

T A B V L A C X V I .

B A C C H A

MAENAS cum thyrsos decurrens tympanum adtollit , quod in sacris Bacchi maximum usum obtinuit . Sic enim Bacchanalia describit Livius Decade IV. Lib. 9. *Prae ululatibus , tympanorumque , et cymbalorum strepitu , nulla vox quiritantium inter stupra , et caedes exaudiri poterat .* Et Ovidius Metamorph. IV. vers. 30. Bacchi pompam describens , haec notat inter cetera :

Femineae voces impulsaque tympana palmis .

Haec

Haec vero tympana aptis symbolis ornabantur, adeoque et pingi ita solebant, praesertim vero astro, quo ad Bacchi potestatem adluderent; nam ipse idem ac Sol habebatur, ut saepenumero diximus auctoritate Macrobiani: quod etiam confirmat illud Virgilii Georgic. Lib. I. vers. 5. qui Bacchum, et Cererem cum Sole, et Luna confundens, ait:

————— *Vos, o clarissima mundi*
Lumina, labentem caelo, quae ducitis annum,
Liber, et alma Ceres. —————

Sed nullibi melius, ac frequentius id symbolum observatur in Bacchicis tympanis, quam inter picturas Etruscas, in quibus frequenter occurrit, ut in Notis ad easdem ex insigni eorundem Vasculariae Etruscae Thesauro Goriani quamprimum edendo, observabimus. Adnotavimus tamen id tympanum facile confundi cum mystica vanno Bacchi; nam par utrique, ac similis erat forma; nec minor in eius caeremoniis usus. Solebant vero Veteres ita vannos istas intexere, ut foramina scite digesta speciem stellae, seu alterius ornamenti referrent; nam maximo artificio, et sumptu concinnabantur: sic Apuleius Lib. XI. Metamorph. memorat nobis: *auream vannum aureis contextam ramulis*. Sed de his fusius dicendum erit in iisdem Notis, sive Observationibus in reliquis Musei Etrusci Voluminibus, ut diximus, adferendis.

T A B V L A C X V I I .

HERCVLES

R VDE satis artificium, et quidem antiquissimum, redollet haec sculptura, planeque refert asperam illam, ac
 du-

duram formam, sub qua eadem fere imago nobis occurrit in Etrusca Patera apud Dempsterum Tom. I. Tab. VI. pag. 78. nihil tamen singulare praefert nisi stellam, per quam vel Sol, vel astrum aliquod Sculptori bene visum, quod in horoscopo dominatum gesserit, significatur, coniunctum HERCVLIS patrocínio: nec fortasse a vero aberrabimus, si per has singulares stellas, ipsas hominum animas indicatas reputemus, fulti auctoritate Hori Apollinis, ut diximus in Prolegomenis, quum praesertim singulis animabus totidem stellas adsignatas esse tradiderint Platonici, ut pariter suo loco indicavimus. Habebantur praeterea hae Gemmae, Herculis imagine insculptae, inter prophylacticas, et morborum expultrices, si sub certo stellarum adspectu caelatae essent, ut alibi dictum est: ex quo minime mirandum est, hanc, et sequentes certis quibusdam asterismis insignitas nobis occurrere. Demum hae stellae Herculi adtributae opinionem illam confirmant, per quam tradebatur, Herculem, et Martem unum et idem Numen esse; quare et Martis stellam Herculi adtribuebat. Macrobius Saturnal. Lib. III. Cap. 12. *Hercules apud Pontifices idem ac Mars habetur; et sane ita Menippea Varronis adfirmat, qua quum de Hercule multa loqueretur, eundem esse, ac Martem probavit. Chaldaei quoque stellam Herculis vocant, quam reliqui omnes Martis adpellant.* Sub Chaldaeorum vero nomine, non nationem, sed professionem intelligit; nam quicumque Astrologiam profitebantur, hoc nomine audiebant. Lucretius Lib. V. vers. 726.

*Vt Babylonica Chaldaeam doctrina refutans,
Astrologorum artem contra convincere tendit:*

et Horatius Lib. I. Ode XI. Astrologiam adpellat *numeros*
Ba-

Babylonicos. Cur vero tripodem sinistro humero praeferat Hercules, egregie exponit Cl. Gorius in Museo Etrusco Tabula CXCVIIII. in fine Voluminis I. pag. 436.

T A B V L A CXVIII.

HERCVLES LEONICIDA

GEMMAM vetustissimi opificii, cum typo HERCVLIS LEONICIDAE, inter amuleta adversus dolores recenset Trallianus in Libro de Medicamentis naturalibus: quae, ni valde fallor, potissima causa est, cur tam saepe hic typus in Gemmis occurrat. Solis, et Lunae adtributa saepius a nobis explicata sunt.

T A B V L A CXIX.

HERCVLES AMAZONVM VICTOR

PELTAM Amazonicam conculcat HERCVLES in hac perinsigni, atque rarissima Gemma, a vetustissimo Gemmario Artifice Scarabaeo insculpta; dum balteum ab Amazonum regina ultro oblatum suscipit. Hanc ANTIOPAM fuisse tradit Iustinus Lib. II. *Duae tum sorores Amazonum regna tractabant, Antiope et Orithya; sed Orithya foris bellum gerebat. Igitur quum Hercules ad littus Amazonum adplicuit, infrequens multitudo cum Antiopa regina, nihil hostile metuente, erat Multae itaque caesae, captaeque: in his duae Antiopae sorores captae sunt, Menalippe ab Hercule, Hippolyte a Theseo Hercules, post victoriam, Menalippen captivam sorori reddidit, et pretium arma reginae*

accepit. At Apollodorus rem diversimode enarrat Biblioth. Lib. 11. *Nonus labor est, quo Hippolytae cingulum ad se ferri iussit Eurystheus: ad hoc igitur Hercules capiendum mittebatur; inde vero Hercule ad Themyscirae portum adpulso, ad eumque profecta Hippolyta, atque eius adventus causa percontata, Iuno, sumpta Amazonum unius forma, multitudinem adit, nuncians reginam ab advectis hospitibus rapti: tum illae, captis armis, in navem equo vestae decurrunt. Hercules, ut armatas Amazonum copias prospexit, arbitratus id iam non sine dolo fieri, Hippolyten necat, et zonam aufert. Huic postremae sententiae favent, ut plurimum, Veteres: inprimis Plautus in Menaechmis Act. 1. Scena 3. vers. 16.*

nimio ego hanc periculo
*Subripui hodie meo quidem animo; ab Hippolyta subcingulum
 Hercules haud aeque magno unquam abstulit periculo.*

Et Ovidius in Epistola XXI. Cydippes ad Acontium vers. 119.

*Nullus Amazonio caelatus balteus auro,
 Sicut ab Hippolyte, praeda relata sibi est.*

HIPPOLYTAM etiam Amazonum fuisse reginam tradit Servius in VIII. Aeneid. vers. 300. *Inde ad Hippolyten cingulum petendum perrexit, eamque, ablato cingulo, superavit.* Et Lib. XI. vers. 661. *Hippolyte Amazonum fuit regina, cui victae Hercules balteum sustulit.* Gemma tamen haec nostra non ab occisa raptum balteum indicat; sed a captiva, et clypeo iam denudata, ultro cessum. De Stellis Herculi adiectis, multa superius iam diximus.

TABVLA CXX.

HERCVLES CERBERVM DOMANS

ALTERVM e suis laboribus perficit in hac perrara. Gemma HERCVLES, Cerberum domans; de quo Apollodorus Biblioth. Lib. II. *Demum Hercules Cerberum a Plutone deposcit; hic illi, ut sine armis, quibus communitus advenerat, canis abducendi potestatem facit. At Hercules illum nactus, pro Acherontis portis, thorace circumseptus, ac leonis pelle contectus, et circumiectis illius capiti manibus, haud abire permittit; etsi a dracone, qui in Cerberi cauda exsistebat, morderetur, cervicem comprimens, ac belluam praefocans, parere coëgit. Captum itaque Cerberum ad Eurystheum regressus per Troezenem adduxit. Hanc sculpturam inter superstitiosas sine haesitatione conlocamus. Sic enim Leonardus noster in Speculo Lapidum circa finem: *Herculis figuram tenentis in dextera clavam, interficientis leonem, seu aliud monstrum, si in aliquo lapide sculptam invenies, scias dare victoriam gerenti in campestri bello. Et rursus: Hominis figuram interficientis leonem, aut bestiam cum gladio, astutum, potentem, victoriosum, et amabilem gestantem reddit. Huius virtutis fides sit apud nugacem Hermetem suum, a quo illam hausit.**

TABVLA CXXI.

HERCVLES INTER DEOS RELATIVS

TAndem intuemur HERCVLEM omnium aerumnarum victorem, receptum inter Deos. Indicia divinitatis

funt praecipue corona radiata , et stellae eius capiti circumfusae , iuxta illud Lucani alibi adductum :

Fulminibus Manes , radiis ornabis , et astris .

Nec otiosus est quinarium stellarum numerus ; quum enim hae Gemmae , ut plurimum Aegyptium ingenium redeant , quum ipsi Deum designare vellent , quinas stellas exprimebant : quod quinque ex iis praecipue Orbem moderari putarent , ut est apud Horum Hieroglyphic. Lib. I. Cap. 13. Nec modo stellas Herculi tribuerunt in signum divinitatis , verum etiam et Auroram , et Noctem , ut est apud Orpheum in Hymno :

Qui robore fers Auroram , et Noctem nigram .

Horatius quoque non Caelum , sed arces igneas Herculi iam in Deorum consortio constituto assignat Lib. III. Ode 3.

Hac arte Pollux , et vagus Hercules

Innixus arces adtigit igneas .

Iuvenis praeterea effingitur Hercules ; quod omnem eius humanitatis formam Oetae rogi illi absumpsit :

_____ nec cognoscenda remansit

Herculis effigies , nec quicquam ab imagine ductum

Matris habet tantum , Iovis vestigia servat .

Potissimum vero Iuvenis fingitur ; quia coetui Deorum adscriptus Heben , hoc est *Iuventam* , illi uxorem coniunxerunt ; unde Martialis Lib. IX. Epigr. 49.

Nunc tibi Iuno favet , nunc te tua diligit Hebe .

At vereor ne et hic typus ad aliquam superstitiosam obfer-

fervationem pertinuerit: sic enim habet Hermes apud non semel citatum Leonardum: *Hominis figura sublimati, aut coronati, si in topatio figurata erit, gestantem efficit bonum, morigeratum, ac dilectum coram Deo, et hominibus; honores quoque, ac dignitates praebet.*

T A B V L A CXXII.

GENIVS ANIMARVM DEDVCTOR

FREQVENS est in Antiquitate Gemmaria typus CVPIDINIS, et PSYCHES, quam aliquando in effigiem, puellae alis papilionis ornatae; quandoque simplicius, sub eiusdem volatilis imagine, figurarunt. Perdifficile vero esset omnes significationes, et morales et phyficas, quas sub hoc symbolo Veteres occultarunt, edifferere. Praecipuas tamen ex Mythologis delibatas indicabimus. CVPIDO aliquando ipsum Amorem, seu voluptatum cupiditatem; quandoque etiam Genium animarum ducem, significat: PSYCHE vero ipsam animam, quam sub specie papilionis effinxerunt, grammaticam significationem secuti, quia ΨΥΧΗ *Psyche* Graecis, ut auctor Hesychius, animam simul, et idem insectum significat. Ipsa quoque huius animalculi natura animam quodammodo Antiquis designabat; nam ex verme resolutum involucrem, et terrena vita excussa, volucrem, et quidem caelestem exorditur. Quum igitur Amorem insculptum cernimus, Psychem huiusmodi papilionis forma vinculo coërcentem, subiugantem, aut cruciantem, nil mihi significat, quam ipsam animam terrenis cupiditatibus addictam ab illarum tyrannide divexari. Quum vero volucres illas admota face exurit, Genium ipsum

in.

indicat, qui per quasdam purgationes vestigia humanitatis in illa absumit; ut inde absolutam, vel ad vitam meliorem in alia corpora deducat (quae Pythagoreorum sententia fuit) vel in sedes debitas transvehat. Vidi aliquando in veteri anaglypho Cupidinem, qui clavo papilionis alas trunco suffigebat, ut illam moraretur, ne in suam universalitatem resolveretur, sed in alia corpora demigraret. Vbi vero Genius, ut in hac Gemma, papiliones curriculo subiugat, animarum transitum exprimit ad Insulas fortunatas, quas miris modis Veteres expresserunt, et, pro varietate doctrinae, illas marinis conchis, animalibus, piscibus, et curriculis imponentes, eorum gubernium a Genio commendarunt, secuti Platonis sententiam, qui in Phaedone ita scribit: *Ferunt enim quemlibet hac illuc emigrantem, ab eo Genio, quem vivens sortitus fuerat, in locum quemdam duci, ubi oporteat omnes una collectos iudicari.* Et paullo infra: *Qui vero puram, moderatamque transegerit vitam, Deos socios, ducesque natus, ibi habitat, ubi unicuique convenit.* Solem, et Lunam alibi diximus vitae arbitros reputari; praeterea, et ipsum Caelum designare, quo se animae solutae corpore impetu quodam, veluti in propriam sedem, deferuntur.

T A B V L A CXXIII.

GENII SYMBOLA

DVPLEX argumentum nobis contemplandum exhibet symbolica haec Gemma; alatum Mercurii virgam, et geminos serpentes, qui ore hianti ovum in altum attollunt. Postremum hoc schema per saepe visitur in Aegyptiorum

ptiorum sculpturis , praesertim vero in thorace Dei Canobi . Observatur iterum in marmore apud Fabrettum Inscription. domest. Cap. IV. num. 17. quod monumentum ita illustravit idem Vir longe doctissimus : *Suspicio, postquam sibi, et uxori adhuc in humanis agenti, Hermes hanc memoriam constituit, vel longaevitatem hac expressione in votis habitam: serpens quippe, ut ait Sanchoniaton apud Eusebium de praeparat. Evangel. Lib. I. Cap. VII. longae-vum animal est: nec solum, senectam cum pelle deponens, reinvenescit; sed crescit etiam in adolescentiam redactum, velut ex concordia illa quasi maritali serpentum, coniuges inproles adhuc sobolem sibi augurarentur ex ovo prodeuntem, tanquam principio, et originario fonte generationis, ut illud vocat Plutarchus Quaestion. Convival. Lib. VII. Cap. 3. Erat praeterea apud Aegyptios serpens symbolum, et imago spiritus universalis: et, ut verba proferam Hori Lib. I. Cap. 60. Anguis spiritus est, qui per universum orbem permeat. Ovum vero pro ipsius Mundi imagine usurpatum testatur. Macrobius Saturnal. Lib. VII. Cap. 16. Consule initiatos sacris Liberi Patris, in quibus hac veneratione ovum colitur, ut ex forma tereti, ac paene sphaerali, atque undique versum clausa, et includente intra se vitam, Mundi simulacrum vocetur. Hinc in Aegyptiorum hieroglyphicis, immo fere in omnium Obeliscorum apice, observavi ovum hoc, unde serpens exsilit; cui simulacro illud Virgilii Aeneid. Lib. VI. aptari potest vers. 726.*

*Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, et magno se corpore miscet:*

cui consentit Manilius Lib. II. vers. 60. supracitatus.
Si vero ab Aegyptiacis traditionibus recedendum est, liceatque

ceatque nobis sculpturam hanc Romanae indoli aptare , crediderim geminos serpentes totidem Genios denotare ; nam Veteres ubi locum aliquem , veluti ei Deo sacrum , ab iniuria , et violatione vindicare volebant , geminos signabant angues . Persius Satyr. I. vers. 113.

*Pinge duos angues : pueri , sacer est locus , extra
Mejite . discedo .* —————

Aesculapii virga , quam intortus serpens ambit , Salutis imago est . Alae ex Mercurii caduceo adscitae sunt : quo symbolo commonemur , prudentiae serpentis velocitatem in agendo esse iungendam . Luna , et geminae stellae Planetas significant soli Artifici perspectos , ac exploratos . Vox TIA , vel nihili est , vel nihil cum typo commune habet . Puto ex initialibus conflatam esse : vel potius , ut monet Gorius , in ea scriptum TIA Hygia , hoc est SALVS .

T A B V L A CXXIV.

DEVS PANTHEVS

PLURA Deorum symbola in unum coacervata imaginem PANTHEAM absolunt . Observatur ea inter Iovis aquila palmam rostro continens , Martis lorica , Mercurii aries , et caduceus , demum Veneris testudo . Quid dextera constringat sedens Deus , mihi non liquet : ni forte speculum Veneris , aut potius parvum tropaeum , e quo clypeoli hinc inde pendent , repraesentari aliquis censeat . Singulorum Deorum hieroglyphicis respondent totidem numero stellae . De Deo Pantheo multa praemisimus in Notis ad Lucernas Tom. I. Exstant quoque apud Veteres

VOTA

VOTA PANTHEA, de quibus plura apud Laurentium Pignorium, et Gorium in Tomo III. Inscription. ant. Etruriae Urbium Tabula IV. ubi PANTHEAM MANVM, Mercurio potissimum, ceterisque Diis salutaribus sacram, adfert, atque erudite inlustrat. DEI PANTHEI frequens est in vetustis aris, et marmoribus mentio.

T A B V L A CXXV.

DEA PANTHEA

Multiplicia Deorum adtributa DEAM PANTHEAM componunt in hac Gemma; nam sub utroque sexu singulorum Deorum naturam Antiqui repraesentarunt. Pantheorum inventum Romanis novitium fuit: nec prius excogitatum, quam a Christianorum Apologeticis exagitati Ethnici, et penitus deviati, Dei unitatem cognoverunt; sed veterem errorem novo commento corrigentes, omnium Deorum fabulas, et adtributa in unum Idolum coagmentarunt. Vides heic Victoriā, Palladem, Cererem, Fortunam, demum et delphinem expressum Neptuno sacrum, adiectumque praeterea Solis simulacrum.

T A B V L A CXXVI.

DEA PANTHEA

In hisce PANTHEIS imaginibus quandoque symbola primariae imagini adhaerent, ut in aereis Sigillis: aliquando vero disiuncta adparent, et in area conlocata, ut in Gemmis. Huius iconismi ornamenta Serapidem, Fortunam,

nam , Cererem , Lunam , Solem , Mercurium , et Martem indigitant . Haec Gemma inter horoscopas poterit etiam conlocari ; nam *a Sole defluens Luna , si ad Martem feratur , actus publicos , militiamque decernit , aut Athletas facit gloriosos* : ut auctor est Firmicus Lib. IV. Cap. 5.

TABVLA CXXVII.

DEA PANTHEA

HIC typus fere coincidit cum praecedenti ; nam ex symbolis Cereris , Fortunae , Solis , et Lunae coalescit . Silens Luna Deae capiti inninet .

TABVLA CXXVIII.

DEA PANTHEA

FERE respondet superiori huius DEAE PANTHEAE imago , nisi quod capiti modium , Serapidis peculiare ornamentum , impositum ostentat .

TABVLA CXXIX.

DEA PANTHEA

NIHIL differt a praecedenti praesens emblemata , praeterquam quod Sol , et Luna simul coniuncti in eo spectantur .

T A B V L A CXXX.

DEA PANTHEA

PANTHEAM ne, an MAGICAM adpellem hanc Gemmam, penitus ignoro; nam in averſa parte griphis quibuſdam, atque aenigmatibus potius quam characteribus Aegyptiam impoſturam ſpirantibus, tota referta eſt. Iam vero liquido conſtat, hoc genus circulatorum non adeo ex ingenio nugae illas excogitaſſe, quin aliqua ex parte communem religionem arceſſerent, ut hiſce ſomniis ſuis fidem, et auctoritatem conciliarent. PANTHEA iſthaec Dea conſtat ex ſymbolis Palladis, Securitaris, Herculis, Fortunae, Solis, Lunae, Martis, Mercurii, Cereris, et Iunonis, quorum ſymbola praefert: galeam, columnam, clavam, cornu copiae, aſteriſmum, Lunam falcatam, lanceam, caduceum, ſpicam, et malum granatum, ſeu potius papaver, Numinum multorum adtributa.

T A B V L A CXXXI.

DEA PANTHEA

HAVD longe a ceteris ſimilibus abit hoc ipſum, DEAE PANTHEAE ſimulacrum, in quo Serapidis modius, Fortunae cornu, Solis aſtrum, et lepus Veneris multiformem eius Numinis poteſtatem oſtendunt. At prae ceteris, quod eſt ſpectatu dignum, praefert Dea pueruli imaginem, per quam Lucinae quoque virtutem oſtentat. Huius poſtremi Numinis iconem inter Donianas publicavit V. C. Gorius, taedam ſiniſtra, dextra infantem.

adtollentem, addita epigraphe: IVNONI LVCINAE. Non tamen in hoc uno signo PANTHEA Dea hoc symbolo exornatur; nam in altera ei adsimili, ut videre est apud Celeber. Muratorium Inscript. ant. Thes. pag. LXXXIII. num. 1. omnigenis plane insignibus pantheis puerulus ille ad censetur. Quod tamen in hoc typo observandum maxime est, infantulus ille, quem in ulnis gerit, victoriae coronam sustinet: quo indicatur, huiusmodi sculpturas ad principum Feminarum puerperium facile adludere; nam saepe in nummis videre est copiae cornua decussata, ex quibus interposita infantum capita prominent: Familiae augustae fecunditatem, et quodammodo perennitatem indicantes; nunquam plane proniore in adulationem Opificum ingenio, quam quum aera, et Gemmas figuravit.

T A B V L A CXXXII.

FORTVNA

FORTVNA, quam dicunt MANENTEM, ita ferme repraesentatur in nummis Commodi, additurque ei equus; sed quia Solis, et Lunae, et alterius ignoti astri symbolis heic cumulatur, Pantheam potius, quam Fortunam adpellaverim.

T A B V L A CXXXIII.

FORTVNAE SYMBOLA

Copiae cornua simul decussata, quae FORTVNAE symbolum habentur, Solis, et Lunae astro desuper praefixo, exornantur; quod, tanquam benefico eorum in-

influxu , quum in opportunis geniturae locis conlocati habentur , bonorum copiam hominibus largiatur .

T A B V L A CXXXIV.

S I R E N

ID monstrum nautis infestum , citharam pulsat : cuius modulatione , et concentu cum fororibus ita peregrinos detinebat , ut nemo illorum , qui cantui aures intendisset , domum reverteretur . Homerus Odyss. XII. vers. 39.

*Ad Sirenes quidem primum pervenies , quae sane omnes
Homines demulcent , quicumque apud eas pervenerint .
Quicumque imprudentia adpulerit , et vocem audierit
Sirenium , huic sane nequiquam uxor , et infantes liberi
Domum re-verso adstant , neque laetantur :
Sed eum Sirenes stridula demulcent cantilena ,
Desidentes in prato : ingens vero circum ex ossibus aceruus
Vivorum putrefactorum : circumquaque cutes tabescunt .*

Haec carmina mihi in mentem revocarunt , quae in Libro Proverbiorum Cap. II. vers. 16. et 19. habentur : *Vt ernaris a muliere aliena , et ab extranea , quae mollit sermones suos omnes , qui ingrediuntur ad eam , non revertentur , nec adprehendent semitas vitae .* Ferunt denique Sirenes in cantus certamine ab Argonautis devictas , se se in mare praecipites egisse , ut canit Orpheus Argonautic.

*Obstupere novo cantu de colle nivoso
Sirenes , victaeque taceant , et carmine nostro*

Et

*Et chelin , et citharam , suspiria pectore ab imo
Ducentes , iecere manu : Supremaque lethi
Tempora fatalis veniunt , et ab apice saxi
Praecipites se se in pelagus iecere profundum .*

Sub huius tamen fabulae involucro , peculiarem historiam meretricum Tyrrheni littoris pernoſcit Servius in v. Aeneid. verſ. 864. quae illecebris ſuis navigantes a propoſito itinere avertabant , et detinebant . Credibile tamen eſt ſymbolicam hanc ſculpturam denotare Solis praefidio , qui eo aſtro indicatur , calamitatem hanc averti poſſe , ne quod malum fabuloſa monſtra nautis adtulerunt , mortalibus deinde , et praefertim adoleſcentibus , quibus id amuletum conveniebat , vera mundi peſtis mulierum illecebrae importarent .

T A B V L A CXXXV.

H A R P Y A

HARPYA, quae in hoc ſchemate vetuſtiſſimae Gemmae ex Scarabaeo nobis exponitur , a ceteris eius monſtri imaginibus aliquantulum recedit ; nam plerumque tota avis eſt , ſi femineum caput excipias . Heic non modo caput , ſed thoracem ex homine oſtentat , et recta conſiſtit : praeterea et galeata eſt . Geminae ſtellae globosae ei coniunguntur ; non alia quidem ratione , quam ſuperius indicata .

T A B V L A CXXXVI.

H A R P Y A

HARPYAM ne, seu alterum ex antiquorum terriculamentis, quae hominum ingenia confinxerunt, in hac Gemma vetustissimi operis, pariter ex Scarabaeo excisa, exprimi penitus nescio; nam

Definit in piscem mulier formosa superne:

nec modo in piscem; sed etiam in voracissimum illum, quem carchariam, seu canem vocant: cuius saevissimi dentes longa aetate in petram versi, nuper ex Melite insula ad me delati sunt. Chimaericum potius animal nuncuparem ex Harpya, et marino cane conflatum, ad Scyllae similitudinem, quam ita describit Virgilius Aeneid. III. vers. 424.

*At Scyllam caecis cohibet spelunca latebris
Ora exsertantem, et nares in saxa trabentem.
Prima hominis facies, et pulchro pectore virgo
Pube tenus: postrema immani corpore pistris,
Delphinum caudas utero commissa luporum.*

At in aliquibus monumentis ita conficta est, ut inter lupos medii marini canes exsiliant. Nil vero magis accommodatum excogitari poterat ad impudicos amores exprimendos, quum id monstrum superne blanditias spiret; quod vero inferne latet, exitium homini minitetur. Opportune ad rem faciunt divina Proverbiorum verba Cap. v. vers. 2. *Ne attendas fallaciae mulieris; favus enim distillans labia maeretricis, et nitidius oleo guttur eius; novissima autem illius amara quasi absinthium, et acuta quasi gla-*

gladius biceps . Pedes eius descendunt in mortem , et ad inferos gressus illius penetrant .

T A B V L A CXXXVII.

H A R P Y A

HARPYA, quae in hac imagine, ex meis Cimeliis deprompta, se prodit, plane respondet Virgilianae descriptioni in Lib. III. Aeneid. vers. 216.

*Virginei volucrum vultus , foedissima ventris
Proluvies , uncaeque manus , et pallida semper
Ora fame .* —————

Symbola, quae circumstant, ad Bacchum clamant: thyrsus in primis vittatus, cuius geminae extremitates in conum definunt: licet enim plerumque unicum praeferant; non desunt tamen exempla, quae hanc thyrsi speciem reddunt. Cantharus praeterea Baccho sacer est, et craticula, forte vannus, quae in sacris Bacchi, ut supra diximus, deferri solebat; quanquam frequentius rotunda forma constiterint. Serpens quoque, quem uncis prehensum tenet HARPYA, eidem Deo adtribuitur: in cuius mystica cista *Serpens Orgius Dionysii Bassarei* celabatur, ut declarat Clemens Alexandrinus in *admonitione ad Gentes*; quod etiam monumentis fere omnibus confirmatur: immo tam obvii erant inter adseclas Bacchi dracones, ut illis infanae Bassarides vittarum loco uterentur. Horatius Lib. II. Ode 19.

*Nodo coërcens viperino
Bistonidum sine fraude crines .*

Subie-

Subiecta stella ad Bacchum pertinet, quem cum Sole facile Veteres confundebant, ut probat Macrobius Saturnal. Lib. I. Cap. 21. et Diodorus Lib. I. qui cuncta eius adtributa ad Solem trahit; praecipue vero quod, *nebride Bacchum amictum esse dicunt, ut astrorum varietas significetur*. Illum etiam auctoritate antiquissimi Scriptoris vocat *Sidereum Dionysium, igne radiante coruscum*. Quid vero commune habeat cum Bacchi mysteriis HARPYA, haud equidem intelligo; nam dira illa monstra eadem habebantur, ac Furiae. Servius in loco citato Virgilii: *Item has Furias esse paullo postea ipse testatur, vobis Furiarum ego maxima pando*. Sed ne intentatam mittamus coniecturam, opinari lubet, id spectrum, ceteraque furialia, ad Bacchi mysteria pertinere, eo quod cum his illa maxime celata esse vellent, et si quis initiatorum ea revelasset, diris devovebatur.

T A B V L A CXXXVIII.

S P H I N X

AENIGMA potius, quam symbolum continet in hac Gemma SPHINX, nunquam magis ambigua, et vel ipsi Oedipo insuperabilis, cuius nodum nemo sane, nisi qui ligavit, dissolvit. Sphinx hominis calvariam pede comprimit. Si fabulam respiciamus, cladem illam, quam de peregrinis in Phyceo colle residens peragebat, significare potest; nam eos, qui eius aenigmata non dissolvissent, non necabat modo, sed et laniabat; quippe quae leoninis unguibus esset praedita. Non immerito autem caduceus illi coniungitur, quippe ea non vi sola homines superabat, sed et ingenio, et acutis quaestionibus,

quas dissolvendas, capitis multa indicta, proponebat: hinc sapiens vocatur in Euripidis Phoenissis:

Quisquis posset exponere aenigma sapientis Virginis.

Si allegoriam spectemus, ipsa Echidnae, et Typhonis filia, atque in hominum perniciem a Iunone irata in terras inmissa, inter Tartarea monstra, quae fontibus puniendis addicta erant, in Inferni vestibulo conlocatur a Silio Italico Lib. XIII. vers. 589.

————— *Sed et ostia Ditis*
Centenis suctus Briareus recludere palmis,
Et Sphinx virgineos rictus infecta cruore,
Scyllaque, Centaurique truces, umbraeque Gigantum.

Haec enim monstra, quum divinae originis essent, proptereaque immortalis spiritu praedita haberentur, ubi ab hominibus interfecta fuere, apud Inferos congruum sibi locum nata sunt, ut alibi de Nemeo Leone ostendimus. Nil igitur mirum si Sphingi calvaria mortis symbolum, custodienda adtribuitur.

Quia vero haec ipsa Gemma in postica parte, consueto Magorum symbolo, dracone, et litteris instructa est; puto inter amuleta censendam esse: quod ubi admittamus, huius griphi solutio a scientia antiquaria minime expectanda est; sed eius intelligentia cum illis periit, qui ex ingenio inanem hanc, et impiam artem confinxerunt.

Stella vel Planetam aliquem, vel planetariam horam, five statum aliquem diem significat, iuxta ea, quae in Prolegomenis indicavimus.

TABULA CXXXIX.

MONSTRVM CHIMAERICVM

VETERVM Gemmae non raro exhibent nobis quaedam figmenta ex variarum animalium formis configurata, quae gryllos, griphos, et aenigmata adpellarunt, quibus mirifice Horatianum illud aptatur:

*Humano capiti cervicem pictor equinam
Iungere si velit, et varias inducere plumas,
Vndique conlatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa superne.*

In his vero nihil prorsus speculandum est, nisi mirum Artificum ingenium, cuius ductu discrepantes illos adpectus, facili quodam nexu copularunt, atque ex iisdem simul iunctis, corpus aliquod imaginarium venuste conflarunt. Neque illis adfentior, qui Basilidianis haec opera tribuerunt; quum nihil ferme redoleant, quod ad illorum sectam referatur. Loci sunt veterum Gemmariorum, qui lucri gratia novas rerum formas excogitarunt. Si vero quid mysterii habuerunt, aenigmata magis censenda sunt, quam rerum imagines. Sapiunt vero plerum quae Aegyptium ingenium propter symbola eidem populo familiaria. Ibis larvata, quae rostro lacertam prehensat, apud Aegyptios Genii boni indicium erat, quo opitulante mala depelli putabant. Rationem adfert in Euterpe, Herodotus: *Fertur ex Arabia serpentes alatos ineunte statim vere in Aegyptum volare; sed eis ad ingressum illius planitiei occurrentes aves Ibides, non permittere, atque ipsos interimere; et ob id opus Ibidem magno in honore ab Aegyptiis*

haberi. Id etiam Cicero testatur, et Divus Augustinus de Civitate Dei. Solis asterismus cum hac significatione convenit; siquidem significatio aliqua in hoc signo subest; nam et ipse serpentem Pythona interemit, ut narrat Ovidius Metamorph. et Hyginus Fab. CXL. quae allegoria, nihil praefert, quam quod pravi halitus, qui ab immodica humiditate generantur, radiis Solis expurgantur, et perimuntur, ut animadvertit Natalis Comes Mythol. Lib. IV. Cap. 10. Lepus Aegyptiis vigilantiae symbolum est: *quod semper apertos habeat oculos*; ut tradit Horus Hieroglyph. Lib. I. Cap. 26. quae virtus bono Daemone recte convenit. Ceterum aliquid certi de hisce nexibus adfirmare non ausim, quum solis Artificibus, et aliquando nec ipsis, innotescerent.

T A B V L A CXL.

MONSTRVM CHIMAERICVM

COMMENTVM huius Gemmae componit Aquila, la-
certam unguibus adstringens, et cervix equina, at-
que arietina humanae superposita. Equus ornatur palma,
quam in stadio adipiscitur: Aries quaestui natus, spicam
ex ore profert. Stellam Veneri adsignarem ob suppositam
concham, quae illi sacra est.

T A B V L A CXLI.

MONSTRVM CHIMAERICVM

INTER chimaerica portenta enumeranda est haec Gem-
ma, in qua Aquila, et Ibis supra naturae potestatem
galeam hastae subfixam, et gladium stringunt. Lemma
ipsum

ipsum ANTHΡΟΣ adscriptum, duo facile significare potest, nomen nempe Artificis Gemmarii, quod in aliis Inscriptionibus saepe etiam occurrit: vel Numen illud *Anterotis*, cui conciliando haec Gemma concinnata est; quae etiam commode referri potest inter amuleta amatoria. Quod vero Numen sub hoc nomine agnoverint Veteres, facile liquet ex Pausania in Atticis, ubi aram *Anteroti*, ac si dixeris Amori reciprocanti, erectam narrat ad saevitiam adolescentis expiandam, cuius iussu amator insanus se se e turri praecipitavit: quam quidem historiam tangit etiam Suidas; quamquam Servius in IV. Aeneid. vers. 520. Anterotem putet idem fuisse, ac Genium Amori contrarium. Mire vero favet priori opinioni Porphyrius in Libro de abstinencia, fabellam narrans de Cupidine recens nato, qui, quum minime cresceret, monita est Venus, ipsum, si solus esset, nunquam adlescere posse; unde illi Anterotem, quasi *readamatorem* genuit, in cuius societate confestim Amor crevit: subindicans Amorem absque mutua benevolentia nunquam crescere. Huic fabulae adlusit Ovidius, qui Venerem ita adloquitur Fast. Lib. IV.

Alma fave, dixi, geminorum mater Amorum;

et Seneca in Hippolyto:

Quam vocat matrem geminus Cupido.

Parerga Gemmae non inepte trahi possunt ad arcana illa sacra, per quae a Sagis philtrea amatoria conficiebantur, inter quae ara, cui Ibis insidet. Hanc in hisce diris sacris adhibitam indicat Virgilius in Pharmaceutria vers. 64.

Effer aquam, et molli cinge haec altaria vitta.

Adest

Adest praeterea anclabris mensa, five columella, cui lagena imposita est, in qua sacer liquor, quo utebantur, continebatur. Hinc Horatius similem diram caeremoniam describens Epodo v. Canidiam inducit aqua domum lustrantem, seu potius polluentem:

————— *per totam domum*
Spargens Avernales aquas.

Quod etiam ex Virgilio supra laudato constat. Post altare lauri ramus adfurgit, cuius in philtris maximus usus fuit. Theocritus in Pharmaceutica:

————— *Ego autem in Delphidem laurum*
Vro, ut sicut illa crepat valde inflammata,
Ita et Delphidos in flammam carnes consumentur:

et Virgilius loco citato vers. 65. et 83.

Verbenasque adole pingues, et mascula thura.
Sparge molam, et fragiles incende bitumine lauros.

Adhibebantur etiam in hisce incantationibus plumae quaedam avium, praesertim vero Strigis. Horatius loco citato:

Et uncta turpis ova ranae sanguine,
Plumamque nocturnae strigis.

An autem et aliarum avium, praesertim quae heic pictae sunt, pennae in usu forent, mihi liquido non constat: nec scio qua ratione, aut significatione heic expressae sint: una nempe altari insidens cum gladio, quae sagam agit; altera vero, quae facile fugientem, et profugum amatorem, galea baculo infixam, procul depellere videtur. Stella vero facile nocturnum tempus designat, quo haec polluta-

fa-

facra, et lucem refugientia habebantur. Hinc Lunam, et Sidera salutat faga apud Theocritum:

*Vale, Luna, nitido corpore, valetate, et alia
Sidera, quae placide currum Noctis comitamini.*

At hae merae divinationes sunt, quas non magis tenendas, quam expendendas proponimus; res enim agitur cum caelaturis, quae, dum a communibus Mythologiae principiis recedunt, nisi cum multis his similibus comparare, atque ordinare datum sit, quid verum sibi velint, perdifficile est cognoscere. Aliquando hae sculpturae apologos referunt ex Aesopo, atque ex Phaetro expetitos, quorum fabulae magna parte Gemmis exsculptis adornari possent. Latent etiam quandoque in hisce sculpturis meri Artificum lusus, atque ioci, seu etiam scommata, quae olim nota, nunc penitus ignorantur: quod adnotasse non pigebit, ne in hisce operibus adeo a communi Veterum mente, atque stilo recedentibus, operam prote-ramus.

T A B V L A CXLII.

TAVRVS CAELESTIS

ADgredimur ZODIACI SIGNA, quorum icones faepissime in Gemmis horoscopis insculpta sunt; valde enim interesse putabant, intelligere sub quo quisque signo natus esset; nam studia, et fortunas natorum ab indole illius signi communicari autumabant: minime intelligentes hos aliorum complexus arbitrarios esse; ut nisi veneratio Antiquitatis, et inveteratus artis usus, cui multum deferendum est, nobis obstitaret, nova signis nomina,

no-

novosque fines citra ullam naturae iniuriam tribuere possemus : quod etiam fecisse dicuntur Hebraei , qui totidem constellationes cognoverunt , quot illis litterae sunt , earumque nominibus , et figuris circumscripserunt : quorum planisferia videre est apud Kircherium . Iulius quoque Schilerius , atque Schickardus veteres formas inducere tentarunt ; quanquam nullos fere habuerint sectatores . Aegyptii quoque undecim Signa tantum in Zodiaco cognoverunt ; nam Scorpionem , et Libram unius domicilii esse tradiderunt ; quod etiam colligitur ex Hygino , cui adlusit Ovidius Lib. II. Metamorph. vers. 197.

Porrigit in spatium signorum membra duorum .

Nos vero , qui historiam potius , quam scientiam prosequimur Astrologorum , quae de hisce Signis tradiderint , proferre non dubitabimus , ut Veterum mentem pro viribus adsequamur . Haec de TAVRO tradit Manilius Lib. IV. vers. 140.

*Taurus simplicibus donabit rura colonis ,
Pacatisque labor veniet : nec praemia laudis ,
Sed terrae tribuet partus .* —————

Stella TAVRO coniuncta fortassis Venus est , quae in Tauro indigena habetur , ut supra diximus . Hinc ipse Manilius Veneri obnoxios facit , qui huic signo subiiciuntur :

————— *habitatque puer sub fronte Cupido .*

Luna vero Tauri cornibus instans , homines facit , *Nobiles , ac Principes , ampli nominis , multaeque famae : venustos adspectu , morumque compositorum , et qui negocia sua modesto semper consilio ad finem usque perducant tranquilli .*

Ge-

Gestabatur praeterea Tauri imago Gemmis incisa, quod in multis prodesse (heu quam ridicule!) putaretur. Sic Hermes apud Leonardum: *Tauri, seu Vituli imago, si in magnete reperiatur, secum portans, secure pergere poterit in omnia loca sine molestia. Valet etiam contra omnes incantationes, et ficticia, atque ad commovendas res de loco uno ad alium locum.*

TABVLA CXLIII.

SIGNVM TAVRI

CAput TAVRI ad Zodiaci signum pertinere nullus dubito, quum antica tantum sui parte conspiciatur, quemadmodum ab Ovidio describitur Fastor. Lib. IV. vers. 717.

Vacca sit an Taurus, non est cognoscere promptum:

Pars prior adparet, posteriora latent.

Seu tamen est Taurus, sive est hoc femina signum,

Iunone invita munus amoris habet.

Putarunt enim esse Io Inachi filiam, quae Iunonis ira ob amores Iovis in vaccam versa est. Ad horoscopum, pertinet stella, quaecumque illa fuerit, quae Tauri domicilium tempore natalis contigerit. Piscis Tauro adpositus, quanquam inter Zodiaci signa non censeatur; quia tamen aliqua sui parte in eclipticam intruditur, et capite suo veluti posticam Tauri contegit, scitissime heic dispositus est, et quodammodo Caeli statum repraesentat.

T A B V L A CXLIV.

TAVRVS CVM SEPTM PLANETIS

QVI TAVRVM horoscopi dominum cum SEPTM PLANETARVM STELLIS insculpsit, non illos una coniunctos in ea statione commentus est; sed opportunis in locis ita dispositos, ut omnes Gratias, quae Tauri cornibus insunt, ominaretur sibi obsequentes, et quodammodo de fronte Tauri in natum excussas. Est in promptu et alia explicatio huius Gemmae. Habuerunt Bestiarii Tauros ita mansuefactos, ut educti in Theatrum, nudas puellas cervice circumferrent; ut tradit Aelianus de Animalibus Lib. VII. Cap. 4. *Propria est Tauri docilitas, et obedientia, si mansuetus, et cicur fuerit. Manent autem ad ferendum, siue eos supinos velis quiescere, siue in anteriores pedes procumbere, et in cervice ferentes aut puerum, aut puellam videas; alium mulierem ferentem, et Europen Iovi, et erectum stantem imis cruribus.* Forte etiam mysterium aliquod Magorum subest in hac Gemma, cuius intelligentia omnem operam ludit. Iuvat tamen heic referre ex Hermete apud Leonardum in Speculo Lapidum, quae de hoc typo iactari solerent: *Galli imago, vel trium puellarum, si in achate reperiatur, hominem gratiosum apud Deum, et homines efficit, et in aëreis spiritibus dat potentiam, et in magica arte valet.* Puderet ista referre, nisi crederem Christianum hominem historice magis ista retulisse, quam quod ille quidquam hisce deliramentis deferret.

T A B V L A CXLV.

CANCER . PISCES . SCORPIVS

DIVIDVNT Astrologi duodecim Signa in quatuor Trigonos , seu naturas totidem Elementis respondentes ; nam Arietem , Leonem , et Sagittarium adtribuunt Igni , et iracundae naturae : at Terrae Taurum , Virginem , et Capricornum , omnes melancolicos : Geminos , Libram et Aquarium naturae sanguineae , illaque signa aërea esse perhibentur . Cancrum demum , Scorpionem , et Pisces deputant phlegmaticis , et elemento Aquae : quod quidem potestimum ternarium tribus stellis adiunctis heic expressum cernimus . Haec signa faciunt Nautas , Piscatores , et Vrinatores , quorum studium , et votum circa res aquaticas fere versatur . Forte hae etiam adludunt stellae ad Planetas , qui in eisdem signis tempore natalis versabantur .

T A B V L A CXLVI.

CANCER . RANA . LACERTAE

CANCROVM heic expressum tres stellae exornant , quarum ratio a caelestis thematis positione dependet . RANA , et LACERTAE ad humidam Cancri naturam pertinent , et veluti parerga illum ornant . Fuerunt aliquando Lacertae , et Ranae ad nomen Sculptoris significandum adhibitae , denegato honore inscriptionis , quo subsidio memoriam sui perennarunt Romae Batrachus , et Sauros , quorum mentio est apud Plinium Lib. xxxvi. Cap. v. *Nec Sauron , atque Batrachum obliterari convenit ,*

qui fecere *Templa Octaviae porticibus inclusa : natione et ipsi Lacones : quidam et opibus praepotentes fuisse eos putant, ac sua impensa construxisse, inscriptionem sperantes : quae negata, hoc tamen alio loco, et modo usurpasse. Sunt certe etiamnum in columnarum spiris insculpta nomina eorum argumenta, Rana, atque Lacerta.*

T A B V L A CXLVII.

LEO

DVABVS stellis ornatur LEO, quarum una facile ad ipsum pertinet, quae clarissima habetur, et *regia* adpellatur, ob regales virtutes, et fortunas, quas ferre dicitur; altera vero ad Planetam, et fortasse ad Solem, cuius Leo domicilium esse perhibetur, ut multis probare nititur Macrobius Saturnal. Lib. 1. Cap. 21. *Leonis signum domicilium Solis adpellant; quod id animal videtur ex natura Solis substantiam deducere: quanquam recentiores Astronomi non omnes huius signi stellas eiusdem naturae esse cognoverint; praesertim vero in corde, lucidissimam Basilicam, seu Regulam nuncupatam, quam alii Marti, alii Iovi adtribuunt.*

T A B V L A CXLVIII.

LEO

HIC typus priori omnino respondet. In marmoreis Sarcophagis adsimili emblemate Leones pusilla animalia sibi subiicientes, et laniantes, spectantur; quo Mortis, ac Fati vim, et imperium Veteres significare voluerunt; ut videre est in sequenti Schemate.

TA-

T A B V L A CXLIX.

LEO CERVVM LANIANS

IMago LEONIS CERVVM LANIANTIS ad spectacula amphitheatralia, in quibus haec animalia committantur, commode referri potest; nam et multa similia occurrunt in marmoribus, et in Veterum Lucernis, in quibus praecipue Leonis, et Cervi pugna conspicitur, quarum unam producemus in nostrae collectionis Tom. III. neque haec schemata aliam apud omnes interpretationem recipiunt. Sed in hac Gemma, in qua Sol, et Luna insculpti sunt, tanquam praecipuae hominis alicuius tutelae, alia adlusio inquirenda est; nam Leo Solis symbolum est, et Cervus Lunae, ut saepe indicavimus: nec fortasse longe a vero aberraverim, si dixerò, aliquam caelestium corporum adfectionem utrumque subindicare; praesertim quum Luna Soli opposita ab intermedia Terra obscuratur.

T A B V L A CL.

SOLIS SYMBOLA

HAEC Gemma ex illarum numero est, quas *Abraxas* vocari diximus, et *Magicas* rectius nuncuparemus; alterum enim typum huic similem produxit magnus Baronius ad annum Christi CXX. num. XII. Gemmam nempe hinc inde sculptam, in cuius antica parte humana imago cernitur, cuius membra multis literis inscripta sunt, inter quas nomen ABPACAE expressum legitur: de quo aliqua in Prolegomenis dicta sunt, et plura dicenda restant ad po-

postremas huiusce Operis Tabulas. Sed in adverſa parte LEO conſpicitur, qui anterioribus pedibus taurinum caput perſtringit. Triplex explicatio huic, et ſimilibus iconiſmis, alioquin captu difficillimis, convenire poteſt; *Mythologica*, *Aſtronomica*, et *Medica*; et, ſi velimus, etiam et quarta, *Praeſtigioſa* nempe, atque *Magica*. Iuxta primam Leo Herculis ſymbolum eſt, ad alterum facinus edomiti Tauri Cretenſis adludens. Sic in nummis aliquando clavam ore deſert, iam non Herculi inſenſus, ſed obſequens. Facilius eſt explicare Leonem Solis imaginem, ut ſaepe diximus, qui Tauri domum ingreſſus, oppoſita radiatione Scorpii reſpicit; nam haec ſigna oppoſita ſunt: quapropter ad genethliacam aliquam poſitionem pertinere poſſunt; quamquam haud facile explicarim ſeptenarium ſtellarum numerum, inter quas Luna octava eſt. Etiam ad Medicinam ſpectare poſſunt haec ſymbola; nam hiſce amuletis coniungebant Veteres naturalia quaedam medicamenta, quae maiorem admirationem arcanis hiſce nugis conciliarent. Sic enim Sammonicus Serenus hemitritaeo morbo occurrendum ſuadet, ſi conus Abraxeis literis concinnatus, ut dicemus ad Tabulam CLIII. chartulae inſcriptus, collo adligetur; cui tamen amuleto haec iungenda ſubiicit:

*Nonnulli memorant adipem prodeſſe Leonis.
Coralium, atque crocum, corio connectito felis.
Coralium vero ſi collo neſtere velles,
Ne dubites illi virides miſcere ſmaragdos.
Talia languenti conducent vincula collo,
Lethaleſque abigent, miranda potentia! morbos.*

Proptereaue Leo, Scorpius, et Taurus Medicinam aliquam

quam respicere possunt , quam ex eorum animalium partibus compararent , sub praecipuo aliquo stellarum adspectu , quae consueta fuit superstitiosorum hominum nequitia , auctoritatem sibi de caelo conciliantium . Virtutem vero horum lapidum magicam opportune explicat auctor Anonymus , olim in Bibliotheca Christinae Augustae adfervatus , quem citat Chifletius in Gemmas Abraxeas Cap. v. in fine : *Si lapis inventus fuerit habens in sculptura Leonem , et super eum Lunam , et Stellam , et fiat anulus , non quaeras , opifice non loquente , dum praedictus lapis recluditur in ipso ; qui enim hunc anulum gesserit , petram in renibus , vel vesica non habebit , et nec dolorem lateris , vel renis nullatenus sentiet .* Hinc facile causam intelligimus cur haec sculptura adeo frequens inter Cimelia habeatur ; quamquam pro vario hominum sensu , atque arbitrio omnia pro lubito commiscentis , huic typo parerga quaedam copulentur , quaeque , ut videtur , ab Astrologiae deliramentis petita sunt .

T A B V L A C L I .

SOLIS SYMBOLA

RESPONDET superiori Gemmae haec altera , in qua eadem Leonis , Lunae , et siderum imagines observantur . Nihil vero praeter ea , quae in superiore adnotata sunt , peculiare habet , nisi quod , inani mysterio ex Astrologiae aditis petito , significetur , quod vis Leonis magis magisque tunc roboratur , fitque eius virtus validior , dum Canicula , quae ad eius tergum efficta est , illum insequitur , et quodammodo excitat , atque acuit . Non
dis-

diffimili consilio in Mithriacis toreumatis canis sculptus inspicitur, iacentem bovem, quem Mithra cultro proscindis, morfu provocat, atque impetit; quo forte significare voluerunt Caniculari aestu Terram divexari, donec fervore malignis humoribus, et inutilibus stirpibus exsiccatis, lactior, atque fecundior redeat.

Haec Gemma in postica sui parte insculpta Mercurialem religionem spirat; nam ipse Mercurius stat cum caduceo, et petaso, qui manu caput arietis praefert. Deo tamen Graeco occurrit Anubis Aegyptius, ut videatur ex duabus imaginibus, sive potius dixerimus ex duplici gentium superstitione, unam tantum Romanam emisisse.

T A B V L A C L I I .

SOLIS SYMBOLA

LEGIMVS apud Pausaniam in Corinthiacis imaginem Leaenae in quodam Sepulcro sculptam fuisse, forsitan huic nostro typo conformem. Sic enim ille: *Laidis etiam sepulcrum, cui Leaena insculpta est, prioribus pedibus arietem tenens*. Huius sculpturae exempla secuti videntur medii aevi Opifices, qui in vestibulis Templorum veterum Christianorum, atque epistyliis sustinendis huiusmodi Leonum imagines sculpere, qui anterioribus pedibus aliquando arietes, quandoque hinnulos, saepe saepius etiam vitulos, sive alia mitioris naturae animalia captiva detinent iam iam lanianda. Causa tamen aenigmatis huiusce, seu symbolici emblematis non una fuit pro diverso Sculptorum ingenio, aut opportunitatibus semper varia. De his multa a Cl. Ciampinio in Par. I. veter. Monum. Cap. 111.

Ta-

Tabula xviii. adnotantur , qui etiam eorum icones , et exempla adfert ex Aegyptiacis fontibus : quae , si cui lubet , observari possunt .

In hisce vero Astrologicis Gemmis Leo caput arietis adtollens , Soli , et Lunae adiunctus , facile significare potest beneficum aliquem Planetam apte in Leone conlocatum , maligni alterius vim in Ariete positi retundere ac superare . Facile quoque hic typus pertinet ad obscuram illam Decanorum doctrinam , qui terni in singulis Signis maximam virtutem obtinebant . In aliis Gemmis idem Leo , qui heic caput arietis sibi subiectum unguibus tenet , tauri caput pedibus comprimit , et discerpit . Si aenigmaticam hanc sculpturam inter horoscopas recenseamus , haec sculptura Solem indicat domum Tauri occupantem : cuius decreta videre est apud Iulium Firmicum toties citato Lib. v.

T A B V L A CLIII.

SOLIS SYMBOLA

LEO , qui in hac Gemma delineatus est , Haruspice magis , quam Mythologo indiget ; nam et typus Leonis muscam , sive apem devorantis , fatis obscurus est ; obscurissimae vero illae litterarum ambages , quae septem stellas circumeunt . Non ambigo tamen Magorum opus hoc esse , qui obscurissimis hisce notis credulos decipiebant . Ne tamen hanc Gemmam omnino missam faciamus , credimus eos litterarum nodos occulta quaedam Planetarum nomina continere , quibus virtutes aliquas adstruebant : quas quum sedulo meditarer , occurrit mihi similis Gemmae ecty-

Vol. II.

A a

pum

pum sulphure exceptum inter ea, quae multiplicia adfer-
vo: quo, cum schemate hoc conlato, comperi utriusque
inscriptionem aliquantulum differre: a qua si barbaram il-
lam, atque suburbanam dialectum expungamus, quae
forte ad Aegyptiacam linguam pertinet; sub Ptolemaeis
inductam primum, dein sub Romanorum Imperio cor-
ruptam: facile intelligemus meras Graecas voces esse, quae
singulas Planetarum vires respiciunt, quas heic veluti in
speculo lubet exponere.

Ex Tab. CLIII. Ex meo Eclypo Interpretatio

<i>Jupiter</i>	ΕΥΛΚΥΝ	ΕΥΛΚΥΝ	ΕΥΟΛΚΗ
<i>Bona inclinatio</i>
<i>Mars</i>	ΔΥΡΥΝΚΕ	ΥΥΡΥΚΕ	ΔΗΡΙΣ a δηρίω
<i>Pugna</i>
<i>Venus</i>	ΦΙΛΕΛΚΕ	ΦΙΛΕΛΚΕ	ΦΙΛΕΛΧΗ
<i>Amoris vis, seu attractio</i>
<i>Luna</i>	ΡΕΥΚΟΝ	ΤΕΥΚΟΝ	ΡΟΙΚΟΣ a ρέω
<i>Adfluens</i>
<i>Merc.</i>	ΤΕΑΚΟΝ	ΤΕΥΚΟΝ	ΤΥΚΗ
<i>Fortuna</i>
<i>Satur.</i>	ΤΕΔΚΥΝ	ΤΕΛΚΑΝ	ΤΕΛΧΙΝ
<i>Veneficus</i>
<i>Sol</i>	ΜΕΑΚΥ	ΝΕΑΧ	ΝΕΟΚΜΟΣ
<i>Renovatus</i>

Haec tamen inter coniecturas reiicienda sunt; nam nemo
sanae mentis hos vanissimorum hominum iocos, se adse-
cutum unquam esse putabit.

T A B V L A CLIV.

MERCVRII SYMBOLA

A Prioris sculpturae opificio non longe recedit haec Gemma, in qua Aries MERCVRIO facer, eiusque alatus caduceus conspicitur geminis stellis adornatus, cum Cancri, et caelestis Arietis schematismo. Si vero Astrologos consulamus, indicabunt nobis Mercurium in Arietis domo Horoscopi dominum heic significari, qui hominem facit *litigiosum*, *rixatorem*, *contentiosum*, et *insidiosum*: quae decreta minuunt benevolarum stellarum prosperas radiationes, quas fortasse adiunctae stellae videntur indicare. Haec tamen figura Leonis arietino capite deformati facile prodiit ex iis amuletis, quae superstitiose simul, atque inaniter, inter amuleta venditabantur. Audiamus Leonardum nostrum in Speculo Lapidum Lib. III. circa finem: *Arietis, et semileonis figuram, si in aliquo precioso lapide sculptam inuenies, et in argenteo anulo ligaveris, si cum eo discordes tetigeris, statim in concordiam venient.*

T A B V L A CLV.

SOLIS SYMBOLA

HAEC Gemma mitiore ingenio, quam praecedentes, expressa est; nam Solem designat signum Virginis adtingentem, atque ad Horoscopum pertinentem. Virgini subfunt Libra, Aries, et Capricornus, qui Planetas propriis in domibus exceperunt.

T A B V L A CLVI.

ZODIACI SIGNA

IN hac Gemma ingeniosissime excogitata thema alicuius nativitatis depictum est ; nam principem CENTAVRI figuram circa caput Sol inlustrat : quo significatur natalem horam fausta radiatione a Sole prospectam . Sed quia CENTAVRVS manu constringit Virginis spicam , et signum Librae ; hinc significatur , alios ex Planetis in hisce signis percurrentes , sapientiam nato portendisse , atque ex sapientia opes , et divitias : quod , ut ab Artifice indicaretur , Palladem armata quidem , sed copiae cornu munitam , nobis expressit Sagittario insidentem

T A B V L A CLVII.

MERCVRII SCORPIVS
CVM ALIIS SIGNIS

EMICAT in hac Gemma , ut opinor , genethliaca , prope Mercurii signum , solitis , atque ubique notis eius symbolis adornatum , CAELESTIS SCORPIVS : quo illius Planetae in hoc signo beneficis decursus significatur ; cuius decreta recenset Firmicus Lib. v. Cap. 8. *In Scorpio Mercurius si fuerit inventus , quicumque sic eum habuerint homines , erunt satis pulcri , ac venusti , bene compositi , bonae adparentiae , et qui ornatis vestibus delectentur , bene morati , honesti , liberales etc.*

T A B V L A C L V I I I .

S C O R P I V S

HOC animal frequentissimum est in Antiquorum Lucernis, ex quibus plurimae eius imagine consignatae, in mea Collectione adservantur. Quum autem nulla eidem insit nobilitas, ob quam tanto honore dignatum sit, nisi quod ipsum Zodiaci signum obtinuerit, huc universas illius icones referendas censeo, praecipue quando stellis, ut in hisce Gemmis, exornatur. Siquidem maxima ratio ab Antiquis habebatur, sub quo signo quis natus esset, ut saepe diximus, et quale nam ex signis illud fuerit, quod primam Caeli partem contineret, ut cum ceteris consentit Manilius Lib. II. vers. 938. et 945.

*Nunc age, surgentem primo de cardine Mundum
Respice, qua solito nascentia signa recursu
Incipiunt: adus gelidis et Phoebus in undis
Enatat, et fulvo paulatim adcenditur igne.
In qua fortunam natorum condidit omnem
Natura, eque illâ suspendit vota parentum.*

Qui vero id signum in horoscopo habuerint; si quam fidem Astrologis praestamus, bellicam indolem sortiuntur, atque ut ipse Manilius subdidit Lib. IV. vers. 220.

*In bellum ardentes animos, et Martia castra
Efficit, et multo gaudentem sanguine civem:*

quanquam haec decreta non ex hoc uno loco statuant veteres Astrologi; sed ex toto Caeli statu, et Planetarum di-

dispositione , et adspectu ; quum unus alterius indolem moderetur , pro vario Caeli loco , ut declaravimus in Prolegomenis : nempe haec omnia in his Gemmis adparent , in quibus stellae dispositae sunt ad Sculptoris arbitrium magis , quam ad praecepta Astrologorum .

T A B V L A CLIX.

SCORPII SIGNVM

DIFFERT haec Gemma a praecedenti in sola stellarum dispositione , quae diversimode ordinatae sunt.

T A B V L A CLX.

SCORPII SIGNVM

GEminata SCORPII imago ad duplicem genituram pertinet ; fortasse amborum coniugum , qui idem signum , diversis tamen Planetis coniugatum , in Horoscopo fortiti sunt ; nam dextrorsum Columba Veneris , sinistrorsum Sol , et Luna copulantur . Sculpturae nuptiales , quotquot adhuc in lucem prodire , dexterum locum sponsae adsignant , sinistrum viro ; ideoque non immerito primum Horoscopi schema mulieri , alterum viro adsignamus . Primum fane est ominosum ; nam Venus in Scorpio iuxta Firmicum Lib. v. Cap. 7. facit *colericos , litigiosos , superbos , cupientes , quacumque ratione , voluntatum suarum desideria consequi ; atque ea de causa non curabunt aliquando ad interfectiones hominum descendere* . Hinc apud Horatium infra citandum , Scorpius *formidolosus* dicitur ; illumque sic describit Manilius loco citato :

Scor-

Scorpius armata violenta cuspide cauda :

et Aratus :

Scorpius infestus praeportans flebile acumen .

At meliora promittunt veteres Astrologi de Sole in domo Scorpii commorante ; quae ita complectitur Firmicus loco citato Cap. VI. *Erunt formosi , ornati , magni nominis , et qui honorem a Regibus consequantur , et hereditates plurimas acquirant .* In signum vero maritalis concordiae , et mutui amoris communis Horoscopus in hac Gemma expressus est ; nam de hac caelesti communione magna semper inter amicos ratio habita fuit , ut testimonio Persii Satyr. V. vers. 45. manifeste evincitur :

*Non equidem hoc dubites , amborum foedere certo
Consentire dies , et ab uno fidere duci .*

Et Horatius Carm. Lib. II. Ode 17.

Seu Libra , seu me Scorpius adspicit

Formidolosus , pars violentior

Natalis horae , seu Tyrannus

Hesperiae Capricornus undae :

Vtrumque nostrum incredibili modo

Consentit astrum . —————

Caput Vrsi , quod in medio expressum est , ad communis Familiae emblemata , seu nomen viri adludit ; nec enim in promptu habeo aliam interpretationem , quae huic typo conveniat , vel cum ratione aptari possit .

T A B V L A CLXI.

CAPRICORNVS

HVIVS signi dignitatem paucis complectitur Macrobius in Somnium Scipionis Lib. I. Cap. 12. *Capricornus Deorum porta est; quia per illum animae in propriam immortalitatis sedem, et in Deorum numerum revertuntur.* Conveniebat itaque hic typus feralibus anulis, quos vel sibi viventes praeparabant, vel amici feligebant, ut cineribus mortuorum infererent. Congruebat vero huic signo tridens, quia ad eius exortum tempestates fuscitari constat. Hinc Virgilius:

Semivir arcipotens subit, et Capricornus aquosus.

Et Horatius loco supra memorato:

————— *seu Tyrannus*
Hesperiae Capricornus undae.

Forte etiam hae Gemmae in Augusti honorem expressae sunt: qui quum idem signum in Horoscopo habuisset, in nummis suis ubique obviis illud publicavit; vel alii eius exemplo, boni ominis causa, adsciverunt, et sibi quoque aptarunt. Suetonius Cap. 94. *Tantam fiduciam sui Augustus habuit, ut thema suum vulgaverit, nummumque argenteum nota fideris Capricorni, quo natus est, percussit.* In nummis vero non tridentem, sed navis temonem, quo se totius Orbis moderatorem iactaret, subiecit. Additus vero tridens, ad victoriam Actiacam videtur adludere. Stella, vel ad Venerem spectat, unde Caesar originem ducebat, vel ad Solem. Quod vero tam obviae sint Gemmae Capricorno

pricornio signatae , et stellulis distinctae , minime miror , quum ex Leonardo intelligam , plurimas huic typo virtutes adtributas : *Capricorni signum sculptum in carneola , aut in aliquo alio lapide , in anulo argenteo pone , ac tecum porta . Nec in persona , nec in aere ab inimicis laesus eris : nec Iudex contra te sententiam iniustam feret (o lapidem omnibus Caufidicis efficacior !) in negotiatione , ac honore abundabis , et amicitiam multorum acquires , ac omnes fascinationes , quae contra te factae erunt , destruentur : et in proelio nullus inimicus , quantumcumque fortis fuerit , tibi resistere poterit .*

T A B V L A CLXII.

CAPRICORNVS

DIFFERT hoc ipsum Gemmae exemplar a superiore ; nam Capricornus globum stella insignitum pedibus continet . Idem quoque insigne spectatur in nummo Augusti aereo , atque argenteo .

T A B V L A CLXIII.

CAPRICORNVS ET DELPHIN

VTRVMQVE signum ad Augusti laudes adludit , ex quo praecipue post victoriam Actiacam orbis imperio potitus est : ferunt enim ipsum DELPHINI insigne adhibere consuevisse in Veneris memoriam .

T A B V L A CLXIV.

AQVARIII SYMBOLVM

VRNA in hac Gemma anulari, auro inclusa, antiquo opificio expressa inter gemina sidera, facile referri potest ad signum AQVARIII; sed Baccho quoque convenienter adscribitur: nam cantharo, quo utebatur, adsimilatur. Literae initiales P L I. forsitan nomen Artificis, vel Possessoris subindicant.

T A B V L A CLXV.

NAVIS ARGO

NAVEM ARGO nobis oblatam in hac perrara Gemma conspicimus, quam desuper inlustrant

Fratres Helenae, lucida sidera;

ut dixit Horatius Ode III. Lib. I. atque, ut subdidit Ode XII.

———— quorum simul alba nautis
Stella refulsit.

Defluit saxis agitatus humor

Concidunt venti, fugiuntque nubes,

Et minax, quod sic voluere, ponto

Vnda recumbit.

Adludunt praeterea eadem stellae ad Phaenomena, quae Arnobius *ignes*, seu *fulgores marinos* vocat, qui nautis per noctem adparent, et faustissimi, si bini sint, reputantur.

tantur . Plinius Lib. II. Cap. 37. *Vidi nocturnis militum vigiliis , inhaerere pilis pro vallo fulgorem effigie ea : et antennis navigantium , aliisque navium partibus , ceu vocali quodam sono insistant , ut volucres sedem ex sede mutantes : graves , quum solitariae venere , mergentesque navigia geminae autem salutes , et prosperi cursus praenuntiae : quarum adventu fugari diram illam , ac minacem , adpellatamque Helenam , ferunt : et ob id Polluci , et Castori id numen adsignant , eosque in mari Deos invocant . Inde est , quod hominum servatores ab Homero adpellantur in Hymno :*

*Servatores peperit pueros (Leda) terrestrium hominum ,
Velociumque navium , quando festinant procellae :*

— hi autem repente adparuerunt

Flavis alis per aethera vibrantes .

Huius ignis mentionem facit quoque Seneca Quaestion. Natural. Lib. I. Cap. I. *In magna tempestate adparent quasi stellae velo insidentes , adiuvantque se tunc periclitantes existimant , Pollucis , et Castoris numine .* Hanc vero sui fiduciam ingesserunt , ex quo et ipsi aliquando maris pericula , immo omnium primi , experti sunt in Colchica expeditione , quum Navem Argo cum ceteris Argonautis conscenderunt , ut legimus apud Apollonium , et Valerium Flaccum in Argonautica : in cuius expeditionis memoriam quum Navis Argo inter sidera relata esset , eius insigne nautis familiarissimum fuit ; illudque in hac Gemma expressum censeo . Nec a veritate longe aberit , qui id navigium victoriae Aetiacae tribuere voluerit , quum geminas has flammis Augusto adstitisse referat Virgilius Aeneid. Lib. VIII. vers. 678.

*Hinc Augustus agens Italos in proelia Caesar
Cum Patribus Populoque, Penatibus, et magnis Dîs,
Stans celsa in puppi: geminas, cui tempora flammæ
Laeta vomunt, patriumque aperitur vertice sidus.*

T A B V L A CLXVI.

CAPVT ROMAE

GEMMAE, quae sequuntur, Romanam maiestatem in-
lustrant, eiusque mores exprimunt; ideoque prae-
cipuam ex illis Classem constituendam censuimus. Agmen
ducit CAPVT ROMAE galeatum, ea forma adamussim ex-
pressum, qua nobis occurrit in nummis, quos Consulares
adpellamus: galea etiam ipsissima est, quam in nummis
Samniticis deprehendit Vir eximia doctrina, et morum,
suauitate ornatissimus, Oliverius noster, qui duplici Dissertatione novam hanc provinciam Eruditus patefecit, et in-
lustravit. In Romae clypeo Augusti horoscopon saepe
expressum videas. Quis vero sub hoc typo aevum Au-
gusteum non agnoscit, et Romam Octaviano obtemperan-
tem? Nempe haec natalis horae adscendentia signa in
clypeis pingi solebant, ut de Alexandro memoratur, qui
inde Leonem in clypeo adsumpsit. Horoscopus vero
suum Augustus etiam in nummis publicavit, ut supra
vidimus, cui propterea ita adsentatur Manilius Lib. IV.
vers. 789.

*Tu, Capricorne, regis quidquid sub Sole cadente
Est positum: —————*

et Lib. II. vers. 508.

— quid

_____ *quid enim mirabitur ille*
Mains, in Augusti felix quum fulserit ortum?

Sol, et Luna praecipuam indicant Romanae Urbis in ea Numina religionem : potissimum vero ex quo, devicto M. Antonio, Ludos saeculares in eorum honorem celebravit, ut suo loco dictum est.

T A B V L A CLXVII.

AQVILAE LEGIONARIAE

HVNC typum facile quis ad inferiora conlabentis Imperii tempora adtribueret, non levi indicio fultus nummi aerei sub Theodorico cusi, in quo arbor conspicitur geminis hinc inde aquilis dispositis : sub quarum imagine utramque Urbem Regni caput Romam, atque Ravennam subintelligi censeo ; quidquid alii senserint, utramque Imperii principem sub eo emblemate cognoscentes, Romam, atque Constantinopolim, cum qua nullum Gothis commercium exstitit. At valde dubito, num illa aetas Scalptores Gemmarios tantae indolis et elegantiae numeraverit, quum in ipsis nummis publica auctoritate, tunc cufis, summa Monetariorum Artificum imperitia deprehendatur : potius crediderim geminas istas Aquilas, quae sub palma otiantur, lauream rostro continentes, ad *Legionem* aliquam *Geminam* pertinere, quae sub Vespasiano Principe in Oriente militaverit, in cuius nummis ea ipsa arbor occurrit : vel potius laureatae Aquilae ad geminos Principis filios adludunt, in cuius nummis amborum natorum capita e copiae cornibus prodeuntia inter mul-

multiplices pomorum species observantur . Nec improbabile mihi videtur ad expeditionem quoque Orientalem, sub Aureliano factam, pertinere posse ; quum in eius nummis Sol expeditionis auspex , qui in hac ipsa Gemma cum Luna coniunctus est , signatus videatur .

T A B V L A C L X V I I I .

AQVILAE LEGIONARIAE

PLACET superiori Gemmae subdere antiquum Musei mei vitrum , in quo simillimum omnino schema observatur ; nam sub palma geminae Aquilae boni ominis , ut auguror , causa , cistis insistent , fructus arboris depascentes .

T A B V L A C L X I X .

AQVILA LEGIONARIA

SIGNA Legionaria , quae ornant hanc Gemmam , peculiarem tutelam alicuius militis designant , adcedentibus Luna , et geminis astris , quae facile Castorem , et Pollucem respiciunt , qui saepe saepius exprimuntur in Gemmis , ipsis militaribus signis insidentes , de quibus suis in locis iam pluribus dictum est .

T A B V L A C L X X .

IVLII CAESARIS SYMBOLA

AQVILA fulmini insistent , adiecto astro IVLII CAESARIS inter Divos relati , insignia sunt huius perrarae Gem-

Gemmae ; praesertim vero Aquila : quae quum e summo rogo demitteretur , animam defuncti in caelum efferre , credebatur ; adeo ut in nummis , et marmoribus sepulcralibus nihil plane significet , quam apotheosin . Fulmen , ut supra diximus , et ipsum divinitatis insigne habebatur , ut probavimus auctoritate Lucani , qui Iulio Caesari ornamenta divinitatis adsignat , fulmen , coronam radiatam , et stellam : de qua haec habentur apud Suetonium in eius Vita Cap. 88. *In Deorum numerum relatus est , non ore modo decernentium , sed et persuasione vulgi . Siquidem ludis , quos primo consecratos ei heres Augustus edebat , stella crinita per septem dies continuos fulsit , exoriens circa undecimam horam ; creditumque est animam esse Caesaris in caelum recepti : et hac de causa simulacro eius in vertice additur stella .* Et Servius in Eclog. IX. vers. 47. *Augustus animam patris sui esse voluit , eique in Capitolio statuam , super caput auream stellam habentem , posuit .* Inscriptum basi fuit CAESARI EMITHEO : quod etiam superius confirmat , praesertim , Aeneid. I. vers. 29. VI. vers. 791. VIII. vers. 685. Haec tamen opinio traditionibus Aegyptiorum innixa , erat , apud quos stella vel *Deum significabat* , vel *masculi hominis animam* , ut constat ex Horo Apolline Hieroglyph. Lib. I. Cap. 1. Auctoritatem vero Suetonii , et Servii mirifice comprobatur eximium Marmor , quod Ravennae ad Divi Vitalis conspicitur , in quo prope Iovis imaginem Iulius Caesar conspicitur , cuius capiti stella praefixa adparet : ipsum vero comitatur tota Augusti familia , sub Deorum specie figurata : quod quidem Marmor ad Augusti Templum facile pertinuit : et nil repugnat quin credamus , ex ipso Romae , et Augusti Templo , quod contra Capitolium magnificentissime erectum est , detractum fuisset .

se, et Ravennam sub Theodorico conmigraſſe. Hoc ipſum eximium Toreuma in altera huius Operis parte proferimus, et inluſtramus. Inſcriptio IVLIVS, minime dubitare nos finit, cui hanc elegantem Gemmam, aureo anulo antiqui operis inſertam, referamus.

T A B V L A C L X X I.

IVLII CAESARIS SYMBOLA

CONTINET haec Gemma prioris argumentum; nam et inſcriptio IVLIVS CAESAR, cui tribuenda ſit, facile oſtendit. Aquila columnae inſiſtens non obſcurum divinitatis indicium eſt: ipſaque columna inter praecipuos honores Heroibus adhiberi ſolitos, cenſebatur; ut enim, verbis Plinii utar: *Columnarum mos fuit adtolli ſupra ceteros mortales*: illarumque uſum in maximorum Virorum ſepulcris multiplici auctoritate demonſtravi in Acherontico meo, edito in Vol. III. Muſei Etruſci. Geminae ſtellae, hinc atque inde delineatae, ad ipſum Iulium pertinent, et ad eius filium Auguſtum, qui pari honore in nummis exornatus eſt; ſeu potius altera ſtella ad Caefarem ſpectat, quem eius praeclare geſta,

In ſidus vertère novum, ſtellamque comantem:

ut canit Ovidius Metamorph. XV. verſ. 745. altera vero eſt Veneris, unde ortum duxerat Caefar. Manilius Lib. I. verſ. 796.

———— *Veneriſque ab origine proles
Iulia deſcendit caelo, caelumque replevit,
Quod regit Auguſtus ſocio per ſigna Tonante.*

TA-

T A B V L A CLXXII.

M. ANTONIVS ET CLEOPATRA

SI nummum in honorem Marci Antonii, et Cleopatrae sub L. Pinario Scarpo Quaestore cufum intueamur, de huius Gemmae significatione vel minimum dubitabimus. Astrum, et cithara ad Apollinem adludunt; minime quidem quod M. Antonio faverit; nam contra ipsum in pugna stetit, et

Actius haec cernens arcum intendebat Apollo;

ut ait Virgilius Aeneid. Lib. VIII. et Propertius Lib. IV. vers. 67.

*Actius hinc traxit Phoebus monumenta, quod eius
Vna decem vicit missa sagitta rates.*

Putandum potius est haec symbola ex privata religione fuisse addita. Imperatorum capita non sine vana observatione deferebantur in Gemmis, ex quo tam ingens earum copia irrepsit. Sic enim de illis Leonardus noster: *Imperatoris imaginem habentis caput erectum, in lapide sculptam, si quis secum portaverit, diligetur ab omni creatura, et, si quid ab aliquo petierit, obtinebit.*

T A B V L A CLXXIII.

INSIGNE AVGVSTI

DELPHINI insigne Augustum sibi adscivisse indicavimus alio in loco; huic vero nostro patrium fidus adiectum est, seu stella Veneris, unde gens Iulia originem

Vol. II.

Cc

tra-

traxerat, eique facile adludit subiecta testudo. Augusto vero libenter id symbolum adtribuo, quod copiae cornu superne ornatum adpareat; nam ita prorsus in eius nummo Capricornus expressus est.

T A B V L A CLXXIV.

AVRIGA VICTOR SACRIFICANS

HIERONICAM agnosco in pereleganti hac Gemma, qui exantlato certamine, et iam donatus palma, curriculi temonem emeritus ad metam reclinat, et ad aram pro recepta victoria sacrificaturus adcedit. Illum interim videmus coronam e capite detractam, veluti votivam, Diis offerre; quemadmodum triumphantes in usu habuerunt, uti in Notis ad Lucernas Tom. I. num. xxviii. observatum a me est. Sol super aram resplendens, facile ostendit vota eius Numini persolvi; nam spatia Circi eidem Soli sacra erant: siquidem a carceribus ad primum flexum *Sol Oriens* invocabatur; inde vero ad alterum *Occidens*; quod verba Cedreni in descriptione Circi manifeste probant: *Per metam, quae est ad ostia, Ortum: per ea, quae est infunda, Occasum designant*. Immo totus Circus sacer erat Soli; nam Caelum significabat, per quem Sol decurrit: et quatuor Circensium factiones quatuor anni tempora designabant, quo respicit vetus Poëta Anonymus:

*Circus imago Poli, formam cui docta vetustas
Condidit, et numeros limitis aetherei;
Namque duodenos ostendunt ostia menses,
Quaque meat cursim aureus astra iubar.*

T A-

T A B V L A C L X X V .

EQVES IN BELLVM PROFICISCENS

VTEBANTVR Romani Equites etiam parmula ad hostium ictus propulsandos , quae fere rotunda fuit ; atque , ut colligitur ex anaglyptis sculpturis , et imaginibus , bipedali diametro : ne si amplior fuisset , impediret magis , quam defenderet militem . In his vero insignia quaedam pingebantur : quod omnium primi fecerunt Cares , ut narrat Herodotus Lib. I. Sed primis militiae temporibus ostentationi virtutis dabatur , ut in clypeo propria , et maiorum facta pingerentur ; ut paene ignobilitati tribueretur , si quis album clypeum deferret , iuxta illud Virgilianum Aeneid. Lib. IX. vers. 548.

Ense levis nudo , parmaque inglorius alba.

Sed usus , et militiae ordo invexit , ut singularum Legionum Equites , constitutis quibusdam signis , adsimili modo , uterentur . Vegetius Lib. II. Cap. 17. *Sed ne milites aliunde in proeliis tumultu a suis contubernalibus aberrarent , diversis Cohortibus , diversa in scutis signa pingebant , quae ipsi denominant ΔΕΙΓΜΑΤΑ ; sicut etiam nunc moris est fieri .* Inter haec insignia astrum locum praecipuum obtinuit , et antiquissimum , ut colligitur ex Etruscorum sculpturis , in quibus clypei eodem astro ornantur . Inter sculpturas etiam Templi Martis Tudertium clypei observantur , plurimis , ac variis emblematis ornati , inter quae stella quoque numeratur . Quid memorem veteres Lucernas Musei nostri , in quibus scutorum , quae in ipsis exhibentur , asterismus obvius est ? Adeamus demum Noti-

tiam Imperii , in qua pro singularum Legionum varietate haec digmata disponuntur , inter quae radiata stella lae-
pissime occurrit : cuius significatio , quum arbitraria esset ,
non est cur illam alterutri ex Planetis adtribuamus . At
haec , et sequentes Gemmae , ad superstitionem potius , quam
ad Astrologiam pertinebant . Sic enim habemus apud Her-
metem , quem refert toties citatus Leonardus : *Hominis ar-
mati cum ense in manu imago si in sardio , sive amethysto
sculpta reperiatur , gerenti acquirere facit bonam , ac perfe-
ctam memoriam , et sapientem reddit Hominis cum ense
in manu imago , gestantem victoriosum in bellis reddit
Hominis armati in equo cum lancea , si in smaragdo sculpta
erit , gestantem victoriosum in campestri bello reddet .*

T A B V L A CLXXVI.

MILITES SOCIUM EFFERENTES

GEMINI Milites Conmilitonem faucium in clypeo ef-
ferunt : quo spectat Ausonii Epigramma XXIV.

*Mater Lacaena clypeo obarmans filium ,
Cum hoc inquit , aut in hoc , redi .*

Eundem morem adtigat Virgilius Aeneid. Lib. X. vers. 841.

At Lausum socii exanimem super arma ferebant :

et Statius Thebaid. VIII. vers. 637.

*multo sudore receptus
Fertur Atys , servans animam iam sanguine nullo ,
Cui manus in plaga dependet , languida cervix
Exterior clypeo .*

TA-

TABVLA CLXXVII.

MILES EXCVBITOR

VALLVM videtur custodire Miles , qui genu humi posito , et defensus stella , clypeo excubias agit .

TABVLA CLXXVIII.

MILES

IN nihilo fere a priori differt haec MILITIS imago , nisi quod recto statu consistit , adsimili scuto protectus .

TABVLA CLXXIX.

SYMBOLVM VIGILANTIAE MILITARIS

PVLCHERRIMVM specimen militaris vigilantiae nobis exponit symbolica haec Gemma , ex Gorianis Cime-
liis depromta , in qua anser liticinis vicem gerit , et in-
tortam tubam transversae hastae obfirmatam , ut Roma-
nis in usu erat , altero pede constringit , illamque ori
admovet , veluti clangorem emissurus . Memini me ali-
quando in altera Gemma incisum gallum vidisse , qui idem
officium praestabat . Hic vero typus eo magis altero prae-
stat , quo anser ad Gallos Capitolio depulso ingeniosissime
adludit : *Est et Anseri vigil cura , Capitolio testata defenso ,
per id tempus canum silentio proditis rebus ; quam ob causam
cibaria Anserum Censores in primis locant ; ut habetur apud
Plinium Lib. x. Cap. 22. Stella subiecta , ut auguror , Le-
gionis insigne est .*

TA-

TABVLA CLXXX.

TROPÆVM

RESPONDET haec Gemma, in qua TROPÆVM incisum est, alteri, quam inter huius Operis Parerga inlustravimus. Tres stellae inscriptionis, seu dedicationis vicem obtinent; et facile significant cui manubiae dicatae sint. Nam stella galeae superposita Iovem respicit, qui etiam subiecto fulmine declaratur. Altera ex lateralibus ad Martem facile pertinet, cui haec spolia consecrari solebant. Tertia, si placet, est Veneris Romani Numinis, unde Acneadum genus deducebatur; etsi nullo certo indicio adducar, ut coniecturam hanc meam confirmem.

TABVLA CLXXXI.

CAPRARIVS

SENSVS huius Gemmae mihi oppido non liquet, nisi forte CAPRARIJ officium designetur, qui rudi connectus fago, adstante cane, capram custodit. Sidus praefixum, fortasse ad Caprae caeleste signum adludit, de quo haec Pausanias in Corinthiacis: *In ipso Foro Capra ex aere, magna sui parte inaurata, quam plane ob causam honos est a Phliasii habitus, quod sidus; quam Capram vocant, ortu suo vitibus perniciem adferre consuevit: ne itaque caelestis Capra vinetis noceat, forenssem illam ex aere cum aliis adficiunt honoribus, tum vero auro eam exornant.*

TABVLA CLXXXII.

BV BVL CVS

PASTOR geminos iuvencoſ prae labore quieſcentes nudus cuſtodit ; hanc enim legem bubulciſ praeſcribit Virgiliuſ Georg. I.

Nudus ara , ſere nudus :

quo ſignificatur , ſerena tempora in hiſce ruris officiis eſſe expetenda . Si altiora placeat in hoc typo perquirere , Triptolemuſ aratri repertorem heic exprimi , ſi quiſ putet , minime repugnabo : de quo plura ſuperius in Cereſe . Sol , et Luna ruris tutelam , de qua ſaeſpiuſ dictum eſt , haud obſcuro indicio ſignificant ; nam illorum ordinato , et conſtanti motu anni tempora moderantur , atque illa tempeſtatum alterna temperies , qua Terra fecundatur , coaleſcit . Vereor tamen ne haec Gemma inter illaſ numeranda ſit , quae vel ſuperſtitioſe exalptae ſunt , vel quibuſ deinde ab inſulſiſ circulatoribuſ virtuteſ quaedam adſcribi ſolebant . Sic enim lego apud Leonarduſ : *Viri barbati habentiſ longuſ vultuſ , et curvata ſupercilia , ſedentiſ ſuper aratruſ , inter duoſ tauroſ , baiulantem culturam in manu , et in caput eiſ ſit colluſ hominiſ , et caput vulpiſ , figuram ſi ſculptam in aliquo lapide inveneriſ , ad plantationeſ , ac ad omneſ culturaſ valet , ad invenienduſ theſauroſ , et ad bellanduſ convertit inimicoſ in caritateſ , ac in multiſ inſirmitatibuſ valet ; et , ſi quiſ eum portaverit , fugient ſerpenteſ a facie eiſ .* Sed piget haſ neniaſ referre , in quibuſ pluſ aequo doctuſ Auctoſ nimiuſ fuit .

TA-

TABVLA CLXXXIII.

VIRTVS

CLASSEM Gemmarum Romanarum claudit typus VIRTUTIS, quae ei Populo orbis terrarum domino familiarissima fuit, et veluti operum omnium moderatrix. Sub hac specie nobis videndam se offert in nummis Imperialibus, praesertim vero Vitellii, Galbae, Traiani, atque Hadriani. Putant eo schemate ipsos Principes praefigurari; praesertim quia in nummis Probi circa caput Imperatoris inscriptio adiecta legitur: VIRTVS. PROBI. AVG. quasi iam tum homo esse desisset, et nil in ipso constaret nisi una Virtus. Sol, et Luna hinc inde adiecti, facile ad aliquem Imperatorem adludunt iam relatum inter Deos. Nam in aliquibus Antiquorum sculpturis, ubi Apotheoses expressae sunt, Solis, et Lunae quadrigae cernuntur, quae animam Imperatoris circumstant, ac veluti virtutis testes in coetum Deorum inferunt.

TABVLA CLXXXIV.

ET CLXXXV.

MITHRA

QVUM SACRA MITHRIACA, ad quae pertinet per insignis haec Gemma, profundo premerentur silentio apud eorum cultores, perpauca profecto sunt, quae circa illa nobis innotuerunt. Quod liquido conitat, origo sacri e Perside est, ubi inter Oromasdem, atque Arimanium, quos boni, ac mali principia credebant,

MITHRAM mediatorem sibi confinxerunt, ut refert Plutarchus in Libro de Iside, et Ofiride. Eundem vero nil nisi Solem esse reputabant; unde Claudianus Lib. 1. de Laudibus Stiliconis:

Et vaga testatur volventem sidera Mitbram.

Eius vero superstitio ubique terrarum, potissimum vero Romae, post Christum natum adeo propagari coepit; ut plane Sanctis Patribus visum sit, voluisse Diabolum Christianae Fidei mysteriis Mithriacam opponere impietatem, in cuius caeremoniis multa ad Christianorum similitudinem peragebantur; quod diserte notavit Tertullianus Libro de praescriptionibus Haeret. *Diabolus ipsas quoque res Sacramentorum divinorum in Idolorum mysteriis aemulatur. Tingit et ipse quosdam utique credentes, et fideles suos: expiationes delictorum de lavacro repromittit, et sic initiat Mithrae. Signat illic in frontibus milites suos, celebrat et panis oblationem, et imaginem resurrectionis inducit.* Hoc etiam testatum reliquit Iustinus Martyr in II. pro Christianis Apologia: *Quod quidem in mysteriis, atque initiis Mithrae fieri docuerunt pravi Daemones; quod namque panis, et poculum aquae in sacrificiis, sive re divina eius, qui initiatur, ponatur, verbis quibusdam additis.* Fuit praeterea in his mysteriis quaedam martyrii imago; quod indicavit idem Tertullianus Libro citato per ea verba: *Et sub gladio redimit coronam.* Suidas quoque in ΜΙΘΡΟΥ, ait, non potuisse homines huic initiari nisi per quosdam gradus cruciatuum.

Inter cetera vero mysteria praecipuum habebatur Taurobolium, quo nempe tauri mactati sanguine expiandi turpiter adspangebantur; quod descripsit Prudentius in Martyrio Romani vers. 1046.

*Hunc inquinatum talibus contagiis ,
 Tabo recentis sordidum piaculi ,
 Omnes salutant , atque adorant eminus :
 Vilis quod illum sanguis , et bos mortuus
 Foedis latentem sub cavernis laverint .*

Hinc institutum est apud Romanos Mithram effingi sub imagine Iuvenis Persico habitu ornati , qui stratum taurum premens , cultro in guttur adaeto , illum confodit : quod etiam in hac Gemma expressum videtur , cui plerumque marmora Romae praesertim obvia consentiunt .

At praeter mysticam sacri rationem , physica quoque argumenta excogitata sunt , quibus ea sculpturae forma confirmaretur ; nam sub imagine tauri Lunam intelligebant , quam veluti fugientem Sol perpetuo cursu insequitur , iuxta Statium Thebaid. 1. in fine :

Indignata sequi torquentem cornua Mithram ;

quem locum ita explicat Lactantius : *Quae interpretatio ad Lunam pertinere dicitur ; nam indignata sequi fratrem , occurrit illi , et lumen subtexit . Sol enim Lunam minorem potentia sua , et humiliores docens , Taurum insidens cornibus torquet : quibus dictis Statius Lunam bicornem intellegi voluit .* Hanc opinionem mirifice comprobat Musei nostri Lucerna Tom. I. num. 99. ad similitudinem Taurini capitis efformata , cum inscriptione : ΑΡΘΕΜ . ΙΕΡΟC . *Dianae sacrum .* In alio vero sensu , quum Luna eadem ac Terra haberetur , per hunc typum significatur , Solem vi radiorum ipsam Terram pervadere , atque quodammodo ferire , ut ipsa fecundior fructus emittat ; quod non obscure indicat tauri cauda , plerumque in Marmoribus in spicas definens .

Ca-

Canis, qui tauro adlatrat, facile significat acriorem Solis vim fieri, quum Canis astrum, quod Caniculam, vocant, percurrit, de quo Manilius Lib. V. vers. 206.

*Cum vero in vastos surgit Nemeaeus hiatus,
Exoriturque canis, latratque Canicula flammans,
Et rabit igne suo, geminatque incendia Solis,
Qua subdente facem terris, radiosque movente,
Dimicat in cineres Orbis, fatumque supremum
Sortitur, languetque suis Neptunus in undis.*

Occurrit etiam facilior, et promptior ratio, cur fere semper Tauro Canis iungatur; nam Canis constellatio Tauro proxima est; adeo, ut Sole Taurum percurrente, ob radiorum proximitatem, astrum Canis iam non adpareat, et quasi occidere videatur: quod manifeste declaravit Macrobius in Somnium Scipionis Lib. I. Cap. 18. „ Signum, „ quod cum Sole oritur, et cum Sole occidit, semper „ occulitur; adeo ut vicina astra Solis propinquitate „ celentur. Nam et Canis tunc, quia vicinus Tauro est, „ non videtur, tectus lucis propinquitate; et hoc est, quod „ Virgilius ait:

„ *Candidus auratis aperit cum cornibus annum*
„ *Taurus, et adverso cedens Canis occidit astro.*

Non enim vult intelligi, Tauro oriente cum Sole, mox in occasum ferri Canem, qui proximus Tauro est; sed occidere eum dixit, Tauro gestante Solem; quia tunc incipit non videri, Sole vicino.

Adstant hinc inde, ut in ceteris Mithriacis Marmoribus, gemini Adolescentes pari Persico habitu induti. Horum

prior facem adtollit; posterior humi defigit: quibus Dies, et Nox, ut nemo non videt, significatur. Corvi ratio non minus perspicua est; nam, ut ait Aelianus Lib. 1. Cap. 48. *Soli sacer est, et famulus; ideoque divinandi vim habet*. Quam quidem virtutem ita deridet Clemens Alexandrinus apud Eusebium de Praepar. Evang. Lib. 1. Cap. 3. *Corvi illi, quos ad responsa reddenda homines erudiere*. Hinc inter symbola Mithriaca a Graccho everfa, a B. Hieronymo etiam Corvus enumeratur: *Specum Mithrae, et omnia portentosa simulacra, quibus Corax, Niphus, Miles, Leo, Perses, Helius, Bromius pater initiantur, subvertit, fregit, exussit*. Quamquam haec non tam symbola, quam gradus initiationis habebantur; quod constat ex Porphyrio de abstinentia: *In mysteriis Mithrae communionem, quam habemus cum animalibus, subindicare volentes, per animalium nomina consueverunt nos interstinguere; adeo ut eos, qui iam initiati participes sunt eorumdem sacrorum, Leones vocent, ipsasque feminas Hyaenas, famulantes autem Corvos. Itidem in Patribus, Aquilae enim, et Accipitres hi adpellantur: et qui Leonina sumit, circumponit sibi omnigenas animalium formas*.

Scorpius, qui Chelis genitalia tauri adprehendit, ad physicam rationem referendus est; nam post aequinotium autumnale ad Scorpionem declinat: Solis vi refrigescente, terrae vis feminalis reprimitur, et coarctatur: quapropter, ut refert Plutarchus de Iside, et Osiride, festum ab Aegyptiis celebrabatur, quo Solis baculos natos esse dicebant: *Significantes Solem veluti fulcro, et baculo indigere, et caloris, et luminis aliquam partem esse diminutionem*.

Postremum huius nostrae Mithriacae Gemmae emblemata, quod et in ceteris fere semper recurrit, draco est, cuius

cuius maxima cum Sole relatio habetur apud Macrobi-
um Saturnal. Lib. 1. Cap. 20. *Propterea et ad ipsum Solem
Species draconis refertur ; quia Sol semper, velut a quadam
imae depressionis senecta, in altitudinem suam, ut in robur,
revertitur iuventutis.*

IN ALTERA GEMMAE PARTE

ANIMARVM TRANSVECTIO

IN perrara hac Gemma defuncti anima repraesentatur
ad Elysios contendens : quod argumentum, quum pecu-
liari Dissertatione DE TRANSVECTIONE ANIMARVM in-
fra pertractatum sit, hinc supervacaneum est, ut pluribus
de eo hoc loci differamus.

TABVLA CLXXXVI.

GEMMA MAGICA

MERCVRIVM in hoc typo facile agnosco, cui cal-
ceamenta viatoria, et alas tergo inhaerentes Etru-
sci tribuerunt : quod proposita eorum Vascularia supelle-
ctile, ex eorum picturis perspicue adparebit. Geminis vero
stellis hic Deus insitens, ac veluti inambulans, quodam-
modo proprium officium, quo Deorum nuncius inferna,
atque superna penetrare credebatur, videtur indicare. In-
scriptio tamen, ut ceterae omnes, quae in hisce amuletis
occurrunt, nemini adhuc perspicua, utpote quae nec sen-
sum, nec sonum reddit, facile evincit hanc etiam Gemmam
in illarum censum esse reponendam, quas proprio nomine
Magicas adpellandas esse in Prolegomenis, et alibi monui-
mus.

mus. Ars illa sine arte, et inane hominum propositum, quod nunquam certo constabat, ex omnibus Deorum imaginibus accipiebat, ex quibus conflaret hasce fallacias, quibus credulis imponeret. Hinc nulla unquam in hoc genere Antiquitatis constans forma occurrit: parerga vero ita importune, atque inepte confarcinantur, ut obruant potius mentem, atque confundant, quam typum vel minimum inlustrant.

*T A B V L A C L X X V I I .
E T C L X X V I I I .*

PASTOR OVIFER

INVOLVTVM pretiosi huius lapilli sensum integra Disertatione, in altera huius Operis Parte proponenda, inquirendum censuimus; nam eius symbola ita aequivoca sunt, ut aequae ad Christianos, et ad Ethnicos, demum et ad Gnosticos, commode trahi possint.

T A B V L A C L X X I X .

GEMMA MAGICA

SOLEMNIS est in hac Gemmarum Classe IMAGO MILITIS GALLINACEO CAPITE instructi, qui ferula, et clypeo, et thorace insignitus, serpentinis pedibus insistit. Numen hoc equidem triforme, eiusque symbola, facile ad Solem referri possent, si hi, qui hosce iocos, atque ludibria credulorum confinxerunt, ad communem Mythologiam respexissent. Constant vero fere semper ex
iaspi-

iaspide viridi, sanguineis maculis distincto, quem Heliotropium vocant: quod genus lapidis maxime in magicis sculpturis probatum est. Inscriptio huic quoque iconi fere communis est, $\text{IA}\omega$, ut plurimum corrupta, et foede inversa; ut nec in una vocula exprimenda harum ineptiarum Artifices constantes fuerint. At de his fufius agendum erit in Dissertatione DE GEMMIS BASILIDIANIS, in altera huius Operis Parte proferenda.

T A B V L A CXC.

GEMMA MAGICA

TYPVS idem fere est, qui in priore sculptura cernitur. Vnum tantum singulare habet hoc praesens spectrum, quod quum ceteri omnes gallinacei Milites parmula muniti sint, hic eius loco coronam ex geminis stolonibus compactam exhibet.

T A B V L A CXCI.

GEMMA MAGICA

HAEC etiam imago aliquantulum a communibus recedit; nam in ceteris Milites galli speciem gerentes serpentinis pedibus innituntur; hic vero sedere videtur. In clypeo ignotum caput inter stellas conlocatum ostendat; quae facile ad Astrologica deliramenta referenda sunt. Fasciam undantem, et veluti vento inflatam, ipsum Caelum significare (quemadmodum in Lunae peplo Deae Noctis, ceterarumque caelestium Dearum imagines saepe ob-

observavimus) putaremus, si qui ista sculperunt, vel minimum communibus Mythologicis institutis paruissent.

T A B V L A CXCII.

G E M M A M A G I C A

ITERVM se nobis conspiciendum offert idem spectrum in hoc Heliotropio Musei nostri, qui hinc inde inscriptus est. Praeter clypeum, in quo Sol expressus est, etiam fuscina, Neptuni insigne, Miles gallinaceus armatur, praeter ceterorum consuetudinem.

T A B V L A CXCIII.

G E M M A M A G I C A

IN hac tessera, decussi signata, praeter communia ornamenta, Luna, et hoc amplius stellae continentur. Gemma ista singulari artificio supra modum ceterarum, insculpta est, et utrinque figurata: ipsa quoque sui mole spectabilis est.

T A B V L A CXCIV.

EIVSDEM GEMMAE PARS AVERSA

TYPVS Solis, qui Leoni insistit, eius astri in illo signo decursum significat. Crocodilus vero inferne constitutus ad physicam aliquam rationem pertinet. Nam grande aliquid sibi videbantur cogitasse harum rerum

Ar-

Artifices, si pugnantium elementorum symbola contra-
posuissent, ut utriusque excrescentem vim contraria vir-
tute temperarent. Harpocrates Soli adstat; sic enim pla-
cuit Artifici. Hac epigraphe: ΙΑΗ. ΚΑΚΩ. Nomen Dei
pessimo adtributo malignitatis conrumpitur; cuius ratio
non nisi ab Artifice, deliramentis pascente imperitum vul-
gus, expectanda est.

T A B V L A CXCIV.

GEMMA MAGICA

GEMMAM hanc mihi dono oblatam ab Ornatissimo
Viro Dominico Iordanio, S. Stephani Equite, et
Patricio Pifaurensi, Diatriba XI. ad Ornatissimos eius Filios
data, explicare placuit, mox in altera huius Operis parte
proferenda.

T A B V L A CXCVI.

GEMMA MAGICA

DOLENDUM profecto est, Gemmam hanc et mole, et
opificio conspicuam, qua lectissimum Iani Planci
Arimin. Museum non mediocriter ornatur, inferiore sui
parte perdita corruptam superesse; nam figuram OPHIVCHI
seu Serpentarii exhibet, cuius gestatione adversus venena
hominem praeservari tradiderunt. Membra omnia inscripta
sunt; quemadmodum observatur in altera Gemma, quam
Historiae sacrae parens Baronius publicavit ad annum
Christi cxx. num. x. Rursus vero alteram huic simi-
lem sequenti numero producimus: at scriptura in omni-
bus non modo differt; sed adeo horrida est, atque bar-

bara , ut nec sonum reddat , aut pronunciari patiatur .
De his tamen fufius a nobis ætüm eſt in ſequenti Dia-
triba DE GEMMIS BASILIDIANIS .

T A B V L A C X C V I I .

G E M M A M A G I C A

A M E T H Y S T V S iſte ingentis magnitudinis nuper mihi dono datus eſt ab egregio Iuvene Thoma Strami-
giolio Piſaurenſi , harum rerum ſtudioſiſſimo , cui propte-
rea pro accepto beneficio gratiam cenſui fore rependen-
dam : quod mihi certe gratus contigit , ex quo opportu-
na mihi obvenit ad hanc ſeriem inluſtrandam ; quippe
imago OPHIVCHI , qua ornatur , globoso aſtro ſupra ca-
put inſignitur , ea prorsus forma , qua ſaepe diximus tar-
diores ſtellas , frigidioresque fuiſſe figuratas . Ceterum ,
qui in priore Gemma Planciana ſupra caput loto ita orna-
tur , ut quodammodo Horum referat ; heic alis Mercuria-
libus inſignitur : quod a peculiari hominum religione , qui
haec ſibi amuleta fieri committebant , prout quiſque vel
alteri Numini obſtrictus eſſet , vel Planetas ſuos vellet ex-
primere , pendebat . Hanc vero Serpentarii imaginem prae-
fidio eſſe adverſus venena , diximus in Obſervationibus ad
Tabulam C X C V . ubi Camilli noſtri Leonardi auctoritatem
adduximus . Nunc ex eiufdem penu duo alia notanda
ſunt , quae huic typo noſtro egregie conveniunt . Sic ille
circa finem Operis : *Figura hominis tenentis laurum , ſeu
palmam in manu dextra portantis , efficit cauſarum , et prae-
liorum victorem , amabilem , ac potentem in regione ſua conſti-
tuit . — Hominis alati figura habentis ſub ſuis pedibus ſerpen-
tem ,*

rem, ac tenentis caput eius in manibus, divitem, prudentem, et amabilem ab omnibus gestantem efficit. Quid hac auctoritate aptius reperiri poterat ad hoc amuletum explicandum? Nam haec imago, et ipsa alata est, quum Mercurii more pinnulis caput ornatum habeat. Lemmata vero per singula membra disposita, si vocem ΙΑΩ excipias, quae in omnibus fere magicis caelaturis recurrit, haud perspecta mihi omnino sunt. Fortasse litterae omnes initiales totidem verborum exstiterunt, sive potius numeros significarunt; aut si quid aliud ineptius excogitatum est.

Duplex, quae in serpentis dorso dictio notatur. ΑΧΙΩ, aliquam cum Graecorum ΑΚΙΩΣ adfinitatem habet, qua incorruptum, atque intactum vermibus significatur: adversus quorum morsus, ceterorumque serpentum animalium haec, ut diximus, amuleta adparabantur.

TABVLA CXCVIII. ET CXCIX.

GEMMA MAGICA

IASPIS sanguinei coloris summo artificio hinc inde exsculptus, mihi ab eodem amantissimo Stramigiolio ad pulcherrimum hoc GEMMARVM ASTRIFERARVM Syntagma integrandum opportune dono datus; quippe qui inter Gemmas averruncatorias, et prophylacticas locum iure ac merito obtinebat: nam Veteres putabant Gorgones hasce, in clypeis, in anulis, vel e collo gestatas, terribilem hominem, et cunctis formidabilem efficere; quod etiam adiecta a tergo precatio praestare putabatur. Eam tamen ad priorum Gemmarum Scholam pertinere docet nos postrema dictio ΚΑΝΧΝΟΒΙ, quae aliis ΚΝΟΤΒΙΣ, et ΧΟΑΚΝΟΤΒΙΣ

adpellatur , quibus geminos ex triginta sex Decanis , ut dictum est , adpellabant .

T A B V L A C C.

SACRVM CHRISTI MONOGRAMMA

DOLEBAM fane meum hunc qualemcumque laborem , qui in GEMMIS ASTRIFERIS explicandis haecenus impensus est , in quo tot Gentium deliramenta , fabulas , atque superstitiones scrutari debuimus , sine aliquo Christianae pietatis vestigio in publicum proferri ; quod summo , et vero , divino Numini obsequium aliquod reddendum esse testaretur , ex quo depulsa vetustatis caligine , nos in admirabile lumen suum vocavit. Ego etsi minime dubito haec gentilitatis vestigia tropaea esse Christianorum , et Veritatis triumphantis ; adtamen mihi placuit ex eotypis Musei nostri , e quorum copia multa in hanc Collectionem fideliter translata sunt , Gemmulas Christianas evolvere ; inter quas unam tantum ASTRIFERAM venerabili ac sacrosancto CHRISTI Monogrammate consignatam , quam heic exprimendam curavimus , invenire datum fuit. Hanc vero quia peculiari Dissertatione explicavimus in altera huius Operis Parte exhibenda , hoc loci luculentioris explanationem mittendam esse duximus .

Ex pictura ant. vitrei Calicis Christiani.

D E G E M M I S

BASILIDIANIS

D I A T R I B A

IOANNIS BAPT. PASSERI

NOBILIS EVGVBINI

I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

DIATRIBAE ARGVMENTA

- I. **P**raestat GEMMAS BASILIDIANAS a ceteris, praesertim Magicis, discernere, praecipue in usum Historiae Ecclesiasticae confirmandae.
- II. Gemmae, quae communiter Basilidi tribuuntur, et sensu, ac nomine haudquaquam proprio ABRAXAE nuncupantur, ad Magos pertinent.
- III. Inscriptiones illarum nihil cum Basilide, ceterisque Haereticis commune habent.
- IV. Id ut ostendatur, quae fuerit doctrina Basilidis expenditur.
- V. Gnosticorum quoque, quae nam fuerit disquiritur.
- VI. Quae demum Ophitarum.
- VII. Omnium vero doctrina cum hisce Gemmis insculptis confertur, et nec minimum quidem convenireprehenditur.
- VIII. Deus Galiceps ad Basilidianos non pertinet, sed ad Solem.
- IX. Nec Serpens radiatus ad Ophitas spectat.
- X. Voces Basilidianis adfines in his Gemmis expressae ad eorum Scholam non adtinent.
- XI. Nec vox ABRAXAS.
- XII. Ingens copia earundem Gemmarum; prodigiosa varietas, et artificii operositas evincit ab una Haereticorum Schola proficisci non potuisse.
- XIII. Magi, Astrologi, Medici etc. Gemmas vulgo Basilidi adtributas confinxerunt.
- XIV. Decanorum nomina ex Gemmis eruuntur, cumque vulgaris comparantur.
- XV. Subiiciuntur pleraeque earum Gemmarum inscriptiones usitatis notis expressae, earumque sensus tentatur.
- XVI. Sequitur earundem Vocum Indiculus, alphabetico ordine digestus.

J. V. Sc.

Jasp. utring. Scal. ex Musæo Cappello.

DE GEMMIS BASILIDIANIS

D I A T R I B A

AD EMINENTISSIMUM PRINCIPEM

S. R. E. CARDINALEM BIBLIOTHECARIVM

ANGELVM MARIAM QVIRINIVM

PONTIFICEM BRIXIENSEM

NUPER in ordinanda serie GEMMARVM ASTRI-
FERARVM, quum multae ad manus venif-
sent, quarum emblemata a communi veterum
Sculptorum forma, et mente penitus recedunt;
quippe quae monstrosis quibusdam imagini-
bus, et barbaris inscriptionibus refertae sunt, quae com-
muni vocabulo ABRAXEAE, seu BASILIDIANAE apud
Eruditos audiunt: atque ex his quum perpaucae, quia.

ASTRI-

ASTRIFERAE sunt, vel ex meo, vel ex alieno penu, ad hanc Syllogen integrandam selegissem; dubitare coepi, PRINCEPS EMINENTISSIME, iure ne veritatem, an potius vulgi imperitiam sequuti, BASILIDIANAS illas adpellemus; et an revera Sectatoribus Basilidis, Gnosticis, atque Ophitis id operistribuendum sit; seu potius alteri hominum Sectae, quae nihil cum hisce desertoribus commune haberet. Maxime vero refert Veteres horum operum auctoresprehendere; quippe quia quum viderim aliquando Ecclesiasticae Historiae Scriptores haec signacula exhibuisse ad earumdem Haeresum narrationem confirmandam; e Christiana re publica fore duxi, ut si quis error in hac re, obrepisset, patefieret, et tanti momenti studium nonnisi certissimis argumentis fulciretur.

II. In hac vero haesitatione, ut aliquid certi statuerem, Gemmas omnes, quae ad hanc Classem pertinere videbantur, qua in ipsis prototypis, qua in eotypis constanti cera diligenter exceptis, quos copiosissime in meis Cimeliis fervo, qua in iconibus aeri incisis, et a Scripto-ribus publicatis, lustrare coepi. In primis vero Macarii, et Chislezii conlectionem nimis fero ad me delatam putavi adeundam, ut mihi imaginem aliquam universalem, integrae huiusce Classis in mente mea delinearem, atque animo conciperem: quod ubi factum est, summam scientiae Basilidianae, atque Gnosticae ab ipsis Sanctorum Patrum fontibus hauriendam duxi. Dein contuli haec cum Haereticorum doctrina; quod sollicito admodum studio praefiti: scrutatus in singulis, si quid barbarorum nominum, quae illi invexerant, scriptum in Gemmis legeretur; et ille divinitatis adspectus, quem impie invexerant, in eisdem sculpturisprehendi potuisset. At tantum abfuit,

ut

ut nullus Haereticorum error inter eas deprehenderetur; adeo ut mihi credendum statuerim, in hac Antiquitatum conlue vix aliquid reperiri, quod Haereticorum manu exaratum sit; quin potius illam totam Sagis, Hariolis, Maleficis, Circulatoribus, atque eiusdem farinae Sycophantis, quos communi vocabulo, non scientiae, sed imposturae, MAGOS adpellamus, referendam esse deprehendi: nec proinde, quum haec genera lapillorum ad manus venerint, (sunt enim omnium obvii) alio nomine, quam MAGICORVM adpellari oportere; quippe quia a maleferiatis hominibus, rudi plerumque Minerva insculpti sunt ad simpliciorum credulitatem inludendam; nam in multis prodesse callidissime, didicant. Hinc tanta in illis symbolorum inconstantia deprehenditur, ut in mentem quidquid fortuito veniret ex prodigiosis rerum nexibus compacta, ad terrorem vulgi captandum, arcanamque scientiam, quae nulla penitus erat, in ipsa obscuritate adfectandam, confarcinarent.

III. Fateor tamen nonnulla vestigia Basilidiani erroris aliquando in his me deprehendisse, praecipue in lemmatibus, quae Gemmis addita sunt. At symbola penitus repugnant, et a Schola Basilidis adeo distant, ut ea nominum portenta sine ullo delectu, nulloque adhibito consilio intrusa videantur; nihilque in illis probatum sit, quam sola deformitas, unde Romano homini rerum inscio oriretur admiratio. Quapropter ex hisce Gemmulis, quot perlustrare potui, inscriptiunculas feligendas duxi, et veluti in album referendas, ut ex omnibus una collatis, et veluti commissis adpareret, qua mente, quoque ingenio in hisce naeniis confingendis Artifices uterentur. In quo quidem negotio non parum laborandum fuit, ut a litteris quibusdam magicis, atque huic Sectae propriis,
Vol. II. Ff di-

ditiones expurgarem , ut illas magna ex parte Graecis notis redderem ad faciliorem usum adcommodatis . Praeterea in dictionibus ipsis seiungendis summopere haesi ; quippe quae nulla interpunctione distinguuntur . Quae vero aliquam cum Graecis adfinitatem fervare videbantur , facilius distinctae sunt ; nec abs re factum esse credidi , si quibusdam interpretatio e regione iungeretur , quod in fine huius Diatribae in adlato laterculo exhibetur . Continent enim , ut plurimum , precatiunculas , sive potius auguria sanitatis , divitiarum , victoriae , et his similia , quibus consequendis summopere conferre putabantur , si quis haec periapta , statim tempore , et superstitiosis quibusdam observationibus elaborata , seu digito inserta , seu collo suspensa detulisset .

IV. Vt autem ad argumentum propius adcedamus , referre opus est , qui nam fuerint eorundem Haereticorum errores . De Basilidianis quidem haec habet D. Irenaeus Cap. XXIII. *Basilides autem , ut altius aliquod , et verisimilius adinvenisse videatur , in immensum ostendit sententiam doctrinae suae ; ostendens Nun primo ab innato Patre (hunc barbaro vocabulo Abraxas adpellasse inferius demonstrabimus .) Ab hoc autem natum Logon ; deinde a Logo Phronesim ; a Phronesi Sophiam , et Dynamin ; a Dynami autem , et Sophia Virtutes , et Principatus , et Angelos , quos et primos vocat , et ab his primum Caelum factum ; dehinc ab horum derivatione alios item factos : aliud Caelum simile priori fecisse ; et simili modo ex eorum derivatione alii facti essent Antotypi eis , qui super eos essent : aliud tertium deformasse Caelum , et a tertio deorsum descendentium quartum , et deinceps iuxta eummodum alteros , et alteros Principes , et Angelos factos esse dicunt , et Caelos trecentos sexaginta quinque : quapropter et*

tot

tot dies habere annum secundum numerum Caelorum. — Esse autem Principem ipsorum eum, qui Iudaeorum putatur esse Deus: et quoniam hic suis hominibus, idest Iudaeis, voluit subiicere reliquas gentes, et reliquos omnes Principatus contrastetisse ei, et contra egisse; quapropter et reliquae resisterunt gentes eius genti. Innatum autem, et innominatum. Patrem videntem perditionem ipsorum, misisse primogenitum Nun suum; et hunc esse, qui dicitur Christus in libertatem credentium ei. Summum vero Basilidis Deum, quem innatum Patrem nuncupat Irenaeus, et a quo Nun genitus est, proprio nomine adpellavit Tertullianus de praescription. Cap. XLVI. Postea Basilides Haereticus erupit; hic esse dicit summum Deum nomine Abraxam. Idem etiam tradidit D. Epiphanius Haeresi XXIV. et Augustinus loco citato. Eius vero nominis duplex, ut opinor, potestas fuit; nam primo ab Hebraica lingua detortum videtur, nempe a voce אב Ab, Pater, et a ברא barà, creare, unde fit בורא Creator: unde per particulam A negativam, Patrem increatum ex ingenio confinxit. Altera vero paene Caballistica est, quam nobis exponit Tertullianus loco citato: Ab istis Angelis, cccLXV Caelos institutos, et mundum in honorem ABRAXE, cuius nomen hunc in se habebat numerum computatum: quem locum ita explicat Baronius ad annum CXX. A, et B unum et duo. P, et A centum, et unum. C, et A ducenta, et unum. E sexaginta sunt, quae simul iuncta efficiunt cccLXV. Nam non ABPAEAE, sed ABPACAE legendum esse, idem Baronius contendit, et probat. Hanc etiam numerorum supputationem tradidit D. Irenaeus, et Augustinus loco citato. Qui vero apud Basilidianos Iudaeorum Deus habitus sit, prosequitur Tertullianus: In ultimis quidem Angelis, et qui hunc fecerunt mundum, na-

vissimum ponit Iudaeorum Deum, idest Deum Legis, et Prophetarum, quem Deum negat, sed Angelum dicit. Huic sortito obtigisse semen Abrahae; atque ideo nunc de terra Aegypti filios Israel in terram Canaan transtulisse. Hunc turbulentiorum prae ceteris Angelis, atque ideo et seditiones frequenter, et bella concutere; sed et humanum sanguinem fundere. Christum autem non ab hoc, qui fecerit mundum, sed ab illo Abraxa missum venisse in phantasmate, sine substantia carnis.

V. Vidimus, quae nam sententia de Deo steterit Basilidianis; nunc aliqua de Gnosticis adtingamus, ut ea etiam cum hisce signaculis conferamus. Et haec quidem de illis Irenaeus Lib. I. Cap. 34. Loquuntur esse quoddam primum lumen in virtute Bythi beatum, incorruptibile, et interminatum. Eunoëam autem eius progredientem filium. Sub his autem Spiritum Sanctum esse; dein et tertium masculum, quem Christum vocant. — Hic quoque tertius quartum generavit, et quartus ipse generavit filium: de quinto sextum filium generatum dicunt, et sextus septimum generavit; sic quoque hebdomada profecta est apud eos, octavum matre habente locum. Sanctus vero Epiphanius Haeresi xxvi. Gnosticorum protoparentem Barbellonem adpellat; reliquorum vero nomina complectitur Irenaeus, quae sunt, Ialdabot, Iao, Sabaoth, Adoneus, Eloëus, Oreus, Astaphaeus. Non negaverim tamen sub Gnosticorum communi nomine etiam Basilidianos censitos, ut est apud Hieronymum Epist. xix. et Eusebium in Chronico Lib. iv. Cap. 7. qui omnes fere huius temporis Haereticos ita nuncupari consuevisse tradunt. Adtamen, sicut a diversis Auctoribus singulae Sectae procedebant, ita et peculiaria dogmata profitebantur.

VI. At nihilo meliora sunt, quae eorum adfines Ophitae tradiderunt; quorum studium eo conlimasse visum est,

est, ut inimicitiam omnem, quam Deus Optimus Maximus inter homines, et serpentem constituerat, penitus abolerent; et excogitatis quibusdam mysticis in serpente virtutibus, ex pessimo illo animantium Deum constituerent. De his haec Epiphanius Haeresi xxxvii. perspicue memorat: *A Nicolao, et Gnosticis, ac prioribus aliis Sectis hi effloruerunt, quos Ophitas, hoc est Anguineos, ab ANGELO illo, quem celebrant, adpellare solent. Sed horrenda sane sunt, quae homines isti, ut ita dicam, eructant ab illo esu, velut tetro quodam odore referti. Serpentem quippe novi cuiusdam instar Numinis venerantur. Christum se illorum esse Serpentem praedicant. — Huic vero scientiam omnem tribuunt. Itaque profitentur, Serpentem hominibus scientiae omnis auctorem existisse, indeque fabulas meras, quas pro mysteriis habent, commenti sunt; quum nihil aliud praeter mimorum ludicra, ridicula prorsus, et inania sint. Rursus de illis haec legimus apud Tertullianum: Qui Ophitas nuncupantur, Serpentem magnificent in tantum, ut illum etiam ipsi Christo praeferant. Ipse enim, inquiunt, scientiae nobis boni, et mali originem dedit. Huius animadvertens potentiam, et maiestatem Moyses, inquiunt, aereum posuit Serpentem, et quicumque ipsum adspexerunt, sanitatem consecuti sunt. Ipse, aiunt praeterea, Christus in Evangelio suo imitatur Serpentis ipsius sacram potestatem, dicendo „ Et sicut Moyses exaltavit Serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium Hominis. Hanc vero dignitatem Serpenti deferebant, quod id animal et copia spirituum abundet, et igneae naturae sit, insuper, et celerrimum; et quod sine exteriorum membrorum adminiculo cursum expediat, et super omnia, quod diuturnae admodum vitae sit; exutoque subinde spolio, identidem iuvenescat, et, ipsa sui indole succurrente, iacturam*

aeta-

aetatis novis veluti natalibus reficere videatur : quae fuit sententia veteris illius Tauti apud Eusebium Lib. i. de Praepar. Evangel. Cap. 9. Haec in summa fuit eorundem nebulonum opinio ; cui communi calculo usque adhuc Gemmae Magicae, tanquam si illorum mysteria continerent , adtributae sunt . Constat siquidem Basilidianos amuleta quaedam venditasse , de quibus sic Irenaeus Lib. i. Cap. 23. *Vtuntur autem et imaginibus , et incantationibus , et invocationibus ; et reliqua universa parerga , nomina quoque quaedam effingentes , quasi Angelorum , adnunciant .* Divus quoque Augustinus in Libello ad *Quod vult Deus* scripto , haec de illis tradit : *Amatoria Carmina studiose discunt .* De Gnosticis demum eadem testatur Nicephorus Hitor. Eccles. Lib. iv. Cap. 3. *Non puduit propalam artem magicam exercere , Gloriam aucupabantur , et se se efferebant artibus curiosis per eos , quos sibi conficiebant , Genios , per somniorum visiones , et per adseßores Daemones .* Quibus testimoniis adducti Eruditi credere non dubitarunt , huius Sectae homines prophylactica signacula facere consuevisse , illaque longe , lateque effudisse ; cui sententiae , et nos quoque subscribimus , et neque illi vel minimum repugnamus .

VII. At difficultas in eo manet , an faex illa incultorum lapillorum , qui nihil Historiam profanam iuvant , nihil Mythologiam , nullas Picturae suppetias ferunt , nullius denique auxilii sunt bonis artibus (vere ingenii tormenta , atque oculorum cruciatus dicendi) ad istos Basilidianos , eorumque sobolem referenda sit ; quod ego minime admitto : nam nullum Basilidianae scientiae testimonium in illa deprehendo ; quin potius e contra non Haeresim , sed puram putam Idololatriam continere mihi semper visa est . Quod ut per partes , et veluti perspicua demonstratione

stratione adsequamur, adeamus quaeso illarum seriem ab egregio Chifletio inlustratam. Tabula quidem I. habet typum Solis, qualem in nummis observamus. Tabula IX. et X. Harpocratem: Bacchum in XI. Anubim in XII. et XIII. Dianam triformem in XIV. Hermas in XIX. Rursus in XXI. Iovem, Mercurium, Dianam, et Charites: in XXII. Herculem Leonicidam: in XXV. Vestam, quae quidem differentia in pauculis illis etiam, quas inter ASTRIFERAS exposuimus, occurrit. In aliis monstrosae quaedam imagines observantur, hominum, qui quatuor alis muniti inter lanceas incedunt: quae, vel Saturnum, vel Aeternitatem demonstrant; nec magis Basilidianae sunt, quam quod sint Mexicanae. Rursus Crocodili, Sphynge, Harpyae, Accipitres, Muscae, Locustae, Formicae, aliaque id genus insecta, sive animalium portenta, verborum nodis involuta, nihil cum Basilidianis commune habent. Redundant praeterea Gemmae istae Mithriacis mysteriis, Eleusiniis, Orgiis, Isiacis, atque omnium paene initiorum vestigia, omnium purgationum, aut expiationum symbola praeseferebant: quae Basilidianis adtribuere, idem prorsus foret, ac dicere ipsos fuisse omnibus omnia. Multa quoque ex his eruuntur, quae ad animarum metempsychosim, et fabulam Pychae pertinent, quae Philosophum magis, quam Haereticum sapiunt. Quid dicam de Gemmis Astrologicis, in quibus vel Decanorum fabulae, vel Stellarum ioci, aut ineptiae Planetarum, per quasdam ambages, et notas huic imposturae consuetas, tam saepe luduntur? Nexus litterarum, et verborum glomi, qui per inusitatas quasdam significationes ad Planetarum vim referuntur, communi errore adsignantur Basilidianis; in quibus tamen ipsi semetipsos non adgnoscerent. Multae demum Medicorum vanitatem

tatem referunt ; si tamen divinae illius artis nomine dignandi sint , qui , omni scientia destituti , haec sphragismata confinxerunt . Huc referendae illae humanarum imaginum species , quarum membra tota inscripta adparent ; nempe quae nomina continebant potestatum , quae membrorum singulorum vim , et sanitatem tuerentur ; ut paene videatur inlitteratissimos homines invexisse in Gemmis speciem quamdam *hominum litteratorum* . Harum unam vulgarat olim ad annum Christi cxx. Eminentissimus Ecclesiasticae Historiae Parens Baronius , iterumque recusa est in Praefatione apud Macarium : geminas autem non imparis dignitatis , alteram ex Dactyliotheca nostra produximus ; tertiam demum ex Museo Iani Planci , quas editas in Tab. cxcvi. et cxcvii. vide in altero Astriferarum Volumine . Has vero Gemmas si Basilidianis explicandas exhibeamus , se ipsos a nobis derideri putabunt .

VIII. Praeterea obvius est in hisce Gemmis Deus ille GALLICEPS (sed blandiamur Artificibus obscuritati studentibus , atque illum adpellemus Deum ΑΛΕΚΤΟΜΟΡΦΟΝ) qui praeter thoracem , et manus , nihil hominis habet : cuius pedes ex serpentibus constant ; caput vero ex gallo habet : cristatus ut plurimum , quandoque *cervicorniger* , ut apud eruditissimum Chifletium Gemma VIII. quandoque ΛΕΟΝΤΟΜΟΡΦΟΣ , ut in Gemma XXXIV. denique et ΚΤΝΟΜΟΡΦΟΣ , ut in mea Gemma . Deum hunc , ex quo fere ΙΑΩ , vel ΑΒΡΑΧΑΕ utroque nomine audit apud Eruditos : quamquam mihi non videatur nomen imaginis , sed invocatio in his Gemmis , ipsa licet sculptura discrepantibus , fere communis . Ego vero Deum hunc , qui tantas admittebat formas , Magorum *Pantheum* fuisse adfirmarim . Nonne hoc evincit ex ceteris Diis tam
fre-

frequenter mutuatus adspectus? Scrutemur praeterea symbola, quae utraque manu praefert: nempe Minervae galeam, coronam victoriae, fulmen Iovis, tridentem Neptuni, gladium, et lanceam Martis; et iam minime dubitabimus omnium Deorum adtributa in hoc unum commentum confluisse. Quod si placeat ipsum proprio nomine, IAVM adpellare, praesto est nobis auctoritas Oraculi Clarii apud Macrobius, ipsum veluti *Pantheum* celebrantis.

Dic omnium supremum Deum esse 1A0:

Hieme quidem Plutonem, at Iovem vere incipiente,

Et Solem aestate; autumno autem mollem 1A0.

Solemnia vero huius spectri ornamenta sunt parmula, atque aurigarum flagellum, quae ad Solem potius, quam ad ceteros Deos pertinent; praecipue ubi gallinaceo capite munitum est: *Gallinaceum certe Soli sacram avem celebrant, quod cantu Solis reditum nunciet*; ut testatum facit Pausanias Eliacor. prior. Clypeum quoque Soli adtribuit Martianus Capella de Nupt. Phil. in eius eleganti descriptione, sinistra habere adfirmans lucidissimum scutum; dextera vero micantem facem: quod quidem adtributum, adludit ad Caeli rotunditatem; ob quam Tragicorum Princeps concivis noster Accius dixit in Agamemnone:

In altissimo Caeli clypeo temo superat stellas.

Flagellum quoque illi adtribuit Orpheus in eius Hymno:

Flagello stridulo quadriiugum currum persequenti:

Solem praeterea ita describit Prudentius contra Symmachum:

*Hoc fidus currum, rapidasque habere quadrigas
 Commenti, et radios capitis, et verbera dextrae
 Infferunt nitido fulgere polita metallo.*

Macrobius quoque Saturnal. Lib. 1. Cap. 23. hoc argumento utitur, ut Iovem Assyriorum eundem ac Solem esse adstruat: *Quia simulacrum eius aureum specie imberbi instat, dextera elevata, cum flagro in aurigae modum.*

IX. Aliud praeterea monstrum in hisce Gemmis videre est, Draconem nempe, qui ex circumvoluta cauda tumidum collum adtollens, caput arduum in similitudinem iubati Leonis ostentat, aliquando et humanum, ut apud Chiffetium; semper vero sex, aut duodenis radiis ornatum: quem facile Ophitarum Serpentem esse dixeris. At ex Galeno in Libro de *simplicium Medicamentorum potestate* Lib. ix. clare conligitur id inventum longe antiquius Ophitis exstitisse, tamquam illud, quod a vetustissimo Aegypti Rege Necepsos vel repertum, vel traditum iam fuisset. Sic enim ille: *Proprietatem vero aliqui quibusdam lapidibus inesse testantur eiusmodi, qualem revera habet viridis iaspis iuvans et stomachum, et os ventriculi, si adligetur. Inserunt et anulo ipsum aliqui, et sculpunt in eo radios habentem Draconem; quemadmodum et Rex Necepsos in xiii. Libro. Huius quidem lapidis experientiam idoneam habeo, qui torquem ex eiusmodi lapillis confeci, et adpendi ex collo ita demissum, ut lapides tangerent os ventriculi: videbanturque autem non minus in voce, quam si sculpturam haberent, quam Necepsos scripsit.*

Minus vero ad Ophitas pertinere dignoscitur altera, Serpentis imago caudam sibi depascentis, in hisce lapillis obvia. Hic enim typus longe ante Haereticos serpenticolas ab Aegyptiis introductus, atque excogitatus fuerat ad Aeter-

ternitatem significandam, five universum Orbem, seu denique Naturam elementarem, aliasque aniles naenias, quae ipsi iuxta inditum sibi Genium per hasce similitudines, inter quas analogias aliquas reperiiebant, significare consueverunt: vere ventosa, et insolens natio, cuius votum perenne fuit scientias non aperire, sed studiosissimis ambagibus inretire.

X. At minime subvertit modo sententiam nostram; verum illam mirifice confirmat, quod in hisce caelaturis verba quandoque et vocabula Basilidiana reperiantur; nam si quae illa sunt, adeo corrupta videntur, ut translata magis adpareant, atque usurpata ab hominibus longe imperitis ad admirationem adfectandam, quam ab adseclis rerum consciis, atque instituti sectatoribus pronunciata. Adeas, precor, PRINCEPS DOCTISSIME, Indiculum vocum magicarum; nunquam enim invenies *Nun*, *Phronesim*, *Dynamin*, aut *Sophiam*. Quod si Tibi occurrat illarum loco *Nur*, *Lion*, *Sophi*; nunquam certe Basilidiano stylo nomina illa ipsis solemnia dixeris exarata. Rursus si Gnosticatorum *Barbelonem*, *Iadalboth*, *Sabaoth*, *Aloëum*, *Oreum* inquiramus, minime difficultatem solvisse reputabimur, ubi ostendamus ea monstra verborum *Balbois*, *Idili*, *Sabao*, *Eulamo*, *Alonai*, *Oeoi*. Nec minime turbet, si quandoque in hisce lemmatibus inveniamus *Adonai*, *Baraba*, *Gabriel*, *Michaël*, *Rapbaël*, et his similia vocabula, quae non sine divinarum Scripturarum notitia simul atque contemptu haberi potuerunt. Sed quid inde? Soli ergo Basilidiani depositum sacrorum Librorum custodierunt? Scimus equidem diffuso iam ubique Christianae veritatis splendore, sacros Libros etiam per manus Ethnicorum volitasse, praesertim, urgentibus Imperatorum edictis, quum Libros ipsos tradere Christiani compulsi sunt. Fuere praeterea semper (utinam

non fuissent!) pietatis desertores, qui mysteriis nostris imbuti ad debiles fulvertendos vaferrime abusi sunt; quae omnia non sine luctu in Ecclesiastica Historia passim memorantur. Nec magni negotii erat paucula vocabula a Christianis transcribere ad Magiam adfectandam: quod opportunum Sycophantis visum est; quippe quia communiter ferebatur, hisce artibus Christianos uti ad miracula perpetranda, et vim tormentorum eludendam. Si vero omnia simul conferentes, maturius scrutemur, quibus nam imaginibus haec verba coniuncta sint, Iovi, Mercurio, Lunae; manifesta erit Sculptorum fraus, haec pro lubito sibi adrogantium, atque ipsi Idololatriae aptare cupientium; quod utique Haeretici non fecerunt. Ea quoque dici possunt de nomine ΙΑΩ, quod Gemmariis istis Opificibus solemne fuit; nam Ethnicis aequae ac Christianis usurpatum fuit, ut ostendimus in Dissertatione DE GEMMA PASTORALI.

XI. Nec minimum turbat vox altera ABRACAX, quae in hisce lapillis adeo obvia est, ut inde a plurimis Eruditorum ABRAXEAE nuncupentur: quam vocem certo scimus a Basilidianis processisse; eam tamen non ab Haereticis modo, sed et a Gentilibus fuisse adhibitam, ipsisque verae significationis imperitis, pro certo constat. Qui vero fuerit huius vocis valor, iam supra, atque in sequentibus Dissertationibus declaratum est: nihil enim importabat nisi numerum CCCLXV. qui ex certa litterarum lege derivabat. Si vero vel litterulam pervertamus, corrumpit arcenum numericum, et magnus Deus Abracax iam magna sui parte truncus totus dissolvitur, et iam nihil ultra est. Sed intueri, quaeso, PVRPVRATE PRINCEPS, in nostro Indiculo id nomen tam saepe corruptum, ut si ex litteris numerum supputes, nihil iam commune habebit insculptus ABRACAX cum Deo Haeticorum. Adde quod eius

typus, cui id lemma adiunctum est, adeo a se discordat, ut adferere non dubites, omnibus fere ideis fuisse adtributum. Anne ista fuit mens Basilidianorum? Sed Ethnici quoque eam vocem sibi usurparunt, inter quos Q. Samonicus Serenus eorum temporum Medicus, et Poëta, qui ad iocosam quamdam medicinam confingendam vocem ABRA-
XAN aliquantulum productam, in usum periapti detorquendam docuit; nam legimus ipsum de morbo Hemitriteo ita concludentem Cap. LII. de Medicina vers. 941.

*Mortiferum magis est, quod Graecis HEMITRITAEVM
Vulgatur verbis: hoc nostra dicere lingua*

Non potuere ulli, puto, nec voluere parentes.

Inscribis chartae, quod dicitur ABPACAΔABPA

Saepius: et subter repetis; sed detrahe summae,

Et magis, atque magis desint elementa figuris

Singula, quae semper rapies, et cetera figes,

Donec in angustum redigatur littera conum:

His lino nexis collum redimire memento.

Talia languenti conducent vincula collo

Letihalesque abigent (miranda potentia) morbos.

Huius quidem conii species haec est.

ABPACAΔABPA

ABPACAΔABP

ABPACAΔAB

ABPACAΔA

ABPACAΔ

ABPACA

ABPAC

ABPA

ABP

AB

A

An

An ne ideo Samonicum Basilidianum reputabimus? Minime rerum; nam five ipse sub Caracalla vixerit, et caesus sit; five sub Alexandro Severo; Idolorum tamen cultorem fuisse prodit eius invocatio, qua librum suum ita exorditur:

*Phoebe, salutiferum, quod pangimus, adfere carmen,
Inventumque tuum prompto comitare favore:
Tuque potens artis reduces, qui tradere vitas,
Nosti, et in Caelum Manes revocare sepultos:
Qui colis Aegeas, qui Pergama, quique Epidaurum,
Qui quondam, placida tectus sub pelle draconis,
Tarpeias arces, atque incluta templa petisti,
Depellens tetros praesenti numine morbos;
Huc ades, et quicquid cupido mihi saepe rogatus
Firmasti, cunctum teneris expone papyris.*

Quid vero mysterii contineat haec Sereni cavillatio, nisi meram imposturam, minime adsequor; nam ex hisce notis simul supputatis eruitur numerus DIII. qui nihili est. Verosimile tamen est harum nugarum Artifices, quamquam ab omni prorsus Haereticorum commercio alienissimos, vocabula ista semel exaudita, nec tamen intellecta, quod aliquid mysterii praesferrent, lubenter excepisse, atque hisce sculpturis inferuisse.

XII. Nec minimi ponderis habenda est ipsa paene imensa eorundem lapillorum copia ubique terrarum dispersa; quae omnia paene Eruditorum Musea adeo infecit, ut paene tertiam partem inter veteres Gemmas occupet. At tantus, et tam grandis, et tam operosus labor superat certe industriam paucorum Haereticorum, quorum error deformitate magis, quam Sectatorum numero famosus fuit.

In-

Invisi Christianis, contempti a Gentilibus, omnibus exosi; nec tamdiu duravere, quo tantam amuletorum copiam exarare, atque effundere in vulgus potuerint, et totum inde terrarum orbem inficere. Quanto autem odio ab Ethnicis vexati sint, explicat praeaudatus Epiphanius Haeresi xxviii. ubi de Gnosticis loquitur: *Atque ea demum causa est, cur plerique Gentiles ubicumque istius Sectae homines deprehenderint, nullam nobiscum velint neque dati acceptique, neque consilii, neque audiendi divini verbi societatem coniungere, ac ne aures quidem praebere sustineant; usque adeo nefariis illorum flagitiis consternati, et deterriti sunt.* Quum ergo earundem Haeresum Sectatores adeo omnibus invisi essent, impossibile erat, ut tantam amuletorum copiam multiplicare possent; illamque adeo avide Romam excepere, ut paene tota hac lue inficeretur. Ipsa quoque tam effraenis libertas omnium paene Numinum corrumpendorum late comprobatur, non ab una eademque Schola processisse, sed ab innumeris paene Artificibus, quibus nulla constans erat regula, nisi quam repentina inventio suggessisset. Vrgere quoque videtur inexplicabilis labor in quibusdam ex hisce Gemmis exsculpendis adhibitus; in his praesertim in quibus hominum membra minutissimis litteris sculpta sunt, iisque diligentissime, et cum suis apicibus delineatis, qualis est noster amethystus, et farda, quas ex Museo nostro, et Iani Planci inter GEMMAS ASTRIFERAS memoratis Tabulis inseruimus. At hic labor, qui ingeniosissimos Scalptores fatigasset, tanti non erat, cui Haereticorum industria responderet: quae omnia apud me tanti sunt, ut vix credam in tota hac classe Gemmarum aliquam reperiri, quae iure Basilidianis tribuatur. Quamquam credibile sit eorum aliquas ab Ethnicis Artificibus

inspectas fuisse, indeque, quod magis astrusum videretur, in suas fuisse translatum. Quae vero diximus de monstrosa corruptione nominis ABRACAX, ex cuius imperita pronuntiatione fraus Artificum deprehenditur, alteri quoque nomini ΙΑΩ opportune aptari possunt: quod in hac subiecta Inscriptionum serie miserum in modum saepe corrumpitur; ut manifestum fiat Sculptores, qui illo usi sunt, eius significationem ignorasse.

XIII. Hucusque exposuimus quid non credamus. Restat modo ut sententiam nostram, quam de hisce amuletis concepimus, in medium proferamus. Et quidem pro certo constat, maximum nebulonum numerum fuisse olim, qui haec periapta, sive amuleta conficerent ad mala omnia averruncanda; bona vero omnia, ut sibi suadebant, adsequenda, Astrologos, Divinos, Hariolos, Maleficos, Circulatores, Praestigiatores; in primis vero abortivae Medicinae professores, qui quod virtute non possent, imposturis adfectabant: quos ita taxat Hippocrates in Libro de Morbo sacro Cap. II. *Ceterum, qui primi hunc morbum sacrum esse praenuntiaverunt, tales homines mihi fuisse videntur, quales etiam nunc sunt Magi, et Expiatores, et Circulatores, et quidam arrogantes, qui supra alios pietatem, et scientiam simulant.* Hos damnat Ulpianus in Lege 1. ff. de extraord. cognit. *Medicos quis accipiet? — Non tamen si incantavit, si imprecatus est, si, ut vulgari verbo impostorum utar, exorcizavit: non sunt ista Medicinae genera; tametsi sint, qui hos sibi praefuisse cum praedicatione adfirment.* Frequentior vero species eorundem maleficiorum in amuletis collo suspensis deferendis consistebat, ut conligitur non modo ex Q. Sereno loco iam citato; sed et ex Aetio Lib. VIII. Cap. 5. Tralliano, et Galeno inferius referendo. Quapropter

pter legimus apud Plutarchum in Vita Periclis, ipsum quoque has phylacterias admisisse; nam refert: *Periclem, quum langueret ex morbo, amico cuidam, qui eum visendi gratia adierat, incantationes quasdam pendentes e collo, a mulieribus adligatas, ostendisse*. Invaluit maxime illius usus apud Romanos, adeo ut idem Trallianus celebrem fuisse adserat: *Ligacula igitur Physica, et characteres, quorum celebris usus est, memorare consentaneum videtur, ea potissime, quae partim a priscis Medicis, partim a nobis quoque cognita sunt*. Plinius vero Lib. xxxvii. Cap. 9. ait totum fere Orientem amuleti loco gestasse quamdam Iaspidis speciem, quam praecipue concionantibus utilem esse ferebat. Enumerat etiam unam inter amethystos, quae praeter ceteras virtutes id mirabile haberet, quod si Solis, ac Lunae nomen in ea scriberetur, suspena e collo resisteret veneficiis, averteret grandinem, locustas profligaret, et maxime prodesset Regem adituris; quod etiam in Prolegomenis ad GEMMAS ASTRIFERAS superius editis iam adnotavimus. Smaragdum quoque tradit tanti fieri solere, ut Aquilae, aut Scarabaei signo impressus, non minora patraret. Sequenti quoque capitulo, qui totus circa lapidum virtutes versatur, Achatidis genus quoddam enumerat, quod araneorum, et scorpionum moribus prodesset. Constat praeterea Galeni auctoritate in Libro de simpl. Medicam. cuius verba superius adduximus, ex antiqui Aegyptii Regis institutione iamdiu inrepisse, Iaspidem e collo pendentem deferre, cui radiatus Draco insculptus erat. Horum vero periammatum usus adeo inoleverat, tantamque impietatis speciem redolere coeperat, etiam sub nequissimis Imperatoribus, ut contra eos, qui illa adhiberent, animadversum sit: sic enim legimus apud

Spartianum in Caracalla : *Damnati sunt , et qui remedia quartanis , tertianisque collo adnexa gestarent .* Nec minore averfione veteres Ecclesiae Patres fuperftitiofum hunc ufum infectati funt , quum faepe in facris Conciliis damnari contigerit , ut nuper animadvertit fuaviffimus Amicus nofter , et de erudita Antiquitate meritiffimus , Paullus Paciaudius in obfervationibus fuper praeftigiofa Alexandri Numismata Artic. II. Ex quibus adparet lapillorum fuperftitioforum ufum antiquiorem effe , ac magis vulgarem , quam qui a Gnofticis , aut Basilidianis profectus eft ; quum nulla fere hominum cupiditas foret , quae huiufmodi amuletorum gellatione fefe voti compotem fieri non fperaret , cuius praefertim potentiores funt , honorum , divitiarum , ac fanitatis cupidi . Quod vero huiufmodi praeftigiarum , atque ligaturarum numerum in immenfum prope auxit , atque in illis quaedam Chriftianae Religionis vefigia intrufit , profecto fuit Ethnicorum calumnia , qui Chriftianos faepe faepius in tormentis nullo doloris fenfu videbant cruciari . Ignis faepe illis innoxius erat ; ferae manfuefebant , in fluctibus fervabantur , et faepe ad necem caefi , iterum inlaefi profilibant . Hoc vero Idolorum cultores Magiae palam referebant . Facile ergo fuit , quod ex Chriftiana profeffione hanc virtutem fuperandae mortis adfectaverint , et Fide reiecta Magiam tantummodo comprobaverint ; hinc ampliffimum aditum patuiffe Sicophantis prophylacticos hofce lapillos venditandi , tanquam ex iis effent , quorum ope Chriftiani tot tormenta perpetrarent . Vt vero facilius imponerent , operae pretium effe duxerunt , fi a divinis Scripturis folemnia quaedam Fidelibus nomina tranfcriberent , fuisque cavillationibus aptarent .

XIV. Ceterum quod adtinet ad inscriptionum sensum, paucula placuit delibare potius, quam adtrectare; quum veterum Scriptorum testimonio moneamur, voces illas imperceptibiles, atque inextricabiles esse; immo monstra, atque ingenii tormenta. At nihilominus coniecturam Tibi forte non iniucundam, PRINCEPS EMINENTISSIME, circa unam ex hisce Inscriptionibus libenter proferam, quae aliquid luminis, multis aliis impertietur. Adeas igitur Inscriptionem, quam infra num. LXXXII. exhibuimus, in qua post precatiunculam quamdam ad sanitatem pertinentem, deprehenduntur triginta sex nomina in tribus columnis disposita, quae plerumque a nomine IAO vel inverso, vel perturbato litterarum ordine, vel paululum corrupto, ut facile primo obtutu observabis, efformata sunt. Hic vero praecisus numerus, et terna ordinum distributio mihi suspicionem ingessit contineri heic nomina Decanorum, qui totidem numero sunt, prout Magis videbatur. Nam terni illorum singulis signis adscripti erant, et decem gradus occupabant, unde nomen sortiti sunt. Horum vim maxime extollit Firmicus Astronom. Lib. IV. *Singula igitur Signa ternos habere Decanos diximus: sunt autem Decani magni numinis, ac potestatis: per ipsosque prospera omnia, et infortunia decernuntur. Sic et Necepsos Aegypti iustissimus Imperator, optimus quoque Astronomus, per ipsos Decanos omnia vitia, valetudinesque conlegit.* In subiecta vero Tabula eorum recenset nomina, quae et Aegyptiaca esse profectur, quae heic subdere non gravabor, ut utriusque nomenclaturae adpareat differentia. Sunt autem quae sequuntur:

<i>Arietis</i>	ASICCAN	SENACHER	ASENTACER
<i>Tauri</i>	ASICAT	VIROASO	AHARPH
<i>Geminorum</i>	THESOGAR	VERASVA	THEPISATOSOA
<i>Cancri</i>	SOTHIS	SYTH	THVIMIS
<i>Leonis</i>	APHRVIMIS	SITHACER	PHVONISIE
<i>Virginis</i>	THVMIS	THOPITVS	APHVT
<i>Librae</i>	SERVCVTH	ATHERECHINIS	ATHEPIEN
<i>Scorpii</i>	SENTACER	TEPISSEVTH	SENCINER
<i>Sagittarii</i>	ERGBVO	SAGEN	CHENEN
<i>Capricorni</i>	THEMEDO	EPIMA	HOMOTH
<i>Aquarii</i>	OROASOER	ASTIRO	TERISATRAS
<i>Piscium</i>	ARCHATAPIAS	THOPIBVI	ATEMBVI

At in neutra Tabula occurrit nobis ille ΧΝΟΥΒΙΣ, five, ΧΟΛΚΝΟΥΒΙΣ, quos Chifletius veterum Astronomorum auctoritate fretus, duos esse ait ex eisdem Decanis, et quos sub specie radiati Draconis in Gemmis recognoscit. At e contra saepissime inscriptos in Gemmis invenio Decanos ipsos sub iisdem nominibus, prout in ipsa Inscriptione LXXXII. proferuntur, et quos ex Indiculo nostro facile deprehendes: quae observatio maximi momenti est, ut intelligamus in hisce Notis magicis nomina potius, quam verba contineri; eosdemque Decanos non una adpellatione, sed multiplici pro vario scholae lubito nuncupatos.

Vt vero, quae praemisimus manifestiora sint, Tibique in primis, ac ceteris Doctis lemmata ipsa facilius patefiant, quo commodius circa illa, si voluntas sit, speculari quisque possit; placuit ea in unum congerere, et ordinare, atque oculis subiicere. Excipe interim, PRINCEPS LITTERATORVM MAXIME, hanc de Gemmis captu difficillimis

mis speculationem meam tuo celeberrimo atque immortalis
Nomini inscriptam ; et diu vale , qui vivorum felicitati ,
defunctorum gloriae , omnium bono natus , totius orbis
iudicio praedicaris .

M O N I T V M

D E N O T I S E T L I T T E R I S

M A G I C I S

NTEQVAM ad recensitionem Magicarum In-
scriptionum , quae in Gemmis ubique obviis
occurrunt , gradum faciamus , paucula no-
bis circa characterum formam , quibus illae
constant , praenotanda sunt .

1. In primis vero illud mihi constituo , Magos , cete-
rosque amuletorum Artifices , linguam quamdam arti suae
familiarē adfectasse magis , quam habuisse . Omnia enim
eiusdem scientiae monumenta simul conlata nihil fere red-
dunt , nisi voces effatu valde difficiles , et fere semper in-
constantes ; ut vix pauculas conformes observare detur :
quo quidem argumento coniicimus linguam illam , nec
certis formis , nec regulis constituisse ; quod etiam saepe
a nobis demonstratum est . Tota vis aenigmatici idiomatis
constabat in quorundam nominum arbitrariorum cumulo ,
quae partim e Graeca , partim e Syriaca , Habraicaque
lingua , forte ac etiam ex Aegyptiaca detorta , et corrupta
erant : quae iterum , iterumque ab ignaris Artificibus , dum

ea

ea imitarentur, pervertebantur; quod praecipue observatur in Hebraicis nominibus foede semper perturbatis.

II. Vt vero inconstans lingua, ita et characteres; ex quo fit, ut novae semper notarum formae occurrant nullo idoneo auctore proditae, nulloque studio, ac ingenio explicandae. Quae tamen frequentiores sunt in duas classes redigerem. Priori adtribuerem figuras quasdam, seu signa, quae nullam vim verborum exprimendorum se habere ostendunt; sed ideas quasdam exprimebant, ut sunt rhombi, cubi, lineolae, ac stellulae diversimode commissae, quae plerumque apicibus capitatis constant. Hae nullam cum litteris grammaticis similitudinem habent, vel si habeant, nullum sonum reddunt. Harum vero significationem penitus desperatam habemus, nec ulla ope indagari posse adseveramus.

III. Superest aliud genus litterarum, quod ex Graecis, Cophtis, et Latinis litteris tumultuarie adhibitis constat: quae litterae aliquem verborum sonum barbarum, licet, atque asperum, quandoque reddunt, et in dictiones coalescunt; quamquam defectus interpunctionis verba ipsa, nisi alioqui nota sint, praescribere non sinat, ut manifeste ostendit inscriptio Gemmae Musei Capelli num. 194.

IAΩC

ABAOΘA

ABRACAZ

quae vocum monstra commode reformabis, si ita notas disponas:

IAΩ

CABAOΘ

ABRACAZ

IV.

IV. Sunt praeterea notae quaedam vel obscurae, vel ambiguae significationis, quarum valor quodammodo deprehenditur in vocibus quibusdam, quae alioquin cognitae sunt, quas heic depromere iuvat, earumque vim testimoniis comprobare.

✠ ϐ ϑ ⅂ Λ C Z III W O † □

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

1. Prima nota valet ΠΡΟ, ut ex duplici Gemma Musei Cappelli num. 16. et 55. in quibus post eandem notam subsequitur vox CEYC, et CEYCON, hoc est ΠΡΟΣΕΤΧΟΝ, & ΠΡΟΣΕΤΧΟΜΑΙ, *precor*.

2. Quandoque importat Graecorum P, ut in Gemma 21. ΒΑΡΡΑΒΑΩ, et in 88. ΕΤΗΜΕΡΟΤ; saepe etiam aequivalent Latinorum P.

3. Aequivalet P, ut in Gemma 101. eiusdem Musei in ΑΒΡΩΘΛΕ.

4. Quandoque est loco B, ut in ΒΑΡΡΑΒΑΩ in Gemma 21. ΑΒΡΑCΑΖ in 22. et 97. et in ΧΝΟVBIS in 207. saepe aequivalet K, ut in ΑΡΚΑΟ in Gemma 101.

5. Id elementum plerumque tantumdem importat in Magicis scalpturis, ac apud Graecos; sed aliquando notatur pro A, ut in ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ in Gemma 23. in ΑΔΩΝΑΙ in 47. in ΚΑΛΛΙΣΤΟΤ in 175.

6. Litteram C pro Σ usurpabant Copti, a quibus Artifices Graeci inferioris aevi compendii gratia hanc litterae formam hauserunt, et Magi imitati sunt: nihilominus quandoque est pro Latinorum C, ut in ΠΡΟΣΕΤΧΟΝ num. 16. et 55. saepe usurpatur pro Z, ut passim in voce ΑΒΡΑΞΑΣ.

7. Nota, quam hoc numero distinximus, aliquando valet Σ , ut in Gemma 19. $\text{MI}\Theta\text{P}\Lambda\Sigma$, saepe importat Ξ , ut in Gemma 26. est $\text{C}\Lambda\Lambda\text{A}\text{M}\Lambda\text{Z}\text{A}$; in altera 208. legitur $\text{C}\Lambda\Lambda\Lambda\text{A}\text{M}\Lambda\Xi\text{A}$: saepissime, ut in voce $\text{A}\text{B}\text{P}\Lambda\Xi\text{A}\Sigma$ est loco Σ ; nam in sculpturis passim est $\text{A}\text{B}\text{P}\Lambda\text{C}\Lambda\text{Z}$.

8. 9. Tres unitates stant saepe saepius pro ω , quemadmodum littera ω .

10. 12. Litterae Θ saepissime Magi demunt interiorem lineolam, ut in Gemma 48. in voce $\text{A}\Theta\text{A}\text{N}\text{A}$ idem de nota 12.

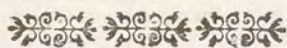
11. Crucem pro decussi, seu littera $\times$ usurpabant, ut in Gemma sub num. 182. toties laudati Musei Cappelli in voce $\text{X}\text{N}\Theta\text{Y}\text{B}\text{I}\Sigma$. Haec de Notis et litteris Magicis sufficiant.

*Inscal. Magnetii olim in Museo Andreinio
nunc in Mediceo Caes. reo Florentino.*

SYCOPHANTIA MAGICA

VSITATIS CHARACTERIBVS PRODITA
ATQVE ALIQUA EX PARTE EXPLANATA

I.

<i>In Heliotropio Musei
Passer. in quo Miles
capite gallinaceo,
et pedibus serpenti-
nis instructus, in-
sculptus est.</i>	I	2	3	1 Forte nomen Dei.
2 a Bw, vivo.
3 Aιδης, Orcus.
4 Πεκρος, corium.
5 Ιατρος, medicus.
	ΙΩ ΕΡ . ΒΗΒΙΩ . ΑΙΔΕ .	4	5	
<i>In aversa parte</i>	ΠΑΒΥΚΤΩ . ΠΗΚΩΝ . ΙΑΤ . Ε	6	7	6. 7. 8. Dei nomina,
sive adtributa.
	ΑΙΑΩ . ΙΑΩ . ΙΑΗΩ
ΗΗΕ . ΛΑΠ . V . R .	8		

2.

<i>Sarda Mus. Iani Plan-
ci, in qua Horus
totus lit teris signa-
tus.</i>	<i>In capite</i>	I	1 Nomina potesta-
tum membris sin-
gulis assignata;
sed hae rursus in
aliis similibus di-
versae sunt.
2 Forte ilia imi ven-
tris pars.
		Α Υ Α Α	
	<i>In pectore</i>	2	3 a Πηγος, pinguis.
		Ι Φ Δ Ν
Ι Α Η
Ι Α Υ	
<i>In ventre</i>		ANNVI	
		ΤΑΛΛΑΙΑ	
<i>In coxis</i>		3	
		ΠΙΧΙΑΙ	
<i>In brach. dext.</i>		HI XV	
		ΑΙΙΤVIDLTINI	
<i>In sinistro</i>		VPQIVINTIA	
		4	
<i>In serpente</i>		ΕΑΙΤΙ ΙVXII	4 Aliarum Gemma-
rum Serpentes ali-
ter inscripti sunt.

3.

*Imago hominis tota
inscripta apud Ba-
ron. Ann. 125.*

*In thorace,
et venire*

ΛΑΟΒΕΙ
ΔΕΝΟΒΙ
ΕΒΟΒΙΑ
ΩΟΒΙΑΕΙ
ΟΒΙΑΕΜ
ΒΙΑΕΒΟ
ΗΔΕΝΟΒ
ΑΕΒΩΟΒ
ΙΕΩΟΒ
ΙΑΕΒΙ
ΙΔΕΜΟΒ

Nomina itidem,
potestatum, quae
singulis membris
adignantur.

In coxis

ΝΟΙ ΟΙΝΕ
ΒΟΑ ΔΥΜ
ΕΑΒ ΝΙΕ

Sub pedibus

¹ ΑΒΛΑ. ² ΝΑΘΑΝΑΕΛ

In brachiis

ΑΙΗ ΙΑΕ
ΒΟΒ ΘΝΟ
ΑΙ ΝΙΕ

In baculo

³ ΦΡΗΟ. ⁴ ΑΡΑΞΑ. ΓΑΜΟΝΛΑΧ
ΑΒΡΑΧΑΞ ⁵ ΘΥΟ

¹ Αβλιτος, *invul-*
neratus.

² Hebr. *Donum*
Dei.

³ *Emitto.*

⁴ *Frango.*

⁵ ΘΥΟ, *Sacrifico*
Deo Abracax.

4.

*Sarda, in qua Aui-
la. Ex Ectyp. Mu-
sei Paser.*

ΑΕΥΚΑΔ ΒΑΛΟ

5.

Ex Scarabeo ex *ibid.*
Ectyp.

^I IAIΩ . AHEΩA . ΩETI

^I Qui in 3. AEΩOV.

6.

Sarda, in qua serpens
radiatus ex Ectyp.
Mus. Passer.

^I EZIE . MAΛI . APAXNOVP
² XONA . CCV . IAW.

¹ Αρασσω, abscindō.
² Forte XNOVBIS
unus ex XXXVI.
Decanis.

7.

Sarda sine imagine ex
Ectyp. Mus. Passer.

^I ΘIOIO . ² VPO

¹ α ΘΥΩ, sacrificio.
² ΟΥΡΑ, extremitas.
ΟΥΡΑΝΟΣ, Caelum.

8.

Sarda sine ulla ima-
gine ex Ectyp. Mu-
sei Passer.

I A Ω

9.

In alia simili, *ibid.*

^I VI IANIENIOV PONIOΦE

^I ΝΕΟΦΥΤΟΣ, nuper con-
situs . Initiatus .

10.

In alia simili, *ibid.*

^I IAW . IENΩ . HIAENI
EYHYIΩ

^I IAW . vis . IAINΩ,
calefacio .

11.

In alia simili

^I ΣΕ . ΜΕΣΕ . ΙΑΑΙ . ΑΒΡΑΧΑΕ

^I ΜΕΣΙΤΗΣ, mediator,
nomen Mithrae .

12.

In alia simili

ΑΒΛΑΝ ΑΘΑΝΑΛΒΑ

In 2. abla natanael.

13.

Vir alatus cum duabus hastis.

ΣΕΣΕΝΙΕΜ ΙΒΥΙΑΙΑΙΥ.

14.

*Harpocrates ap. Cuperum.*ΑΒΡΑΚΑΖ ΣΙΓΙΡΙΜ^Ι^Ι ΣΙΓΥΝΕΣ, *iaculum*. Abracax *iaculo defende*.

15.

Typus, qui in I. ap. Baron. ann. 125.

ΑΒΡΑΚΑΕ ΙΑΩ

16.

Anubis, et Osiris. Fabrett. Inscript. ant. pag. 531.

ΙΑΛΨΑ ΝΑΨΜ.

17.

*Typus, qui in I. apud eundem loc. cit.*ΣΕΜΕ^Ι ΣΕΙΟΑΜΨ² ΙΑΩ^Ι ΣΗΜΑ, *nota, sigillum*.
² ΣΕΙΟΣ *Laconice Divinus*. *Nota Sigillum divini Iao*.

18.

*Caput bovis, ibid.*ΒΑΡΟΣΣ^Ι. ΤΩΟΑΑΒ⁴. ΑΝΑΧΟΧ³
ΛΕΙΝΝΟ². ΦΤΡΑ^Ι ΒΑΡΟΣ, *molestia*,
² ΦΕΡΩ, *porto, tollo*.
³ ΑΝΑΞ, *Rex*.
⁴ Nomen Iao detortum. *Molestiam Iao Rex tollat*.

19.

Gemma sine imagine
apud eumd.

IAHIE I
AINΩ

I AINΩS, *terribilis*.
Iao *terribilis*.

20.

Pan, *ibidem*.

I
AMOPO

I In mea legitur
ΑΜΑΡΟΜΑ. Forte
ob Αμον, et Εραν
aliquid amabile.

21.

Hercules Leonicida,
ibidem.

I 2
CΑΛΑ ΛΙΟΝ ΠΙΟΙΘΗΩΡ

I. ΚΑΛΑ *opportune*.
Forte SALA ab He-
braico SCIALA,
salvum esse.
2 ΛΙΩ, *solvo*.

22.

Mercurius Serpenti-
pes, *ibidem*.

I 2 3
ΑΕΝΙΟΥΣ ΕΥΛΑΜΩ ΕΙΜΟ
4 5
ΠΟΝΑΝ ΤΙΟΑΑΤΑΝΑΕΙ
6
ΚΟΜΕΡΟ

I Alibi ΑΕΗΤΟΥΣ: ne-
xus inanis quin-
que vocalium, vel
imitatio inepta.
Nominis Tetragra-
maton Ιεovah.
2 ΕΥΛΑΜΩ, *bene fruor*.
3 ΕΙΜΙ, *sum*.
4 ΠΟΝΕΙΝ, *laboro*.
5 Deus immortalis.
6 ΚΟΜΕΩ, *curam ge-
ro*. Bene fruor:
laborum meorum
Deus immortalis
curam gerat.

23.

Diana Lucifera, *ibid*.

ΑΗΩΗ ΩΑΩΑ . Η

Nomina a Ιεovah
deformata.

24.

24.

*Diana triformis, ibi-
dem.*

^I ΟΑΚΑΩ ² ΡΑΣΑΣ

¹ ΑΧΟΣ, *dolor.*
² ΡΑΣΣΩ, *deicio.*
Dolorem pellens.

25.

*Serpens radiatus,
ibidem.*

XNOVBIC

26.

*Typus, qui in I.
ibidem.*

^I ONEN ΠΥΝΟΝΙΑ ΙΦΙΝΕΨΑΕ
² ΨΗΛΙΑΙΗΕΥ . ΙΑΩ . ΑΔΟΝΑΙ
ΕΛΟΑΙ ΑΒΡΑCΑΕ

¹ Ουημι, *iuvu.*
² Quatuor Dei no-
mina.

27.

*In eiusdem aversa
parte.*

^I ΙΑΙ ΓΝΕΧΙΩΝ ΝΙΛΙΙΜ
² ΣΕΞΕΝΙΕΜΑΤΑ ³ ΑΒΡΑCΑΡΕΙ

¹ α Γεινομαι, *genero.*
Iao, *generator.*
² α Νεμω, *tribuo.*
³ Nomen *Abracax*
ab imperito Arti-
fice compositum.

28.

*Ex Gemma CLXXXIX.
inter Asiriferas,
Typus qui in I.*

WAI

Forte ΙΑΩ inverso
ordine scriptus,
seu perperam ex-
ceptus.

29.

Ibidem Tab. CXC.

^I ΙΑΟ ΜΕΣ ΧΑΝΛΛΩ

¹ Μεσιτης, *epitheton*
Mithrae.

30.

Ibidem Tab. CXCV. ^I IAH ² KAKΩ

1 Deus.
2 Malum avertat.

31.

Ibidem Tab. CXCVI. ^I AEONTA IAW IHA
Typus qui in l.

1 Nomen Decani
alicuius, vel epi-
theton Dei Iao,
qui quandoque
Λεοντομορφος est.

32.

Mercurius undique
inscriptus, ibidem
Tab. CXCVII. ex
meo Museo.

In pectore IAW AΣA
In ventre IΣA IIAΩ
In dext. crure AΔΣEME
In sinistro XAEADΔ
In serpente ACHIVΩ

Voces nihili.

33.

In eiusdem Gemmae
aversa parte. ^I AMAPΩMA

1 In 20. est AMOITO.

34.

In Iaspide Musei mei,
in cuius aversa
parte Gorgonis ca-
put inter Astrife-
ras Tab. CXCVIII.

ΓΟΡΓΟ ΝΑΧΙΛΛ ΕΥΣΟΛΛΙΟΙ
ΟΥΤΑΥΡ ΟΥΙΟΝΑΙ ΣΒΑΝΑ
ΑΛΙΩ ΩΣΙΝΑΛΤΙΩ ΜΕΤΙΣ
ΤΕΥΕΣΗΩ CΑΝΧΝΟΒΙ.

35.

Sarda, in qua Bac-
chus, in Mus. Iani
Planci.

ΙΘΙΔΑ ΘΙΘΙΙΝΗ
ΦΙΑΤΩΛΥ ΗΕΙΩ

36.

36.

Typus, qui in I. In
Museo Iani Planci.

In clypeo

I A Ω

1 Ex nomine Dei
Tetragrammato.

Sub pedibus

A E I A

37.

Serpens radiatus,
ibidem.

X N O V B I

Nomen Decani.

38.

Typus, qui in I. In
Mus. Iani Planci.

In clypeo

I
I Δ I Δ I

της, sapiens.

Sub pedibus

I H A Ω

39.

Serpens humanis pedi-
bus incedens, ibi-
dem.

Supra caput

A T Σ

Sub pedibus

P I M Φ E

E latere dext.

Λ Ε Ρ Θ Μ Ι Ν

E sinistro

Β Σ Ι Δ Α Θ Ε V Θ I

40.

Bruchus, ibidem.

I 2 3
B A Λ B O T B A B A O P O P I

1 a Βαλλω, iaculo.

2 Vox inarticulata

a Βαζω.

4
O T Θ In gyro A Σ Ω . I O T Ω .

3 Oρω, excito.

4 Forte Iao.

41.

Lacerta, ibidem.

I 2
K A N Θ O T K A Λ H Θ Y P O M B H Σ

1 Καντων, Parvus
Scarabaeus, Magis
sacer. Καλος, pul-
cher, bonus.

2 Θηροβολειν, bestias
ferire, a Θηριων, be-
stia. Bonus Scarabaeus, seu Lacer-
ta malas bestias
depellat.

42.

In Onyche, ibidem.

1
CΑΛΑΜΑΖΑ

2
CAMEAZA

1 Καλαμασαι, metere,
colligere spicas.2 Καμαρειω, cumulo.
Forte Salamaza ab
Hebr. Sciala, sal-
vum esse. Sameaza
a Sciamaim Cae-
li: salus Caeli.

43.

Sarda, in qua Mulier
nuda, ex Eclyp.
Musei Passer.

1
ΔΙΔ

2
ΓΑΛΙΜΟΡΥΣΝ.

1 Διδωμι, dono, vel
datrix.2 Καλλιμορφης, pul-
chrae formae.

44.

Typus, qui in I. apud
Chislet. pag. 16.

1
ΑΒΑΡΑΖ

2
ΙΑΟ

1 Abracax Scalpto-
ri ignoratus.

45.

Sol, et Luna ibid.
in Tab. I. Gem. 1.

ΛΕΗΙΟΥΩ ΩΤΟΙΗΕΛ

Iocus eiusdem vo-
cis inverso ordi-
ne transcriptae.

46.

Amor alatus equo in-
fidens, ibi. Gem. 2.

ΕΑΩ

47.

Miles, qui supra
num. 1. ibidem
Gem. 7.

ΡΑΙΝ ΧΙΟΙΟ ΙΟΧ. ΙΑΩ

Ioci Magorum.

48.

Idem typus, qui in I.
ibidem.

ΜΑΓΜΥΜ . VXLVM COI

Neque haec priore
melior.

49.

Idem typus.

I
IAIAI Iaus perperam.
pronunciatus.

50.

Idem typus ibidem.
num. 12.

Γ. II. ΙΛΛ ΓΑΙΧΙΑΚΓΧΙ

I ΓΛΥΚΥΣ, *dulcis*; ce-
tera nihili sunt.

51.

Idem typus ibidem.
num. 14.I 2 3
ΤΑΛΑ ΑΡΑΙΩ ΩΑΡΑΘΡΟ
4
ΝΤΟΚΟ Ν ΒΑΙI *Magnum*.
2 Αραιω, *lasso*, re-
solvo.
3 Αραυμαι, *vota*
fundo.
4 Τοκευς, *Parens*.
Pro magna solu-
tione, seu expia-
tione vota fundo
Patri Iao.

52.

Idem typus, idem.
Gem. 13.

ΔΚΡ ΔΣΑΖ ΔΧΒΖΕ

Ineptiae circulatorum.

ΗΩΔ ΑΖΩ VΑΙVE ΤΙΣ

ΠΙΟΝΕΩΗ ΗΕΕΙΚΟ VΝΙΕΙ ΠΚV

ΕΥΜΛΗΙΗ ΜΙ ΟΣΜ

53.

Idem typus Gem. 15.

ΜΙΧΑΗΛ ΓΑΒΡΙΗΛ
ΟΥΡΙΗΛ ΡΑΦΑΗΛ
ΑΝΑΝΑΗΛ ΠΡΟΣΟΡΑΙΗΛ
ΤΑΒΣΟΗ

1 2 Nomina Angelorum a nebulo-
nibus confecta.
3 Forte ταβσοηλ,
nomen alterius
Angeli ex eodem
Choro.

54.

Idem typus Gem. 16.

ΙΟΥΙΟΥ ΛΙΟΥΝΥ ΒΟΥΥ
ΩΩΝΙΟΥ ΙΑΩΛΗΗ

1 Iao Iao.

55.

Phaenix radiata, ibid. 17.

Η Μ Λ Ο

56.

Corvus, ibid. 19.

ΙΑΩ ΑΒΡΑΧΑΕ ΔΩΩΝΑΙ

1 Adonai imperite
expressum.

57.

*Vir alatus inter ge-
minas hastas, ibid.
24.*

ΜΙΧΑΗΛ ΓΑΒΡΙΗΛ
ΚΟΥΣΤΙΗΛ ΡΑΦΑΕΛ

1 Ea alterum Ange-
li monstrum veris
intermixtum.

58.

*Idem typus intra ser-
pentem, qui cau-
dam adrodit. Gem.
26.*

Μ. Ν. Η. Σ. Τ. Η. Α. ΙΑΩ

Siglae pro nomini-
bus positaе.

59.

Leo, *ibid.* 28.I A ^IΩ A B P A C A Z H H I

I Varia Iai inflexio.

60.

Typus, qui in I. *ibid.*
num. 30.I A B A E Δ Δ . E . I A ^IΩ

I. Iaba, Ino, Iao.

61.

Leo, *ibid.* 32.

M A V I

62.

Leo, *ibid.* 31.

Σ A M A

Σαμαίνω } *Sigillo.*
Σφραγιζώ }

63.

Leo rectus cum tri-
dente, et fitula,
ibid. 33.
^IΘΟΥΘ . ΣΟΜΒΟΥΡ . ²ΦΡΙΜΝΥ
³E ΜΕΣΙΕ ⁴ΜΕΘΙ
I Nomen Mercurii
apud Aegyptios:
ex Cicer. de Nat.
Deor. Lib. 3.2 Φρήν, mens, sa-
pientia.3
4 Μητις, prudentia.

64.

Vis capite leonino,
serpentinis pedi-
bus, *ibid.* 34.

ΓΙΓΑΝΤΟΡΗΚΤΑ

Gigantum fractor.

65.

Harpocrates in flore,
ibid. 35.
^IΣΟΥ ΜΑΡ . ΤΑΑΒΛΑΝΑΘΑΝΑ
²ΛΒΑΑ ΚΡΑΜΜΑ ΧΑΜΑΡΙ

I Immortalitas.

2 Κράμα, tempera-
mentum.

66.

66.

Ibid. in gyro

ΟΕΤΕΩ ΒΕΕ ΣΑΚΑΩ ΘΜ
ΑΑΔΩ ΣΠΟΣΙΕΣ ΑΣΑΕΗΙ

67.

Harpocrates, ibid.
38.

ΣΕΜΕΣΕΙΛΑΜΙ

1 *Meses, forte qui
supra Mese, et
Mesibes, Mithra.*

68.

Idem typus 39.

ΣΑΒΑΕ ΙΑΩ

1 *Qui Latinis Sabus,
Hebraeis Sabaoth.*

69.

Idem typus, ibid. 40.

ΑΡΧΕΟ ΙΑΩ ΜΕΡΜΕΝΝΩ

In aversa parte

ΑΒΡΑΖΑ ΣΙΣΙΡΙΜ

1 *Αρχαίος, primitivus,
antiquus. Αρχος,
princeps.*
2 *Ab Ερμηνεύς, inter-
pres.*

70.

Vas, ibid. 43.

ΙΑΩ ΣΑΒΡΑΩ

1 *Σαββαοθ.*

71.

*Anubis, et Vir ar-
matus, ibid. 36.*

ΙΑΩ ΦΟΡΕΝ ΦΕΡΩ

1 *Prudentiam do, a
Φρονησις, et Φερω.*

72.

*Cynocephalus ticeps,
ibid. 49.*

ΙΑΩ

73.

73.

Cynocephalus, *ibid.*
50.

ΙΑΩ

74.

Harpocrates, *ibid.*
56.

ΑΒΑΩ

ΙΑΩΣ

Ι ΣΑΒΑΟΘ, ut in.
70.

75.

Dea Triformis, *ibid.*
57.

ΑΜΟΙΡΙ ΜΟΙΡΙ ΟΜΙΡΙΟΜΑ

1 Vide in 20.
2 Μυριονομα, cognomen Dianae, hoc est infinitorum, nomen.

76.

Typus, qui in I.
ibid. 61.

ΟΦΕΟΝ

Ab Οφis, Serpens.

77.

Serpens caudam mordens. 65.

ΙΛΙΗΙΕΗΙΟΤΩΗΙΗ

78.

Idem typus 66. *ibid.*

ΧΑΧΙ ΝΛΛΑΒ

79.

Idem typus 67.
ibidem.

ΙΜΧΗΑΛ

ΜΙΧΑΗΛ, perturbato litterarum ordine ab inscitissimo Sycophanta.
80.

80.

Idem typus . 68. ΙΕΟΛΜΗΙ ΙΥΗΙΕΗΙΗ

81.

Idem typus , 69. ΑΓΩ ΣΑ ΣΑΩ ΑΑΩΝΕΣΣ
 ΜΕΣΣΕ ΙΑΑΜ ΑΒΡΑΣΑΖ
 ΖΥΡΡΑΤΗΑ ΚΡΑΜΜΑ ΚΡΑΜΜΑ
 ΚΑΜΑΡΙΣ ΟΣΕ ΓΡΕΜΒΑΑ
 ΦΑΡΑΝΓΗΣ ΕΜΕΣΣΙΑ ΑΜΩ
 ΒΑΗΜ ΑΕΝΙΑΜΒΩΝ ΑΡΟΥ
 ΑΝΤΑ ΜΙΧΑΗΛ ΑΜΟΡΑ ΡΑΧΕΙ
 ΦΥΛΑΖΕ ΤΕΜΑΙ ΑΝΩ

- 1 Σωζω, salvo.
- 2 Cognomen Mithrae.
- 3 Iao.
- 4 Κρμαα, temperamentum.
- 5 Voces repetitae in 65.
- 6 Φαραγε, barathrum.
- 7 Nomen Angeli impie usurpatum.
- 8 Vide in 20.

82.

In aversa Gemmae parte.

1	2	3	4
ΟΙΓΙΕ	ΣΩΤΟΥΑΡ	ΙΑΩ	ΡΕΩ ΝΑΦΟΝ
ΑΙΩ	ΑΙΗ	ΤΟΣ	
ΩΑΙ	ΜΑΩ	ΗΑΩ	
ΙΩΑ	ΟΥΩ	ΟΒΕ	
ΩΑΙ	ΥΕΑ	ΗΙΟ	
ΑΗΕ	ΕΕΙ	ΥΩΥ	
ΗΑΩ	ΑΕΥ	ΕΩΕ	
ΓΗΕ	ΕΩΙ	ΑΕΕ	
ΩΗΑ	ΩΗΝ	ΙΙΦΙ	
ΗΑΩ	ΥΗΑ	ΑΕΥ	
ΕΜΗ	ΑΙΑ	ΟΛΥ	
ΔΙΗ	ΗΩΩ	ΩΥΗ	
	ΕΩΩ	ΙΗΗ	
		ΕΙΗ	

- 1 ΥΓΙΕΙΑ, sanitas.
 - 2 Σωτηρος, salvator, dator divitiarum.
 - 3 α βρω, fluo.
 - 4 Αφενος, divitiae.
- Ceterum in tribus columnis expressa vides nomina xxxvi. Potestatum, seu potius Decanorum, de quibus Firmicus, et alii mentionem fecerunt. Haec vero nomina saepius in aliis ex hisce Gemmis reperiuntur, ut ex Indiculo colligitur.

83.

Serpens caudam mordens, ibid. 70.

†VCTEPI EΛANHMΓ
ANOMENIO OΦHC HAN
ECEK OCAE ONBPTXACE
KEO KAPNI ONKYMOY

84.

Serpens radiatus, ibidem 71.

XNOVBIS

Nomen Decani.

85.

Idem typus, ibid. 72.

XNOVMIS

Idem corruptum.

86.

Idem typus 74.

ANOVBEI XNOVMIS

Idem rursus mendose expressum.

87.

Ibidem 76. Cornucopiae, e qua caput viri.

¹ ΓΙΓΑΝΤΟΡΗΚΑ ΒΕΡΟΦΕ

¹ Gigantum fractor.

² ΒΑΡΒΑ ΦΑΙΝΓΗΣ ΑΝΟΧ

² Alibi ΒΑΡΑΒΑ, Hebraice filius Patris.

³ ΧΟΛΑΧΝΟΤΒΙΣ. ΙΑΩ

³ Idem Decani nomen, ut in superioribus corruptum.

88.

88.

Figura Hermæa, quæ
a quatuor Angelis
adoratur. Ibid. 77.

VOIVNIV NIVHIXI
INVTIO XOXVO
NVIOIV HTPIX

89.

Iovis imago. 84.

S A T O V I E L

Nomen Angeli, ut
alibi, a Magis
confictum.

90.

Mercurii imago. 85.

M I C H A E L

91.

Dianæ imago. 87.

G A B R I E L

92.

Hercules Leonida.
89.

E O B A P P A B A V A P V H C C

Filius Patris: no-
men ex Syriaco
depromptum, ad
admirationem,
conciliandam.

93.

Idem typus. 90.

I A O

94.

Serpentarius. 94.

A I E H O V O I E H A T I
O E O V A O E O

Vol. III.

L I

95.

95.

*Ibidem in aversa
parte.*

ΜΕΡΛΑΟΝΟΧ ΩΑΗΟ

ΗΠΕΡΕΛΛΩΡΓΟΛΛ

Η Ν Ν Τ Σ Σ Ω Ρ

Ω Ζ Ο Α Λ Λ Α Η Α Ν Χ Η

Η Χ Ω Δ Ο Μ Α Ρ Τ Ν

Ν Ε Τ Ο Ν Δ Η

96.

*Typus, qui in I.
97.*

ΙΑΩ ΛΒΛΙ ΩΑΛΕΡ

Ω VI EVI

97.

*Imago Mulieris stan-
tis cum patera .
105.*

¹ ΣΑΚΑΩΕ ² ΟΦΗ ³ ΑΛΩΝΑΙ

¹ Κακος, malus.

² Κουφος, levis.

³ Forte Adonai,
Mala leves Deus.

98.

*Duae Imagines ra-
diatae. Ibid. 120.*

VNA ΑΑΙΧ ΝΝVNVVNIACCXC.

99.

*Mercurius cum arie-
te, inter Gemmas
Astriferas Tabula
LXXXVII.*

ΕΙΣ ΖΕΥΣ ΣΑΡΑΠΙΣ

*Vnus Iupiter Sera-
pis.*

100.

Venus scopulo infi-
dens, ibid. Tab.
LXXXVI.

ΑΓΩΡΙ ΦΡΑΣΙ

In foro mentibus

101.

Sphynx, ibid. Tab.
CXXXVII.

ΑΛΚΑΝΑ ΘΑΛΑΚΑ ΙΩΙΩ

102.

ΕΣΧΕΓ

ΑΓΓΟΝΙ

ΑΦΥ

Serpens caudam de-
mordens in Carneo-
la apud Mercato-
rem Venetum anno
1749.

ΙΑΩ

ΕΤΙ

ΜΑΛ

ΛΑ

ΜΑ

ΣΑ

ΞΝΙ

ΕΧΙ

ΕΧΕ

ΑΛΛΩ

ΓΓΑ

ΧΟΙ

ΑΛ

ΛΟΝ

ΝΙ

ΜΕΝΤΩ

ΧΕΡΤΩ

ΤΕ

103.

Anubis in Mus. Cap-
pello num. 4.

ΜΑΡΩΗΝΙ

104.

Ibid. num. 2.

ΑΛΚΑΝΔΙΕ . ΕΜΕΛΙΣΙ . ΑΝΑΕΛ .

ΑΧΑΥΤΕΝΑ . = ΑΝΑΕΛ . ΣΑΤQVIEL

Ll 2

105.

105.

Geminae Fortunae
manus iungentes,
ibid. num. 10.

A V A X

106.

Leo Cervam confi-
ciens, ibid. 11.

C I M E Λ O C E

107.

Mulier flammeolum
solvens, ibid. num.
16.

ΑΘΗΝΑΙ. ΔΙΑΩΡΟΝ

ΑΘΗΝΑΙ, vide infra
num. 132.

108.

Gryphus, ibid. 18.

 $\frac{1}{X}$ C E Y C.

Forte a Προσευχη,
precatio.

109.

Idem typus, num. 55.

 $\frac{1}{X}$ C E Y C O N.

110.

Mulier stans, ibid.
num. 13.

ΘΕΟΝΟΗΛΙ. ΘΕΝΕΛΟΛΙΣ. Λ Λ.

III.

III.

*Deus Iao capite gal-
linaceo . 14.*

BOEMO . IXAPIN . NIKHNOTI .
EIPHKACB . VTHEFVOT . ONKAIADIX
VΦNONONO . MAPAHΠAH
TAYOCIFI . OIΦT . IINTINIY .
KIAAEΞANΔPA
IAE . NEMOVNO . IAAI . PIKEA
KIPΛΛIHON . KOMENER
ΦΛHNEA . KIPIE . KAPKANVIX
KIKAPHE . KIKIOY . EOYNIACΩ
KAYΩH . IACΩ

III2.

Idem typus , num. 19.

MIΘPAZ . ABPACAZ . IACΩ .

III3.

Idem typus , 20.

ZHΛZHY . ABΛAN . ANΛAPΛ
AKPA . AΛΛX . XΔΛXA . PEI . IACΩ

III4.

Anubis , ibid. 21.

BAPPABAO . ABΛAA

III5.

III 5.

Ibid. 22.

I
ΧΑΚΡΑ . ΧΦΝΕΣΧ . VΦΙΧΡΟΦ I Alibi ΧΟΝΑ .

HVPΩΦΝΧΡΟΦ . NPPΩΦΩΧΩΧΩ .

ΧΡΑΙΧΩ . ΩΩΧΑΚ . ΡΑCΑΖΔΟ

CΧΑΡΙΝΑ . ΛΕΒΖΑΝΔΡ .

LEBZANDR , pro
Alexandr , ut su-
pra .*In postica .*Horus flori insi-
dens , et Anubis .

ΕΙC . ZEY . CCPΛΠ

CΕΡΑΠΙC , ut in
alia Gemma inter
Astriferas Tabula
LXXXVII .

III 6.

Ibid. 23.

ΙΟΥΛΙΑΝΟC .

I
ΑΗΙC ... ΕΡ . ΜΙΕC . ΙΑΙΙΙ .

I ΙΑΙΙΙ , pro ΙΑΩ .

AZPIHAONIHA . ΛΚΛΝΡΙΛΛ .

2 ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ , ut
alibi .

III 7.

Ibid. 24.

ΦΡΗΝ . ΜΥCΙΧΜ . ΚΙΜΚ .

III 8.

Ibid. 26.

CΑΛΛΑΜΑΖΑ . ΚΑΜΑΙΑΧΑ

ΑΜΩΡΑΧΘΙ . ΑΓΑΝΑΧΚΑ .

ΑΓΑΝΑ pro ΑΤΑΝΑ ;
five ΑΘΑΝΑ , ut
in 12 .

119.

Ibid. 28. *Serpens radiatus.* ΑΙΠΟΣ . ΣΟΡΟΟΡΜΕΡΦ . ΣΙΓΑΡΗ
ΑΜΑΦΡΙΟ . ΟΡΙΜΖ . ΚΝΟΥΜΙΣ

120.

Ibid. 29. *Serpens caudam mordens.* ΑΙΑΝΑΚΑ . ΑΜΟΡΑΧΕΙ . ΣΑΜΜΑΖ
ΑΖΑΛΛΑΚ . ΡΡΦΑΧΚΑΕ

121.

Ibid. 30. *Serpens radiatus.* ΚΝΟΥΜΙΣ .

122.

Ibid. 35. *Gryphus.* ΕΤΔΟΤ

123.

Ibid. 39. *Aquila caduceo instans.* ΖΟΔΙΑCΥΣ

124.

Hercules Leonem conficiens, ibid. 47. ΑΔΟΝΑΙ . ΛΑΝΤΑΑΑ . Num. 21. legitur
ΔΕΟΝΤΑ .

125.

Viri nudi stantes, ibid. 48. ΚΑΛΚΛΑ . ΝΑΟΑΝΛΑ Alibi NATANAΕΛ .

126.

Quadrige Solis, ibid.
49.

CEMEOT. KONTET. KENTET.

KENTET. KEPIDET. A.. PTNTΩ.

PHΛVKVPZKVN.

127.

Deus Iao capite ca-
nino, facem attol-
lens, ibid. 50.

I A (C)

128.

Locusta, ibid. 51.

I X ⊖

IXΘΥΣ, *piscis.*

129.

Nexus trium capi-
tum, ibid. 52.

C B R I N A C A S

130.

Victoria, ibid. 53.

C N I M

131.

Deus Iao capite gal-
linaceo, ibid. 57.

IAH. IEHI. OVWI. VWO.

132.

Ibid. 70.

I R C A N N E I

Nomen proprium.

133.

133.

Mulier flammeum solvens, ibid. 73.

ΑΘΝΝΑΙ . ΝΟΙΩΛΙΑ

Vide supra n. 107.

134.

Satyrus larvam ostentans, ibid. 69.

ΑΝΑΙΑ . ΑΛΕΣ . CΟΡΗC . ΜΤQΡ
ΩΗΡΟΟ .

135.

Mercurius . 87.

ΝΙΚΗΦ .

Nomen proprium .

136.

Mars . 88.

ΕΤΗΜΕΡΟΥ .

Nomen proprium .

137.

Venus puerum adolens . 89.

ΦΕΡΟΥCΑΝΝΙΕΙC .

a Φερω , porto , seu
tollo ; et Σαννας ,
fatuus .

138.

Leo . 90.

ΟΤΛΑΞΑ

139.

Mercurius puerum portans . 93.

ΜΕΜΕΝΤΟ

In aliis Gemmis eiusdem Musei
203. 204. 205. et in altera
Musei Oliverii manus in-
sculpta est annulum porri-
gens, cum epigr. ΜΝΗΜΕΥΕΟ
transpositum a ΜΝΑΟΜΑΙ,
recordor .

140.

*Juvenis sedens cum
modio in capite,
ibid. 96.*

H P O V C E A

141.

Typus Laetitia . 95.

V O N L E A N I

Nomen proprium.

142.

*Mars, et Vir nudus,
ibid. 92.*

A N A Z P Y C . M A P I N N I . M A V .

143.

Deus Iao , 97.

B P A C A Z . B P A M I I . E Y M .

144.

Anubis , ibid. 98.

H N . A M O P W I .

145.

Sphynx , ibid. 101.

C A Z O V A . A B R W O A L M M .
A O A

Αβροτεω, noctu occur-
ro. Amuletum ad-
versus nocturnos
occursus.

146.

*Ceres puerum lactans,
102.*

I A W

147.

*Serpens radiatus, ibi.
105.*

I A W . I A H . A B P A I A X . H I W
Φ W E A W .

*Abraiax, pro Abra-
cax . Interdum
et Aiax.*

148.

148.

Venus, ibid. 110. ΑΡΡΩΡΙΦΙΑCIC

149.

Anubis, ibid. 111. ΑΚΡΑCΑΤ

150.

Horus. 112. ΛΑΘΑΝΑΚΑ

151.

*Serpens caudam mor-
dens.* 113. ΚΩΧΧΩΝΙ . ΑΟΙ . ΑΡΚΑΟΑΓ
ΡΔΜΝΗΦΙΚ . ΛΟΧΝΗΜ . ΕΙΙΙ .

152.

Ibid. 124. ΗΙΟΥΩ . ΑΕ .

153.

*Vir alatus hastas te-
nens.* 130. ΙΑΡΚΑΕΛ . ΓΡΑΜΝ . ΗΦΙΚΛ .
ΕΧΝΗ . VΕΩ .

154.

*Mulier arietis inequi-
tans.* 132. ΚΡΙCΠΗ . ΑΖ

155.

Cancer. 141. ΒΑΡΞΑ ΜΕΛΑΙΜ
Corruptum ab A-
braxas.

Mm 2

156.

156.

Lacerta, *ibid.* 142. C O T P I H A*Nomen alicuius An-
geli, forte Vriel.*

157.

*Aquila draconem su-
stollens.* 143.

A K P M . M A X P I E P . C E V C .

Δ I A N . T Ω . ≡ K A K A C . P E V C .

158.

*Deus Iao capite gal-
linaceo.* 144.

A B P A C A Z ≡ I A Ω .

159.

Serapis. 146.

T O C . M V C T O . C E O I K T . H .

160.

Ibid. 152.

N I K A K . I C I C .

Hoc est: Vincens Isis.

161.

Deus Iao Galliceps,
ibid. 153.

I A O . A B P A C A Z . C A B A O Θ

162.

Vir capite leonino,
ibid. 154.

M E Λ Π Θ M E N E

163.

163.

*Sol inter duas stel-
las. 155.*

EICVYC . XPECTVZ . ΓΑΒΡΙΕ
ΑΝΑΝΙΑ . ΑΜΕ .

*Iesus Christus , Ga-
briel , Anania ,
Amen . Detesta-
mur impiissimum
Sycophantam tam
sacris Nominibus
abutentem .*

164.

*Serpens radiatus ,
ibid. 170.*

XNOVMIC

165.

Spei typus . 171.

ΑΦΑΝΩΝ . ΑΦΡΑ

*Αφαντος , non appa-
rens . Αφραδια , im-
prudencia . Spes
temere non ap-
parens , et pru-
denter occultata .*

166.

*Serpentes coronati ,
ibid. 172.*

ΑΕΝΙ . ΤΟΥΝΟ

167.

Caput Serapidis. 191.

ΔΙΑ . ΦΥΛΑΚΕ

Φυλασσω , custodio .

168.

*Serpens radiatus , ibi.
207.*

KNOVBIC .

169.

169.

Ibid. 208.

CAΛAMAΞA . KAMAIAXA

ΑΓΑΝΑΧΒΑ . ΑΜΩΡΑ . ΧΘΙ. *Alibi Amaracoi.*

170.

Harpocrates, ibid.
211.

ΜΟΑΤΑΛ . ΟΓΧΧΔ.

171.

Iupiter. 213.

ΡΟΔΙΡΡVΖ

172.

Iupiter haedo insi-
dens. 219.

ΘΕΩ . ΙΩΡΙΩ

173.

Vulpes. 121.

ΙΑΩ

Fortasse ΙΑΩ.

174.

Mercurius in curri-
culo.

ΙΡΗ . ΙΟΡΕΙ .

175.

Deus Iao. 230.

ΙΑΙΙΙ . ΑΚΑ

ΙΙΙ pro Ω .

176.

176.

Serpens radiatus, XNOVBIC . NABIA . BIENVΘ
ibid. 193.

177.

Ibid. 194. *Horus*. IAW . CABAΩΘ . ABPACAZ .

178.

Aries, et *Minerva*, CIAΩ
ibid. 210.

179.

Caput iuvenile, ser- CNOVBIS
pens, Sol, et Luna.
Achat. in Museo
Passerio.

180.

Caput Isidis serpente ICIC . ΦAP .
circumvolutum ex
Museo Ficoron.

Isis Pharia.

* ** * * ** * * ** *
* * * * * *
* * * * * *

Indi-

*Indiculus Alphabeticus Vocum, quae in descriptis
Gemmis Magicis inveniuntur.*

A Ado. 66.	Aeoou. 3.	Allch. 113.
Aaone. 62.	Aeps. 82.	Alonai. 97. <i>Vide</i>
Aaoness. 81.	Aetuidluyni. 2.	Adonai.
Abao. 74.	Aeuchad. 4.	Amaroma. 33.
Abla. 3. 12. 65.	Afu. 102.	Amarphrio. 119.
Ablal. 114.	Agana. 12. 118.	Ame. 163.
Ablan. 12. 113.	Aganaca. 118.	Amo. 81.
Abaraz. 44. <i>Vide</i>	Aganachbl. 169.	Amora. 81.
Abrazaz.	Aganachba. 118.	Amorachei. 120.
Abzacarei. 27.	169.	Amorachthi. 118.
Abzacax. 3. 11. 14.	Aggoni. 102.	120. 169.
15. 26. 56. 59. 69.	Ago. 81.	Amoiri. 75.
112. 147. 158.	Ahe. 82.	Amoro. 20.
161. 177.	Aia. 82.	Amoroi. 144.
Abraiach. 147.	Aianaka. 120.	Anachoch. 18.
Abrooalm. 145.	Aiao. 1.	Anael. 104.
Abruto. 1.	Aide. 1.	Anail. 134.
Aca. 35. 40. 175.	Aie. 3.	Analrl. 113.
Achaytena. 104.	Aieeou. 94.	Ananael. 53.
Achivo. 32.	Ain. 3. 82.	Anania. 163.
Acra. 113.	Aino. 19.	Anazir. 142.
Acrafat. 149.	Aio. 81.	Anazrus. 142.
Acrm. 157.	Aion. 23.	Angoni. 102.
Adonai. 26. 124.	Aipos. 119.	Annui. 2.
<i>Vid.</i> Doonai.	Ais. 116.	Ano. 81.
Adfeme. 32.	Aitu. 2.	Anoch. 87.
Ae. 152.	Aix. 98.	Anomenio. 83.
Aee. 82.	Alcana. 101.	Anoubei. 86.
Aeeoa. 5.	Alcandie. 104.	Anta. 81.
Aei. 82.	Alexandra. 111. 115.	Aoa. 145.
Aeia. 36.	116. <i>Vid.</i> Chiale-	Aoi. 151.
Aeni. 166.	xandra.	Aphanoon. 165.
Aeniambon. 81.	Ales. 134.	Aphra. 165.
Aenious. 22.	Alio. 34.	Arachnour. 6.
Aeoe. 23.	Allogga. 102.	Araio. 51.

Ar-

Arcaſag . 151.
 Archeo . 69.
 Arrintho . 125.
 Arroriphiaſis . 148.
 Aſa . 32.
 Aſaeei . 66.
 Aſeivo . 32.
 Aſo . 40.
 Athanalba . 12.
 Athenai . 107.
 Athnnai . 133.
 Avach . 105.
 Aus . 39.
 Avu . 102.
 Azaalk . 120.
 Azricaoniia . 116.

B Aba . 40.
 Baem . 82.
 Balbou . 40.
 Balbois . 40.
 Balſo . 4.
 Barba . 87.
 Barca . 155.
 Baroſſ . 18.
 Barraba . 92.
 Barrabao . 114.
 Bebio . 1.
 Bee . 66.
 Beroſe . 87.
 Bienuth . 176.
 Boemo . 111.
 Bonacon . 81.
 Bra 143.
 Bracaz . 142. *Vide*
 Abracaz .
 Bſidaoe . 39.
 Buli . 97.

C Acao . 67.
 Cacas . 157.
 Cachi . 76. 78.
 Caco . 30. *Vid.* Saco.
 Cala . 21.
 Calimorph . 43.
 Callamaza . 42. 118.
 169.
 Cama . 62.
 Camaiaca . 118. 169.
 Camaris . 65. 81.
 Cameara . 42. 120.
 Cancnoubi . 34. *Vid.*
 Chnoutis .
 Cantho . 41.
 Cantucalé . 41.
 Carni . 83.
 Carova . 145.
 Ceceniem . 13. 27.
 Ceioamis . 17.
 Ceme . 17.
 Cemece . 11.
 Genteu , *vel* Ken-
 teu . 125. 125.
 Ceo . 83.
 Cerideu . 125.
 Chachi . 78.
 Chaeadl . 32.
 Chakra . 115.
 Chalca . 113.
 Chalcla . 125.
 Chamari . 65.
 Chanae . 111.
 Chanlao . 29.
 Charcaevic . 111.
 Charina . 115.
 Chechoni . 151.
 Chertote . 102.
 Chialexandra . 111.
Vid. Alexandra.
 Chicharbe . 111.
 Nn

Chichion . 111.
 Chimech . 117.
 Chioeo . 47.
 Chirie . 111.
 Chnoubi . 37.
 Chnoubis , *et* Chno-
 umis . 25. 84. 85.
 168. 176. *Vide*
 Cancnoubis .
 Chochuo . 88.
 Choial . 102.
 Choialloni . 102.
 Cholchnoubis . 87.
 Chonaſſu . 6.
 Chonech . 115.
 Chores . 134.
 Choroormerph . 119.
 Chphnecch . 115.
 Choumis . 35. 85. 86.
 119. 121. 164.
 Chraicho . 115.
 Chreſtuz . 163.
 Chriſoe . 154.
 Chuſtiel . 57.
 Cinaltio . 34.
 Cigirim . 14. 69.
 Cimeloce . 106. *vel*
 Simeloſe .
 Ciralieon . Kirllieon .
 111.
 Cmece . 81.
 Cnim . 130.
 Cnoumis . 85. 86.
Vid. Chnoubis ,
 Ehnoumis .
 Cochchoni . 151.
 Colcnoubis . 87. 179.
Vid. Cnoubis .
 Combour . 83.
 Comener . 111.
 Comero . 22.
 Con-

Constiel . 57.
Cramma . 65. 81. 81.
*Alia vide inferius
sub littera K, et
littera S.*

D Chbzx . 52.
Dia . 167.
Dian . 157.
Did . 43.
Didoron . 107.
Dkr . 52.
Domaruno . 95.
Doonai . 56. *Vide*
Adonai.
Dfaz . 52.

E Aiti . 2.
Eao . 82.
Eau . 3.
Eauche . 95.
Eche . 102.
Echi . 102.
Echne . 153.
Ecie . 6.
Edde . 60.
Eee . 1.
Eeeiko . 52.
Eei . 59. 82.
Eeio . 35.
Eic . 115.
Eie . 82.
Eii . 82. 151.
Eimo . 22.
Eio . 82. 147.
Eioyo . 152.
Eirecaco . 111.
Eifuys . 163.

Elanemi . 83.
Elenu . 3.
Elichilk 50.
Eloai . 26.
Eme . 82.
Emelisi . 104.
Emessia . 81.
Emesie . 63.
Emlo . 55.
En . 144.
Eni . 102.
Ennuffor . 95.
Eo . 82. 92.
Eod . 52.
Eoc . 82.
Eoi . 82.
Eoo . 82.
Eouniao . 111.
Eperellorogoll . 95.
Ephiel . 153.
Erafaz . 143.
Erex . 143.
Eroufel . 140.
Escheg . 102.
Esech . 83.
Esie . 6.
Eti . 102.
Etrich . 88.
Eucolli . 34.
Eudou . 122.
Evemem . 136.
Evemeru *nomen* . 136.
Evi . 96.
Fulamo . 22.
Fum . 143.
Fumleie . 52.
Fvovia . 3.
Europhinchroph .
115.
Eyiyo . 10.

F Aianges . 87.
Far . 180.
Faranghez . 80.
Ferufanneis . 137.
Fidtoh . 25.
Flenea . 111.
Fococo . 115.
Forao . 147.
Fren fero . 71. 117.
Frinmi . 63.
Fritaraza . 3.

G Abriel . 53. 57.
91. 163.
Galimorpss . 43.
Gamoulach . 3.
Gee . 82.
Ghichil . 50.
Ghic . 82.
Gigantoreca . 87.
Gigantorecta . 64.
Gnechion . 27.
Gorgo . Gorgon . 34.
Gramn . 153.
Grembaa . 81.

I Aa . 81. 82.
Iaai . 11.
Iaam . 81.
Iaba . 60.
Iabfoi . 53.
Iae . 3. 30. 111. 131.
147.
Iaeie . 19.
Iaeni . 10.
Iaeo . 1.
Iaevi . 3.
Iai . 27. 30.

Ia-

Iaia . 49.
 Iaie . 19. 77.
 Iaiii . 175.
 Iaio . 5.
 Iallil . 2.
 Ialpsa . 16.
 Iaiueniou . 9.
 IaO . 6. 8. 10. 15.
 17. 26. 29. 31. 32.
 36. 44. 46. 47. 56.
 59. 60. 68. 71. 72.
 82. 82. 82. 87. 93.
 96. 102. 111. 112.
 113. 116. 126. 146.
 147. 158. 161. 173.
 175. 177. 178.
 Iaolii . 54.
 Iaos . 74.
 Iarkael . 153.
 Iasschs . 98.
 Iat . e. s.
 Ibuililiu . 13.
 Icharin . 111.
 Ichth . 128.
 Idili . 38.
 Iea . 31. 82.
 Ieao . 38.
 Iee . 82.
 Ieei . 131.
 Ieno . 10.
 Ieolmii . 80.
 Ieoou . 3.
 Ifdn . 2.
 Ifilili . 26.
 Iphinepse . 26.
 Ifon . 2.
 Iia . 82.
 Iiaao . 1. 38.
 Iifi . 82.
 Iii . 82.

Iiaao . 32.
 Iintinips . 111.
 Iio . 82.
 Ilai . 111.
 Ile . 2.
 Ilemou . 3.
 Ili . 2.
 Iliieciyoeie . 77.
 Ill . 50.
 Ilo . 82.
 Ilu . 2.
 Imcheal . 79. *Vide*
 Michael , *et* Me-
 chael.
 Imlo . 55.
 Inutio . 88.
 Ioa . 82.
 Ioch . 47.
 Ioer . 1.
 Ioi . 82.
 Ioio . 101.
 Ioioi . 59.
 Iooaab . 18.
 Iorei . 174.
 Iorio . 172.
 Ioulianos . 116.
 Ioyioy . 54.
 Ioyo . 40.
 Iiphi . 82.
 Iphinepsae . 26.
 Ipfelileeu . 26.
 Ircannei . 132.
 Ire . 174.
 Ifa . 32.
 Ifis . 160. 180.
 Ithida . 35.
 Iua . 32.
 Iuche . *f.* Tuche.
 Iuieii . 80.

N n 2

K Avoe . 111.
 Kaykaeuich .
 111.
 Kikiou . 111.
 Kimk . 117.
 Kirie . 111.
 Kirllieon . 111.
 Kirlree . 111.
 Krifoc . 154.

L Antaaa . 124.
 Laovei . 3.
 Lathanaca . 150.
 Lbaa . 65.
 Lbli . 96.
 Lebzandr . 115.
 Leeioyo . 45.
 Leinns . 18.
 Lenoni . 3.
 Leonta . 31. 125.
 Lerthmin . 39.
 Lie . 82.
 Liii . 82.
 Liounu . 54.
 Liou . 21.
 Lochnem . 151.
 Lonni . 102.
 Lull . 1.
 Lum . 3.
 Lzo . 52.

M Achrier . 157.
 Magnum . 48.
 Mali . 6.
 Malla . Mafa . 102.
 Mao . 82.
 Mapdepde . 111.
 Marinni . 142.
 Ma-

Maroeni . 103.
 Mafa . 102.
 Mata . 28.
 Mau . 142.
 Mavi . 61.
 Mechael . 32. 90.
Vid. Michael .
 Melpthmene . f. Mel
 pomene . 162.
 Memento . 139.
 Memento . 102.
 Mentoo . 102.
 Merlaonoch . 95.
 Mermenno . 69.
 Mes . 29.
 Mese . 11. 17. 81.
 Mefie . 63.
 Methi . 63.
 Metis . 34.
 Mi . 52.
 Michael . 53. 57. 81.
 90. *Vid. Mechael,*
et Imcheal .
 Miech , Mies . 116.
 Mirioma . 75.
 Misich . 117.
 Mithraz . 112.
 Moatal . 170.
 Moirri . 75.
 Moraca . 81.
 Mucichm . 127.
 Musto . 159.

NAbil . 176.
 Naim . 16.
 Naoanll . 126.
 Naphon . 82.
 Napfm . 16.
 Nemauno . 111.

Nevonde . 95.
 Nicas . 160.
 Nichenoh . 111.
 Nicheph . 135.
 Nie . 3.
 Nilum . Nilem . 27.
 Niveichi . 88.
 Nllab . 78.
 Nnunuyun . 98.
 Noi . 3.
 Noiolid . 113.
 Noiolin . 133.
 Nrrophochoch .
 115.
 Nuioiu . 88.
 Nur . 16.

OAcao . 24.
 Oaeo . 95.
 Oai . 28. 82.
 Oaler . 96.
 Oaoa . 23.
 Oaraoro . 51.
 Ochac . 115.
 Ochae . 82.
 Oea . 82.
 Oen . 82.
 Oeoi . Oeou . 94.
 Oeroo . 134.
 Oeteo . 66.
 Oeti . 5.
 Ogchchd . 170.
 Oia . Oie . 82.
 Oieeai . 94.
 Oigie . 82.
 Oin . 82.
 Oine . 3.
 Oipht . 111.
 Ollioi . 34.

Olps . 82.
 Omirioma . 75.
 Onbeucafe . 83.
 Onchymy . 83.
 Onclialich . 111.
 Onen . 26.
 Onoa . 116.
 Oochak . 115.
 Oonioy . 54.
 Ooviaei . 3.
 Ooviouli . 34.
 Opheon . 76.
 Ophes . 83.
 Ophifili . 83.
 Orimz . 119.
 Orori . 40.
 Ofinaltio . 34.
 Ofm . 52.
 Ove . 82.
 Ovi . 96.
 Oviaem . 3.
 Oviouai . 34.
 Oulael . 138.
 Oulaxa . 138.
 Ovoi . 131.
 Ouriel . 53. 56.
 Outaur . 34.
 Outh . 40.
 Oye . 82.
 Oyi . 82.
 Oyo . 82.
 Oyoieel . 45.
 Oyt . 40.
 Ozoalla . 137.

PAbuktc . 1.
 Pekon . 1.
 Phainges . 87.
 Pharanges . 81.
 Pha-

Pharia *Isis* . 180.
 Phero . 71.
 Pheroufannieis . 137.
 Phiatolu . 35.
 Phlenca . 111.
 Phoren . 71.
 Phrafi . 100.
 Phren . 117.
 Phreo . 3.
 Phrimny . 63.
 Phulasse . 167.
 Phulaze . 81.
 Phyra . 18.
 Pichea . 111.
 Pichili . 2.
 Pioveoe . 52.
 Pku . 52.
 Ponan . 22.
 Procorena . 59.
 Profeucon . 108. 109.
 Proforaiel . 53.
 Punonia . 26.

R Achazao . 115.
 Rachei . 81.
 Rain . 47.
 Rafas . 24.
 Raqhael . 53. 57.
 Rdmnephik . 151.
 Recta . 64.
 Rei . 113.
 Relukurzkun . 226.
 Reo . 82.
 Reus . 157.
 Ricea . 111.
 Rimphe . 39.
 Riotheor . 21.
 Rodirruz . 171.
 Roniophe . 9.

S A . 81.
 Sabae . 68.
 Sabao . 68.
 Sabaoth . 161. 177.
 Sabrao . 70.
 Sacao . 66. 81.
 Sacaoe . 97.
 Scharina . 115.
 Sala . 21.
 Salamaxa . 169.
 Salamaza . 42.
 Sama . 62.
 Samaris . 71.
 Sami . 83.
 Sammaa . 120.
 Sanchnoubi . 34.
 Sao . 81.
 Satoviel . 89.
 Satquiel . 104.
 Sazova . 145.
 Sbana . 34.
 Sbrinacas . 129.
 Segremba . 81.
 Seioamips . 17.
 Seme . 17.
 Semeni . 67.
 Semeou . 126.
 Semese . 11.
 Semeseilami . 67.
 Seo . 54.
 Seoiēt . 159.
 Serap . 115.
 Sefeniēm . 13.
 Sefeoīemata . 27.
 Seus . 157. 159.
 Seys . 108.
 Seyfon . 109.
 Siao . 178.
 Siar . 176.
 Sigare . 119. *Siglae*,

five Notae occultae . Vid. num. 58.

Sigirim . 14.
 Sifirim . 69.
 Sinalbio . 34.
 Soi . 48.
 Sombour . 63.
 Sophe . Sophi . 97.
 Sores . 134.
 Soroormerph . 119.
 Sotovar . 82.
 Soumar . 65.
 Souriel . 156.
 Spofies . 66.
 Sſe . 81.
 Stenelolis . 110.
 Surratel . 81.

Alia, quae incipiunt per litteram C Graecam; vel per S. Vide superius littera C.

T Aablana . 65.
 Tala . 51.
 Tanaalba . 65.
 Tanaca . 150.
 Tavocifi . 111.
 Temai . 81.
 Teo . 172.
 Teveseo . 34.
 Thalaca . 101.
 Thana . 65.
 Theono-eli . 110.
 Thioio . 7.
 Thithiinee . 35.
 Thm . 66.
 Thno . 3.
 Tho . 157.
 Thuo .

Thuo. 3.
Thom. 66.
Thuth. 63.
Thyrombes. 41.
Tis. 52.
Tioaatanei. 22.
Toc. 82.
Tos. 159.
Touno. 159.
Tokonbai. 51.
Tufteri. 83.

VAive. 52.
Varuecc. 92.
Veo. 153.
Vehaum. 48.
Viaevo. 3.

Vianienon. 9.
Vna. 98.
Vnaaix. 99.
Vniei. 52.
Voa. 3.
Voiumiu. 88.
Vondeani. 141.
Voo. 131.
Voov. 54.
Vohephout. 111.
Vov. 3.
Vphicroph. 115.
Vphnonono. 111.
Vroh. 115.
Vro. 7.
Vrquintia. 2.
Vthi. 39.
Vt. 40.

ZAo. 147.
Zelziph. 113.
Zelzeps. 113.
Zey. 115.
Zeus 99.
Zodiacus. 123.
Zurtatel. *vel* Sur-
ratel.

YAwil. 2.
Yea. 82.
Ykale. 41.
Yoolab. 18.
Yoy. 82.

*Gemma haec Magica utrinque sculpta, humanissime oblata est
aeri incisa a Cel. P. D. Anselmo Costadonio Camald.*

Monast. Veneti S. Michaelis Murani

Bibliothecario, apud quem exstat.

DE GEMMA CHRISTIANA

IMPERATORIS

DRACONEM CONFODIENTIS

D I A T R I B A II.

IOANNIS BAPT. PASSERI

NOBILIS EVGVBINI

I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

DE GEMMA CHRISTIANA

IMPERATORIS

BRACONEM CONCORDIENTIS

D I A T R I A

IOANNIS BAPT. PASSERI

NOBILIS RACONIS

I. G. ET ALIIS. TISSAVERIS

Ex Ectyp. Musei Passeriani

DE GEMMA CHRISTIANA
IMPERATORIS
DRACONEM CONFODIENTIS
D I A T R I B A II.

AD ABBATEM NOBILISSIMUM ET EXCVLTISSIMUM
STEPHANVM BORGIA M
EXCELLENTISSIMI ET REVERENDISSIMI
DOMINI ALEXANDRI BORGIAE
ARCHIEP. ET PRINCIPIS FIRMANI
EX FRATRE NEPOTEM

Abfolveram, VIR ORNATISSIME, Commen-
tarium in GEMMAS ASTRIFERAS, et pae-
ne iam dimiseram, alia moliturus; quum
mihi insperato formae quaedam ectypae
e caelatis Gemmis antiquis exsceptae, quae
Vanetiis exitare dicebantur, ab amico statim oblatae sunt.
Haec enim sphragismata, ut nosti, avidissime semper
conquisivi, ac valde in deliciis habui: quae plane nullo

Vol. II.

O o

fumtu

sumtu multas Principum Virorum, ac Magnatum Gazas sub pauperculo lare adcumulant, magnumque eruditae Antiquitatis adparatum, ipsa fortuna repugnante, suppeditant. Multa inter haec astris insignita; sed eas fero nimium deprehendi, praesertim Magicas: unam vero omnino non contemnendam, quia Christianam, cuiusmodi rarissimae sunt, nullique pretio coaequandae, mihi praesertim, qui DACTYLIOTHECAE CHRISTIANAE Thesaurum intentatum adhuc, sed Ecclesiasticae Historiae perquamutile, tum congerere, tum disponere adgressus sum. Quid vero sacris hisce Cimeliis magis opportunum, atque adcommodatam studiis tuis, NOBILISSIME BORGIA? qui ingenti progressu ad hanc non adsequendam modo, sed amplificandam progredieris; domestica exempla Excelsi Patruui tui imitatus, in quo veterum Patrum disciplinam, atque sapientiam imitandam Tibi proposuisti.

II. Vides in hac sacra antiqua Gemma Equitem decurrentem, qui conto crucigero tortuosum serpentem confodit, stella superne praefergente, ac praeceunte. Audio Venetiis id sphragisma inter Basilidianorum signacula ablegatum fuisse, indicio serpentis, qui, ut alibi perspicue ostensum est, inter huius officinae sculpturas semper primas obtinuit. At, si quid recte sentio, nihil magis ab ea schola alienum fuit: quum illi malae mentis homines nunquam tam dirum, ac immane ominati forent magni Numinis simulacro, et mysteriorum suorum coryphaeo, ut Crucis cuspide configeretur.

III. Haesi primo intuitu parumper, an Gemma haec inter theatrales adscensenda esset; nam in arena saepe saepius ingentis magnitudinis horridi dracones exhibiti sunt, qui ab Equitibus in eos inmissis, venantum more, fauciari

ciari confueverunt ; ut indicavi in tertio veterum Lucernarum Libro : quo in loco ex domestico penu lychneolum fictilem protuli , in quo spectaculum urfi , et draconis una simul commissi , exhibetur . Nec subspicio a vero aberraret , nisi Crucem ad id ministerium adhibitam observassem , quam Ethnici Principes ablegare ; Christiani vero venerationi obicere , et tanquam praesentissimo auxilio uti studuerunt . Hinc animo subiit coniectura , in hoc lapillo referri unum ex Christianis Imperatoribus , ea sub specie , qua in numis repraesentantur equo decurrentes , et captivum barbarum proculcantes , et lancea confodientes ; quemadmodum Constantinus , ceterique post ipsum Principes ; in quorum numis hic typus obuius est , cum epigraphe DEBELLATORI GENTIVM BARBARARVM : et revera perrara Gemmula haec , quantum ex ectypo eius observari licet , non satis eorum temporum artificio imposito adprime respondet : contra vero emblemata istud triumphale , ac Victoriae allegoria Principem magis , quam privatum Equitem prodit . Id vero praecipuum ac peculiare habet haec Gemma , quod quum in numis virili specie debellatus hostis designetur ; heic sub draconis symbolo aptissime indicatur . A bellico eorum temporum adparatu non modo non abhorret salutiferae Crucis insigne , verum quamaxime eorum temporum pietati , triumphante Christi Fide , et Evangelio , respondet : quum illud militaribus vexillis faustissime praefixum intelligamus , auctore praesertim Prudentio contra Symmachum Lib. I.

*Agnoscas , Regina , lubens mea signa necesse est ,
In quibus effigies Crucis , aut gemmata refulget ,
Aut longe solido ex auro praefertur in hastis :*

quin et clypei, et galeae, omnisque propemodum militaris supellex Cruce Dominica consignari, ac decorari ita coepta est, ut, si monumenta deessent, quae plane non defunt, numi tamen illius aetatis luculentissime id ostendunt, et Prudentius loco citato idem perspicue ita confirmat:

Christus perpureum, gemmanti textus in auro,

Signabat labarum: clypeorum insignia Christus

Scripserat: ardebat summis crux addita cristis:

Nec modo labarorum suppara salutifero Christianae Religionis insigni exornabant; verum etiam aliquando solidas ex auro conflatas Cruces hastis praefigebant, quas saepe numero Imperatores in numis praefecerunt; ut in illis praefertim Petronii, Maximi, Aviti, Maiorani, Libii Severi, et Glycerii; in quibus omnibus, aliisque magis obviis, hastile crucigerum, sceptri vicem obit. Nec tantum id ipsum ornamentum Imperatoribus tribuitur; verum etiam simulacro Victoriae, ceteroquin profano Numini, in numis Valentiniani, Leonis, Maiorani, ceterorumque Caesarum, qui deinceps exstiterunt, adsignatur. Vbi vero sculpturae artificium ab Officinis monetariis recessit, ablegatis penitus humanis imaginibus, hastam hanc crucigeram gradibus quibusdam honoris causa elevatam, atque exaltatam in numis insculperunt.

IV. Princeps Eques in hoc nostro ectypo expressus infimo hastae cuspide tortuosum Draconem humi repentem confodit, nec inepte; nam isthaec hastilia, ut humi defigi possent, inferne in mucronem desinebant. Hinc apud Ethnicos captata auguria, si evellentem facile sequerentur, quod faustum habebatur: sin prodire nollent, exitiale; ut constat ex Appiano de Bello Parthico, Cice-

rone

rone de Divinat. I. 35. Livio xxii. 5. Valerio Maximo Lib. I. Cap. vi. 6. Nec obstat, aut a moribus Christiani Principis abhorret, quod corpore nudus, capite tantum galea tecto, insculptus sit Heros noster, Christianae Religionis Propugnator; cuius nomen utinam indicatum esset! nam tam minimo in spatio, quae exhibetur effigies, cum aliis quae in numis expressae sunt, haud conferri probe potest. Ceterum apud Gemmarios Artifices frequens usus invaluit effingendi Heroas nudo corpore; et praesertim in parvis lapillis, ut nimium thoracis opus, et caelaturae taedia vitarent: quare nudo corpore interdum et ipsos Imperatores sculpservnt, et a vero usitatoque exprimendi modo recesserunt: vel laboris impatientes, vel etiam elegantiae causa, atque ut insigniores veteres Caelatores imitarentur. Exstant in meo Museo tres, vel quatuor Militum Romanorum transvectiones; quos ex militari instituto coram Censoribus transire oportebat, probe militaribus vestibus amictos, atque ornatos; tamen, praeterquam chlamyde ex humeris defluente, nullis ornamentis eorum corpus ornatum est. Dum haec scriberem missum ad me est ectypon Gemmae, quae huiusmodi emblemata praefert; quod exceptum est ex Gemma antiqua, quae cum aliis multis ornat unam ex mitris Abbatialibus Ravennatis Basilicae S. Vitalis; et hunc ipsum morem servat: adeoque dubitandum minime est Artifices praesertim Gemmarios in exprimendis Romanis Historiis, facilius opificii, et maioris elegantiae gratia, non raro Graecorum artificium secutos, apud quos, ut adnotat Plinius, nil velare Graeca res est.

V. Serpens, qui ab hoc religiosissimo Principe interficitur, Romani nominis hostem significat. In numis illius aevi frequenter sub equi pedibus expressus cernitur captivus,

vus, quem Imperator lancea impetit; ut praesertim videre est in illo Magnentii, cum epigraphe: GLORIA ROMANORVM; in quo insuper *Stella* ipsum Imperatorem praeit; adeo ut videatur, eximiae Gemmae nostrae Scalptorem eundem numum sibi imitandum proposuisse. Nec a stylo rei Numariae abhorret, quod hostes Imperii Romani sub serpentis typo exprimantur, ut in numis indicatorum Principum, Petronii, Maximi, Maiorani, Libii Severi, aliorumque eiusdem aevi adparet, in quibus Imperator dextro pede proculcat draconis caput, hastam crucigeram manu sustinens; cuius infimum mucronem in serpentis cervicem intorquet, seu minuitur. Est etiam Constantini Magni numus, cuius posticam partem occupat labarum, Christi Monogrammate consignatum, cuius hastile serpentem medium transfigit, cum epigraphe: SPES PVBLICA: quae quidem exempla Gemmam hanc nostram mirifice exornant, et pretiosiores reddunt. Praeterea in ingenti numo, in quo Heraclii triumphus de Bello Persico repraesentatur, Davidicum illud lemma legitur: *super aspidem, et basiliscum ambulavit, et conculcavit Leonem, et Draconem*: quanquam numus ille maximus longe posterioris aetatis habeatur; et facile conflatus sit ac perfectus sub Palaeologis, magisterio *Pisani Pictoris*; qui adsimile numisma Ioannis huius nominis Imperatoris confecit, et alterum Valentiniani cum epigraphe: PLAZEA SANCTI PETRI penes Cl. Bandurium. VI. Non defunt tamen, qui in hoc postremo numo sub serpentis imagine Draconem illum agnoscant, qui inter militaria signa censitus est, etiam Imperio declinante. Claudianus in Ruffinum Lib. II.

Mansuescunt varii vento crispante Dracones.

et

et de Consulatu Honorii III.

*Hi volucres tollunt Aquilas; hi picta Draconum
Colla levant, multusque tumet per nubila Serpens.
Iratns, stimulante Noto.*

et Sidonius Carm. V.

*textilis Anguis
Discurrit per utramque aciem, cui guttur adactis.
Turgescit Zephyris.*

At pace illorum dixerim, haec Draconum militarium simulacra nunquam in imo lubari subposita sunt; sed in summo, magnoque cum honore conlocata. Ammianus Marcellinus Lib. XXVI. *Quo agnito, per purpureum signum Draconis summitati hastae longioris aptatum, stetit unius turmae Tribunus.*

VII. Multo minus adsentior iis, qui putant sub hocce symbolo expressam Veteres voluisse Victoriā de Diabolo, atque de Idolorum superstitione a Christianis Imperatoribus per Crucis Victoriā reportatā; nam in publica moneta nimis fero hae religiosae adlusiones inreperunt; quum interim in illis plus regiae maiestati, quam pietatis officiis adtributum est. At contra in Ecclesiasticis Monumentis, in quibus spiritualis tantum Victoria in votis fuit, sub serpentis imagine tenebrarum Princeps adumbratus est; quod dudum viri docti pro comperto habuerunt. Ne vero domestica taceam, multa cum laude memorabo ingens marmoreum Nymphaeum, quod in veteri Ecclesia Genestreti in Agro Pisfaurensi adservatur; cuius imaginem proferemus in Libro de Lucernis Christianorum: in cuius

ius quidem latere Diabolus serpentis imagine expressus cernitur ; nec aliter exhibetur in vetustissimis sacris monumentis sub pedibus Christi humani Generis Reparatoris ; Silentio praetereundum minime est venerabile ex ebore Diptychon Vaticanum , quod Cl. Gorius describit in Epistola de *Sacris Codicum Evangeliorum ornamentis* ad Celeb. Iosephum Blanchinium , Romanii Oratorii Presbyterum , quae ab eo edita nuper est in insigni Opere *Evangeliarum Quadruplicis* Tom. II. pag. DLXIII. in quo Christus Dominus stans leonem dextro , sinistro pede basiliscum proculcat , et conterit .

VIII. Turbat quidem primo obtutu , quod Imperator equitans lanceam sinistra intorquet : id enim contra sculpturae dignitatem facere videtur . At huiuscemodi exempla in Numis , & Gemmis adeo obvia sunt , ut adpareat antiquos Artifices in hisce observationibus minus curiosos existisse . Subest vero potissima ratio , qua Caelatorem huius Gemmae defendamus : excepimus enim iconem ex forma ectypa huiusce Gemmae , in qua quidquid in archetypo dextrum est , in ea laevum adparet , Id autem profecto referendum erat vitio operis in Gemmis signatoriis , quarum unicus usus in cera futurus erat . At e contrario in hisce lapillis , quae Religionis ergo pro encolpiis circumferebantur , et quae proinde unam illam speciem praeferebant , quam sculptura oculis obiecisset , (quod etiam luculenter observavimus in Notis ad Gemmas Magicas , quarum geminus adspectus ex ipso lapillo excipiendus est) si quis secus fecisset , ordo rerum perturbabatur .

IX. Superest Stella Imperatori praefixa , cuius significationem supra adtigimus in Prolegomenis , et in Observatio-

tionibus. In hac vero Gemma eodem consilio additam, putamus, quo in numis Constantii, Magnentii, et aliorum Imperatorum. Per illam enim significatur divina Providentia, cuius ductu Victoria obvenerit. Putabant praeterea ipsis Principibus divinitatem quamdam inesse, quam per illam formulam significabant DEVOTVS NVMINI MAIESTATIQUE EIVS, in Inscriptionibus declinantis Imperii saepissime usurpatam. Id vero Numen per *Stellam* exprimere consueverunt, ut constat ex numis Constantii senioris, Constantii, Faustae, Helenae, Iuliani, et aliorum; in quorum postica parte, nulla epigraphe adiecta, stella in laurea signata cernitur. Rursus in eiusdem temporis numis satis obvia est imago Urbis Romae, sive Constantino-

poleos, ac Castris Praetorii, sub specie quadratae turris, cum epigraphe: VIRTVS AVGVSTI. PROVIDENTIA AVGVSTI. PROVIDENTIA CAESARVM. VIRTVS CAESS. et similia; cui quidem praenobili aedificio modo una, modo plures stellae praesignatae sunt: per quas, ut alibi praemisimus, facile ipsum Numen Imperatoris, et Natorum eius indicatur. Haud equidem ignoro stellas in area numorum aliquando Monetariorum notas existisse; praesertim quum in exergo consignatae sunt. At supra caput Imperatorum, ut in praecitatis numis, et in hac Gemma, ad Historiam pertinent, quae in numis expressa est. Dum haec excuderentur, amicus noster Gorius a Praestantissimo Francisco VICTORIO, Sacri Militaris Ordinis D. Stephani Commendatore, eximium ex aere Christiani hominis MARTVRII astriferum anulum ectypa, cera impressum, et delineatum, qui in eius ditissimo Museo adservatur, adcepit; quem pro coronide huius Epistolaris Diatribae heic adponendum ipse curavit. Pala eiusdem anuli peltam refert: in medio sculptum cernitur

Sacrosanctum CHRISTI Monogramma , medium inter duas stellas : quod exemplum , et ad sequiora saecula transmissum , magis magisque confirmat inter hieroglyphica primitivorum Christifidelium et stellas adconsendas esse . Sub nomine *Marturii* (hoc ipsum nomen frequenter occurrere in Christianorum Sepulchris , iam a doctis viris adnotatum est) sculptus cernitur ramusculus ; quo symbolo iidem Fideles Christo servientes frequenter a Sanctis Patribus declarantur . Pauca haec accipe ea , ut soles , humanitate , ORNATISSIME BORGIA , tamquam perennem obsequii , et benevolentiae erga Te meae tesseram : et dum consulis litterarum bono , auge tuis eruditae lucubrationibus earum gloriam , et nostros conatus grato favore prosequere .

*Schema antiqui Anuli signatorii Christiani ,
eiusque magnitudinis .*

*Pala eiusdem Anuli Astriferi , qui Romae exstat
in Museo Victorio , maiore iconismo expressa .*

DE MERCVRIO

ΚΕΡΑΥΝΙΟ

SIVE

FVLGERATORE

ΔΙΑΤΡΙΒΑ III.

ANT. FRANCISCI GORI.

DE MERCURIO

REPERTORIUM

STIVE

REPERTORIUM

D I A T R I B A M.

ANT. FRANCISCI GORI.

J. V. Sc.

Sardae incisal. ex Museo Haueriano

DE MERCURIO
FVLGERATORE
DIATRIBA III.

AD SPLENDIDISSIMUM S. R. I. EQVITEM

ERNESTVM NOBILEM AB HAUER
SACRAE IMPERIALIS ET REGIAE MAIESTATIS
EXERCITVVM MILITAR. PER ITALIAM
A SECRETIS BELLICIS

SIDEREO huic Operi supremam manum quum
imponerem (nam superiores Diatribas postremas
omnium excudendas curavi) ad ceteras tuae in
me eximiae humanitatis, ac benevolentiae cumu-
latissimas significationes, quibus mirifice animum
meum excitasti, ac Tibi maxime devinxisti; praeclarum
illud, et nulla temporum oblivione delendum, beneficium
ad-

adcessit, ERNESTE EQVES NOBILISSIME, ut, Te auspice, unaque tecum favente Camillo PLUMBANTIO, Inlustri I. C. Florentino, cum doctrina, tum prudentia ornatissimo, MAECENATEM huius Thesauri Gemmarum antiquarum, quae Astris insculptae sunt, Optimum, atque Incomparabilem feliciter obtinerem: qui et horum laborum propter exquisitam, qua pollet, eruditionem aequus iudex, ac propter egregiam veteris Historiae scientiam, aestimator esset optatissimus; quemadmodum inter Duces, peritia rei militaris, et gestarum rerum gloria huius temporis praeclarissimos, locum facile principem iure ac merito habet. Nec tantum honori meo sollicita diligentia, consulisti; verum etiam studia mirum in modum amplificasti: nam probe delineata ad me misisti tum signa aliquot ex aere pulcherrima, tum etiam, quae Antiquitatis divitias valde augent, complura antiqua Numismata, et tuis lectissimis Cimeliis, magnis impensis, summo studio, et labore paratis, depromta: quae quidem, quum rarissima sint, et nunquam antea edita, in publicum bonum, ac lucem proferre, tuum est consilium optimum, atque omni commendatione dignissimum. Misisti etiam ectypas formas anularis Gemmae tuae, quae non solum subiit nunquam, litteratorum hominum conspectum; verum tam rara ac singularis est, ut inter Astriferas primum dubio procul locum teneat: tantam vero antiquae eruditionis frugem continet, ut locupletiore Commentario explicari necesse fuisset. Id satis cumulate praestasset amicus meus optimus Celeberrimus Praeful PASSERIVS, si non obstasset temporis angustiae, dum remis velisque ad portum cymbula nostra nimio gravata pondere properare studet. Pauca haec igitur accipe, EQVES ORNATISSIME, quae e meo
pau-

paupere penu Tibi offero ; tenue quidem , sed sincerum , perennis obsequii erga Te mei monumentum : quod , si ea qua soles benignitate , susceperis , ad luculentiora in maiore otio favore tuo , et auspiciis praestanda , magis magisque excitatum reddes , atque etiam paratissimum .

II. Adfertur in fronte huiusce lucubrationis eximiae tuae Gemmae ; nempe Sardaë emblemata , cui alterum simile numquam ad hoc tempus litterario orbi innotuit . Gemma signatoria est ; nam in ipsa sculptura symbola Numini adtributa contrariam faciem , quam reddunt eëtypa , praefecerunt ; adeoque ad obsignandum factam fuisse minime dubitandum est . MERCVRIVS stans , toto corpore nudus , in ea exhibetur , qui pedibus nudis , calceis , et alis destitutis , subiecto globo insistit . Caput habet rotundo tectum petasunculo , pinnulis utrinque munito ; quamquam cum pileo quadrato , qualem ei Arcades tribuerunt , frequenter in numis , et in antiquis sculpturis occurrat : sinistra caduceum , pendente marsupio , in manu gerit ; dextra vero fulmen sublatum ostentat . Pone globum duae manus , dextra et sinistra , adsurgunt , et utraque copiae cornu frugibus refertum adtollit . Tria in hac eximia Gemma , quam sola raritas , non vero exquisitior artis caelatura incomparabilem reddit , occurrunt ; quae notatu plane digna sunt ; quum reliqua adtributa Mercurio adsignata , obvia et communia sint , atque a viris doctis multa eruditione inlustrata legantur . De his nonnullae observationes heic adtexendae .

III. Primum itaque , plane praecipuum , ac peculiare , est fulmen , quod MERCVRIVS dextra , non quidem iaculantis habitu , sed ostentantis , quasi symbolum potentiae , ac divinitatis suae , tenet . Alterum est globus , sive astrum
glo-

globosum, et sine radiis, ei tributum, cui pedibus instat: tertium vero duo copiae cornua ubertate frugum redundantia, quae duae manus in altum sublata sustinent. Quod ad primum adtinet; ex hoc nunc innotescit monumento, MERCVRIVM in eorum Deorum numerum censum fuisse ab Antiquis, quibus fulminum manubias tribuerunt. Ex disciplina, et ritualibus Libris Etruscorum, qui fulminum iactus scientissime calluerunt, et quomodo sacris quibusdam, et precationibus vel cogerentur, vel impetrarentur, editis libris docuerunt, Plinius novem Diis fulmina adsignat Lib. I. Cap. LIII. *TVSCORVM litterae novem Deos emittere fulmina existimant; eaque esse undecim generum; IOVEM enim trina iaculari. Romani duo tantum ex iis servare: diurna adtribuentes IOVI, nocturna SUMMANO: rariora sane eadem de causa frigidioris caeli. ETRURIA erumpere terra quoque arbitratur, quae infera adpellat, brumali tempore facta, saeva maxime et execrabilia: quum sint omnia, quae terrena existimant, non illa generalia, nec a sideribus venientia; sed ex proxima, atque turbidiore natura. Argumentum evidens, quod omnia a superiore caelo decidentia obliquos habent ictus: haec autem, quae vocant terrena, rectos. Sed quia ex proprio materia cadunt, ideo creduntur e terra exire; quoniam ex repulsa nulla vestigia edunt: quum sit illa ratio non inferi iactus, sed adversi. A SATVRNI ea sidere proficisci subtilius ista consueti putant: sicut cremantia, a MARTIS. Deos igitur tantum quatuor enumerat Plinius FVLGERATORES; reliquos silet, nec eruit ex Etruscorum fulguralibus Libris, quos apud eos extasse memorat Servius, a Bygoe Nympha scriptos, Aeneid. Lib. VI. v. 402. Plinium sequitur Martianus Capella Lib. II. atque ipsum exponit: nec alios Deos Deasve nominat*
prae-

praeter *Saturnum*, *Iovem*, *Martem*; neque superiora sidera, a quibus fulminum iactus, nempe manubiae, venire dicebantur. Recenset D. Augustinus Lib. iv. de Civit. Dei Cap. xxiii. etiam *SVMMANVM*, quem Plutonem esse, quasi *Summum Manium*, existimat, alii *Orcum* putant. Fulminum genera, vim, qualitates, effectus, nomina luculenter exponit Seneca Quaes. Natur. Lib. ii. c. 44. et sequentibus; sed praeter Iovem, nullos alios Deos fulmina mittentes, adducit. Ex Etruscorum editis monumentis quinto loco *BACCHVS* adiiciendus est, cui fulmen tribuerunt, ut videre est in sacrificali patera edita in Dempsteriano Opere Tom. I. Tab. iii. pag. 78. cuius nomen circa caput adscriptum, nempe *ΑΙΝΙΤ*. scilicet *Tinia*: quod nonnullis videtur *TONANS* exprimere, ac significare. Nec dubium esse potest, Bacchum in ea referri in medio Apollinis, et Mercurii, tanquam Deum comitem, et focium; nam caput habet hederacea corona redimitum, e cuius collo torquis foliaceus pendet, et sinistrum eius brachium, quo fulmen peculiaris figurae tenet, armilla ornatur; dextra vero sceptrum praefert. Quamvis Apollo, et Mercurius in eadem patera expressi cum Baccho, fulmen non gerant; tamen e novem Deorum fulmina iaculantium numero fuisse apud Etruscos, credibile videtur. Siquidem fuisse *APOLLINI* tributum fulmen, non solum veteres Scriptores, quos praestantissimus Gisbertus Cuperus recenset; verum etiam monumenta superius edita, ac praesertim numismata, testantur. De *MERCVRIO* dubitare aliquis poterat; sed huiusce incomparabilis Gemmae auctoritate, veteres Mercurio quoque fulmen tribuisse evincimus: quod indicandum censui Viro Doctissimo ac Celeberrimo Petro Lazerio, Societatis Iesu Presbytero, qui dum Iovis signum ex aere

inlustrat, me monuit, se forsitan scripturum accurate de Diis, quibus Antiqui fulmina tribuerunt.

IV. Constat ex antiquis Mythologis, ad Solem referendos esse Apollinem, Bacchum, et Mercurium; quos Deos, si ceteris a Plinio memoratis, adiungas, iam septem Deos Fulgeratores habemus. His Deae iungendae videntur, Iuno, et Minerva; ut novem Deorum, quibus Etrusci fulmina adsignarunt, teste Plinio, numerus impleatur. De Minerva *Fulminatrice* nullus est ambigendi locus, quum occurrat fulminibus armata in Graecorum, et Romanorum numis. Nec deest Scriptorum copia; inter quos memorandus Euripides, et Virgilius, Etruscarum antiquitatum peritissimus, Aeneidos Lib. I. vers. 46. apud quem ita loquitur Iuno irata, et Troianis adversa:

*Pallas ne exurare classem
Argivum, atque ipsos potuit submergere ponto,
Unius ob noxam, et Furias Aiacis Oilei?
Ipsa, Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem,
Disiecitque rates, cuertitque aequora ventis:
Ipsam expirantem, transfixo pectore, flammam
Turbine corripuit, scopuloque infixit acuto.*

Minervae fulmina, manubias Minervales dicta, scribit Servius, qui ad Virgilii adlatum locum haec adnotat, quae silentio praetereunda non sunt; quum ex his et Iunoni fulmina adsignata intelligamus: Sed, quum Varro *Divinarum quinto*, quatuor Diis fulmina adsignet, inter quos et Minervae; quaeritur, cur Minerva Iovis fulmen miserit? Antiqui Iovis solius putaverunt esse fulmen; nec id unum esse, ut testantur Etrusci *Libri de Fulguratura*; in quibus duodecim genera fulminum scripta sunt: ita ut, Iovis, Iunonis, Mi-

Minervae, sic quoque alterum: nam de Iunonis fulmine Accius: Praefervido fulgore, ardor iniectus Iunonis dextera, ingenti incidit. Quare non posuit Minervam misisse fulmen suum? Sed nonnulli dicunt, habere quidem Minervam, ut Iovem et Iunonem, fulmen; sed non tantum valere, ut vindictam suam possit implere, nisi usa esset Iovis fulmine: unde merito queritur Iuno, Minervam, quum de numero minorum sit, qui fulmen habent, usam tamen Iovis fulmine. Praeter haec Numina, statim subdit peritissimus antiquitatum interpres Servius, cavendum esse ne fulmen aliis Numinibus demus. Cl. Cuperus addit alios Deos, nempe *Herculem*, qui in numo Messii Decii fulmen tenet, et clavam Iovi sedenti porrigit apud Inlustrem Spanhemium, ut et in Bruttiorum numo Gazae Mediceae: addit etiam Vulcanum, et citat hunc Servii locum in Virgilium Aeneid. Lib. I. vers. 46. In Libris Etruscorum lectum est, iactus fulminum manubias dici, et certa esse Numina possidentia fulminum iactus; ut Iovem, VULCANVM, Minervam. Sed in meis Codicibus Vulcanum nominatum non reperio; sed eius loco Iunonem; quamvis in numis Vulcanus fulmen habeat: quod tamen non habet ex proprietate, et virtute; sed ex ministerio, et arte sua, quod noverit ea probe fabricare. Tribuit etiam idem Cuperus fulmen magnae Deum Matri Cybele, ut in numis occurrit, et in Gemmis, cuiusmodi exstat apud me superius edita Tab. VI. inter Astriferas, quam eandem ac Iunonem facit. Huic Deae data reor fulmina, quia eadem ac Terra est, e qua erumpere fulmina docuit Plinius, et Seneca, alique Philosophi: quorum opinionem novis observationibus, et argumentis nuper procudit, ac tuetur vir Praestantissimus ac Celeberrimus Scipio Marchio MAFFEIUS. Ex praenotatis

tatis igitur colligimus, Deos quibus Etrusci fulmina adtribuerunt, hosce novem fuisse, *Saturnum*, *Iovem*, *Summanum*, nempe Plutonem; *Martem*, *Apollinem*, *Bacchum*, *Mercurium*, *Iunonem*, *Minervam*. Eorum praeteribo sententiam, et Cuperi institutum, qui dum enumerat *Deos Fulgeratores*, ad XII. nititur eos deducere, atque ex coniecturis adiicit etiam Cupidinem, qui quandoque cum fulminibus occurrit, et interdum ea superbus frangit, ut sibi Deos quoque subiectos ostendat.

V. Revertor ad *MERCVRIVM*, quem perspicuo huius pretiosae Gemmae antiquae suffragio inter Deos ΚΕΡΑΤΝΙΟΥΣ recensere sine haesitatione possumus; et quamvis ad hoc tempus, ni fallor, praeter hoc, nullum aliud monumentum habeamus; tamen non dubito alia deinceps in apricum proditura. Existat in Imperiali Mediceo Thesauro aureum singulare numisma PHARNACIS, Regis Ponti, cuius vultus in antica expressus; in postica vero scriptum est eius nomen: ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΦΑΡΝΑΚΟΣ. *Regis Pharnacis*. Hic fuit Mithridatis Magni filius, quem multorum bellorum felici successu praeferocem, ut vidit Caesar, vicit, profligavitque una acie ad urbem Zelam: de quo Plutarchus, et Svetonius in Caesaris vita, Dio Lib. XLII. et Velleius Histor. Rom. Lib. II. Cap. LV. In postica eiusdem numi parte cernitur Mercurius, eiusdem Regis, vel Sinopensium tutelare Numen, multis adtributis ornatus, quae exposui in Vol. I. Numismatum ant. Musei Florentini Tab. II. pag. 14. num. v. Supra Mercurii caput, quod est praecipuum, alatum fulmen cernitur; pone vero caput ad dexteram spectatur luna falcata, et astrum eidem superpositum. Fulmen heic non videtur Mercurio tributum tanquam insigne proprium, sed veluti relativum

tivum tum ad ipsum Pharnacem Regem, tum ad Parthorum regnum; adeoque divini generis originem, et tutelam, Iove, Sole, et Luna auspiciis, declarare videtur, ut observat Celeb. Spanhemius de praest. et usu Numism. Dis. VIII. pag. 481. edit. Lond. qui alterum numisma eodem typo insigne, sed argenteum, profert e Cimeliis Pembrochianis. Sed omnem facile tollimus controversiam, si censeamus antiquos Philosophos, ac Mythologos memoratis Diis fulmina adtribuisse, in quorum censu potissimum septem Planetae fuerunt, quibus manubias, ut diximus, nempe iactus fulminum, adsignarunt.

VI. De MERCURII astro dictum est supra a Cl. Passerio in Observationibus ad Gemmas Astriferas, praesertim ad eam expositam Tab. XCIII. in qua idem Deus capite galeato, reliquo corpore nudus, stans cenitur, cum astro prope eius pedes; quod non radiatum, sed globo simile expressum est. Consueverunt etiam Veteres Caesarum imagines globis, nempe astris, imponere, uti spectatur Augustus in celeberrimo Chalcedonio bicolore exstantis admirandae caelaturae penes Amplissimum Senatorem Florentinum Bonarrotium in Numism. max. mod. pag. 45. qui censet eodem globo astrum Veneris indicari, proprium, Iuliae gentis, a qua originem deducebat: quod emblemata censeret etiam potest Augusti Apotheoseos insigne monumentum. Nam plane perspicuum est, Stellis indicatam fuisse Caesarum divinitatem mendaci adulatione subfultam, quod edita numismata luculenter testantur. Mercurio omnes Solis proprietates convenire ostendit luculenter Macrobius, multaue Hieronymus Aleander in antiquam Tabulam marmoream pag. 34. atque idcirco etiam ei sagittas tributas fuisse, adnotat. Potest etiam idem glo-

globus Mercurii pedibus subiectus universum orbem designare; de quo plura exquisito, ut solet, iudicio et eruditione in prelaudato Opere pag. 102. idem omnis Antiquitatus magnus Interpres Bonarrotius: quemadmodum Iovi, Serapidi, Apollini, Veneri, Victoriae, et Fortunae multis de causis tribuitur: de quo symbolo non pauca adnotavi ad Gemmas in Tom. I. Musei Florentini adlatas Clas. I. Tab. LXX. LXXI. a pag. 136. ad 146. et in Tom. II. Musei Etrusci Tab. XXXIX. pag. 109. ubi Mercurii simulacrum ex aere protuli, qui alato globo pedibus insistit, et laeva ardentem gerit facem; quod cum emblemate huius Gemmae Hauerianae congruere videtur.

VII. Indicat etiam idem globus MERCVRIVM triplicem, nempe *Superum*, sive *Caelestem*, *Terrestrem*, et *Inferum*. Fulmen vero et lampas ad Mercurium *Superum* spectant; vel quia ipsum non solum Geometriae, et Astronomiae auctorem et magistrum; verum etiam Haruspicinae, et fortasse etiam Fulguralis scientiae inventorem, et propagatorem crediderunt; exemplo Aegyptiorum, ut Plato in Phaedro, et Iulius Firmicus diserte docent. Philosophorum vetustissimi Mercurium, Mundi parentem somniarunt; ac forsitan, quia Mundum, vel Deum esse, vel divinum quid, et animatum in se habere censuerunt, ideo eidem globo in superiore parte alas, divinitatis, motus, et velocissimae virtutis indices, adiunxerunt. Sed et stellam Mercurii globosa imagine expressam, ut alibi observatum est, indicari posse non est dubium; nam et Iupiter in numo Antiochi apud Vaillantium dextra astrum praefert, quod Solem indicat; in vertice vero capitis habet fulcatam Lunam: quod ipse anni, et temporum arbiter, diei et noctis auctor ab Ethnicis crederetur.

VIII.

VIII. Beneficum quoque esse Mercurii fidus, docet Statius Thebaid. Lib. I. vers. 301. qui ita cecinit:

*Paret Atlantiades distis Genitoris, et inde
Summa pedum propere plantaribus inligat alis,
Obnubitque comas, et TEMPERAT ASTRA, galero.*

Quae dum exponit Lactantius, haec adnotat: *Obnubitque comas galero, et temperat ASTRA*; quasi uniuscuiusque „ Dei caput ASTRUM fit. Legitur *obnubit*, obscurat: „ ne, nudo capite descendens, terras fulgore percuteret: et „ *temperat*; vel quia benefica STELLA MERCURII malefi- „ carum temperat flammis: vel certe obscure nobis expo- „ nit, quinque plagas Caeli ex istis constare sideribus, *Sa- „ turni, Iovis, Martis, Mercurii, Veneris*. Saturni frigida „ est stella, id est nocens -- Martis calida, Mercurii fri- „ gida, Iovis, et Veneris temperata: ergo quia (Mer- „ curius) per mediam zonam volabat, Iovis et Veneris „ vicina sidera frigido transitu temperabat. De globo, seu stella Mercurii haec dicta satis sunt.

VIII. Superfunt binae manus, quae copiae cornua hinc inde tenent; quae symbola ipsum MERCURIVM indicant bonorum largitorem, lucrorum potentem, beneficum, frugiferum, utilem; eaque omnia adtributa declarant, quae frequenter in editis aris, et lapidibus, voti causa, in eius honorem fieri, et dedicari apud Ethnicos consueverunt. Eundem Mercurium inter Deos Servatores, et divitiarum donatores censum fuisse, ostendi in Commentariolo, quum eius Pantheam Manum proferrem, et illustrarem. Preterea idem Mercurius et in aereo simulacro superius memorato, edito in Museo Etrusco, et in aureo numo Pharnacis Regis, copiae cornu manu praefert.

Ve-

Verum quia fulmen, quod gerit tam rarum est; coniecturae dari potest locus, num specie Mercurii in hac Gemma se exprimendum curarit aliquis Imperator, qui a Mathematicis didicerat, a Mercurio pendere horoscopum suum; vel forsitan Mercurium colebat tanquam Numen suum praecipuum ac tutelare: vel potius aliquis ita ipsum Imperatorem, in adulationem pronus, Mercurii effigie, et habitu exprimendum curavit. Compertum est enim Caesares, etiam dum viverent, ab assentatoribus tanquam Deos habitos esse, et divinis honoribus cultos. Neque etiam repugnabo, si quis fortasse censeat hunc *Pantheum Deum* esse, manu dextra gerentem fulmen, Iovis symbolum peculiare; sub pedibus vero globum, Providentiae, et Fortunae indicem, et copiae cornua frugibus referta; quae cum ipsis, tum etiam aliis Diis tribuuntur. Illud plane amplectar indicium, quod eruditi homines dabunt, Tuque cum primis, ERNESTE EQVES GENEROSISSIME, qui nobilissimae prosapiae tuae splendorem auges optimarum artium studiis, et Antiquariae scientiae divitias tantopere auges; nam post curas praeclari tui muneris, in his cumulandis, inlustrandis, depromendisque delicias tuas, et eruditi animi oblectamenta recondita esse compluribus ad me scriptis epistolis tuis elegantissimis testatus es: quae omnia me tuarum Virtutum cultorem perpetuum constituunt.

VIRTUS IN

Fibula antiqua

ANIMO VIVET

Musei Victorii

INDEX

I N D E X

R E R V M

QVAE IN HOC VOLVME SECVND
OBSERVANTVR ET INLVSTRANTVR

- A**BRAXAS Deus. pag. 232. et in sequent. haec vox quid importet. 235. 240.
- ABRAXEAE Gemmae superstitionibus, et nugis refertae. 22. 37. 235. 240.
- ABUNDANTIAE signum. 135.
- ACCIPITER Diis Aegyptiorum sacer. 70.
- ACHATIS naturales virtutes. 8. 9. 10.
- AETIACA victoria. 195. 201.
- ADTRIBUTA Deorum Deo PANTHEO adsignata. 233.
- AEGIS Minervae. 137.
- AEGYPTIA nomina Signorum Zodia- ci. 243. 244.
- AEGYPTII a Cancro annum auspica- bantur. 74.
- AEGYPTII Serapim pro Sole, Isidem pro Luna coluere. 62. quomodo designarentur dies apud eos. 90. quinque stellis dies designabant. 156.
- AEGYPTII XII. Signa in Zodiaco co- gnoverunt. 176. eorum maximus Deus Serapis. 68. 69. superba et ventosa natio. 234. 235.
- AESCVLAPII socia Minerva, quae et Medica dicta. 112. eius virga quid significet. 160. Deus Salu- taris. 103. imberbis, cur cum pileo. 111.
- AETERNITAS quomodo expressa in Gemmis. 24. 231. 235.
- AETERNITATIS symbolum Sol intra Lunam falcata. 90.
- AGRICULTURAM primus Italos docuit Saturnus. 42. 43.
- AMAZONUM nomina. 153. 154. ea- rum victor Hercules. 153. 154.
- AMETHYSTORUM virtutes ex Plinio. 9. 10.
- AMORIS historia Mythologica. 173. 174.
- AMPHITEATRALIA spectacula. 181.
- AMULETA, quae apud Orientales in usu. 9. ex Gemmis. 22. 37. Ma- gorum Aegyptiorum. 71. Medi- ca. 182. 183. 185. ingeniosa, et monstrosa. 118. 219. Sectatorum Basilidis, et Gnosticorum. 130. un- de Romam deportata. 139. eorum usus apud Romanos. 240. 241. 242.
- AMULETUM ex septenario Planeta- rum numero. 68. adversus dolo- res: in his sculptus Hercules Leo- nicida. 153.
- ANGELORUM numerus, et officia ex sententia Basilidis. 226. 227. 228. 229. eorum nomina. 235.
- ANGUES apud Aegyptios quid desi- gnent. 159.
- ANGUIS orbem circumplectens quid significet. 77.
- ANIMA MUNDI Serpente designata apud Aegyptios. 78.
- ANIMABUS hominum singulis stellae adsignatae ex prisca Theologia. 152.
- ANIMAE defunctorum in stellas abi- re creditae. 25. defunctorum a dextris expressae. 26.

INDEX RERVM

- Animae imago papilio . 85. 86.
 Animalia Diis sacra cultorum ani-
 mas in caelum ferunt . 94.
 Animalia , quae in spectaculis ex-
 posita . 181.
 Animalia infecta sculpta in Gem-
 mis Magicis superstitiosis . 231.
 Animalia Mithriaca quae . 212.
 Animarum Defunctorum in caelum
 deductiones ; qua pompa , quibus
 comitibus . 25. purgationes per
 Oceanum . *ibid.* transitus ad Ely-
 sios quomodo expressus . 158.
 Animas in sedes suas locat Mercu-
 rius . 129. 130.
 Anni tempora a Sole , et Luna
 ordinantur . 207.
 Annos prisci Graecorum *Horos* di-
 cebant . 71.
 Annularis Gemma ornata sex Pla-
 netis . 79.
 Annus *Isis* apud Aegyptios dictus .
 74.
 Anteros , et Eros . 119.
 Antiopa Amazonum regina ab Her-
 cule victa . 153. 154.
 M. Antonius cum Cleopatra . 201.
 Anubis Osiridis filius , idem ac Mer-
 curius apud Aegyptios . 134. 184.
 Anuli astriferi Christianorum . 16.
 17.
 Anuli funerei , male ominati . 23.
 24. in Sepulcris inventi . 99.
 Anuli superstitiosi . 10. 11.
 Anulos cum Deorum imaginibus
 cur gestarent Veteres . 8.
 Anser liticinis vicem exprimens .
 205. vigilantiae symbolum . *ibid.*
 Apenini montis vertex ab Iguvinis
 cultus , et Iovi sacer . 57. 58.
 Ara ei sacra . *ibid.* et 59.
 Apis Deus Aegyptiorum . 70.
 Apollinares viri . 94.
 Apollini sacer crater . 92. item
 gryphes . 94. eidem Deo sacrum
 fecere Heroes ad expeditionem
 Argonauticam delecti . 125. ei-
 dem tributum fulmen . 77.
 Apollinis spicula interdum malefica,
 93. eius symbola quae . 83. 84. dictus
Embafius . 125. *Caelispeex* , cum virga
 super globum inclinata . 84. 85.
 Apollo , et Diana in saecularibus
 ludis primas tenebant . 88. 95. 96.
 Apollo , et Liber Pater idem Nu-
 men habiti . 149. 151.
 Apollo *Horius* , idem ac Horus Ae-
 gyptiorum , a quo Horae dictae .
 75. 76. cur pharetratus . 93. *So-*
spitalis , et *Medicus* . 111. 112. 113.
 Apollonius singulis diebus anulos
 gestabat stellis insignitos . 9.
 Apologetici Patrum Christianorum .
 161.
 Apotheosis animarum defunctorum .
 24. 25. 26.
 Aquae lustralis vas , et usus . 133.
 Aquarii schema , urna . 194.
 Aquarius initium anni apud Roma-
 nos . 74.
 Aquila consecrationis animarum
 index . 65.
 Aquilae cur gemmis insculptae . 10.
 Aquila divinitatis symbolum . 200.
 Iovis , cur rostro praeferat coro-
 nam . 27. cum corona . 32. eius
 imperii auspex , *ibid.* et 54.
 Aquilae Legionariae . 197. sub pal-
 mis , praeferentes coronas lau-
 reas . *ibid.* et *seqq.*
 Ara Iovis in caelo astris decora-
 ta . 27.
 Arae cum arboribus sacris trans-
 vehi solitae . 143. Templorum
 Deorum in areis locatae . 118.
 Arborum sacrarum in aris transve-
 ctio . 143.
 Argaeus Mons pro Deo habitus
 apud Cappadoces . 57. 58. 59.
 Argo navis . 194. 195.
 Argonautae Sirenas vicerunt can-
 tu . 165. 166. eorum expeditio .
 124. 125. 195.
 Aries cur inter Zodiaci prima si-
 gna . 29. cur Mercurio sacer . 127.
 187.
 Arietis , et Librae signa Iovi sub-
 iecta . 55.

Ar-

INDEX RERUM

Artifices Gemmarii . 17. 18. 20.
 Artifices Magicarum Gemmarum .
 214. 215. 216. eorum qui super-
 stitioni studuerunt nugae . 238.
 Artificum Sigillariorum , et Gem-
 meariorum licentia . 67.
 Asiae urbes singulae Dianam co-
 luere , sed diversimode ornatam .
 104. 105. 107.
 Asterisci Planetarum . 19.
 Astra globo expressa , sine radiis . 44.
 ASTRIFERARVM GEMMARVM Collectio
 quanti sit momenti , et utilitatis
 ad Antiquitatis studium inlustran-
 dum , et veterum Scriptorum
 mentem , et eruditionem intelli-
 gendam . 1. 2. Vide GEMMAE .
 Astris non currus , sed equos Anti-
 qui tribuerunt . 55.
 Astro ornati clypei Etruscorum .
 203.
 Astrologia ex Chaldaeis . 152.
 Astrologiae leges in Gemmarum
 sculpturis observatae . 6.
 Astrologici characteres in Gemmis .
ibid.
 Astrologici numeri dicti Babyloni-
 ci . 152.
 Astrologorum deliramenta reiecta in
 explicandis Gemmis Astriferis . 12.
 Astromyon Indis Stella . 74.
 Astrorum influxus . 15.
 Astrothesiae Isidis . 74.
 Astrum cur Pani Deo tributum . 31.
 Averrunci Dii qui . 88.
 Auguria felicitatis in natali hora
 desumpta . 57.
 Augurio loca consecrata , stellis
 consignata . 3.
 Augurteae Gemmae insigniores .
 24. 26.
 Augustarum puerperium indicatum
 a Gemma . 164.
 Augusti caput cur astro insigni-
 tum . 5.
 Augusti horoscopus Capricornus .
 192. 193. 196. 197. eiusdem quo-
 que inigne Delphin , et Capri-
 cornus . 33. 34. expenduntur eius

quoque insignia divinitatis . 200.
 201.
 Augusti Victoria Aetiaca frequens
 in Gemmis . 33.
 Augustis Feminis cur Luna adie-
 cta . 97.
 Aureliani Caesaris numi inlustrati .
 86. 87. eius victoria de Palmy-
 renis . *ibid.* in Orientem expedi-
 tio . 198.
 Auriga Sol expressus . 233. 234.
 Aurigae victores , coronas Diis do-
 nabant . 202.
 Aurora , et Nox Herculi adtribu-
 ta . 156.

Bacchi mysteria ad animarum
 expiationem conferre puta-
 bantur . 24. eius symbola quae,
 cur cum Harpya expressa . 168.
 Bacchica mysteria . 24.
 Bacchico habitu , ac specie animae
 defunctorum in caelum deductae .
 24. 25. 26.
 Baccho tributa stella ; nam idem
 ac Sol habitus . 169.
 Bacchus , et Ariadna curru vecti a
 Centauris . 24.
 Bacchus puer curru vectus , cur
 tibiis delectetur . 150. *Sidereus* di-
 ctus . 169.
 Baronius Cardinalis laudatus . 217.
 232.
 Basilidianae Gemmae . 21. 223. 224.
et sequent.
 Basilidianorum deliramenta in cae-
 laturis Gemmarum . 21. 22. 223.
 224. *et seq.* Nomen Dei corruptum
 ab ipsis . *ibid.* de Deo sententiae .
 eorum amuleta . 230.
 Basilidis somnia . Caelos finxit . LXV.
 22. eius Schola , et Sectatores .
 225. *et sequent.* eius Deus qui .
 227.
 Bassarides Bacchi adseclae . 168.
 Batrachi antiqui Sculptoris opera .
 179. 180.
 Bellatoribus praesunt Castores . 122.
 a 2 Bel-

INDEX RERVM

Bellerophon a Minerva adiutus . 138.
 S. Blasius Martyr , et Episcopus in antris Argaci montis delituit . 59.
 Bonarrotius Philippus Senator Flor. laudatus . 25.
 Borgia Caesar . 11.
 Bromius Mithriacus . 212.

C Aduceus cum palmis cur Mercurio tributus . 34. iunctus cum fulmine Iovis quid significet . 28.
 Caede polluti ad Iovis *Milichii* aram confugiebant . 51.
 Caeli rector Serapis reputatus . 68.
 Caeli stellati uxor Cybele . 49.
 Caelispex Apollo unde dictus . 85.
 Caelorum numerus ex sententia Basilidis . 226. 227.
 Caelos LXV. somniavit Basilides . 22.
 Caelum Circus significabat ; Factiones quatuor Anni tempora . 202.
 Caelum complures stellae simul expressae designant . 7.
 Caelum in duodecim partes ab Astronomis divitum . 12. 13.
 Caesarum consecrationes in insignioribus Gemmis sculptae . 24. 26.
 Calathus cur Isidi , et Serapidi tributus . 66. 67. 72. cum frondibus , et cur Dianae Ephesiae . 106.
 Calix antiquus Christianorum cum Monogrammate Christi astrifero . 220.
 Cameum Austriacum insigne . 24. 26.
 Cameum Pariliense insigne . 24.
 Camillus Leonardus Pitaurensis defensus . 11. 12.
 Cammarus cur Soli tributus . 85.
 Campanorum nummi cur stella notati . 4.
 Cancer Lunae tributus . 43. initium anni apud Aegyptios . 74.
 Canicula habita Iis apud Aegyptios . *ibid.*

Canis Taurum petens in Mithriacis quid nolet . 211. Vide *Stella* .
 Canobi thorax cum ovo , quid significet . 159.
 Cappadoces Argaeum montem pro Deo colunt . 57. 58. 59.
 Capra caelestis . 206.
 Capra immolata in Lupercali sacro . 142.
 Capricorni signum Augusto faustissimum . 33. 34.
 Capricornus auspicalis in anulis gestatus . Signum horoscopus . 192.
 Carchariae Melitenfis dentes . 167.
 Cardea Dea . 8.
 Carrhenorum nummi . 78.
 Castores cur cum Iude . 73. pileati : eorum aedes Romae : cur astra in vertice capitis gerant . 120. enses tenent . 121. immortalitatis indices . 122. bellatoribus praesunt . 122. 123. equis gaudent . *ibid.* Hercules comites in Colchica expeditione . 123. 124.
 Castoris , et Pollucis ignes . 195.
 Castorum nativitas , et educatio ubi . 127.
 Cerberus ab Hercule domitus . 155.
 Cereris comes Diaco . 145. 146.
 Cereris sacra , quae . *ibid.*
 Cereris symbola , quae . 35. cur cum spicis , et formica . 144.
 Ceres a Phytalo hospitio accepta ficus donavit . 35. in Zodiaco est Virgo . 145. multinomia . *ibid.* sedens , non stans . 144. 145. est Luna , Bacchus , Sol . 147. populorum , et urbium auxiliatrix . *ibid.*
 Cervi Dianae sacri . 104. eius cursus a cervis vectus . *ibid.*
 Cervi e capite extractus lapis . 9.
 Cervus a Leone laniatus . 181.
 Circulatores Magi . 240.
 Circus Soli sacer . 202. eius imago , et symbolum . *ibid.*
 Chaldaei dicti Astrologi . 153.
 Chiffetius laud . 22. 231. 332. 234. 244.
 Chi-

INDEX R E R V M

- Chimaerica monstra in Gemmis . 171. 172. 173.
 Christi Monogramma astriferum . 220.
 Christiani a Iuliano Apostata mul-
 tati . 58. compulsi tradere Ethni-
 cis sacros Libros . 235. 236. a
 Gentilibus contemti . 239.
 Christianorum anuli caelesti the-
 mate insculpti . 16. 17.
 Christianorum mysteriis Mithriaca
 Diabolus opposuit . 209.
 Cleopatra cum Marco Antonio . 201.
 Clypei apud Veteres picti . 203. cum
 themate horoscopo . 196. Legio-
 num cur astris notati . 4.
 Clypeus cum Solis imagine . 83.
 Minervae astro ornatus . 137.
 Clypeus Soli tributus . 233. 234.
 Colchica expeditio , in qua multi
 Heroes , et inter hos primi Her-
 cules , et Dioscuri . 124. 195.
 Coli dolores . 10.
 Columbaria Societas Florentina lau-
 data . 89. Eius Acta . *ibid.*
 Columnae pro Numinum simulacro .
 51. 52. inter divinos honores ha-
 bitae . 200.
 Comebantur Simulacra Deorum .
 116.
 Concha Veneri sacra . 172.
 Confugum concordia . 9. symbola .
 190.
 Consecrationes animarum Piorum
 defunctorum . 36. in caelum eas
 delatae ab animalibus . 94.
 Consentes Dii duodecim : ab his
 remotus Saturnus . 46.
 Constantini Magni eiutque filii stel-
 lis designati in Nummis . 4.
 Corax Mithriacus . 212.
 Corinthiorum , et Caesareensium .
 Nummi . 143.
 Corona laurea Apollini tributa . 96.
 item Iovi . 59. muralis in capite
 Cybeles Deae . 46. radiata , et
 quinque stellae tributa Herculi .
 156.
 Coronae Mithriacae . 209. et seqq.
 Coronis mater Apollinis . 113.
 Corporis aliquot partes Astris com-
 mendarunt Basilidiani . 21. 22.
 Cortonae monumenta effossa . 89.
 Corvus cur Apollini sacer . 84. 92.
 Corvus Mithriacus . 212.
 Crocodilus quid in Gemmis signifi-
 cet . 216.
 Crotala sacra Cybeli . 48.
 Cruces anatae Dianae Ephesiae .
 106.
 Crux anulo suspensa in manu Ae-
 gyptiorum Deorum . 71. 72. quid
 designet . *ibid.*
 Cryfalli naturales virtutes . 8.
 Cupidinis et Psyche Mythologica
 Historia . 157. 158.
 Cupidinis recens nati fabula . 173.
 Cupiditatum tyrannis quomodo a
 Veteribus expressa . 157. 158.
 Cupido arae insidens , utraque ma-
 nu sagittas tenens , et palmam .
 119.
 Curru vectae in caelum animae de-
 functorum , Geniis comitantibus .
 25.
 Currum Diis tribuit Antiquitas . 55.
 Currus a papilionibus vectus cum
 Cupidine quid notet . 158.
 Cybele in magnifico throno cur se-
 dens . 47. 48. Regina dicta : cum
 globo in dextera . *ibid.* tympa-
 num cur ei tributum . 48. 49. cur
 eius caput velatum . *ibid.* Caele-
 stis dicta . *ibid.* Eadem Magna
 Deum Mater ; cur caput turritum
 habeat . 46.
 Cybeli cur tributus Leo . 49. 50.
 item fulmina . 51.
 Cynocephalus Aegyptiorum . 76.
 Cypriorum praecipua Numina Iu-
 piter , et Venus . 118.
DAcicorum tropaeorum frequen-
 tia in antiquis monumentis .
 87.
 Dactyliotheca Goriana . 108.
 Dea Caelestis . 108.

De-

INDEX RERVM

- Decani multinomines. 244. eorum doctrina obscura. 18. fabulae. 231. numerus, et nomina. 243. 244.
- Decreta paenes Astronomos. 17.
- Decussis sculpta in Nummis, et Gemmis quid designet. 36.
- Defuncti specie Deorum expressi. 24. 26.
- Dei nomen a Magis corruptum in Gemmis. 217.
- Dei nomina apud Gnosticos. 228.
- Delphin Augusti insigne. 33. 201. quid designet. *ibid.* cur Mercurio tacer. 133.
- Delphinis vestae animae defunctorum, Oceanum tranare credebantur. 133.
- Dendrophori arbores deferebant in honorem Deorum. 144.
- Deorum contortio donatus Hercules. 156.
- Deorum Simulacra primum rudia, sine arte facta. 51. 52.
- Deum quinque stellis designarunt Aegyptii. 156.
- Deus Basilidis. 227. *et seq.*
- Deus Caelestis Afrorum. 108.
- Deus Galliceps in Gemmis. 232.
- Deus Subterraneus habitus Saturnus. 45. 46.
- Diana iaculatrix, sagittis gaudens. 100. cum taurina fronte, et cornibus. 101.
- Diana partibus praeerat. 37. *Servatrix* dicta. *ibid.* Triformis. 231.
- Dianae Ephesiae Simulacra diversimode ornata. 104. 105. zonis, et turribus corona etc. 107. corpus diversimode expressum. 104. *Tae-diferae* imago. 28. eidem tributa fulmina. 100.
- Dierum nomina ex Planetis. 19. 20.
- Dies et Nox virili adpectu expressi in antiquis monumentis. 102. quomodo expressi in Marmoribus Mithriacis. 211.
- Dies per hebdomadas designare, quis nam primus docuit. 90.
- Digmata clypeorum. 203.
- Dii ab Ethnicis crediti habitare in summis montibus. 57. 58. 59. ab ortu hominum crediti custodes, et propitii. 6.
- Dii Curules. 55. 56.
- Dii Deaeque Pantheae in Gemmis, quid significant. 160. 161. 162. *et sequentibus.*
- Dii peregrinorum praesides, quoniam. 63.
- Dii veterum quot commentis designati. 8.
- Dionysius Tyrannus auream barbam Aesculapio detraxit. 111.
- Dioscuri cum Mercurio. 127. Vide *Castores.*
- Dioscurorum symbola quae. 127.
- Divinitas Augustorum, Augustarumque Stellis designata in nummis. 5.
- Divinitatis signa, ac symbola fulmen, stellae, et corona radiata. 100. 101. 102. 199. 200.
- Domicilia Planetarum. 43.
- Domorum apud Astronomos significatio. 13. 14.
- Domus Planetarum. 43.
- Draco ab Hercule occisus in Hesperidum Hortis. 77.
- Draco Cereris comes: eius fabula. 145. 146.
- Draco Mithriacus. 212. 213.
- Draco quomodo expressus in Gemmis Magicis. 234. cur radiatus in anulis sculptus. 10.
- Dracones cur Bacchantium comites. 168.
- E** Ductores apud Astronomos. 42.
- Elementis respondent Signa Zodiaci. 179.
- Elementorum symbola. 217.
- Eleusinia sacra in Gemmis. 231.
- Eloquentia Mercurio tributa. 34.
- Elyios petere creditae mortalium animae. 158.
- Emblemata funerea in Gemmis sculpta. 23. 24.

Em-

INDEX RERUM

- Emblemata superstitiosa Gemmarum . 8. 9. 10. 11. 12.
 Equestris disciplina Castori tributa . 124. 126.
 Equi alati Stellis adtributi . 25.
 Equitum Romanorum parmula . 203.
 Equos Castoribus dedit Neptunus . 123. 124. 125.
 Erotis , et Anterotis fabula . 119. 173.
 Etrusci docuerunt mensum dies quomodo designarentur . 90.
 Etrusci humanos pedes Marfyae dederunt . 95. eorum clypei ornati astro . 203. monetae , quae ; earum emblemata varia . Collectio quantum utilitatis adferat priscae eruditioni : picturae Vasticulorum omnis eruditionis promtuarum . *ibid.* 116. 119. sculptura vetustior in Gemmis valde rudis . 151. 152.
 Eugubinorum laudes, Cl. Passerii merita . Eorum antiquissima Moneta astrifera inlustrata . *Vid. Diatr. II.*
 Excubitores milites . 205.
 Expiatio animarum ope mysteriorum Bacchi . 24.
 Expiationes delictorum in Mithriacis . 209. *et seqq.*
 Expiatores Magi . 240.
F Aces adtollunt Genii comites animarum defunctorum . 25.
 Iactiones Circensium quid significarent . 202.
 Falx cur Saturno tributa . 42. 43.
 Familiarum emblemata in Gemmis . 191.
 Faustinae Antonini consecratio veluti nova Luna inter Planetas . 97. 103.
 Februario mense populus februabatur . 31.
 Feminarum Augustarum consecrationes . 100. 101. 102. 103.
 Fertilitas terrae ex Sole , et Luna . 144.
 Ferula cur Ifidi tributa . 72. 73.
 Fidei simulacrum . 135.
 Firmamentum compluribus astris indicatum in Gemmis . 49.
 Flagellum cur Soli tributum . 233. 234.
 Forculus Deus . 8.
 Fores templorum ornatae tropaeis , et opimis spoliis . 33. 34.
 Formica faustum ferens augurium . 148. sacra Cereri : providentiae symbolum . 135. 136. 144. 148.
 Fortuna socia Dianae Ephesiae , et Serapidis . 103.
 Fortunae *Manentis* typus . 164.
 Fortunae templum in Monte Argaeo . 58.
 Fortunae Virilis in conspectu Matronae nudari solitae . 141. 142.
 Frigidissimum Saturni astrum . 45. 46.
 Frugibus , variis aetatibus , Veteres adsignarunt Deos . 8.
 Fulmen cur Soli tributum . 77.
 Fulmen Iovis cum caduceo , quid significet . 27. 28.
 Fulmina atterranea , quae e terra erumpunt . 51.
 Fulmina Cybeli tributa . 51. et quibus aliis Diis . *ibid.* item Dianae adsignata . 100. item Mercurio . *ibid.*
 Fundi et praedia stellis cur consignata . 3.
 Funerae Gemmae , sive sepulcrales , quae . 22. 23. 24.
G Alli a Capitolio quomodo depulsi . 205.
 Gallinaceus Deus in Gemmis . 233.
 Gallus cur Mercurio sacer . 131. 132.
 Gemini cum Iove in horoscopo coniuncti , quid portendant . 57.
 Gemmae Abraxeae , Magicae potius dicendae . 181. *et in sequent.*
 Gemmae Astrologicae , quae . 231. 232.

GEM-

INDEX R E R V M

GEMMAE cur Stellis ornatae: earum analogia . 1. 2. earum collectio nunc primum edita, quam sit utilis. *ibid.* 3. 6. earum distributio in sex Classes, nempe in *Symbolicas* etc. 7. 8. 9. *et seqq.* Gemmis hisce Astriferis varias virtutes tribuebant Veteres. 7. 8. virtutes a Magis praedicatae. *ibi.* asterismi et characteres cur Gemmis additi ex superstitione. 9. Gemmae Abraxeae. *ibid.* singulis hominibus stellas ab ortu adsignatas credidere Veteres. 15. 37. Gemmae Horoscopae. 15. 16. 17. 18. five Genethliacae. *ibi.* Gemmae Basilidianorum. 20. 21. 22. 23. Gemmae sepulcrales, ad funera pertinentes. 22. 23. cum mortuis sepultae. 24. 25. 26. 36. Apotheosis animarum in iisdem expressa. *ibi.* Gemmae Magicae. 36. prophylacticae, supersticiosae. 152. 217. 218. 219. 220. *et seq.* cum Herculis imagine, quae. 155. 157. Gemmae quaedam Magicae quid contineant. 226. *et seq.*

Gemmarii Artifices. 17. 18. 20. plerumque Aegyptiae originis. 64. genio interdum indulgentes. 171. Caelatores Magici. 235. 236. eorum ars, ingenium, et studium. 5.

Gemmarum Astriferarum collectio, quantam eruditionis frugem contineat. 45.

Gemmarum physicae virtutes apud Veteres. 241. 242.

Genethliacae Gemmae. 17. 18. ex his Gemma singularis inlustratur. 81. 82. 83.

Genii custodes animas defunctorum in caelum vehere credebantur. 25.

Genii symbola, quae. 158. 159.

Genii apud Romanos Serpentis figura expressi. 160.

Genius Aegyptiorum Serapis. 69.

Genius cum Psyche animarum ductor. 157. 158.

Genius Martis. 139.

Geniturae, quibus signis expressae in Gemmis. 6.

Gigantes a Iove victi. 27. 28.

Gigantum bellum. 134. 135.

Globus Astra designans sine radiis. 44.

Globus cur Deae Cybeli tributus. 46. 47. 48. 51. et quibus nam. aliis Diis. 65.

Globus pro astro in Gemmis. 218.

Gnosticorum Secta. 224. eorum de Deo sententiae. 228. vocabula. 235. 236.

Gorius Antonius Franciscus; et eius Museum. 1. 2. 32. 73. 116. 140. 163.

Gorgones cur sculptae in vetustis Monumentis. 219.

Graecae linguae voces in Gemmis corruptae. 186.

Gryphes cur sacri Apollini. 94.

H Aereticorum non sunt signamenta Gemmae, quae Baulidianis, et aliis tribuuntur. 225. *et sequent.*

Harmonia Mundi. 30. 31.

Harpocrates cum Sole. 217.

Harpya galeata quid significet. 166. in canem desinens, quid designet in Gemmis sculpta. 167. 169. e Furiarum numero. 169. cum Bachi symbolis quid. 168.

Hastae, et signa militaria culta: in parvis templis reconditae. 53. 54. Castoribus datae, et aliis Diis. 126. 130. 131.

Hebdomadae diebus singulis praepositi Planetarum. 89.

Hebe consecrati Herculis comes. 156.

Hebraei quas constellationes noverrint. 176.

Helius Mithriacus. 212.

Hemisphaerium stellis designatum in Gemmis. 7.

Hemitritaeus morbus. 182.

Herbarum virtutes. 10. 11.

Her-

INDEX RERUM

- Herculis imago leonem suffocantis
cur in Gemmis sculpta . 10. eius
victoria de Apro Erymanthio . 35.
36. eius Apotheosis . *ibid.* expe-
ditionis Colchicae princeps . 124.
Hercules , et Mars idem Numen .
152. cum Amazone devicta , bal-
teum accipiens . 153. tripodem
ablatum gerens . 153. eius gesta .
153. 154. consecratus divinita-
tis ornamentis , corona radiata
et stellis . 155. 156. eius humani-
tas Oetae rogo absunta . 156.
Herculi cur stella tributa . 152.
Hermæ signa Deorum . 117.
Hermetis nugae saepe reiectae . 155.
Heroes expeditionis Argonauticae
sacrum fecere Apollini . 125.
Hippolytha Amazonum regina , ab
Hercule victa . 154.
Historia Ecclesiastica ex Gemmis
elucidatur . 224. *et sequent.*
Historia Regiae Academiae Pari-
sientis Inscriptionum laud . 80.
Gemma in ea inlustrata iterum
expenditur . 81. 82. 83.
Homines litterati , litteris toto cor-
pore inscripti in Gemmis . 232.
239.
Hominum variis aetatibus Deos
adsignarunt Veteres . 8.
Hora natalis , quomodo in Gemmis
Astriferis designata . 20.
Horis anni dicti antiqua Graecorum
lingua . 75.
Horis singulis an adsignati Plane-
tae . 19. 20.
Horoscopiae Gemmae , quae , sive
Genethliacae . 16. 17. 18. 177.
178. 185. 188. 189. 191. Vide
GEMMAE .
Horoscopus hominum in Gemmis
notatus . 12. 13. 175. 176.
Horti Iulii Papae Romae . 48.
Horus cur sedens expressus . 71.
idem ac Sol . *ibid.* et loto infi-
dens . 75. mundus terrestris ; idem
ac Sol . 75. ab eo Horae adpel-
latae . *ibid.* in Gemmis quomodo
sculptus . 218.
Hospitibus , et peregrinis praest
Iupiter . 63.
Ani Planci Arimin. Museum . 27.
232. Vide Museum .
Iao quid in Gemmis . 219. *et in seq.*
Iarchae septem anuli septem Stel-
larum nominibus insigniti . 9.
Iaspidis naturales virtutes . 8. 9. 10.
valde in usu pro amuletis apud
Orientales . 241.
Ibis larvata . 171.
Ignes nocturni nautis adparentes .
195.
Iguvini coluere tanquam Deum .
Apenninum . 57. 58.
Imagines monstrosae in Gemmis .
231.
Imperatorum genibus urbes pro-
volutae in numis . 147.
Imperatorum capita cur gestata in
anulis . 201.
Incantationes Veterum . 22.
Inferni in limine cur monstra . 170.
Initiati si quid revelarent , diris
devovebantur . 169.
Initiationes in Gemmis . 231. 232.
Initiatorum signacula , et sculptu-
rae . 134.
Insignia Romanorum in parmulis
picta . 203.
Insulae beatae . 133.
Invocationes caelestium Potesta-
tuum continent Gemmae Basili-
dianae . 21. 22.
Iordanii Equites Patric. Pisaurens.
laud . 217.
Iovi sacra tropaea et spolia opi-
ma . 32. 33.
Iovi manubiae tributae . 51. ei sacra
signa Legionum . 53. 54. *Victoris*
symbola . 27. 28. eius stella cre-
dita benefica . 42. eius comes
Fortuna . 54. 55.
Isiaca in Gemmis . 231.
Isidi sacri pedes . 63. 64.
Isidis , et Serapidis communia sa-
cra , et cultus . 64. 66.
b

INDEX RERUM

Isidis capilli cirrati . 72. Dea eadem ac Luna . 66. *Pelagia* navigantibus praeses . 72. 73. serpentibus circumvoluta , et cum flagello . *ibid.* caput velatum ; velum vero eius cur astris distinctum . 73. 74. eadem habita est , ac Canicula . *ibid.* cum sistro et situla . 89. *Pharia* , cui sacra fecit Iulianus Apostata . 140.
 Italiae Populorum monetae vetustissimae : varia emblemata ; valor . 3. 135.
 Italos primus agriculturam docuit Saturnus . 42. 43.
 Iter habentes dextrum pedem praemittebant . 64.
 Iulianus Apostata sacra fecit Isidi Phariae . 140.
 Iulii Caesaris , et Augusti capiti cur stella praefixa in Gemmis , et Nummis . 5. signa , seu symbola Divinitatis . 198. 199. 200.
 Iuno Herculi adversa . 35. 36. Herculi divinitate donato favens . 156.
 Iunonis Lucinae sacrum . 142.
 Iupiter ad aram sacrificavit victis Gigantibus . 54. Assyriorum Sol . 234. cum Dioscuris . 121. curru aureo vestus ab aquilis . 55. 56. devictis Gigantibus in ara sacrum fecit . 27. 28. idem ac Serapis et Pluto habitus . 62. 63. 64. *Mazeus* . 58. medius inter Solem , et Lunam . 53. *Milichius* cum sceptro , et simpulo . 51. Lunae oppositus quid portendat . 83. *Summanus* , sive *Inferus* . 65. *Salaminus* . 118. *Victor* . 53. 54. *Xenius* . 63.
 Iuvenci sacri Cereri . 146.
 Iuvenis cur Hercules fictus . 156.
 Iuventa Dea . 24. Herculi in caelo adsignata . *ibid.*

L Acertae , et ranae quid in Gemmis significant . 179.
 Lamella aerea cum stellis infixis locis inauguratis . 3.

Lapides rudes prima Deorum simulacra . 117.
 Lapidum virtutes ex Plinio . 9. 10. medicae . 183. naturales a Magis praedicatae . 8. 9. 10. 11. 241.
 Laurus cur Apollini tribuatur . 92. 93. 96.
 Leaena cur sculpta in Sepulcris . 184.
 Legio Gemina cur ita dicta . 122.
 Legionum varietas quomodo distincta . 203. 204.
 Leo cur Soli tributus . 43. cur Cybeli . 49. 50. *Horo* Aegyptio subpositus . 76. Solis domicilium . 80. *Nemeus* ab Hercules occisus . 153.
 Leo capita quorundam animalium perstringens quid significet . 182. 184. 185. *Mithriacus* . 212.
 Lepus Veneri animal sacrum . 99. vigilantiae typus . 172.
 Librae signum cum Ariete iunctum quid portendat . 56.
 Libri Horoscopi . 92.
 Libri sacri Ethnicis noti . 235.
 Ligacula cum characteribus superstitiosis . 10.
 Limentina Dea . 8.
 Linteamine candido induti Sacerdotes Aegyptii . 71.
 Litterae magicae in amuletis . 98.
 Livia Augusta sub Lunae specie consecrata . 103.
 Loca augurio consecrata . 3. religiosa , et inviolabilia quomodo a Romanis notata . 160.
 Lotus flos cur *Horo* tributus . 76.
 Lucernae astris ornatae : quid astra in his significant . 4. plerumque Artificum Aegyptiorum opera . 65. taurinum caput , quae exprimit Lucerna , quid significant . 210.
 Lucina Dea puerum gerens . 163. 164.
 Ludi Saeculares Augusti . 88. 95. 96. 126. 197.
 Luna cum Sole in Gemmis sculpta : quibus Astronomicis legibus . 6.
 Lunae invocatio : eius cognomina . 37.

Lu-

INDEX RERUM

Luna *Frugifera* dicta. 96. consecrationis, et aeternitatis symbolum. 97. eius orbem habitari a piorum animabus Veteres crediderunt. *ibid.* cum Dioscuris coniuncta quid portendat. 125. eadem ac Terra. 210.
Lupercalia Sacra Pani Lyceo. 31. quo mente peracta. *ibi*, et 141. 142.
Lustrationes in Gemmis expressae. 231.

Magicae Gemmae, quae nam sint. 225. *et sequent.*
Magi crediti Christiani, et praefertim Christi Martyres. 242.
Magorum mysteria in Gemmis expressa. 178. artes in Gemmis figurandis. 212. 213. 214. eorum Deus Pantheus. 232.
Manubiae Iovi tributae. 51. consecratae. 206.
Manus Panthea Mercurio sacra. 161.
Marmora Mithriaca, ac Gemmae explicatae. 208. 209. 210. 211. 212. 213.
Mars Gradivus; eius astrum Scorpium signum. 138. 139.
Mars, et Hercules idem Numen. 152.
Martyas laudes Deorum Muscis legibus invenit. 94. 95. ab Apolline Musico certamine superatus. 95. pedes eius humani. *ibid.*
Marti tributa stella. 152.
Martis Tudertium Templum. 203.
Martyrii specimen in sacris Mithriacis. 209.
Martyrum cruciatus a Christianis Athletis superati. 242.
Mathematici stilo, seu radio Caeli signa, et spatia describunt. 109.
Mazaga urbs. 58.
Medicinae iocosa mendacia. 237.
Medicorum Gemmae plenae vanitatis. 231. 232.
Membra omnia hominis litteris inscripta in Gemmis. 217.

Mensa anclabris. 174.
Mensium dies designare per Kalendas, Eidus, et Nonas Etrusci docuerunt. 90.
Mercurii ornamenta, seu symbola quae. 129.
Mercurio cur alae datae capiti. 129.
Nuntius Deorum. *ibid.* animas hominum defunctorum in suas sedes conlocat. 129. 130. 131.
cur galeatus expressus. *ibid.* eius stella cur globosa. 131. gallus ei cur facer. *ibid.* cur testudo. 132. et delphin. 133.
Mercurio post cenam libabant Veteres pro felici somno. 132. 133.
Mercurio facer Scorpium. 188.
Mercurius *Caelestis*, *Terrestis*, et *Subterraneus*, sive *Inferus*. 132.
Criophorus, eius imago: Templum apud Boeotios. 126. cum Sole, et Luna coniunctus, quid significet. 76. 77. cum fulmine in dextra: alia symbola perrarae Gemmae explicata. *Vid. Diatr. III.*
Dioscurorum socius. 127. Eloquentiae praeses. 34. Deorum Nuntius. *ibi.* geminis stellis insistent. 213. in signo Tauri quid portendat. 128. 129.
Miles Mithriacus. 212. capite galinaceo quid designet. 214. 215. 216.
Miliarium aureum. 120.
Militaria signa religiose culta. 122.
Milites faucii a commilitonibus elati. 204.
Militiae praesunt Dioscuri. 126.
Militis genitura quomodo designata. 83.
Minerva tibias proiecit, Martyas accepit. 95. *Medica*; eius Templum Pantheum Romae. 113. *Xenia*. 63. eius comes draco. 136. cur in cista abdidit. 137. in Laocoontem geminos inmisit. *ibi.* Minervae *Equestris* imago. 138.
Mithra bovem vulnerans quid significet. 184. Deus quomodo
b 2 ex-

INDEX RERVM

expressus : eius sacra quid physice indicent . 210. 211. 212.
Mithriaca sacra occulta . 208. 209.
a Diabolo inventa . *ibid.* in Gemmis expressa . 231.
Monetae cur notis quibusdam signatae . 3.
Monetalium inter notas stellae numerantur . 3.
Monogramma Christi sacratissimum cum astris insculptum et pictum . 220.
Mons Argaeus pro Deo cultus . 57. 58. in eo Templum Fortunae . *ibi.* voragine et antra : flammæ ex his erumpentes . 58. 59.
Mons Caelius . 85.
Monstra in Gemmis cur expressa . 166. 167. divinae originis habitata . 170. cur in limine Inferni . *ibid.*
Montium cacumina Deorum sedes credita . 57. 58. 59.
Mortis , et Fati vis typo Leonis expressa . 180.
Mortuorum in honorem scalptae Gemmae : quae sint omnium valde insignes . 24. 25. 26.
Magorum Aegyptiorum commenta . 9. 71.
Mundi natalis dies . 29. genitura , sive natalis . 43. eius anima serpente designata . 71. Mundi initium apud Aegyptios . 74.
Mundus terrestris Horus apud Aegyptios . 75.
Musae imago volumen explicantis . 110.
Museum Caesareum Viennae . 24. 26. Carpineum . *ibid.* Farnesianum . 107. 114. Iani Planci Arim . 217. 218. Gorianum . *ibid.* et 163.
Ill. D. Hernefti Nob. de Haur laud. *Vid. Diatr.* Ill. Mediceum . 114.
Oliverium . 86. Passerianum . 220. 224. Veronense . 58.
Musicae praestit Apollo . 84.
Mystrarum diversae Sectae Deorum symbola diversa induxerunt . 67.

Mysteria Furialia Bacchi . 169.
Mysteria , et initiationes Mithrae . 209. et *seqq.*
Mythologia Aegyptiaca a Gemmarum Scalptoribus servata . 64. facile ignota Romanis . 65.

N Atalem horam faustiore spe-
ctabant Veteres . 78. 79. eadem quomodo in Gemmis Astriferis designata . 20.
Natalis dies Mundi ex Veterum opinione . 29.
Natura elementaris quomodo expressa . 235.
Naturae spiritus , quo cuncta vivunt . 78.
Natura rerum specie Dianae Ephesiae expressa . 105.
Nautis adparent Castores . 120. iisdem adparentes fulgores per noctem . 194.
Necepsos Rex . 10. 12.
Neocoratus Caesareae Civitatis . 59. laurea corona imposita monti Argaeo sacra indicat certamina . 59.
Neomenia Aegyptiorum . 74.
Neptunus equos dedit Dioscuris . 123. 124. 125. dictus *Equestris* . 138.
Neroni anulus maleominatus a Sporo donatus . 23.
Nili aquarum incrementum , et decrementum . 69. 70. idem fecunditatis parens . 85.
Niloscopium gerit Serapis . 69.
Niphus Mithriacus . 212.
Notae Astronomicae in gemma annulari expressae . 79. Magicae . 244. *supra et seqq.*
Nox Dea stellis ornata . 96. 97. faciem deorsum vertit . 102.
Numina Inferna Gemmis sepulcralibus insculpta . 23. 24.
Numina varia pro Serapide habitata . 63. 64.
Numismata Aureliani , et Probi , quo typo ornata . 140.

Nu.

INDEX RERVM

Numi Corinthiorum . 143. Augu-
starum Feminarum cum Lunae
imagine quid designent . 97. stel-
lis signati . 3. 4.
Nun Deum constituunt Basilidiani .
226.

O Beliscorum hieroglyphica prae-
cipua . 159.
Oceanum intrantes animae post
mortem purgationem conseque-
bantur . 25. 133.
Odorarius Magister . 113.
Officinarum Figularum inter no-
tas etiam Stellae . 3.
Oliverius de Abbatibus Hannibal
laudatus . 21. 55. eius Dactylio-
theca . *ibid.* 196.
Olympus mons Iovis sedes creditus .
57. 58.
Opercula Vrnarum feralium Caesa-
rearum insigniora Camea . 24.
Ophitarum Secta . 224. errores, et
somnia . 234. 235. *et seqq.*
Ophiucus cur in Gemmis expressus .
217. 218.
Orbis stellarum in nummis quid de-
notet . 4. 7.
Orbis capiti Serapidis impositus
quid significet . 80. 81.
Orgia Cybeles in Gemmis expressa .
50. 231.
Orientales in amuletis gestandis
superstitiosi . 9.
Orientalium typus Sol . 86. 87.
Orientis imago in numis Aurelia-
ni . 87.
Ornamenta sepulcralia quae . 23. 24.
Oromasdes, et Arimanius boni, et
mali principia crediti . 208. 209.
Ortus hominum stellis comitanti-
bus notatus . 16.
Osiris Lunae maritus . 66.
Ovum ex Aegyptiorum sententia
quid significet . 158. 159.
Ovum sectum in medio referunt
pilei Castorum . 120.

P Almam praefert Cupido . 119.
Pan Deus Naturae universae
symbolum . 29. 30. 31. tutor
agrorum, et finium . Bacchi so-
cius eius sacra sub arboribus . 141.
cur tibiis canens expressus . 30. 31.
Panthei Dii, D-aeque quando a
Romanis introducti . 161. *et seq.*
Pantheorum Deorum imagines fre-
quentes in Gemmis . 160. 161. *et*
sequentibus.
Pantheus Magorum Deus fictus .
232. eius symbola . 233.
Paphiorum Dea Venus, eius tem-
plum, et simulacrum . 116. 117.
118. Serapis eius socius . *ibi.*
Papilio in sceptris Solis *id.* notet .
85. 86.
Papilionis specie Anima hominum
a Veteribus expressa . 157. 158.
Papii votum Iovi Victori . 28.
Parmula Equitum Romanorum . 203.
Passerii Io. Bapt. Thema natalis .
38. 39. idem ab Eugubinis civibus
suis valde honoratus propter me-
rita .
Patres Mithriaci . 212.
Pelta Amazonica . 153. 154.
Peregrinantium vota, et donaria
pedes . 63.
Peregrinis, et hospitibus praeesse
Iupiter creditus . *ibid.*
Pericles phylacteriis usus pro salu-
te recuperanda . 241.
Puerperium Augustarum in Gemma
indicatum . 164.
Perses Mithriacus . 212.
Perses Rex templum Iovi Nicaeo
dedicavit . 28.
Pes fictilis, vel marmoreus Diis
peregrinorum praesidibus dica-
tus . 63.
Pessinuntia magna Mater Deum .
117.
Phaetra duplex Apollinis . 93.
Philtrea amatoria . 173. 174. 175.
Phoeniciae litterae . 72.
Phyceo in colle Sphinx aenigmata
fundens . 169.

Phy-

INDEX RERVM

- Physica amuleta apud Romanos. 241. 242.
- Picturae antiquae Etruscorum in Vasculis omnigena eruditione refertae. 116. 119.
- Pileus Castorum, eius figura. 120.
- Piscis Tauro adpositus. 177.
- Planetae pluribus stellis designati in Gemmis. 6. Saturnus et Luna inter subterraneos habiri. 45. omnes in Gemmis sculpti. 37. 68. dispositores apud Astronomos. 80. praesunt singulis hebdomadae diebus. 89. 90. vel septem in Gemmis, vel aliqui. 177. 178. 179. *et sequent.* eorum dignitates et potestates. 13. positiones. 14. aspectus quando funestatur. 18. imperium an singulis horis adignatum. 19. 20. domicilia. 43. figmenta, et fabulae. 231.
- Planetis quae Zodiaci signa tributa. 43. 44.
- Platonis sententiae in Gemmis repraesentatae. 158.
- Pluto et Proserpina eadem ac Serapis, et Isis. 67.
- Pollux ad aram sacrificans. 124. 125.
- Pomum manu gestat Salus. 89.
- Pondera vetustissima Etruscorum illustrata. *Vid.* Monetae.
- Portumni aedes ubi. 85.
- Praediis, ac fundis pro signo stellae adpositae. 3.
- Praestigiatores Gemmarum. 240.
- Proserpinae raptus malum omen in Gemma donata Neroni. 23.
- Providentiae imago. 110.
- Prudentiae symbolum formica. 144.
- Psyche cum Genio quid significet. 157. 158. eius fabula in Gemmis. 231.
- Purgationes, et expiationes animarum per Oceanum. 24. 25. in Gemmis expressae. 231. 232.
- Pythagorae Lunam a maximis animalibus habitari censuerunt. 97.
- Pythagoreorum sententiae in Gemmis repraesentatae. 158.
- Python serpens ab Apolline occisus, quid significet. 172.
- Q**uadrige inter consecrationis symbola. 208.
- Quadrige Solis. 89.
- QVIRINVS Angelus Maria Cardinalis S. R. E. Bibliothecarius, Episc. Brixien. laud. a pag. 223. ad 244.
- R**adiationes stellarum beneficae. 17. 42.
- Radius Astronomorum, et Mathematicorum. 109.
- Rana, et lacertae in Gemmis quid significant. 179.
- Ravennae Marmor Augusteum insigne. 199. 200.
- Roma Apollinis, et Dianae auspicii, et tutela condita. 88.
- Romae caput in Gemmis. 196.
- Romani ab Aquario annum auspicabantur. 74. eorum numi cur stella consignati: quid notet. 4.
- Rotunditas terrae tympano designata ab Antiquis. 47. 48.
- S**acerdos Hori. 71.
- Sacra Sagarum, et Strigum, et incantationes. 173. 174. 175.
- Saeculare Augusti sacrum. 87. 88. 95. 96.
- Sagittae Apollini tributae. 93. 94.
- Sagittarius Saturnum opprimens. 82.
- Salus pomum gestans. 89.
- Saluti pedes sacri. 64.
- Q. Samonicus Serenus Ethnicus. 238.
- Sardianorum Numen Diana. 106. 107.
- Saturni astrum sibi adversum credidere Veteres. 41. 42. cur globosum. 45. eius beneficia antiquo Regi Italiae facta. 42.
- Saturni et Solis coniunctio tristis habita. 44.

INDEX RERVM

- Saturnus Agriculturae inventor cur cum falce : cur ei additum caprae symbolum . 43. cur effictus velato capite . 44. in Tartaro locatus . 45. cur inter Deos Consentes non censitus . 45.
- Scarabaei cur Gemmis insculpti . 10. eorum sculpturae . 151. 152. 153.
- Sceptra Caelitibus adtributa . 68. 70. cur Deae Cybeli . 46. 47. 48. 51. cur Soli cui inminet papilio . 85.
- Scorpii signum cum Marte . 139.
- Scorpius Mercurio sacer . 188. inter Zodiaci signa . 189.
- Scorpius Mithriacus . 212.
- Sculptores symbolis nomen suum expresserunt . 179.
- Sculpturae Nuptiales in Gemmis . 190. horoscopae . 185. 188. 189. 191.
- Scuta picta , variis emblematis ornata . 203.
- Segetia , et Seia Dea . 8.
- Septem Triones Apotheoseos indices . 98. 100. 103.
- Septenarius numerus Planetarum pro amuleto . 68.
- Sepulcris inlatae Gemmae . 23. 24.
- Sepulcrorum Caesarum insigniora ornamenta . 24.
- Serapis idem ac Sol creditus . 62. eidem sacrati pedes . 63. 64. idem ac Iupiter et Plato habitus . 62. 63. 64. cum Iside cultus communis . 64. 66. calathus , sceptrum , et triceps monstrum ei tributum . 67. 68. 70. sculptus cum Niloscopio . 69. Deus salutaris , Medicinae Praeses . 103. socius Veneris Paphiae . 118.
- Serpens aeneus a Moise erectus . 72.
- Serpens Deorum Genius . 89. apud Aegyptios qui denotet . 159.
- Serpentes cur sculpti in amuletis . 217. 219. 219. culti ab Antiquis ex superstitione . 229. eius dotes . 230. eius cultus Ophitis antiquior . 234.
- Sideralis scientia . 10.
- Siderum positiones . 14. virtutes , et influxus . 15. Vide STELLAE .
- Sigillaria scientia praecipua rei Antiquariae pars . 67.
- Signa Dearum comta : officia speculorum , et pectinum . 116.
- Signa Militaria Legionum Iovi facra . 53. 54.
- Signa Zodiaci vel omnia , vel singula in Gemmis sculpta . 175. 176. 177. et sequent. eorum ordo interdum diversimode dispositus in Gemmis . 60. 61.
- Simulacra Deorum quandoque indicant stellae . 4. pretiosis vestibus ornata . 107. antiquiora signa , rudes lapides : horum origo . 117.
- Siren quomodo in Gemmis expressa , quid significet . 165. 166. Tyrrheni maris , quae . 166.
- Smaragdi virtutes ex nugis Antiquorum . 241. virtutes ex Plinio . 9. 10. inter Gemmas boni omnis . 204.
- Sol et Luna cur stellis designata in nummis , et gemmis . 6.
- Soli , et Lunae tributa spicea corona . 96.
- Sol Caelum temperat : Terrae fecunditatis auctor . 47.
- Sol creditus Serapis . 62.
- Sol inminens Sagittario , quid portendat . 82.
- Sol Imperatorum comes . 86. cum Victoria coniunctus . 87. Stellarum Imperator , et arbiter . 90. expressus capite radiato . 91. facem adtollens : cum cornu copiae . *ibid.* cum Venere coniunctus propitius habebatur . 110. 111. pro Deo habitus . 149. Virginis signum adtingens . 186. 187. 188. in domo Scorpii . 191. cum Harpocrate . 217. ei tributum ful-

INDEX RERVM

- fulmen . 77. cur sceptrum tributum , cui inminet papilio . 85.
Solis , et Saturni coniunctio tristis habita . 44.
Solis ortus quomodo ab Aegyptiis expressus . 76. eius potestas . 86. eius quadriga , adiectis quinque Planetis . 89. 91. domicilium Leo . 180. 181. eius imago Circus . 202. passionum symbola sacra Mithriaca . 210. 211. 212.
Solis symbola . 233. clypeus ei tributus . 234.
Sothis astrum Isis . 74.
Spectra Magica . 233.
Speculum et pectinem tenens Venus . 115.
Spei imago . 139.
Sphingis fabula . 169. 170. cur ei tributa symbola , hominis calvaria , caduceus . 169. 170. cur inter monstra Tartarea . 170.
Spicae Dianae Ephesiae adtributae . 107.
Spicea corona quibus Diis tributa . 96.
Spicula duplicia praefert Cupido . 119.
Spiritus a Sole fortiri homines putarunt Veteres . 86.
Spolia opima Iovi sacra . 32. 33.
Spolia Diis dedicata . 206.
Sponsa dextrum locum a Sponso obtinet . 190.
Stellas singulis hominibus adsignatas Veteres credidere . 16.
Stella Saturni cur credita adversa . 41. 42.
Stellis imperat Sol . 90.
Stella globosa , non radiata Mercurii . 130. 131.
STELLAE in Gemmis antiquis quid nam significant . 1. 2. 3. quid in Inscriptionibus Etruscorum . 3. in doliariis operibus : in figlinis : officinarum Figulinariarum insignia . *ibi* . in sacris veterum Christianorum monumentis . 3. notae Monetarium . *ibi* . loca augurio consecrata , stellis consignata . *ibi* . Stella in numis Samniticis , Campanis , et Romanis quid designat . 4. quid in Lucernis antiquis : in his quandoque Numinis locum tenent . *ibi* . in clypeis Legionum , quandoque globuli in numis , gemmis , et marmoribus Stellas denotant . *ibi* . Stellae in numis quandoque imaginem Imperatoris indicant . *ibi* . Stellae in numis Augustarum pro indicio divinitatis . 5. solitariae vel Solem , vel Lunam indicant . 6. interdum totum Caelum ; vel Zodiaci signa . 7. vel utrumque Hemisphaerium . *ibi* .
Stellae fixae . 14. globosae , sive globo expressae . 44. 45. in capite Castorum . 120. 121. ornamenta tympani , et vanni Bacchicae . 151. cur quinque Herculi tributae . 156. in scutis , et clypeis militum . 203. earum decreta et coniunctiones cum signis Zodiaci . 187. ioci et figmenta . 231.
Stellas intrare creditae animae defunctorum . 25.
Stellis adtributi equi alati . 25.
Stramigniolius Thomas laud . 218.
Summanus Iupiter , sive Inferus , idem ac Serapis . 65.
Superstitio Antiquorum in Gemmis anularibus scalpendis . 8. hanc damnarunt SS. Patres . 207. 242.
Symbola feralia Gemmarum . 23. 24.
Symbola Diis tributa propria , et univoca . 82.
Symbolae Gorianae . 70. 74.
Symbolorum diversitas unde Diis tributa . 67. 68.
Tartarea Monstra , quae . 170. Tartaro deputatus Saturnus . 45.
Tauri sacri Dianae . 101.
Taurobolium sacrum . 209. 210. Tau-

INDEX RERUM

- Taurus caelestis cum Mercurio . 128. 129. cur cum Venere iunctus . 176. cur eius imago in Gemmis gestata . *ibid.* et 177. eius constellatio: cum Cane iunctus . 211.
- Telluxi cur tributa copiae cornua . 46. 47. Eius caput turritum . 46. *Vide CYBELE.*
- Templis suffixa tropaea , et spolia opima . 32. 33.
- Temperare astra malefica Mercurii proprium . 311. Terrestris, Inferus, et Caelestis Mercurius . 310.
- Templum Veneris Paphiae . 116. 117. 118.
- Terra Dea ; eius caput turritum ; cur ei copiae cornua tributa . 47. *Vide CYBELE.*
- Terrae planities tympano designata ab Antiquis . 48.
- Terrae fulmina adsignata . 51. 302.
- Terram apud Aegyptios designat Apis . 70.
- Testudo cur sacra Mercurio . 132.
- Thebit Philosophus . 10.
- Thema caeleste in Gemmis . 38. et *sequent.*
- Thesaurus Parisiensis Sanctae Cappellae . 24.
- Theseus Amazonum victor . 153.
- Thronus magnificus Deae Cybeli , sive Telluri tributus . 46. 47. 48.
- Tiberiana Gemma . 24. 26.
- Tibiae sacrae Cybeli . 48.
- Tributa Mercurio symbola globus stella , et fulmen in dextra manu . v. Diatr. III.
- Trigonus Horoscopi . 77.
- Triones septem piorum animabus consecratis adsignati . 36.
- Triptolemus cum Cerere . 145. 146. fabula ex Gemmis illustrata . *ibid.* idem aratri inventor . 207.
- Tritones , et Nymphae comites animarum defunctorum . 25.
- Tropaea cur Iovi sacra . 32. 33. eadem Diis dedicata . 206.
- Tutelina Dea . 8.
- Vol. II.*
- Tympana cur in sacris Bacchi adhibita . 150. 151.
- Tympanum cur Deae Cybeli , sive Telluri tributum . 46. 47. 48.
- Typhonis iram Dii fugientes . 84.
- Typus Apotheoseos Caesarum astra . 309.
- Typus Mercurii Fulgeratoris rarissimus , nunc primum in lucem prodit ex Museo Haueriano a pag. 302. ad 313.
- V** Annus mystica Bacchi . 151.
- Varronis auctoritas de Diis Fulgeratoribus . 306. 307.
- Quae hic recensentur Lit. V. addita sunt , quum Index iam fere totus impressus esset.*
- Vascularia Etrusca omnigena Antiquitatis eruditione referta . 116. eorundem Vasculorum picturae . 151. 213.
- Vaticiniorum Deus Apollo . 84.
- Vaticanum Diptychon descriptum . 396.
- Venationes theatrales . 290.
- Veneris Stella Iuliae gentis symbolum . 201. 202.
- Veneficia amethystis remouentur ex Plinio . 9.
- Venus Anadyomene e mari orta . 113. 114. capillos exprimens . *ibid.* Amorurum genetrix , cum speculo , et pectine . *ibid.* et 116. Caelestis . 115. eadem in Scorpio . 190. Paphia . 116. 117. eius simulacrum descriptum . *ibi.* Amathusia . 118.
- Vehiculo transvectae arbores sacrae Diis . 143.
- Velati Heroes non spectantur in Graecorum operibus . 293.
- Velatum caput Saturni et Cybeles . 44. 49.
- Vere natalis dies Mundi . 29. 30.
- Veron. Patric. Scipio Marchio Maffei laud . 307.
- Veterum Christianorum anuli tum ex aere , tum ex Gemmis . 298.
- Egregium opus Dactyliothecae .
- c
- Chri-

INDEX RERVM

- Christiana paratur a Cl. Pasferio *ibid.* laudatus pag. 302.
 Veteres Etrusci novem Diis fulmina adsignarunt. 304. 305. *et seq.*
 Vexillum Crucigerum Imper. Christianorum 291. 292. 293. 294. 295.
 Victores Christiani ramusculi designati. 298.
 Victoriae emblema triumphale 291.
 Victoria Imperatorum Christianorum Crucis vexillo. 295.
 Victoria Dea. 24. Iovis comes. 27. capite galeato. 87.
 Victoria Iovis de Gigantibus, a quo Victorius Franciscus Eq. Ord. D. Stephani Commendator laud. et eius Museum. 297. 298.
 la opem ferente. 52. 54.
 Viri Principes Christiani hasta crucigera pugnant ex equo. 291.
 Virtus Stellae Mercurii benefica. 311.
 Virtus Augustorum in numis. 297. stellis designata, ut et augusta Soboles. 297.
 S. Vitalis Basilica Ravennae, in qua Mitrae sacrae cum Gemmis Paganicis. 293.
 Vnio Deorum comitum et sociorum, Apollinis, Bacchi, et Mercurii apud Etruscos. 305.
 Vnio adtributorum, et symbolorum in imagine Mercurii Fulgeratoris, de quo fusius in Diatriba III. a pag. 302. ad 312. globus, copie cornu, fulmen in manu dextra.
 Vrania res caelestes scrutatur. 2. radio sphaeram versans. 109. 110.
 Virtus Augustorum, et Populi Romani. 208.
 Vitae humanae symbola. 25. 26.
 Vitam hominum a Sole, et Luna moderari Veteres crediderunt. 50.
 Vitulus hostia Mercurii. 129.
 Vncia in numis Campanorum denotatur stella. 4.
 Vocabula Basilidiana. 235. 236. Magicarum Gemmarum. 242. 243. 244. *et sequent.*
 Vrbes capite sustinet Tellus. 46.
 Urbis Romae imago in numis quomodo expressa. 4.
 Vrnae Agonisticae cum palmis. 59.
 Vrnarum Caesarearum pretiosa ornamenta, quae. 24. Vrsae maioris stellae septem Triones. 97. 100.
 V. N. Ernestus ab HAUER laudatus. 301. eius Museum selectis Numis refertum. 302. 312.
 V. I. C. Camillus Plumbantius laudatus. 202.
 Vtilis diſus Mercurius, et alia eius elogia, inter Deos Conservatore habitus. 311.
 Vulcano cur tributum fulmen. 307.
Zodiacy signa stellis denotata. 7.
 Caelestia signa domos adtingentia. 13. interdum vario ordine cur in Gemmis sculpta. 29. vel perturbata. 60. 61. in Gemmis horoscopis. 175. 176. quomodo ab Astrologis divisa. 179. Elementis respondent. *ibid.* eorundem signorum nomina Aegyptia. 243. 244.

Ex Manilio Lib. V. vers. 414.

THESAURVS
GEMMARVM ANTIQVARVM
ASTRIFERARVM
CVM
ATLANTE FARNESIANO
VOLUMEN III.

A T L A S
FARNESIANVS

M A R M O R E V S

INSIGNE VETVSTATIS MONVMENTVM

COMMENTARIO

IO. BAPTISTAE PASSERI

I. C. NOBILIS EVGVBINI . VIC. PISAVR.

INLVSTRATVS

ADCEDVNT EIVSDEM

DISSERTATIONES XV.

IN SELECTAS GEMMAS ANTIQVAS

ASTRIFERAS

ET IN PRAESTANTIORA INEDITA CIMELIA

FLORENTIAE . ANNO . IVBIL . CIO . IO . CC . L .

EX . OFFICINA . TYPOGR . ALBIZINIANA

PRAESIDVM . ADPROBATIONE

1750

A. T. L. S.
 FARNSIAVS
 M. A. R. M. O. E. V. S.
 INSIGNE VETUSTATIS MONUMENTVM
 COMMERCIUM
 IO. BAPTISTAE PASSERII
 IN. C. H. O. R. D. I. S. E. V. E. N. I. S. S. I. M. I. S.
 INVESTIGATVS
 ROBERTVS. E. K. I. N. G. E. R. T.
 D. I. S. S. E. R. T. A. T. I. O. N. I. S. S. I. M. I. S.
 IN. S. E. L. E. C. T. I. O. N. I. S. G. E. N. E. R. A. L. I. B. U. S.
 A. S. T. R. I. T. I. A. S.
 ET IN. E. X. A. M. I. N. A. T. I. O. N. I. S. G. E. N. E. R. A. L. I. B. U. S.

A. T. L. S. A. N. D. T. H. E. G. E. N. E. R. A. L. I. B. U. S.
 I. N. C. U. P. T. I. S. T. I. T. U. T. I. O. N. I. S. A. L. L. I. A. N. I. S.
 L. A. S. P. E. R. I. T. I. S.

T. V. J. c.

Sardae in sc. ex Museo Victorio

ELENCHVS
DISSERTATIONVM

QVAE

IN HOC VOLVGINE III. CONTINENTVR

** ** *

DISSERTATIO I.

DE GEMMA PASTORALI. *Pag. 81.*

DISSERTATIO II.

ISIS GORIANA INLVSTRATA. *Pag. 97.*

DISSERTATIO III.

DE ANIMARVM TRANSVECTIONE. *Pag. 113.*

DIS-

VI

ELENCHVS

DISSERTATIO IV.

DE ARA AVGVSTEA. *Pag. 137.*

DISSERTATIO V.

DE GEMMA GANELIA. *Pag. 155.*

DISSERTATIO VI.

NILVS ABRAXEVS. *Pag. 163.*

DISSERTATIO VII.

IN GEMMAM MAGICAM. *Pag. 171.*

DISSERTATIO VIII.

NOX DIONYSIACA. *Pag. 181.*

DISSERTATIO IX.

DE IOVE LVCETIO. *Pag. 191.*

DISSERTATIO X.

DE GEMMA TABERNARIA. *Pag. 201.*

DIS-

DISSERTATIO XI.

DE GEMMA ENCOLPIA MONSTROSA. *Pag. 211.*

DISSERTATIO XII.

IEΠOΘΠONOΣ. SIVE DE THRONO SACRO.
Pag. 218.

DISSERTATIO XIII.

DE GEMMIS ASTRIFERIS VETERVM
CHRISTIANORVM. *Pag. 233.*

DISSERTATIO XIV.

DE SORTIBVS CHRISTIANORVM. *Pag. 250.*

DISSERTATIO XV.

DE POCVLIS ASTRIFERIS VETERVM
PROFANIS ET SACRIS. *Pag. 279.*

INDEX RERVM QVAE IN HOC VOLVGINE III.
OBSERVANTVR ET INLVSTANTVR. *Pag. 293.*

DISSERTATIO XI.

DE GEMMA ENCOELIA MONSTROSA. P. 111.

DISSERTATIO XII.

DE GEMMA ENCOELIA MONSTROSA. P. 112.

P. 113.

DISSERTATIO XIII.

DE GEMMA ENCOELIA MONSTROSA. P. 114.

DISSERTATIO XIV.

DE GEMMA ENCOELIA MONSTROSA. P. 115.

DISSERTATIO XV.

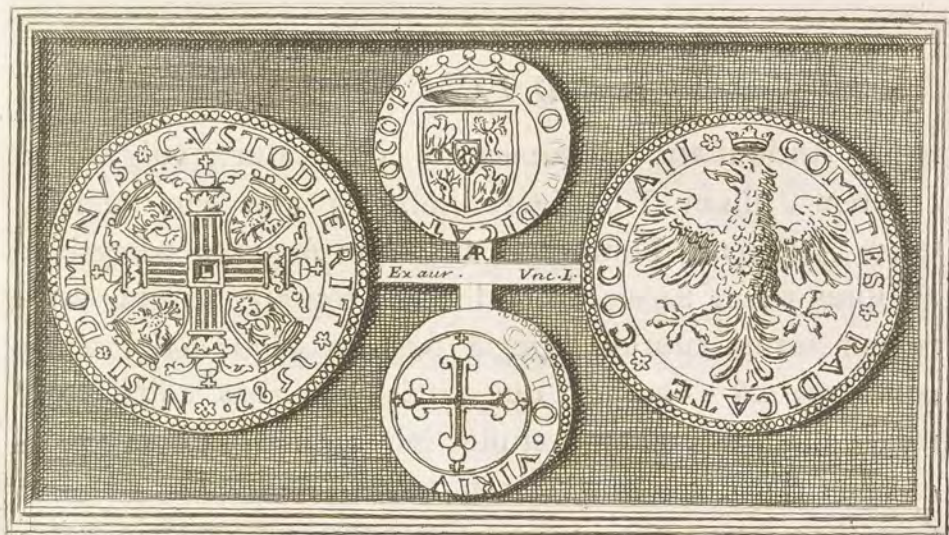
DE GEMMA ENCOELIA MONSTROSA. P. 116.

INDEX RERUM QUAE IN HOC VOLUMINE SUNT.
P. 117.

A T L A S
A N T I Q V V S
F A R N E S I A N V S
E M A R M O R E I N S I G N I S
C O M M E N T A R I O I N L V S T R A T V S
A B I. C.
I O A N N E B A P T. P A S S E R I O

Vol. III.

UMBERTO ALOYSIO RADICATO

EX COMITIBVS COCONATI ET RUPPELLAE
SANCTAE PISAVRENSIS ECCLESIAE

PONTIFICI

AMPLISSIMO AC PRAESTANTISSIMO
PONTIFICIO SOLIO ADSISTENTI

IOANNES BAPTISTA PASSERIVS

EIVSDEM PRAESVLIS A COGNITIONIBVS

D. D. F.

VVM decimo labente anno,
ex quo ad SANCTAM PI-
SAVRENSEM ECCLESIAM
gubernandam divinitus datus
es, VOTA DECENNALIA
solveremus; iamque pro
tua incolumitate, PRAESVL
AMPLISIME, nuncuparemus
VICENNALIA: animo su-
biit, ut aliquo obsequii do-

cumento observantiam in Te meam comprobarem. Quum
vero per id tempus ΑΤΛΑΝΤΙΚΟΝ ΑΙΩΝΑ, quo exi-

mium Antiquitatis monumentum inlustratur , vulgandum cuperem , illum Tibi sistere institui ; non eum tamen , quem , referente Plutarcho , Solon in Aegypto peregrinus ab illius terrae Sacerdote audiit sibi recitari , in quo veterum maiorum suorum egregia facinora adhuc sibi ignota , admiratus est : quippe qui novis virtutibus adipiscendis magis intentus , quam vetustis intelligendis , ex modesta quadam incuria negligenda putaverat . Quod si tantundem Tibi meus iste ΑΤΛΑΝΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ in praesentia praestaret , audires equidem , ANTISTES PRAESTANTISSIME , remotissimam Tui Generis originem , Gentemque a Germanis Imperatoribus Insubriae donatam , diuturno fere octo saeculorum dominatu , ipsoque amplissimo polluisse ; et , quod ceteri per fabulas adstruunt , id Familiae Tuae nuper supremo Subalpini Senatus Consulto confirmatum . Hinc maximi illi Proceres , et belli , et pacis , et Pontificalibus ornamentis insignes , qui Gentis Tuae nomen maximis quibusque coaequarunt . Hos inter , ILLVSTRISIME PRAESVL , Tu mihi ob oculos potissimum versaris , quippe qui cum familiari consuetudine (quae Tua clementia est) virtutes Tuas probe compertas habeam , nilque frequentius admirer quam pietatem , prudentiam , gravitatem , bonarum artium promovendarum curam , et illam Ecclesiasticae disciplinae sollicitudinem , vel in maximis difficultatibus exploratam , quibus mirifice exornaris . At probe nosco unam Tibi veritatem adversam esse , quae in Tua laude versatur . Progrediatur igitur Atlantica ista tractatio ad ceteras argumenti partes , quas vir Aegyptius Graecorum sapientissimo exposuit , Historiam nempe Atlanticam , atque inde productam caelestium Orbium cognitionem , quam antiquus illius Regionis

D E D I C A T I O

5

nis dominator fertur hominibus tradidisse . Id ipsum Tibi pergratum adfore duxi , veluti , cui ab adolescentia inter ceteras liberales disciplinas , Mathesis praecipue probata est , voto paene dixerim Genti Tuae familiari : quum praecipue haec aetas protulerit duo illa saeculi ornamenta Laelium , atque Vmbertum e Societate Iesu , qui hasce disciplinas profundissimae cognitioni sacrarum litterarum coniunctas non possidere magis , quam amplificare visi sunt : quorum postremus inter ipsa pietatis exercitia confectus , quantum nobis ereptum dolemus , tantum Caelitibus additum gratulamur . Quod vero huic Ecclesiae Tuae Vicaria sollicitudine addictus , aliquantulum temporis nactus , quod fane perbreve fuit , in hoc Monumento illustrando absumpserim , ne mihi vitio cedat , opitulantur Sanctissimi Ecclesiae Proceres , qui caelestes motus ad tempora Ecclesiastica constituenda speculandos sibi proposuerunt , et quodammodo sacrorum studiorum partem esse voluerunt . Praeterea , quod ceteris animi gratia indulgetur , ego mihi ex tetricae vitae instituto ad haec studia recolenda sumere soleo ; idque mihi inter sollicitudines , atque animi aegritudines unicum levamen reservatur . Interim Deo Optimo Maximo DECENNALIA VOTA solventes , continuo pro Tui incolumitate VICENNALIA nuncupamus : quibus aliquando absoluris , Vota laetiora faxit idem Deus , ut MVLTORVM TRICENNALIUM concipiamus .

PRO-

PROOEMIUM ET ARGUMENTA

INTER praeclariora FARNESIANI Palatii Cimelia, quae Romae omnium admirationi sunt, merito recensetur marmoreum ATLANTIS Simulacrum, Orbem Caelestem sustinens, ceterorum quotquot existerunt integerrimum; nam similium vix aliqua vestigia operiuntur. Singulare id Monumentum, quod inter Astronomicas Antiquitates, sibi vindicat principatum, nescio quo fato, diu praetermissum, quodammodo delituit, donec, curante Praeclarissimo Praefule Francisco BLANCHINIO, delineatum, atque aeri incisum est. Fortasse illud explicare vir summus instituerat; quod si praestitisset, utpote qui inter sui temporis Astronomos insigniter eminebat, multo meliora circa id argumentum protulisset, quam quae a tenuitate mea expeti possint. Interim vero eiusdem marmorei Signi integrum schema senis Tabulis comprehensum, bono Litterariae Reipublicae fato, ad Clarissimum GORIVM nostrum delatum est, qui quum totus sit in Antiquitate reparanda, illud mecum communicavit, ut commentariolo explicarem; quod quidem, eodem Amico optumo rogante, summa cum voluptate me fecisse fateor. Quum igitur id Simulacrum inlustrare statuissem, duo praecipue mihi constitui; primum nempe ut imago Atlantis, eiusque Historia, brevibus observationibus perstricta, ornaretur: alterum vero ut Caelestis Orbis, quem ille fulcit, per partes singulas declararetur, ibique delibatis quibusdam differentiis, quae inter veterem, novamque caelestium circulorum positionem intercedunt, tota Astrothesia singillatim enuclearetur: quod ut facilius praestaremus, Commentarium hoc in sequentia Argumenta, seu Capita distribuimus.

ATLAN-

- I. *A*TLANTICARVM FABVLARVM prae ceteris *Anti-*
quitas, atque *dignitas* monstratur.
- II. *Atlantes* plures ad unum, qui maximus dictus est,
reducuntur. *Varia* eius nomina, eorundemque nomi-
num significationes elucidantur.
- III. Inquiritur *Atlantis* aetas, *Parentes*, *Fratres*, et *Vxo-*
res, de quibus *variae Auctorum sententiae* adferuntur.
- IV. *Nati Atlantis* recensentur, eorumque *variae sortes*.
- V. *Eius praecipuum institutum* fuit *Astrologia*.
- VI. *Creditus est Caelum sustinere*, eiusque *Fabulae triplex*
causa adducitur.
- VII. *Ab ipso Hercules astrorum scientiam accepit*; unde
creditus est Caelo humeros supposuisse.
- VIII. *Atlas in montem sui nominis conversus fingitur*.
- IX. *Atlantis situs*, et *regio ex Geographis describitur*.
- X. *Populi regionem illam incolentes inquiruntur*.
- XI. *Pauca de insula Atlantica delibantur*.
- XII. *Atlantem insculpere Caelum sustentem antiqua res*
est, et *exemplis confirmatur*.
- XIII. *Antiquitas huius Marmoris multis argumentis adseri-*
tur, et *vindicatur*; quum longe ante *Antoninorum*
tempora Constellationes figurari introductum sit.
- XIV. *Orbis Caelestis ab Atlante suffulti in hoc Marmore*
dispositio expenditur, *rationesque adferuntur cur Po-*
lus Boreus fere verticalis sit Atlanteo humero.
- XV. *Distantiae*, et *latitudines circulorum huius Globi scru-*
tantur, et *cum recentioribus comparantur*.
- XVI. *Asterismi in hoc Globo conspicui numerantur*; *defi-*
cientium vero causa speculatur.
- XVII. *Mythologice explicatur tota Astrothesia Tabulae III.*
et singularum Constellationum dispositio cum recenti-
bus Globis comparata expenditur.

XVIII.

XVIII. *Astrothesia Tabulae IV. per partes explicatur.*

XIX. *Astrothesia Tabulae V. enucleatur.*

XX. *Postremo Astrothesia, quae in sexta, et ultima Tabula exhibetur, expenditur, et elucidatur.*

C A P V T I.

*ATLANTICARVM FABVLARVM prae ceteris
antiquitas atque dignitas monstratur.*

REGIONEM Atlanticam maxime nobilitant Fabulae, quae omnium antiquissimae, ac celebratissimae in illa conlocantur. Neminem vero latet sub earum involucro veras populorum origines, scientiarum secreta, denique Ethnicam Theologiam contineri. Hinc illa terrae pars, cui tantum dignitatis adtributum est, communi iudicio omnium maxime nobilis fuisse videtur. Adeo vero communes erant, atque frequentes Fabulae, quae inde processere, ut Aristoteles in Libris Rhetoricorum Fabulas omnes humanas communi nomine *Atlanticas* adpellet; ceteras vero in quibus bruta agunt, *Aesopicas*. Cur vero remotissima ea regio, et veteris orbis paene ultima, huic officio selecta sit, multiplex causa potest assignari, quarum prima, gentis antiquitas. Ut enim verbis utar Diodori Siculi initio Libri IV. *Ferunt Aethiopes primos omnium hominum creatos esse: cuius rei coniecturam ferunt, quod non aliunde homines in eam provinciam adceſſerint; sed in ipsa geniti, merito indigetes omnium consensu adpellentur.* Haec vero dignitas ceteris Orbis partibus, quae tunc potissimum Aegyptiis harum Fabularum artificibus innotuerant, tribui non poterat, quum ob frequentes migrationes saepissime statum immutaverint. Natura quoque loci generosior, vasta flumina, paludes ingentes, magnarum ferarum copia, mons omnium procerrimus, indeque conspicuus Oceanus, quem rerum omnium patrem adpellabant, Fabulas invexere: demum incolarum pietas, qua Diis carissimi habiti

Vol. III.

B

funt,

sunt , et communi vocabulo *inculpati* . Idem Diodorus : *Atlantides* , ut accepimus , loca propinqua Oceano , et quidem felicia incolentes , tum pietatis , tum erga advenas humanitatis prae ceteris finitimis gentibus , laudem tulerunt . Hinc maximus , et sapientissimus Vatum , Iovem inducit cum ceteris Diis divertentem ad convivium apud Aethiopas Iliad. A .

Iupiter enim in Oceanum ad bonos Aethiopas

Hesternus ivit ad convivium ; Dii autem omnes simul secuti sunt :

Duodecima autem rursus venit ad Caelum .

Huic quoque regioni prima Deorum origo adtribuitur , cuius rei auctorem habeo eundem Diodorum loco citato : *Ab his Deorum genus manasse tradunt : quibus adsentitur praestantissimus Graecorum Poëta , Iunonem introducens adpellantem Oceanum Deorum Patrem , et Matrem Thetin . Scribunt autem primum regnasse apud eos Caelum , hominesque antea per agros dispersos ad coetum , condendasque urbes exhortatum , a fera eos agrestique vita ad mitiorem cultum traduxisse .* Prosequitur vero Diodorus cetera eius facta , et progeniem , in qua numerat Pandoram , Rheam , Hyperionem , et Titanas : dein imperii divisionem , inter Caeli filios recenset Atlantem , atque Saturnum ; postea vero Atlanticam prosapiam Hyadas , atque Pleiadas . Nemo vero non videt hos praecipuos esse Fabularum fontes , unde ceterae omnes , quas Aegyptii , Graecique confinxerunt , ortum habuere . Latonam quoque e Taigete Atlantide natam refert Ovidius Methamorph. Lib. VI. vers. 174. ubi eam sic loquentem introducit .

Ple-

*Pleïadum soror est genetrix mihi : maximus Atlas
Est avus , aetherium qui fert cervicibus axem .*

Maia vero harum altera Mercurium tulit . Idem Faistorum
Lib. V. vers. 183.

*Hinc sata Pleïone cum stellifero Atlante
Iungitur , ut fama est , Pleïadasque parit ;
Quarum Maia suas forma superasse sorores
Traditur , et summo concubuisse Iovi .
Haec enixa ingo cupressiferae Cyllenes ,
Aethereum volucris , qui pede carpit iter .*

Vt vero et Italia nostra Atlanticam virtutem sentiret , et
tantae profapiae ornamentis quodammodo decoraretur ,
Electram quoque , et Annam Perennam tulit , ex quibus
Fabulae Italicae , nihilo minus Graecis nobiliores , propagatae
sunt , de quibus suo loco agendum erit . Gorgonum fa-
bula tota Atlantica est , quarum sedem *gelido sub Atlante*
iacentem describit Ovidius Metamorph. Lib. IV. Ad has
vero Persei volatus , inde et Atlantis in Montem conver-
sio infra nobis adtingenda sunt . At inter ceteras Fabulas
nobilissimum locum sibi vindicant Horti Atlantis , in quibus

*Arboreae frondes , auro radiante , nitentes ,
Ex auro ramos , ex auro poma tegebant .*

Haec vero commenta a loci fertilitate ducta sunt ; quod
nobis ostendit Plinius Lib. V. Cap. I. ubi Atlantem de-
scribit : *Opacum , nemorosumque , et scatebris fontium ri-
guum , qua spectat Africam , fructibusque omnium generum
sponte ita subnascentibus , ut nunquam satietas voluptatibus
desit .* Solinus quoque Polyhistor. Cap. 24. Atlantis adspe-

Atum ita nobis exhibet : *Qua Africae contraversus est felix , nascentibus sponte frugibus , arboribus proceris opacissimus , quarum odor gravis , comae cupressi similes vestiuntur lanugine , sericis velleribus nihilo vilior.* Huc etiam spectat insomnis ille Draco, pomorum aureorum custos , quo sublato opimos fructus Hercules expilavit ; quam Fabulam in Musei nostri Lucerna expressam Tomo III. qui sub praelo est , explicatam damus . Quod vero maxime nobilitavit Atlanticas Fabulas , illarumque antiquitatem confirmat , illud profecto est , quod ex illarum multis Constellationes in Caelo factae sint , atque in primis Taurus , in quo tota familia Atlantica pari numero stellarum numeratur ; praeterea Perseus Gorgonem ostentans , Hesperidum Draco , Orion , Cepheus cum sua Cassiopea , et nata Andromeda , et Cetus , seu Pistris , qui ad illam vorandam inmissus fuerat : de quibus Fabulis in posterioribus Capitibus agendum erit . Haec tamen indicasse sufficiat , ne dum ATLANTEM studemus exornare , illum praeterire videamur .

C A P V T II.

Atlantes plures ad unum , qui maximus dictus est , reducuntur . Varia eius nomina , eorumque significationes elucidantur .

ATLANTICAM Mythologiam non paucis ambagibus involvit Auctorum discordia , qui multos plane ATLANTES , et loco , et aetate diversos nobis obiciunt . Inter hos vero tres magis praecipue ab antiquis Scripto-
ribus

ribus memorantur, quos omnes paucis complectitur Servius in VIII. Aeneid. vers. 134. *Sed sciendum Atlantes tres fuisse: unum Maurum, qui est maximus; alterum Italum, patrem Electrae, unde natus est Dardanus; tertium Arcadicum, patrem Maiiae, unde natus est Mercurius. Sed nunc ex nominum similitudine facit errorem, et dicit Electram, et Maiam fuisse filias Atlantis maximi: nec praeter rationem ait „ et Maximus Atlas „ Idem Atlas generat „ nam et ipse habuit etiam horum nominum filias Electram, et Maiam. At error iste Virgilianus, si tamen erroris arguendus est in Fabula referenda, cuius auctoritas a sola Scriptorum libertate, atque inventione processit, ab aliis etiam primae notae Auctoribus admissus est, qui unum eundemque ATLANTEM in pluribus locis multiplicarunt ad Fabularum suarum dignitatem adstruendam: vel quae de pluribus praedicabantur, in unius persona confuderunt. Hinc tot Hercules, tot Ioves, totque Neptunos apud Antiquos legimus, quos simul conciliare esset operam perdere: quapropter communiolem sententiam sequentes, unum ATLANTEM, qui et Libycus, et Maximus dictus est, et cui sustinendi Caeli munus iniunxerunt, prosequemur.*

Hunc multiplici nomine a Libycis Populis, a Graecis, atque Latinis adpellatum invenio, nempe *Dyrin, Atlanta, et Telamonem*. De primo sic Strabo Geograph. 17. *Mons est in Libya, quem Graeci Atlantem vocant, Barbari vero Dyrin*. Et Plinius Lib. v. Cap. 1. *Amnem, quem vocant Fut, ab eo ad Dyrin (hoc enim Atlanti nomen esse eorum lingua convenit) CC. M. P. interveniente flumine, cui nomen est Vior*. Parem auctoritatem praebent nobis verba Solini Cap. XXIV. *Haec de Atlante, quem Mauri Dyrin*

nominant. Significationem Libyci vocabuli exposuit nobis in Melpomene Herodotus per haec verba : *Exstat in hoc mari mons , cui nomen Atlas hunc incolae Caeli columnam esse dicunt*. Hoc etiam nomine adpellatur ab Homero , Plutarcho , atque Nonno infra citandis Cap. VII. An tamen barbara vox analogiam aliquam habuerit cum Graeca ΔΕΡΗ , adfirmare minime ausim ; quanquam non dubitem primitivae linguae vestigia plurima huc atque illuc in longe diffitis regionibus servata adhuc reperiri , quae , inter se se conlatae , antiquam produnt adfinitatem . Si tamen per coniecturam aliquid adsequimur , video locum alterum *Dyras* adpellatum a Pausania in Corinthiacis , cuius nominis significationem ille tradit : *Nam et locus ipse , in quo Templum Dyras , hoc est iugum vocatur*. Iugum vero translatae etiam pro altis montium cacuminibus , praecipue vero qui longo tractu producuntur , ut evenit in Atlante , qui ab intimis Libyae regionibus usque ad mare propagatur , ut in eius descriptione infra notabimus . Quapropter non abs re *iugum* quoddam inde produci , subdit idem Strabo : *Mons est in Libya , quem Graeci Atlantem nominant , Barbari vero Dyrim*. Hinc iugum quoddam *expositum est*. *Dyris* vero est a ΔΕΡΗ , *collum , cervix* , quod litteraliter de brutis dicitur , et de hominibus etiam usurpatur , et translate de altissimis montium tractibus , quasi iugo quodam conligatis , qui quum Orizontem nobis intercipient , et veluti definiant , tanquam Caelo contermini , illud quodammodo sustinere videntur .

Si tamen haec analogia inter iugum , et columnam duriuscula videtur , occurrit altera forte pronior , quod nempe nomen *Dyris* significet ipsum Atlantis officium : quum enim Caelum sustinere crederetur , supposito dorso ,
 seu

feu potius , ut in hoc Simulacro , ea colli vertebra , quae ΑΤΛΑΣ dicitur , quamque *atlantion* vocat Plinius Lib. XXVIII. Cap. 8. ita alio nomine , sed aequali significatione , *Dyris* adpellari poterat a ΔΕΡΗ , *collum* , feu *cervix* : quapropter et Graeca , et barbara vox ex uno eodemque fonte propagatae synonymae fere sunt .

Graeci vero ΑΤΛΑΝΤΑ constanter proprio fermone nuncuparunt . Servius in I. Aeneid. vers. 745. *Sane Atlas Graecum est* : et Aeneid. IV. 481. *Atlas . Nullum Graecum nomen in NS. terminatur* . Vnde tamen hoc nomen illi obvenerit , liquido non convenit inter Scriptores . Primam opinionem esse ab ΑΤΛΑΣ , colli vertebra , cuius officio Caelum sustinet . Sunt qui eius nomen deducant ab ΑΘΛΟΣ *aerumna* , *conatus* , *certamen* ; unde , et Athletae . Screvelio tamen magis probatur esse a ΤΑΛΛΩ , feu ΤΑΗΜΙ , *tolle-ro* , *perfero* , praemissa Α , negativa ; quapropter nomen deducit non a virtute , feu habitu , sed potius a vitio , et defectu , eo quod aliquando labore fractus , pondus Herculi commendavit . Eustathius apud Scapulam Themate 1588. dictum esse credidit , vel ΠΑΡΑΤΟΥ ΜΗΙ ΤΑΛΛΑΣ ΕΙΝΑΙ ; vel quasi ΠΟΛΙΤΛΑΣ *a multo labore* ; quod tamen durius videtur . At Aristoteles in Libro de Motione Animalium , aliquid profundius intelligere in hoc nomine visus est ; nam perquirens in caelesti orbe naturam motus , illum ab intrinseco principio immobili agi reputavit ; nam Atlantis Fabulam explodens , illum nihil esse dixit , nisi ipsum principium moventem : *Quapropter sive Atlas , sive movens quid aliud sit ex his , quae intra continentur primum quiescens , hoc est Atlas motum parit* . Quae verba mihi sedulo perscrutanti , visum est Philosophum deduxisse Atlantis nomen , per quod principium motus intelligit ,

a ΤΑΩ

a ΤΑΩ, Latinis *tollo*, *promoveo*, unde ΑΝΤΑΙΟΝ, *Vas*, quo aliquid adtollitur. In hoc tamen opinionum certamine, liberum cuique esto arbitrium iudicandi. Est praeterea apud Phurnutum aliud Atlantis nomen, seu potius cognomentum, hoc est ΟΛΟΟΦΡΩΝ, ac si dixeris *universorum custodem*, ac *curatorem*, ab ΟΛΟΣ *totum*, et ΦΡΩΝΕΩ *curo*.

Latini politioris aetatis non aliter ac Graeci Atlantem adpellarunt. At rudioris aevi homines, non Atlantem, sed *Telamonem* dicere solebant: quod colligitur ex duplici loco Servii in IV. Aeneid. vers. 246. *Sane Atlas Telamon Latine dicitur*: et manifestius in Lib. I. vers. 745. *Sane Atlas Graecum est, sicut, et Nilus; nam Ennius dicit Nilum Melonem vocari; Atlantem vero Telamonem*. At hic Ennii locus, ut plura alia, inter eius fragmenta desideratur. Analogiam vero inter utrumque nomen Atlantis, et Telamonis ignorare se profitetur Vitruvius Lib. VI. Cap. 10. ubi haec habet: *Item si qua virili figura signa mutilos, aut coronas sustinent, nostri Telamones adpellant: cuius rationes quid ita, aut quare ex historiis non inveniuntur; Graeci vero ΑΤΛΑΝΤΑΣ vocitant*. At Latini nominis cum Graeco adfinitas haud longe quaerenda erat; nam Graecis ΤΛΑΜΩΝ, quem Latini *Telamonem* dicunt, significat *tolerantem*, ac *sufferentem*, non secus ac ΑΤΛΑΣ, quod est a ΤΑΛΛΩ *suffero*, *sustineo*, unde ΤΑΛΑΣ *sustinens*. Ab hoc nomine vero non longe recedit Telamon; nam a ΤΕΛΑΩ, seu ΤΑΛΑΩ, fit ΤΛΑΜΩΝ. Constat vero ex plerisque Deorum nominibus Latinos, retenta significatione, vocabula commutasse.

Mihi tamen in mentem subit alia eiusdem nominis explicatio, quae forte magis obvia est, atque simplicior, et, si verum amamus, antiquae Romanae rusticitati magis

accommodata. Excipiebant illi Fabulas narratione magis, ac traditione, quam veterum scriptis, quorum minus studiosi ea aetate exstiterunt. Hinc illa frequentiora perturbatorum nominum monstra, quae recenset nobis Ennii enarrator Columneus, non magis nobilitate generis, quam eruditione spectatissimus: quemadmodum etiam ex *Alcyone* fecerunt *Alcedo*, et ex *Ganymede*, *Catamitus*. Constat etiam ex Festo dixisse *Alumentum* pro *Laomedonte*, atque *Alphium* pro *Alphéo*. Quod vero etiam pro *Atlante* dixerint *Telamonem*, id genio antiquae linguae Italicae referri potest, per quod peregrina nomina primitiva, et substantiva in adiectiva convertebantur, ut non personam agentis, sed actum exprimerent, communi his temporibus inflexione in VMNVS. Sic a *portu* fecerunt Deum *Portumnum*, a *versione*, *Vertumnum*, a *pilo*, *Pilumnum*: a ΚΑΥΔΩ, *fluctus*, *unda*, *Clitumnus*; sive potius a ΚΛΕΙΤΥΣ aquae delapsus, unde et Clitorius fons in Arcadia: a ΛΥΧΗ *lucē*, ut ait Macrobius Lib. I. Saturnal. Cap. XVII. unde *Lucium* Latini antiquiores deduxere *Lucumunnum*. Ita quoque fieri potuit, ut ex *Atlante* detracta A per aphaeresim, fecerint *Talamunnum*, quem, ut lenius pronunciarent, verterunt in *Telamonem*.

CAPVT III.

*Inquiritur Atlantis aetas, parentes, fratres, et uxores,
de quibus variae Auctorum sententiae referuntur.*

Nunc ATLANTIS gesta percurramus; et in primis quibus parentibus, quaque aetate natus perhibeatur.

Vol. III.

C

tur.

tur. Inanis alioqui quaestio esset disputare, quo tempore vixerit, qui nunquam fuit; sed tamen integritas Fabulae postulat, ut id quoque prosequamur. Itaque de eius aetate haec legimus apud Eusebium: *Porphyrus Atlantem, et Prometheus per Inachi tempora fuisse scribit*. Augustinus vero de Civitate Dei Lib. XVIII. Cap. 8. ipsum circa Moysis tempora existisse dicit: *Quum ergo regnavit Assyriis quartusdecimus Saphrus, et Sicyoniis XII. Orthopolis, et Criasus V. Argivis, natus est in Aegypto Moyses Regnantibus memoratis Regibus, fuisse a quibusdam creditur, Prometheus: quem propterea ferunt de luto formasse homines, quia optimus sapientiae doctor fuisse perhibetur. Frater eius Atlas magnus fuisse Astrologus dicitur*. Conciliantur vero facile hae geminae opiniones, quum ex Appionis Gramatici computo, Moyses, et Inachus coetanei existerint, quem non pauci ex recentioribus sequutos esse video.

At Tzetzes Chiliad. V. vers. 201. ipsum longe antiquiorem existisse, ex Veterum auctoritate tradidit. Sic enim loquitur:

*Atlas, Libyis, ut dicunt filii Aegyptiorum,
Et magis quotquot consentiunt Sophidi, temporum Scriptori,
In temporibus erat Osiridis Dionysii, Noë,
Quando erat Mercurius ter maximus, qui inventor litterarum,
Mercurius simul, et Prometheus, et Hercules, Typhonque
Universi Aegyptii.*

Si vero sententiam illorum expendamus, qui Atlantem, vel Caeli nepotem esse, vel filium tradiderunt, quorum verba infra adducenda sunt, longe Noaco antiquiorem creditum fuisse animadvertemus. Hanc inconstantiam observantes veteres Mythologi, quum se irrita conatu in-

hisce

hisce aetatibus conciliandis laborare observarent, sententiam capefferunt, ut totidem numero personas multiplicarent, quot tempora, et loca forent, circa quae Scriptores non convenirent.

Non minor inconstantia observatur circa Atlantis parentes definiendos; nam Hesiodus in Theogonia ex Chao Terram existisse dicit: ab ea Caelum, a quo Iapetum, qui ex uxore Clymene Atlantem, et Prometheum progenuit:

*Filiam porro Iapetus pulchros talos habentem Oceanitidem
Duxit Clymenem, et eundem lectum conscendit;
Ipsa vero, et Atlantem magnum peperit filium.*

At Diodorus Siculus Lib. iv. Atlantem ex ipso Caelo natum fuisse tradit, qui cum Hyperionem, et alios quadragintaquatuor natos reliquisset, Atlas primus post patrem regnum occupavit: cuius haec sunt verba: *Post vero Hyperionis interitum adserunt Caeli filios imperium divisisse. Ex eis fuisse Atlantem, et Saturnum: nobiliora Atlantici loca ad Oceanum posita sorte evenerunt; unde et populus suo nomine, et maximus montium prope Oceanum dictus est.* Longe ab his abit Hyginus in Fabula I. qui Atlantem filium Aetheris dixit: *Ex Aethere, et Terra, Dolor, Dolus, Ira Atlas, Hyperion.* In eadem quoque sententia fuit Servius in iv. Aeneid. vers. 247. *Atlas est, Aetheris, et Diei filius.* Aether vero longe alius est a Caelo, ut constat ex eodem Hesiodo vers. 116.

*Primo omnium quidem Chaos fuit, at deinde
Tellus lato pectore praedita —————
Tartaraque tenebricosa in recessu terrae spatiosae.*

*Ex Chao vero Erebusque, nigraque Nox editi sunt:
 Ex Nocte porro Aetherque, et Dies prognati sunt:
 Tellus vero primum quidem genuit parem sibi
 Caelum stellis ornatum.* —————

At Plato in Atlantico altiores causas in Fabulis perscrutatus, Atlantem retulit natum esse ex Neptuno, et Clytone in insula Atlantica, quam in uxoris gratiam, et munimentis, et omnibus naturae donis exornavit: *Euenor ex Leucippe Clytonem unicam filiam genuerat. Neptunus eius desiderio captus illi se miscuit* Quinque praeterea masculorum filiorum partus geminos progeniuit, et nutrit, atque omnem Atlanticam insulam decem in plagas partitus, primogenito maternam habitationem adtribuit. Primogenitum quidem vocavit Atlantem; unde et Pelagus cognominatur Atlanticum. Clytone vero, unde veteres Itali fecerunt Clitumnum, nil fere significat, ut supra innuimus, nisi eruptiones aquarum terrestrium, quae Neptuno, hoc est Mari coniunctae, quum Cataclysmus Terram deformavit, montes plurimos, qui prius non exstiterant, ex immoderata internarum aquarum ebullitione ex imo profiluerunt: quod in divina Scriptura explicatur per verba: *rupti sunt fontes abyssi magnae*: quam multorum montium originem exstitisse, declaravi in *Litogonia* in lucem proferenda; hoc est *de Marmorum generatione, et ratione macularum*.

Ex his, quae praemisimus, facile quoque colligitur, qui etiam fratres Atlanti steterint. Hos praeterea connumerat loco citato Hesiodus:

*Ipsa vero ei Atlantem magnanimum peperit filium:
 Peperit praeterea gloria insignem Menetium, atque Prometheum
 Varium, et versipellem, stultumque Epimetheum.*

Hos

Hos omnes propter morum improbitatem, atque coniurationem, a Iove male multatos inferius tradit.

Vxores illi duas adtribuerunt, Pleionem inprimis, ex qua Maia Mercurii mater exorta est. Ovidius Metamorph. Lib. II. vers. 742.

————— cui sic respondit Atlantis
Pleionesque nepos : ego sum, qui iussa per auras
Verba patris porto. —————

Et rursus in Epistola Paridis ad Helenam eundem Mercurium describens :

*Constitit ante oculos actus velocibus alis
Atlantis magni, Pleionesque nepos.*

Fuit autem Pleion Oceani, et Tethidis filia. Idem Ovidius Fastor. Lib. V. vers. 81.

*Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethin,
Qui terram liquidis, qua patet, ambit aquis.
Hinc sata Pleione cum stellifero Atlante
Iungitur, ut fama est, Pleiadasque parit.*

Alteram vero uxorem illi iunxerunt Aethram Pleionis sororem, quam Ovidius eodem Fastor. Lib. v. eiusdem Oceani filiam fuisse tradit vers. 171.

*Hunc stirps Oceani maturis nisibus Aethra
Edidit, et Nymphas ; sed prior ortus Hyas.*

CAPVT IV.

Nati Atlantis recensentur, eorumque variae sortes.

NATAS autem habuit Atlas plurimas, quae ob virtutem, atque pietatem astris inferi meruerunt. Has connumerat Diodorus Siculus Lib. IV. *Fuerunt insuper Atlantidae septem, a matris nomine Atlantides vocatae; quamvis unicuique proprium nomen inesset, ut Maia, Electra, Taygete, Asterope, Merope, Alcyone, Celeno. Has tradunt ab Heroibus, et etiam a Diis cognitae, et Deos, et Heroas peperisse; veluti prior Maia ex Iove Mercurium genuit.... quas prudentes fuisse constat, et post obitum honores Deorum immortalium adeptas, Pleiadum adpellationem cepisse. Harum quoque meminit Aratus in Astronomicis:*

*Septem illae esse feruntur;
Quamvis sint oculis hominum sex obvia signa.
Alcyone, Meropeque, Electraque, diua Celeno
Taygete, Sterope, praeclaro numine Maia.*

Has vero quia ex matre Pleione suscepit, Pleiadas adpellatas intelligimus: quae quum diu vim, et petulantiam Orionis aufugissent, in Caelum translatae, ante Tauri genua conlocari meruerunt, ut narrat Hyginus infra citandus. Sunt vero, qui illas dictas putent non a matre Pleione, sed a ΠΛΗΩ *navigo*, quia circa aequinoctium vernalium exorientes, quodammodo navigationem indicunt.

At parem numerum filiarum suscepit ex altera coniuge Aethra, quaeque pari fato in Caelo fulgere meruerunt, Ambrosiam, Eudoram, Pasithoem, Coronidem,
Ple-

Plexauridem, Pitho, Thyenem. Hae vero communi vocabulo Hyades dictae sunt, a nomine fratris Hyantis, quem Atlas ex eadem uxore genuerat, ut placet Hygino Lib. II. in Tauro: *Quod earum Hyas fuerit frater, a sororibus plurimum dilectus*. Sunt vero, qui credunt id nomen suscepisse, ex quo Bacchum educarunt, qui Hyes dictus est. Alii denique adpellatas volunt a pluvia, quam exortu portendunt; nam $\tau\omega$ *pluere* est, unde *inferenae* a Poëtis adpellantur, et *pluviae*. Ferunt tamen alteram ex iis, quia Sisypho mortali viro nupsisset, obscuratam non adparere, ut ait Hyginus loco citato: immo a belli Troiani aetate videri desuisse. Quod minime mirum est, quum aliae quoque stellae aliquando emerferint, deinde et evanuerint. Sic novam clarissimam adparuisse aiunt in Cassiopea anno DCCCCXLV. quae brevi exstincta, iterum anno MCCLXIV. effulsit. Hanc iterum Ticon observavit anno MDLXXII. quae per biennium decrescens, iterum interiit: unde colligitur periodice post trium fere saeculorum spatium recurrere. Alteram in Ceto per duos menses observavit Fabricius anno MDXCVI. sed magis longaevam alteram, Keplerus in Cigno ab anno MDCI. quam iterum Hevelius anno MDCLXVI. redeuntem agnovit. Idem Keplerus anno MDCIV. alteram per annum duraturam observavit in Ophiuco: nec dissimilem Simon Marius anno MDCXII. et MDCXXXVIII. in Cingulo Andromedae. Demum Evelius, atque Cassinius animadverterunt alteram singulis annis in collo Ceti adparere, atque occultari.

Vt vero ad Atlantis natas redeamus, constat illas communi adpellatione nuncupatas Atlantidas, et Atlanteas, a communis parentis nomine. Ovidius Fastor. Lib. III. vers. 105.

Quis

*Quis tunc aut Hyadas , aut Pleiadas Atlanteas
Senserat , aut geminos esse sub axe polos ?*

Alii quoque Atlantis filii passim a Poëtis numerantur , inter quos Latini nostri Annam nutricem Iovis ad censent , quam Perennam cognominarunt . Ovidius Fastor. Lib. III. vers. 659.

*Invenies , qui te Nymphen Atlantida dicant ;
Atque Iovi primos , Anna , dedisse cibos .*

Pausanias vero in Arcadicis memorat etiam Moeram , quae nupsit Tegeati Lycaonis filio : nisi eadem sit , cum Merosse , quam supra memoravimus . Inter natos vero dignus , est , qui cum laude memoretur , Hesperus , quem *pietate , ac in subditos iustitia insignem* praedicat Diodorus Siculus Lib. IV. *Qui cum in Atlantis Montis cacumen ad observandos Astrorum cursus adscendisset , subito a ventis arreptus , nequaquam amplius visus est : quam ob causam hunc miserata plebs honores illi tribuens immortales , Astrum caeleste lucidissimum eius nomine nuncupavit .*

Huc usque externa memoravimus . Age iam domesticam , et nobis quodammodo familiarem Atlanticae profapiae partem prosequamur . Memoremus igitur non sine laude Electram Atlantis filiam concivem Cortonensium , qui dum in Academicum Etruscorum Sociorum Coetum celeberrimum me cooptarunt , in partem tantae gloriae adsciverunt , et paene non dixerim nostram , quae ex Iove Dardanum procreavit , non modo Iliaci , sed totius Romani Imperii conditorem . Virgilius Aeneid. Lib. VIII. vers. 134.

*Dardanus Iliacae primus pater Urbis , et auctor ,
Ele-*

*Electra, ut Graii perhibent, Atlantide cretus,
Aduebitur Teucros.* —————

Et Ovidius Fastor. Lib. IV. vers. 31.

*Dardanon Electra nesciret Atlantide cretum
Scilicet; Electram concubuisse Iovi.*

Ipsum vero in urbe Corythi natum manifeste testatur
idem Virgilius Aeneid. III. vers. 167.

————— *hinc Dardanus ortus,
Iasusque Pater, genus a quo principe nostrum.*

C A P V T V.

Eius praecipuum institutum fuit Astrologia.

ATΛANTIS primum institutum, Astrologiam fuisse tradunt: quod omnium Scriptorum consensu facile evincitur, quorum perpaucos seligemus. Et in primis Diodorus Siculus Lib. IV. *Post Hyperionis interitum adserunt Caeli filios imperium divisisse: ex eis fuisse Atlantem, et Saturnum. Atlantem ferunt ipsum Astrologiae fuisse peritissimum, deque sphaera primum inter omnes disputasse; qua ex re visus est Orbem suis humeris sustinere, locum praebente Fabulis sphaerae inventionem.* Hoc etiam confirmavit Cicero v. Tusculanarum: *Humeris Caelum sustinuisse dicitur; quia primus cursum Solis, et Lunae, siderumque omnium deprehendit, idest Astrologiam invenit, et sphaeram construxit.* Adcedit Plinii auctoritas, qua haec opinio confirmatur; sic

Vol. II.

D

enim

enim ille Lib. vii. Cap. 56. ubi de rerum inventoribus sermonem habet : *Invenit : Astrologiam Atlas Libyae filius , ut alii , Aegyptii , ut alii , Assyrii : Sphaeram in ea Milesius Anaximander .* His adhaesit Servius in iv. Aeneid. vers. 246. *Atlas (ut in primo diximus) peritus Astrologiae fuit ; nam et siderum cursum deprehendisse dicitur , et Herculem docuisse .* In quo quidem auctorem Virgilium sequutus est , qui in i. Aeneid. vers. 743. Iopam inducit inter epulas astronomicum canticum ab Atlante traditum personantem :

*Cithara crinitus Iopas
Personat aurata , docuit quae maximus Atlas .
Hic canit errantem Lunam , Solisque labores ;
Vnde hominum genus , et pecudes , unde imber , et ignes ;
Arcturum , pluviasque Hyadas , geminosque Triones :
Quid tantum Oceano properent se tingere Soles
Hiberni , vel quae tardis mora noctibus obstet .*

Albricus quoque de Deorum Imaginibus xxii. haec de illo perhibet : *Fuit quidam gigas , Atlas nomine , in Mauretania , in monte altissimo Caelum ipsum contingente : qui Caelum , ne caderet , humeris sustinebat : et sidera , si quae cadebant , malleo fixa , Caelo reponebat . Quem quum adcessisset Hercules , ille , qui audierat de fortissimis illius viribus , rogavit eum , ut , quia fessus erat Caelum sustinendo , ipsum aliquanto invaret , donec quiesceret : quod Hercules libenter adnuit , et humero supposito , Caelum sustinuit . In quo intelligitur , quod ipse Atlas Astrologus peritus fuit : et ideo Caelum dicitur sustentasse , et sidera cadentia Caelo reposuisse . Hercules etiam fuit astrorum artis multum edoctus , qui scientiae comprehendendae plenus gratia , ad ultimos terrae fines accessit ,*

cessit, et cum eodem Atlante de scientia conferens, illum in aliquibus iuvit, opemque impendisse fertur ad Caelum sustinendum. Sed ne totam auctoritatem Ethnicis deferamus, occurrit nobis inter Christianos facile omnium doctissimus Augustinus, qui Lib. XVIII. Cap. 8. de Civitate Dei eandem opinionem proficitur: *Frater eius Atlas magnus fuisse Astrologus dicitur: unde occasionem Fabula invenit; ut eum Caelum portare confingeret: quamvis mons eo nomine nuncupetur, cuius altitudine potius Caeli portatio in opinionem vulgi venisse videatur.* Hanc plane sententiam adeo invaluisse constat, ut inter ceteras naturalis scientiae Sectas Atlanticae primas deferat, ut docet eiusdem Operis Lib. VIII. Cap. 9. *Qui Sapientes, vel Philosophi habitati sunt Atlantici, Libyci, Aegyptii, Indi, Persae, Chaldaei, Scythae, Galli, Hispani.* Diogenes quoque Laërtius in Prooemio commemorat inter Philosophiae Auctores, *Ochum Phoenicem, Zanolxim Thracium, Atlantem Libycum.*

CAPUT VI.

Creditus est Caelum sustinere, eiusque Fabulae triplex causa adducitur.

EX hoc vero Atlantis instituto communiter commentum sunt ipsum Caeli pondus sustinere: cuius Fabulae triplicem fuisse rationem invenio; quarum prima, et potissima fuit, quod ille primus omnium siderum motus certis legibus complexus sit, illasque hominibus tradiderit; adeo ut Caelum, hoc est Astrologiam, labore suo sustentatam, solito Fabulae involucro decantaverint, quo nihil

frequentius apud Poëtas . Sic enim Euripides in Helenae initio :

*Atlas ille ferreis humeris Caelum ,
Deorum antiquam domum , ferens , et Dearum ,
Vna genuit Maiam , quae me genuit Mercurium .*

Et in Hippolyto vers. 747.

*Quum ad littus pomiferum Hesperidum
Nympharum conficerem iter ,
Vbi marinus Rector purpurei stagni
Non ultra concedit viam nautis , venerandum
Limitem habens Caeli ,
Quod Atlas sustinet .*

Non differunt verba Aeschyli in Prometheo vers. 427.

*Titanem vidi
Atlantem , qui semper immensum robur
Firmum , et caelestem Polum
Dorso ingemiscens sustinet .*

Huc etiam adlusit Nonnus Dionys. 1, ubi Eleāram unam ex Pleiādibus ita loquentem inducit :

*Et Libyae ad terminum pater meus adhuc laborat
Humeris adtritis senex incurvatus Atlas ,
Aetheris , septem Zonas habentem , portans ventrem .*

Hos deinde Latini sequuti sunt , praesertim Ovidius Fastor. Lib. 11. vers. 489.

*Iupiter adnuerat , nutu tremefactus uterque
Est polus ; et Caeli pondera sensit Atlas .*

Et Fastor. V. vers. 169.

Non

Nondum stabat Atlas , humeros oneratus Olympo .

Etiam Dionysius Afer de situ Orbis eidem Fabulae adlusionem habuit :

*Ordine principium capiens Atlantis ab unda
Herculeo celebrant , quam metae munere Gades ,
Caeliferasque tenet stans Atlas monte columnas .*

Haec vero Fabula non modo ex Atlantis instituto, qui Astrologus fuit , originem duxit ; verum etiam ex ipsius montis proceritate , quam infra suo loco frequenti Geographorum testimonio describemus . Hinc mons ille, *Caeli columna* adpellatus est ab Homero in Odyssaeae 1. qui non procul ab Herculeo freto una cum altero celsissimo monte Atlantem conlocavit, geminosque nuncupavit Caeli columnas :

*habet ille columnas
Praelongas , Caelum , et Terram fulcire valentes .*

Sic etiam illum nuncupavit Aeschylus apud Plutarchum in Libro de facie in orbe Lunae :

*Terram , polumque stat ille columna fulciens ,
Humerisque pondus ingens sustinet suis .*

Idem quoque Nonnus Dionys. A. Typhoeum ita loquentem introducit :

*Fundamenta Mundi
Concutite cum Diis , et per se circumvoluta Caelo
Frangite divina repagula , et aetheria in terras
Columna subtrahat aufugiat conturbatus Atlas .*

Sunt

Sunt vero, qui neque ob Astrologiam, neque ob ipsius montis naturam Atlanti Caelum imposuerint; sed ita poenam luere, quod Gigantibus in bello adversus Iovem adstiterit. Servius Aeneid. Lib. IV. vers. 247. *Atlantis, cui poenae gratia Caelum impositum dicitur; quod, ut quidam volunt, cum Titanibus steterit.* Huius vero sententiae auctorem habemus omnium facile antiquissimum Hesiodum, qui in Theogonia ita de illo scripsit:

*Atlas vero Caelum latum sustinet dura ex necessitate,
Finibus in terrae e regione Hesperidum argutarum
Stans: capiteque, et indefessis manibus:
Hanc enim ipsi sortem destinavit prudens Iupiter.*

Hyginus quoque Fabula CL. eandem opinionem sequutus est: *Titanes, quum conarentur in Caelum ascendere, eos Io-vis cum Minerva, et Apolline, et Diana praecipites in Tartarum deiecit. Atlanti vero, qui dux eorum fuit, Caeli fornicem super humeros imposuit, qui adhuc dicitur Caelum sustinere.*

C A P V T VII.

Ab ipso Hercules astrorum scientiam accepit unde creditus est Caelo humeros supposuisse.

QVVM itaque Atlas Astrologiae adeo peritissimus haberetur, ut ab eo peculiaris Secta, quam memorat Laërtius, et Augustinus, originem duxerit, alteri quoque Fabulae anam praebuit, qua creditum est Caeli pon-

pondus cum Hercule communicasse. Ferunt enim ipsum scientiae cupidum, in Libyam aliquando secessisse, et ab Atlante astrorum scientiam percepisse: quod ostendit Servius in Aeneid. IV. vers. 246. *Atlas, ut in primo diximus, peritus Astrologiae fuit; nam et siderum cursum deprehendisse dicitur, et Herculem docuisse.* Inde vero ceteris Herculis titulis etiam illud adcessit, quo *Astrologus* dictus est; nam ex ea scientia factus futuri praevidens, diem illum voluntario suo funeri deputavit, cui Solis obscuratio imminabat. Festus: *Hercules Astrologus dictus, quod eo die se flammis iniecit, quo futura erat obscuratio Solis.* Hoc Herculis studium comprobavit etiam Chiliad. XII. vers. 139. Graecanicus Tzetzes:

————— *Hercules, Aegyptius genere,
Qui ab Atlante astrorum habuit artem.*

Hinc originem habuit alia Fabula Atlanticae similis, quod humeros Caelo supposuerit, illudque pro Atlante sustulerit, quod Alcmena iactat apud Senecam in Hercule Oeteo Act. V. vers. 1905.

*Vestrum Alcides ceruice meus
Mundum, Superi, Caelumque tulit,
Cum stelligeri vector Olympi
Pondere liber spiravit Atlas.*

De hoc facinore laudavit Herculem in Ovidiana Epistola Deianira vers. 17.

*Quod te laturum est, Caelum prior ipse tulisti:
Hercule supposito sidera fulcit Atlas.*

Ipse iam moriturus, quum propria merita connumeraret,
hoc

hoc quoque omnium speciosissimum adiecit apud Ovidium
Metamorph. IX. vers. 199.

*Hac Caelum ceruice tuli: defessa iubendo est
Saeva Iovis coniux: ego sum indefessus agendo.*

Et Tzetzes Chiliade V. vers. 268. de Hercule in Libyam
profecto, haec habet:

*Illic ex Atlante Astrorum scientiam percepit;
Vnde Atlantem dicunt Caelum sustinere:
Ab hoc autem Herculem hoc accipientem ferre.
Haec de Atlante sermones Aegyptiorum.*

At quia rem ferme paullo aliter narrat Apollodorus
Lib. II. Biblioth. placuit integrum eius texum adferre,
ut alia Fabulae ratio inde cognoscatur: Post autem quam
in Hyperboreos ad Atlantem pervenit, ac Promethei prudentia
commonefactus est Hercules, ne ad Hesperidum mala profi-
cisceretur, sed ipse Atlanti in Caelo sustinendo succederet,
illumque pro se mitteret. Itaque persuasus excepit. Atlas
autem decerpitis ex Hesperidum hortis tribus malis, ad Her-
culem redit; qui cum Caelum habere subterfugeret: cesticil-
lum, inquit, se velle facere suo capiti imponendum, quo
commodius tantum Caeli pondus ferre posset. Quod ubi audivit
Atlas, depositis humi pomis, Caelum recepit, atque ita poma
Hercules consecutus, descendit. Sunt vero, qui dicant haec
non ab Atlante habuisse, sed ipsam caeso Dracone custode,
decerpisse. Quae quidem Fabula Herculis humerum Caelo
submittentis expressa est in pulcherrima Gemma, quam,
Gorio meo amico suavissimo suppeditante, inter huius
Dissertationis Parerga referendam curavimus.

CAPVT VIII.

Atlas in montem sui nominis conuersus fingitur.

SED iam cetera Atlantis fata percurramus, et quo praecipue casu in montem sui nominis conuersus sit, dicamus. Rem exponit Servius in IV. Aeneid. vers. 246. *Hic Atlas rex fuit, qui habuit, sicut quidam volunt, iuxta Aethiopas pomarium, in quo mala aurea nascebantur, quae Hesperides, et insomnis Draco, custodiebat. Hic quum audisset a Themide, antiquissima Dearum, vate, cavendum esse a Iovis filio, qui ea poma quandoque sublaturus esset, et prae timore nullum susciperet; audito, quod Perseus Iovis esset filius, suscipere eum hospitio noluit: a quo in montem conuersus est, viso Gorgonis capite. Fabulam diligentissime expressam habemus in IV. Metamorph. ab Ovidio vers. 641. qui ubi felices eius hortos, et aurea mala ferentes arbores describit, ita Atlantem inducit Persei adventu trepidantem:*

Memor ille vetustae
Sortis erat (Themis hanc dederat Parnassia sortem)
Tempus, Atla, veniet, tua quo spoliabitur auro
Arbor, et hunc praedae titulum Iove natus habebit.
Id metuens, solidis pomaria cluserat Atlas
Moenibus, et vasto dederat servanda Draconi:
Arcebatque suis externos finibus omnes.
Huic quoque: vade procul, ne longe gloria rerum,
Quas mentiris, ait, longe tibi Iupiter absit;
Vimque minis addit, foribusque expellere tentat
Cunctantem, et placidis miscentem fortia dictis,
Viribus inferior (quis enim par esset Atlanti

*Viribus?) At quoniam parui tibi gratia nostra est ,
 Accipe munus , ait : laevaue a parte Medusae
 Ipse retroversus squallentia prodidit ora ,
 Quantus erat , mons factus Atlas . ———*

At in ipso montis horrore aliquam prioris humanae formae imaginem agnoverunt Poëtae, vel sibi agnoscere visi sunt; illum enim sub ingentis simulacri similitudine eleganter nobis obiiciunt. Ovidius paullo post loco citato :

————— *Iam barba , comaeque
 In silvas abeunt : inga sunt humerique , manusque ;
 Quod caput ante fuit , summo est in monte cacumen .
 Ossa lapis fiunt . tum partes auctus in omnes
 Crevit in immensum (sic Dî statuistis) et omne
 Cum tot sideribus Caelum requievit in illo .*

Silius quoque Italicus non dissimiliter illum nobis delineavit Lib. I. vers. 201.

*Nec patitur nomen proferri longius Atlas ,
 Atlas subducto tracturus vertice Caelum :
 Sidera nubiferum fulcit caput , aethereasque
 Erigit aeternum compages ardua cervix :
 Canet barba gelu , frontemque immanibus umbris
 Pineae silva premit ; vastant caeva tempora venti ,
 Nimbofoque ruunt spumantia flumina rictu .
 Tum geminae laterum cautes maria alta fatigant .*

Omnes vero , ut semper , supergressus est Maro noster , quem ceteri impari sorte videntur imitati ; qui Aeneid. IV. vers. 248. Mercurium inducit e Caelo in Atlantem prolapsum , montemque ita describit :

————— *Iam-*

— Iamque volans apicem, et latera ardua cernit
 Atlantis duri, Caelum qui vertice fulcit:
 Atlantis, cinctum adsidue, cui nubibus atris
 Piniferum caput, et vento pulsatur et imbri:
 Nix humeros infusa tegit: tum flumina mento
 Praecipitant senis, et glacie riget horrida barba.

CAPVT IX.

Atlantis situs, et regio ex Geographis describitur.

NVNC regionem, et situm Atlantis breviter perquiramus. Duplicem ipsum recenset Ptolemaeus Geograph. IV. Cap. I. longitudinis, et latitudinis gradibus adiunctis.

Atlas minor mons -- 6 -- 33. 10.

Atlas maior mons -- 8 -- 26. 30.

Vterque constituitur in Mauretania Tingitana, quem incolae vocant *Induacal*, seu *Autuacal*: et Libyam, et Mauretanium ab interiore Libya separat, eique Marrocchi Regnum subest. Minor vero, quem *Eriff* nuncupant, et a maiore propagatum tradunt, eo protenditur, quo Herculis Columnae constituuntur. Fabulae tamen, quae de Atlante circumferuntur, ipsum maiorem videntur postulare. Vbi situs sit, exquirunt veteres Geographi, in primis vero Plinius Lib. V. Cap. I. Scipione Aemiliano res in Africa gerente, Polybius Annalium conditor, ab eo accepta classe, scrutandi illius orbis gratia circumvectus, prodidit, a monte eo ad occasum versus, saltus plenos feris, quas generat Africa.

Ad flumen Anatum cccclxxxv. m. passuum : ab eo Lixum. ccv. m. passuum : a Gaditano freto cxii. m. passuum abesse. Quibus spatiis computatis, octingentis fere passuum millibus a freto distare cognoscimus. Haec fere habentur apud Solinum Polyhistor. Cap. xxvi. A Lix abest quinque et cc. millibus passuum. Lixa a Gaditano freto cxii — qua spectat occasum, inter ipsam et flumen Anatum ccccxvi. m. passuum infames bestiis sylvae obsident.

Hinc vero facile cognoscitur montem Atlantem in mediterraneis quidem Africae conlocatum; sed inclinare potissimum circa occidentalem Africae oram, quae Atalantica, et inde Oceanus Atlanticus dictus est. Sed haec praecipue declarat Strabo Lib. xvii. *Extra Columnarum fretum procedenti ad sinistram mons est in Libya, quem Graeci Atlantem vocant; Barbari vero Dyrin. Hinc ingum quoddam expositum est, extrema Mauretaniae pars Occidentem versus, et Cotes appellatur. Cui consentit Virgilius Aeneid. IV. vers. 480.*

*Oceani finem iuxta, Solemque cadentem,
Ultimus Aethiopum locus est, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.*

Hunc vero loci firum dudum cognoverat Hesiodus, qui Atlantem in ultima Hesperiae ora conlocaverat:

*Atlas vero Caelum latum sustinet dura ex necessitate
Finibus in terrae e regione Hesperidum argutarum.*

Herodotus etiam in Melpomene occidentalem Africae oram describens, ita inquit: *Exstat in hoc mari mons, cui nomen Atlas. Est autem ubique perangustus, et teres. Ita vero sublimis esse dicitur, ut ad illius verticem oculi mortalium per-*

peruenire non possint . Hunc incolae Caeli Columnam esse dicunt . Hanc altitudinem etiam Pausanias in Atticis indicavit : *Atlas mons adeo celsus est , ut vertice Caelum tangere dicatur .* Quod etiam innuit Plinius eodem Lib. v. Cap. 1. *E mediis hunc arenis in Caelum adtolli prodiderunt .*

CAPVT X.

Populi regionem illam incolentes inquiruntur .

POPVLOS, qui Atlantem incolunt , multis nominibus censitos video . Hos *aetherios* vocat Nonnus Dionys. A. Iupracitatus :

————— *et aetheria in terra*
Columnas subtracta fugiat conturbatus Atlas .

Id nomen esse puto ab eodem fonte , a quo et Aethiopia ; quam Plinius Lib. vi. Cap. 36. dictam tradit ab ΑΙΘΩ cremare, et ΩΨ *adspetus* ; eo quia ob calorem combustae regionis faciem referat . Pausanias in Atticis Lib. i. *Nasamones* adpellat : *Nasamones* quidem ipsi , quos *Atlantas* Herodotus esse existimavit , qui orbis terrae spatia nosse profitentur , *Loxitas* adpellant , qui in extremis Libyae finibus *Atlantem* adcolunt . Serunt autem omnino nihil ; sed *agrestium tantum vitium fructu* aluntur . A Dionysio de situ Orbis *macrobi* nuncupantur :

Aethiopes habitant Erithiam , pectore iusti ,
Atlantem iuxta , longaeui :

eos quidem Graeci *macrobios* dixerunt .

Com-

Communiori tamen vocabulo apud omnes fere Scriptores *Atlantes* audiunt, ab ipso montis nomine nuncupati. Plinius dicto Lib. vi. Cap. 30. et 31. *Universa vero gens Aetherea adpellata est, deinde Atlantia*. Hos vero ita incultos nobis describit Herodotus memorato Lib. iv. ut ne nomen quidem proprium singuli habeant: *A Garamantibus decem quoque dierum itinere alius collis est salis, et aqua: adcolentibus hominibus, quibus nomen est Atlantibus, solis omnium hominum, quos ipsi novimus, innominatis; nam congregati quidem vocantur Atlantes; singulis autem eorum nullum nomen imponitur. Hi Solem transcendentem execrantur, eique praeterea omnia convitia ingerunt, quod torridus et ipsos et regionem perdat. Haec fere de ipsis retulit Pomponius Mela de situ Orbis Lib. i. Cap. 3. Ab Oriente Garamantas, post Augilas, et Troglodytas, et ultimos ad occasum Atlantas audimus Solem execrantur, et dum moritur, et dum occidit, ipsis agrisque pestiferum. Nomina singuli non habent, nec vescuntur animalibus, neque illis iniecte, qualia ceteris mortalibus, vivere datur.*

Praeter hos, fabulosos etiam incolas in Atlante describit Plinius eodem Lib. v. Cap. i. *Incolarum neminem interdiu cerni: silere omnia, haud alio, quam solitudinum horrore: subire tacitam religionem animos propius adcedentium, praeterque horrorem elati super nubila, atque in viciniam lunaris circuli Eundemque noctibus micare crebris ignibus, Aegipanum, Satyrorumque lascivia impleri, tibiaram, ac fistulae cantu, tympanorumque, et cymbalorum sonitu strepere.* At Pomponius Mela huiusmodi incolas etiam praeter Atlantem esse narrat: *Vltimos ad occasum Atlantas audimus. Intra (si credere libet) vix iam homines, magisque semiferi Aegipanes, et Blemmyes, et Gamphasantes, et Satyri, sine tectis, passim ac sedibus vagi, habent potius terras, quam habitant.*

Haec

Haec Regio usque ad Oceanum occiduum extenditur, qui ab ea Atlanticus passim nominatur. Dionysius Afer Descript. Orb.

*Circuit Oceani gurges tamen undique vastus,
Qui quamvis unus sit, plurima nomina sumit
Finibus Hesperii, Atlanticus ille vocatur.*

C A P V T XI.

Pauca de insula Atlantica delibantur.

SED antequam historiam Atlanticam missam faciamus, operae pretium esse videtur, ut aliqua etiam de insula eiusdem nominis percurramus. Hanc, ut praemisimus, multis describit Plato in Timaeo, et rursus peculiari libro, quem inde Atlanticum nominavit. Dictam vero fuisse et ipsam colligimus ab Atlante primogenito Neptuni, qui primo in illa regnavit, ut loco proxime citato idem Philosophus indicavit. Hanc ille in Oceano eodem nomine nuncupato, praeter Herculeum fretum, conlocat, et ita in Timaeo describit: *Traditur enim vestra civitas (Athenae) restitisse olim innumeris hostium copiis, quae ex Atlantico mari profectae, prope iam cunctam Europam, Asiamque obsederant. Tunc enim erat fretum illud navigabile, habens in ore, et quasi vestibulo eius insulam, quas Herculis Columnas cognominatis: ferturque insula illa Libya simul, et Asia maior fuisse, per quam ad alias proximas insulas patebat aditus In hac Atlantide insula maxima, et admirabilis potentia exstitit Regum Horum vis omnis una collecta,*

no-

nostram, o Solon, vestramque regionem, et quidquid intra columnas Herculis continebatur, invasit Post haec ingenti terraemotu, ingique diei unius, ac noctis illuvione factum est, ut terra debiscens, vestros illos una omnes bellicosos homines absorberet, et Atlantis insula sub vasto gurgite mergeretur: quam ob causam innavigabile pelagus illud propter absorptae insulae limum relictum fuit.

Eiusdem insulae multiplex etiam mentio fit apud alios magni nominis Scriptores, praesertim vero apud Aristotelem in Libro de mirabilibus, qui narrat, *Gaditanos quosdam aliquando ventis iactatos, devenisse in quaedam loca deserta, alga et iunco obsita, quae minime exundatione mergerentur.* Haec quidem loca superesse reputabant ex iam absorpta Atlantica. Ptolemaeus vero memorat in eo mari, *insulam inaccesam*: et Strabo: *Loca, quae olim vere exstant, postea esse desierint.* Aelianus quoque Lib. III. Cap. 18. de varia Historia, Silenum inducit, ita de ea regione cum Mida conloquentem: *Europam, Asiam, et Libyam insulas esse, quas undique Oceanus circumfluat. Continentem vero eam esse illam, quae extra hunc mundum existit, et magnitudinem ipsius immensam esse narrabat.* Eos vero dicebat quondam etiam in hasce nostras insulas transire conatos, et traiecto Oceano, cum mille myriadibus hominum ad Hyperboreos convenisse. Constans praeterea fuit veterum Aegyptiorum traditio, Osiridem subacto Oriente, atque Africa, usque ad fretum Herculeum, quem a suo nomine nuncupavit, famam aliquam audisse de altero disiecto Orbe, qui ultra Oceanum exsisteret: quo quum ille contendisset, sibi quae subegisset, iterum, unde processerat, rediisse, ut multis veterum testimoniis cumulatis refer Kircherius Mund. subter. Tom. I. Lib. II. Cap. 18. Haec quum multi e-

re-

recentioribus observassent, suspicati sunt hanc Platonis Atlanticam insulam eandem fuisse cum America, iam tunc ab Antiquis cognita; quam tamen, ob artis nauticae imperitiam, frequentare non valuerunt. Itaque quum vix cognita, eorum oculos effugisset, Fabulae causam dedit, illam terraemotu absorptam, et inundatione dirutam, esse desuisse: quam suspicionem amplexati sunt Ortelius, Baudrandius, atque Sampsonius, maximi nominis Geographi: insuper et Erasmus Schmidius peculiari Comentario disseruit de America, quem Pindaro suo adiecit. Non desunt tamen, qui diversam omnino terram, inter fretum, et Americam consistentem, olim crediderint, cuius interitum adtribuunt eruptioni aquarum maris Mediterranei, quum perrupto Isthmo, quo Africa, et Hispania olim coniungebatur, inter Abylam, et Calpen aquae altius inclusae, repentino impetu in Oceanum irruerunt: cuius rei non obscurum, argumentum nobis suppeditant marinorum corporum vestigia, quae plane in summis montibus circa Mediterraneum ubique observantur: quibus dubio procul comprobatur, inclusam eius aquam altissime olim increvisse, nec, nisi perrupto aditu, resedisse; ut latius probavimus in *Litogonia*, et rursus in *Dissertatione de Conchis montanis*.

At non una Atlantica insula in Oceano stetit; nam et aliam enumerat Plinius Lib. VI. Cap. 31. *Traditur et alia insula contra montem Atlantem, et ipsa Atlantis adpellata. Ab ea quinque dierum navigatione solitudines ad Aethiopas Hesperios, et promontorium, quod vocavimus Hesperion ceras*. Putarim ob raram eius maris notitiam, et locorum ignorationem, multas quoque eiusdem maris insulas communi vocabulo Atlanticas adpellatas: inter quas Hesperides piorum animabus deputatae. Eustathius Odyss. Δ.

Elysus campus fuit apud Occidentales terrae fines, qui a posterioribus dicitur etiam Insulae Beatorum. Insulae quidem, quia sunt in extero mari, hoc est in ipso Oceano; beatorum vero propter loci felicitatem, et beatitudinem, quae etiam per omnes est divulgata. Illarum quoque meminit Lucianus in Iove Confut. In insulis beatorum bibere cum Heroibus adcumbens in prato Elysio. De his plura in Dissertatione nostra ad Cl. Buffium data, de Transvectione animarum.

CAPVT XII.

Atlantem insculpere Caelum sustentem, antiqua res est, et exemplis confirmatur.

SED iam ad marmoreum hoc Simulacrum adcedamus, eiusque antiquitatem, frustra ab aliquibus impugnatam, vindicemus. Hoc vero et ipsius marmoris adpectu facile evinci potest ab his praesertim, qui longo usu sinceram Monumentorum antiquitatem, vel nullo negotio discernunt. His vero, quibus marmoris contemplandi copia non datur, non pauca obiiciam testimonia, quibus liquido evincitur, Antiquis frequens fuisse Atlantes Caeliferos figurare. Antiquissimum testimonium eruitur ex Pausania in Eliacorum priore, qui similem imagunculam in Cypseli arca figuratam observavit: *Atlas, ut fabulis traditum est, humeris Caelum, et Terram sustinet, idemque Hesperidum poma praefert. Ecquisnam vero ille sit, qui ense adinctus, ad Atlantem contendit, nulla indicat inscriptio peculiaris. Satis vero quis-*

quisque per se conicere poterit, Herculem eum esse. Id unum adscriptum est :

Sustinet axem Atlas, idemque hic mala relinquet.

Rurfus in eodem Libro illum ita depictum narrat in Templo Elei Iovis : *Inter eas Atlas est Caelum, et Terram sustinens. Adstipit Hercules iam prope illum onere levaturus.* Apud Athenaeum quoque insigne Hieronis navigium descriptum legimus, in quo Atlantes sex cubitorum altitudine insculpti erant, qui a mari ad summos scalmos exsurgentes, reliquum remigii spatium humeris sustinebant. In quo quidem Itali Graecos imitati sunt, qui columnarum vice, Caryatidas figuras ponderi regendo substituerunt; ac tam frequens, tamque obvius fuit mos iste apud Italos, ut ad instar regulae institutum fuerit in Architectura, Atlantes istos, seu Telamones pondera sustinentes efformare, ut constat ex Vitruvio Lib. VI. Cap. 10. *Item si qua virili figura signa mutulos, aut coronas sustinent, nostri telamones adpellant: cuius rationes, quid ita, aut quare, ex historiis non inveniuntur: Graeci vero eos ATLANTAE vocitant. Atlas enim historice formatur sustinens mundum; ideo quod is primum cursum Solis, et Lunae, siderumque omnium ortus, et occasus, mundique versationum rationes, vigorem animi, solertiaque curavit hominibus tradendas: eaque re a Pictoribus, et Statuariis deformatur, pro eo beneficio, sustinens mundum: filiaeque eius Atlantides (quas nos Vergilias, Graeci autem Πλειάδες nominant) cum sideribus in mundo sunt dedicatae.*

Alterum quoque Atlantis adspicuum ex veteri pictura nobis describit num. XX. in Imaginibus Philostratus, qui Romae floruit sub Severo, ceterisque Imperatoribus usque ad

Philippum : quae quidem imago tam bene respondet huic nostro marmori , ut utrumque opus ex eodem prototypo expressum esse videatur : *Cum Atlante quoque , Eurystheo minime iubente , certavit Hercules , ut Caelum ipso facilius laturus . Eum namque incurvatum , atque oppressum , genuumque alteri innixum , ac vix consistentem cernebat : se vero , et posse Caelum tollere , impositumque sibi diu sustinere animadvertibat* — *Pictus autem est hic quidem quasi defatigatus , ac deficiens , ut ex manante sudore colligere , et ex trementi brachio percipere licet .*

Hoc tamen SIGNVM ATLANTIS Caelum sustinentis , quod modo cum admiratione Romae in aedibus FARNESIANIS adservatur , unicum olim non fuit ; sed multa ad eius similitudinem insculpta extitisse conicio ex alio simili Globo marmoreo asterismis exornato , qui dum Romae essem in Aedibus Barberinis adservabatur , bipedali fere diametro ; e cuius tamen cicatricibus constabat , ex alterius Atlantis dorso revulsum fuisse : quo temporum iniuria detrimento , praecipua haec pars tantum superfuerat , quam me saepius adtrexasse , et evolvisse memini , gypseasque illius ectypas effigies iterum non uno in loco adservatas vidi . Audio praeterea hanc eandem imaginem in nummo Antonini Pii eius xx. Trib. Pot. percusso reperiri : quem tamen quum nunquam viderim , consulto praetermitto .

Silentio tamen praetereunda non est eximia Gemma ex Schedis Bonarrotianis excerpta , quam ex penu Gemmarum Astriferarum selectam , cura et studio Cl. Gorii , ad huius Libri frontem exornandam pag. 8. reservavimus . In hac Iupiter Fulgurator , hasta , et fulmine , ceterisque ornamentis instructus , adstat arae , cui aquila insistit . A tergo Atlas genibus innixus , Caelum sustinet : quae omnia ad victoriam
e Ti-

e Titanibus reportatam manifestissime adludunt, ara praefertim, et aquila; ut colligitur ex Lactantio Firmiano de falsa Religione Lib. 1. Cap. 11. *Caesar quoque in Arato refert Aglaostenem dicere, Iovem quum ex insula Naxo adversus Titanas profisceretur, et sacrificium faceret in littore, aquilam ei in auspiciu advolasse, quam victor bono omine acceptam, tutelae suae subiugarvit. Huic ergo sacrificare Iupiter potuit.* Famigerata quoque res est, ipsam dimicanti Iovi contra Gigantes fulmina ministrasse: quod etiam testatus est Servius in 1X. Aeneid. vers. 864. Ara ipsa ad hanc victoriam adludit, ut constat ex Hygino Lib. 11. qui caelestem Aram inter sidera conlocatam describens, haec habet: *In hac primum Dii existimantur sacra, et coniurationem fecisse, quum Titanas oppugnare conarentur: eam autem Cyclopas fecisse. Ab ea consuetudine homines dicuntur instituisse sibi, ut quum rem aliquam efficere cogitarent, prius sacrificarent, quam agere coepissent.* In hac vero Gemma scitissimus Scalptor non modo expressit ipsum augurium victoriae praenuncium; verum etiam exitum, et quod illam secutum est, Titanum supplicium: inter quos Atlas, quod eis praesto fuerit, ut alibi diximus, ingenti ponderi sustinendo condemnatus, observatur.

CAPVT XIII.

Antiquitas huius Marmoris multis argumentis adseritur, et vindicatur; quum longe ante Antoninorum tempora Constellationes figurari introductum sit.

PRAESTAT etiam, ut aliqua de huius Marmoris aetate indicemus; nam dubitarunt Viri alioqui doctissimi,
Si-

Simulacrum hoc ante Antoninorum tempora haud construi potuisse, ob signorum Caelestium imagines in hoc globo expressas, quas in globis delineari consuevisse ante ea tempora constanter negant: quod tamen an idoneis Auctoribus comprobare valeant, nec ne, mihi certe non constat. Occurrunt tamen non paucae coniecturae, quibus ego permotus, vehementer subspicer, usum hunc longe pridem invaluisse. A recentioribus incipiemus, atque inde gradatim ad remotiora tempora progrediemur. Itaque Philostrati aetate nemo dubitat Asterismorum usum invaluisse, ut clare evincitur ex eius imaginibus; quo in loco Atlantem describens, haec ad propositum subdit: *Quod vero ad Caelum, quod ipse fert, pertinet, pictum quidem est quale circa ipsas steterit umbras. Taurum autem, qui in Caelo est, Vrsasque quales cernuntur, cognoscere licet, nec non et Ventos: picti sunt enim hi quidem inter se propinqui; hi vero seiuncti, et hi quidem mutua amicitia; hi vero, quam in Caelo habent, contentionem servare videntur.* In nummis etiam Alexandri Severi cernuntur Zodiaci signa sub propriis imaginibus adamussim expressa.

Haec Monumenta antiquitate antecellit basis Columnae Antoninae, in qua sculptus est Orbis Genius, qui caelestem Sphaeram manu adtollit, circum quam Draco, qui polum Arcticum complectitur, advolutus est. Ipsum vero orbem cingit Zodiaci fascia, in qua Signorum effigies, non secus ac in nummo Severi, expressae sunt. In nummo quoque Augusti signum Capricorni, quod ille adscendens fortitus erat, insculptus est: quod etiam observatur in plerisque Gemmis, quas eadem aetate insculptas esse coniecimus in superiore Volumine. Virgilius, eiusdem aetatis decus, ita describit Asterismos, ut illorum usum
in

in versatilibus Globis invaluisse non dubitemus. Sic ille
Georgic. I. vers. 244.

*Maximus hinc flexu sinuoso elabitur anguis,
Circum, perque duas in morem fluminis Arctos,
Arctos Oceani metuentes aequore tingui.*

Vitruvius, qui ea aetate scripsit, Sphaeram, ut ita dixerim, figuratam nobis peraccurate describit, de illa haec adiiciens: *Quae figurata, formataque sunt siderum in mundo simulacra, natura, divinaque mente designata, ut Democrito Physico placuit, exposui.* Eius quoque coëtaneus Hyginus Astronom. Lib. I. manifeste nobis indicat Constellationum simulacra: *Circulus Arcticus adpellatur, quod intra eum Arcturi simulacra, ut inclusa, perspiciuntur: quae signa a nostris Vrsarum specie ficta, Septentriones adpellantur.* Quod vero ad evidentiam evincit aetate Hygini, atque Manilii in usu fuisse Globos cum Constellationibus figuratis, illud profecto est, quod saepe enumerant aliquas Constellationum extremitates nullis stellis ornatas; quas ideo praeter stellarum situm extenderunt, ut graphica imaginum integritas constaret: quam si de medio tollamus, nullum signum praeter suas stellas protendi concipiemus. His vero Auctoribus longe antiquius testimonium eruitur ex Marci Varronis fragmento in Menippaeis, quod nobis servavit egregius Valerius Probus, Virgilii enarrator, quod ita se habet:

*Mandus domus est maxima omnium,
Quam quinque altitonae fragmine zonae,
Quam limbus pictus bis sex Signis
Stellicomantibus altus in obliquo aethere Lunae,
Bigas acceptat, Postumi, cui se plasia foetet.*

Sed

Sed ante ea tempora Globum signis exornatum descripserat Aratus integro poematio, cuius Latinam versionem, atque interpretationem Germanico Caesari adtribuunt. Ita vero singula Signa graphice describuntur, et quod amplius est, propriae Fabulae singulis adiiciuntur, ut iam tunc ipsa propriis limitibus circumscripta, et inclusa, propriisque imaginibus expressa fuisset, manifeste eruatur. Immo Plinius Lib. II. Cap. 8. ubi Astrologiae initia recenset, haec de Caeli figura locutus est: *Obliquitatem eius intellexisse, hoc est, rerum fores aperuisse, Anaximander Milesius traditur primus, Olympiade LVIII. Signa deinde in eo Cleostratus, et prima Arietis, ac Sagittarii: Sphaeram ipsam ante multo Atlas.* Sed omnium antiquiora argumenta eruuntur ex Euripide, Sophocle, Homero, atque Orpheo, qui nonnulla ex caelestibus Signis, inter quae Syrium, et Oriona numerarunt: et in Libro Iob idem Orion, Arcturus, atque Hyades celebrantur. Sit interim Liber ille vel a Moyse conscriptus, vel Babylonicae captivitatis aetate, est fane antiquissimus: at de Salomonis aevo nulla cadit ambiguitas, qui ut habetur Sapientiae Cap. VII. 19. *Dispositionem Orbis terrarum cognovit, et anni cursus, et stellarum dispositionem:* quam postremam notitiam sine Astrothesia haberi non poterat, et hanc characteristicam fuisse censet Kircherius.

Quod vero, ut cenfeo, manifestissime evincit Signum hoc longe Antoninorum aetatem antecedere, illud est, quod nullum in eo Antinoi signum observetur, cum quo stellae, quae Aquilam efformabant, divisae sunt. Hunc vero novum Asterismum sub Hadriano introductum fuisse testatur Xiphilinus in eius vita, et Dio Lib. LXIX. cuius Excerpta publicavit Valesius. Hi vero unanimi testimonio tra-

tradunt novum fidus post Antinoi interitum ab Astronomis fuisse observatum, creditumque esse ipsius Antinoi animam; quapropter, ut Imperatori blandirentur, ipsius Antinoi imaginem prope Aquilam ipsam conlocarunt: quam institutionem posteriorum temporum Astronomi constantissime semper retinuerunt. Quapropter, nunquam adducar ut credam, sub Antoninis intermissam; ut summopere mirer viros ceteroquin doctissimos, qui huic aetati Simulacrum hoc adtribuerunt, hunc defectum non observasse.

CAPVT XIV.

Orbis Caelestis ab Atlante suffulti in hoc Marmore dispositio expenditur, rationesque adferuntur cur Polus Boreus fere verticalis sit Atlanteo humero.

VBI primum in huius Simulacri adspectum oculos defixi, non mediocriter miratus sum de caelestis Orbis conlocatione; nam ita dispositus est, ut polus Boreus fere verticaliter elevatus sit, itaut Antarcticus dorso Atlantis immineat: quum enim nos, ut aiunt Astronomi, *Sphaeram obliquam* habeamus, quippe quia aequator horizontem nostrum ad angulos obliquos fecat; nullo modo Orbem concipere possumus polum Arcticum fere verticaliter elevando; quod iis tantum contingit, qui sub ipso poli rigore degunt, quique propterea *Sphaeram parallelam* habere dicuntur; nam illis aequator parallelus est ad eorum horizontem: mihiqve videbatur, ut ad Atlanticam allegoriam perfecte servandam debuisset Artifex polos horizon-

taliter disponere, ut *Sphaera recta* haberetur; quum enim concipiamus Atlantem fere sub aequatore caput Caelo sustinere, debuerat Sphaera ad illam loci positionem dirigi, ut aequator ad angulos rectos incideret in horizontem, qui Sphaerae status Atlanticis populis, aliisque, qui sub eodem aequatore degunt, adsignatur. Quapropter conveniebat, ut Atlas eo statu nobis Sphaeram repraesentaret, quo illam eius capiti impositam intellectu concipimus.

Verum enim vero quum circulum *semper adparentium* diligenter observassem, et ex eius amplitudine, cuius semidiametros fere est graduum XL. (si tamen in minutis hisce supputationibus fidendum est nostro huic schemati non, adeo diligenter excepto) cognovi Sphaeram directam esse ad parem Borealis poli elevationem, quam in animo habuit ingeniosus Sculptor, qui non in gratiam Atlantidum, sed Graecorum, atque Italorum hanc Sphaeram insculptam illorum ingenio, atque oculis subiiciebat. At nihilominus difficultas illa mea minime tollebatur; nam in eadem quoque hypothese elevationis graduum XL. polus Arcticus, plus quam par erat, elevatum videbatur; adeo ut aequator obliquos angulos acutissimos cum horizonte describeret; ampliores vero circulus rectae adscensionis, a quo sectio verni aequinoctii definitur, ita ut nullo pacto videretur polum Arcticum summam fere Caeli partem obtinere debuisse.

At artificio huius Marmoris diligentius examinato, facile cognovi cautissime Sculptorem processisse; nullam enim horizontis rationem habuit, sed potius Physicum rei statum respexit, ut quodammodo imperfectionem artis Astronomicae, quae ea aetate manca habebatur, studiose occultaret. Constat enim Antiquos opposita nobis signa, atque in circulo nunquam adparentium comprehensa, penitus

nitus ignorasse, ut miraculi instar haberetur, si quando Aegyptum praetergressi, Astrum Canopi in temone Navis Argo conlocatum, de quo Plinius Lib. VI. Cap. 22. ignotum nobis observassent. Quo respexit Virgilius Aeneid. VI. vers. 796.

————— *Iacet extra sidera tellus,
Extra anni, Solisque vias, ubi caelifer Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.*

Et Lucanus:

*Aethiopumque solum, quod non premeretur ab ulla
Signiferi regione poli, nisi poplite lapso
Ultima curvati procederet ungula Tauri.*

Vt vero Sculptor hoc Astronomiae detrimentum occultaret, totum circulum nunquam adparentium ita humeris, et cervici Atlantis adcommodavit, ut ex quadam sculpturae necessitate, quae demonstrari non poterant, obvelaret.

Haec tamen industria non in hoc tantum, sed et in ceteris Atlantis simulacris adhibita est; nam non aliter nobis describuntur, quam quod axem verticaliter dispositum sustinerent, polumque Arcticum in sublime positum, ostentarent. Virgilius Aeneid. IV. vers. 481.

*Ultimus Aethiopum locus est, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.*

Et Ovidius Metamorph. II. vers. 297.

————— *Atlas en ipse laborat,
Vixque suis humeris candentem sustinet axem.*

Et Lib. XI. vers. 175.

————— *mibi maximus Atlas
Est avus aethereum, qui fert cervicibus axem.*

Et Pausanias , ubi in Atticis Arcam Cypseli describit :

Sustinet axem Atlas , idemque hic mala relinquet .

Quod adeo obtinuit , ut quum aquilonarem plagam nobis indicare vellent , illam tanquam Caeli verticem descripserint . Aratus in Phaenomenis :

————— *pars mersa sub undis*
Oceani , pars celsa sub horrifero Aquilone .

Et Virgilius Georgic. I. vers. 242.

Hic vertex nobis semper sublimis : at illum
Sub pedibus Styx atra videt , Manesque profundi .

Auctoritas Mythologiae hunc usum confirmavit : quum enim , ut saepe diximus in Notis ad GEMMAS ASTRIFERAS ; putarent in ea Caeli plaga virorum principum animas conlocari ; convenientissimum videbatur , ut illam maxime in eorum honorem adtollerent , ut quodammodo ex summa caeli arce Romanum Imperium despicerent simul , et tuerentur . Nec obstat , Poëtas aliquando pro axe , aut polo Caelum intellexisse : quum enim potissima subsit ratio , cur literaliter de polo intelligerent ; inane videtur ad translatos sensus recurrere .

C A P V T XV.

*Distantiae , et latitudines circulorum huius Globi scrutantur ,
et cum recentioribus comparantur .*

QVAE haftenus diximus manifesta fiunt ex huius Globi Tabula III. in qua polus conlocatus est in
ver-

vertice A. circa quem describitur Circulus semper adparentium L. m. n. cuius semidiametros, ut diximus, est graduum XL. quoto spatio polus ab horizonte rationali adtollitur, et ad cuius elevationem disposita videtur haec Sphaera; adeo ut videatur antiquum Sculptorem in ora Tarentina versatum esse, atque ad illius longitudinem, hunc Globum adcommodasse: est enim fere graduum XL. vel XLI. Quapropter horizon in hac Sphaera ducendus esset a puncto L. in oppositam partem Circuli nunquam adparentium, qui in hac Tabula occultatur; polus vero eclipticae constituendus esset inter A, et L in medio sinu Draconis, distans gradibus XXIII. m. 29. a polo Boreo A.

Antiquiores Astronomi Circulum polarem multo ampliorem, quam quod apud nos habeatur, extendebant. Ut enim placet Hygino Lib. I. ambae Vrsae in ipso inclusae habebantur: *Circulus Arcticus adpellatur, quod intra eum Arcturi simulacra, ut inclusa, perspiciuntur: quae signa a nostris Vrsarum specie ficta, Septentriones adpellantur.* Sed magis praecise eius amplitudinem taxavit per haec verba eodem Lib. I. *In triginta partes unumquodque Hemisphaerium dividitur — Deinde ab eodem principio Boreo, sex partibus ab utraque ex utraque finitione sumptis, circulus ducitur, cuius centrum ipse est polus finitus: qui Circulus, Arcticus adpellatur.* Hanc eandem mensuram retinuit Manilius Astronom. Lib. I. vers. 364.

*Circulus ad Boream fulgentem sustinet Arcton,
Sexque fugit solidas a Caeli vertice partes.*

Hae vero partes constabant singulae ex sex gradibus: quapropter poli Arctici semidiametros constitit Antiquis ex gradibus XXXVI, quum nobis non excedat gradus XXIII.

et

et min. IX. quotis distat polus eclipticae a polo Mundi. Ratio tamen cur Antiquis latius pateret Circulus Borealis, ea fuit, quod apud ipsos tota illa regio Septentrionalis, quae intra gradus XL. comprehenditur, si numerationem a Polo incipiamus, vel inhabitabilis, vel ignota haberetur: quum vero deinde frequentari a nobis coepta sit, in angustiora spatia oportebat coarctari. In hoc autem Marmore Sculptor Polos praetermisit, et illorum vice Circulos adparentium, et non adparentium substituit; quia quum in supposita Poli elevatione fere cum polaribus Circulis, iuxta eius aetatis suppositionem convenirent, unico signo duplex officium explevit.

Sed haec differentia Circuli Borealis inter antiquum, et recentem Globum, haud magni momenti, aut usus censetur; nam Geographos potius, quam Astronomos tangit. At non sic de diversa Zodiaci declinatione, quae certis quibusdam, ac manifestis signis demonstratur. Tropicorum distantiam Antiqui in partibus octo constituebant, et sic in gradibus XLVIII. et propterea spatio graduum XXX. utrumque Tropicum a polis distare constituerunt. Ita ad rem Hyginus loco citato: *Ab hoc Circulo (polari) de reliquis partibus quinque sumptis, Circulus ducitur, qui Σεπὼς τροπικὸς adpellatur. Ab hac Circuli significatione, quattuor de reliquis partibus sumptis, ducitur Circulus Aequinoctialis.* Idem quoque colligitur ex Manilio loco citato vers. 567.

*Alter ad extremi decurrens sidera Cancrī,
Et quinque in partes Aquilonis distat ab orbe.
Tertius in media Mundi regione locatus,
Quattuor et gradibus sua fila reducit ab aestu.*

Huic partitioni perfecte respondet noster hic Globus;
nam

nam Tropici distant ab aequatore $\frac{4}{60}$, proptereaue gradibus xxiv. quum recentibus observationibus compertum sit utrumque Tropicum ab aequatore distare grad. xxiii. min. 29. quotis distat polus eclipticae a polo Mundi: hinc totalis declinatio eclipticae, iuxta recentes observationes, differt ab antiqua grad. 1. $\frac{2}{60}$, rursus vero distantia Tropicorum a circulis polaribus, quae ab Antiquis numerabatur in gradibus xxx. a recentioribus vero computatur in gradibus xliii. min. 2. $\frac{2}{60}$.

Alteram demum discrepantiam intervenire intelligimus inter antiqui Globi, et recentis partitiones; nam Antiqui assignabant latitudini Zodiaci gradus tantummodo xii. qualis adparet in globo Atlantico; quum novis observationibus compertum sit eius latitudinem esse pariter graduum xviii. min. 4. proptereaue veterem excedere gradibus vi. $\frac{4}{60}$, quod praecipue cognoscitur a maximo Veneris recessu, quem Antiqui minime adsecuti sunt.

Superfunt declarandae quatuor maiorum Circulorum sectiones, quae in Tabula iii. iv. v. et vi. totum Globum sursum deorsum in duas partes dividunt a polo Arctico ad Antancticum, quique propterea Zodiacum in quatuor partes obliquas secant: ceteros vero quinque circulos parallelos ad angulos rectos dividunt. Hos Graeci *Coluros*, hoc est *sustentatores* adpellant. Horum officium est quatuor anni tempora determinare in locis, ubi per puncta aequinoctialia, et solstitialia transeunt. Sic in Tabula iii. sectio a B. ubi intercedit eclipticam in primo Arietis gradu, Aequinoctium vernum constituit, nempe mense Martio; tunc enim ecliptica aequatorem interfecat: ubi vero, ut in Tabula iv. eclipticam secat in Tropico Capricorni, Solstitium efficit aestivum, diesque longissimos,

et

et aestatem inchoat mense Iunio : dein vero iterum occurrens , ut in Tabula V. A. et B. eclipticae , quae lineam aequinoctialem attingit , in primo gradu Librae , quod mense Septembri evenit , iterum Aequinoctium autumnale efficit . Quum demum , ut in Tabula VI. eadem sectio A. B. eclipticam adit ad remotum Capricorni Tropicum , recedentem , nempe mense Decembri , Solstitium hiemale constituit , diesque omnium brevissimos .

Circulus vero rectae adscensionis , qui horizontis loco est in Sphaera recta , proindeque recta Stellarum adscensio inde determinatur , in primo Arietis gradu aequatorem fecare concipitur . Sed maxime in hoc differt Sphaera vetus , et nova , quum ob *praecessionem* Aequinoctiorum , ut a Copernico nuncupantur , ab Eudoxi tempore ad Ptolemaeum , notabiliter ea linea situm mutaverit , multoque magis inde ad hanc usque aetatem recessisse videatur . Eius *praecessionis* ea causa adsignatur , quod axis terrae directionem sensim inmutet , et tardissimo quodam motu annorum Aegyptiorum 25816. circa polos Zodiaci contra Signorum seriem , hoc est ab Ortum in Occasum describat , cuius diametros sit grad. XXIII. et XL. inde vero fieri oportuit , ut mutuae aequaturis , et eclipticae intersectiones , vel puncta aequinoctialia simili motu contra Signorum seriem in praecedentia ab Ortum scilicet in Occasum aliquantum quolibet anno transferantur . Hinc sequitur aequinoctialia puncta sensim declinare , et loco moveri ; constat enim Eudoxi aetate , hoc est CCCXXX. annis ante Christum , Aequinoctii verni punctum , hoc est intersectionem eclipticae cum aequatore , constituisse in prima Arietis stella . Inde vero ad Ptolemaei aetatem , hoc est anno Christi CLII. quum ea stella inde recessisset versus Orientem , spatium graduum $7\frac{3}{4}$

ut

ut aliquibus visum est , seu potius grad. VI. et XLI. ut inito calculo demonstravit Cassinius in Historia Parisiensis Academiae MDCCVIII. ad eum usque annum , a prima Arietis iam per gradus XXIX. declinaverat ; adeo ut singulis septuaginta annis integrum gradum conficiat , ac prope modum iamiam Aequinoctium vernum integro signo ab Ariete distet , et Pisces subeat ; adeo ut ad Caeli partitionem retinendam , opus fuerit duplicem Zodiacum inducere , *rationalem* quidem unum , in duodecim aequas partes constanter divisum , et *invisibilem* , quorum nec aequae partes sunt , neque in eodem situ , nec numero constantes ; nam , ut praemisimus , nonnisi undecim aliquando computatae sunt , et quorum puncta pro tropicis adfigendis ob enunciatas praecessiones fallacia esse deprehenduntur . Ceterum magni momenti fuerat differentias hasce inter utrunque Globum antiquum , et recentiore adnotare , ut quantum posterius profecerint cognoscamus . Inde etiam ratio eruitur cur pleraeque Constellationes in hoc Marmore proprium locum vel excedant , vel ab eo retrahantur : quum enim circulorum dispositio mutata sit , consequens fuerat antiquam positionem cum recentiore non convenire ; quas discrepantias , ubi de iis singillatim agendum erit , prosequemur .

CAPVT XVI.

*Asterismi in hoc Globo conspicui numerantur ;
deficientium vero causa speculatur .*

SUPEREST , ut singulos asterismos in huius Globi superficie descriptos enumeremus , atque cum aliis iam
Vol. III. H vul-

vulgatis conferamus. Horum Antiqui XLVII. tantum agnoverunt, ex quibus XX. parti Septentrionali adsignaverunt, ceteros Meridionali. Nunc eos, qui in hoc FARNESIANO GLOBO observantur per singulas Tabulas, expendamus.

TABVLA III.

1. Cepheus	9. Piscis Boreus
2. Cassiopea	10. Aries
3. Andromeda	11. Taurus
4. Perseus	12. Gemini
5. Heniochus	13. Orion
6. Cygnus	14. Eridanus
7. Pegasus	15. Cetus
8. Delphin	16. Piscis Australis

TABVLA IV.

1. Cancer	7. Vas
2. Leo	8. Corvus
3. Virgo	9. Centaurus
4. Canis maior	10. Lepus
5. Navis	11. Cathedra Cassiopeae
6. Hydrus	

TABVLA V.

1. Bootes	6. Scorpis
2. Corona Borea	7. Lupus
3. Hercules	8. Ara
4. Serpentarius	9. Corona Australis
5. Libra	

TA-

TABVLA VI.

1. Sagittarius	4. Aquila
2. Capricornus	5. Lyra
3. Aquarius	6. Draco.

Hinc videmus Constellationum numerum adscendere ad XLII. pluresque praetermissas, quae etiam ab Antiquis indubitanter numerabantur, inter quas hae ex Vitruvio supplendae sunt.

1. Vrsa maior	4. Equuleus
2. Vrsa minor	5. Canis minor
3. Sagitta	

Has si cum praecedentibus supputemus, integrum numerum, atque communem XLVII. Constellationum completum observabimus. Causam vero huius defectus tribuimus detrimento Marmoris, quod in summa parte turpiter labefactatum est, ubi ea Signa constare debuerunt. Praeterea occultatur sub dextera Atlantis manu Canis minor: Sagitta vero, quum Aquilae haereat circa sinistram alam, facile cum eodem Signo confusa est; quod et Equo minori contigit, qui quum maiori subiiciatur, facile est duo Signa in unum coaluisse. Si vero huius nostri Globi Constellationes comparemus cum illis, quae ab Hygino numerantur, superabundare in ipso observabimus signum, *Deltoton*, quod in nostro Globo vel excidit, vel omissum est. At contra, quae in hoc observantur, et apud Hyginum defunt, haec sunt:

1. Vas	4. Corona Australis
2. Corvus	5. Cathedra Cassiopeae
3. Lupus	6. Libra

quam Hyginus, Antiquorum morem sequutus, cum Scorpio confundit; nam Aegyptii, atque Chaldaei xi. tantum Zodiaci Signa cognoverunt: quapropter Ovidius de duplici hoc Signo ait:

Porrigit in spatium Signorum membra duorum.

Lupum praeterea deesse nihil mirandum est, quum Antiqui eius stellas Centauro adiunxerint. Cathedra vero Cassiopeae in hoc Globo supra Cancrum conlocatur, ubi in ceteris decurrit Eridanus, neque ab ipsa Cassiopea discretus est. Ceterum, quod praeterrittantur ab Hygino Vas, Corvus, et Corona Australis, quum e contra a Manilio numerentur; id adtribuo veterum Codicum interpolationi, quum haud facile credi possit Scriptorem ceteroquin adcuratissimum memoria lapsus esse. Antinuum praeterea frustra quaerimus in hoc Globo; ut enim auctoritate Xyphilini supra Cap. xiii. adnotavimus, ille sub Hadriano Principe inter sidera relatus est, detractis a constellatione Aquilae duodecim stellis, quae illi adtributae sunt.

C A P V T XVII.

Mythologice describitur tota Astrothesia, ut in Tabula III. et singularum Constellationum dispositio cum recentibus Globis comparata expenditur.

I. **C**EPHEVS: Hunc Euripides cum ceteris, Phoenicis filium, Aethiopum Regem, esse demonstravit, Andromedae patrem, quam ceto propositam notissimae historiae dixerunt:
hanc

*banc autem Perseum a periculo liberatam uxorem duxisse :
Itaque, ut totum genus eorum perpetuo maneret, ipsum quoque
Cephea inter sidera numerasse. Ita Hyginus Astronom. Lib.
II. 9. cui adsentitur Aratus in Phaenomenis :*

*Iasides etiam Caelum cum coniuge Cepheus
Ascendit totaque domo ; quia Iupiter auctor
Est generis* _____

2. CASSIOPEA. De illa Hyginus haec tradit loco citato : *Vt gloriata sit se forma Nereidas praestare : pro quo facto inter sidera sedens in siliquaastro constituta est ; quae propter impietatem, vertente se mundo, resupinato capite ferri videtur. Hanc Lib. III. ampliorem describit, quam quod heic adpareat, et revera sit : Effigies autem corporis ad aestivum circulum pervenit, quem capite, et dextra manu tangit.*

3. ANDROMEDA. Haec dicitur Minervae beneficio inter astra conlocata, propter Persei virtutem, quod eam coeto propositam a periculo liberarit. Hanc inter polarem circulum, atque tropicum Cancri constituunt recentiores Astronomi, sinistro tantum illius brachio excepto, quod versus aequinoctialem protendunt ; at in hoc Globo, pectore tenus, ad aequatorem producitur.

4. PERSEVS. Clarum ipsum reddidit, praeter cetera facinora, de Gorgonibus reportata victoria. Hinc consecratus, in Caelo

Suasque Perseus aureas stellas habet.

Seneca loco citato, et Aratus :

*Tantus ut ille micat, tantum occupat ab Ione Caeli.
Dextra sublata similis prope Cassiopeam
Sublimis fulget, pedibus properare videtur,
Et velle aligeris purum aethera tangere palmis.*

Hu-

Huius sinistrum crus , et humerum laevum circulus aestivus a reliquo corpore dividit : ipse manu dextra Arcticum circulum tangit , ut ait Hyginus Lib. III. Neutrum tamen recentioribus probatum est , qui illi tantam amplitudinem non adtribuunt : revera , nec in hoc Globo , sinistrum crus praeter tropicum protendit .

5. HENIOCHVS . dubium , sit ne Erichthonius :

*Quem primum curru volitantem Iupiter alto
Quadriugis conspexit equis , caeloque sacravit .*

Manilius Lib. I. vers. 363. de quo rursus Hyginus Lib. II. seu potius iuxta Aratum in Phaenomenis :

*———— vix totas demersus in undas
Diptilos hunc potius species in sidera reddit .*

Hunc nos Aurigam latine dicimus nomine Erichthonium , quem Iupiter quum vidisset , primum inter homines equos quadrigis iunxisse , admiratus est ingenium hominis , ad Solis inventa adcessisse . Eius descriptio , quam eiusdem Lib. III. habemus , recentibus observationibus respondet : Huius dexter pes Tauri corno sinistro stella coniungitur . In Marmore vero nostro aliquantulum a Tauro recedit .

6. CYCNVS :

*Proxima fors Cycni , quem Caelo Iupiter ipse
Imposuit formae pretium , qua cepit amantem .*

Manilius Lib. I. v. 337. nam fabulantur esse inter sidera conlocatum ; quod sub eius forma Nemefin vitiaverit , ut etiam ex Hygino accipimus . *Sinistram eius alam habet paululum extra circulum aestivum ; aestivus autem circulus rostrum eius a reliquo corpore dividit : ut habetur apud eundem Astro-*
nomum

nomum Lib. 111. quae omnia respondent in hoc Atlantico Marmore : at non sic in recentiori partitione , cuius rationem suo loco adduximus ; nam ampliore spatio invicem a se recedentibus polari circulo , et tropico , Cycnus apud nos neutrum tangit .

7. PEGASVS . Adcensitum fuisse sideribus , quod pedis ictu Heliconem fontem excitaverit , tradit Aratus :

*Vertice cum summo nondum decurreret unda
Museos fontes dextri pedis ictibus hausit .
Inde liquor genitus , nomen tenet Hippocrenem .
Fontes nomen habent , sed Pegasus aethere summe
Veloces agitat pennas , et fidere gaudet .*

Hic : pedibus aestivo orbe niti , extremo ore caput Delphini tangere videtur : ut scribit Hyginus in 111. In recenti vero Globo aestivum circulum pedibus transcendit , et a Delphino aliquantulum recedit ; nam inter utrumque Equus minor interpositus est .

8. DELPHIN . De eo Manilius Lib. I. vers. 346.

*Tunc quoque de Ponto surgit Delphinus ad astra,
Oceani Caelique decus , per utrumque sacratus :
Quem rapido conatus Equus comprehendere cursu
Festinat , pectus fulgenti sidere clarus .*

Hyginus in 11. id honoris illi adtribuit auctoritate Eratosthenis , quod nuptias inter Neptunum , et Amphitriten conciliaverit ; in 111. vero Libro eius caudam ad aequinoctialem usque circulum producit ; quamquam in nostris Globis , per multos gradus inde recedat . Hoc etiam in Marmore hoc Atlantico observatur .

9. PISCIS BOREVS . Ferunt Venerem cum Cupidine ,
quum

quum Typhonis Gigantis iram fugeret, in Euphrate piscium figuram accepisse, atque ita periculum evasisse, ut narrat in 11. de Stellis Hyginus. Ex his, qui Boreus nuncupatur, describitur ab eodem Hygino in 111. inter aequinoctialem, et aestivum circulum; cui descriptioni respondet nostrum Marmor. At secundum recentes Astronomos caput paene totum ab aestivo circulo producit versus Boream.

10. ARIES. Hunc principem vocat Manilius in I. vers. 263.

Aurato princeps Aries in vellere fulgens:

cuius dignitatis rationem adsignat Macrobius in Somn. Scip. Lib. I. Cap. 21. *Hanc autem rationem iidem illi cur Arietem, quum in Sphaera nihil primum, nihilque postremum sit, primum tamen dici maluerit, prodiderunt. Aiunt, incipiente die illo, qui primus omnium luxit, idest quo in hunc fulgorem Caelum, et Elementa purgata sunt, qui ideo Mundi natalis iure vocitatur, Arietem in medio Caelo fuisse.* Hic aliquando Hellen per mare cum Phryxo detulit: illa vero, quum in mare delapsa interiisset, nomen Hellesponto fecit. Ovidius Trist. 111. Eleg. XII. vers. 3.

*Impositamque sibi, qui non bene pertulit Hellen,
Tempora nocturnis aequa diurna facit.*

Quum vero Phryxum incolumem deduxisset, ipse gratiam Arieti referens, mactatum Iovi sacrificavit. Aureum vero vellus, futurum aliquando Argonauticae expeditionis argumentum, eidem Iovi in Templo dedicavit. At aequior Iupiter Arietem non modo locavit in Caelo; sed etiam Zodiaci antesignanum esse voluit.

11. TAVRVS :

*Ora micant Tauri septem radiantia flammis ,
 Navita , quas Hyadas , Grains , ab imbre vocat .*

Ovidius Fastor. V. vers. 165. sed non Hyadas tantum , quin-
 immo et Pleiadas in hoc signo consistunt , cum geminis
 aliis stellis , quas , a parentum nomine *Atlantem* , et *Pleionem* ,
 nuncupant Astronomi . Quapropter haec constellatio tota
 Atlanticae Familiae addicta est . Haec quum bene nosset
 ingeniosus huius Marmoris Sculptor , supra frontem Atlan-
 tis id signum conlocavit , ut primo obtutu spectatoribus
 occurreret . Taurum ad eam dignitatem evectum tradit
 Euripidis auctoritate noster Astronomus in 11. quod Eu-
 ropam in Cretam adduxerit : quem sequutus est Seneca
 in Herc. Fur. Act. 1. Sc. 1.

*Hinc , qua tepenti vere laxatur dies ,
 Tyriae per undas vector Europae nitet .*

Quod pertinet ad eius positionem , placuit Antiquis Aequi-
 noctium eius genua interfecare : quod praeter Hyginum ,
 hoc etiam Marmor declarat . At nostris Astronomis totus
 fere inter aequatorem , et aestivum circulum consistit , ex-
 cepto cornu Boreo ; immo nec ipsum aliqui excipiunt ,
 qui clavam in eius cuspide locatam Aurigae adsignant .

12. GEMINI :

*Hinc clara Gemini signa Tyndaridae micant ,
 Quibusque natis mobilis tellus stetit .*

Capita eorum a reliquo corpore dividit nobis aestivus
 circulus : quam opinionem etiam Hyginus sequutus est ,
 stellasque clarissimas , unam in capite Castoris , alteram in

collo Pollucis, *Apollinem*, atque *Herculem* nominant. At in Marmore Farnesiano Pollux, qui ex Geminis Australis est, vix media cervice aestivum circulum exsuperat.

13. ORION:

Hic ferro minax terret Orion Deos.

Seneca loco citato. Multa de eius exortu fabulantur. Hyginum tamen in II. Ovidius sequutus est, qui Fastor. V. ex trium Deorum urina in corium vitulinum iniecta, refert fuisse procreatum. Hinc Dianae comes adiunctus, illam a Scorpii ictu vindicavit, quo peracto,

————— *Latona nitentibus astris*
Addidit, et meriti praemia, dixit, habe.

Illum graphice describit Manilius in Lib. I. vers. 377.

Cernere vicinum Geminis licet Oriona,
In magnam Caeli tendentem brachia partem.

Tribus stellis clarissimis in cingulo exornatur; quarum prima aequinoctialem signat tam in antiquis, quam in recentibus Globis.

14. ERIDANVS. Hunc alii Nilum, alii Oceanum esse tradiderunt, quem sui vastitate imitatur; nam a Tauro ad Hydram extenditur, et a polo Australi ad aequatorem, de quo Aratus:

Huius pars undae laevum ferit Orionis
Lapsa pedem procul amotis, qui Piscibus usus
Vincula coniecit, nodus cristam super ipsam
Aequore Pistris adit. —————

15. CETVS. De hoc dicitur, quod a Neptuno missus sit

fit, ut Andromedam interficeret; sed a Perseo fit interfectus: sed propter immanitatem corporis, et virtutem inter sidera conlocatus. Fabulam videre est post Hyginum apud Ovidium quoque Metamorph. IV. Cetum vero ita describit nobis Manilius Lib. I. vers. 423.

*Quam propter Cetus convolvens squammea terga
Orbis insurgit tortis, et fluctuat alvo:
Intentans morsum, similis iam iamque tenenti,
Qualis ad expositae fatum Cepheidos undis
Expulit adveniens ultra sua littora pontum.*

Hunc medium dividit Hyginus hiemali circulo, eamque positionem Auctor nostri Marmoris imitatus est; nobis vero eam lineam minime excedit.

16. PISCIS AUSTRALIS. Hunc alio nomine Notium ex adpellatione venti, ad quem deflectit, nuncupant. Interfecatur vero nobis ab aequatore; quamquam Hyginus non aequatori subiectum, sed proximum esse tradat. In nostro quoque marmoreo Globo, vix aequinoctium tangit, a quo per medium dissecari debuisset.

C A P V T XVIII.

Astrothesia Tabulae IV. per partes explicatur.

1. **C**ANCER. Huius signi originem ita recenset Lib. II. Hyginus: *Dicitur Iunonis beneficio inter astra conlocatus; quod, quum Hercules contra Hydram Lernaean constisset, ex palude pedem eius mordicus adripuisset etc.* Hunc

medium dividit aestivus circulus , ut eidem Astronomo placuit . Nec inde recessit Auctor Atlantis , et Astronomi recentiores .

2. LEO. Ex quo ab Hercule in Nemee confossus fuit, eius animam demissam in Infernum fabulatus est Teocritus in *Hercule Leonicida* . At contra Hyginus in hanc Caeli partem eam evectam , et sideribus ornatam tradidit ; putavitque per medium ab aestivo circulo scindi , qualis propemodum in orbe Farnesiano sculptus est . At nobis vix media cervice ab eo circulo segregatur .

3. VIRGO . Alii alio nomine illam adpellant : ut plurimum vero conveniunt Astream esse , quae in prima hominum aetate in terris versabatur :

*At postquam argenti crevit deformior aetas ,
Deseruit prope terras iustissima Virgo ,
Et Caeli sortita locum , qua proximus illi
Tardus in Occasum sequitur sua plaustra Bootes .*

Hanc circulo aestivo coniunctam nobis repraesentat Hyginus : at in Atlante Farnesiano inter eundem circulum , atque aequinoctialem constituitur ; quamquam nobis ab hoc ultimo interfecetur .

4. CANIS MAIOR . Hic quondam Europae datus custos , in dominium cessit Procridis , quod venationis studiosissima haberetur , cuius signum

Cum tetigit Solis radios accenditur aestas :

ut cecinit Aratus . Aetate Hygini per eius posteriores pedes hiemalis circulus ducebatur . Verum in nostris Tabulis ea linea Canis pectus interfecat , eandemque opinionem Auctor huius Marmoris amplexatus est ; sed non ex hoc

uno

uno loco constat Sculptorem nostrum Hygini scientiam antecelluisse, quum in multis, in quibus ille erraverat, nostris observationibus hoc Marmor proxime ad verum adcedat.

5. NAVIS. De ea Manilius Lib. I. vers. 402.

————— *Tum nobilis Argo*
In Caelum subducta, mari quod prima cucurrit;

nam a Iasone constructa intentatum adhuc mare subegit. Huius puppim hiemalis circulus secat, in quo cum Hygino, et Farnesiano Marmore recentes etiam consentiunt. At non sic de inferiori carina, quae iuxta veteres circulo antarctico innititur; qui tamen, quum nobis contractior sit, ut alibi dictum est, longius ab eo limite illa recedit.

6. HYDRVS. Hunc Apollo in Caelum conlocavit, ut Corvo superexstanti potum in proximo cratere prohiberet: poenas de ipso sumens, quod aliquando cum poculo missus ad aquam in usus sacrificii hauriendam, ficus immaturos adortus, eo usque moratus est, donec maturescerent. Fabulam videre est apud Hyginum, qui constellationem hanc inter aequinoctialem, et hiemalem circulum includit; ita tamen, ut praeter aequinoctium, caput protendat ad circulum aestivum; cui descriptioni respondet hic noster Globus: at recentioribus ita sub Corvo sinuatur, ut postremum eius volumen hiemalem circulum trasgrediatur, ubi tribus stellis ornatum cernitur.

7. VAS, seu CRATER. Huius constellationis origo ex superiore fabula eruitur. Illius dispositio, quae tangit manubrio aequinoctium, recentiorum Tabulis adprime respondet.

8. CORVVS. De hoc dictum supra, ubi de Hydrofermonem habuimus.

9. CEN-

9. CENTAVRVS ; de quo Manilius in I. vers. 408.

———— *Duplici Centaurus imagine fulget ,
Pars hominis , tergo pectus commissus equino .*

Chironem esse finxerunt Centaurorum iustissimum , et sapientissimum , a quo Achilles , et Aesculapius educatus est ; at fortuito sagittae casu , ab Hercule in pede fauciatus , occubuit , et a Iove ob virtutes egregias in Caelo conlocatus est , ut saepe citatus Hyginus enarrat : qui eum , uti revera est , inter Antarcticum polum , et hiemalem circulum includit ; at in Globo hoc Atlantico a scapulis hunc limitem excedit .

10. LEPVS. Canem Orionis fingitur devitare , quamquam aliis placuerit , ut refert praeaudatus Hyginus , inter astra fuisse conlocatum ob memoriam vastationis , quam lepores in immensum propagati in insula Lero adtulerunt . In marmoreo hoc orbe pedibus instat hiemali circulo , quemadmodum in nostris observatur ; at Hyginus illum adeo deprimit , ut inferiorem partem corporis ab eo circulo dividi ostendat .

11. CATHEDRA CASSIOPEAE . De hoc signo penitus diffuso ab altero ipsius Cassiopeae apud Astronomos , quos haecenus vidi , altum silentium est . Quum tamen Antiqui maiorem Arcton in circulo polari penitus incluserint , credibile fit ex quatuor stellis , quae pedem priorem Vrsae exornant , constellationem hanc effecisse ; situs quippe , et forma non dissentiant .

CAPVT XIX.

Astrothesia Tabulae V. enucleatur.

1. **B**OOTES. Hunc ita delineat Manilius in I. vers. 316.

*A tergo nitet Arctophylax, idemque Bootes,
Quod similis iunctis instat de more iuvencis;
Arcturumque rapit medio sub pectore secum.*

Hunc Arcadem esse tradunt Calistûs, et Iovis filium, qui cum matrem in Vrsae speciem conversam infectaretur, a Iove in Caelum una rapti sunt. Ipse inter Arcticum circulum, et aestivum conlocatur ab Hygino in III. quamquam si recentes audiamus, a genibus infra aestivum circulum excedit. Per medios eius humeros ducit Hyginus in III. circulum, qui per utrosque polos transiens, tangit Arietem, et Chelas. Circulum indicare videtur ascensionis rectae, per quem determinatur sectio autumnalis, et verna, de quibus in Tabula III. et V. At in nostro Globo haec linea totum Bootem excludit; quod addidit ex causa praecessionum, quae inter aetatem huius Marmoris, atque Hyginum facta est: constat enim hunc circulum, ut suo loco diximus, sensim moveri, et transferri, prout Zodiacus rationalis paullatim discrepat a sensibili.

2. CORONA BOREA.

Gnossia desertae haec fulgent monumenta puellae:

uti de ipsa scribit Manilius in I. vers. 323. et de ea rursus in V. vers. 253.

Tollentur ab undis

Clara Ariadneae quondam monumenta Coronae.

Hu-

Huius vero adcessum inter sidera describit Ovidius Metamorph. Lib. VIII. vers. 381.

*Vtque pereunni
Sidere clara foret , sumtam de fronte Coronam
Immisit Caelo . tennes volat illa per auras :
Dumque volat , gemmae subitos vertuntur in ignes ,
Consistuntque loco , specie remanente Coronae ;
Qui medius , nixique genu est , anguemque tenentis .*

3. HERCVLES. Istius apotheosin multis describit idem Ovidius Metamorph. Lib. VIII. vers. 268.

*Sic , ubi mortales Tirynthius exsist artus ,
Parte sui meliore viget ; maiorque videri
Coepit , et angusta fieri gravitate verendus :
Quem Pater omnipotens inter caeva nubila raptum ,
Quadriungo curru radiantibus intulit astris .*

Conlocatur ab Hygino in III. inter circulum aestivum , et polarem , ut hunc adtingat pedibus , alterum humero : nec longe abest huius Marmoris auctoritas , in quo dexteram tantum manum exserit a circulo aestivo : Clavam recentes adpellant . At nobis a circulo Arctico longius recedit , et pectore tenus aestivam lineam transgreditur .

4. SERPENTARIUS . Hunc esse tradunt illum Getarum Regem , qui unum ex Draconibus Triptolemi interfecit : quem ideo Ceres serpente circumvolutum in Caelo locavit ; de quo Manilius dicto Lib. I. vers. 331.

*Serpentem magnis Ophiuchus nomine signis
Dividit , et toto mergentem corpore corpus
Explicat , et nodos sinuataque tergat orbes .*

Huius humeros ab aestivo circulo dividi tradit idem ,
Astro-

nomus , quod etiam in Globo Farnesiano deprehenditur : per eius genua transeunte aequinoctiali , et hiemalem pedibus adtingente ; at apud nostros Astronomos clara in eius oculo , quam Arabico nomine *Raf-Alague* nuncupant , media fere est inter aestivum circulum , et aequatorem .

5. LIBRA . Hanc ita cum Scorpio Veteres confundebant , ut unicum signum constituerent . Huius Constellationis origo a physica ratione ducitur : quum enim ibi Sol aequo spatio noctes , diesque partiatur , et veluti aequa lance distribuat ; cum locum hoc signo veteres distinxerunt , de qua Manilius Lib. I. vers. 267.

*Aequato tum Libra die cum tempore noctis
Adtrahit ardenti fulgentem Scorpion astro .*

6. SCORPIVS . In caelo Iunonis beneficio sideribus adiectus est , quod eius iussu a Tellure genitus , Herculi insidias paraverit . Dicitur vero duorum signorum spatia occupare ; eo quod inter eius chelas Libra suspensa sit : quod indicavit Ovidius Metamorph. Lib. II. vers. 195.

*Est locus , in geminos ubi brachia concavat arcus
Scorpius ; et cauda , flexisque utrimque lacertis
Porrigit in spatium signorum membra duorum .*

Extrema cauda circulum hiemalem contingere , et aequinoctialem circulum sustinere dixit Hyginus ; quod plane intelligendum est de Libra , quae ex aequinoctio pendet ; non vero de Scorpionis corpore , quod longe distat ; immo per medium fere secatur a circulo hiemali .

7. LVPVS . Ita adpellant recentiores hanc Constellationem , seu potius alterius partem ; nam cum Centauro in unum coalescit , de illa Aratus :

Vol. III.

K

Sen

*Seu praedam a silvis portat, seu dona propinqua
Placatum Deos Culton Iovis admonet arae.*

Hyginus quoque victimam adpellat, quam Centaurus ad aram defert, quae pedibus, et extremo ore circulum hiemalem tangit: cui sententiae adhaesit Globi huiusce marmorei Sculptor; quamquam apud nos aliquantulum inde recedat.

8. ARA. De hac Manilius Lib. I. vers. 411.

*Ara nitet sacris, vastos cum terra Gigantes
In Caelum furibunda tulit. Tunc Dii quoque magnos
Quaesivere Deos.* —————

Paucisque interiectis:

————— Tunc Iupiter Arae
Sidera constituit, quae nunc quoque maxima fulgent.

Et Lib. V. vers. 335.

*Ara ferens thuris stellis imitantibus ignem,
In qua devoti quondam cecidere Gigantes.
Nec prius armavit violento fulmine dextram
Iupiter, ante Deos quam constitit ipse Sacerdos.*

Ab Hygino conlocatur, *Antarcticum circulum prope tangens*: at Globus Farnesianus ad recentiorum dispositionem magis adcedit, a quibus non modicum distare observatur.

9. CORONA AUSTRALIS. Hanc Ixionis rotam esse tradunt inter sidera conlocatam, ut divinae ultionis adversus impios perenne monumentum esset. De hac silentium est apud Hyginum, et Manilium. In Globo tamen Farnesiano praetermissa non fuit; licet paene circulo Antartico commendata, media inter ipsum, et hiemalem circulum conlocata sit.

CAPVT XX.

*Astrothesia, quae in sexta, et ultima Tabula exhibetur,
postremo expenditur, et elucidatur.*

1. **SAGITTARIVS.** Crotum hunc esse tradunt Musarum conlactaneum, qui quum ingenio maxime, et pedum agilitate polleret, ac peritia sagittandi, post mortem in Caelo conlocatus, biformem hanc speciem nactus est, ut triplicis virtutis testimonia in eo consecrata perennarent; quapropter ita circumscribitur a Manilio in Lib. I. v. 270.

Mixtus equo, volucrem missurus iamque sagittam.

Hic a pedibus usque ad humeros in hiemali circulo conlocatur ab Hygino, ita ut solummodo caput extra eum circulum habere videatur. Talis propemodum adparet in Marmore hoc Atlantico. At in nostris Globis ea linea per eius pectus ducta est.

2. **CAPRICORNVS.** Hunc Pana esse tradunt in Caelo conlocatum Iovis beneficio, quod cum ipso nutritus fuisset, et eius auxilio Gigantes subiecisset. Postremam vero eius partem abire tradunt in Piscem; eo quod hanc formam, quum Typhonem vereretur, in Nilo assumisset. Dividi ab hiemali circulo per medium dixit Hyginus, quum vix crura illius in novis Globis attingat. At in Globo Farnesiano ea linea per eius collum ducta est. Nobilitavit praecipue hoc signum natalem diem Augusti, de quo in Gemmis Astriferis, in quibus saepe recurrit, multa dicta sunt.

3. **AQVARIVS.** Alii Cecropem, cuius aetate aqua,

K 2

quam

quam ille fundit, in potu habebatur, esse dicunt; alii Deucalionem, sub quo cataclysmus contigit; alii deum Ganymedem Iovi poculum ministrantem, ut ex Hygino colligitur; cuius sententiâ pedem habet in hiemali circulo, a quo revera non longe abest, etiam iuxta recentiorum observationes: recurrente per eius oculos aequinoctiali circulo; a quo tamen valde distat in Globo nostro marmoreo.

4. AQUILA. In Caelum relata est, quod Iovi fulmina ministraverit, de hac idem Manilius:

— *Tum magni Iovis Ales fertur in altum
Adsueto volitans, gestet cœu fulmina Mundi,
Digna Iove, et Caelo, quod sacris instruit armis.*

Alterum quoque eius meritum a Veteribus recensetur, quod Ganymedem rapuerit; de quo Aratus:

*Vnguibus innocuis Phrygium rapuit Ganymedem,
Et Caelo adpositus custos, quo Iupiter arsit,
In puero luit exscidio, quem Troia furorem.*

De hac supra dictum est, ubi de constellatione Antinoi loquuti sumus; nam ex una duae factae sunt; quapropter ampliorem illam Antiqui cognoverunt. Hygini tempore eius rostrum a reliquo corpore dividebat circulus, seu colurus Solstitiorum, qui a Cancro ad Capricornum pervenit. Quum vero hic circulus, qui in Tabula VI. notatur in A. B. aliquantum ab eo situ recedat, id tribuendum est praecessioni inter aetatem huius Marmoris, et Hyginum secutae. Hac vero nostra aetate adeo processit sectio aequinoctialis, ut paene iam Aquila tota ab eo exclusa sit.

5. LYRA . In Caelo reposita est , ut Orphei meritis gratia referretur . Manilius Lib. I. vers. 324.

*Et Lyra diductis per Caelum cornibus inter
Sidera conspicitur , qua quondam ceperat Orpheus
Omne quod adtigerat cantu , Manesque per ipsos
Fecit iter , domuitque infernas carmine leges .
Hinc caelestis honos , similisque potentia causae :
Tunc silvas , et saxa trabens ; nunc sidera ducit ,
Et rapit immensum Mundi volubilis orbem .*

6. DRACO . Longum fidus , quod magnam poli Arctici partem occupat , dicitur ; de quo Virgilius Georg. I. vers. 244.

*Maximus hic flexu sinuoso elabitur anguis .
Circum , perque duas in morem fluminis Arctos ,
Arctos Oceani metuentis aequore tingui .*

Ipsum quoque graphice nobis describit Aratus in Phaenomenis :

*Has inter medias , abrupti fluminis instar ,
Immanis serpens sinuosa volumina torquet
Hinc , atque hinc , superatque illas mirabile monstrum :
Cauda Helicen superat , tendit simul ad Cynosuram
Squammigero lapsu , qua tendit ultima cauda .*

Haec Constellatio ex Atlanticis Fabulis pendet : ferunt enim hunc Iunonis beneficio splendescere , quod Hesperidum Hortos , et poma aurea custodiens , ab Hercule necatus sit : sive , ut Hyginus subdit , Serpens ille est , quem Minervae Gigantes obiecerunt , et contortum inter sidera proiecerit , quibus postea adhaesit . Circulum Arcticum capite adtingere

gere tradidit idem Astronomus ; at in hoc Globo marmoreo totus intra circulum Boreum conclusus est ; quum tamen iuxta recentiorum mensuras non parum extra ipsum proferatur .

Haec sunt , PRAESVL AMPLISSIME , quae de insigni hoc et singulari Monumento praenotanda duxi . Plura , quae me fugerunt feliciori ausu doctiores Viri scrutabuntur , praesertim vero qui Astronomicis studiis addicti sunt ; quorum observationes a perraro hoc , et usque adhuc delitescente Monumento firmabuntur : nam non parum interest ad scientiarum progressus expediendos rudiora artium principia , et veluti abortiva intueri ; quum iam intelligamus multa etiam nobis deesse , quae tanta Antiquis addidimus .

Integro Volumine ATLANTEM FARNESIANVM se inlustraturum promiserat Franciscus BLANCHINIUS , Praeful doctrina ac morum sanctitate celeberrimus , qui plane , utpote scientiae Astronomicae peritissimus , Eruditorum genio , atque expectationi fecisset satis ; sed postmodum compluribus curis sensim ingruentibus distentus , quae exquisitis observationibus meditatus fuerat , non perfecit ; et fortasse adhuc in Adversariis eius plura , quae adnotavit , latitant . Non pauca tamen , quae ad Constellationes pertinent , erudite exposuit , praesertim in Decade III. *Historiae suae universalis* , ubi de Heroicis Temporibus agit ; quam Historiam auctoritate , et fide vetustorum Monumentorum probavit . Multa notatu digna cum BLANCHINIO observavit Celeberrimus CASSINIUS , Christianissimi Galliarum Regis Astronomus , ex quo ATLANTEM FARNESIANVM una simul Romae in Palatio Farnesiorum Principum scrutati sunt , et singularum Constellationum di-

distantias , situs , et ordines mutuis studiis adnotarunt ; quod contigit anno CIO. IO. C. XCV. Postquam hi summi Viri perinsigne hoc Vetustatis , ac sideralis Scientiae CIMELIVM peruestigarunt , adeo eius fama ubique increbuit , ut celebriores fere omnes cum Italiae , tum Europae Academiae in lucem statim illud prodire exoptarint. Profecto mirum videtur , quod Praestantissimi omnis Antiquitatis Observatores , et Interpretes MABILLONIVS , et MONTFAVCONIVS , ille in suo Itinere Italico , hic in Diario Italico , FARNESIANVM ATLANTEM ANTIQVVM non solum non indicaverint inter reliqua Romanae magnificentiae , et eruditionis Monumenta ; verum etiam de eo penitus siluerint. At doctissimus Praesul BLANCHINIUS , ut per totum Orbem fama tam conspicui FARNESIANI GLOBI volitaret , tum ATLANTIS , tum Caelestis Orbis imagines sex Tabulis exprimendas suis sumtibus curavit : cuius laudes in eruendis ex oblivione vetustis monumentis inlustrandisque tantae sunt , ut optime ei conviniat illud Manilianum elogium :

*Quis Caelum possit , nisi Caeli munera nosset ,
Et reperire Deum , nisi qui pars ipse Deorum est ?
Signorumque Choros , ac Mundi flammea teeta .*

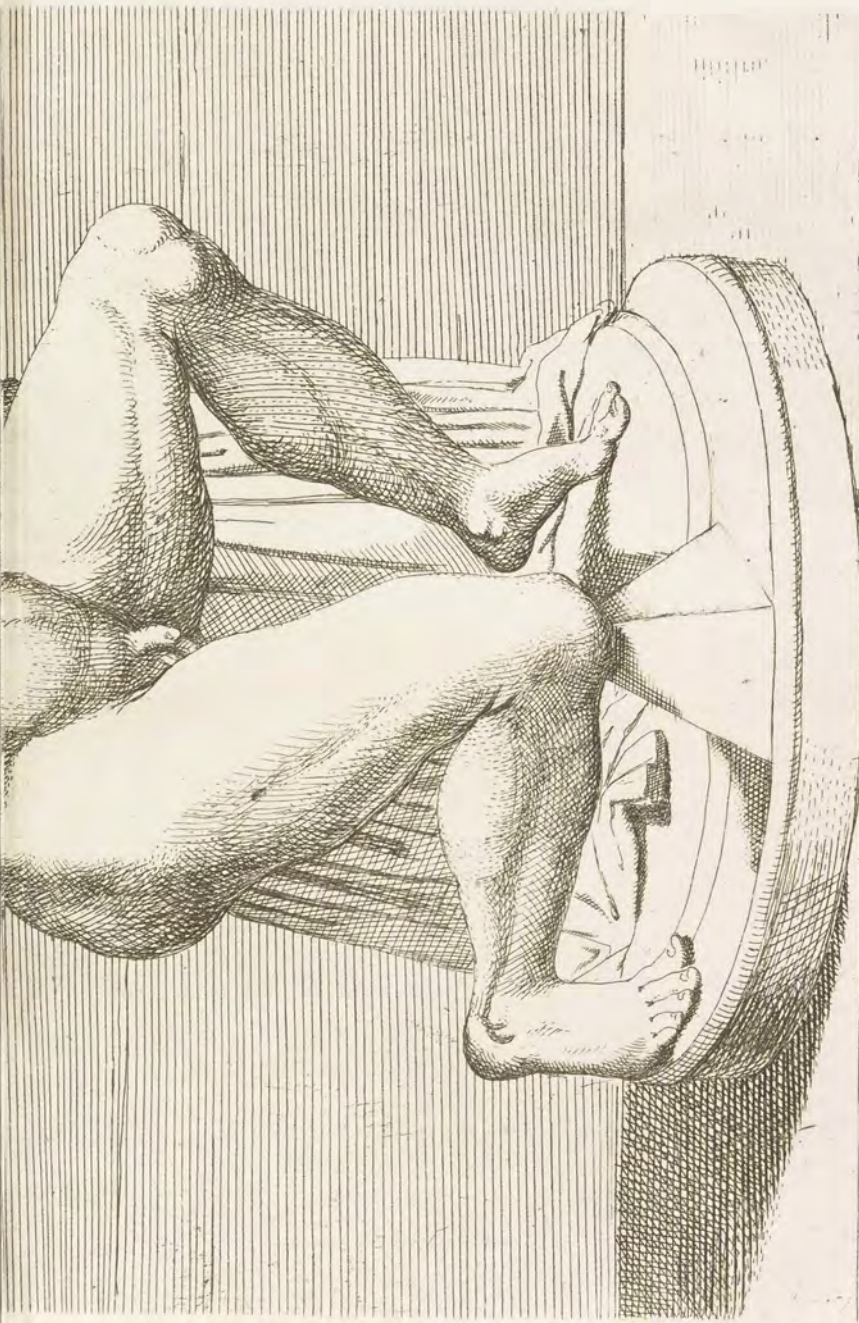
Quod vero nunc publica luce hic CAELESTIS GLOBVS marmoreus fruatur , deberur Praeclarissimo eius Nepoti IOSEPHO BLANCHINIO , Romani Oratorii Presbytero , Scriptorum celebritate conspicuo , de Ecclesia Dei , ac Sancta Sede egregiis laboribus suis optime merito , qui GORIO amico suo optimo summa cum humanitate , ut in hoc Opere prodiret , adiectis meis hisce Observationibus , communicavit : quod pro coronide huius Commentarii

mentarii praenotandum censuimus. In fine nunc adicimus imaginem HERCVLIS Caelestem Globum sustinentis, ut hanc ab Atlante ipso non parum differre cognoscamus; nam e dextro humero recidit Nemaei Leonis exuvium: Atlas vero toto corpore nudus est; de quo supra dixi-
Cap. VII. pag. 32. et non pauca ex antiquis Scriptoribus adduximus.

*Atlantis Maximi statua marmorea, sustinens Globum Caelestem, aetriorum signis orna-
 tum: et alteri genu unice, qualis a Philostrato describitur imaginum libro 2.º: sculpta vero
 etate Antoninorum: uti colligitur ex collocatione Aetriorum, relata ad sphaerae Circulos
 ibidem expressos; et collata cum Tabulis et observationibus à Ptolemaeo peractis eodem
 saeculo; necnon cum nummo Antonini Pii, obviato Fr. Pot. XX. et exhibente
 idem simulacrum Atlantis: quod effusum ex ictibus iudicibus Vrbis modò asser-
 uatur in Palatio Farnesiano ad Campum Floræ.*

Prospectus Primus antiqui Globi Caelestis, ab Atlante suffulti, cum Asterismorum signis, et Sphaerae circulis, qualis apparet oculo constituto prope planum Aequinoctiorum et intuenti sectionem Vernam, respondentem Atlantis dorso in Statua Farnesiana AB Sectio circuli Ascensionis rectae ducti per Cornu Arctici DE Circulus Aequinoctialis FGH Tropicus Canceri IK Tropicus Capricorni LMN Circulus semper apparentium Maximus in elevatione Poli graduum 40. Z X R Ecliptica IPQH Zodiaci fascia Asterismi . 0 Draconis pars . 1 Cepheus . 2 Cassiopea . 3 Andromeda . 4 Perseus . 5 Heniochus . 6 Cygnus . 7 Pegasus . 8 Delphinus . 9 Piscis Boreus . 10 Arctus . 11 Taurus . 12 Gemini . 13 Orion . 14 Eridanus . 15 Cetus . 16 Piscis Australis X Sectio Verni Aequinoctii praecedens primam in Cornu Arctici gradibus 7 etate Ptolemaei.

Conspectus alter Globi Celestis dorso Atlantis impressi in antiqua statua Farnesiana, ex adverso Coluri Sol-
 stitiorum AB in parte estiva. CD circulus Aequinoctialis. EF Tropicus hyemalis. G H circulus nunqu-
 am apparentium maximus in elevatione Poli Borei grad 40. IOK Tropicus Aestivus. L M circulus
 semper apparentium maximus in eadem elevatione Poli NOP Ecliptica. ISTQ RV Fascia Zodiaci or-
 nata signis 1 Tauri, 2 Geminorum, 3 Cancr, 4 Leonis, 5 Virginis. Reliqua Asterismi extra Zodiacum, 6
 Canis Maior, 7 Navis, 8 Hydus, 9 Vas, 10 Cornus, 11 Centaurus, 12 Orion, 13 Eridanus, 14 Perseus, 15 Henocus, 16 Cathedra Cassiopee.

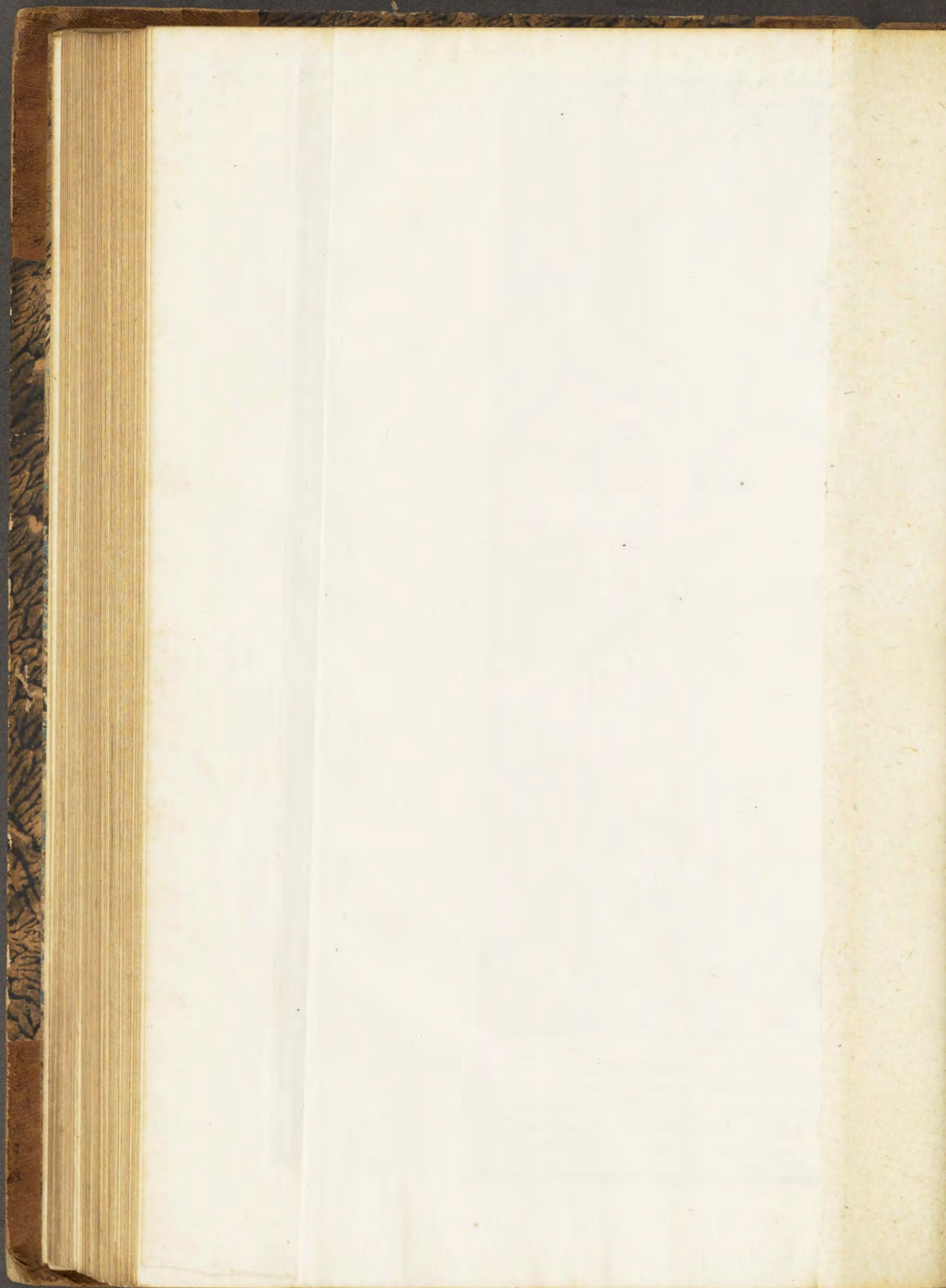

Prospectus Tertius Globi Cælestis ab Atlante Farnesiano suffulti, respondens pectori statuz, oculo constituto in plano Coluri Aequinoctiorum, et inspectante sectionem Autumnalem. ABC. Circulus Ascensionis rectę ductus per lucidam in Cornu Arietis et per genua Asterismi Virginis. D. sectio Autumnalis. DB. Præcessio Aequinoctiorum ætate Ptolemæi. EF. Circulus Aequinoctialis. GH. Tropicus Aëstivus. IK. Tropicus Hyemalis. LMN. Circulus nunquam apparentium. Maximus in latitudine graduum 40. Asterismi. 1. Bootes. 2. Corona Boreas. 3. Hercules. 4. Serpentarius. 5. Leo. 6. Virgo. 7. Libra. 8. Chelæ Scorpionis. 9. Scorpæ cauda. 10. Hydri pars. 11. Vas. 12. Corvus. 13. Centaurus. 14. Lupus. 15. Ara. 16. Corona Australis. 17. Navis.

Prospectus Quartus Globi Cælestis Farnesiani, oculo inspectante Sinistrum latus Atlantis a quo
 fulcitur. AB Colurus Solstitionum CD Circulus Equinoctialis EF Tropicus Cancris GN Circulus Sem-
 per apparentium maximus in latitudine grad. 40. MBK Ecliptica Asterismi. 1 Sagittarii pars 2
 Capricorni pars. 3 Aquarius. 4 Piscis Boreus. 5 Serpentarius. 6 Aquila 7 Delphinus. 8 Regius. 9 Bootes. 10
 Hercules. 11 Corona Borealis. 12 Lyra. 13 Cignus. 14 Andromeda. 15 Cassiopea. 16 Draco. 17 Cepheus.

DE GEMMA
PASTORALI
DISSERTATIO I.
IOANNIS BAPT. PASSERI
I. C. ET VICARII PISAVRENSIS

CLXXXVII

° PASTOR OVIFER °

Sardae inscal. in Museo
d. Abb. Gen. Chiappinii

Ex Schedis Delin. Cl. Sen. Bonarroti

DE GEMMA PASTORALI

DISSERTATIO I.

AD AMPLISSIMUM PATREM

D. IOSEPHVM ALEXANDRVM

CHIAPPINIVM

CANONICORVM REGVLARIVM LATERANENSIVM

ABBATEM GENERALEM

MERITISSIMUM

LX quo mihi concessum est, PRAESVL AM-
PLISSIME, ac SAPIENTISSIME, Te coram
adloqui, atque illam doctrinae tuae opinio-
nem, quae maxima in me semper fuit, elo-
quii tui experimento amplificare, nihil con-
stantius in votis habui, quam observantiam in Te meam
testimonio aliquo comprobare. At opportuna mihi se-
obtulit occasio quum in GEMMIS ASTRIFERIS explicandis,
quas mihi amicus noster Gorius de litteris meritissimus
obtulit, Gemmam hanc tuam PASTORALEM, omnium

proculdubio dignissimam offendi ; quam ubi commentario-
lo profecutus essem , nulli melius , inscribendum esse cen-
fui , quam Tibi de re tua . Fateor harioli ingenium po-
tius , quam mythologi id monumentum postulare ; ut
maxime dubitem Ethnicis ne , an Christianis , seu potius
Haereticis Basilidianis , Gnosticis , aut Marcionitis , tribuen-
da sit . In ea Iuvenis expressus est inter oves constitu-
tus , qui ovem aliam humeris defert ; additis asterismis
Solis , et Lunae , et obscurissimis characteribus nullum ,
fere sonum reddentibus . Hanc igitur iuxta triplicem sen-
sum explicare conabor , integrum Tibi iudicium reservans
utri factioni tribuenda sit . Tu interim divinarum , atque
humanarum scientiarum consultissimus , praesertim vero
omnigenae Antiquitatis peritissimus , dum otium vacat , in
hac contentione dirimenda animum parumper intende ,
quam quidem excitatam magis , quam compositam , meis
hisce scriptis observabis .

II. Agnoscunt Ethnici in Iuvene isto agnum humeris
deferente , Mercurium Criophorum , ut illum vocat Pausa-
nias in Boeoticis , de quo haec tradit : *Quod vero ad Mer-
curii Tempia duo adtinet , quorum alterum Criophori , idest
Arietem portantis ; Promachi , hoc est propugnatoris , alterum
nuncupant : superioris quidam cognominis eam esse causam di-
cunt , quod pestilentiam Mercurius averterit , circumlato in
murorum ambitu ariete ; ob eamque rem Mercurium Tanagraeis
Calamis fecit arietem humeris portantem . Qui sane puberibus
ceteris forma praestare indicatus fuerit , is festo Mercurii
die agnum humeris portans , muros circumambulat .* Ex quibus
postremis verbis constat , non arietem modo , sed et agnum
Criophoro Mercurio , seu eius imagini , fuisse impositum ,
quod consonat cum nostro hoc typo .

III.

III. Oves hinc inde dispositae clare ostendunt, Deum illum habitum fuisse gregum praesidem, et custodem. Idem Pausanias in Corinthiacis: *Mercurius ex aere sedens visitur, cui adfistit aries; quod unus prae ceteris Mercurius greges tueri, et augere existimabatur: quam rem Homerus in Iliade his versibus significat:*

*Hic tibi natus erat, pecoris ditissime Phorba,
Quem sibi prae ceteris carum Cyllenia proles
Ditarat Teucris.* —————

Quapropter ab Hesiodo in Theogonia stabulis pecorum praesidere dicitur una cum Hecate; cuius quidem carmina Latinis modis reddita haec declarant:

*Quid quod Mercurio comes sit, stabulisque capellas,
Armentumque ferax, et oves augere putatur;
Ex modico multum, ex multo facit ille pusillum,*

IV. Sol, et Luna, quorum insignia heic adiecta sunt, facile indicant utrumque Planetam fausta radiatione fertilitatem inducere, et pestem placatos avertere. Hinc Horatius in Carmine saeculari vers. 29. quod eidem Soli, et Lunae inscripsit, inter cetera haec ab illis precatur:

*Fertilis frugum, pecorisque Tellus
Spicea donet Cererem corona:
Nutriant foetus, et aquae salubres,
Et Iovis aurae.*

Iratum enim Solem pestilitatem immittere valuisse, iam diu dixerat Homerus Iliad. I. Inde et Virgilius Aeneid. III. vers. 137. quum spreto eius Oraculo:

———— Ta-

————— *Tabida membris,*
Corrupto caeli tractu, miserandaque venit
Arboribusque satisque lues, et lethifer annus.

V. Inscriptio circa Pastorem exarata nullum sensum reddit, immo nec pronunciari quidem potest: ut adfirmare possumus, illam ex nulla cognita lingua compositam esse; sed ad libitum peculiaris alicuius sectae, cui aenigmata haec tantum constarent, esse confictam. Unica vox IAH in media area inscripta nobis innotescit. Haec vero eadem est ac $\text{IA}\Omega$, nomen in Antiquitate Gemmaria usitatissimum: in qua quidem litterae H. II. W. saepissime pro Ω usurpantur, sive ob Scalptorum imperitiam, sive ob varium scribendi stilum; seu denique ad obscuritatem adfectandam. Haec vero dictio importat unum ex Apollinis cognominibus, ut manifeste evincitur ex Macrobio Saturnal. Lib. 1. Cap. 18. ubi haec profert: *Huius versus auctoritas fundatur Oraculo Apollinis Clarii, in quo aliud quoque nomen Soli adiicitur, qui in iisdem sacris versibus inter sacra vocatur $\text{IA}\Omega\Sigma$. Nam consultus Apollo Clarius, quis Deorum habendus sit, qui vocatur $\text{IA}\Omega\Sigma$, ita effatus est:*

Dic omnium supremum Deum esse IAO
Hieme quidem Plutonem, ac Iovem vere incipiente,
Et Solem aestate, autumno vero mollem IAO .

Huius Oraculi vim, Numinis, nominisque interpretationem, qua Liber Pater, et Sol IAO significatur, exsequutus est Cornelius Labeo in Libro, cui titulus est: DE ORACULO APOLLINIS CLARII.

VI. Quanquam vero Macrobius ad Apollinem, iuxta proprium institutum, eius vocis significationem trahere conetur,

netur, proprie tamen hoc nomen Baccho adtributum fuisse cognoscitur; quod eo certius esse puto, quum alia quoque eiusdem Dei cognomina ex eodem principio detorta esse videantur, et ad Genium Graecae linguae adcommodata. Inter haec vero nomen IACCH, quod licet a ΙΑΧΩ *clamare*, seu *vociferare* deducant Grammatici; intelligimus tamen id nomen inter eius Dei arcana numeratum: unde *vocem Iacchi mystici* adpellat Herodotus Lib. VII. et *Iacchum mysticum* cantari consuevisse tradit Arrianus Lib. II. Hinc etiam fortasse factum est alterum Bacchi cognomen HYES, ut colligitur ex Plutarcho in Libro de Iside, et Osiride, qui Graecorum morem secutus, illud e Graecae linguae fontibus contendit derivare: quod quam inane sit, facile colligitur ex iis, quae scripsit Strabo Lib. X. nempe id nomen cum ceteris Sabaziorum mysteriis e Phrygia fuisse additum: et Aristophanes testatur IEN in Deos peregrinos habitum. Mihi tamen ea magis adridet opinio, quod haec et similia nomina e lingua primigenia mutuata sint, ut in Indigitamentis late probabimus, et infra dicemus. Quod adinet ad nomen ΙΑΩ, non ex hoc uno Macrobiani loco illud Ethnicis innotuisse cognoscimus; nam in Libris quoque Sybillinis memoratum legimus, ut infra dicendum erit: quapropter si universum huius Gemmae complexum expendamus, nihil omnino obstat quin totam putemus Gentilibus esse referendam.

VII. Sed nihilo debiliora sunt argumenta, quibus Christiani eam sibi vindicent. Si illorum insculpta Marmorra, Sarcophagos praesertim, percurramus, qui apud Bosium, et Aringhium obvii sunt, familiarissimum observabimus typum *Boni Pastoris* sub ipsissimis lineamentis expressum: et ne Romam subterraneam adire cogamur, indicabo Ar-

cam

cam sepulcralem nuper Roma Virbinum adductam , et in Sacello Albanae Gentis conlocatam , quae eodem emblemate exornatur . Eadem imago occurrit et in Christianorum Lucernis , quarum multas in nostro Museo adservamus . Obvia praeterea est in vitreis Coemeteriorum lamellis apud Bonarrorium , et Boldettium evulgatis , et quarum mentio est apud Tertullianum de Pudicitia Lib. x. per haec verba : *Ille forte patrocinebitur Pastor , quem in Calice depingitis .* Haec vero allegoria ex sacris Evangeliiis desumpta est , in quibus Christus se *Pastorem Bonum* profitetur , qui errantem ovem studiose conquistam reducit ad ovile , ut est apud Lucam Cap. XIV. vers. 5. *Et quum invenerit eam , imponit in humeros suos gaudens , et veniens domum , convocat amicos , dicens illis , congratulamini mihi , quia inveni ovem illam , quae perierat .* Oves hinc inde ad pedes dispositae ad parabolam eandem adludunt , et fere semper incitatis Monumentis , et in musivis operibus eidem imagini adiunguntur . In his vero quandoque cum haedis alternantur , ut hi sinistram , oves vero dexteram obtineant : sub qua specie tremendum Dei iudicium praesignatur ; de quo Matthaeus Cap. XXIV. 2. *Congregabuntur ante eum omnes gentes , et separabit eas ad invicem , sicut Pastor segregat oves ab haedis : et statuet oves quidem a dextris suis , haedos autem a sinistris .*

VIII. Expendamus modo , quo pacto nomen ΙΑΩ Christo Domino conveniat . At neminem puto in Hebraicis rudimentis vel mediocriter versatum reperiri , cui liquido non constet id unum esse ex Dei nominibus decurtatum ab ineffabili illo Tetragrammato יהוה ; unde vel maioris reverentiae causa , seu etiam fortasse ad faciliorem pronunciationem , fecerunt יה' *Iah* ; quemadmodum ab alio Dei

nomine אֱלֹהִים, seu אֱלֹהִים *Eloah*, et *Eloim*, compendiariam effecerunt vocem אֵל *El*. Quo vero pacto pronunciandum veniat Nomen Tetragrammaton, maxime discrepant Masoretæ: conveniunt enim pronunciationem, quam communiter accipit *Ieovah*, impropriam esse, illamque procedere ex punctis alterius nominis *Elohim*, quæ huic voci commodantur: si enim hæ litteræ secundum propriam potestatem pronunciarentur, atque ea puncta illis adtribuerentur, quæ secundum grammaticam præscriptionem expostulant, *IAO* pronunciari deberet; ut per hæc verba firmat D. Hieronymus in Psalmum 8. *Prius nomen Domini apud Hebræos quatuor litterarum est, Iod, He, Vau, He; quod proprie vocabulum Dei sonat, et legi potest IAHU, et Hebræi אֲרֵיטוֹן, idest ineffabile, opinantur.* Eiusdem etiam opinionis est doctissimus Pagninus in Thesauro Linguae sanctæ. Hanc autem expressionem aliquando Hebræos evulgasse credendum est, quum hoc nomine eorundem Hebræorum Deum nuncupet Diodorus Siculus Lib. 11. *Apud Hebræos Moyses ab IAO, quem Deum vocant, acceptas dare leges, dicebat: ex eoque nomine rursus deformato, Iovem Latini effecerunt, ut constans est Eruditorum opinio: et Mauri Iubam, ut in Lexico Biblico ostendit doctissimus Calmetus; adeoque minime iam dubitamus pro summo, et maximo Deo significando communiter fuisse usurpatum; de quo videndi Clemens Alexandrinus Stromatum Lib. v. et Origenes contra Celsum Lib. vi. Mentio quoque est eiusdem nominis apud Ioannem Tzetzem in Historiarum Chiliade VII. num. 126.*

Hebræis IAO invisibile significat;

Ionas columbam; Ioannes autem gratiam.

Sed fallitur vir Graecus; nam *IAΩ* non *invisibilem* significat; sed *per se existentem*, five *increatum*: provenit enim

a radice $\eta\eta$ *existere*, ut cum ceteris Grammaticis consentit idem Pagninus, et recentissimus Zanolinus. Hinc propterea recte colligimus, nomen $\text{IA}\Omega$ non modo Christianis cognitum, sed et venerabile etiam existisse.

IX. Nunc cetera parerga huius Gemmae percurramus, Solem nempe et Lunam imagini Pastoris adiunctas. Diximus supra, typum hunc symbolice diem Iudicii praefigurare. Ei vero recte conveniunt Solis, et Lunae asterismi, in quibus magni diei signa praenuncia observabuntur, iuxta illud Lucae 21. et 25. seu quia inter praecipuas Dei creaturas excitantur ut Domino benedicant in Hymno trium Pueros, et in Psalmo 148. 2. Inter cetera vero Christianorum Monumenta, quae ad hanc Gemmam inlustrandam adduci possunt, primum locum sibi vindicat Lucerna Christiana apud Bartolum Part. III. num. 29. in qua idem Pastor cum ovibus suis circumfusus delineatus est, addita Ionae historia, hinc ab ore piscis projecti, hinc sub umbraculo dormientis. Area superior stellis confersa est, inter quas Sol, et Luna maxime conspicui sunt; nam Sol sub radiati Iuvenis imagine repraesentatur, ut in Nummis Imp. Aureliani: Luna vero Puellae effigie, cuius caput Lunula silente exornatur. Mirabar aliquando Christianos haec gentilitatis vestigia admisisse; sed ubi illorum veteres sculpturas diligentius evoluere otium fuit, tot, et tanta his similia occurrere animadverti, ut minime iam dubitem quin ea Lucerna tuto Christianis adstruatur. Quod ut manifestius fiat, in huius Gemmae gratiam, nonnulla ex his recensere lubet, ut scrupulum omnem ab iis, quibus ea Monumenta in promptu non sunt, evellamus.

X. In Sarcophago apud Aringhium Lib. II. Cap. 10. in quo Christi nativitas, et Magorum adoratio repraesentatur, duo Genii titulum sepulcralem adtollunt.

In

In altero ad pag. 325. in quo Christus sub boni Pastoris imagine exsculptus est, iidem Genii defuncti imaginem adtollunt in concha.

Rursus ad pag. 307. 333. 615. et 617. et Lib. IV. pag. 143. 167. et 395. Genii imaginibus veteris, et novi Testamenti immixti observantur.

Eorundem Geniorum imagines frequentissimae etiam spectantur in Sarcophagis Ravennatibus; quanquam indubitanter Christianorum manibus exculpti sint, et plerumque Christianis emblematis exornentur.

Victoriae quoque observantur saepe saepius in Picturis Coemeterialibus, et occurrunt in altero Sarcophago Christiano apud Aringhium eodem Lib. III. pag. 253. palmas, et coronas praeferentes.

Observatur in alio simili Lib. II. Cap. x. imago Eliae curru quadriiugo igneo in Caelum evecti, sub quo cernitur fluvii Iordanis iacentis imago; et aliud fere simile recurrit ad pag. 309.

Similis imago nobis se se offert Lib. II. pag. 331. in quo expressa est historia Hebraeorum per Mare rubrum transeuntium, Pharaone insequente.

Eodem Lib. III. pag. 615. videre est Historiam Ioniae, cui plaudens Triton, buccinam inflat.

Diem, et Noctem conspiciamus Lib. II. pag. 307. Ille sub imagine Iuvenis facem adtollentis, haec sub aspectu puellae orantis insculpta est.

Lunae protomen radiatam cernimus in altero Sarcophago marmoreo Lib. II. pag. 335.

In Gemma quoque, quam Cangius vulgavit in Dissertatione *de inferioris aevi Numismatibus*, capita Iovis, Solis, et Lunae cernuntur, adposito Christi Monogrammate supra prioris caput; cuius rationem in Prolegomenis adtigimus.

XI. Sed quid externa memoramus? Vidisti saepius in meo Museo eburneum Christianum Diptychon, in cuius altera parte Magi Christum Infantem venerantur; in altera vero ipsum Cruci adfixum intuemur; quem adolescentuli duo in altum sublati exornant: quorum unus discum Solis manibus praefert; alter vero Lunulam. Haec et plura alia in veterum Christianorum Monumentis observantur, quae nec minimum quidem pietatem offendunt; nam nihil praeseferunt, nisi corpora quaedam naturalia ita perbelle ab Artificibus expressa, qui ab antiquis exemplaribus formas hasce hauserunt. Quid ni? in meis Lucernis Christianis Palladem, Herculem, et Gratias efficitas cernimus: quas ego diu post sublatum Idolorum cultum formatas puto, quum iam Fideles in hisce imaginibus non amplius Numina, sed virtutes, et animi affectiones agnoscerent. Quae quum ita sint, minime mirabimur in memorata Bartoli Lucerna, Solem, et Lunam sub humana specie expressos esse.

XII. Nec levis momenti videntur posticae partis emblemata, quae in fine huiusce meae Dissertationis pro coronide adferuntur, ubi spectari possunt anchora et pisces, ut id opus Christianis adtribuamus; nam haec illorum simbola frequentiora habebantur ex Clemente Alexandrino, quem alibi adduximus, ubi expresse recenset inter cetera *piscem, et anchoram*. Nec a Christianae Religionis professione abhorret nomen possessoris inscriptum huic Gemmae: ΤΕΡΛΛΛ VII, quem velim legas TERTVLLI. Sed haec omnia tanti ponderis non sunt, quin hanc letissimam Gemmam tuam iure merito sibi non vindicent Haeretici, Basilidiani, seu Gnostici, a quibus Magica quaedam amuleta, intermixtis quibusdam Christianis mysteriis, nefarie evulgari solebant, ut notavimus in altera Dissertatione, quam de eorum Gemmis inscripsimus; et
quod

quod caput est, ipsum huius Gemmae artificium a Christianorum simplicitate non parum abhorret. Si enim quotquot sunt veteres Gemmas Fidelium percurramus, vix aliquid simile inveniemus; nam illorum anuli quotquot e Coemeteriis extractos in Romanorum penetralibus vidimus, aut aeri incisos perlustravimus, nihil fere continent praeter adorabile Christi Monogramma, cruces, palmas, columnas, navem, et his similia, quae pietatem simul redolent, et Christianam simplicitatem, quam, ex proprio quodam instituto, tenaciter retinebant. Audiamus pro re nostra Clementem Alexandrinum Paedag. Lib. III. ita dicentem: *Sint autem nobis signacula, columba; vel piscis, vel navis, quae celeri cursu a vento fertur, vel lyra musica, qua usus est Polycrates, vel anchora nautica, quam insculpebat Seleucus.*

XIII. Imaginem IESV CHRISTI non respuebant Basilidiani; quanquam multa de illo fabulosa aequae, ac impia effutierint. Nam, ut docet Sanctus Irenaeus adversus Haereses Lib. I. Cap. XXIII. *Increatus, et summus Deus ABRACAX audaciam cernens Dei Hebraeorum, qui Angelorum antesignanus erat, et gentes reliquas potestati Hebraeorum subicere contendebat; repugnantibus subditis Angelis, qui ceteris Nationibus patrocinebantur, unde inter eos contentiones exortae erant -- videns perditionem ipsorum, misisse Primogenitum suum NVN; et hunc esse, qui dicitur CHRISTVS in libertatem credentium ei a potestate eorum, qui Mundum fabricaverunt (eos Angelos fuisse, mentiebantur) in Gentibus ipsorum autem adparuisse eum in terra hominem, et virtutes perfecisse. Quapropter neque passum eum; sed Simonem quemdam Cyrenaeum angariatum portasse Crucem eius pro eo: et hunc secundum ignorantiam, et errorem Crucifixum, transfiguratum ab eo, ut putaretur ipse esse IESVS. Ab hoc autem incorporeo Nun, sub quo barbaro vocabulo Mentem*

tem Dei primogenitam intelligebant , liberatos credentes censebant , ut subdit idem sanctus Doctor : quapropter alienum ab eorum sensu non fuerat exprimere hunc Dei filium sub specie Pastoris agnos custodientis , et reducentis .

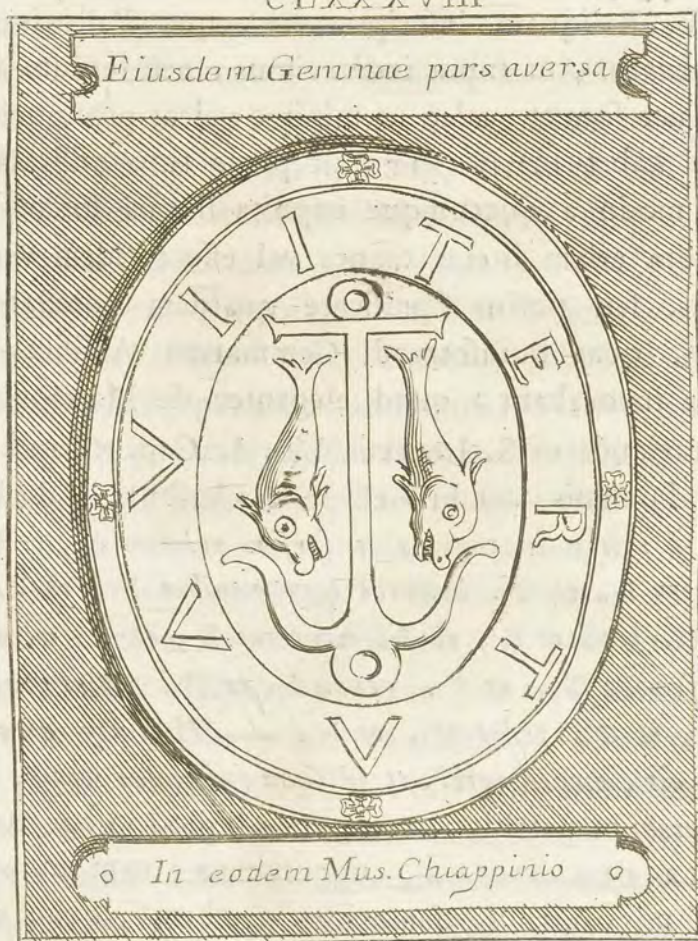
XIV. Praeterea etiam multa in hisce Gemmis , quas communi vocabulo *Basilidianas* adpellamus , et maxima inconstantia deprehenditur ; nam ubique sparsim intermixta in illis deprehenduntur semina doctrinae Marcionitarum , et Gnosticorum : quae potissima causa est cur ego constanter teneam has Gemmas a neutra ex his Sectis confectas , sed a Magis Gentilibus , qui ignoranter ista haec prodigia ab omnibus collecta confarcinarunt , ut altera Dissertatione luculentius ostendere conabor : hinc factum est , ut e Gnosticorum penu nomen $\text{IA}\Omega$ ubique sparsum sit , quod ipsorum peculiare erat ; quodque in hac Gemma IAHN inscriptum legitur . Quid vero Gnostici sub hoc nomine plane mentiti sint , perspicue audiamus ex Divo Epiphanio Lib. I. Cap. xxxiv. qui ubi septenariam Dei generationem ex eorum sententia recitavit , ita huius sobolis nomina exscripsit : *Eum enim , quia matre primus sit , Ialdaboth vocari ; eum autem qui sit ab eo Iao : et qui ab eo Sabaoth magnum : quartum autem Adoneum , et quintum Eloem , et sextum Oreum ; septimum autem , et novissimum omnium Aftaphaeum .* -- Addit praeterea *Ialdaboth* filium edidisse . *Nun* in figura serpentis contortum , qui mundana omnia generavit , et patrem tortuositate complexum evertisse . In fine vero secundi Libri hanc eorundem nominum explicationem profert : *Quod enim dicitur Eloë , secundum Iudaicam vocem , Deum significat , et Eloë verum , et Elloeuth , secundum Hebraicam linguam hoc quod continet omnia significat . Quod autem ait Adonae aliquando quidem nominabile , et admirabile significat ; aliquando autem duplicata litera Delta*

cum adspiratione, ut puta Addonei, praefinientem, et separantem Terram ab aqua, nec postea aquam insurgere in eam. Similiter autem et Sabaoth per C quidem Graeca in syllaba novissima scribitur, voluntarium significat; per O autem Graeca, ut a Sabaoth, primum Caelum manifestat. Eodem modo, et Iaoth, extensa cum aspiratione novissima syllaba, mensuram praefinitam manifestat: quum autem pro O Graeca corripitur, ut puta Iaoth, eum qui dat fugam malorum significat.

XV. Reliquam inscriptionem, qua Pastoris figura circumornatur, ut supra indicavimus, nec sensum aliquem reddit, nec sonum, adeo ut minime valeat pronunciari; ita enim se habet ΙΗΓΠΗΘΙΤ; ut plane tuto adfirmari possit non modo a quacumque cognita lingua longe recedere; verum etiam literas omnes vel esse totidem verborum initiales, seu potius significare quasdam potestates, seu virtutes, quas huiusmodi Gemmarum Artifices in his amuletis invocabant: quod eleganter de Marcionitis tradidit prae laudatus S. Irenaeus Lib. I. Cap. x. qui ceteras omnes, humanis menbris ab ipsis adtributas, declaravit: *Vide quid igitur in caput eius sursum primum A, et Ω; collum autem B, et Ψ. humeros cum manibus Γ, et X. pectus Δ, et Φ. cinctum E, et Υ. ventrem Z, et Τ. verenda H, et Σ. femora T, et Ρ. genna I, et Π. tibias K, et Ο. crura Λ, et Ε. pedes M, et Ν. — Hominem autem esse fontem, ait, omnis verbi, et initium universae vocis.* Ex hac vero literarum partitione vestigium aliquod in hac tua Gemma, VIR CLARISSIME, cognoscimus; nam humeris respondet Γ, ventri T, femori Ρ, genibus I, quae casum potius, an ex industria ita dispositae sint, adfirmare non ausim: quis enim inania haec mytheria Magorum, seu verius dixerim, impostorum, adsequi valeat; quum vix pauca a Patribus, qui ista exhibilarunt, tradita habeamus? Si
quid

quid luculentius de hisce gryphis produci potest, id ab omnigena doctrina tua, PRAESVL PRAESTANTISSIME, expectandum est, ut mihi satis gloriae tribuatur, si Te ad Gemmam hanc tuam luculentius explicandam levi hac mea exercitatione excitare studuerim.

CLXX XVIII

ISIS GORIANA
INLVSTRATA
DISSERTATIO II.

IOANNIS BAPT. PASSERI

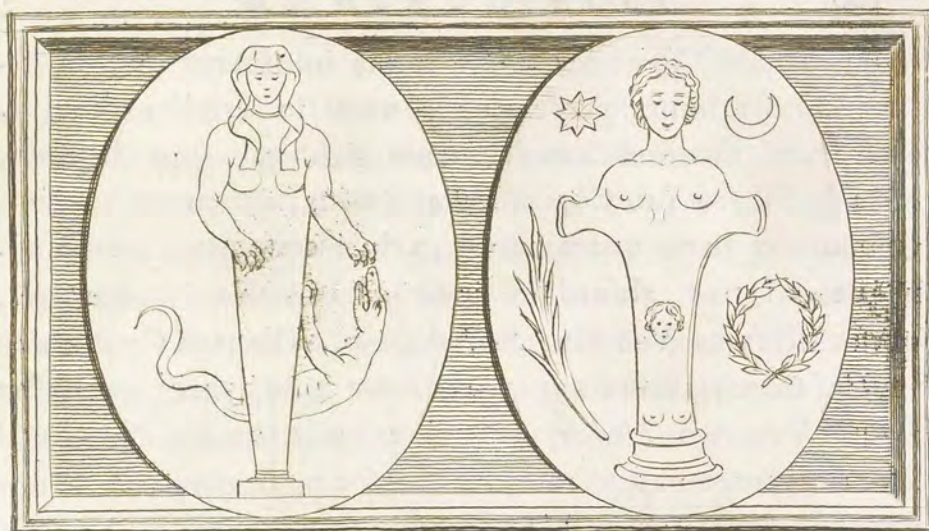
I. C. ET VIC. PISAVRENSIS

REGIAE SOCIETATIS LONDINENSIS
ET IMPERIALIS OLMVCIENSIS
SOCII

IN MUSEO GORIO
SIGILLUM EX AERE FUNDITUM

*SIGNVM EX AERE HVIVS MAGNITV
IN MVSEO GORIO*

Ex Sarda Mus. Medicei

Ex Achate Mus. Cappello

ISIS GORIANA
 IN LVSTRATA
 DISSERTATIO II.
 AD INCLVTOS SOCIOS
 REGIAE SOCIETATIS LONDINENSIS
 ET
 IMPERIALIS OLMVCIENSIS

VEMADMODVM apud Antiquos usu rece-
 ptum erat , ut Dii quandoque a possesso-
 ribus suis denominarentur , ab iis praecipue,
 quorum cultu , et munificentia dedicati
 fuissent ; ita non dubitavi , SOCII LONDI-
 NENSES , ET OLMVCIENSES Praeclarissimi , atque Orna-
 tissimi , simulacrum hoc ex aere , quod ISIDEM refert ,
 et simillimum est eius Imagini Astarterae , quae iam edita
 superius cernitur in Volumine huius Operis secundo Ta-
 bula XXVI. Vobis inscribere , et GORIANAM adpellare ;

N 2

quod

quod, eodem GORIO curante a me inlustratur, et in lucem nunc primum proferatur; nam in erudita familia, ceterorum inanum Simulacrorum Ethnicae superstitionis, quae in Museo suo Gorius vester Socius, amicus meus suavissimus, et hanc quam servat, veluti cooptatam cernimus: neque arbitror absurdum inde GORIANAM nuncupare, quum sciamus Venerem *Sallustianam*, Dianam *Caricianam*, Iovem *Carvilianum*, aut *Pompeianum* nuncupari, ac nostra aetate Venerem *Mediceam*; quare nulla causa est, quod alienum putemus ab antiquis moribus, si privatorum nomina nomenclaturam hanc adtingant, et Diis ipsis adtributa largiantur.

II. ISIDIS GORIANAE simulacrum istud, et quidem tantae magnitudinis, quanta exhibetur in praeposita paulo ante eius imagine, ex aere optimo constat, quod viridem prisci aevi colorem respuit. Deae apud Aegyptios summa religione cultae caput velamento ornatur undulato; nempe galericulo quodam, unde taeniae paris artificii hinc inde pendentes tempora ambiunt. Superest adhuc in vertice cicatrix, five foramen dilapsi fastigii, quod ex geminis pennis accipitrinis constabat: quibus divinae mentis omnia simul uno obtutu intuentis velocitatem significabant. Quandoque loti flore, aut perseae foliis pomo interiecto formabatur: quorum mysticas rationes, si Plutarchum adeamus in Libro de Iside, et Osiride, uberrime adsequemur. Aliquando vero id capitis gestamen e serpentibus constabat: quod exempla ex antiquis Marmoribus, praesertim vero ex Mensa Isiaca expetita, abunde probant, de cuius symboli potestate infra agendum erit. Decussatis circa pectus manibus, ut fere cetera Aegyptiorum Numina, figuram illam exprimit, qua cuncta corpora quadri-

fide

fide dividuntur ; quod praecipue et in Caeli orbe , et in regno elementari observatur : nempe ita figuram illam salutarem , atque antiquis Aegyptiis augustissimam , referebant , quibus , ut ex Horo Apolline Hieroglyph. Lib. II. Cap. 112. adparet , futuram vitam praesignabant , et de qua in Observationibus ad GEMMAS ASTRIFERAS locuti sumus ad Tabulas XXIV. et XXVI. quam postremam significationem eiusdem gestus , seu titus eo libentius amplector , quum videam hanc crucis imaginem in Deorum Aegyptiorum manibus conlocatam . Gemina vero flagella praeter cetera mysteria , in quibus explicandis Kircherius totus fere detinetur , facile significant Solis , et Lunae cursum , quo Natura , cuius arcana istorum Simulacrorum ambagibus involuebant , moderatur . Isis enim , ut ait Macrobius Saturnal. Lib. I. Cap. 20. *vel Terra est , vel Natura rerum subiaccens Soli* : quamquam si diversos effectus , atque mythologicas rationes eiusdem Numinis inspicimus , non modo Naturam , et Terram , sed et Venerem , et Cererem , praecipue vero Lunam , sub eo nomine intelligebant ; quae officia facile ad unum reducuntur .

III. Quod vero praecipuum huius Sigilli pretium facit illud est , quod duplici dracone eius corpus circumvolutum observatur ; adeo ut Numen istud inter *Serpenticinctos* iure merito adnumeremus : quod plane erat praecipua quaedam nota divinitatis . Nec enim heic enumerare vacat Deos , quos in draconem transformatos , sub anguinea specie apud Veteres colebantur ; quod praecipue Genio ipsi contingebat , Aesculapio , atque Serapidi , ut ex Nummis Nicomediensium apud Spanhemium Dissertatione IV. aliisque in Museo Florentino , et Farnesiano , atque ex anaglyphis apud Fabretum Inscription. Cap. VI. pag. 467. Sponium

in

in rei Antiquariae select. Quaestion. xxxi. et ex Lucernis Musei mei Tom. iiii. constat; nam hi proprie Dii *Serpentiformes* sunt; minime vero *Serpenticincti*. In istorum vero censu numerandi sunt Dii quidam draconibus conligati, quos ex Marmoribus Romae repertis delineavit V. C. Montfauconius in suo *Itinere Italico*; atque Aesculapius ipse, cuius imaginem circumvoluto serpente horrificam aliquando me vidisse memini. At ceteris frequentius Luna, et Isis *Serpenticincta* exhibita fuit. Sic illam sub nomine Hecates describit apud Persas Firmicus de errore prof. Relig. *Mulierem triformi vultu monstrosis cum serpentibus inligantes; quod ideo faciunt, ne ab auctore suo Diabolo aliqua ratione dissentiant; sed, ut Dea sua serpentibus polluta, maculosis Diaboli insignibus adornetur*. Hinc intelligimus, quamente, et quo instituto simulacrum Lunae in Tabulis Mithriacis, quae ex eadem Persarum religione procedunt, multiplici serpentum gyro a summo deorsum quandoque conligatum observetur; quippe quia Persici instituti erat Lunam serpentibus implicare. Non dissimili adspectu a Hierapolitanis colebatur, teste Macrobio Saturnal. Lib. I. Cap. 17. qui prope simulacrum Solis describit *signa feminarum: ea cingit flexuoso volumine draco*. Quod vero plurali numero ea signa exstiterint, iam minime miror; quum et in Mensa Isiaca apud Pignorium prope Mithrae simulacrum geminae huiusmodi imagines femineae spectentur anguineo volumine circumplexae: quibus multiplex Dianae natura, et quod caelestis, atque terrestris, pro vario officio habita sit, repraesentatur; quum triplici quandoque adspectu, in signum unum coalescente, sculpta sit, ut apud Causeum Sect. 11. Tab. xx. et in alio marmoreo Signo elegantis artificii, quod in Museo meo adservatur, et Tom. iiii. Lucernarum publicatum est.

IV. In his vero, quia Graeci artificii sunt, respuerunt Sculptores exoticum illum horrorem cinctus serpentine: at ne Deam debito symbolo fraudarent, anguem eius brachio involutum adtribuerunt. Hac ipsa specie et a Pausania in Arcadicis describitur *Diana cervina pelle velata, pendente ex humeris pharetra; altera manu lampadem, dracones duos gestans altera*. A Poëtis vero Isis perpetuo serpentigera describitur. Hinc apud Valerium Flaccum, Lib. IV. Argonaut. vers. 418.

*Speñat ab arce Phari iam Divis addita, iamque
Aspide cincta comas, et ovanti persona sistro.*

Ab Ovidio quoque Metamorph. Lib. IX. vers. 693. in censu eius supellectilis draco numeratur:

Plenaque somniferi serpens peregrina veneni.

Hunc etiam enumerat Apuleius in eius pompa: *Insurgebat aspis, caput extollens arduum, cervicibus altae tamescentibus*. Ipsa quoque Dea irata, eius aspidem concitari dixit Iuvenalis Satyra VI. vers. 638.

Et movisse caput visa est argentea serpens.

V. Causa huius symboli multiplex, et potissima quidem physica est; nam quia Luna non recto, sed peristaltico, seu vermiculari motu circumfertur, modo ad Boream, modo ad Austrum deflectens, cuius motus intersectiones Ptolemaeo nodus ascendens, et descendens; a ceteris deinde Astronomis caput, et cauda draconis, et quod medium est, venter nuncupantur; nam ii circuitus ipsas draconum spiras imitantur: cui pariter Aegyptii in mystica fistri formatione adludere voluerunt, quum virgas illas, per
quas

quas eius motum, adcessusque, atque recessus indicabant, serpentinis cervicibus exornarunt.

VI. Conveniebant praeterea huic Deae serpentes, ipsa etiam Aegyptia religione consentiente, tanquam praecipuo eius terrae Genio: *Nam ipsa Aegypti Genius credita est*, ut ait Macrobius Saturnal. Lib. I. Cap. 21. At Genio tanquam praecipuum symbolum serpens iungebatur, non modo ex initituto Romanorum, ut ostendimus in Observationibus ad GEMMAS ASTRIFERAS Tabula CXXIII. sed etiam ex traditione Aegyptiorum, quod probat Plutarchus in Amatorio: *In Aegypto aliquando vidi vicinos duos litigantes, quum serpens adrepisset, ambos eum bonum Genium vocare, ita quidem ut eum sibi uterque vindicaret.* At non minori iure serpentem sibi haec Dea usurpabat, ex quo salutis datrix existimabatur, atque inter Deos servatores salutiferos, ac salutes censebatur. Quapropter illam sic invocat Tibullus Lib. I. Eleg. 111.

*Nunc, Dea, nunc succurre mihi; nam posse mederi
Pista docet templis multa tabella suis.*

Hinc et in Marmore Giuteriano pag. 83. num. 15. et in aliis apud Fabrettum Cap. VI. num. 11. et 113. Cap. VI. pag. 470. et in aliis passim, nuncupatur SALVTARIS. Itaque in eius adtributi signum non modo vota pro infirmorum salute illi nuncupabantur; verum et pedum vestigia, et pedum anathemata cum involuto serpente dedicari solebant, ut apud eundem Fabrettum loco citato. Cur vero Luna hoc epithetum *Salutaris* adepta sit, paucis declarat Macrobius Saturnal. Lib. I. Cap. 20. *Salus autem naturae Lunarum effectus est, quo animantium corpora iuvantur salutifero firmata temperamento.* Quemadmodum vero Aesculapio ob
idem

idem adtributum serpens coniungitur, ita quoque et Ifidi conveniebat; quod etiam indicavit loco citato idem Macrobius: *Ideo ergo simulacris eorum iunguntur figurae draconum, quia praestant, ut humana corpora, veluti infirmitatis pelle deposita, ad pristinum revirescant vigorem, ut revirescant dracones per annos singulos, pelle senectutis exuta.* Praeterea, ut docet Eusebius de praepar. Evangel. Lib. 1. Cap. 9. *Hoc genus animantis vi, et copia spiritus abundat — diuturnae admodum vitae est, nec solum exuto senio iuvenescit; verum etiam maiora corporis simul, ac virium accipit incrementa.*

VII. Erat praeterea serpens Aeternitatis symbolum, apud Aegyptios, ut nos docet Horus Apollo Lib. 1. Cap. 1. *Aevum pictura exprimere volentes, serpentem pingunt; cuius cauda reliquo involuatur, ac tegatur corpore.* Hinc id symbolum conveniebat Diis omnibus, praecipue vero Lunae, quam Antiqui credebant esse terminum aeternorum, ut saepe docet prae laudatus Macrobius, praecipue in Somnium Scipionis Lib. 1. Cap. 21. ideoque introductum est ut Luna silens apud Romanos symbolum praestaret Aeternitatis; quod etiam superius ostendimus in Observationibus ad GEMMAS ASTRIFERAS. Quod vero ad rem nostram maxime pertinet, et sigillum huiusmodi aheneum maxime inlustrat, illud profecto est, quod quum Aegyptii indicare vellent serpentum adpositu Deorum Aeternitatem, ipsos iidem draconibus circumvolvebant, ut quodammodo Deos aeternitate circumfusa potiri, atque in illa undique immerfos aevum agere, indicarent; quod ex eiusdem Hori Apollinis verbis loco citato desumitur: *Eundem serpentem ex auro conflatum Diis circumponunt.* Hoc vero praecipue contigisse Ifidi, docet in primis memorata pulcherri-
ma Gemma, quae inter Astriferas publicata est Tabula xxv.

quae geminis serpentibus undique innexa cum hac ipsa icuncula mirifice convenit. Hanc ad ornatum huiusce Dissertationis iterum in eius fine exhibendam censuimus. Illud praeterea adnotandum, quod iidem Dracones *Sancti* adpellantur in marmorea ara inscripta Musei Collegii Romani, quam inter Donianas legimus Clafs. I. num. 59. et discimus Dracones Numinibus, et Locis adsignatos a Romanis cultos fuisse.

VIII. Haec quidem, PRAESTANTISSIMI SOCII, tanti ponderis apud me sunt, ut nullus dubitem hoc serpentum gestamen, seu potius ligamentum, quo feraliter, atque horribiliter ISIS GORIANA detinetur, illi iure optimo, atque omnibus mythologiae legibus consentientibus, convenisse. Adtamen (quod meae ingenuitatis est) vereor nullam ex praemissis rationibus in causa fuisse, cur Isis serpentibus cingeretur; adeout vera huius symboli origo adhuc nos lateat. Causa difficultatis in promptu est. Evolvamus, perscrutemur, contrectemus quotquot Isidis genuina simulacra nobis devicta Aegyptus submitit; genuina, inquam, quorum antiquitas, et vera patria in dubium revocari non potest, eo quia ex Aegyptio lapide basalte, pyrite, ophite, iaspide, et ceteris similibus constant, et ne unam quidem inveniemus *serpenticinctam*. Horum vero simulacrorum comparatione liquido deprehenditur praesens hoc nostrum longe diversa mente, atque intellectu fuisse efformatum, quam quod Aegyptus instituisset.

IX. Auget mihi hanc suspicionem ipsa differentia materiae huiusmodi simulacri; nam aereum est: quum e contra Aegyptiorum primaeva, ac primigenia simulacra semper marmorea habeantur. Potuit fortasse huic instituto aliqua subesse religio: quum enim Aegyptii statuerent humidam Naturam, tanquam rerum omnium principium, repugnare

pugnare videbatur , ut Deos e fornacibus educerent , et magisterio ignis compararent . Inerat praeterea aereis simulacris periculum , ut confracta , in alium usum verterentur : et qui olim Dii fuissent , non sine contumelia in usum viliorum degenerarent ; quo periculo marmorei , ac lapidei carere censebantur . Forte etiam simplicius cogitantes , materiam in Aegypto ubique obviam , et a montibus large sine aliqua invidia , et a natura ipsa suppeditatam , elegerunt ; sapientius reservantes in usum hominum , praecipue belli , atque commercii metalla , quibus Aegyptus destituitur . Quaecumque interim ratio fuerit , usus certe et experientia late comprobant , antiquos Aegyptios remotioribus saeculis metallo lapides praetulisse .

X. Adcedit alia ratio , et quidem iudicio meo validissima , quod hoc , et similia Aegyptiorum Numinum aerea signa longe post devictam Aegyptum , et alibi , quam in patrio solo conflata videantur : quod nempe ea omnia quotquot sunt , quae certe multa , atque ubique terrarum obvia , si cum primaevis conferantur , valde a primis recedere dignoscuntur . Diversa in his observatur partium dispositio , varia membrorum actio , discrepantia vultus , lineamenta , et quod caput est , ornamenta , symbola , capitulum suggestus , ceteraque omnia valde a priori forma discedunt , et elongantur . Quapropter in suspicionem incidi ab Aegyptiis quidem Artificibus illa conflata esse ; sed ab his , qui multo numero Romae , ac in tota Italia , atque ubique terrarum degerent , ut contribulium suorum religioni , ac desiderio facerent satis . Quia vero eorum traditio diuturniore peregrinatione refrigescibat , ita novitiis formis illam paullatim corrumpebant .

XI. Huic coniecturae alia ratio quoque adcedit , quam nobis suppeditant imagines Deorum Pantheorum . Has Ro-

mae conflatas esse non modo ostendit ipsa Romani artificii forma, membrorum aptitudo, atque motus, et vestium cultus; verum etiam et dedicationes, atque inscriptiones, quae Latino idiomate conceptae illis quandoque adiiciuntur. Has vero nemo non videt totam spirare Aegyptum, quum plerumque cumulata illa Deorum symbola, vel Isis, vel Harpocrates baiulet: ipsa quoque adiecta symbola Numinum Aegyptiorum referant proprietatem; ut paene visum sit in hoc novo Deorum commento concordasse Latium, atque Aegyptum, et ad incredulorum deceptionem una conspirasse. Hoc vero nulli potius, quam Aegypto intererat, cuius Dii toties e commercio eliminati hisce subsidiis indigebant, ut postliminio extorto illis Italia adsuesceret.

XII. At insurrexit in hac Deorum effingendorum evulgata potestate illa errorum omnium sentina, familia nempe Basilidis, unde Ophitae, ceterique id genus, nescio an dixerim Haereticorum, an potius Gentilium, seu mavis Maleficorum, atque Nebulonum, qui novas Deorum formas, omnium tamen teterrimas invexerunt: quod etiam non obscure ostendunt Gemmae duae, quae pro parergo in fronte huiusce Diatribae exhibentur; altera enim e Museo Mediceo Imperiali depromta est, atque luculenter a Cl. Gorio inlustrata in Volumine I. Musei Florentini Tab. LV. num. IV. pag. 125. altera vero ex Dactyliothea Senatoris Veneti Cappello, quae in edito Prodromo Iconico num. 228. proponitur, quae etiam Gemmarum Astriferarum censum auget, atque amplificat. Adeo enim arbitraria fuit huic Sectae species, et imago divinitatis, ut in nullo alio negotio homines magis lusisse videantur, quam in isto; si enim innumeras illas caelaturas, quae huic hominum generi adtribuuntur, oculis subiiciamus (infinite vero sunt, atque in omnium manibus vulgares, atque tritissimae)

vix

vix unam, aut alteram sibi inveniemus sibi similem; nam in omnibus exuberat effraenis illa ingenii libido, quae quidquid in mentem sibi veniret, manu obsequente efformabat. In his vero omnia Numinum Paganorum genera, qua Romana, qua Graeca, qua Persica, qua Punica, in primis vero Aegyptiaca, recurrunt, ut intelligamus, ex quo potissimum fonte haec pestis eruperit, cui nova symbola, et plerumque incognita, adiectis plerumque barbaris, et nullius linguae legibus addictis inscriptionibus, ad terrorem vulgi, et fidem operi conciliandam, et ad opes ex ignaris conradendas proprio Marte addiderunt.

XIII. Inter familiarissima vero ornamenta, quibus hosce Deos cumularunt, primum sibi locum adsciscunt serpentes; ut paene visi sint huiusmodi homines inimicitiam omnem, quam rerum Auctor Deus inter illos, et semen mulieris posuerat, sustulisse. De his ita Epiphanius Haeresi xxxvii. *A Nicolao, et Gnosticis, ac prioribus aliis Sectis effloruerunt, quos Ophitas, hoc est anguineos, ab angue illo, quem celebrant, adpellare solent. Sed horrenda sane sunt, quae homines isti, ut ita dicam, eructant — Serpentem quippe novi cuiusdam instar Numinis venerantur. — Huic scientiam omnem tribuunt: itaque profitentur serpentem hominibus scientiae omnis auctorem exstitisse, indeque fabulas meras, quas pro mysteriis habent, commenti sunt. Tertullianus quoque in Libro de Praescriptionibus haec de illis tradidit: Qui Ophitae vocantur, serpentem magnificant intantum, ut illum etiam ipsi Christo praeferant. Ipse enim (inquiunt) scientiam nobis mali, et boni dedit. Horum adfines Harioli, ac vanissimi hominum Magi, qui quodammodo Ophitae dici possunt, suorum operum commune condimentum serpentes esse voluerunt. Hisce Gorgoneas imagines suas circa capillos exornant; his quoque illas cingunt, aut sub earum*
pe-

pedibus conlocant ; has in manibus locant , rati se grande aliquid hominibus praeparasse , quum statis quibusdam diebus , et quibusdam observationibus , quae apud Leonardum nostrum observare datur , *Serpentarium* adversus venena confecissent . Nec difficile fuit monstroso hoc commento plebeculam decipere , quae iam ingenti opinione serpentinae divinitatis apud omnes ferme populos constantissime evulgata detinebatur . Horum vero sculpturas , amuleta , scarabaeos , rhombos , conos , figilla , omne denique Simulacrorum genus ab eo spiritu conflatos explicare , et minutatim de his differere , idem est ac operam ludere ; nam id genus hominum , quia nullis certis regulis obstringebatur , omnia ex ingenio confingebant , illa in primis probant , quae nemo unquam intelligeret . Haec vero experimento magis , et longo usu , quam subtili disputatione probari possunt . Nam in multiplici earundem nugarum perlustratione , ita a se ipsa recedit Antiquitas , ac sibi deformis est , ut primo obtutu videantur commenta pura , putaque esse hominum spem credulorum eludentium , et non sine contumelia humani generis iocantium in Religione . Vbi igitur in veterum Cimeliorum collectionibus occurrunt nobis hae rerum species insolitae , quod in Iside hac e Museo Goriano prolata spectamus , quod vel primo intuitu mihi addidit , suspicari tuto licet inventa ista a communi traditione recedentia , et praecipue quae usitato circulatoribus signo , hoc est serpente , citra modum constantis Antiquitatis ornantur , haec plane omnia ab eo genere hominum facta fuisse , ut in illorum ambagibus explicandis , quas et ipsorum auctores ignorarunt , tempus minime conteramus : ea interim reservantes tristibus illis Antiquitatis Cultoribus , qui solo ductu ingenii , sine mechanico veterum Monumentorum usu , atque diuturna con-

tre-

tractatione, quae maxime necessaria est, intra pomeria Librorum conclusi se se ad Antiquitatem explicandam convertunt. Huic meo calculo, si vestrum adcedet, SOCII DOCTISSIMI, longe maius pretium huic Goriano Simulacro, et meae huic Dissertationi, quam vestro praeclaro nomine ornare volui, luculentissimus splendor adcedet.

tracatione, quae maxime necessaria est, intra ponenda.
 Ibi quoniam conclusio se ad Antiquitatem explicandam con-
 vertit. Hinc meo calculo, si vestrum adedet, socii
 doctissimi, longe maius pretium hinc Gotiano Sina-
 facto, et meae hinc Dissertationi, quam vestro praefato
 nomine ornare vobis, luculentissimus splendor adedet.

XXVI

1776

DE ANIMARVM
TRANSVECTIONE
DISSERTATIO III.
IOANNIS BAPT. PASSERI
I. C. ET VIC. PISAVRENSIS

CLXXXIV CLXXXV

MITHRA
ANIMARVM TRANSVECTIO

Heliotrop Inscal. apud Nob. Comitem
Rodulphum Struglio Agiuleiensem

Marm. long. palm. II Pisauri in Museo Paderio

DE ANIMARVM

TRANSVECTIONE

DISSERTATIO III.

AD VIRVM CLARISSIMVM

IACOBVM BVFFIVM

PATRICIVM PISAVRENSEM

ANCONITANORVM ARCHIATRVM

NOVA iterum benevolentiae tuae testimonia ad me delata sunt, BVFFI, VIR DOCTISSIME, ac NOBILISSIME, quum eximium antiquum Marmor, per Te a squalore vindicatum, mihi dono datum esse voluisti; in quo Adolescentuli anima equo ad Elysios transvecta repraesentatur: cuius imaginem in fronte huiusce Dissertationis exhibendam, amicissimo GORIO auspice, curavi. Eo vero gratius hoc mihi contigit, quo per id tempus inter GEMMAS ASTRIFERAS inlustrandas, una simul mihi contemplandum ipse

obtulit eximium prisca aevi Cimelium, simillimo ornamento decoratum, quod heic iterum adlatum cernis; ut uno eodemque studio, et ipsum explicatum iri non dubitem. In argumentum igitur observantiae erga Te meae, lucubratiunculam hanc meam Tibi dicatam volui: quae utpote a te excitata, tibi quoque referenda esse videbatur.

I. Marmor quod a Te accepi, ineditum adhuc est, atque inlitteratum. Duo tamen huic fere similia vulgavit Fabrettus Inscriptio. Domest. Cap. III. pag. 161. et 162. in quorum primo, quum eiusdem pueri, qui insculptus est, sepulcralis Inscriptio contineatur, non dubitabimus credere omnia huiusmodi quotquot sunt, feralem aliquam caeremoniam, sive etiam mavis, mysterium, quod ad animarum statum pertineat, continere. Labet heic adferre eandem epigraphen, quae omnem nodum solvit:

ΓΛΥΚΩΝ . ΕΥΗΜΕΡΩ
ΤΩΤΕΚΝΩ . ΜΝΕΙΑΣ ΕΝΕ
ΚΑ. ΖΕΣΑΝΤΙ. ΕΝΙΑΤΤΟΝ. Α
Μ . Ι .

quae sic Latine redditur:

GLYCON EVHEMERO
FILIO MEMORIAE GRA
TIA. VIXIT. ANNO I.
MENSIBVS X.

Id autem monumentum per haec verba ibidem explicavit idem Fabrettus: *Fingitur, ut puto, infantem istum Eubemerum ad Elysium campum, sive Hesperidum hortos, delatum, ut per-vigilem Draconem eorum custodem sibi devinciat, propitiumque reddat ad aram, accenso igne, sub ingressum positam; patera, quam*

quam defert, libationem peragere velle, quo sibi aditus ad piorum, et beatorum sedem permittatur. Hesperidum Hortos cum Elysio confundere Strabo videtur, ubi Lib. III. in ultima Hesperia Elysium Campum, terrae terminum, constituit; in quem Proteus apud Homerum *Odyss.* Δ. vers. 553. Menelaum a Diis mittendum fore dixit; ibidemque a posterioribus Poëtis vulgatam esse expeditionem Herculis in Geryonis boves, atque in Hesperidum aurea mala. Haud tamen tria tantum, ut Antiphanes Comicus ex Athenaeo Lib. III. credidit, ea fuisse, hinc patet; sed quinque, ut etiam habet nummus Getae a Tristano adlatus *Tom.* II. pag. 285. sine ulla inscriptione, aut nota loci; et proinde ab Ill. Spanhemio ex Museo Christinae Augustae *Suppletus Dissert.* IV. pag. 249. ΕΠΙΣΤΡΑ ΝΟΤΕ . ΑΝΕΘΕ . ΠΕΡΓΑΜΗΝΩΝ . Β . ΝΕΩΚΟΡΩΝ; quo in nummo serpens eadem figura, et positu, ac noster conspicitur. Ad hoc idem fortasse adludit Marmor, quod e Schedis Peniae, Sacrae Rotae Auditoris cum sua marginali nota hic exprimi curavi, ubi similiter Puerulo equestri ingressum sacrificio impetrat ad aram Mater, cum victima consistens, a Serpente obvio, et arborem suis spiris circumplexo. Idem crediderim de arbore, atque serpente, tumulo Vlpiae Marcellinae Veneris caelestis Antistitis insculpto, et nuper eleganti commentario Caroli Patini, Marmoris possessoris, inlustrato: quamvis ibi serpentem adblandiri creditum, et cupressum simulatam opiner; cui cogitationi Virum eruditissimum insistere video in Graecanico Monumento L. Murdii, huic nostro persimili; nisi quod canis, et pedisequus ibi abundat; si vero illi haec nostra explicatio placeret, ego mihi de ea maxime, meritoque placerem. Huc usque doctissimus Fabrettus. Eidem sententiae adrisisse gaudeo maximum Bonarrotium, qui in Notis ad Numismata maxima Musei Carpinei ad Tab. III. num. 1. ita
scri-

scripsit : *Ed io ho osservato più volte fra la raccolta delle Inscrizioni del Sig. Canonico Fabretti Cap. III. num. 26. l'ombra de' Defonti a cavallo avanti all' albero dell' Esperidi : questa fu opinione ancora de' Popoli Settentrionali , e degli Sciti origine loro , come osserva il Sig. Bartolini Antiquitat. Danic. Lib. 11. Cap. 8.*

II. Interim dum haec scribo gemina alia Monumenta hisce nostris fere simillima relata video in 11. Tomo Supplementorum Thesauri Antiquitatum Graecarum , et Romanarum ad pag. 1041. quaeve nuper ex Smyrna in Italiam delata sunt : utrumque Graeca Inscriptione pariter consignatum , prout est alterum a Fabretto publicatum ; quapropter et illud quoque ex eodem promptuario adlatum , et fortasse , mi BVFFI , etiam hoc tuum , a navarcho aliquo fuisse non diffiteor . Non enim ille sum , qui Patriam hanc nostram hisce honoribus refertissimam , spoliis alienis exornare studeam ; non modo cum aliorum iniuria , sed et cum detrimento litterarum , quae ex hisce inconsultis adoptionibus confunduntur , et perturbantur . Sed eo magis inducor ut credam , Marmor hoc mihi dono oblatum , manus Saracenorum effugisse ; quia alioqui integerrium , industrie tamen in pueri vultu , et ore equi labefactatum est : quae Turcarum religio est , ubi in haec Monumenta inciderint . Vtrumque vero ex Monumentis Smyrnaeis inscriptione , ut diximus , decoratum cernitur ; quam adferre non gravabor . In primo sic se habet :

ΛΟ ΜΟΤΡΔΙΟΣ
ΗΡΑΚΛΑΣ ΗΤΩΝ Κ
ΗΡΩΣ

L. MVRDIVS
HERACLES. ANNORVM. XX.
HEROS

Mo-

Monumentum hoc nunc exstare in Museo Veronensi, docet Illustrissimus Marchio Maffei, huiusce aetatis eximium decus, et ornamentum, qui adfert num. 8. Tabulae XLIX. Secundum vero, in quo duo adolescentes expressi sunt, equos regentes, ita se habet:

ΠΑΝΦΙΛΟΣ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.

ΧΑΚΡΕΤΕ

PANPHILVS *et* ALEXANDER

VALETE.

Hoc quidem triplici testimonio certiores facti sumus Marmora haec sepulcralia esse; neque aliud plane officium praestitisse cetera his similia, quanquam inscriptione destituta videantur. Docemur praeterea omnia haec Graecam religionem involvere; nec quidquam praefere, nisi transitum animarum ad Elysios, seu potius ad astra: quem, quia auxilio equi expressum observamus, non male TRANSVECTIONEM ANIMARVM adpellaverimus.

III. Id ipsum mysterium in hac adlata eximia Gemma exhiberi minime dubitaverim; quum forma Marmori nostro, et reliquis supra descriptis omnino respondeat: puer equo insidens, eadem ara succensa, forte rogos, seu pyra, arbor, et serpens arbori circumvolutus, qui in minutula hac sculptura oculos Pictoris aufugit. In nostro vero Marmore adcedit insuper caelestis globus, seu Lunae orbis, pedibus pueri subpositus; qui ob vitae innocentiam iam inter Divos relatus, et ΗΡΟΣ effectus; quod L. Murdion adtribuit praemissa Inscriptio, pedibus calcare observatur: quae quidem symbola studiose singillatim excurrenda sunt, et adcurata disquisitione illustranda: quod ubi
prae-

praestiterimus, Gemmam simul, et Marmor nostrum explicabimus.

IV. Primum, quod adtinet ad statum Animarum post mortem, varia, ac semper inconstans, atque ut plurimum fabulis involuta, pro diversis religionibus, fuit Veterum opinio; nam qui Aegyptias traditiones secuti sunt, Graeci praesertim, qui Homerum habuerunt antesignanum, feralem cymbam celebrarunt, quae animas per nigra quaedam flumina in Elysios deducerent. Hos autem infra terram, et praeter damnatorum fedes, conlocat Virgilius Aeneid. VI. immo, ut videtur, in ipso Terrae centro; novem enim circulis praecinctos esse Inferos notavit ibi Servius ad vers. 426. quem imitatus est divinus Poëta Alighierius: quorum alter alterum complecteretur, et inde per quasdam purgationes transitus fieret, de quorum intimis sic loquitur: *In octavo sunt Animae ita purgatae, ut redeant: in nono, ut iam non redeant, scilicet Campus Elysus*. Quam doctrinam ipse fusius explicarat ad vers. 408. *Erebus proprie est pars Inferorum, in qua hi, qui bene vixerunt, morantur; nam ad Elysium nonnisi purgati perveniunt; unde est -- pauci laeta arva tenemus -- hinc fit, ut quaeratur, an Animae de Elysio in corpora possint redire; et deprehensum est non redire; quia per purgationem carent cupiditate*. Ut vero illi, qui ista confixerunt, calumniam tenebrarum in intimo illo terrarum loco effugerent, nova luminaria, novosque planetas nobis ignotos imaginati sunt. Virgilius Aeneid. VI. vers. 641.

*Largior hic campos aether et lumine vestit
Purpureo; solemque suum, sua sidera norunt.*

Et Claudianus de rapt. Proserp. Lib. II. vers. 282.

— *Sunt*

————— *Sunt altera nobis*
Sidera, sunt orbis alii, lumenque videbis
Purius, Elysiosque magis mirabere campos.

Huius vero loci statum non aliter mente concipimus, quam quod terrae medium cavum esset, ac vacuum, in quo orbis alius circa centrum inclusus, in aëre suspensus esset, quem circum stellae, et Planetae circumvolverentur. Sed humaniorem alium locum excogitarunt illi, qui subterraneam hanc machinam respicientes, Insulas quasdam, fortunatas praeter Herculeum fretum constituerunt, quo animae post mortem concederent. Nempe hi per fretum animas deducentes, ab Oceani fluctibus eas convenienter purgari reputabant; praecipue qui leviori culpa adstricti, e vita migrassent, nec ignea purgatione indigerent: cui sententiae adlusit idem Virgilius Aeneid. VI. vers. 741.

————— *Aliae panduntur inanes*
Suspensae ad ventos: aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.

Huic sententiae adhaerere visi sunt praesertim Etrusci, qui Defunctorum icones marinis monstris insidentes, Sepulcris insculpserunt: quam sententiam ex eodem Homero, cuius doctrinae studiosissimi fuerunt, hausisse visi sunt, qui de hisce fortunatis Insulis, haec prodidit Odyss. Δ. vers. 563.

Sed te in Eysium Campum, et fines terrae
Immortales mittent; ubi flavus Rhadamanthus est:
Vbi utique facillima vivendi ratio est hominibus:
Non nix, non hiems longa, neque unquam imber;
Sed semper Zephyri suaviter spirantes auras,
Oceanus emittit. —————

Putabant etenim terram Oceano definiri ; Oceanum vero ab hisce beatorum Insulis circumplecti : quod etiam adtigit Lucianus in *Historia vera* : et Servius ad VI. Aeneid. vers. 640. *Secundum Philosophos Elysium est Insulae fortunatae*.

V. Alii rursus inter Terram , et Lunam beatorum animas conlocarunt ; quos inter Martianus Capella de Nupt. Philol. Lib. III. et Psellus in *Doctrinae Chaldaee Compendio*. Hanc quoque secutus videtur Lucanus Lib. IX. vers. 5.

*Quodque patet terras inter Lunaeque meatus ,
Semidei Manes habitant ; quos ignea virtus
Innocuos vitae patientes aetheris imi
Fecit , et aeternos animarum collegit in orbes .*

Sed Cicero, Poëtarum somniis excussis , omnium magis de proximo veritatem adtigit in Somnium Scipionis , quum aurea haec verba protulit : *Omnibus , qui patriam conser-
vaverint , adiuverint , auxerint , certum esse in Caelo , ac
definitum locum , ubi beati aeterno sempiterno fruuntur*. Hunc locum , qui curiosius scrutati sunt , aliquando supra po-
lum Arcticum constituerunt , quo pertinent septem Trio-
num stellae , in Nummis , et Gemmis expressae , ut dixi-
mus ad Tabulam LIV. Manilius vero beatorum animas in
via lactea conlocavit Lib. I. vers. 756.

*An fortes Animae , dignataque nomina Caelo
Corporibus resoluta suis , terraeque remissa
Huc migrant ex Orbe , suamque habitantia Caelum
Aethereos vivunt annos , Caeloque fruuntur .*

VI. Auctor vero huius Marmoris eam opinionem sequu-
tus est , quae hasce animas in Lunae orbe conlocabat ; qua-
propter

propter orbem ipsum pedibus infantis subposuit; ut indicaret illius animam pro vitae merito hanc sedem obtinuisse. Haec vero opinio maximam apud Romanos auctoritatem, obtinuit, qui ut feminas Augustas iam caelo receptas exprimerent, vel sub Dianae specie effinxerunt, vel inter silentis Lunae cornua figurarunt; ut constat ex Nummis Iuliae Domnae, Otaciliae, Etruscillae, Saloninae, et Magnae Vibicae alias indicatis, et ex Nummo Faustinae minoris, in quo ipsa sub Lunae specie efficta cernitur, cum epygraphie SIDERIBVS RECEPTA. Hanc mythologiam, pulcre inlustrat luculentus Plutarchi locus in Libello *de facie in orbe Lunae*, per haec verba: *Sunt in Luna etiam cavernae profundae. Cavernarum eius maximam, penetralia. Hecates vocant, ubi animae eorum, quae iam natae egerunt, aut passae sunt, rationem reddunt, ac poenas dant, sumuntque. Duae aliae longae dicuntur; quia per eas transmittuntur animae; aliae a Luna versus caelum, aliae versus terram. Adpellantur autem partes Lunae caelo obversae Elysus Campus: huc pertinentes Proserpinae, et Antichthonis, idest Terrae oppositae. Non semper autem in Luna morantur Genii, sed huc descendunt, ut oracula procurent, et supremis adsint Orgiis, atque sacrificiis. Puniunt flagitia, salutaesque in bello, et mari adfulgent. Manifestius vero in Quaestionibus Romanis Cap. LXXVI. loquutus est, ubi Lunam sub animarum pedibus conlocavit, ut in hoc Marmore observatur. Cur qui nobilitate generis aliis praestare videbantur, Lunulas in calceis gestabant? An, ut Castor ait, signum hoc est habitationis supra Lunam, quae defertur, et quod post mortem rursus animae Lunam sub pedibus habebunt? Lunam itaque sub pedibus habet huius nostri Marmoris puer. Si vero non Lunam, sed ipsum Caeli orbem heic*

designatum velimus , in promptu sunt exempla nitidissima veterum Monumentorum , in quibus totus Caeli ambitus mortuis subiicitur . Sic in nummo maioris Faustinae ipsa efficta est stellato orbi insidens , cum epigraphe AETERNITAS . In alio antiquo Marmore , quod adhuc prope Nolam adfervari , tradit doctissimus Praeful Franciscus Blanchinius in Descriptione Palatii Vrbinatis , Augustus conspicitur , cuius pedibus orbis subpositus est : et in celeberrimo Achate Tiberiano , qui Parisiis in S. Cappellae , ut aiunt , Sacratio adfervatur , Augustus spectabilis est Caelum conscendens , Pegaso innixus , qui prioribus ungulis orbem premit , quem manibus sustinet Genius Romani Imperii , qui Phrygio habitu indutus est ; quo Augusto adfentatur , qui se ab Aenea progenitum fuisse iactabat : quod quidem pretiosissimum Monumentum magnam adfinitatem habet cum anaglypho consecrationis Antonini in eius Columnae basi insculptae , in qua idem Genius , sed nudus , similem orbem cum serpente circumvoluto in altum adtollit : ut non parum mirer eruditos Gallos , qui in ea Gemma illustranda operam impenderunt , utrumque Monumentum non comparasse ; non enim sub Phrygio habitu vel Romam significari dixissent , vel ipsum Aeneam .

VI. In praesenti hac nostra Gemma , et in hoc meo domestico Marmore , immo , et in ceteris adsimilibus , animae puerorum equo invehuntur . Id adtributum veteri Mythologiae aptissime conveniebat , qui animas modo a terrestribus , aliquando a marinis , denique ab aëreis animantibus efferri credebant : per quae animalia triplex illa purgatio designatur , per quam in caelum perveniri posse reputabant . Pulcre ad propositum nostrum Servius in VI. Aeneid. vers. 741. *Triplex est omnis purgatio : aut enim in terra*

terra purgantur, quae nimis oppressae sordibus fuerint: idest, transeunt in corpora terrena; aut in aqua, idest, transeunt in corpora marina, si paullo melius vixerit; aut certe in aëre, transeundo scilicet in aëria corpora, si satis bene vixerint. Et quanquam laudatus Auctor transmigrationem animarum indicare voluisse videatur; adtamen Monumenta antiqua evincunt, Antiquos fere omnes quanquam Pythagoreorum doctrinam non admiserint, eundem tamen ordinem servasse, qui animabus haec animalia submiserunt, nisi *ad transmigrationem* indicandam, et *ad transvectionem* saltem illarum exprimendam. Nam quod adtinet ad marina corpora, illa obvia sunt in Tuscorum, et Latinorum Urnis, Pistris, Hippocampus, Cinocampus, Taurocampus, et alia huiusmodi sexcenta, quae pro privata religione ad libitum deformabant; de quibus multa nobis dicta sunt in tertio Libro domesticarum Lucernarum. Delphines vero ubique obvii sunt in sepulcralibus Monumentis; ut quodammodo commune quoddam mortuorum ornamentum videatur. Terrenorum etiam animalium hac vice fungentium exempla lubenter enumeraremus, si epistolaris Dissertationis spatium, et propositum argumentum pateretur.

VII. Vbi vero privata ambitio in mortuorum consecratione laxata est, caelestia animalia, vel quae Diis sacra haberentur, adeo promiscue usurpata sunt, ut nihil magis obvium sit, quam aquilas, et pavones in Sepulcris intueri, quorum officio animae in caelum efferri putabantur. Potentiores etiam bigas addiderunt. In Gemma Musei Regis Francorum vulgata Tom. I. Historiae illius Academiae, Germanicus, et Agrippina cernuntur, qui vehiculo efferuntur in caelum a draconibus Cereris. Paulina in nummo biga vehitur cum epygraphe

AU-

Augustus, et Livia in altera ingenti Gemma Musei Caesarei, vulgata eodem Tom. II. Supplementorum, simili bigae infidet a Centauris vectae, et a Victoria, seu Hebe coronantur. Constantinus quoque in eius nummo Caelum adit in Quadriga, quem superna manus videtur excipere. Sed haec exempla non adeo obvia sunt: communiora sunt Animarum hisce animalibus insidentium. Sic minor Faustina in nummo maximi moduli cervae inequitat. In altero simili Antinous sub Apollinis specie grypho; Augustus vero in Achate Tiberiano equo alato, quem male Pegasum, ut videbimus, inlustratores nuncuparunt; equo vero inplumi, ut in praesentibus nostris Monumentis Faustina maior in nummo, quem doctissime, ut semper, inlustrat Antesignanus noster Bonarrotius in Notis ad Museum Carpineum, qui opinionem hanc nostram de Animarum transvectione multis Veterum testimoniis inlustrat, praesertim vero auctoritate Lactantii in VI. Thebaid. adferentis singulis stellis proprios equos fuisse adtributos; multiplices vero maioribus luminaribus.

VIII. At praecipuum officium Animas transvehendi Hespero, atque Lucifero tribuebatur; adeo ut Albinovanus Drusum dixerit in ipsum Hesperum post mortem transiisse. Sic ille:

*Quaesivere Chori Iuvenem: sic Hesperon illum,
Quem nexum medio solvit in igne Venus;
Quem nunc in fuscis placida sub nocte nitentem
Luciferum contra currere cernit equis.*

Vbi sententiam illam admisisse videtur, quae Hesperum a Venere distinguebat; licet enim Hesperus, ac Lucifer unum et idem sint cum Veneris stella, cuius matutinum,
five

sive vespertinum lumen per haec nomina distinxerunt, et, ut ait Statius :

— *Et alterno deprehenditur unus in ortu ;*

adtamen distinctas omnino stellas, sed Veneri familiares, aliquando hoc nomine designabant ; unde Virgilius Aeneid. VIII. vers. 589.

*Qualis, ubi Oceani perfusus Lucifer unda,
Quem Venus ante alios astrorum diligit ignes,
Extulit hos sacrum caelo, tenebrasque resolvit.*

Vbi Servius : *habet etiam duas alias stellas Venus ; unam in signo Tauri, et unam in Septentrione* : quae fortasse una ex causis fuit cur animae supra Septentrionem locarentur : Hespero vero, et Lucifero proprii equi adsignabantur. Constat hoc praecipue ex pictura Vasis Etrusci, quam Libro I. eius Collectionis, quam doctissimus Gorius noster meditatur, additis notis illustrabimus. Adcedunt Poëtarum testimonia. Ovidius Metamorph. XV. vers. 189.

— *Cumque albo Lucifer exit
Clarus equo.* —

Et Tristium Lib. III. Eleg. V. vers. 55.

— *Solis praenunciis ortum
Adferat admissis Lucifer albus equo.*

Et Claudianus de Rapt. Proserpinae Lib. II. vers. 121.

*Dum meus humectat flaventia Lucifer arva,
Roranti proventus equo.* —

Et Statius Thebaid. VI.

Lu-

*Lucifer , et totidem Lunae praevenerat ignes ,
Mutato nocturnus equo .* —————

Et de Hespero idem Ovidius Fast. Lib. II. vers. 314.

Hesperus , et fusce roscidus ibat equo .

Etiam Cassiodorus Epist. LI. Lib. III. Hespero , et Lucifero in Circo equos sacratos fuisse testatur , qui propterea rorarii nuncupabantur . Quae quum ita sint , probabilius mihi videtur equum alatum , quem Augusto adtribuit Achates Tiberianus , alterum ex hisce equis denotare Veneri addictum potius , quam Pegasum , cui nullum in funeribus , atque consecrationibus ipsis , quod adhuc viderim , officium fuit . Nec minor dignitas Lunae adtributa est ; cui non modo bigam adsignavit Antiquitas , ut diximus in Notis ad Lucernas Tom. I. verum etiam ΦΙΛΙΠΠΗ , hoc est equos amans , vocatur ab Orpheo in eius Hymno , et *equos iungens* in altero apud Homerum : propterea eos , qui eius Numen sibi devicissent , et impensius coluissent , ab animalibus illi subiectis in eius orbem deductos iri reputabant : ex quo factum est , ut populi , praecipue qui Lunam impensius colerent , inter quos Smyrnaei horum Marmorum auctores , ceterique Asiae finitimi , mortuis suis equos adiungerent , quo ipsos in eius orbem transvectos esse profiterentur .

VIII. Haec tamen opinio de transitu animarum non adeo Smyrnaensium propria fuit , ut Asiae terminos non excederet , et Etruriam nostram non pervaderet ; nam in Thesauro Vasculario ab eodem meritissimo Gorio studiosissime conlecto , cui lucubrationunculas aliquas confestim prodituras praeparamus , saepissime occurrunt inter fune-
bria

bria parerga huiusmodi animarum imagines equis insidentium, quae quum minus caute ab aliquibus non adeo in hac provincia versatis speculatae sint, mirum in modum ingenium vexarunt, ut equestres hasce singulares figuras cum mortuis conciliarent. Hoc vero adeo solemne fuit Etruscis, ut quum Lares domesticos pingere vellent (sub quibus, ut nosti ex meo Acherontico, nil nisi mortuorum suorum animas intelligebant) equum illi adstantem intra Lararii septum coniungebant: neque enim puto equum, illum prioris vitae institutum significare; non enim Sacello iumentum inclusissent. Sunt haec indicia Religionis ab altiore principio deducenda; pertinent enim, si quid recte sentio, ad Animarum transvectionem, cuius ope in Lares familiares conversae sunt, quae tanquam sacrum animal, et Caelo familiare, in partem domestici cultus, in penetrale sacrum inferebant: quanquam non ignorem altera quoque ratione equum Laribus adiunxisse; quum enim illos domorum, et urbium custodes non modo adversus fures, sed et publicos hostes, et thorace, et insigni galea armare consueverent, ut late a nobis probatum est in Dissertatione de *Diis Tuderis*, apud quos obvia sunt Larium armata simulacra, inter cetera belli ornamenta etiam equum illi tribuerunt. Nec ab ista opinione Pifaurenses nostri abhorruerunt; dum enim haec scribo, apud Circianense meum ingens Sepulcretum in fundo Nobilium Petrutiorum inventum est, regularum inscriptarum opulentissimum, inter quas tres aereos simpulos, quanquam aetate labefactos, erutos vidi, et in Museum meum intuli; et quod supra est, Larem etiam nudum, et ingentibus foliis, ut frequenter adcidit, coronatum, qui dextera elata, non pateram, ut saepe saepius, sed lanceam intorquet.

IX. Sed iam ad Gemmam, et Marmor nostrum redeamus. Ara in utroque succensa ad ea pertinet sacrificia, atque piamenta, quibus animae placari solebant, et consecrari, de quibus ita loquitur Arnobius adversus Gentes Lib. II. *Neque illud obrepat, quod Etruria libris in Acheronticis pollicetur, certorum animalium sanguine certis Numinibus dato, divinas animas fieri, et a legibus mortalitatis educi.* Hinc Maro Aeneam describit sic Polydoro iusta exsolventem, Aeneid. Lib. III. vers. 63.

————— *Stant manibus arae*
Caeruleis mastae vittis, atraque cupresso.

Et Aeneid. Lib. V. vers. 47. ubi eum patri parentantem inducit, *maestas sacrae ei aras* dicit. Animadvertimus praeterea in hisce Marmoribus, et in hac Gemma, quam explicamus, aras omnino uniformes esse, ac desuper flammis conluentibus aequae ornatas, quae eandem ipsam, referunt speciem, quam in Nummis Valeriani Caesaris, Claudii, Quintilli, Cari, ceterorumque Imperatorum refert rogos ille consecrationi destinatus: quapropter suspicari primum est, sub hac imagine ipsam funebrem pyram designari, quam in nostro Marmore altero pede equus tangit, inde veluti cursum suum in astra auspicatus; quemadmodum de pavonibus, atque aquilis in Principum funere observatum est.

X. Serpens arbori circumfusus, quem ad Hesperidum Draconem trahit Fabrettus, facile Genium defuncti exprimit instar Serpentis Virgiliani, qui ex Anchisae tumulo, dum illi parentaretur, delapsus est. Aeneid. V. vers. 84.

Dixerat haec: adytis, cum lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, septena volumina traxit:

quem

quem esse aut Genium loci, aut parentis famulum Aeneas ominatus est. Hunc locum exornans Servius, ait: *Diis singulis inferiores quasdam potestates esse adtributas, quae illarum obsequiis praesto essent, et nutibus obtemperarent.* Hisce vero mortuorum Geniis non secus ac Manibus magnum semper honorem adhibuerunt Ethnici, qui eorum imaginibus, immo et invocatione, Sepulcra exornarunt, ut fufius in Acherontico nostro edito in Volumine III. Musei Etrusci, demonstravimus. Serpentes vero erant eorumdem Geniorum imagines: quapropter in Marmore consecrationis Antonini Pii, et Faustinae Genius orbis, a quo in Caelum efferuntur, ipsum orbem manu adtollit, cui serpens circumplexus est: sub quo nil nisi ipsius Principis Genium intelligimus, ipsum quoque insertum Caelo, et venerationi hominum publica auctoritate propositum. Alterum quoque subest mysterium in hoc serpente arboribus circumvoluto; significat enim ipsum Caeli cardinem, seu polum, in quo, ut iam diximus ad Tabulam LIV. hominum virtute praestantium animas conlocabant, ubi occasus nesciae, tanquam a vertice naturae, res humanas prospicerent; quo statu Aeternitatem indicabant, ut in nummo Faustinae VII. Trionibus exornato. Hinc Aratus in Phaenomenis:

*Cetera, quae toto fulgent vaga sidera mundo,
Indefessa trahit proprio cum pondere Caelum.
Axis stat, motus semper vestigia servat.*

Et Manilius Lib. V. vers. 693.

*At revoluta polo cum primis vultibus Arctos
Ad sua perpetuos revocat vestigia passus
Nunquam tincta vadis, sed semper flexilis orbe.*

R 2

Hunc

Hunc vero Caeli locum occupat Hesperidum Draco, quem ab Hercule necatum *Minerva in Caelum transtulit*. Virgilius Georgic. I. vers. 244.

*Maximus hic flexu sinuoso elabitur anguis
Circum, perque duas in morem fluminis Arctos,
Arctos Oceani metuentis equore tingui.*

Hinc propterea introductum est, ut ipse anguis arbori Hesperidum circumvolutus, Aeternitatis symbolum esset, seu locum denotaret, in quo animae aevo aeterno fruebantur.

XI. Sed antequam serpentem missum faciamus, observatione dignum est in hoc Marmore nostro ipsum triplici gyro arborem circumplecti, quod mysterio non vacat: nam aetatis anni per totidem volumina designantur: quae observatio mire recidit cum altero Marmore Fabretti Glyconi posito; qui quum duos fere annos aetatis aequasset, eius serpens duplicem spiram exprimit. Hanc observationem excitavit nobis Servius in citatum Virgilii locum per haec verba: *Ita ergo nunc etiam Aeneae omen sui erroris ostenditur septem gyris; nam septimus ei annus est finis erroris, et est optimum figmentum. Annus enim secundum Aegyptios indicabatur ante inventas literas picto Dracone caudam suam mordente.*

XII. Restat arboris, cui serpens circumvolvitur, explicatio. Cuius generis ea sit, ex ceteris Marmoribus minus diligenter expressis, mihi certe non liquet. In nostro Marmore citra ullam haesitationem pinus est Matri Deum sacra, cui puerum illum initiatum fuisse non vane suspicor: immo, et eidem religioni addictum fuisse alterum, qui in Gemma expressus est, indubitanter puto; nam ita pileo Phrygio caput ornat, ut Atydem imitetur: quo blandimento

mento dolorem suum parentes ob filios admissos adlevabant, Deorum ornamenta illis tribuentes: quod iamdiu ab Eruditis, praesertim vero a Celeberrimo Bonarrotio, observatum fuit, et nos in veterum Monumentis saepenumero observavimus. Pinum vero Matri Deum sacrum esse, constat. Arnobius Lib. v. *Quid sibi vult illa pinus, quam semper statis diebus in Deum Matris inducitis Sanctuarium?* Et Servius ad Aeneid. IX. vers. 116. *Cuius (Atydis) ut perpetua maneret memoria, Mater magna instituit, ut quot annis in sacris suis plangeretur, pinumque arborem, sub qua iacuerat, tutelae suae adscripsit.*

XII. Haec sunt, BVFFI ORNATISSIME, quae tumultuario studio (nam compluribus mei muneris curis, ut scis, quotidie distineor) circa haec cimelia notare datum est. Sed fortasse postulas ne silentio praetermittam Monumenta alia, quae dudum mihi dono obtuleras, nempe, quina illa fictilia doliorum opercula, quae prominentibus litteris Etruscis exornantur; nam sparsim ex agro nostro collecta, indubitata fidem faciunt Etruscam linguam, et characteres olim apud nos viguisse: quae quidem Monumenta, quanquam ab argumento huius Epistolae aliena sint, illi tamen adprime conveniunt, cui Epistola nuncupatur. Ne igitur munificentia tua debito honore fraudetur, liceat heic in Patriae nostrae decus illa proferre, et breviter inlustrare. Te igitur non latet quanto studio Veteres patria vina curaverint, ut ex maiore diuturnitate, illorum aestimationem augerent; quidquid enim luxuria recentiorum peregrinis vinis adtribuit, Veteres ex sola antiquitate exquisierunt. Suo propterea quum dolia picarent, et humo obtegerent, curarunt Veteres, ut nempe annus notaretur, quo vina expressa forent, demum et taberna,

feu

feu cellarium, feu potius fundum, unde illa prodiissent. Has vero notas constanti atramento in ipsis doliis inscribebant, ut adhuc aetate nostra multa huiusmodi, superflite adhuc scriptura, reperta sint, et in dies reperiantur: quorum exemplaria aliqua nobis protulit, et inlustravit idem laudatissimus Gorius in Observationibus ad Columbarium Libertorum, et Servorum Liviae Augustae, inter quae illud praecipuum e lectissimo Museo V. C. Francisci Commendatoris Victorii prolatum, quo notabatur vinum e C. Purelli Cella educum. Consulatum vero doliis inscriptum, aliquando fuisse colligitur, praecipue ex Horatio Carm. Lib. III. Ode XXI. ubi amphoram adloquitur, et Ode XIV.

I, pete unguentum, puer, et coronas,

Et cadum Marfi memorem duelli:

et rursus in eodem Libro Ode VIII.

Hic dies, anno redeunte, festus

Corticem adstrictum pice dimovebit

Amphorae fumum bibere institutae,

Consule Tullo.

Quia vero hi tituli vel prae vetustate, vel terrae humore aliquando decidebant, ut est illud Iuvenalis Sat. V. vers. 34.

— *Cuius patriam, titulumque senectus*

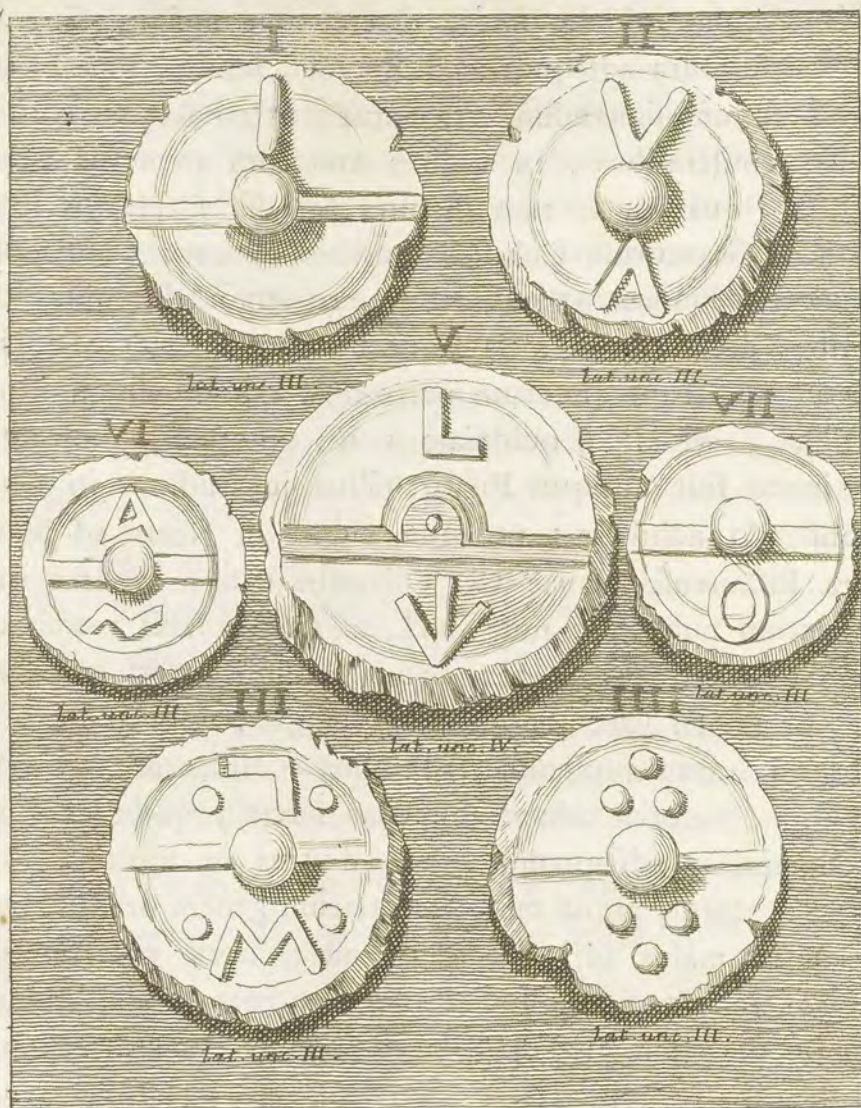
Delevit, multa veteris fuligine testae:

hinc introductum est, ut in doliorum adhuc crudorum collo Consulatus imprimeretur: quorum specimen ex agro nostro effossum olim heic Pisauri in Bavariorum Museo servabatur. Sed incommodum nimis erat dolia sic efformare, quae praeter illum annum, nullius usus essent.

Me-

Melius , ac sagacius instituere antiquiores , qui vel anni, vel fundi indicium in operculis obsignabant : quem morem explicant hi ipsi operculi , quos mihi dono dare voluisti , in quibus prominentibus characteribus notae hae expressae observantur . Quid tamen sibi velint , quum ignotarum nobis vocum initiales sint , dicere non ausim . Vnum , quod coniectura adsequor , est nota L , seu Λ , qua Etrusci ad annum signandum utebantur ; ut constat ex eorum titulis sepulcralibus , in quibus annorum numerus adiectus est : quapropter non inaniter fortasse suspicatus sum Etruscos Graecorum Colonos eandem Graecorum antiquissimorum dictionem ΑΤΚΑΒΑΝΤΑ , pro anno adhibuisse , ut pluribus declaravi in meis Roncaliensibus . Ceterae notae vel ad numerum annorum pertinent , quibus vinum illud fenuisset , vel aliud quidpiam nobis ignotum important : nec inane fuit antiquis Pifaurenibus id studium in vino recondendo adhibere : ut enim vidisti in Notis ad Marmora Pifaurensia , quae Cl. Oliverius Patriae nostrae ornamentum publicavit num. III. maximum vini mercimonium a Pifaurenibus exercebatur , et hinc mari evehebatur . Si tamen haec Antiquitatis vestigia , quae nunc primum in lucem prodeunt , copiosius cumulentur , et conferantur , maiores utique suppetias ferent , quibus eorum intelligentiam adsequamur . Sed diutius te moror , VIR DOCTISSIME , atque omni scientiarum genere ornatissime ; nec mihi maius otii datum est ad meliora proferenda . Vtinam rediret felix illud aevum , et beata tranquillitas , quibus aliquando in Fori Sempronii Praefectura una simul in Veterum Monumentis evolvendis , vel in Naturae arcanis perscrutandis , noctes infumebamus . Haec iam memorare magis , quam sperare datum est . Quod iam superest ,

occupat labor, et dolor. Quod unum per aetatem licet, haec Patriae decora ab interitu vindicemus, ut quae Minerva non satis propitia, ac favente explicavimus, felicius ab aliis inlustrentur. Vale Reipublicae nostrae bono.

J.V. Sc.

OPERCULA FICT. DOLIORVM ERTVSC.
IN MVSEO PASSERIO

D E A R A

A V G V S T E A

DISSERTATIO IV.

IOANNIS BAPT. PASSERI

I. C. ET VIC. PISAVRENSIS

J. V. Sc.

Inscat. Sardae Musei Cappello Senat. Venet.

DE ARA AVGVSTEA

DISSERTATIO IV.

AD VIRVM CLARISSIMVM

FRANCISCVM COMITEM GINANNIVM

PATRICIVM RAVENNATEM

QVVM superioribus annis , domi tuae perquam humaniter exceptus , Ravennae essem , et cum Parentum ornatissimorum , tum sapientissimi Patruī tui IOSEPHI , qui tibi ad Philosophiam amplificandam facem prae- tulit , ac praeivit , periucundo contubernio fruerer ; inter ceteras venerandae Antiquitatis reliquias , quas avidissime perlustrabam , admirationem mihi excitavit Marmor illud ingens , anaglypho opere exsculptum , oppido elegantissimum , quod in vestibulo Basilicae Divi Vitalis adservatur , et in quo APOTHEOSIS AVGVSTEA faberrime expressa est ;

S 2

quod

quod quum nondum a nemine vulgatum rescivissem , animo statui , si quando daretur occasio , illud aeri incisum publici iuris facere . Id vero nunquam opportunius addidere potuit , quam in praesentia , quum iam in publicam lucem festinante Goriano Syntagmate GEMMARVM ASTRIFERARVM , Marmor huiusmodi , et ipsum astriferum , locum sibi in ea Classe vindicare probe videbam . Quinimmo ipsum non Marmor dixerim , sed potius omnium Gemmarum amplissimam ; quippe quia tam exquisito opere caelatum est , ut non a Statuario Sculptore , sed a Scalptore Gemmario perfectum esse videatur . Itaque , Te curante , delineatum , ne diutius litterarii orbis oculos moretur , tuis auspiciis , favente meis votis V. C. atque amicissimo Gorio , qui aere suis sumtibus exprimendum curavit , nunc primum in lucem profertur .

II. Monumentum , de quo nobis sermo est , constat ex Pario marmore . Eius altitudo palmos quatuor cum semisse aequat , longitudine duplo fere maiore . Opus vero ex area adeo prominet , ut vix anaglyphum adpellem ; nam signa , maiore sui parte e marmore educta , vix tertia parte occultantur . Quae profunditas marmori sit , quaeve postica facies inclusa in pariete , non adparet . Amplioris sane molis olim fuisse , quam quod hodie cernitur , abunde ostendit extremarum partium corruptio , et ipsa quoque in medio iactura , quae ex duobus fragmentis una commissis hodie coalescit . In quem usum id opus olim factum sit , liquido non constat . Sunt , qui male suspicentur partem fuisse zophori , quo frons alicuius Templi ornaretur . Male , inquam ; nam inferior taeniola , cui simulacra instant , longe recedit a legibus , quibus aevo Augusteo parebat Architectura ; nam tenuissima est , quum quartam zophori par-

Anaglyphum e Pario marm. long. palm. VIII. et sem. alt. palm. IV. et sem. quod in Vestibulo
Basilicae S Vitalis Ravennae adseruatur.

J. Verkruijs sc.

partem aequare debuisset. Evincit praeterea id opus minime alto in loco fuisse reponendum ipsum absolutissimum artificium, quo minutissimae quaeque partes laboriosissime, et molliter perfectae sunt: quod nunquam docti Artifices praestitere in sculpturis, quae longe ab oculis semoveri debuissent. Praeterea, nisi quod id Marmor aliqua ex parte corruptum est, quod vel iniuriae, vel ruinae referendum venit; quod tamen superest, spirat adhuc primaevum splendorem, ut illud ab aëris intemperie semper defensum fuisse reputemus. Quae quum sedulo considerarem, illiusque significationem expenderem, suspicio inrepsit, ad Templum aliquod Romae, et Augusto sacrum pertinuisse, et crepidinis loco fuisse, cui ara insisteret. Constat enim antiquas aras tanta amplitudine non fuisse; quum praesertim earum loco foci, et tripodes adhiberentur. Aris vero crepidines, et gradus quosdam subiiciebant, ut illae quum magis excelsae essent, augustiores viderentur. Talem in Olympici Iovis Templo fuisse tradit Pausanias in Eliacorum priore: *Arae Olympicae ima crepido, quam πρόθυρον appellant (quasi primam sacrorum stationem dicas) ambitum peragit pedum centum et viginti quinque; graduum singulorum supra crepidinem ambitus, pedes explet binos ac tricenos; universae arae altitudo pedes conficit duos prope et viginti: ducuntur hostiae ad imae crepidinis stationem, ibi eas patrio more maculant, femora in summa ara adolent.* Et revera, quum superioribus annis Romae in Palatio Caesarum Lararium, Augusteum defossus esset, in eius medio ingens basis adparuit elegantissime exsculpta, ad cuius summitatem per geminas scalas patebat adcessus, ut refert eruditissimus Praeful Franciscus Blanchinius. Fuere tunc qui crederent, suggestum illud marmoreum arae vicem obiiisse; neutiquam

quam animadvertentes , antiquos nunquam aras pedibus scandere consuevisse . Nemausi quoque in Templo adhuc exstante , ut ex Palladio constat , celsae crepidines supersunt , ad quas pariter per scalas itur , quibus foci , et tripodes ad sacrificandum imponebantur . De hac dispositione minime mirabimur , si ea adtendamus , quae de ararum constitutione statuit Vitruvius Lib. IV. Cap. 8. *Vt Iovi, omnibusque Caelestibus, quam celsissimae constituentur* . Hoc vero non de aris intelligendum venit , quae ut usui essent , vix ternos pedes excedere poterant ; sed de hypobasi , seu suggestu , in quo pro Numinis dignitate arae mobiles , plicatiles tripodes , quandoque et compactiles , seu textiles constituebantur . Quinimmo , ut verum fatear , aras ipsas , quae marmoreae adhuc exstant , quum nulla combustionis indicia servant , non aras , sed illarum fulcra fuisse existimo ; super quae aenei crateres , seu fictiles cum prunis ardentibus inferebantur , et commode efferebantur , ut statuto in loco favilla iam sacris functa religiose deponeretur .

III. Vbi vero huius nostri anaglyphi excellens artificium admiratus sum , commendare non destiti veterum , Ravennatum munificentiam , qui quum memoriae Augusti Templum excitarent , nullo sumtui parcentes , excellentissimum omnium Sculptorem sibi compararunt ; nam fuisse apud ipsos Augusti delubrum , manifeste evincunt exstantia adhuc inscripta Marmora , in quibus plurima Augustalium mentio est . Sed quae civitates , quae oppida hac superstitione caruerunt ? Adeo enim universalis fuit , ut communi quadam consuetudine Augustalium Collegio ubique locorum omnium sacrorum cognitio , indictio certaminum , atque ludorum delata sit , in tantum ut illorum iudicio multi Martyrum damnati sint . Sed minime obesse

putarim gloriae veterum Ravennatum, si Marmor id aliunde invecum suspicemur; quum ipsi sub Gothorum imperio non Italiae modo, sed etiam Graeciae pulchriora ornamenta in patriam suam invexerint: quod multiplici auctoritate Cassiodori comprobatur; nam ex eius Epistola VIII. Lib. x. constat, Iustinianum Imperatorem interpellatum fuisse, ut marmora quaedam in Graecia comparata fineret Ravennam deferri. Fuere vero, et in his etiam regionibus, templa Augusto constituta, ut liquet ex Pausania in Laconicis; immo in ipsa Athenarum arce illud constitit, cuius adhuc superest sequens inscriptio:

Ο ΑΗΜΟΣ ΘΕΑΙ ΡΩΜΗΙ ΚΑΙ
ΣΕΒΑΣΤΩΙ ΚΑΙΣΑΡΙ

Maior tamen mihi inrepsit suspicio, Marmor id ex ipso Templo, quod Romae supra Forum Augusto sacratum, erat, detractum fuisse; nam ea aetate, exoletis iam superstitionibus Idolorum, Templa omnia in solitudinem versa erant, ut colligitur ex Zosimo Histor. v. Cap. 38. *Quo tempore Theodosius maior Romam venit, et contentum sacri cultus in animis omnium excitavit, publicum sumtum ad sacrificia se suppeditaturum inficiatus, expellebantur utriusque sexus Sacerdotes, et fana destituta sacrificiis omnibus iacebant.* Hanc etiam desolationem multis deplorat Symmachus in Relatione ad Valentinianum, Theodosium, et Arcadium AVGGG. quapropter mirandum minime est, si interiora Templorum ornamenta, quae nullo usui erant, et sine alicuius iniuria detrahi poterant, a religione ad civilem cultum translata, Theodorico iubente, Ravennam migraverint, ut regni sedem exornarent; quum praesertim apud eundem Cassiodorum legamus Lib. i. Epist. 28.

et

et Lib. II. Epist. 7. Variar. mandatum fuisse, ut marmora in multis Italiae locis constituta, Ravennam deferrentur; immo ex ipsa urbe Roma, ut Lib. III. Epist. 10. quo in loco iubetur, ut marmora ex domo Pinciana detracta, ad ipsum Regni caput veherentur. Hanc vero direptionem facilius passae sunt Vrbes nostrae, quae Ravennae propinquiores, et mari expositae, huic calamitati facilius patebant; ut praesertim nos Pifaureses doleamus vix antiqua pavimenta nobis fuisse reservata, in quibus detergendis ingentia columnarum vestigia deprehendimus: quae tamen quum apud nos minime sint, nec in alium usum cesserint; non alia via excessisse credo, quam quod tumultuarie depositae, et frequenter corruptae, praetermissis fragmentis, quantum posterius doleremus, quae speciosiora essent, ad vos delata sunt. Haec vero querela minime Tibi gravis videatur, NOBILISSIME GINANNI, quum ad Patriae tuae gloriam adcedat, omnia Orbis aedificia, et praesertim Romae habuisse vestigalia; blandiente fortuna ingenio Ravennatum, ut ibi maxime forent, ubi maiori cum dignitate subsisterent.

IV. His praenotatis, adcedo ad ipsam huiusce ARAE AVGVSTAE Apotheosin referentis explanationem. Sedet prima in huiusce Marmoris latere Dea Roma, talari tunica, et peplo ornata; quamquam omnium iconum, quae supersunt, maius senserit detrimentum. Manu sinistra elata hastam puram regebat; cuius aliqua vix conspicua vestigia adparent. Nec manus illa, qua velum adtollit, ad ipsam pertinet; sed ad sequentem figuram, quae et ipsa exscidit. Interiit praeterea manus dextera, cuius circa petus nulla subsunt adminicula, ut suspicemur demissam habuisse, quo clypeum sustineret. Eius officium in hoc

Mar-

Marmore duplex est. Primum, quo Dea habebatur, communes in hoc sacro Marmore cum Diis Augustis honores excipit; nam, ut infra demonstrabimus, communi titulo, aequae illi, atque Augusto Tempia ubique fuere constituta. Alterum vero, quo Urbem notat, sive Populum Romanum, circa auctoritatem versatur, demonstrans eius decreto defunctos Principes divinis honoribus fuisse decoratos; quamquam enim ita usu invalescente inoleverit, ut mortui omnes privata religione consecrarentur, et communi Deorum Manium adpellatione innotescerent, ut in Acherontico meo edito in Volumine III. Musei Etrusci demonstratum est; constat tamen solemnem consecrationem non nisi ex S. C. factam esse, ut post ceteros antiquiores notavit Eusebius Histor. Eccles. Lib. II. *Quum lex vetus obtineret neminem Romae consecrari, nisi calculo, et decreto Senatus*: quod etiam indicare voluit Prudentius contra Symmachum, ubi Deam Romam consecratam deridet:

Vera ratus quaecumque, Senatu auctore, probantur.

Hinc in basi Columnae Antoninae, Principibus in caelum advolantibus, Roma subest, illosque elata manu Deos esse iubet, divinosque honores adtribuit, et praesertim Circenses. In Lucerna quoque Musei nostri Tom. III. num. 57. Roma simili nutu divinitatem alicui impertitur, geminis interim Victoriis clypeum cum defuncti imagine adtollentibus.

V. Romae armatus adstat Imperator adhuc vivens, qui ab illa impetrat et Caesari, et Augusto, et Liviae sibi proximis, divinitatem. Adhuc vivens, inquam; quum enim praedecessores sui nudi exhibeantur, unica tantum palla, Deorum more, involuti; ipse e contra Imperatorio ornatu, quo viventes utebantur, et praesertim lorica, munitus est. Sinistra manu parazonii capulum stringit; quod

Vol. III.

T

etiam

etiam frequenter observatur in Imperatorum simulacris : manum vero dexteram adtollit , qua aliquid imperare videtur ; et , ut coniicio , intercedit pro utriusque divinitate , quam illi profusa adulatione a Senatu Romano impertitam tradit Tacitus Annalium Lib. 1. et Suetonius in Octavio Cap. 100. quamquam Plinius in Paneg. Cap. 11. Augustum ab ipso Tiberio consecratum referat : *Dicavit caelo Tiberius Augustum , sed ut maiestatis crimen induceret .* Hoc etiam videtur firmare Paterculus Lib. 11. Cap. 121. *Post redditum caelo patrem , et corpus eius humanis honoribus , nomen divinis honoratum , primum principalium eius operum fuit ordinatio Comitiorum :* hoc tamen intelligendum venit , quod ipsis intercedentibus , a Senatu , cuius erat divinitatem adferere , inter caelites relati sint . Profecto eius lorica ornatissima est , eiusque fimbriae leoninos rictos imitantur . Erant haec in usu armorum parerga , adeout Statius Martis armaturam describens , qua Eteoclem , et Polynicen in certamen incitavit , illam monstris ornatam nobis obii-
 ciat . Vidi in Foro Sempronii , dum eius Urbis praefecturam gererem , truncum Imperatoris simulacrum , cuius lorica circa oram terno monstrorum omnis generis ordine ornabatur . Alia quoque similia vidi Urbini semifracta , et iacentia in Hortis Principum Rovereorum ; quae pariter , ut fama ferebat , in eodem Foro Sempronii inventa fuerant . At difficultas in eo manet , ut Imperatorem heic repraesentatum nomine suo nuncupemus . Tota controversia inter Tiberium , Caligulam , et Claudium versatur ; nam ex iis , quae praemisimus , atque dicturi sumus , prior illorum Augustum consecravit , eique Templum magnifico molimine faciundum curavit . Quum vero non perfecit , ut ex Suetonio adparet ; credibile quoque non est hanc Aram perfecisse , quae omnium ultima , Templis iam perfe-

ctis,

etis, statuebatur. Praeterea eius aetate Livia consecrata nondum erat, ut in partem divini cultus adcederet; illam enim longe post consecravit Claudius, quod clare testatur Suetonius in eius vita Cap. 11. *Conversus hinc ad officia pietatis, iurisiurandum neque sanctius sibi, neque crebrius instituit, quam per Augustum. Aviae Liviae divinos honores, et Circensi pompa currum elephantorum Augusteo similem decernenda curavit.* Quae ratio evincit, hoc ipsum Marmor, in quo Livia Divis adcenfetur, neque sub Caio fieri potuisse, quamquam ille Augusti templum dedicavit. Aetas igitur huius sculpturae ad imperium Claudii, sub quo Diva esse coepit, referenda est. Nam satis credibile est, ipsum Claudium aviae iam consecratae non modo simulacra in Templo Iuliae Gentis dedicasse; verum etiam cetera Templi parerga perfecisse, vel addidisse, in quibus eiusdem novi Numinis effigies toti divinae familiae adderetur. Adcedit indicium lineamentorum, quae Claudium magis, quam ceteros ex praedecessoribus videntur indicare. Si tamen placeat sculpturam hanc vobis Ravennatibus non advenam, sed indigenam esse (hoc enim minime inficiabor) prompta occurrit coniectura, ipsos Ravennates, ceterosque populos, ut morem Principi gererent, ubi Liviae apotheosim rescivere, ad similitudinem adfentationis Romanae in Templis, quae Augusto sacra ubique erant, signa Liviae intulisse, eiusque imaginibus Templorum adcessoria exornasse.

VI. Succedit simulacrum Iulii Caesaris, de quo minime haesitandum est; nam peculiari suo symbolo nobilitatur. Ipsae tamen non humana specie, sed divina videntur se praebet; nam, Divorum more, nudus est, solo peplo, quemadmodum Iupiter effingi solebat, obvelatus. Dexteram Romae protendit, et blando, ac sereno vultu, (non illo mecastor, quo Perusinas aras circuire visus est)

novum Principem , columnen Reipublicae , et spem populi , illi videtur commendare . Insignitur vero praeclaro fidere , in eius fronte impresso : ex quo illum tamquam praecipuo caractere dignoscimus , freti auctoritate Plinii Lib. 11. Cap. 25. *Sidus crinitum per septem dies in regione caeli , quae sub Septentrionibus est , conspectum . Eo fidere significari vulgus credidit Caesaris animam inter Deorum immortalium Numina receptam : quo nomine ad insigne simulacro capitis eius , quod mox in Foro consecravimus , adiectum est . Eadem prorsus tradita legimus apud Suetonium in Iulio Cap. 88. In Deorum numerum relatus est , non ore modo decernentium , sed et persuasione vulgi . Siquidem ludis , quos primo consecratos ei heres Augustus edebat , stella crinita per septem dies continuos fulsit , exoriens circa undecimam horam ; creditumque est animam esse Caesaris in caelum recepti : et hac de causa simulacro eius in vertice additur stella . Hoc etiam confirmavit suo in Virgilium commentario Servius : Augustus omnibus statuis , quas ob divinitatem Caesari statuit , hanc stellam adiecit . In cuius rei testimonium ipsius Divi Iulii sigillum aheneum heic Pisauri in Museo Arditio adservatur , cuius capiti stella inhaerens cernitur , quae insciis quibusdam Solis imago visa est . Hanc vero dignitatem a Iove Caesari adtributam , intercedente Venere , generis sui progenitrice , finxit Ovidius Metamorph. XV. vers. 840. quam sic conloquentem describit :*

*Hanc animam interea caeso de corpore raptam
Fac iubar , ut semper Capitolia nostra , Forumque
Divus ab excelsa prospectet Iulius aede :*

ad quam etiam adludit Virgilius Eclog. IX. vers. 47.

*Ecce Dionaei processit Caesaris astrum :
Astrum , quo segetes gauderent frugibus ; et quo
Duceret apricis in collibus uva colorem .*

Et

Et Lucanus Lib. VII. vers. 457.

*Bella pares superis facient civilia Divos :
Fulminibus Manes , radiisque ornabit , et astris ,
Inque Deum templis iurabit Roma per umbras .*

VII. Media inter Iulium , atque Augustum Livia , et ipsa Numinibus addita , sub aspectu Iunonis repraesentatur : quod non obscure indicat insignis corona , quae eius caput ambit , eaque prorsus , quae Iunoni in antiquis picturis , et simulacris adtribuitur : sed et Amor parvulus , qui prope ipsam volitat , aliquid eius auribus infusurrat . Ipsa vero , primum ubi maritus eius transcendit ad Divos , ex uxore Sacerdos eius facta est . Dio Lib. LVI. *Tunc verum consecrantes Augustum Sodales , ei sacra instituerunt , et Sacerdotem Liviam .* Quod etiam tradit Paterculus Lib. II. *Livia Romanarum eminentissima , quam postea coniungem Augusti vidimus , quam transgressi ad Deos , Sacerdotem .* Hac demum defuncta , ex Antistite Divorum , et ipsa Diva salutata est a Claudio Caesare , ut tradit Suetonius in Claudio Cap. II. *Aviae Liviae divinos honores , et Circensi pompa currum elephantorum Augusteo similem decernenda curavit .* Addit Dio et Vestalium ministerium eius honori addictum fuisse . Sic enim habet Lib. 60. *Aviam Liviam praeter hunc honorem , etiam immortalitati adseruit , dedicavitque eius effigiem in templo Augusti , ac rem sacram ei fieri a Vestalibus mandavit , mulieresque per nomen eius iurare iussit .* Nummi quoque in eius honorem cusi honorum divinorum , quibus prona , effusaque adulatione decorata est , testimonium faciunt . Mirifice vero hoc Marmor illustrat Prudentius in Symmachum , qui Liviam non modo consecratam , sed in Iunonem transformatam tradit , eiusque simulacrum in Templo Augusti repositum memorat :

Adie-

Adiecere sacrum , fieret quo Livia Iuno .

Hoc vero eo facilius obtinuit , quo virum eius Augustum in Iovem transformatum repraesentarunt , ut infra observabimus .

VIII. At Pueruli imago sub specie Cupidinis Liviae adstans , non arbitrario consilio adiuncta est ; quin potius alterum ex Principibus iam fato functis repraesentat ; illum nempe ex Germanici liberis , qui adhuc puer Augustus , et Liviae admodum carus exstitit , et praematura morte sublatus magnum utrique sui desiderium reliquit ; de quo sic loquitur Suetonius in Caligula Cap. 7. ubi Germanici eius patris vitam paucis restringit : *Habuit in matrimonio Agrippinam , M. Agrippae , et Iuliae filiam , et ex ea novem liberos tulit : quorum duo infantes adhuc rapti , unus iam puerascens , insigni festivitate ; cuius effigiem habitu Cupidinis in aede Capitolinae Veneris Livia dedicavit : Augustus in cubiculo suo positam , quotiescumque introiret , exosculabatur .* Prudenti igitur Artificis consilio sub illa forma , qua iam publice innotuerat , et utrique Principi acceptus erat , inter utriusque imagines in hoc Marmore conlocatus est .

IX. Vltimus omnium succedit Augustus , qui cultu corporis , ceterisque ornamentis Iovem imitatur : quod communi adfentatione iam fuerat introductum , ut liquet ex Ovidio Fastorum Lib. II. vers. 131. ita Augustum adloquente , illumque Iovi comparante :

*Hoc tu per terras , quod in aethere Iupiter alto ,
Nomen habes . hominum tu Pater , ille Deum .*

Nam et corona querna redimitus est , et hastam puram , seu sceptrum sustinet dextra ; quae quidem Iovis symbola non ad Sculptoris libitum , sed , adnuente Senatu , illi adtributa

buta sunt ; nam in nummis post eius mortem cufis aquila , et fulmen ei adsignatur . Quo respexit Lucanus loco superius adlato :

Fulminibus Manes , radiisque ornabis , et astris .

Praeterea etiam corona querna , addito lemmate DIVO AVGVSTO S. P. Q. R. demum caelestis orbis , cui regendo in caelum adscitus putabatur . Hoc mire exprimit in hoc Marmore ipse caelestis orbis sub Augusti pede conlocatus , quem in aliis etiam marmoribus se observasse testatus est supra laudatus Blanchinius in Praefatione ad Marmora Aulæ Vrbinatis : quod ipso quoque adhuc inter vivos agente communi quadam orbis adulatione factitatum est : quo etiam respexit Manilius Lib. I. vers. 796.

*Venerisque ab origine proles
Iulia descendit caelo ; caelumque replevit ,
Quod regit Augustus , socio per signa Tonante .*

Et Lib. IV. in fine :

*Ne dubites homini divinos credere visus ,
Iam facit ipse Deos , mittitque ad sidera Numen ,
Maius et Augusto crescit sub principe caelum .*

In ipso caelesti orbe ita Zodiacus ex industria locatus est , ut Scorpius in fronte positus primum locum obtineat : ut indicaret Sole hoc signum percurrente , ipsum orbi donatum fuisse , ut in eius vita tradit Suetonius Cap. v. Ipse vero primus omnium adhuc vivens templis , et aris decoratus est , ut tradit idem Scriptor in eius vita Cap. LII. *Quamvis sciret etiam Proconsulibus decerni solere ; in nulla tamen provincia , nisi communi suo Romaeque nomine , recepit :* et Tacitus Annalium Lib. IV. *Cum Divus Augustus sibi , atque*
Vr-

Vrbi Romae Templum apud Pergamum fisti non prohibuisset. Et Iosephus Antiquit. Iud. Lib. xv. Cap. 13. Templum ibi Augusto sacrum exstruxit a longe conspicuum navigantibus: et in eo statua Romae altera, altera vero Caesaris. Ipso vero fatis functo, non modo Divus ex Senatusconsulto pronunciatus est; sed et ingens illi Templum decretum fuit. Dio Lib. lvi. Ipsi Templum quidem Romae decretum quidem a Senatu, sed a Livia, et Tiberio structum est, idque alibi, et pluribus locis. At ab ipso Tiberio inchoatum potius, quam absolutum fuisse explicat Suetonius in Tiberio 47. Princeps neque opera ulla magnifica fecit; nam et quae sola susceperat, Augusti Templum restitutionemque Pompeiani Theatri imperfecta post tot annos reliquit. Id vero a Caligula absolutum, et dedicatum fuisse probant eius nummi, in quibus eiusdem Templi exastyli prospectus simulacris, et quadriga insignis dignoscitur, addita epigraphe: DIVO AVG. S. C. cuius nummi auctoritatem confirmat Suetonius in Caligula Cap. xxi. Augusti Templum absolvit. Et Dio Lib. lix. Deinde Caius habitu triumphali Templum Augusti dedicavit, nobilissimis pueris aetate florentibus, cum virginibus eiusdem ordinis, hymnum canentibus. Fecit autem in ea Palatini parte, quae Foro iminebat, et Capitolium simul prospectabat: quo in loco ingentes adhuc substructiones superstitae, quum Romae essemus, saepissime visitabamus. Plinius quidem Lib. xii. 19. ait fuisse in Palatio: Vidimus in Palatii Templo, quod fecerat Divo Augusto coniux Augusta: quod etiam confirmat Ovidius Metamorphos. xv. vers. 841.

— *Semper Capitolia nostra, Forumque
Divus ab excelsa prospectet Iulius aede;*

nam in eo Templo Divi quoque Iulii imago colebatur.
Ceterum pulcherrimus iste nexus, quo tota Augusti familia
di-

divinitate donata repraesentatur, quodammodo proponitur nobis ab Ovidio Lib. IV. de Ponto Epist. IX. ubi easdem ipsas imagines in Augusteo Sacello describit vers. 105.

Nec pietas ignota mea est ; videt hospita tellus

In nostra sacrum Caesaris esse domo .

Stant pariter Natusque pius , Coniuxque Sacerdos ,

Numina iam facto non leviora Deo .

Hanc enim profapiam a caelesti origine propagatam , totam pariter caelo deberi reputabant , unaque Caesaream progeniem esse colendam . Manilius Lib. I. vers. 796.

————— *Venerisque ab origine proles*

Iulia descendit Caelo ; Caelumque replevit ,

Quod regit Augustus , socio per Signa Tonante .

X. Alterum huius Marmoris fragmentum caeremoniam in consecrationibus Principum obviam , hoc est victimarum immolationem ostendit : quod etiam in dedicatione Templorum , et potissimum in eo , quod ipsi Augusto dictum fuit , contingebat ; ut manifeste ostendit praecitatus nummus , in quo Imperatori Caio sacra obeunti victimarius adstat , qui taurum ad aram statuit . Quum enim per omnia Augustum Iovi exaequassent , minime alienum erat , si maiorem victimam et ipsi immolendam putavissent . Hoc clare probat eiusdem Prudentii auctoritas , qui loco citato tradit Augusto litari tauro consuevisse :

Hunc morem veterum , docili iam aetate , sequuta

Posteritas , mensa , atque adytis et Flamine , et aris

Augustum coluit , vitulo placavit , et agno :

Strata ad pulvinar iacuit , responsa poposcit .

Ceterum, si quae defunt in tam praeclaro, tamque nobili Monumento, cuius oppido vix unum latus, neque integrum, et alterius partem habemus, intueri nobis datum esset, multo plura, quae ad hanc caeremoniam pertinebant, observaremus, quibus non mediocriter in tam praecipuo argumento Antiquitatis scientia iuvaretur. Haec tamen, detrimenta late compensat huius saeculi industria, quae tota est in venerandae Antiquitatis reliquiis non eruendis modo, sed etiam inlustrandis: in quo praecipue studio Concives tui summopere enitent, conspirantibus omnium, votis ad Patriae monumenta condecoranda. Inter hos vero praeterire silentio non possum virum religione, litteris, et dignitate conspicuum Petrum Paullum Ginannium Gentilem tuum, Casinensem Praesidem Generalem, qui pleraque iamdiu conssepulta monumenta luci restituit, praesertim vero Gothorum Regum Mausoleum, quod alte terra obrutum, egestis immensis rudibus, omnium oculis conspicendum praebuit. Nec reticere debeo alterum Camaldulensis familiae decus Mariangelum Flaccum, Classensi Bibliothecae Praefectum, cuius diligentia ingens Marmorum scriptorum numerus erutus est. Florent apud vos omnigenae polioris litteraturae studia, quae praesertim domi tuae quodam iure successionis custodiuntur: sunt in pretio Viri docti: Eruditorum confessus ita frequentantur; ut non dubitem adfirmare peregrinam Gothorum barbariem, atque Exarcharum tyrannidem, qui iam tum florentissimam Urbem vestram, immo et late Italiam totam opprimere conatae sunt, virtutibus vestris expiatae, maiori gloriae vestrae cessasse.

DE GEMMA GAMELIA

EX DACTYLIOTHECA GORIANA

D I S S E R T A T I O V.

IOANNIS BAPT. PASSERI

I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

J.D. sc. Inscal. Crystallo Mus. ——— Sorii figuris inauratis

DE GEMMA GAMELIA

DISSERTATIO V.

AD NOBILISSIMUM ET ORNATISSIMUM

CAROLVM FERDINANDVM CAPPONIVM

COMITIS ET EQVIT. FERRANTIS SENATORIS F.

PATRICIVM FLORENTINVM

SACRAE RELIGIONIS HIEROSOLYMITANAE
EQVITEM COMMENDATARIVM

NIHIL ferme iucundius mihi COLVMBARIAE SOCIETATIS Sodali contingere poterat, CAPPONI GENEROSISSIME, quam veterem Gemmam e Daetyliotheca Goriana depromtam offerri explicandam, in qua Coetus nostri insignia, COLVMBAE GEMINAE se se invicem respektantes, incisae sunt; ut subinde coniecturam de illa meam coram Te proferrem, de eo litterario inlustri Conventu adprime meritum; praesertim quum Antiquitatum studia, non consilio magis, quam hereditate exceperis, quae in Familia Tua longe praeclarissima quodammodo gen-

gentilia reputantur : quum ex ea , maximo Reipublicae Literariae bono , summopere ornata , atque amplificata prodierint . Antequam vero ad hoc Cimelium pulcherrimum inlustrandum adcedam , quod iam tu ipse dum ostenderetur Sociis Columbariis vidisti , et pluris fuisti ; memineris hoc ipsum EMBLEMA in sculptum esse crystallo in postica eius parte ; nam in antica superficiem totum planum est . Columbae auro superfuso fulgent , uti etiam falcatae lunulae , et corona , quae ipsis desuper inminet . Crystalinus orbis inclusus est in quodam ornamento , quod lapidem subviridis obscuri coloris imitatur , et refert : ut facile coniecturae sit locus , vel muliebris fibulae , vel bullae locum tenuisse , ac boni ominis gratia puellae Sponsae donatum fuisse .

II. At longe alio consilio , quam in Academiae nostrae Stemmata , ubi duae columbae iunguntur , se seque MUTVIS OFFICIIS ad studia promovenda fovant , in hac Gemma elegantissima copulantur . In hac enim , nisi me coniectura fallit , faustissimarum nuptiarum emblemata ita exhibent , ut minime mihi haesitandum sit , quin inter *caelaturas Gamelias* id monumentum adenseam . Columbae in primis Veneri nuptiarum praesidi sacrae sunt . Rationem rei profert Fulgentius Mythologiae Lib. II. *In huius etiam tutelam columbas ponunt ; illa videlicet causa , quod huius generis aves sint in coitu fervidae .* Albricus quoque columbas circa Venerem locat : *Et columbis circa se volando comitabatur :* adeo ut ex earum indicio eius Numen , atque omen cognoverit Aeneas apud Virgilium in VI. vers. 190.

——— *Geminae cum forte columbae*
Ipsa sub ora viri caelo venêre volantes ,
Et viridi sedêre solo . tum maximus Heros
Maternas adgnoscit aves , laetusque precatur .

Ge-

Geminas quoque columbas, currui eiusdem nexas, illi tribuit Ovidius *Metamorph.* XIV. vers. 597.

Perque leves auras iunctis innecta columbis
Litus adit Laurens : —————

praecipue quum nuptias conciliaret ; ut apud Claudianum in *Epithalamio Palladii*, et *Serenae* :

Floribus exstruitur currus, inga floribus balant ;
Florea purpureas adnectunt fraena columbas.

III. Quod vero in hoc sphragismate singulare omnino est, ambae columbae Lunulis falcatis insistant. Huius symboli multiplex ratio adduci potest ; illa praesertim satis obvia, atque trita, quod nuptiarum solemnia noctem, quae per Lunam significatur, expectarent. Hinc nuptiis Proserpinae Nox adstat apud eundem Claudianum *Lib. II.*

————— *Stat pronuba iuxta*
Stellantes Nox picta sinus. —————

Catullus quoque ab illa nuptiale Carmen exorditur :

Vesper adest, Iuvenes, consurgite : Vesper Olympo.
Surgere iam tempus, iam pingues relinquere mensas ;
Iam veniet Virgo. —————

Nam maxime exoptatae tenebrae, quae Virginum pudorem, et verecundiam aliquatenus minuerent ; unde Tacitus de infandis Neronis Nuptiis refert : *Cuncta denique spectata, quae etiam in femina Nox operit.*

IV. Fortasse etiam Luna omen perpetuitati nuptiarum facere videbatur, quum illa Aeternitatis symbolum haberetur, ut in *Notis ad haec GEMMAS ASTRIFERAS* saepe ostensum est, potissime vero in *Dissertatione IV.* iam edita

de

de Transvectione Animarum. Quapropter aviculae coniugalis amoris indices Lunulis insistentes, ipsam fidei maritalis perennitatem facile designant, quam nulla unquam perturbatio violaret: nihil enim pulchrius in connubiis habebatur, quam quod perpetuo foedere persisterent. Sic praefatis Infernae Deae Nuptiis eadem Nox Pronuba:

————— *Tangensque cubile,*
Omina perpetuo genitalia foedere sancit:

et Iuno non aliter Nympham spondet Aeolo:

Connubio iungam stabili, propriamque dicabo.

Delecta propterea est ad coronamenta nuptialia potissimum oliva, ob viroris perpetuitatem. Sidonius Carm. XIV.

Prosper connubio dies coruscat,
Quem pacis simul arbor, et iuventae,
Aeternumque virens, oliva signet.

De nuptiarum vero aeternitate exempla illa, fabulosa quidem, sed inlustria, iactabantur de Eurydice, atque Alcesti ex Inferis revocatis, quae pulcherrime, atque aptissime ad propositum hoc enumerat Sidonius in Epithalamio Araneolae.

V. Habebatur praeterea Luna inter connubiorum praefides Deas, ob eam rationem, quam Macrobius Saturnal. Lib. VII. Cap. 16. *Proprium eius munus est distendere rimas corporis, et meatibus viam dare: quod adcelebrando partui salutare est.* Eadem et apud praelaudatum Macrobiū in Somnium Scipionis nuncupatur: *Dux nascentium, mortalium corporum auctrix, et conditrix.* Hinc apud Horatium in Carmine Saeculari:

Tu Lucina dolentibus
Iuno dicta puerperis.

Nec

Nec fortasse alio consilio Lunas falcatas, et quodammodo novas, Scalptor exhibuit: *quod novilunio vis quaedam insit, quae pariendi facultatem adferat*: ut scripsit Porphyrius apud Eusebium de Praepar. Evang. III. Praeterea in conubiis celebrandis maximopere Lunae ratio habebatur; nec enim omnia tempora aequè prospera ad id censebantur. Sic Clytemnestra apud Euripidem in Iphigen. in Aulid. plenilunium in nuptiis expectandum respondet:

Quando Lunae fortunatae venerit circulus.

Vitabant vero vel novam, vel decrefcentem; eo quod eius damnum minime auspicatum censeretur: contra vero plenitudo faustissima. Placuit vero Artifici Gemmario Lunam non integram, sed falcatam exprimere; eo quod non aliter a Sculptoribus caelari consueverit, ne si alterius figurae praeter usum fecissent, symbolum id praecipue in minutissima caelatura ambiguum, atque incertum oculis esset: quod adeo verum est, ut vix in uno Marmore Musei nostri, quod in praemissa Dissertatione *de Animarum Transvectione* publicavimus, Lunam integro orbe exhibitam viderimus.

VI. Ad cetera GAMELIA SYMBOLA adcedit corona Veneri sacra, quae columbis instat: Veneri, inquam, sacra; quippe quia Dea illa in Hymno Homérico nuncupatur:

Pulchram coronam habens Cytherea:

et rursus:

Auream coronam habens pulchra Venus;

quamque Orpheus in alio Hymno indigitat:

Gaudentem coronis; nuptiarum curam habentem.

Corona vero huius nostrae Gemmulae constans ex solido circulo superne leniter repando, et margaritis referto, eadem ipsa est, quam toties, CAPPONI ORNATISSIME, supra caput Veneris conlocatam vidisti in celeberrima illa Pictura apud Bartolum, in qua Veneris, et Adonidis fabula exhibetur. Facile etiam, si quis censuerit esse Veneris cestum, non erit repugnando locus: magis vero de Veneris corona opinio mihi adridet. Haec eadem coronae forma frequentissima est in Etruscorum picturis, in quibus nuptiales caeremoniae expressae cernuntur: neque aliam descripsit Claudianus Mariae Augustae praeparatam:

Et gravibus Spatale baccis diadema ferebat.

Manfit enim haec coronarum forma apud inferioris aevi Principes feminas, ut ex earum nummis saepe videre est. Id vero coronae ornamentum in hoc lapillo incisum non modo ad ipsam Venerem adludit, cui id gestamen communiter tribuebatur; verum etiam ad novas nuptas, quas coronari demonstravimus in Epistola *de Diptycho Quiriniano*, et luculentius dicturi sumus in Notis ad easdem picturas Etruscas: quarum quidem eximiam collectionem (etsi maleferiati aliquot Scriptores carpent, et si lubet, ut solent, deridebunt; Litterariae tamen Reipublicae cultores optimi laeto animo excipient, veluti lucem magnam Antiquariae scientiae adlaturam) alacri tamen studio, atque imperturbato animo praeparamus. Augent hanc nobis fiduciam mores tui honestissimi, mira probitas, et perpetua in studiis colendis ornandisque constantia, et optimae disciplinae ratio, quam ex ipso GORIO tuo hausisti; quae Te Musarum alumnum, et Academiarum omnium tum patriarum, tum exterarum ornamentum reddiderunt.

NI-

N I L V S

A B R A X E V S

D I S S E R T A T I O VI.

IOANNIS BAPT. PASSERI

I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

Insculpt. Jaspidi rubro apud Mercat. Neapolitanum.

NILVS ABRA XEVS

DISSERTATIO VI.

AD VIRVM CLARISSIMVM

EDVARDVM CORSINVM

CL. REG. SCHOLARVM PIARVM

IN ACADEMIA PISANA PHILOSOPHIAE

PROFESSOREM CELEBERRIMVM

Vellem, CORSINI RELIGIOSISSIME, ac SAPIENTISSIME, quoties praeclariora opera typis evulgantur, aliquam in his partem laudis adtribui singulis doctis Viris, quorum virtute aetas nostra maxime fulget, ac decoratur; ut qui mercedem nullam laboribus suis dari sentiunt (fortasse nec quaerunt) quadam veluti Scriptorum omnium conspiratione celebrentur; quo testimonio aliquando comprobetur illos in omnium existimatione floruisse. Haec mihi animo volutanti, quum insignem hanc

GEM-

GEMMARVM ASTRIFERARVM Collectionem Notis adornarem (quod quidem modestiae simul, ac benevolentiae praestantissimi Gorii nostri acceptum fero) inter ceteros, qui mihi nominis fama praesentes fuere, facile Tu ipse protinus occurristi; simul animo constituens, ut aliqua honori tuo pars in hoc Opere tribueretur, cuius humanitas, et venerandi mores lectissimam doctrinam tuam mire condecorant, Tibique in parte aliqua dicatum esset; quae quidem exigua, meritis tuis impar profecto foret, etiamsi Tibi ex integro sifteretur. Aequat tamen vota nostra quaecumque ea sint, quae immortale nomen tuum excipit, ex quo et obsequio nostro fecimus satis, et gloriae eiusdem Operis consulimus.

II. Tractatiunculae huic nostrae de NILO ABRAXEO occasionem obtulit Gemma nuper a nobis contrectata, eaque stilo exscalpta, qui vulgo Basilidianis adtribuitur. Horrens id sculpturae genus nauseam potius, quam ingenium excitat: ex quo nullibi insolentior privata Artificum mens luxuriata est, quam in hisce lapillis; in quibus plerumque nulla lex stetit, nisi obscuritatis adfectatio, quae laxatis ingenio impostorum habenis, in monstrosa inventa fere semper erupit. Nullus proinde ex illis eruditionis proventus expectatur, in quibus stupenda magis quam elucubrandae deprehenduntur. Pauculas tamen ex eisdem Gemmis, quae humaniore cultu caelatae sunt, et in quibus aliqua veteris Mythologiae vestigia observantur, ad honorem huiusce THESAURI GEMMARVM ASTRIFERARVM eveximus.

III. Has inter non omnino adspernanda visa est praesens, quae NILI iacentis imagine ornatur. Notae quaedam circumiectae magicas voces referentes haud ambiguo testimonio

monio evincunt , cui doctrinae illam referamus ; quas inter una vox ΑΒΡΑΖΑΣ , corrupte pro ΑΒΡΑΕΑΣ , nobis perspicua est . At tantam inter hanc vocem , exsculptumque typum , adfinitatem intercedere observavimus , ut ex universo magicorum amuletorum thesauro id sphragisma inter minus insolentia , atque inconsulta reputaverimus . Fuere Viri docti , qui Deum Basilidianorum , barbaro hoc nomine nuncupatum , subtili studio ad omnes fere Deorum formas traxerint ; ex quo saepe saepius idem lemma singulis Deorum imaginibus coniunctum observatur : in quo quidem forte hallucinati sunt , putantes inscriptionem illam cum delineatis imaginibus convenire , cum quibus , ut plurimum , nihil commune habet . In hoc vero sigillo nomen ΑΒΡΑΖΑΣ nec temere , nec oscitanter adiectum est . Adeo enim convenit cum NILI imagine , ut ipsum aenigmatice eius nomen contineat , ut infra videbimus . Hinc factum est , ut huic figurae nomen NILI ΑΒΡΑΧΕΙ tribuerimus .

IV. Insignitur eadem Nili imago consueto copiae cornu frugibus redundante , quo Flumina fere omnia ornantur , ad eorum fertilitatem indicandam . At praecipuo iure Nilus hoc insigni decoratur ; quippe quia uno huius fluminis beneficio tota Aegyptus fecundatur : quod in Panegyrico ad Traianum Augustum notarat Plinius Cap. 30. *Aegyptus proprio semper amne perfusa , nec alio genere aquarum solita pinguescere , quam quas ille devexerat , tantis segetibus induebatur , ut cum feracissimis terris , quasi nunquam cessura certaret* . Hinc *dives* ab Ovidio Amor. Lib. III. Eleg. VI. vers. 39. praedicatur :

Ille fluens dives septena per ostia Nilus :

et

et *fecundum* adpellat Statius Thebaid. 111.

Seu fecunda refert placidi clementia Nili .

Loti flore tanquam praecipuo adtributo caput ornatur: cuius symboli, ut mysticas significationes praetermittamus, quae multae quidem sunt, sed fere inanes, ea praecipua ratio est, quod spontaneo eius virgulti beneficio, nulloque labore parto, veluti oblata a natura fruge, plebs pascitur: tanta vero in Aegypto, atque Africa eius stirpis exuberat copia, ut Syrtium accolae *Lotophagi* dicti sint; quorum, qui communem cibum degustassent, patriam obliviscebantur, ut *Odyssaeae* 1X. scribit Homerus:

*Ex his autem quicumque loti comederent mellitum fructum,
Non amplius renunciare valebant, neque retro redire.*

Cui fabulae adludit Ovidius Tristium Lib. 1V. Eleg. 1. vers. 31.

*Sic nova Dulichio lotos gustata palato,
Illo, quo nocuit, grata sapore fuit.*

Sistrum altera manu adtollit, rauci murmuris symbolum, quo Nilus exundans, et fluminis modum supergressus, subito aequore perfundit terram, quum

*Et patris undosi sonitus expectat hiulca
Aegyptus.* —————

Quapropter *aerisonus* nuncupatur a Statio Thebaidos Lib. 1.

Captus et aerisoni lugentia flumina Nili:

nihilque nisi eiusdem fluminis excessus, recessusque significabant virgae illae in sistro stridulae: unde instrumentum illud inter mysteria in sacris adhibitum est; indeque in bello

bello ominis causa usurpatum ; quapropter Cleopatra apud Virgilium Aeneid. Lib. VIII. vers. 696.

————— *patrio vocat agmina fistro.*

V. Astrum convenientissime Nilo copulatur : illud inquam , cuius vi Nilus exundat . Iuvat heic referre Plinii verba Hist. Nat. Lib. XVIII. Cap. 18. *Nilus ibi coloni vice fungens , evagari incipit , ut diximus , Solstitio , et nova Luna ; ac primo quidem lente , deinde vehementius , quamdiu in Leone Sol est : mox pigrescit , in Virginem transgresso ; atque in Libra residet .* Quapropter eius aqua praeter modum ceterarum aestivo calori tribuitur a Tibullo Lib. I. Eleg. VIII. vers. 22.

Fertilis aestiva Nilus abundet aqua ;

quem imitatus videtur Claudianus Lib. I. in Rub. Carm. vers. 185.

Hinc bibet aestivum septeno gurgite Nilum.

VI. Notas characterum libenter missas facimus , quum luculentissima demonstratione probaverimus nec sensum ullum inde erui posse , nec unquam forte habuisse ; neque enim inde verba ulla in reliquis aliis paene infinitis Gemmis coalescunt , et mugitus magis , quam dictiones referunt . Vna tamen vocula ΑΒΡΑΖΑΣ , heic observatione digna est ; nam , ut praemisimus , aenigmatice nomen *Nili* continet . Nosti , DOCTISSIME CORSINI , nomen illud , quo Basilidis Deus nuncupabatur , ex vi quadam numerica coaluisse ; per quam , singularum litterarum valore subputato , numerus CCCLXV. educebatur , quotos Caelos Mens creatrix Basilidis esse constituerat pro numero dierum ex quibus annus efformatur , quibus eorundem Caelorum singulae potestates praesiderent ; quod etiam ex Divo Augustino ,

gustino, aliisque eiusdem aevi Patribus alibi demonstratum est. Hanc autem doctrinam Magi fere omnes sequuti videntur, qui ad eorum talismata roboranda nomen id libentissime transtulerunt: licet aliquando adeo oscitanter illud usurpasse videantur, ut eius vim, atque significationem ignoraverint: quum, perturbato litterarum ordine, in quo tota virtus abraxea constituta erat, id nomen inscripserint; ut propemodum in hac Gemma observatur, in qua Z pro E facili quidem styli lapsu, sed qui imperitiam Sculptoris redarguit, substituta est. At grande id arcanum ex disciplina Aegyptiorum desumptum videtur, quibus nomen ΝΕΙΛΟΣ eundem numerum conflat; nam N valet 50. E 5. I 10. Λ 30. O 70. Σ 200. quibus numeris simul conlectis emergit summa CCCLXV. Itaque mystica hac ratione inspecta, idem prorsus fuisset *Abraxam* dicere, ac *Nilum*; quum utriusque vocis eadem virtus, atque potestas haberetur, eademque numerorum significatio: ut minime hec miremur, si Nili typo barbarum illud nomen suppositum sit, quod iuxta Magos eandem significationem praeseferebat.

VII. Haec vero potissima ratio est cur hisce Gemmis Abraxeis astrum, quo Sol significatur, tam frequenter coniunctum videatur: quum enim annuo suo cursu totum Abraxei numeri periodum conficiat, tanquam doctrinae indicium, et divinitatis administrum, adesse arcanis sculpturis voluerunt. Pauca haec accipe, exiguum plane, perennis obsequii erga Te mei tesseram, CORSINI CELEBERRIME. A Te quidem speranda sunt maxima, et praestantissima, ingenii et perpetui laboris tui monimenta; quibus tum iam editis, tum mox edendis ingens nomen, in Litterario Orbe, omnique aevo celebrandum, Tibi comparasti.

DI-

D I V I N A T I O
I N G E M M A M
M A G I C A M
D I S S E R T A T I O VII.
IOANNIS BAPT. PASSERI
I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

GEMMA MAGICA

Onychi insculpt. extat. ap. Hieronymum Fr. Zanetti Venetiis

J.V.Sc.

Ex Ectypo Musei Păsserii

D I V I N A T I O
 I N G E M M A M M A G I C A M
 D I S S E R T A T I O VII.
 A D V I R V M C L A R I S S I M V M
 H I E R O N Y M V M Z A N E T T I V M
 A L E X A N D R I F. V E N E T V M
 E I V S D E M C I M E L I I D O M I N V M

VOTIESCVMQVE inter Veterum Monumen-
 ta, quae nobis contemplanda sese offerunt,
 incidimus, in illa nempe ingenii, nescio an
 dixerim portenta, aut tormenta, quae Basi-
 lidianorum officinis vulgo tribuuntur; quae-
 que revera, nec Basilidis scholam redolent, neque alteram
 ullam, quam ex Veterum scriptis perspectam habeamus:
 ut probe nosti, ZANETTI ERVDITISSIME, dicere sole-
 mus, illa neque aptius, neque melius posse explicari,
 quam ingenue profitendo, nec explicationem admittere, nec

me-

mereri. Aenigmata sunt insulsiſſimorum hominum, qui ex infima ſuperſtitionis faece emerſerunt; id unum prae animo habentes, ut populi admirationem ſibi ex arcana ſcientia conciliarent. Nullam hi ſcholam ſequuti, nullam mythologiam; immo nullam ratione rem adtigiffe credendum eſt, ubi plura commenta inſimul confarcinata propoſuerunt: unde, vel ipſo errore repugnante, monſtroſos imaginum nodos, et verborum nihil ſignificantium vortices in lapillis inſculpſerunt, quos non magis ad morbos, quam ad pecuniam a credulis conradendam, et expilandam, legibus etiam Gentilium reclamantibus, venditarunt.

II. Quia tamen Viri docti non omnino Gemmas haſce ſpernendas reputarunt; immo, ordinata ſimul illarum ferie, Eruditorum oculis obiecerunt; morem illorum ſequuti, pauculas adhuc ineditas, quae inter ASTRIFERAS cenſebantur, huic Operi inferendas curavimus; eo conſilio, ut integram Antiquitatis imaginem, etiam in ipſis Veterum nugis, inquireremus. Non enim haec ſtudia noſtra, perſcrutantur ea tantum, quae prudenter Antiqui ſenſerunt; ſed univerſa quoque, quae ipſi ſenſerunt, ſpeculantur. In hac vero claſſe non ultimum locum ſibi vindicat Gemma illa tua hinc inde inſculpta, et ſtellis ornata; cuius imaginem, Te auſpice, ac favente perſcrutandam mihi nuper obiecit commune delictum noſtrum, et ſaeculi ornamentum, ampliffimus Praeſul Gorius: ſimul rogans, ut Commentariolo, quoad res pateretur, elucidarem, Tibique, veluti in gratiarum actionem, quod parergo hoc ipſum Aſtriferum Syntagma iuveris, inſcriberem, ITALICARVM MVSARVM DECVS, ZANETTI ILLVSTRISſIME, ATQVE ORNATISſIME: cuius doctrinam dudum perſpectam habebam, et quam adeo frequenter extollere conſueveram

veram dum religiosissimus Frater tuus Teatinorum Sodalium lumen, eloquio, et pietate clarus, apud nos versaretur.

III. Sed age iam, quae de tuo hoc Cimelio, ut nostra fert opinio, dicenda sunt, proferamus; in quo tamen consuetus nobis stylus linquendus fuit, nullis adhibitis veterum Scriptorum testimoniis, quorum suffragio sententia nostra probaretur. Quos enim adhibebimus ad scientiam explicandam, quae sine scientia est, et quam nulli Veterum nobis tradiderunt? Quapropter, ubi nulla patet certa ad explicationem via, ad divinationem convolandum fuit, ut, auctoritate destituti, rem uni rationi fideremus. Gemmam per partes explicabimus; partium deinde consensum ex omnibus eruere conabimur: sobrietatem nostram in primis sequuti; quum praesertim de hoc Monumentorum genere Dissertationem integram iam elucubraverimus, atque in altero huius Thesauri Volumine praemiserimus.

IV. Gemma haec tua in utroque latere sculpta est; et ne quis locus careret superstitione, limbus etiam inscriptus observatur. Ingenium Scalptoris monetariorum stylum imitatus est, qui in antica certam imaginem exprimebant; in postica vero eiusdem adtributa. Primum Gemmae adspicuum occupat Vir sedens; alterum Hippogryphus a Victoria coronatus. Ille Numen refert; hic vero Numinis potestatem. Totus vero huius Gemmae adparatus ex triplici religione coalescit, Romana, Graeca, atque Aegyptia; unde intelligimus ex neutra disciplina posse illa explicari, quae heic caelata spectantur. Vir sedens, subligaculo praecinctus, cetera nudus, Aegyptiacum exprimit Sacerdotem, non quidem Isiacum; quia, praeter eius Deae morem, capillatus est. Hoc nempe habitu, qui omnium sanctissimus

ha-

habebatur, divinitas exprimi consueverat: neque aliter Deos, quam sub specie sacrificulorum, efformari institutum erat; quod saepissime in Notis ad Lucernas observavimus. Serpente tamen praecingitur, cuius dignitatem tanti fecerunt amuletorum artifices, ut nihil sine illo publicarint; manifeste testati, quo praeceptore profecissent. Plerumque, supernam Mentem, ambitu suo omnia complectentem, sub hoc symbolo exprimebant, illique aliquando orbem caelestium, terrestriumque rerum imaginem includebant; significantes superno illo spiritu concludi omnia, atque verificari. Sed haec quum humanius scirent, humanum modum aliquando praetergressi, atque altiora adpetentes (quae Magorum arrogantia fuit) rebus hisce speciem humanam addiderunt; rerum Naturam sub mortali specie exprimentes, ut in hoc ipso emblemate observamus, quam quidem serpentino cingulo praecinxerunt. Vidi aliquando adsimilem Gemmam, in qua femineum Numen, et ipsum serpentincinctum, mammas manibus exprimebat, cuius lac profluens animalia quaedam exfugebant: quae significatio aliquam cum Dianae Ephesiae mythologia adfinitatem servabat. Numen heic expressum decussato cubo infidet.

V. Nimius equidem essem, si huius figurae adfectiones, arcanasque proportionem ex Philosophis decerptas referrem. Quod unum ad rem facit, rerum constantia, atque stabilitas sub ea imagine significatur. Et revera, si huius classis Gemmae perlustrentur, cubi huiusmodi cruce signati frequentissime invenientur. Vir heic expressus dextera manu circulum crucigerum, Aegyptiacis Simulacris familiarem, sustinet: sinistra manu sceptrum hircinum, maximae dignitatis apud Aegyptios, ob Iovem sub ea pelle servatum. Capite vero Solis astrum gerit, unde fulmen exsurgit, quod

quod quidem gestamen Magi ΙΑΟ suo frequenter tribuerunt. Lufit itaque Artifex arbitrariam imaginem divinitatis figurando, in qua, ad Pantheorum similitudinem, tot Deorum symbola cumulavit. Forte etiam sub ea imagine initiatus aliquis designatur, in cuius felicitatem, praecipuorum Numinum potestates influerent. Ex aenigmaticis notis solam vocem ΚΥΡΙΑΥ, quae est a ΚΥΡΙΟΣ, *Dominus*, intelligimus. Ex ceteris hinc inde obtrufis, multas in Syllabo nostro vocum Magicarum, superius edito, invenies. Latebunt tamen donec Pythoniffa aliqua animam revocet antiqui Scalptoris, cum quo eius linguae scientia decessit.

VI. Alterum latus occupat Hippogryphus, tritissimum Solis symbolum, cui pro area stat alter serpens, supra quem ambulat. Monstruosum istud animal Minervae aegide pectus suum obarmat; qua solarem hominem inclutum, invictumque fore promittit. Inde lacertus cauda suspensus, et mancipatus dependet; quo symbolo significatur, maleficia omnia Naturae humidae Solis fervore concoqui, et superari, et corporum vitia, atque venena depelli. Facile etiam significare potest stellionem, cui portentosam fraudem inesse veteres dictitarunt; in tantum, ut Maiores nostri crimina omnia anonyma hoc uno *stellionatus* nomine significarint. Iocus iste frequentissimus est in eiusdem farinae Gemmis, in quibus aquilae, accipitres, ibices, aliaeque volucres Diis sacrae hosce lacertos unguibus, vel rostro arreptos, conficiunt. Portentosae huic belluae caduceus cervicem exornat; ut quae bellico tegmine pectus protexerat, eloquentiae dotibus mentem exornaret. Itaque qui Gemmam hanc gestaret, non modo fortis, non modo sanus, sed etiam disertus futurus censebatur. Opes

tantum huic viro defuissent : at prudens circulator , Fortunae symbolum , gryphem alterum cum rota stellifera , tergo principis bestiae imposuit , ut adagium illud notissimum verificaretur : *Virtute duce , comite Fortuna* . At nihil sanctius , nihil augustius , cauda maioris hippogryphi , quae in aspidem illum ventrosum , ac rite tutulatum , adfurgit . Eius , ut nosti , tanta apud Aegyptios auctoritas fuit , ut ex eo Deorum capita ornarentur : at e Deorum vertice huius Gemmae Artifex , nunquam prudentior , eum in caudam transtulit , ut ibi pro dignitate consisteret . Putant aliqui plerumque Genii Numen eo monstro significari , qui proinde minaci rictu audax adfurgit , ut dum cetera tam fauste praeceunt , heic ea quae subsequuntur defendat , et ab occultis hostibus in tuto ponat .

VII. Victoria mysticum hunc nexum ferto coronat , ut qui ex tantis Deorum potestatibus coaluerat , victoriae augurium consummaret . Ita Genio populi Romani blanditum est , cui semper id votum stetit , seu interim virtute bellica dimicandum esset , sive periculum eloquentiae , sive corporis virium , sive denique felicitatis , atque fortunae faciendum . At praeter morem hariolum gessi , ZANETTI CLARISSIME . Sint itaque , qui sine invidia agant Antiquarium , et si quid certius habent , quod proferant , in medium adducant . Equidem sculpturam hanc ita interpretatus sum , quemadmodum si illam mihi ordinandam proposuissem , haec significare reputassem . Ceterum circa hoc cimelium tuum id usurpari potest , quod olim de Diptycho Quiriniano dictum est : *Monumentum praeclarissimum , sed obscurissimum ; sententiae de illo multae , ut hominum ingenia ; quorum dissidia nullus unquam idoneus Index discernet* .

VIII.

VIII. Quoniam vero in Gemmae tuae gratiam haruspicinam tentandam censui, excurri diligentissime multiplicia veterum Gemmarum schemata, quae validiore cera excepta, in Museo meo custodiuntur: quorum frequenti adspectu mentem oblectare soleo, et veluti in illarum thesauro versari; hisque, quum mihi fortunae parsimonia maiorem voluptatis suavitatem denegarit, vicariis ectypis substitutis, luculenter compenso. Totam igitur suppellectilem scrutatus sum, si quid forte in ea occurreret, quod Gemmae huic tuae famularetur, eandemque ingenii indolem proderet: et forte fortuna unius Gemmae specimen mihi oblatum est, quod in fronte huiusce Divinationis meae Amicus noster Gorius excudendum curavit. Hominem praefert nudum, altero genu arae insistentem, qui tanquam pro focus dimicet, gladium stringit, et iactat coronam: dixisses Dianae Erycinae Sacerdotem repraesentare, qui quotannis periculo mortis infulam sibi conservabat. Atrox quidem ritus; quem peculiari Dissertatione, cui titulus *de Rege Nemorensi* dilucidatum habes in Volumine III. Musei Etrusci, ubi imaginem huic similem, spectare poteris pag. 130. Mithriaci quoque per haec terculamenta rerum umbratiliū ad coronam perveniebant: quae quidem initia, atque expiationes, Magiae maxime adfines, saepissime usurpatae cernuntur in hisce Gemmis, quas communi vocabulo *Magicas* adpellamus. Aralato pede constat, tenui stipite, rursusque latiore disco: quales propemodum erant, quibus ad ignem conservandum inter sacra ministeria utebantur, plerumque aerea, quae calori resisterent; cuiusmodi candelabra nuncupamus. Vix enim puto ad id officium marmoreas aras adhibitas, quas nunquam ustulatas vidimus: nec earum materia diu calorem pertulisset.

IX. Adstat sacro militi tortuosus serpens, scientiae magicae praecipuum columnen, atque ornamentum: cuius varias significationes luculentius alibi prosecuti sumus. Capite leonino instructus est, illoque radiato, qualis unus ex Decanis effingitur. Ex alio latere aspis ille Aegyptiacus, qui in superiore Gemma posteriora Gryphi defensat, instructus est accipitrinis pennis, per quas divinae mentis agilitatem Veteres significabant. Hos inter custodes miles ille constitutus est, illique prospera omnia repromittunt. Quid ni? Fortunae rota astro insignita humi statuta est; ut praeter honoratissimum apud Inferos locum, quod sibi initiati futurum augurabantur, opes etiam, dum inter mortales agerent, non deessent.

X. Alterum huiusmodi Gemmae adspectum obtinent arcani de more characteres, qui nullum omnino sonum reddunt; unde certo conligimus nihil omnino significasse hanc scripturam, quae nec pronunciari quidem tunc potuit; in cuius indagine ipsa etiam haruspicina magis effrons, ac temeraria acumen retundit; ut ingenue fatendum sit nullo saeculorum beneficio significationem expectari posse, quam nunquam habuerunt.

Ex aere, huius magnitudinis, exstat in Museo Gorio.

NOX

N O X
D I O N Y S I A C A
D I S S E R T A T I O VIII.

IOANNIS BAPT. PASSERI

NOBILIS EVGVBINI

-I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

THE HISTORY OF THE
CITY OF LONDON
FROM THE FOUNDATION
TO THE PRESENT
STATE
BY
JOHN STOW
1618

3. v. sc.

Ex Ectypo Musei Passeriani

NOX DIONYSIACA

DISSERTATIO VIII.

AD VIRVM NOBILISSIMVM ET PRAESTANTISSIMVM

IGNATIVM MARIAM COMVM

PATRICIVM FLORENTINVM

ET NEAPOLITANVM

INTER antiqua Monumenta, quae summo tum studio, tum labore conquiruntur, et inlustrantur aetate hac nostra, Antiquariae scientiae cupidissima; illa profecto maximo in pretio habenda sunt, in quibus disparata symbola, atque ex diversis rerum classibus, una simul copulata observantur. Quae enim disiuncta Eruditorum ingenium mire torquebant, ubi in unum coalescant, magis, magisque doctorum hominum solertiam excitant, ut, qua mente, quoque consilio iuncta ab Antiquis sint, adsequantur.

II. Id mihi nuper observare contigit, IGNATI MARIA COME DOCTISSIME, in pulcherrima Gemma stellifera, in
qua

qua DEAE NOCTIS simulacrum, adstante infra Faunisco, observavi. Vtraque quidem, si disiunctim considerentur, inlustrationem exoptarent; at simul copulata imaginem, quam indagandam peculiari Dissertatione mihi proposui, eamque Tibi, VIR ORNATISSIME, offerendam simul statui, veluti devinctissimae observantiae in Te meae testimonium. Poteramne in insigni hoc Gemmarum Thesauro, in quo Amicorum fere omnium nomina memorantur, eorum praesertim, qui in hisce studiis clarescunt, IGNATIVM MARIAM COMVM, Italicarum Athenarum inlustre ornamentum, divinarumque, ac simul humanarum litterarum consultissimum; mihiq; diuturna benevolentia coniunctissimum, praetermittere, quin aliquam huius Operis partem sibi dicatam reportaret? Sed sculpturam longe artificiosissimam intenta acie per partes percurramus.

III. Vides in ea Noctis imaginem ex alto prolapsam, quae submissa face ad ima descendit. Hanc motus directionem duo praecipue monstrant; palla hinc inde circa pedes fluitans, subiectoque aëre inflata: quod minime eveniret, si ex imo Dea illa in altum tolleretur. Vides peplum praeterea superne inflatum, atque exundans, laciniiis vento luxuriantibus, quod pariter descensum indicat. Quae mihi observanti, Virgilianum illud in mentem rediit, Aeneid. Lib. VI. vers. 639.

Nox ruit, Aenea; nos flendo ducimus horas:

quo eius gravitas, atque pondus significatur. Et Aeneid. Lib. VIII. vers. 369.

Nox ruit, et fuscis tellurem amplectitur alis:

et Aeneid. II. vers. 250.

Vertitur interea caelum, et ruit Oceano Nox.

Facem vero submittit ; quo gestu defectum luminis significat : quod mire expressit Orpheus in eius Hymno :

Quae lucem emittis ad inferna .

Quamquam enim ministerium lucis Diei tantum, non vero Nocti tribuatur ; quum, ut ait Macrobius, nihil aliud Nox sit, quam *umbra terrae*, ex opposita parte Soli : lucem tamen ad inferna demittere dicitur, hoc est Soli se se contraponere, atque interposito terrae spatio occultare. Intra vero spatiosissimi veli circuitum, ex quo ipsa *Circularis*, hoc est in gyrum revoluta, ab eodem Orpheo vocitatur, stellae plures observantur ; ex quo etiam *astris lucens* dicitur in eodem Hymno. Ex his vero ipsum Noctis peplum conspersum dixit idem Poëta in Hymno astrorum :

*Inlustrantia semper Noctis tenebrosum peplum ;
Splendoribus relucetia ;* —————

nam eiusdem Noctis sobolem astra esse tradidit :

Astra caelestia Noctis cara proles nigrae .

IV. Quod vero stellae quaternio numero, nec maiore, minoreve, signatae sint, atque in ipso pepli gyro inclusae, casui referrem, ni prompta occurreret ratio cur totidem esse voluerit scitissimus Artifex : ad significandum nempe totum Noctis spatium in quatuor vigilias divisum, singulis vigiliis ternas horas continentibus, ut liquet ex Censorino de Die Nat. Cap. 23. *Noctem quadripartito dividebant, idque testatur similitudo militaris, ubi dicitur vigilia prima, item secunda, et tertia, et quarta.*

V. Lunam vero in fronte gerit, tanquam peculiare sui ornamentum; unde Nox Lunam tenere dicitur, Aeneid. Lib. III. vers. 587.

Et Lunam in nimbo Nox intempesta tenebat.

Divino enim testimonio Lunam creatam intelligimus, *ut praeesset Nocti*. In hoc vero eiusdem Noctis simulacrum a Dianae, seu Lunae imagine differt; quod ipsa tanquam lucis auctrix, unde modo *Lucifera*, quandoque *Lucina*, saepe quoque *Noctiluca*, nuncupatur, facem adtollit. Hanc vero quum deprimit, ipsam Noctem repraesentare intelligimus, Luna adiecta, veluti praecipuo sui adcessorio.

VI. Nocti maximus honos adtributus olim fuit, ut frequenti Veterum testimonio manifestum est; unde habita illi peculiaria sacrificia, quod ex citato Orphei Hymno demonstratur. Opitulatur Horatii auctoritas Lib. III. Ode 28.

Dicetur merita Nox quoque naenia.

Et Ovidius Fastor. Lib. I. vers. 455.

*Nocte Deae Nocti cristatus ceditur ales;
Quod tepidum vigili provocet ore diem.*

Et Virgilius Lib. VI. vers. 250.

*Aeneas matri Eumenidum, magnaeque Sorori
Ense ferit, sterilemque tibi, Proserpina, vaccam.*

Adtamen inter Deos Inferos habita est, et quae cretum habitaret, ut liquet ex Euripide:

*Verenda, verenda Nox,
Quae das somnia miseris mortalibus;
Ex Erebo veni, cede, cede volucris:*

eique

eique tristissimam existisse progeniem recitat Hesiodus in Theogonia :

*Nox peperit Fatumque malum , Parcamque nigrantem ,
Et Mortem , et Somnum , diversaue Somnia natos ;
Hos peperit nulli Dea Nox coniuncta marito .*

Ex ea quoque *Morum* , *Aerumnam* , *Fraudem* , *Senectutem* , et *Contentionem* prognatas ipse refert . Quapropter , quum eius imago ominosa haberetur , atque funesta , Gemmam hanc inter ferales computarem : quae nempe eo consilio caelatae erant , ut mortuum sequerentur , illiusque reliquias in Sepulcro ornarent .

VII. Hoc vero comprobare videtur Fauni saltantis imago , priori imagini subiecta ; quae postremo , quum ad caeremonias Bacchicas adludat , ad illos potissimum pertinebat , qui Orgiis essent initiati . Quum enim putarent Ethnici expiationes illas summopere conducere ad animarum purgationem ; censuere , resolutis vinculis corporis , ad felicitatem consequendam , ut eorundem mysteriorum symbola cum mortuis conlocarentur . Huic disciplinae tribuendum est , quod tam frequenter ossuaria Bacchanalibus symbolis exornata inveniantur . Vterque vero typus et Noctis , et Bacchici comitis aptissime simul conveniebat , ut in Gemma triste officium caelaretur , quum illa Somni , et Mortis parens haberetur ; Bacchus vero calamitatum infernarum reparator .

VIII. Alia quoque subest ratio , cur uterque typus coniunctus sit ; quod nempe Bacchanalia noctis licentiam quaererent , ex quo Paculla Minia Campana Bacchi Antistita , sacrum id ex diurno , nocturnum fecerat . Inde Senatus consultum latum , quo nocturna haec sacra tolle-

rentur, ut constat ex Livio Lib. xxxix. cuius auctoritatem mirifice inlustravit celebratissima eiusdem Senatusconsulti aerea Tabula olim vestra; quae deinde Caesareo Museo indita inter praeclariora Cimelia connumeratur; et nunc illustri quoque Commentario Matthaei Aegyptii insignis, quem vestra Parthenope immaturo obitu extinctum adhuc cum Musis omnibus luget. Sed pestem illam ea lex compescuit, non adeo sustulit, quin inde etiam, florente Imperio, non pullularit: hinc Bacchus Georg. iv. *Nocturnus* nuncupatur:

Inter sacra Deum, nocturnique Orgia Bacchi.

Et Aeneid. IV. vers. 302.

—— *Vbi audito stimulant trieterica Baccho
Orgia, nocturnusque vocat clamore Cithaeron.*

Hinc a Nocte his sacris aptissima cognomen *Nyctelii* Baccho factum est a ΝΥΚΤΕΛΕΩ, quod significat *in nocte perficere*; pudenda quidem sacra, quae Noctis caecitas teget, et cuius etiam symbolum in hac Gemma sub ipso Noctis velo scitissime caelaretur.

IX. Vnum superest animadvertendum impar utriusque figurae mensura; nam Noctis imago adeo Faunum antecellit, ut quadruplo fere maior videatur: quod tamen opticae rationi in hoc typo minime referendum est; quamquam non dubitem, Etruscos aliquando in picturis imagines illas, quas eminus exprimere voluerunt, oculorum experimentum sequutos, minores effecisse. At dispar ratio in sculpturis, in quibus nulla distantiae disparitas. Haec differentia uni Religioni deberur, ob quam Deos maiore statura constare, quam quae hominibus sit, atque suos

He-

Heroas , voluerunt . Hinc Quirinus maior humana specie post mortem adparuit :

*Pulcher , et humana maior , trabeaque decorus
Romulus in media visus adesse via .*

Sic Creusa post mortem procerior Aeneae adparuit :

*Infelix simulacrum , atque ipsius umbra Creusae
Visa mihi ante oculos , et nota maior imago .*

Apud Tacitum quoque Anal. 11. legimus , Curtio Rufo oblatam speciem muliebrem ultra modum humanum . Sic apud Suetonium in Claudio Cap. 1. *Species barbarae mulieris , humana amplior , Drusum victorem tendere ultra , sermone Latino prohibuit .* Quin et simulacris marmoreis aliquando observamus coniunctos Genios adeo mole impares , ut nullam inter eorum corpora proportionem deprehendamus : quod eo consilio factum est , ut Numinum imagines longe augustiores , atque ampliores exprimerentur ; quod , quum mole non possent , comparatione praestiterunt : quo etiam respexit Homerus , ubi tantum vocis sonum Diis adtribuit , quae decem millibus mortalium aequipolleret . Itaque huius Gemmae Artifex , ut Noctis divinitatem , ac dignitatem in angusto spatio exprimeret , Bacchicum comitem illi adiecit adeo minoris staturae , ut vel primo obtutu illam humana conditione ampliorem esse sentiamus .

X. Quamvis autem Hesiodus , ut adnotavimus , tenebrosos Nocti parentes dederit ; Aristophanes tamen aliiue eam Cupidinis filiam fuisse scripserunt : quam sententiam ita probavit Orpheus in Argonauticis vers. 14.

— *geminum praestantem dicite Amorem
Obscurae Noctis patrem : dixere Phantem
Illum mortales ; quod primum adparuit ille .*

Ei currum tribuit Aratus in Astronomicis vers. 408. ut eam redderet gratiorem, ac reliquis Diis parem :

Nox antiqua suo curru convolvitur aram

Hunc circum : _____

et Libanius, ubi eam matrem prudentiae, ac sapientiae, multarumque curarum, et consiliorum praedicat, ex Sophocle, vocabulo a mente ducto, *Ευφρόνην* adpellavit. Hanc Christus Dominus noster statim ac in mundum venit factus homo sanctificavit Ortu suo felicissimo, et gloriosa Resurrectione; eiusque exemplo primitivi Christi Fideles, ac deinde viri Deo servientes vigiliis, orationibus, hymnis et Sacramentorum communione in sacris Synaxibus Deo sacrarunt, et gratissimam reddiderunt, quod et hodie apud nos servatur. Pro omnibus Prudentium audiamus :

*Nos festis trahimus per pia gaudia
Noctem conciliis, votaue prospera
Certatim vigili congerimus prece;
Exstructoque agimus liba sacrario.*

*Pendent mobilibus lumina funibus,
Quae suffixa micant per laquearia,
Et de languidulis fota natalibus
Lucem perspicuo flamma iacit vitro.*

Vale Musarum nostrarum singulare ornamentum: et nostra haec studia fovere ne desinas.

DE IOVE LVCETIO

DISSERTATIO IX.

IOANNIS BAPT. PASSERI

NOBILIS EVGVBINI

I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

Inscal. Chalced. Mus. Victorii.

Inscal. Achat. ex Am. Vernacc. F. 156.

DE IOVE LVCETIO

DISSERTATIO IX.

AD VIRVM CLARISSIMVM

D. SALVATOREM M. DE BLASIO

MONACHVM CASINENSEM

PHILOSOPH. MATHEM. AC THEOLOG. PROFESSOREM

BIBLIOTHECAE PANORMITANAE MONASTERII

S. MARTINI PRAEFECTVM

EIVSDEMQUE MVSEI CIMELIARCHAM

MERITISSIMVM

VALDE sanctum, iucundum, et suave inter eruditos Viros esse sinceræ amicitiae vinculum, praesertim si virtute auspice, et genialibus studiis suadentibus, feliciter ortum, atque inter eos excitatum sit; nemo dubio procul est, qui aut neget, aut probe non intelligat. Suavissimum profecto, atque iucundissimum mihi plane contigit, BLASI DOCTISSIME, ut tecum amicitiae necessitudine frueret; summa vero voluptate plenum, quum

Vol. III.

Bb

in-

inter nos auspex fuerit amicissimus Gorius , qui mutuis benevolentiae officiis Te mihi , meque Tibi arctissime coniunxit . Tu quidem , ea qua polles doctrina , et eruditione cum sacra , tum profana , non solum probasti , sed et laudibus ornaſti meas ad Etruſcorum Antiquitates , et Linguam inluſtrandam lucubrationes : placuitque mirum in modum ſtudium meum in hoc Goriano Theſauro GEMMARVM ASTRIFERARVM enucleando , atque dilucidando . Ego pariter mira laetitia perfundor , quoties a Te audio ingentem comparatam Naturalium Rerum , ac praefertim peculiarium , totius Siciliae Regni ſupelleſtilem , imo theſaurum ; Teque cum his antiqua Numiſmata , Signa , Gemmas , et picta Vaſcula ſocialſſe , quae ad augendum Gorianum Muſeum Etruſcum ſumma cum humanitate , atque ex his non pauca a Te docte explicata , communicati . Hiſce etiam ſtudiorum deliciis , et amoenitatibus nuper initiati ornaſſimum Alumnus tuum D. Ioachimus de MONROY Mon. Caſ. qui ex Philoſophiae , Phyſicae , ac Geometriae adytis publice ſpecimen , et experimentum nuper exhibuit ; qui etiam exemplo tuo incenſus priſci aevi elegantis mirifice delectatur . Patere igitur , BLASI CLARISSIME , ut ad fovendam initam inter nos tam felicibus auſpiciis mutuae benevolentiae , et amicitiae coniunctionem , pauca haec tuo praeclaro nomine ornem in hoc Aſtrifero Syntagmate , ut me perpetuo tuum eſſe , ac fore tenui hac deliberatione teſtifier ; praefertim quum mecum in Sociorum Columbariorum Florentinorum albo , eodem Gorio curante , ſis deſcriptus , et patriae tuae Academiae ſelectioris , atque exquisitoris eruditionis guſtus ſtudioſiſſimae magnum ſis columeum , atque ornamentum . Quae heic proferuntur Gemmae , ut ita dicam *Auſpicales* , (nam Iovis LVCETII benefica auſpicia ,
ut

ut Veteres credebant , complecti videntur) spectatu plane dignae sunt , peculiaribus etiam emblematis ornatae , quae Mythicam Historiam , ac Scientiam non parum inlustrant ; et quum multa iam in hoc Thesauro observata contineant , hisce paucis benignas aures tuas humanissime praebe.

I. Princeps Gemma , quae in fronte huius Diatribae proposita est , in celeberrimo Museo Victorio Romae exstat ; quam Praeclarissimus eius parens FRANCISCUS VICTORIVS , Sacri Militaris Ordinis D. Stephani Papae , et Martyris Commendatarius Eques , in lucem protulit Cap. XIV. pag. 51. in erudita sua Dissertatione , in qua , veteribus Monumentis adlatis , egregie *Historiam Sanctorum Septem Dormientium* inlustravit. Perlubet eam ipsam , quam dedit , huiusce perelegantis Gemmae descriptionem , heic honoris causa , utpote adcuratissimam , adponere . *Homerus omnes homines , Deosque dormientes finxit , praeter Iovem ; non enim decebat rerum omnium moderatorem dormire . Ipsum Iovem , tamquam Diei , Noctisque rectorem , fortasse ab antiquo artifice expressum fuisse putamus in anulari chalcedonio , in quo idem Iupiter in solio sedens visitur , fulmen et hastam longam tenens ; pedibus innixus scabello , adstante Aquila . A dextris stat Apollo Phoebus , nudus , et radiata coma ; orbem dextera manu , ferulam sinistra gerens , quod est Diei symbolum . A sinistris Diana , scilicet femina velata , sustinens utraque manu velum crispatum , et aura leniter inflatum , elatumque ad modum arcus supra caput ; et in reliqua area superiori , plures stellae comparent : signum , et quasi depicta imago nocturni luminis . Sed plura de his ad Mythologos , et descriptores imaginum Deorum gentium pertinent . Sed de stellis Noctem conlustrantibus , quod observat Lactantius Firmianus de Origine erroris Lib. II. Cap. v. ubi*

agit de cultu veri Dei , in Notis erudite exponit . *De Elementis , et Astris* , ait : *Cur autem excogitaverit illa Deus (nempe Astra) quis non intelligit ? Scilicet , ne Solis lumine decedente nimium caeca Nox tetrus , atque horrentibus tenebris ingravesceret , noceretque viventibus .*

II. Altera Gemma , Achatî Chalcedon . insculpta , nunc primum prodit ex Cimeliis Nobilis Viri , et priscarum elegantiarum Cultoris ornatissimi , Friderici VERNACCIA , qui Cl. Gorio spectandam , et delineandam perhumaniter misit : plane dignam , quae in hoc Sidereo Opere locum haberet , ipsumque locupletaret . Ambae hae Gemmae argumentum fere simile continent ; Iovem nempe Beneficum in Concilio Deorum aliquot sedentem . At , quo magis prae emblematis ipsis aestimandae sunt , eo minus examen patiuntur ; quum omnibus vel leviter in scientia Antiquaria initiatis perspicuae sint .

III. Ne tamen penitus ieiuni pulcherrimas hasce caelaturas transeamus , Artificum mentem perscrutantes , atque exponentes , observabimus in Gemma Victoriana Iovem sedentem superne nudum , inferne velatum ; qualem nobis describit Porphyrius apud Eusebium de Praeparat. Evang. Lib. III. Cap. 3. non dextra fulmen adtollentem , quae sceptrum sustinet , sed sinistra ; ex quo , sepositis Tonantibus , et Fulguratoris officiis , serenum se se , et placidum exhibet . In hunc fere modum expressum Iovem Caelestem observare est in Albana perinsigni marmorea Ara , a Cl. Gorio edita inter Donianas , quae olim in Villa Paoluccia , nunc Merlinia exstat ; in qua praeter Iovis nativitatem , et educationem , ipsum Deorum Concilium , coram Iove in throno sedente , repraesentatur .

IV. Solis imagine , qui flagrum sinistra , orbem vero dex-

dextra adtollit, haud dubium est hoc symbolo monstrari eius potestatem in terrestrem globum, iuxta illud Horatianum:

Phoebe, terrarum potens, et Diana.

Inde etiam a sinistris Iovis conspicua est Dea, peculiari quodam ornamento insignita, peplo nempe stellis circumquaque distincto; ex quo coniicimus non Lunam, sed Deam Noctem referre, quae et ipsa lunaribus cornibus, tanquam praecipuo suo symbolo, frontem ornat: sicut e contra, imagine Solis a dextris Iovis stantis, Dies representatur; quod duplex Iovis sit potestas: nam ipse in primis LVCETIVS, atque DIESPITER, quod lucem et diem adferat, apud Veteres nuncupatur, ut docet Varro de Lingua Latina Lib. IV. *Diespiter dictus, id est Diei Pater*: quod etiam confirmat Macrobius Saturnal. Lib. I. Cap. 15. et Servius in IX. Aeneid. vers. 570. Lucetius, *lingua Osca Iupiter dictus a luce, quam praestare hominibus dicitur: ipse enim est nostra lingua Diespiter.*

V. Nox vero ab ipso non est aliena; nam curis hominum fatigatus, somno quandoque indulgere a Poëtis fingitur: quapropter apud Nonnum Dionysiac. XXXI. ita Somnum adloquitur:

Soli mihi pennas vibra, et immotis in lectis

Maneat Iuppiter immotus, quantum tempus, iubes, Somne.

VI. Altera Gemma Vernacciana Iovem exhibet pariter in throno pulcherrimo sedentem, qui dextra protensa pateram tenet; sinistra vero sceptro innititur, atque ipsum potestatis suae insigne ostentat. Coram Iove adstat Ceres, si mavis etiam Abundantia, quae dextra copiae cornu tenet, sinistra vero aliquid ab Iove petere, sive accipere videtur,

detur : et facile etiam Dea Tellus esse potest, Iovis beneficiis plena . Iuxta Cererem , five Abundantiam , five potius Tellurem Deam fiat Apollo , nempe Sol , toto corpore nudus , radiato capite insignis , flagrum dextra gerens , dextram vero boni ominis gratia adtollens ; qualis etiam in Caesarum Nummis , praesertim Aureliani , occurrit . Praecipuum heic adspicis eidem tributum symbolum , nempe gallum cristatum , qui eius capiti insistit , qui quum lucis in ortu eius sit nuncius , ei perbelle convenit : de quo quum alibi huius symboli rationem prosecuti simus , nunc ea iterum adferre omnino supervacaneum censeo . Galli laudes in Hymno sacro ad Matutinum , ut scis , enumerantur a divino Poëta Prudentio . Soli vero tribuitur , atque Mercurio , quod mirifice eius caloris vim declaret , ut luculenter observat Macrobius Saturnal. Lib. I. Cap. 3. et Solis reditum cantu nuntiet .

VII. Maximum quidem huius perelegantis Gemmae pretium faciunt tres Aquilae Iovem circumstantes , quotas vix in alia scalptura forte videre occurrit ; quod diu meditatatus , non alia ratione multiplicatas fuisse hasce Aquilas conieci , nisi forte ad triplex eiusdem alitis officium circa Iovem explicandum ; quod non aliter significari posse putavit Gemmarius Artifex , quam si Aquilas multiplicaret . Harum prima , quae ad auspicia pertinet , capiti Iovis imposita cernitur ; quae , ut narrat Lactantius Firmianus , *quum Iupiter ex insula Naxo contra Titanas proficisceretur , et sacrificium offerret in littore , ad eum advolavit , et auspiciū fecit . Quin et sacra Gentium Historia illi quoque in capite consedissee refert , et regnum portendisse .* Hinc , quum Aquila inter aves omnium auspicatissima haberetur , ut ex Livio , aliisque Scriptoribus , pluribus in locis constat ,

volatus eius maxime in auguriis observari coepit, ut est apud Callimachum Hymn. 1.

*Sed constituisti et avem omnium praestantissimam,
Nuntiam tuorum auguriorum.* —————

Quod autem victoriae Iovi fecisset augurium Aquila, tum apud Persas, aliasque Gentes, tum etiam apud Etruscos, et Romanos, Legionum evasit insigne auspicatissimum; de quo multa Isidorus Orig. Lib. XVIII. Cap. 3. adeoque ea rite consecrata, et insignia multa religione, ac divinis honoribus culta sunt. Hanc Caesares, et Consules in sceptri eburnei vertice, dum solemnem pompam triumphum agerent, vel procederent, gestare, eaque post obitum dimissa e rogo, apotheosi donari consueverunt.

VIII. Quae vero alis suspensa, et volanti similis media inter ipsum Iovem, et Frugiferam Cererem conlocata est, alteri eius potestati, et officio, truculentiori quidem, quod tonat et fulminat, videtur inservire, et Iovi tela ministrare: hinc apud Claudianum de Bello Gildonico Carm. xv. vers. 467.

————— *fulvusque Tonantis*
Armiger —————

Indulgit genio suo Gemmarius Opifex, qui huic Aquilae in aëre suspensae tribuit arrepta unguibus fulmina: quae in aliis caelaturis quandoque tenet ea Aquila, quae ad Iovis pedes consistit. Quod igitur huic frequentius tribuitur ministerium, alteri ad pedes Iovis stantis tribuit fortasse Artifex, et raptum ab ea Ganymedem spectavit:

————— *quem praepes ab Ida*
Sublimem pedibus rapuit Iovis armiger uncis;

ut

ut ait Virgilius Aeneid. V. vers. 254. quo quidem rapto Iovis amorem sibi Aquila conciliavit, adeout prope eum adsit, iuxta illud Horatianum Lib. IV. Ode 3.

*Qualem ministrum fulminis alitem,
Cui Rex Deorum regnum in aves vagas
Permisit, expertus fidelem
Iupiter in Ganymede flavo.*

Facile etiam duabus Aquilis Scalptor mythicam Historiam expressit, quae docet, Iovem quum vellet regni sui metiri magnitudinem, duas Aquilas ab ortu et occasu dimisisse: quae quum pari celeritate volatum intendissent, sibi invicem occurrerunt in loco, quem incolunt Delphi; quae eleganter exposita est a Pindaro Pyth. Ode IV. quem Claudianus imitatus Carm. XVI. ita cecinit:

*Iupiter, ut perhibent, spatium quum discere vellet
Naturae, regni nescius ipse sui:
Armigeros utrimque duos aequalibus alis
Misit ab Eois, Occiduisque plagis.
Parnassus geminos fertur iunxisse volatus;
Contulit alternas Pythius axis aves.*

In exergo huius Gemmae spectatur Graeca epigrapha. ΔΟΜΕΤΙΟ. quae, ni fallor, anularis Gemmae dominum et possessorem declarat; qui fuit ΔΟΜΙΤΙΟΣ. Stat e loco I. cuius conmutationis complura exstant in Scaligeriano Indice ad Gruterianos lapides exempla. Praetermissum est O; nam scribendum fuerat ΔΟΜΕΤΙΟC; sed et huius scripturae non pauca exempla apud Veteres adnotat Cl. Corfinus in Dissert. II. pag. XXIII. praeclari sui Operis *de Notis Graecorum*, ut videre poteris.

DE

D E G E M M A
T A B E R N A R I A
D I S S E R T A T I O X.
C O N V I V A L I S
I O A N N I S B A P T. P A S S E R I
N O B I L I S E V G V B I N I
I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

D. E. G. M. A.

DISSEMINATED

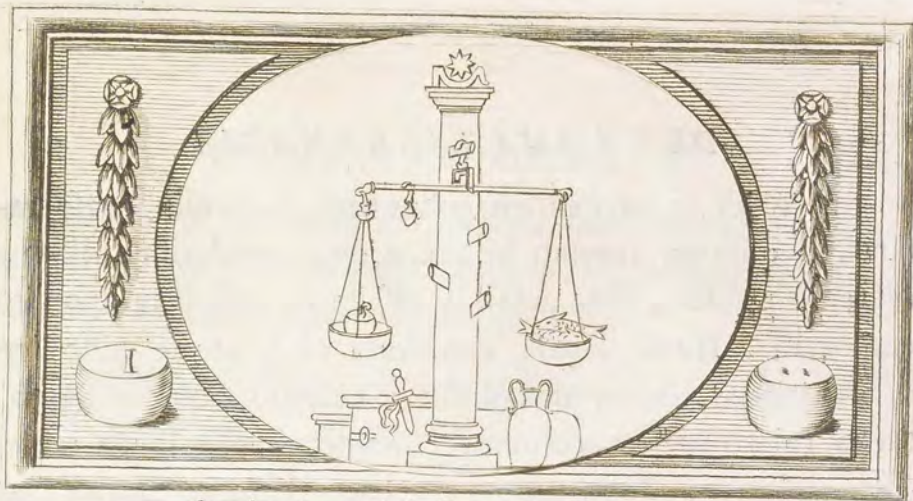
CONVULSION

JOHN H. BART PUBLISHER

NEW YORK

1854

[Faint, illegible text block, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

J. V. Sc.

Ex Sarda a Cl. Jo Bapt. Donis delineata

DE GEMMA

TABERNAM SALARIAM REFERENTE

DISSERTATIO X.

CONVIVALIS

AD AMICVM OPTIMVM ET ORNATISSIMVM

IO. ANDREAM IOANNELLIVM

SANCTAE TVDERTIS ECCLESIAE

PRESBYTERVM

QVVM longo terrarum intervallo divulsis una convenire, ut Amici adsolent, in hisce salutaribus otiis, si quae mihi sunt, denegetur; quod unice datum est, convivali Dissertatiuncula te conveniam: neque enim prae sui argumento aliter eam inscribendam esse duxi. Versatur enim circa veteris Gemmae examen, in qua nihil aliud deprehendo, quam integram salsamentarii tabernam, instrumentis omnibus probe instructam; quod quidem argumentum omnino in hisce sculpturis singulare, ingenium nostrum ad illud inlustrandum excitavit.

I. Vides in ea stantem columnam claviculis exasperatam, e quorum summo bilanx aequis ponderibus librata suspensa pendet; hinc geminis piscibus, inde aequipondio conlocatis. Humi mensa constituta est, atque hinc hydria, inde scrinium obsignatum, cultello pone adligato. Stella fulcro inclusa columnae inminet, ut a longe tabernam designet. Opportune vero haec Gemmae imago, a Clarissimo Gorio, ex autographis Schedis Donianis depromta, mihi oblata est, qua sententiam meam confirmem, nullum fuisse humanae vitae officium, quod antiqui Sculptores in Gemmis non expresserint, ut cuiuscumque instituti homines symbola propriae artis in illis deligerent, et digito inclusa iactarent. At vereor, ne delicatulus quispiam nos haec putida perscrutantes, cum nausea excipiat, tanquam huius studii dignitati, si ad haec vilissima descendamus, detrahatur. At quisquis ille est, qui tam sumptuose de Antiquitatibus sentit, sedeat sine invidia inter unguentarias tabernas, nec nobis vitio vertat, si per urbem totam noctu diuque excurrentes, angulos omnes lustremus, ut non splendidam modo, sed et integram Antiquitatem oculis nostris subiiciamus.

II. Taberna, quam heic paupere cultu ornatam intuemur, ex illis est, quas ultimae plebis homines subito artificio per Fora exstruebant modicis tigillis, angustoque tabulato, ubicumque in porticibus apud columnam spatium vacaret, excitatis. Facillimum id, ac promptum aedificii genus, adeo antiquum fuit, ut tabernae nomen fecerit; eo quod e *tabulis* constaret, ut placet Festo in *Tabernaculum*, et Isidoro Lib. xv. Cap. 2. *Tabernae olim vocabantur aediculae parvae, et simplices in vicis, axibus, et tabulis clausae*. Columnis vero commendabantur, non modo ut firmiter consisterent,

verum etiam ut constanti indicio discernerentur. Quod praecipue de librariorum tabernis ad columnas constitutis adnotat Horatius Satyr. IV. Lib. I.

*Nulla taberna meos habeat, nec pila libellos,
Quae manus insudet vulgi.* —————

Et rursus de Arte Poëtica :

————— *Mediocribus esse Poëtis
Non Dii, non homines, non concessere columnae.*

Adeo vero huiusmodi tabernarum ubique insurgentium, licentia creverat sub Domitiano, ut lege lata illas tolli, ac subverti oportuerit; ut colligitur ex Martialis Epig. LX. Lib. VII.

*Abstulerat totam temerarius institor urbem,
Inque suo nullum limine limen erat.
Iussisti tennes, Germanice, crescere vicos;
Et modo quae fuerat semita, facta via est.
Nulla catenatis pila est praecincta lagenis,
Nec Praetor medio cogitur ire luto.
Stringitur in densa nec caeca novacula turba,
Occupat aut totas nigra popina vias.
Tonfor, canpo, coquus, lanus sua limina servant:
Nunc Roma est, nuper magna taberna fuit.*

Ex ipsis quoque inscriptis Marmoribus non levia argumenta ad propositum nostrum eruuntur, ut ex inscriptione Gruteriana pag. 646. num. 10. ubi memoratur OLEARIVS DE PORTICV PALLANTIANA: immo ex ipsis marmoreis columnis, quae in dies deturpatae cicatricibus eruuntur, eadem corruptela comprobatur; ut saepe miratus sim etiam in
por-

porphyreticas defaevitum ; adeo ut , plebeculae petulantia ubique pergulas hafce configentis indomiti marmoris indolem superaret . Columnae innititur bilanx , quam Scalptor Gemmarius Mechanicae potius , quam Opticae studiosus , adeo ingentem fecit , ut omnem paene Tabernae ambitum occupare videatur . Huic tamen errato gratia referenda est , eo quod fui mole in tantillo lapidis fpatio rem alioqui apud Mechanicos ignotam exprimere diligentius exoptarit .

III. Inftrumenta ad ponderum examen deftinata , uti apud nos , ita apud Antiquos duo fuere , *ftatera* , et *bilanx* . Haec axem habet , feu centrum in medio iugo , feu longurio , quem in aequas partes divifum , ubi aequis ponderibus hinc inde premitur , in aequilibrio conftare neceffe est . Contra in *ftatera* , quae axem habet in extrema parte conftitutum , cuius propterea aequilibrium conftat ex proportionem inter pondus , atque diftantiam intercedente , ut quo magis aequipondium a centro recedit , eo magis gravitet , et maiori refiftentiae refpondeat ; quod etiam declarat Vitruvius Lib. x. Cap. 8. *Cum enim anfa propius caput , unde lancula pendet , ubi , ut centrum , eft conlocata , et aequipondium in alteram partem fcapi per puncta vagando , quo longius , aut etiam ad extremum perducitur paullo , etiam pari pondere ampliffimam penfionem parem perficit per fcapi librationem , et examinationem longius a centro recedentem .*

IV. At bilanx heic expreffa ex eo genere eft , in qua non nifi aequa pondera in altera lancularum conlocata mercium gravitatem diftinguebant . Ipfa vero pondera plerumque ex globulis marmoreis conftabant , aliquando aereis fuperne , ac inferne depreffis , et numero ponderis obfignatis , quorum adfpectum producit Gruterus pag. 221. et Fabrettus Infcription. Cap. VII. pag. 523. et fequentibus .

tibus. At hoc instrumenti genus multis subiacet incommodis, quum praesertim globuli illi marmorei libras tantummodo designarent, nec sine ingenti adparatu minutiorum globulorum, per quos librae partes designarentur, iusta ponderatio fieri poterat: et revera supersunt adhuc ex postremo hoc genere minuta Veterum pondera, quorum duo ex iisdem Schedis Donianis superne inscripta, cum hac Gemma in fronte huius Dissertationis publicamus. Notae vero interdum vel magistratum designant, vel globuli, seu tesserae pondus auctoritate publica comprobatum ostendunt.

V. In hoc vero singulari Monumento, novo quodam artificio adhibitis tantum maioris notae ponderibus, minutioribus vero praetermissis, iusto ponderi consultum est, addito in altero longurii brachio versatili aequipondio, quod produci, ac retrahi per puncta soleret, ut minutias, quas graves globi non dabant, adamussim designaret. Quapropter dicendum est hanc ipsam, quam cernimus trutinam, ex primo, et secundo genere mixtam constare: quod diligentius notandum duximus, ut ex hisce Antiquitatum studiis non inanem voluptatem, sed utilitatis etiam ad mechanicas artes amplificandas non modicum adferri dignoscamus.

VI. Sub columna ingens mensa constituta est, qualem ad artis officia praestanda in omnibus tabernis observamus. Lagna ventrosa tertio mensa procerior ex uno latere adsurgit, in qua liquor aliquis mercimonio piscium respondens, puta oleum, seu liquamen e piscibus confectum, servabatur. Huc referuntur muria, et garum, quarum prima ex maceratis fale thynnis parabatur, ut constat ex eodem Martiale Lib. XIII. num. 103. *Muria.*

An-

*Antipolitani fateor sum filia Thynni,
Essem si scombri non tibi missa forem.*

Liquamen vero e scombris adparatum, garum nuncupabatur, quod inter divitum lauticias, utpote quia carius constabat, censebatur, ut ex Scaligero Lib. II. constat, quorum liquaminum componendorum rationem habes apud Columellam Lib. XII. Cap. 6. Ex altero latere, ut omnibus instrumentis constaret taberna, vides scriniolum teres fera conclusum, in quo pecuniae quaestu partae coniiciebantur. Inde culter dependet, quo salarius in proscindendis piscibus, aliisque falsamentis uteretur.

VII. Maximum vero huius sculpturae pretium facit stella columnae imposita, cuius auctoritate Gemma haec adcedit inter Astriferas: sed asterismus ita fasciola inclusus est, ut cognoscamus ad caelestia lumina minime pertinere; sed ad illa artificialia insignia, quae ex ferro, aut ligno fabrefacta, tabernis praeponerentur, ut una ab altera fecerneretur. Et revera ipsa fasciola, quae stellam claudit, ex altera parte ita columnae infixae est, ut ad instar versatilis cardinis totum stemma ad singulos ventorum motus circumvolueret. Consuevisse Antiquos haec insignia tabernis praefigere constans est Eruditorum opinio, praefertim vero Nardinii Romae veteris Lib. IV. Cap. 6. *Vt ex his venditorum, aut rerum venalium conditio descripta, depictaque melius e longinquo conspici posset.* At non ita obvia sunt veterum Scriptorum testimonia, quorum idoneo suffragio haec vulgaris sententia comprobetur. Neque enim ad rem faciunt illae tabernarum nuncupationes *ad signum Herculis*, *ad signum Victoriae*, et quotquot huiusmodi adduci possent, quae non apothecam, sed locum apothecae in-

inducant, quod insigni aliquo Simulacro publice constituto celebraretur: quemadmodum apud Gruterum, et Muratorium, atque etiam inter Donianas Inscriptiones antiquas, occurrunt nobis:

CAELATOR DE SACRA VIA
SIGILLATOR DE VIA SACRA
GENIARIUS AD AEDEM CASTORIS
LANISTA AD ARAM FVRINARVM
SAGARIUS POST AEDEM CASTORIS
SOLIARIUS AB LVCO SEMELES
VESTIARIUS DE VICO TVSCO

aliaque his similia; neque adhuc in tota veteri Litographia mentio mihi aliqua occurrit Artificis alicuius, adiecto tabernae cognomine ab insignibus desumpto. Hoc certe, caruit taberna illa libraria, quam, quum laudatus Martialis Lib. I. Ep. 3. singillatim describeret, et veluti digito indicare vellet, nihil aliud quam locum significavit:

*Libertum docti Lucensis quaere Secundum
Limina post Pacis, Palladiumque Forum.*

Scio dubitatum an Inscriptio Gruteriana pag. DCCCXII. num. 6. in hunc sensum trahi possit, in qua legitur:

M. OCTAVIVS PRIMIGENIVS
ALIPILVS A TRITONE.

quam penultimam vocem, est, qui ALIPTES interpretetur, perinde ac si Officina, eiusque insigne Triton indicetur. At quia praeter lectionis ambiguitatem ipse Triton simulacrum aliquod inpositum indicare potuit, huic argumento ad propositum comprobandum minime fidendum est.

VIII. Vnicum testimonium ad hunc morem confirmandum suppeditant nobis, obvia tamen, ac frequentia, Figularum aposphragismata, in quibus peculiaris quaedam

dam insignia Officinarum excisa observantur: nempe corona, palma, equus decurrens, Deorum capita, Victoria, atque his similia, quorum exempla permulta exstant apud Fabrettum Inscr. ant. domest. Cap. VII. et Boldettium de antiquis Christianorum Coemeteriis Lib. I. Cap. 17. quae quidem nihil aliud Eruditis important, quam stemmata Officinarum. Multa huiusmodi etiam in Lucernarum ima parte conspiciuntur, quae ab omnibus adhuc praetermissa, a nobis diligentissime adnotata sunt; praesertim in tertio nostrarum domesticarum Libro, qui iam sub praelo in lucem prodire properat. Signa quoque eiusdem indolis in vitreis Vasculis impressa saepe observantur; praesertim in infima eorum parte, ubi ad gratiam operi conciliandam minime conferebant; ut videre est apud Fabrettum Inscr. ant. Domest. Cap. VII. pag. 531. in Museo Romano Tom. II. Tab. x. et Arrigonio in Tabulis Tom. III. Quod vero certo certius probat, haec parerga non oscitanter adiecta fuisse, sed ad operis distinctionem, et ad Artifices indicandos; illud profecto est, quod saepe saepius sine nomine auctoris signata spectantur, praesertim in tegulis, in quibus non hercle ad ornatum, sed ad indicium inprimebantur. Quod ea de causa fieri solebat, quia ea symbola, ceteroquin in urbibus notissima, sine ulla Artificis inscriptione Officinam indicabant. Hoc tamen minime evenire poterat, nisi Officinis ipsis, aut Tabernis, quibus insignia illa omnibus conspicua praefixa essent.

IX. Haec sunt, VIR AMANTISSIME, quae ad rem alioquin obscuram declarandam cumulare datum est. Si tamen contingat sobrietatem hanc meam accusari, gaudebo sane huiusmodi argumentum a me tam parce tentatum, prolixiori eruditione a Te, ceterisque doctis locupletari.

DE

DE GEMMA ENCOLPIA
MONSTROSA
DISSERTATIO XI.

IOANNIS BAPT. PASSERI
NOBILIS EVGVBINI
I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS.

CXCV

GEMMA MAGICA

Helio tr.
CLV. I. B.

in Museo
Passerii

Insculpt. Sardae Musei Victorii

DE GEMMA ENCOLPIA
MONSTROSA
DISSERTATIO XI.

AD NOBILISSIMOS ATQVE EGREGIAE INDOLIS
ADOLESCENTES

HIERONYMVM. PETRVM ANTONIVM
ET ALOYSIVM DE IORDANIS

DOMINICI EQVITIS D. STEPHANI FILIOS
PATRICIOS PISAVRENSES

SI qua Gens inter Pisaurenſes, virtutum ſplen-
dore, et ſummorum Virorum dignitate, ac be-
neficiis in Rempubicam conlatis, Patriam hanc
noſtram ſibi obſtrinxit, et quam propterea ſu-
pra privatum modum ſpectare debeamus; veſtra
profecto eſt, ORNATIſſIMI ADOLESCENTES, quae omni
aevo, et belli, et pacis univerſis ornamentis emicuit: in-
ter quae praeterire non poſſum LVCAM illum, a quo Ius
municipale Piſaurenſium non reformatum modo; ſed et
tra-

traditum est : ut illum iure ac merito Solonem nostrum nuncupemus , et geminos illos nostrae libertatis adsertores PROSPERVM , et IOANNEM FRANCISCVM , in quibus habuit Pisaurum Catones suos , quum libertas post ipsos steterit , nec ipsi post libertatem . Quod vero in genere vestro pluris potissimum etiam facio , illa est bonarum artium promovendarum ingens sollicitudo , quibus confovendis CAMILLVS , et IVLIVS Opera TORQVATI TASSI eorum alumni , ingentem illam Bibliothecam , tanquam peculiare vestrum patrimonium , compararunt ; quorum vestigia secutus consanguineus vester HANNIBAL OLIVERIVS non imparem alteram , et suo , et amicorum commodo cumulavit , in qua potissimum locum obtinerent doctrinae suae monumenta , quae toto iam orbe celebrantur .

II. Quum vero nuper placuerit spectatissimo Parenti vestro insignem antiquam GEMMAM ASTRIFERAM mihi dono offerre , quae insignem hanc GORIANAM COLLECTIONEM ornaret ; ne tanti beneficii in me sui memoria interiret , nec penitus hoc Cimelio Bibliotheca vestra destituta esset , aeri incisum placuit quodammodo vobis restituere , non iam privatim delitescens , sed publici iuris factum , et nunquam interiturum , addito commentariolo , quo involutum eius typum aliqua ex parte explicarem .

III. Constat ex Heliotropio , quam Gemmam Sortilegi , Magi , Malefici , atque id genus homines , in amuletis concinnandis maxime probatam habebant . Pulcherrimis praeterea venis , et quamnitidissimis splendescit , et praeter modum ceterarum eleganter , atque profundius incisa est . Auget praeterea eius pretium ipsa moles ; quippe quae omnium quotquot hactenus ad manus habui , maxima est ; quae etiam sui longitudine duas fere uncias aequat .

Prae-

Praeterea fursum deorsum foramine pervia est , quo loro traiecto e collo suspenſa deferretur ; quae idcirco *Encolpia* a nobis dicta est . De Encolpiis hisce occurret brevi in Gorianis SYMBOLIS pererudita Differtatio doctissimi Francisci Antonii ZACHARIAE Soc. Iesu Presbyteri , amici mei optimi ; qua de re totam hanc spartam ei lubenter ornandam relinquo . Ea in Tom. I. superius edita est Tab. CXCv.

IV. Eius typus idem fere est , qui in ceteris Abraxeis : spectrum triforme nobis refert , loricatum nempe , hominem , serpentinis pedibus horribiliter insistentem : in quo tamen illud singulare observatur , quod quum in ceteris fere omnibus caput monstri gallinaceum sit , in hoc nostro caninum observatur : ut huic sculpturae conveniant verba Tertulliani in Apologetico : *Biforme Numen ; quia et leonino , et canino capite commixtos et a crure serpentes , et a planta , vel pede alites Deos .* Dicerem propterea Anubin referre , nisi ipsa draconum crura ab eo Numine aliena , commentum id inter sphragismata Magorum ablegarent , quibus tanta fuit cum serpentibus amicitia , ut sine illis nihil unquam moliri visi sint . Ceterum Aegyptiis ea forma adeo invisa fuit , ut Typhonem exitiosissimum Numen , et Diis suis adversarium , iisdem serpentibus munitum crediderint : ita enim illum nobis describit Apollodorus Biblioth. Lib. I. *Huic crurum tenuis immensa humanae formae magnitudo erat , ut omnium montium cacuminibus altior esse videretur ; cuius etiam caput saepenumero astra pertingebat . Sed et eiusdem manus altera ad Hesperum usque , et altera ad Orientem pertinebat : ex his centum draconum capita eminebant . In cruribus maximas viperarum spiras ille continebat , quarum volumina ad verticem ipsam usque protendebantur . Hunc vero infensissimo odio proſequiebantur Aegyptii ,*

gyptii, quod praesertim ostendit Plutarchus in Libro de Ifide, et Osiride, et in altero adversus Stoicos. Graeci quoque eam formam a Diis alienam esse reputarunt, ut ad horrorem adversus Titanas conciliandum, illos finxerint serpentipedes. Ovidius Trist. IV. Eleg. 17. vers. 17.

*Sphingaque, et Harpyias, serpentipedesque Gigantas,
Centimanumque Gygen, semibovemque Virum.*

Et v. Fastorum vers. 37.

*Mille manus illis dedit, et pro cruribus angues:
Atque ait, in magnos arma movete Deos.*

V. At ii, qui prophylacticas hasce sculpturas adinverunt, five interim Gnostici fuerint, five Basilidiani, five Ophitae, five potius Sortilegi, seu nebulones, atque circulatores, longe aliis principiis usi sunt; nam illis, quod ceteris impium erat, augustissimum reputantes, totam dignitatem DEORVM AVERRUNCORVM, quos sibi confinxerunt, a serpentibus mutuati sunt; quod non uno in loco ostendit saepe citatus Epiphanius Haeresi 37. et Eusebius Lib. I. de Praepar. Evang. quos alibi retulimus. Credibile tamen est horum lapidum Artifices, ut eos, qui illis uterentur redderent invictos, atque constantes; illisque adversus hostium incursus, et subita infortunia praesentissimum praesidium compararent, terribiles hasce Geniorum formas excogitasse, qui quo magis horribiliores essent, maiorem quoque vim obtinerent. Puto quoque adversus venena, qua pota, qua inflicta, comparata esse, uti de Achate cum figura Serpentarii incisa tradidit concivis vester Camillus Leonardus in *Speculo Lapidum* Lib. III. Cap. 5. vir oppido doctus, nisi quod plus aequo, uti non uno in loco
iam

iam monuimus , credulus , et harum traditionum studiosissimus .

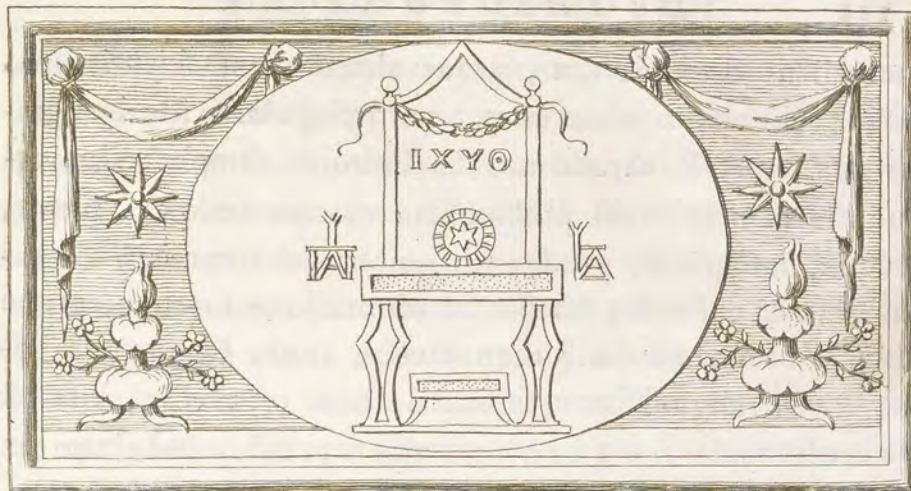
VI. Quod vero saepe innuimus , ubi de hisce signis sermonem egimus , adeo inconstans fuit mens illorum , qui istis scalpendis operam navarunt suam , ut vix unquam alteram invenire datum sit , quae cum altera conveniat ; nam unicuique potestas erat Deos Diis innectere , et illorum ornamenta confundere . Hinc ille Proteus Abraxas , omnium capax potestatum , et divinarum specierum . Hoc vero praecipue in nostro observatur , in quo canino capiti fulmen , et hasta Iovis , et Solis astrum cervici inminens ita insculptum est , ut propemodum hic noster ABRAXAS PANTHEVS dici posset ; nisi forte dubitarem haec symbola ad Planetas referenda esse , quorum peculiares concursus , ut saepe dictum est , in hisce scalpendis observabant .

VII. Quia vero praecipue e caelo petebant fidei suae testimonia , monstrosis hisce , atque insititiis divinitatibus astrologicas ambages admiscebant ; praesertim vero portentosos illos , atque potentissimos triginta sex Decanos , a quibus totum Caeli gyrum possideri praedicabant , decem gradibus unicuique adsignatis ; de quibus multa erudite Salmasius de annis climactericis . Horum dignitatem ita effert Firmicus Lib. I. Cap. 4. Mathes. *Sunt autem infinitae potestates , et licentiae , et quae fata hominum potestatis suae auctoritate designent* . Rursus vero Lib. IV. Cap. 16. ubi singulorum barbara nomina recenset , multa de eorum vi , atque potentia iactat ; quos etiam , ut notat Chifletius in Gemmas Abraxeas Cap. 11. sub prodigiosis , ac semper variis imaginibus figurabant . His igitur haec commenta-
triformium Numinum referenda esse puto : quae quia nulla certa ratione constabant ; quippe , quae non a scientia

aliqua, seu communi hominum usu definita erant, sed a privatorum hominum imaginatione potissimum procedebant.

VIII. Characteres, quibus haec Gemma undique signatur, aequae ac cetera omnia, in obscuro sunt; non enim characteres sunt gentis, sed scientiae, cui tota dignitas erat occultari. Percurri universam Polygraphiam, sed inrito labore: quamquam enim notae aliquae quorundam populorum litteris adsimilentur; adtamen si illorum operarum sensum tentaremus; operam profecto omnem ludere-mus. Quum hae Gemmae circa secundum aerae Christianae saeculum, et fortasse deinceps, sculptae sint, nulla iam in Europa exoticarum scripturarum vestigia remanebant, omnia Latinis, et Graecis tantum obtinentibus. At plebeculam hisce nugis detinebant hi characteres (quos *Magicos* iure ac merito adpellaverimus) eosque in orbem invexerunt, quibus arcana carmina scriptis consignarent; nihil forte significantes, quum revera signa potius, quam characteres esse videantur, et quamdam adfinitatem habeant cum expedito illo, ac, ut ita dixerim, cursivo hieroglyphicorum genere, quo lignea simulacra Aegyptiis cadaveribus praefixa, signata aliquando adparent, quorum unum ex Museo Kircheriano Bonannius publicavit. An ne explicatio haec mea ipso amuleto obscurior est, ADOLESCENTES NOBILISSIMI? Sed fateor ingenuitatis meae esse, ut quae tuto declarari non possunt, et in quibus nulla rerum principia subsunt, unde declaratio expetatur, in suis ipsis tenebris relinquenda esse. Hoc unum tamen boni in hoc studio obtinemus, ut certa ab incertis secernentes, studia nostra reddantur utiliora. Valete in spem Patriae, minime a Maioribus vestris clarissimis degeneres.

ΙΕΡΟΘΡΟΝΟΣ
SIVE
DE THRONO
SACRO
DISSERTATIO XII.
IOANNIS BAPT. PASSERI
NOBILIS EVGVBINI
I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

Inscat Chalcedonio ex Museo Bonarrotio

Ι Ε Ρ Ο Θ Ρ Ο Ν Ο Σ
S I V E
D E T H R O N O S A C R O
D I S S E R T A T I O X I I .
A D P R A E S V L E M A M P L I S S I M V M
I O A N N E M B O T T A R I V M
I N T I M V M P O N T I F I C I I S A C E L L I A S A C R I S
E T V A T I C A N A E B I B L I O T H E C A E P R A E F E C T V M

VDVM animo meo proposueram , BOTTARI
PRAESVL PRAECLARISSIME , aliquo obser-
vantiae in Te meae testimonio , eximiam
hanc GEMMARVM ASTRIFERARVM Syll-
ogen Gorianam ornare , quae grande nomen
tuum omnibus Gemmis pretiosius , ac spectabilius praese-
ferret ; ut dum antiqua aetas iactabunda Scalptorum pe-
ritia superbit , contingat etiam aetatem hanc nostram
summorum Virorum laude decorari . Mihi enim semper
prae-

praezellens doctrina tua , atque altissimarum scientiarum , peritia ob oculos obversatur : mihi singularis illa benignitas tua , qua bonarum artium Cultores complecteris ; atque illa principi Vrbi probatissima morum indoles , pietas , candor , integritas , prudentia , quibus vel summis Viris carus semper existitisti , semper in admiratione fuerunt , atque summa commendatione dignae visae sunt . Opportuna igitur , quae religiosissima sapientiae tuae offerretur , visa est tractantiuncula DE THRONO SACRO ; cuius imaginem ex Museo Bonarrotio depromptam publicarat olim Musarum , ornamentum Gorius , egregius Musei Florentini Explinator Tom. II. Tab. XCIII. num. 3. quamquam ingenti rerum copia distractus , et undique exuberante eruditionis fruge , hanc Gemmam intentatam praetermiserit . Quia vero Christianum symbolum continere mox ipse cognovit , eam ad hanc ipsam *Dactyliothecam* nostram *Christianam* exornandam seligimus ; sed et propter astri insigne e re putavimus facturos , si illam in hac collectione produceremus . Est in hoc perraro monumento specimen aliquod veteris disciplinae , quod et tuae dignitati convenit , et ingenio tuo sublimi , ac perspicacissimo non repugnat ; quod ut commodè a nobis inlustretur , quatuor praecipue consideranda veniunt , Inscriptio , Cathedra , Stella , et Siglae . Pro Lectorum commodo heic in fronte huiusce meae lucubrationis exhibetur eiusdem perrarae Gemmae imago . Age nunc singula brevibus de more observationibus percurramus .

II. Inscriptio perbrevis quidem est , sed multis (quod Tibi veterum primitivae Ecclesiae Monumentorum in Roma subterranea doctissimo Interpreti exploratissimum) referta mysteriis , nempe IXTΘ . Hanc vero rectè , an inverso ordine legere debeamus , profecto non liquet : quae diffi-

difficultas saepe in Gemmarum inscriptionibus nobis occurrit; omnes enim sculpturae, quae alicuius rei obsignandae gratia incisae sunt, contrario ordine in Gemma legi debent; rectum enim sensum nonnisi in eotypa forma, in cuius gratiam caelatae erant, nobis obiiciunt. Contra Gemmae omnes, quae in usum telesmatum, et amuletorum exaratae erant, sicuti nullus earum in obsignando usus habebatur; ita ad formam prototypi legendae sunt: in quo saepe Pictores aberrarunt, qui sine delectu Gemmas ipsas modo ad exemplar prototypi; aliquando etiam eotypi nobis delineata exhibuerunt, et inanibus propterea quaestionibus, ac speculationibus Eruditos defatigarunt. Haec vero difficultas potissimum occurrit in hac Gemma, quae in utrumque usum usurpari poterat: nam et significatione mysteriorum potuit adinstar lypsanorum piae devotionis causa circumferri; simulque tanquam Gemma signatoria in anulis adhiberi. Si illam priori usui referamus, recta in prototypo legenda est; si vero posteriori, obverso ordine, ut in cera impressa legibus Graecae scripturae obtemperet.

III. Animadverti tamen adeo subtili ingenio nostrum id sphragisma sculptum fuisse, ut ex utraque parte si scripturam legas, sensus aptissimus inde educatur. Si a sinistra in dexteram procedamus, vox ΙΧΘ nulla quidem est; nam ex quatuor initialibus litteris coalescit, et singulae invocationem omnium augustissimam continent, nimirum:

ΙΗΣΟΥΣ . ΧΡΙΣΤΟΣ . ΥΙΟΣ . ΘΕΟΥ.

Iesus Christus Filius Dei; eundemque sensum, si ordo etiam pervertatur, aptissime refert: *Dei Filius Christus Iesus*. Hac autem adclamatione, et divino oraculo, nihil opportunius

re-

reperiri poterat ad Fidem Catholicam adferendam, praefer-
tim ex quo Arrianorum erroribus divexata est: per quos
Christus, non Dei Filius, sed Creatura, adferebatur, Apo-
stolo licet reclamante: *Non rapinam arbitratus est se esse
aequalem Deo*. Quae verba mire declaravit D. Augustinus
contra Maximinum Arrianum, scribens: *Non potest is, qui
accepit, ei qui dedit esse inaequalis; quia et hoc accepit, ut
aequalis. Nihil enim Patre minus habet ille, qui dicit,
omnia quae habet Pater, mea sunt.*

IV. Occurrit praeterea, fortasse nec inverisimilis, alte-
ra huius lemmatis significatio; si a dextera in sinistram
legatur. Reddit enim vocem ΘΥΧΙ, quae quidem nihili
est, si vim litterarum expendas; si vero eiusdem sonum,
idem fere auribus reddit ac ΤΥΧΗ, *Fortuna*, quae ad di-
gnitatem Sacri Throni manifestissime adludit; et quidem
haud illa indigitatur Fortuna, quam iuxta Iuvenalem:

Nos facimus, Fortuna, Deam, Caeloque locamus;

sed quam prudentes Christiani ad divinam Providentiam,
qua omnium fata temperantur, retulere, ut innuit La-
ctantius *de falsa sapientia* Lib. III. Video praeterea ali-
quando Christianos ab hoc nomine non abhorruisse, ex
quo scimus simulacrum *Fortunae Urbis* Constantinopoli ex-
stitisse, cuius mentio a nobis facta est in Notis ad anti-
quas Lucernas Lib. I. nihilque ipsis ad eorum sensum haec
vox importabat, quam *Tutelam*, seu *Custodiam*: quam si-
gnificationem si excipiamus, convenientissime de SACRA
SEDE, in qua Antistes sedebant, usurpari poterat: quum
eam dignitatem populus suspiceret, atque veneraretur,
quod ex ea communis custodia, et Dominici Gregis for-
tuna promanaret.

V. At

V. At utraque lectio commode retineri potest, quum exemplis longe perspicuis sciamus consuevisse Christianos vel ad arcanam disciplinam observandam, vel ad Ethnicorum invidiam eludendam, amphibologicis symbolis, et inscriptionibus supellectilem suam ornare; quo consilio saepe saepius Piscem pro Iesu Christi imagine usurparunt, ut notavit doctissimus Boldettius de sacris Coemeteriis Lib. I. Cap. 33. et nuper peculiari Dissertatione adlatis compluribus Christianis Monumentis Vir Eruditissimus D. Anselmus Costadonius luculentius observavit; quae edita est inter Calogeriana scientifica Opuscula Tom. XLI. Quod vero ad propositum nostrum confirmandum mire conducit, est ipsa inscriptio ΙΧΘΥΣ, ab ipsis priscis Christi Fidelibus usurpata: quae quidem obvio sensu ipsum piscem notat; mystice vero, resolutis litteris in totidem initiales, illum eundem sensum reddit, ac inscriptiuncula haec nostra, nempe

ΙΗΣΟΥΣ . ΧΡΙΣΤΟΣ . ΘΕΟΥ . ΥΙΟΣ . ΣΩΤΗΡ.

IESVS CHRISTVS DEI FILIVS SALVATOR.

VI. Quum igitur divina, ac venerabilis haec Inscriptio ad mysteria Christiana pertineat, minime dubitandum est, typum etiam Cathedrae in Gemma expressum ad eundem Christianos esse referendum. Est vero symbolum Ecclesiasticae praeeminentiae: ex quo facile subspicamur, Gemmam hanc ad Episcopalem anulum ornandum deservisse. Nulli vero dubium est a primis usque temporibus sacros Antistites singulari, celsaque sede in Ecclesia fuisse decoratos, qua inter sacra mysteria peragenda uterentur. Hinc inter Constitutiones, quae vulgo Divo Clementi tribuuntur, constitutum legitur: *Episcopum praesidere debere in loco eminenti, ut tanquam vigilantissimus Pastor oves suas*

respiciat. Hinc Divi Petri Cathedra, utique iam tunc sumtuosa, et operoso artificio, atque eburneis parergis exornata, in sacris, ut fert constantissima opinio, adhibita, adhuc conspicitur, atque omnium Fidelium cultu impensissime in Vaticana Basilica colitur. Supereſt adhuc quoque Piſis marmorea, quae D. Stephani Papae et Martyris ſanguine conſecrata eſt Cathedra: cui non diſſimiles Romae, et in aede D. Marci, Clementis, et Caeciliae adhuc obſervantur. Alteram ex his tu ipſe, PRAESVL SAPIENTISSIME, nuper latentem detexiſti in Basilica Sanctae Mariae Tranſtiberim, quam etiam eruditis obſervationibus inluſtraſti Tom. II. Sac. Coemeterial. Sculpturarum, et Picturarum pag. 68. et 69. qua etiam Diatribam hanc in fine ornatam, a Gorio noſtro rogatus, humaniſſime voluiſti. Fortaſſe et antiquiores ſunt Sedes, quae in ſacris Cryptis ruditer ex topho excavatae, paupere quidem cultu, atque eius temporis calamitatibus reſpondente; ſed perenni veteris diſciplinæ teſtimonio efformatae, occurrunt. Has inter eam memorare licet, quam anno MDCCXVII. apud Maſſam Tudertium, in Crypta obſervavi. Eſt in ea Sacelli ſpecimen, ſuperſtite adhuc altari, exſciſis hinc inde ſediſlibus, quae inter eminet paris artificio elatior thronus vivo lapide exſciſus. Marmoream quoque Sedem ſimpliſſimi, ſed utique antiqui operis, ad fores antiquiſſimae Eccleſiae relictam vidi dudum in agro Foroleſempronienſi, dum eius Urbis gererem praefecturam. Memoranda quoque eſt Pontificalis Sedes plane magnifica, atque operoſiſſima, quae Ravennae in Basilica principe adhuc ſervatur, parergis ſacris eburneis circumquaque ornata; quamvis ex his aliqua fato quodam tranſlata alio fuerint; cuius, ut probe noſti, ectypa duo e gypſo, ex archetypis ducta, ſervat

Gorius noster in suo Museo. Horum alterum exhibet Beatam Virginem Mariam, Bethleem cum Sponso suo Iosepho, ut ibi profiteretur, proficiscentem, asello vectam, utero valde tumido praegnantem; non vero *in Aegyptum fugientem, abscondito sub veste sua puero Iesu*, ut perperam, et inepte quidam edito nuper Florentiae opusculo scripsit, qui etiam sacra haec parerga, et ornamenta *Diptycha* adpellavit, et Sedi *Exarcharum* adsignavit, quum Sedis Archiepiscoporum Ravennatum propria fuerint: alterum vero abs Te editum, atque eruditis observationibus inlustratum est in Vol. II. praelaudati tui egregii Operis pag. xv. in quo Iesus Christus in Canae Galileae nuptiis aquam in vinum convertens exhibetur; quae quidem Archiepiscopalis Cathedra, a Clarissimo P. Abbate Bacchinio in Adpendice ad Pontificale Agnelli Ravennatis primum in lucem edita, mox repetita in Volumine II. Muratoriano Scriptor. Rer. Ital. pag. 215. hisce emblematis destituta adhuc cernitur, quae filuit editor ille supra memoratus.

VII. Sed Cathedras omnes ad Ecclesiam Dei tuendam, et inlustrandam antecellit marmorea Sedes Hippolythaea, e Martyrum Cryptis effossa, prope Ecclesiam Sancti Laurentii extra muros, in Agro Verano, quae in Vaticanam Bibliothecam, cuius Praefecturam geris, BOTTARI DOCTISSIME, inlata est, ubi hodie conspicitur: in qua explicanda (nam Cycli Paschalis sanctiones continet) insignium Chronologorum ingenia editis Voluminibus summa cum laude defudarunt; inter quos eminet Praeful celeberrimus Franciscus Blanchinius, qui eiusdem Sedis imaginem una cum S. Hippolytho in ea sedente, utroque etiam litterato latere aereis Tabulis inciso, exhibuit in Tomo II. Anastasii Bibliothecarii Sect. xv. ubi de Sancto

Victore Papa pag. 159. et 160. et partes eius singulas explicavit in Dissertatione de Cyclo S. Hippolythi, edita in Libro de Kalendario, et Cyclo Caesaris. Cum hoc insigni documento, tum exemplo quoque nostrae Christianae Gemmae habemus Episcopales Cathedras litteratas, quae nimirum inscriptis litteris Fideles erudiebant, atque in Fide Catholicae Ecclesiae solidabant. In caelesti Beati Petri confessione *Tu es Christus Filius Dei vivi* (quam etiam exprimit haec ipsa eximia Gemma) fundata est Ecclesia Dei, ipsâque eius Sedes primatum obtinuit: *O in nuncupatione novi nominis felix Ecclesiae fundamentum, dignaque aedificatione illius petra, quae infernas leges, et Tartari portas, et omnia mortis claustra dissolveret!* ut ait S. Hilarius in Matth. Cap. XVI.

VIII. Sed ad huius Gemmae symbolum inlustrandum, quae facile Constantini Magni antiquitatem non excedit, testimonia sufficiant quarti Ecclesiae saeculi, quibus abunde comprobatur Episcopaliū Sedium usus. Haec inter memorare iuvat D. Augustini auctoritatem Lib. XIX. de Civitate Dei Cap. 19. *Quid aliud interpretatur Episcopus nisi superinspector, maxime quum solio in Ecclesia editiore resideat, et ita cunctos respiciat, ut cunctorum oculi in ipsum respiciant.* Et ad Albinum: *Dicebam ego quibus poteram, qui nos in absidem honoratiores, et graviores exscenderant.* Et Epist. 203. ad Max. *Transit honor huius saeculi, transit ambitio. In futuro Christi iudicio, nec Absidiae gravatae, nec Cathedrae velatae.*

IX. Multis vero nominibus Episcopalem Sedem nuncupatam invenio. Nam aliquando *Absis*, ut constat ex D. Augustino superius laudato, nuncupata est a loco, in quo illa in Basilicis locabatur; nam proprie *ΑΨΙΣ* arcum

notat ; praecipue qui in pontibus ex una in alteram pilam inclinatur . Inde ob similitudinem adsinuatas illas concamerationes , quae post altaria , atque ad illorum latera disposita sunt , dictio illa translata fuit . Ex quo tamen in ipsis spatiis Episcoporum Sedes conlocari coeperunt , a loco Absides dictae : quae etiam quia gradibus extolli consueverunt , *gradatae* dictae sunt . Quia vero Absides istae in hemicyclum curvabantur , et superne conchis ornatae erant , quarum exempla in Picturis Coemeterialibus saepe observamus : hinc adpellatio *concharum* ad haec spatia translata est , ut constat ex D. Paulino Epist. 12. ad Sever. *Quum duabus dextra, laevaue conchulis intra spatiosum sui ambitum absis sinuata laxetur . Tribuna* quoque aliquando adpellatur ; sed eo nomine locus Sedis ad instar Tribunalis constitutae potius , quam ipsum Tribunal , notatur . *Cathedra* dicta a ΚΑΤΟΣ *Sedes* , et ΕΔΡΑ *Sponda* , ac si dixeris *spondatam* Sedem . Hoc nomine Sedes ipsa materialis , in qua olim Apostolorum Princeps praesedit , et ipsa dignitas significatur . Hinc Ennodius in Apologet. memorat : *Nutricem Pontificii Cathedram* , pro suprema Sede Apostolica . *Faldistorium* barbara vox est , denotatque humilem Episcopi Sedem , qua utitur ubi ob maioris potestatis reverentiam fastigiata Sede prohibetur ; nam barbara dictio *falda* locum humilem denotat . Hinc faldae montium pro infimis earum partibus usurpantur . *Sellam* quoque adpellarunt Veteres , quod ad instar curulis facta esset . Hinc idem Ennodius loco citato : *Ecce nunc ad gestatoriam Sellam Apostolicae confessionis uia mittunt limina candidatos .* *Sedes* vero satis noto vocabulo communiter vocitatur in Pontificali , ac Ritualibus Episcoporum : quemadmodum et *Thronus* ; unde vox hybrida *intronizzare* , quam frequenter Scriptores Ecclesiastici adhibuerunt . X.

X. Inter huius nostri THRONI parerga encarpus observatur, quamquam usitatore ornamento velis ornari foret. Huiusmodi exemplum habetur in marmoreo fragmento apud Aringhium Lib. VI. Cap. 48. pag. 666. Romae subterraneae, quod inventum est in veteri Beatorum Martyrum Marcellini, et Petri Coemeterio, iuxta viam Lavicanam. Hinc D. Pacianus Epist. II. ad Symphor. *Sedem linteatam* memorat: et D. Augustinus dicta Epist. 203. *Cathedram velatam*. At haec quidem parerga, a Gentilium ornamentis ad sacras res translata sunt; nam ut externa mittam, in fictili Lipsanoteca e Coemeterio Calisti ad me nuper delata, huiusmodi encarpi observantur. In perraro quoque Pauli secundi nummo, in quo sacrum Consistorium expressum est, quem ego Clarissimo Viro Sebastiano Paulio dono dedi, Pontificia Sedes huiusmodi ferto superne exornatur. Suppedaneum quoque, sive scabellum heic conspiciendum se se offert: etenim, quia fedile altius ab humo adtollebatur, ne pedibus pendulis standum esset, scamnus ille subponi consueverat: quod ad commoditatem simul, et dignitatem referebatur, de quo videndus Chimentellius.

XI. Discus in hac media Sede conlocatus, et insigni astro ornatus, patenam facile denotat, praecipue iuxta Graecorum ritum, qui reposita in ipsa patena Sacra Eucharistia stellulam auream cruce insignitam superponunt, ne velum, quo patenam involvunt, Corpus Christi contingat. Nos Latini huic officio pyxidem substituimus, quam non stellula, sed operculo, ipsoque crucigero, claudimus, et conopeo veli loco contegimus. Multiplex vero huius stellae significatio est, atque a divinis Scripturis expetita; nam et Christi revelationem, ope stellae Magis factam, indicat,

et

et ipsum Christum, qui Sol iustitiae, et Lux mundi nuncupatur, indigitat. Eidem quoque symbolo convenientissime aptatur superposita inscriptio, quam *Iesum Christum Dei Filium* significare indicavimus. In hac quidem coniectura nos confirmat antiqua formula, qua Paterae quaedam sacrae initiari solebant, ut apud praelaudatum Sebastianum Paulium de Patena argentea Foro Corneliensi §. VII. in qua *Iesus Christus Filius Dei* invocabatur: *Accipiet Chrisma, et discum signabit, dicens: Benedictus Iesus Christus Filius Dei, et Spiritus Sanctus*: eique formulae fortasse adludunt siglae, quas supra memoravimus. Conlocatur vero in Episcopali Sede ipsum Christi symbolum, ad indicandum eius numine Ecclesiam regi, cuius vicaria potestate Pastores nostri funguntur. Quapropter a D. Petro in Epist. prima idem Christus adpellatur Episcopus, et Pastor: *Eratis enim sicut oves errantes; sed conversi estis nunc ad Pastorem, et Episcopum animarum vestrarum*. Ad hanc sententiam fortasse respexit, qui Christi hieroglyphicum in hac ipsa Sede Pontificali conlocavit.

XII. Siglae ad utrumque THRONI latus scriptae, nunc nobis expendendae sunt, omnium certe difficillimae; quarum utraque ex tribus elementis compacta ita est ΠΑΥ, quamquam in secunda prior littera inversa Ξ quodammodo litteram C exprimat, iuxta consuetum Scalptorum errorem, qui plerumque litteras curvas per lineas rectas efformabant. Multa de illis dicenda forent, si hariolandi otium suppetere; nam ΤΗΑΡ *vigilantiam*, et *veram visionem* significat: ΤΗΑΡΕΙΣ *substantiam*, et *vitam*: ΤΗΑΡΝΟΣ *gregem agnorum*, et mille his similia, quae convenientissime officio pastoralis aptarentur; et, ut mea fert opinio, nullum monitum, nullumque documentum in hisce notis, ac lem-

lemmatibus continetur ; sed nomen illius , in cuius gratiam Gemma scalpata est , ut ΠΑΥΛΟΣ . ΠΑΥΛΙΝΟΣ , atque alia huiuscemodi , in quorum indagine opera omnino luditur . Ceterum quum Gemma haec Christiana dubio procul sit , atque a vulgaribus hucusque observatis magnopere recedat , diligentiore studio inlustrari postulare ; digna profecto , quae eruditorum hominum , Tuoque imprimis stylo , BOTTARI PRAESVL PRAESTANTISSIME , magis magisque expoliatur .

DE GEMMIS ASTRIFERIS

VETERVM CHRISTIANORVM

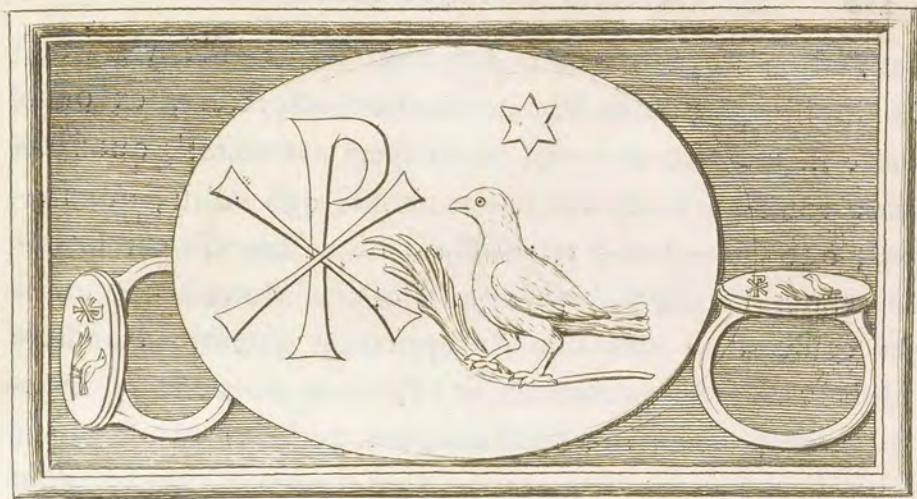
DISSERTATIO XIII.

IOANNIS BAPT. PASSERI

NOBILIS EUGVBINI

I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

DE GEMMIS ASTRIERIS
VETERVM CHRISTIANORVM
DISEPTATIO VIII.
ADAM DE BAPT. FABRI
HOLMIAE MDCLXXII
J. C. DE FICAT. PRAEFATIO

J. V. sc.

DE GEMMIS ASTRIFERIS

VETERVM CHRISTIANORVM

DISSERTATIO XIII.

AD VIRVM CLARISSIMVM

HANNIBALEM DE ABBATIBVS

OLIVERIVM

PATRICIVM PISAVRENSEM

NUPER quum Aedium tuarum, quas magnificissime exscitas, Vestibulum admirabundus contemplerer, antiquis Marmoribus, qua sculptis, qua scriptis, undequaque refertum, ac loricatum; nil aliud, nec aliter mihi visum est in ipso domus fastigio fore inscribendum, quam MVSIS. ET. HANNIBALI. Quis enim, quum limen subeat, non revereatur integram Antiquitatis maiestatem, et quodammodo eius numen undique circumfufum; ut iam non.

Gg 2

Ve-

Vestibulum magis , quam Adytum subire sibi videatur ? Est in illo perpetuus Patriae nostrae adspectus , ex omni aetate in unum coalescens , et in spem aeternitatis quodammodo consistens ; ubi videre datum est , quo vultu , qua lingua , quo charactere a remotissimis usque saeculis per singulas aetates ea usa sit : cuius pretiosiora Monumenta undique collecta in tuo illo Antiquitatum sacrario consistere voluisti ; ut paene incertum sit , Patriam ne nostram ingenio magis , quam illa illustras , an potius magnificentia , quam haec servas , demerearis . Quapropter visum est mihi omnino haec studia Tibi fieri debere vestigalia , ut minime a nobis aliquid in lucem proferatur , quod aliqua saltem sui parte Tuo nomine non decoretur . Hoc igitur consilio ex hac GEMMARVM ASTRIFERARVM serie sinitur Tibi pars illa , quae de GEMMIS ASTRIFERIS CHRISTIANORVM est : in qua id mihi proposui , ut ex opere alioqui profano quantulacunque haec portio Religioni tribueretur ; quemadmodum Antiquis in usu fuit , ut ex mensa Diis darent ΜΙΚΡΟΝ ΚΡΕΑΣ ; eademque Tibi constituta , et nomine tuo praesignata , VIR NOBILISIME , in lucem prodiret .

II. GEMMAS Christianorum ASTRIFERAS binas tantum ad hoc usque tempus observavi ; unam nempe , quam ultimo loco Collectionis nostrae in Tabula CC. primi Voluminis publicavimus , in qua sacro Monogrammati stellula praefixa est : alteram vero , quam nuper publicavit doctissimus e Praedicatorum Ordine Mamachius in secundo suo Antiquitatum Christianarum Libro pag. 187. in qua insuper columba expressa est palmae insidens , asterismo desuper signato ; quae quia grande ornamentum huic Collectioni nostrae adlatura erat , huic tractationi praefixa est . Ma-
xime

xime vero referret indagare, qua aetate Cimelia ista caelata sint; in quibus venerandi Nominis symbolum per compendiaras notas expressum est: ut eiusdem symboli antiquitas, et significatio a Novatoribus adeo vexata, posset magis magisque comprobari. Sed quum aetatis indicia in hisce anulis nulla deprehendantur, ereptum nobis hoc beneficium dolemus. Quod tamen utilitatis ex illis capere possumus, circa duo praecipue versatur, anulorum nempe usum apud primaevos Christianos, et symbolorum explicationem.

III. Anulos in usu fuisse apud Fideles, iam inde ab Apostolorum aetate clarissime demonstratur auctoritate B. Iacobi in Epistola Catholica Cap. II. *Fratres mei, nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Iesu Christi gloriae. Etenim si introierit in conventum vestrum vir aureum anulum habens in veste candida; introierit autem et pauper in sordido habitu, et intendatis in eum, qui indutus est veste praeclara Nonne facti estis indices cogitationum iniquarum?* Hos vero Christianorum anulos trifariam commodè dividemus. In pronubos, signatorios, atque hierarchicos; quorum usus multiplici Patrum testimonio comprobatur.

IV. Priorum igitur frequens mentio apud illos occurrit, praesertim apud Tertullianum in Apologet. Cap. VI. *Circa feminas vero illa Veterum instituta ceciderunt, quae modestiae, quae societati patrocinabantur; quum aurum nulla norat praeter unico digito, quem Sponsus oppignorasset, pronubo anulo. Quem rursus ab omni superstitionis nota vindicat, et Christianis feminis concedit in Libro de Idolol. Cap. XVI. Officio vero privatarum, et communium solemnitatum eas mundas esse opinor per semetipsas; quia neque vestitus viri-*
lis,

lis, neque anulus, aut coniunctio maritalis de alicuius Idoli honore descendit. Multa insuper anuli pronubi mentio est apud Clementem Alexandrinum Paedag. Lib. 111. Cap. 2. ubi praecipue Ethnicorum improbens superstitiosa ornamenta, haec praescribit: Neque Idolorum sunt imprimendae facies, quibus vel solum adtendere prohibitum est; sed nec ensis, nec arcus iis, qui pacem prosequuntur, nec pocula iis, qui sunt moderati, et temperantes.

V. Signatorii anuli a Christianis usitati meminit idem egregius Doctor loco citato: neque alia de causa feminis, quum nuberent, concessum tradidit, nisi ut ipso ad res domesticas signandas uterentur, quo curae familiari praepositas se esse cognoscerent: *Tribuit etiam feminis anulum aureum, non hercle ad ornatum; sed ad signandum ea, quae domi custodienda sunt, propter curam domesticam, quae illis incumbit. Si enim omnes a Paedagogo recte instituti essemus, supervacua essent signacula omnibus, ex aequo bonis servis, dominisque. Quapropter sancitum est in Lege Si quae sunt ff. famil. hercisc. -- Non licere uxori, mortuo viro, eius anulo signare, si se in aliam familiam transtulerit. Viris quoque Christianis signatorium anulum ibidem Clemens Alexandrinus adtribuit, et una simul quomodo gestandus sit insinuat: Sed neque est a Viris anulus in articulo deferendus (hoc enim est muliebre) sed in parvo digito, atque adeo in extrema eius parte; ita enim erit manus maxime ad operandum expedita; neque facile excidet sigillum, quod maiori articuli ligamento custoditur.*

VI. Horum vero anulorum Christianorum exemplaria non pauca in Dactyliothebis adhuc adservantur cum inscriptionibus in pala, seu signatoria lamella incis; quandoque cum sacro Christi Monogrammate, decussatis palmulis,

lau-

laureolis , et lemmatibus , quae indubitanter Christianam
redolent sanctitatem , quorum specimen subiicio :

VIVAS IN DEO
ZEZES IN CHRISTO
SALV. DOMI. NOST. AVVG. LVC.
VIVAS IN DEO . F.
ZHCEC.

Sub qua postrema voce , quae a Graecis pro fausta pre-
catione VIVAS usurpata est , Christifideles , vel ob signifi-
cationis analogiam , vel similitudinem soni , ipsum IESVM
symbolice denotarunt , ut notavit Aringhius ad pag. 265.
Romae Subterraneae . Quemadmodum per piscem , qui Grae-
cis ΙΧΘΥΣ est , ob quamdam consonantiam vocis , quasi
compendiarie IESVM CHRISTVM adumbrarunt : quapropter
idem Clemens Alexandrinus infra adducendus , inter signa
anulis insculpenda , piscem numeravit ; forte ad Christum
e Iordanis lavacro emergentem adludens , atque ita Fideles
suos praefigurans : de quibus haec Tertullianus de Bapti-
smo Cap. 1. *Nos pisciculi secundum Iesum Christum nostrum
in aqua nascimur , nec aliter , quam in aqua manendo , salvi
sumus .* Inter hos vero signatorios anulos Christianorum ,
potissimum locum sibi vindicat ille , quem protulit Fabret-
tus Inscription. Cap. VII. num. XLVIII. pag. 536. in
cuius propatulo titulo Daniel inter leones expressus est ,
cum epigraphe , ut videre est in fine huius Dissertationis ,
cuius illum ipsum coronidem esse voluimus : qui quia So-
lis , et Lunae asterismis insignitus est , a Syntagmate hoc
nostro vel minimum abhorret .

VII. Inter praecipua vero Christianorum anulorum
signa CRVX censebatur , ut colligimus ex Eusebio Demon-
strat.

frat. Evangel. Lib. vi. Cap. 25. Denique post omnia haec quis inspiciens, omnes quicumque in Christi fidem venerunt, salutari Signo pro anuli nota utentes, non merito obstupescat, si audiat, tanto ante ipsum Dominum dixisse: „ Et venient, „ et videbunt gloriam meam, et relinquam in eis Signum. Crucem subsequuntur symbola alia, quae et prae laudatus Clemens Alexandrinus loco citato enunciat: *Sint vobis signacula, Columba, Piscis, vel Navis, quae celeri cursu a vento fertur; vel Lyra musica, qua usus est Polycrates, vel Ancora, quam insculpebat Seleucus: et si sit Piscans aliquis, meminerit Apostoli, et puerorum, qui ex aqua extrahuntur.* Quibus verbis mirifice explicantur Picturae quaedam Coemeteriales, in quibus Piscatores saepissime exhibentur, et Orpheus citharam pulsans, animalibus undequaque adcurrentibus. Miratur tamen, nec immerito, in Notis ad veteres Gemmas Pignorius heic praetermitti ab Eusebio inter cetera signa salutiferam Crucem, et Christi Domini Monogramma, quum haec ceteroquin obvia sint in anulis Coemeterialibus. Sed facilis est huius difficultatis solutio, si tempora distinguamus. Ego quidem vel nullus dubito etiam aetate Eusebii, qui sub Severo, et Antonino Principibus floruit, sacrum Christi Monogramma a Fidelibus iam adinventum, sanctissime intra Ecclesiae septa adhibitum, et Fidelium corporibus, qui in pace Christi obissent, praesertim vero Martyribus, fuisse adsignatum; sed ea aetate nondum adeo evulgatum existisse puto, ut propalam circumferretur: cuius indicio non modo qui illud gestarent, proderentur; verum, et ceteri Fideles, et tota Ecclesia vexarentur. Quapropter instituerunt Christiani, ut per symbola quaedam analogia Fidelium oculis Christus obiceretur, quae simul et fallerent Infideles, et credentium pietatem excitarent,

cu-

cuiusmodi sunt , quae modo ex Clemente recitavimus , quibus similia non pauca ex Christianorum Monumentis conlecta referemus in Libro *de Lucernis Christianorum* . At ubi post Constantinum sacrum *Chresimon* triumphali honore exceptum est , et militaribus labaris , et galeis Principum addi coepit ; tunc passim in anulis insculptum est , et publice ostentatum , ut ex Eusebio eorum temporum Scriptore supra demonstravimus .

VIII. Anulos hierarchicos omni aevo cognovit Ecclesia , quae ut mysticum coniugium inter ipsam , et Antistites suos denotaret , sive in signum auctoritatis , seu mavis custodiae sacrarum Rerum , et Sacramentorum , quae Episcopis consignantur , tanquam tutoribus , ac dispensatoribus , anulum , peculiari ritu benedictum , ipsis gestandum praescripsit ; ut observare est non uno in loco in Caerimoniali Episcoporum . Hunc quidem in manus dexteræ indice , qui *silentiarius* adpellatur , gestare deberent ; ita enim significare voluerunt antiquae Sanctiones secretum ab ipsis servandum esse , et divina altiora mysteria minime propalanda ; ne qui magis curiosi , quam pii sunt , inutilibus quaestionibus , unde haereses exortae sunt , Ecclesiam perturbent : ut colligitur ex Durando de Ritibus Ecclesiae Lib. xi. Cap. 9. Dum vero Episcopus Pontificales solennes caeremonias exercet , anulum a silentiario digito in anularem ex vetere instituto transferre debet , ut probat idem Durandus loco citato . Quia vero anulos hosce , ut praemisimus , benedictos , a Fidelibus deosculari solitum est ; usus apud Veteres inolevit , ut mole insignes conficerentur , et pompae sacrae magis apti , quam usui familiari , ut ita magis conspicui essent : cuiusmodi in Ecclesiae Vrbevetanae Hierotheca adservatos vidi : quibus similes

unus, alterve in tuo, CLARISSIME OLIVERI, et alii non pauci in Eruditorum Museis ostenduntur, plerumque e sacris Coemeteriis extracti, qui quaternas uncias aliquando excedunt; quos quidem ab ingenti mole non in alium usum conflatos putaverim, quam quod in signum Hierarchicae dignitatis a sacris Antistitibus inter sacra gestarentur.

IX. Sed iam insculpta signa in adlato a nobis sacro anulo percurramus. Sacrum Christi Monogramma ex X, et P initialibus eiusdem sacri Nominis, si Graece scribatur, compactum est. Cur vero ex Graeca potius, quam Latina lingua coaluerit, disquirunt Eruditi. Sed ex hoc uno indicio eius antiquitas in Ecclesiaprehenditur. Quum enim illa primum in Oriente constiterit, ubi Graeca lingua potissimum frequentabatur; inductum est, ut per Graeca elementa venerandum hoc Symbolum conscriberetur; unde exceptum Ecclesia Latina religiose custodivit; sed placuit aliquando Fidelibus illud nonnihil immutare, ut ex Christianis Musei nostri Inscriptionibus, et Lucernis liquido constat; nam aliquando litterae P lineam transversam addiderunt, ut puram Crucem redderent in hanc formam . Quandoque etiam litteram P inversam descripserunt ad huius exemplar , quod mysterio non caret, ut in Notis ad easdem Lucernas aliquando manifestabimus. Sed ipsa quoque littera X, hasta nempe recta, et alia transversa non obscure reddunt ipsam Crucem, licet oblique dispositam: cui venerabili signo placuit aliquando alteram litteram X superponere; ex quo nexus coaluit litterae P. X. in hanc ipsam formam , ut in antiquo Coemeteriali Marmore apud nos custodito observatur: quam
for-

formam ita ingeniose descripsit S. Paulinus Nolanus Episcopus in Natali XI. de S. Felice vers. 608.

*Ante tamen , quia res haec postulat , ipsius instar
Enarrabo Crucis , qualem et pictura biformem
Pingere consuevit , baculo vel stante bicornem ;
Vel per quinque tribus dispansam cornua virgis .*

Haec vero quinque , et tria cornua , hoc est octo radii , non aliter conflantur , quam si salutiferae Cruci ipsa X , nomen CHRISTI referens , adiciatur .

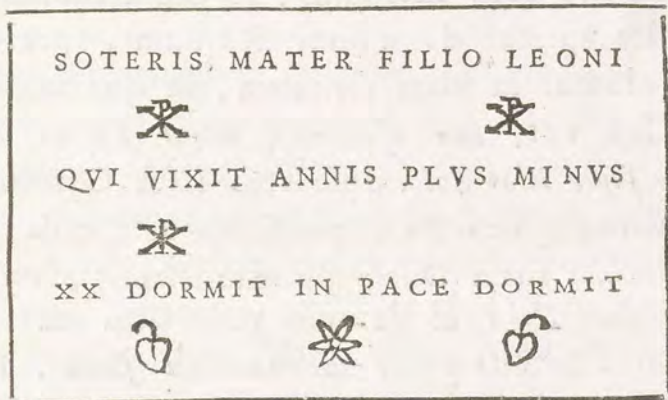
X. Sed industria Fidelium aliquando hanc litteram X non ex lineis , sed ex duabus decussatis palmis composuit , ut elementum simul conflaret , et Martyrum symbolum exhiberet , ad imitationem illorum , qui a B. Ioanne in Apocalypsi describuntur : *Stantes ante thronum , et in conspectu Agni amicti stolis albis , et palmae in manibus eorum* . Vnde allegoria haec adeo in Ecclesia obtinuit , ut quum Acta Martyrum describerentur , haec formula adhiberi so-leret : *pervenisse ad palmarum martyrii* : quemadmodum enim iis , qui legitime certassent , palmae praemium tribuebatur ; ita par erat , ut Fidelibus , qui Fidei agonem consummassent , idem ornamentum largiretur : quapropter Divus Gregorius in Ezechielem ita locutus est : *Quid per palmas , nisi praemia victoriae designantur ? ipsae quoque dari vincentibus so-
lent ; unde de his quoque , qui in certamine martyrii anti-
quum hostem vicerunt , et iam victores in patria gaudebant ,
scriptum est : Et palmae in manibus eorum* .

XI. Corona sacro Monogrammati saepe saepius circumposita cernitur in iisdem Marmoribus , et Lucernis , qua indicatur , Christum ipsum Regem Martyrum , atque Antesignanum , mortem a Fidelibus suis pro suo nomine

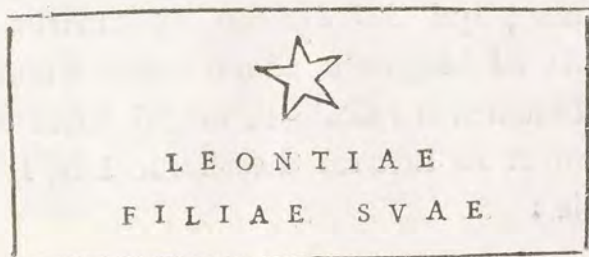
constanter fubeundam, primum omnium superasse, ac devicisse. Hoc vero coronae ornamentum eidem Monogrammati communius adtributum est; ex quo Christiani Principes militaribus signis illud praefixerunt, ut praesertim victoriae omen portenderet. Huius vero exemplar nitidissimum adservamus in Lucerna, in qua labarum repraesentatur a militibus custoditum, in cuius vertice *Chresimon* laureae inclusum conspicitur, addito lemmate EN ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ. IN HOC VINCE: quam Lucernam ex Museo meo delineatam vulgavit, et multis laudibus extulit Vir de Ecclesiastica Antiquitate adprime meritis, Dominicus Georgius in eruditissima Dissertatione DE MONOGRAMMATE CHRISTI, ubi ad illam inlustrandam, luculentissimum Eusebii locum ex eius Historiae Lib. I. Cap. 23. exscripsit, ita loquentis: *Quum iam, inquit, Sol ad medium Caelum ascendisset, die in pomeridianum tempus paululum inclinante, dixit, se signum Crucis, ex lucis splendore figuratum in ipso Caelo, Soli imminens, manifeste oculis adspexisse, inque eo inscriptionem consignatam, quae haec verba completebatur: EN ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ. IN HOC VINCE.* In eius vero Crucis memoriam instituit Constantinus, ut sacrum Monogramma, tanquam Romanae militiae potissimum signum in labaro esset; quod ita enarrat Cap. XXXI. *Hastile oblongum erat, erectumque auro undique obductum fuit; quod cornu habuit transversum, ad formam Crucis constructum: supra in fastigio eius Salvatoris nota inscripta, duobus solum expressa elementis, idest duobus primis litteris Graecis nominis Christi. Erat P in medio litterae X curiose, et subtiliter inserta, quae totum Christi Nomen perspicue significarunt.* Ex his tamen facile liquet coronam in Christianorum Monumentis non semper Martyrium praenotare, ex quo ad victoriam prae-

praefigurandam divino Nomini coniuncta est; quum propterea in eorum Monumentis sepulcralibus, in quibus obvia est, nobis occurrit, professionem potius militarem, quam genus mortis significet, nisi alia signa concurrant, quae pro indubitato Martyrii indicio recepta sint; ut communiter tradiderunt, qui arduum hoc argumentum diligenti labore pertractarunt.

XII. Quod adhuc viderim, Ecclesiasticae Antiquitatis Inlustratores nondum stellam inter Christianorum hieroglyphica recensuerunt; quanquam multiplex ratio suadeat, ut inter illa numeretur; nam aliquando occurrit in Christianorum Epithaphiis, ut in hoc apud Fabretum Cap. VIII. num. 43.

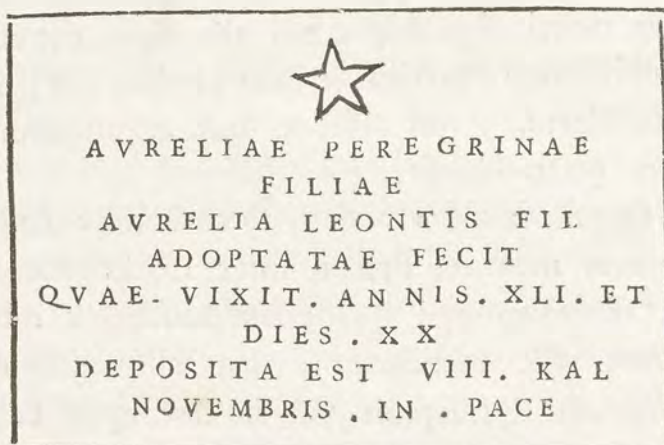

et apud Muratorium pag. MCMI.

rur-

rurfus in Marmore Gruteriano pag. ML. num. 6. et accuratius ex Schedis Donianis :

Stella vero, five Solis asterismus, in Christianorum Sepulchris mirifice aptatur dormitioni Fidelium, per quam translati creduntur in illam civitatem, in qua iuxta Apocalypsim Cap. VII. *non esurient, neque sitient amplius, neque cadet super illos Sol*. Ipse vero Iesus Christus aptissime sub hieroglyphico Solis praefiguratur; quia quum primum gloriam suam Discipulis manifestavit, *resplenduit facies eius sicut Sol*: et de ipso vaticinatus est David, quum cecinit: *In Sole posuit tabernaculum suum*. In multis quoque aliis divinae Scripturae locis sub hac speciosa allegoria nobis exhibetur, ex cuius beata visione *etiam Iusti fulgebunt sicut Sol*, ut ait Matthaeus, gloriam capitis sui participantes, qui *Sol iustitiae* nuncupatur. Forte etiam stella ista ad Magorum adorat ionem adludit, quae in plurimis Monumentis insculpta, insigni fidere exornatur; quemadmodum et ab Iuvenco describitur Lib. I. de Evangelica Historia :

Ecce,

*Ecce , die medio , stellam praecurrere cernunt
Sulcantem flammis auras , quae in culmine summo
Restitit , et Pueri lustrata habitacula monstrat .*

XIII. Quae supra de Christianorum signaculis dicta sunt , columbam inter hieroglyphica Christianorum indubitanter adcentent : immo inter illa facile obtinet principatum ; nam Sancti Spiritus simulacrum , et imago habita est , ex quo ille sub Columbae specie descendit in Iordanem . Praeterea proponitur a Iesu Christo tanquam exemplar religiosae simplicitatis , ait enim : *Estote prudentes sicut Serpentes , et simplices sicut Columbae* . Matthaei 10. 16. Hinc inolevit apud Christianos , ut animae Fidelium solutae corpore sub specie columbarum figurarentur . Insigne , ut cetera omittam , huius instituti testimonium eruitur ex anaglypho ingentis marmorei Sarcophagi , qui Collectioni Marmorum Pifaurensium praefixus est , in quo Matrona orantis specie cum nata insculpta est : hinc inde vero columellis instant gemini Genioli , qui utriusque animam sub specie Columbae efformatam inter ulnas amplexantur . Iamdiu alteram partem huius Operis , ORNATISSIME HANNIBAL , litterarius orbis effusis votis exposulat ; omnium vero maxime Patria nostra , quae ingens gloriae incrementum adhuc experta , hoc amplius expectat , ut non modo veterum divitiarum supra ceteras opulentissima videatur , verum et ingeniorum , a quibus eae inlustrentur .

XIV. Quum igitur Columbae Fidelium imagines haberentur , usu receptum est , ut Apostoli , et tota quoque Ecclesia sub eadem imagine figuraretur . Itaque quum urgentibus Tyrannorum persecutionibus in antris delitesceret , illud frequenter usurpatum est ex Canticis Canticorum : *Columba*

mea

mea in foraminibus petrae, in caverna macerie. Hoc vèro manifestissime indicant palmae, quas Columbae vel unguibus praehensant, ut in hac Gemma; vel rostro continent, ut in mei Marmoris Coemeterialis fragmento, quod est inter Marmora Pifaurensia 162. Solebant praeterea Fideles Sacram Eucharistiam in Columbis quibusdam argenteis, seu aureis super Altaria pendentibus conservare, ut ex Baronio constat ad annum LVII. num. 152. Qui mos in aliquibus Galliae Ecclesiis adhuc obtinet, ut refert Macrius in voce *Ciborium*.

XV. In Titulis vero sepulcralibus, in quibus Columba frequentissime occurrit, aliquando symbolum *pacis* importat, in qua Fideles obierunt, ducta significatione a Genesios Cap. VIII. ubi Columba ex arca demissa iterum rediit *portans ramum olivae virentibus foliis in ore suo*: ex quo Noë sensit pacem terrarum orbi a Deo elargitam. Non obscure praeterea sub hoc signo ipsa animarum resurrectio indicatur; nam inclusa olim in arca, et veluti consépulta ad novam deinde, et laetiolem vitam edueta est, quam illa rediens hominibus nunciavit. Quum propterea tam multiplex causa subesset, cur Columba Christianis conveniret, mirandum non est, adeo frequenter ab illis fuisse usurpatam in Ciboriis, in Lucernis, in Picturis, in Crucibus, in Cathedris Episcopalibus, praecipue vero in Titulis sepulcralibus, ut paene videatur ipsos Christianos id unum ornamentum ceteris omnibus praetulisse.

XVI. Dum haec excuderentur, peropportune Gorius noster aereum Sigillum veterum Christianorum, et quidem ASTRIFERVM, Museo suo adiecit, Florentiae inventum ab eruditissimo Dominico Maria Mannio, quod ipsi cum alio Cimelio, quod optabat, conmutavit. Figuram praefert
fo-

soleae , vel crepida: finistri pedis : cuius in postica parte
anulus ex aere erat , ut praeferri , et adtrectari posset , qui
fractus ad nos pervenit .

In eo sculptae sunt duae Columbae ex adverso stantes ,
earumque in medio vitis palmes cum uvis . Inminent dor-
so earundem Columbarum sidera hinc inde disposita ; quae
dubio procul immortalitatem , et caelestem Iustorum pa-
triam designant . Nam uvae cum botro , quia in unum
ex multis acinis confluunt , Fidelium unitatem ex Divo
Augustino designant , et divinorum Sacramentorum dispen-
sationem , et communionem , mutuamque charitatem : quo
symbolo in sacris sepulcralibus Monumentis , et in Coe-
meterialibus Picturis nil frequentius : in quibus et doliola
vino plena sculpta , ac picta cernuntur , de quibus plura
Cl. Boldettius Lib. I. Cap. xxxiii. pag. 164. et Celeber-
imus Praeful Bottarius . Idem Boldettius Lib. II. Cap. xiv.
pag. 506. et 507. adfert tria ex aere Sigilla Christiano-
rum , quorum ex his alterum pedis soleam ; alterum to-
tum pedem exprimit cum epigraphæ ; sed sacris hisce sym-
bolis carent : quare huic Goriano Sigillo in pretio ha-
bendo et raritas adcredit , et mysteriorum , quae refert ,
peculiaris nota , ac designatio . Pede vero , quum supelle-
ctilem Antiqui signarent , rerum cum mobilium , tum im-
mobiliū possessio declarabatur ex Lege , ut idem Boldet-
tius ibidem observat , ad quem Lectorem mittimus .

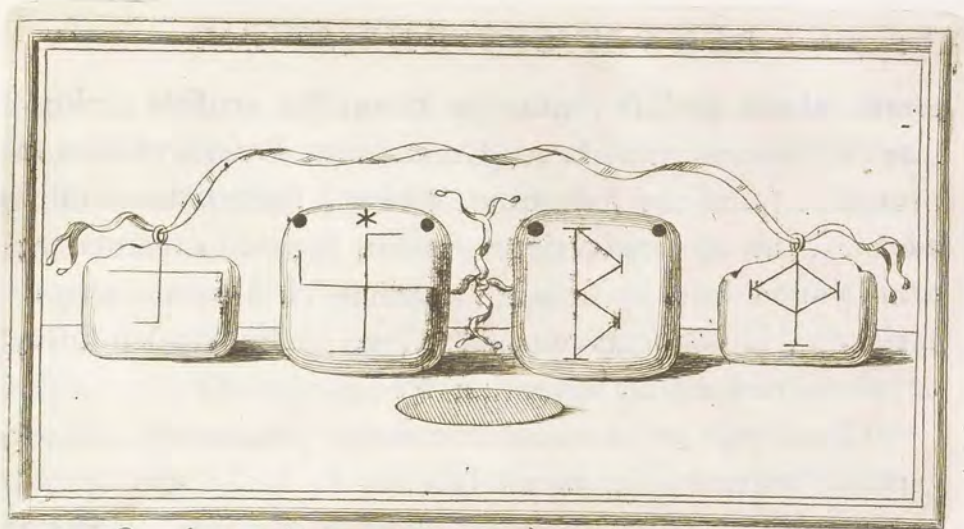
XVII. Habes, VIR DOCTISSIME, quae Christianorum anulis, eorumque symbolis notanda mihi occurrunt. Optandum fane foret, ut veterum Fidelium Gemmae, quae in Eruditorum Museis, praesertim Romae, vel servantur, vel delitescunt, sedulo studio conquisitae in unum veluti corpus coalescerent, ad quod facili negotio recurrerent sacrarum Antiquitatum studiosi ad Ecclesiasticam Historiam confirmandam, atque exornandam; nam, ut bene nosti, haec sphragismata, quo minus artificio, et nitore commendantur, eo magis significatione iuvant, et ipsa simplicitate delectant. Te interim publico Patriae, et Litterarum bono valere cupio, ut maioribus semper ingenii tui monumentis cum editis, tum edendis aetas nostra ornetur.

DE SORTIBVS
CHRISTIANORVM
DISSERTATIO XIV.
IOANNIS BAPT. PASSERI
NOBILIS EVGVBINI
I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

DE SOUTHERN
CHRISTIANITY
D. 1822
LONDON
PUBLISHED BY
H. C. & W. H. LONDON

Ex Sarda huius magnitudinis utraquae tessera

DE SORTIBVS
CHRISTIANORVM
DISSERTATIO XIV.
AD VIRVM CLARISSIMVM
FRANCISCVM VICTORIVM
SAC. MILIT. ORD. D. STEPHANI PP. ET M.
EQVITEM COMMENDATARIVM
SPLENDIDISSIMVM

LVSTRATIS iam paene omnium Gazis, evolutif-
que veterum Gemmarum Thesauris, ut quot-
quot ASTRIFERAE essent ad hunc adparatum
amplificandum convenirent; ac interim festi-
nante fervido prelo, ut quantocius Collectio
haec optatam lucem nancisceretur; ecce, quod saepe no-
bis accidit, veterum lapillorum Mercator ad nos divertit,
qui Romam primum, dein Neapolim se concessurum di-
stitabat. Ingens apud illum sculptarum Gemmarum copia
cera-

ceratis thecis inclusa, quarum nonnullae artificio, plurimae eruditione praestabant. Omnes vero Proceri cuidam se promississe sponse facta quum diceret, spem omnem mihi ademit, ut aliquas cariores pretio mecum conmutaret; nam (quod hisce sycophantis solemne est) omnia magni faciendo, imperitiores quaerebat, vel nobis opulentiores, ut uberiores ex his quaestum sibi compararet.

Quod vero in ea collectione magis probaveram, fuere geminae tesserae, seu mavis tabellae ex Sarda exscalptae, pares quidem; nisi quod altera superne corrupta, mediam fere sui partem amiserat. Earum forma fere quadrata erat, retusis tamen leniter angulis, geminisque superficiibus mediocriter turgescens. Vtraque in antica Crucem praeferebat, ea plane forma in veterum Christianorum Monumentis usitatissima, quae ex quatuor *gammadiis*, totidem Crucis latera componentibus constat; quae forma maxime probata est, quod salutiferi Signi imaginem infidelibus occultaret; Fidelibus vero supernae Trinitatis venerationem ingereret: qua littera Γ , quae Graecis ternarium notat, continetur. Hinc factum est, ut in Coemeterialium Picturarum vestibis ornamenta, et limbi ex hisce gammadiis constantes saepe inveniantur, de quibus erudite differit Macrius. Cruci stella praefixa erat alteri integriori; cuius significationem in Christianorum Gemmis non uno in loco indicavimus.

Obversa tesserarum pars singulis litteris signata erat, hoc est B, et Φ , sed ab imperita, ut videbatur, manu exaratis; quippe ex rectis lineis constabant: quod Artificum inscitiae retulimus, ubi de Magicis Gemmis mentionem fecimus, qui trepidante manu stylum circumducere ad lineas curvas exprimendas ignorabant. Rursus
al-

altera ex hisce tabellis, seu mavis tesseris, superne geminis foraminibus pervia erat, per quae trajecto filo vel solitaria suspendi posset, vel una cum reliqua serie, si quid valet coniectura mea, conligari. Qui unicam vidisset, putasset fortasse in usum sacri amuleti confectam esse, ut ad pectus suspensa circumferretur; quod stella Christi symbolum, et Crux salutaris suggerebat: occulta interim, manente posterioris elementi potestate, per quod vel nomen Artificis, vel eius, qui Gemmam scalpendam curaverat, vel alicuius Martyris nomen, cui se se ille devovisset, vel aliqua divinarum Scripturarum sententia indicari facile poterat; vel quidquid demum magis ingenio libuisset: vix enim est, quod de unica litterula certi proferri possit. Harum tesserarum schemata, utraque facie expressa, in fronte huiusce Dissertationis Eruditorum oculis spectanda proposuimus.

Quum vero non unicam esse animadvertissem, sed comparem habere, et, quod supra est, littera in altera variaret; in mentem subiit tabellas hasce integro olim numero litteras Graecas aequasse, ideoque perforatas fuisse, ut traducto filo una simul adservarentur in usum, in quem scalptae fuissent. Quis interim usus ille fuerit, nemo facile adfirmaverit. Quia vero in obscuris hisce rebus latissimus coniecturae campus patet; haud inverisimile putavi, tesseras istas ad usum *Sortium* trahendarum fuisse, concinnatas, idque ab ipsis Christianis factum: quod eo facilius mihi persuasum est, ex quo sciebam quaedam sortium genera ex tesseris litteratis constitisse. Ne enim, quoties inter duos pluresve fortiendum foret, nomina chartulis, seu membranis inscriberent, quae forma fraudibus patet; et ne calculis, aut laterculis idem officium laboriose

riose committeretur ; obvia satis erat forma fortiendi operae constantium , atque perennium tesserarum , e quibus illae commiscendae seligerentur , in quibus singulorum nominum initiales litterae expressae essent .

At difficultatem excitabat ipsa lapillorum materia , atque artificium operosum ; quod facile demonstrabat tabellas hasce non in unam , vel alteram opportunitatem repentinam fuisse exsculptas ; quin immo , quod insigni aliquo in loco , ubi omnibus usui essent , servarentur . Quis enim privatus hanc seriem Gemmarum comparasset , Christianus praesertim , ut sortitionibus deservirent , quarum non adeo obvius usus foret ? Praeterea nec in publico loco , minusque in sacro suppellectilem hanc servari potuisse dubitabam , publico omnium commodo expositam ; quemadmodum pondera in ponderario , aut in tabernis prostabant . Haec tamen tanti momenti apud me non sunt quominus a coniectura recedam , quoad usque probabilior occurrat ; nam et saepe in Ecclesiis habitus est recursus ad fortes , immo earum aliquae non nisi sortito Praefules eligebant . Quapropter quum frequens apud illas sortium usus esset , inverisimile non est stabilem hanc seriem tesserarum adparasse veteres Christianos inter cetera sacra instrumenta conservandam , in Aegypto praesertim , ubi horum lapidum scalpendorum artificium florebat , ac proinde minus sumtuosum . Efferbuit praeterea etiam Christianis saeculis spectaculorum voluptas , et praecipue Circensium : quod facile persuadet Praetores , ac Magistratus politio rem hanc tesserarum formam scalpendam curasse , ut ex earum sortitione loca in carceribus designarentur ; praecipue cum Graecae litterae numerorum loco starent , ut quam quisque litteram ex urna duxisset , locum in spectaculis nancisceretur .

Quae

Quae quum mihi verosimilia visa sint, et multa hac occasione DE CHRISTIANORVM SORTIBVS prae oculis occurrerint; statui circa id argumentum tractatiunculam scribere, qua novum hoc monumenti genus, ceteraque similia, si quando in lucem prodeant (prodiere fortasse, et aliquando, quamquam nec artificio spectabiles, neque ullo intellectu commendatae, nulloque proinde in pretio habitae, pessum ierunt) lubentius excipiantur, et studiosius conserventur: atque ille interim, ad cuius manus fortasse iam pervenerunt, intelligat, quanto in pretio habenda sint ea Cimelia, quae adhuc peregrina huic disputationi occasionem praebuerunt. Haec vero animo volventibus nobis facile occurristi, VICTORI PRAESTANTISSIME, quippe qui hereditario quodam iure profanas simul, atque sacras Antiquitates domi habes familiares. Est apud Te antiquorum Monumentorum eximia collectio, cuius ipse non modo amplificator, et Custos existis; verum etiam luculentissimus Inlustrator: nec enim est in omni divinarum, humanarumque litterarum ambitu pars aliqua, in qua magnopere versatus non sis: illud vero, quo religionem simul, atque eruditionem Tibi devinxisti, cura est illa tua, qua tot veneranda veterum Christianorum Monumenta e sacris Coemeteriis effossa non modo providentissime excepisti; sed et aereis tabulis confestim expressa, ac doctissimis tuis Notis inlustrata publici iuris esse curasti: quod quidem beneficium, quo sacras Antiquitates Tibi demereris, eo insignius est, quo sacra haec Cimelia miserrime in dies corrumpuntur; ut paene e litteraria Republica sit VICTORIORVM FAMILIAM nobilissimam quam diutissime incolumem Romae esse, ut haec studia perpetuis subsidiis amplificentur.

In hoc vero argumento ordinem hunc servandum duximus.

§. I. De Sortium origine , auctoritate , et progressu , praesertim apud Hebraeos diserimus , a quibus in Christianos illarum consuetudo profecta est .

§. II. Sortium genera , prout a Christianis considerantur , illarumque institiam perscrutamur , conditionesque in illis adhibendas .

§. III. Sortium praxim inquirimus , variaque instrumenta , quibus Antiqui ad id propositum usi sunt .

§. IV. Modos ducendarum Sortium investigamus .

§. V. De Sortibus Apostolicis tractamus .

§. I.

Sortem adpellamus rei dubiae iudicium fortuito eventui commissum ; seu , ut explicat D. Augustinus in Psalm. 30. Enarrat. III. num. 13. *Sors res est in dubitatione humana divinam indicans voluntatem* . Vbi enim mens in ancipiti est , nec ratio occurrit , cur in alterutram partem inclinet , saepe recurrit ea ad sortem , cuius arbitratu difficultas dirimatur . Hanc Fortunae filiam adpellat Euripides apud Plutarchum de Silent. Orac.

Fortunae proles Sors tulit sententiam :

quamquam apud Romanos Sors , et Fors , quae et Fortuna , promiscua significatione usurpentur ; nihilque per ea vocabula intelligatur , nisi casus inconsultus , qui praeter hominum consilium evenire solet .

Quia vero insito quodam rationis instinctu omnes fere Gentes crediderunt casus hosce a superna aliqua mente regi , ac ordinari , quam Ethnici Fortunae Numen nuncuparunt , nos divinam Providentiam ; hinc factum est , ut quoties rem casui commendamus , non aliter nobiscum

in-

intelligimus, quam si rem nobis dubiam, nullaue ratione humana dissolvendam divino iudicio remittamus: quapropter antiqua consuetudine introductum est, ut hereditatum partes, quando heredes dissentiunt, huiusmodi iudicio adsignentur. Hinc vocabulum *sortis* translatum est ad significandam hominum conditionem, sive statum; qua significatione saepe sumitur cum in divinis Scripturis, tum etiam apud profanos Scriptores. Hinc Horatius Satyr. I.

*Qui fit Maecenas, ut nemo quam sibi sortem,
Seu ratio dederit, seu Sors obiecerit, illa
Contentus vivat.* —————

Antiquum usum sortium minime a Fabulis deduceremus, nisi in illis permagna quaedam Historiae indicia deprehenderentur. Ferebatur itaque inter Iovem, Neptunum, et Ditem, diviso rerum imperio, non aliter de partium additione conventum esse, quam iactis fortibus, ut quisque illam haberet, quam casus sibi obtulisset; ut recitat Apollodorus Biblioth. Lib. I. *Quo facto* (Iupiter, Neptunus, et Pluto) *rerum imperium sorte inter se partiuntur: ac Iovi quidem Regnum Caeli, Neptuno Maris, et Plutoni Inferorum loca obtigerant.* Quod etiam auctoritate Homeri Iliad. O. vers. 191. confirmatur:

*Tres enim ex Saturno sumus Fratres, quos peperit Rhea;
Iupiter, et ego; tertius autem Pluto inferis imperans.
Trifariam autem omnia divisa: quisque vero nactus est honorem;
Quippe ego sortitus sum canum Mare habitare semper,
Mortis fortibus: Pluto autem sortitus est caliginem obscuram:
Iupiter vero sortitus est Caelum latum in aethere, et nubibus:
Terra autem adhuc communis omnibus, et altus Olympus.*

In huius quidem Fabulae involucro putarunt Viri gravissimi Historiam illam adumbrari de diviso orbis dominio inter Sem, Cham, et Iapheth: quod forte ne, an alio consilio factum sit, ignoramus; quum Scriptura Genes. x. de divisione tantum mentionem faciat: *Ab his divisae sunt insulae gentium: tum ab his divisae sunt gentes in terra*; inverisimile vero non est divisionem illam invidiae plenam, et unde tot bella exoriri debebant, ope sortium factam fuisse.

Apud Hebraeos certe frequentissimus exstitit sortium usus; cuius primum indubitatum exemplum eruitur ex Genes. Cap. xxiv. ubi servus ille Abrahae in Mesopotamiam missus, ut Isaac domini sui filio uxorem quaereret, negotium difficile, homo regionis ignarus, forti committendum reputavit, ita secum statuens: *Ecce ego sto prope fontem aquae, et filiae habitatorum huius civitatis egredientur ad hauriendam aquam. Igitur puella, cui ego dixero, inclina hydriam tuam, ut bibam; et illa responderit, bibe, quin et camelis dabo potum: ipsa est, quam praeparasti servo tuo Isaac.* Sortium quoque iudicio, Deo ita imperante, res illa maximi momenti, et periculi plena demandata est, qua Terra Chanaan inter populum dividenda erat, ut Numer. xxvi. 55. *Ita dumtaxat, ut sors terram Tribus dividat, et Familiis. Quidquid sorte contigerit, hoc vel plures accipiant, vel pauciores.* Nec minoris ponderis electio Regis Israël futura erat, quae per sortes designata est, primo Regum x. 20. *Et cecidit sors Tribus Benjamin; et applicuit Tribum Benjamin, et cognationes eius, et cecidit cognatio Metri, et pervenit usque ad Saul filium Cis.* Sacerdotibus quoque et Levitis sortito urbes addictae sunt, primo Paralip. vi. 54. et pari lege singulis classibus Sacerdotum ordo, quo in templum ministrarent, distributus est, ex eodem Libro Cap.

Cap. xxiv. et xxv. In sacris quoque expiatoriis, de duobus hircis coram Domino oblatis, fors dirimere debebat, uter maclandus, an dimittendus, Levitici xvi. 8. Rursus in bello, parta victoria, sortito praeda dividenda erat, ut Abdiae I. 11. et Nahum ii. 10. In occultis quoque delictis saepe reus sortitione detectus est, ut Ionathas Regum I. 14. et Achan Iosue vii. 18. Zacharias quoque Praeursoris parens memoratur, cui sorte obtigit, ut incensum offerret quum Angelum in occursum habuit, ut Lucae I. 9.

Quod pie Hebraei praestiterunt, superstitiose Ethnici usurparunt. De Phoenicibus exemplum habemus in Ionae prophetia. De Graecis auctor est Pausanias a nobis inferius adlegandus. Lycias fortes saepe memorant Scriptores, inter quos Sidonius Car. iv. Germanicas vero Tacitus in Libello de Mor. Germanor. et Caesar de bello Gall. Lib. i. Chaldaeos maxime sortibus detulisse evincitur e Libro Esther iii. et vii. et ex Ezechiele xxi. 21. Apud Lacedaemonios usum sortium fuisse ostendit Lucianus in Hemotimo: apud Syracusanos vero Cicero Verrina iv. apud Italos tandem tam obviae fuerunt, ut infra demonstrabimus, ut ex his coniecere possimus, nullum fuisse ex celebrioribus Templis, in quibus fatidicae sortes non exstarent. Apud Indos quoque adhuc in usu esse ostendit in suis Epistolis earum Gentium Apostolus Franciscus Xaverius, qui se aliquando ex illis in maximo vitae periculo fuisse testatur, sortibus nempe pronunciantibus infortunia quaedam ex eius causa contigisse. Sed hae Gentilium sortes, nec superstitione caruerunt, et plerumque praestigiis redundarunt.

Minus hae damnandae sunt, quas Christiani adhibuere, et quae aliquando, Deo ipso adnuente, datae sunt. Talis propemodum fuit, qua Mathias in Coetum Apostolicum

cooptatus est, ut ex Actis Apostolorum Cap. 1. *Et statuerunt duos, Ioseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Iustus, et Mathiam — Et dederunt sortes eis, et cecidit sors super Mathiam, et adnumeratus est cum undecim Apostolis.* Id ipsum exemplum secutae sunt olim plures Ecclesiae in electionibus faciendis; eamque consuetudinem confirmavit Concilium Barcinonense anno DXCIX. ubi demandatur feligi in contentiosis electionibus: *Quem sors, praecedente Episcoporum ieiunio, Christo Domino terminante, monstraverit.* In electione quoque Patriarchae Alexandrini Ecclesiae Copticae tres feliguntur, in quos maior suffragiorum numerus consenserit; ex quibus forte ducitur futurus Antistes; ut ostendit Renaudotius de perpetuitate Fidei Tom. IV. Lib. 1. Cap. 7. Eundem ritum, ipso referente, servat Ecclesia Nestorianorum in electione Catholici sui, hoc est Patriarchae. Sanctorum Patrum exempla, et auctoritates plurimae adduci possent, quibus haec consuetudo mirifice comprobatur; sed ne nimius videar, ea facient satis, quae infra suis in locis adducenda sunt.

Haec vero tanta apud omnes fiducia sortium, praecipue vero apud Hebraeos, atque Christianos, ex duplici fonte promanavit. Aliquando ex speciali Dei revelatione, sive instinctu aliquo, quo id experimentum fieri mandavit; ut ea, quae futura esse decreverat, earum indicio evenirent, ut contigit in sortitione Saulis, atque Mathiae. Quidni etiam infidelium fortibus quandoque usus est, ut incomprehensibilibus iudiciis suis viam sterneret: ut, quomodo nautae Ionam deprehenderunt periculi communis auctorem: et Nabuchodonosor apud Ezechielem sortito elegit Ierusalem, adversus quam arma moveret. Altera vero magis communis ratio est ipsa in divinam Providentiam fidu-

fiducia, cui se se in difficillimis rebus homines paenitus commendarunt, auctoritate freti divini Oraculi Proverbior. XVI. 33. *Sortes mittuntur in sinum; sed a Domino temperantur*: et XVIII. 18. *Difficiles lites sortibus dirimendae committuntur*. In Psalmis quoque legimus: *in manibus tuis sortes meae*; ex quo dixit Augustinus Lib. IV. super Genesim, Cap. XXIII. *Solent, quae sorte dantur, divinitus dari*. Quamquam moneamur, nec temere, nec inordinate ad sortes recurrere: *quum privilegia singulorum non possint legem facere communem; nec debemus suo exemplo Iona sortibus credere*, ut nos monet Divus Hieronymus in Ionam Cap. I. cuius verba usurpavit super Acta Apostolorum Venerabilis Beda.

§. II.

V Sque adhuc de fortibus generatim actum est. Succedit, ut illarum genera singillatim ad examen revocemus. Vti vero in triplici negotio adhiberi possunt, in *divisione*, in *consultatione*, atque in *divinatione*; ita, omnium Scriptorum Ecclesiasticorum calculo favente, illas in *divisorias*, *consultorias*, et *divinatorias* recte dividemus. Primum genus illas complectitur, per quas non quid agendum sit; sed *quomodo agendum* inquirimus. Per secundas *quid sit agendum*: postremae vero harum neutrum perscrutantur; sed *quid actum sit, aut futurum*, ut docet Divus Thomas in 2. 2. quæst. 95. artic. 8. quem communiter Theologi sequuntur. Itaque DIVISORIA SORTE licite utimur, ubi nulla subest ratio cur uni potius, quam alteri portio aliqua assignetur, ut aperte disponunt Iura Civilia in *L. Sed cum ambo ff. de iud. et L. Generaliter §. Quis ergo ff. de fid. lib. et L. Si quae sunt ff. fam. hercis. et L. 2. Cod. Quand. et quib.*

quib. quar. pars, et S. Optionis institut. de Legatis, cum quibus procedit Iuris Canonici censura in C. 26. quæst. 2.

Sortes CONSULTORIAE, per quas inquirimus quid sit agendum, saepe quidem a Viris sanctissimis usurpatae sunt; sed huiusmodi exempla non sine periculo imitari possumus, quum ignoremus, quo divinae Sapientiae consilio, quibusque praemissis diligentis adhibitae sint. Ceteroquin communiter improbantur: qui enim ad hasce sortes recurrit, Deum utique tentat, qui nunquam promisit se fortientibus adfuturum.

DIVINATORIAS, utpote uni superstitioni innixas, nunquam Viri probi admiserunt, quin ab omnibus condemnantur non modo ut vanae, verum etiam et praestigiosae, et fere semper malorum spirituum invocationem involuentes. Has execrantur sacri Canones in C. 1. de Sortilegiis, et in C. Sortes 25. quæst. 5. et in C. Sortilegii 27. quæst. 1. Quin etiam et ipsa Iura Civilia id genus sortium detestantur, ut in L. Nemo Cod. de Malef. et Mathemat.

Leges vero in usu sortium adhibendae vel finem respiciunt, vel modum; ubi enim finis iure prohibitus est, nemo inficias ibit sortes in eo nullas, et nec ipsas divinatorias fore excusandas. Iniquas praeterea reddit sortes ipse modus, quo illae tentantur, si superstitionis labe infectus sit, de quibus in sequenti Sectione. Illud praeterea communi Patrum consensu sancitum est, ut sicuti divino iudicio, cuius nutu omnia succedunt, negotium defertur, ita Deus Optimus Maximus pie simul, ac reverenter invocetur. Sic Geneseos xxiv. 12. Abrahæ servus antequam sortem tentaret, Deum deprecatus est: *Domine Deus domini mei Abraham, occurre, obsecro, mihi hodie, et fac misericordiam cum domino meo Abraham.* Oravit quoque Saul ante-

antequam sortem conmitteret, ut violati voti reum detegeret, primo Regum XIV. 41. *Domine Deus Israël, da iudicium: quid est, quod non responderis servo tuo hodie?* Iosue quoque antequam per sortem inquireret furti reum, cuius causa universus Israël maximis calamitatibus afflictabatur, Dei iussu preces praemisit; Iosue VII. 13. *Surge sanctifica populum, et dic eis, sanctificamini in crastinum.* Inde vero fors cecidit in Achan eiusdem sceleris auctorem. Apostoli pariter, antequam sortem mitterent, ut Iudae locum implerent, ita Deum precati sunt; Act. I. 24. *Tu Domine, qui corda nostri omnium, ostende quem elegeris ex his duobus unum.*

Huiuscemodi exemplorum auctoritatem secuta est Barcinonensis Synodus supra laudata, qua sancitur in difficilissimis quibusdam electionibus illum anteferri, *quem fors, praeunte Episcoporum ieiunio, Christo Domino terminante, monstraverit.* Hoc etiam monuit Venerabilis Beda, ubi in Apostolorum Actis de Mathiae fortitione sermonem facit: *Si qui tamen necessitate aliqua compulsi Deum putant sortibus, Apostolorum exemplo, esse consulendum; vide ante hoc ipsos Apostolos, nonnisi collecto Fratrum coetu, et precibus ad Deum fufis, egisse.*

Ipsos quoque Gentiles hanc disciplinam servasse ostendit per saepe Homerus, ut Iliad. Γ. vers. 315.

*Hector autem Priami filius, et nobilis Vlyses
Locum quidem primum dimetiebantur: at postea
Sortes in galea aerea iaciebant accipientes,
Vter prius emitteret aeream hastam:
Populi interim supplicabant, et Diis manus elevabant.*

Eadem formula usus est in alia fortitione, Iliad. H. vers.
175.

*Sic dixit ; hi autem sortem signaverunt singuli ,
Et iniecerunt galeae Agamemnonis Atridae ;
Populi interim supplicabant , et Diis manus elevabant .*

Et paullo post vers. 182.

*Sic dixerunt : movit autem Gerenius eques Nestor ;
Exiit autem fors e galea , quam volebant ipsi ,
Nempe Aiakis .* —————

Religiose quoque tentandas esse sortes ostendit suo modo
Tiresias apud Euripidem in Phoenissis :

*Serva mihi sortes , virginea manu
Quas accepi , servans auguria avium
Ex sedibus ubi vaticinor .*

S. III.

Modus fortiendi varius semper fuit pro diverso hominum ingenio , moribus , et religionibus . Ad duo vero capita commode redigi potest , *superstitiosum* nempe , et mere *civilem* : postremum hoc sortes illas complectitur , quae communi usu receptae erant , atque illas , quas privatum ingenium pro oblata occasione ad libitum sibi constituebat .

Superstitiosae sortes , quarum usum odioso fortilegii genere nuncupamus , multae apud Antiquos fuerunt : paucas hasce referemus . Sortiebantur Chaldaei per sagittas ; cuius specimen habemus Ezechielis Cap. XXI. 21. *Stetit Rex Babylonis in bivio in capite duarum viarum , divinationem*
quae-

quaerens, commiscens sagittas, interrogavit Idola, exta consuluit; ad dexteram eius facta est divinatio super Ierusalem. Quo pacto eam exercerent, disputant simul, nec conveniunt Interpretes. Sunt, qui putent geminas sagittas pari robore iaculatas, eam tulisse sortem, quae longius processisset. Credunt alii ad instar speculi laevigatas, imagines quasdam reddidisse, unde consilium caperetur, quam proprie Κατοπρμαντείαν vocant. Credunt plerique sagittas pares occulto signo distinctas, ita versatas in pharetra, ut casu eductae officium praestarent, quod ceteroquin calculi, sive astragali; ut declarat in locum citatum Hieronymus: *Stabit in ipso compito, et ritu gentis suae oraculum consulat, ut mittat sagittas suas in pharetram, et commisceat eas inscriptas, sive signatas nominibus singulorum, ut videat cuius sagitta exeat, et quam prius civitatem debeat oppugnare.* Superstitione igitur non caruit, quae ad instar oraculi ab Idolis petebatur, proprioque vocabulo Βελομαντείαν nuncupant.

Sortem aliquando experiebantur per aream spatiis quibusdam distinctam, et litteris signatam, in quibus spatiis grana disponebant; inmissoque gallo gallinaceo, diligenter adnotabant, ex quibus litteris grana depasceret, atque ex eisdem litteris responsum hariolabantur; ut colligere licet ex Zonarae Historia Lib. III. Sed haec vanitas divinationem potius, quam fortitionem praeferebat, propriaque nuncupatione Α'λεκτρομαντείαν dicebant.

Per virgas quoque sortes mittebant; quam artem Παβδομαντείαν adpellabant, de qua Osee Cap. IV. *Populus meus in ligno suo interrogavit, et baculus eius annuntiavit ei.* Quem locum ita enarrat Theophylactus: *Virgas duas statuentes, carmina, et incantationes quasdam submurmurabant.*

Praxim vero diligentius explicat Rabbi Moyſes in explanatione praecepti negativi 52. dicens : *Decorticabant bacillum ligneum uno tantum ex latere . Tum in aërem proiciebant . Si fortuito casu primo iactu adparuiſſet ſuperior pars decorticata ; ſecundo autem iactu ſuperior pars adhuc veſtita , proſperum ſucceſſum augurabantur . Si primum prima pars veſtita , infelicem : ſi utroque iactu veſtitum vel nudatum latus ſuperius fuiſſet , mixtum eventum ſibi pollicebantur .* Referunt vero alii, quos inter idem Theophylaëtus, duas virgas eligi conſueviſſe, quarum una adfirmativam ; altera vero negativam importaret, ſuſiſque quibuſdam precibus obſervariſſe utra illorum flecteretur.

Huc pertinet, quamquam diverſo ritu, adhibita Germanorum fortitio, de qua Tacitus de mor. German. *Sortium conſuetudo ſimplex . Virgam frugiferae arboris deciſam in ſurculos computant ; eoſque notis quibuſdam diſcretos ſuper candidam veſtem temere , ac fortuito ſpargunt . Mox publice conſulitur Sacerdos civitatis , et ſublata ſecundum praemiſſam notam interpretatur .* Ab huiuſmodi vero inſtrumento deducitur id fortiendi genus ad *Ατραγαλομαντεία* potius ſive ad *Κοβομαντεία* pertinuiſſe, quam teſſerulis, et conciſis tiggillis exercebant.

Civilis fortitio eas formas complectitur, in quibus nulla indicia ſaltem manifeſta ſuperſtitionis deprehenduntur. Harum aliquas, ut praemiſimus, vel communis uſus introduxerat, vel privatum iudicium ex quibuſque oblatis occaſionibus ex tempore uſurpabat. Quemadmodum Abrahæ ſervus fortitionem conſtituit in potus oblatione : et primo Regum VI. 7. Philiſthæi experimentum fortis fecere in electione viae, quam vaccae adripuiſſent, quibus Arcam impoſuerant : *Siquidem per viam finium ſuorum adſcenderit*

con-

contra Bethsames, ipse fecit nobis hoc malum grande: sin autem minime; sciemus, quia nequaquam manus eius tetigit nos, sed casu adcidit. Haec et plura similia, quae passim in utraque Historia occurrunt, veluti, quae nullis legibus subiacebant, nisi quas sibi quisque pro re nata constituisset, disputatio nostra non respicit.

Quae vero communi consuetudine exceptae erant, quorundam instrumentorum auxilio exercebantur. Ad id officium lignum maxime delectum est, ex quo sortibus factum nomen. Herodianus Grammaticus: Κλῆρος α καλον; idest lignum, quod lignorum usus fuerit potissimus ad sortes, in quibus symbolum suum, tesseramque incidebant. Tales fuere Praenestinae, quas ex robore constitisse refert Cicero infra citandus. At nihilominus quandoque ex animalium talis sortes iactae, quibus lusitabant: quorum latus, quo unitas significabatur *Canicula*; oppositum septenarium indicans, *Cons*, sive *Venus* audiebat: facies quae ternarium importabat *Chius*, quae vero quaternarium *Senio* dicebatur. Tali imaginem faepe habemus in antiquissimis Italiae Nummis inlitteratis: quorum alterum latus concavam partem; oppositum vero protuberantem ostendit: quod quidem symbolum facile adludit ad religionem Urbis alicuius, in qua sortes celebriores erant, quae per talos iacebantur. Huiusmodi sortium mentio fit apud Ciceronem praecipue de Divinatione Lib. II. *Quid sors est, idem propemodum quod micare, quod talos iacere.* Et apud Pausaniam in Messen. *Qui enim sortes consulit, precatur ante simulacrum, sumtosque talos quatuor mittit in mensam.*

Naturalibus talis succedere cubi manufacti, quorum fena latera punctis distincta erant, quales propemodum sunt, qui ex sacris Coemeteriis detracti, a Cl. Boldettio refe-

referuntur. Talum apud veteres Christianos in usu in suis Cimeliis amicus noster optimus Gorius servat, in quo praeter complura puncta, five orbiculos coacervatos; hinc inde in latere eius dextro insculpta est columba ramusculo insitens; in sinistro vero vas, seu crater ansatus. Ab his non discedunt Patavinae sortes, quarum latera numeris obsignata fuisse, ostendit Suetonius in Tiber. Cap. xiv. *Sorte tracta evenit, ut summum numerum iacti ab eo ostenderent; hodieque sub aqua visuntur hi tali.*

Saepe etiam notas aliquas arcanas, seu symbola tali praeferebant, ut equum decurrentem, palmam, atque similia: quorum exemplaria ex iisdem sacris Coemeteriis prodidit idem Boldettius; quibus similes fuere tali, quos memorat idem Pausanias in Achaicis: *Oraculi sortes capiuntur per talos: inscripti sunt certis notis tali singuli, et in Tabula notarum interpretationem habent.*

Forma quoque non semper eadem; nam saepe a cubica figura recedentes, tabellam depressam retulerunt; ut nonnullae apud laudatum Boldettium, et Celeberrimum Antonium Mariam Lupium, Soc. Iesu Presbyterum, in Epitaphium Severae, occurrunt; quas nobis adnotasse eo gratius fuit, quo magis ad nostras hasce Christianas adcedunt; nam quum et illae e Christianorum Sepulcris prodierint, vehementem ingerunt suspicionem, Christianos adhibuisse sortes hasce in tesserarum formam confectas, quae fortuita manu ex urna ducerentur, ut iactum illum effugerent, qui in cubicis talis detestatae aleae speciem referebat.

Inter haec fortium genera, tot tantisque signis distincta, oportet etiam aliquas exstitisse, quae simplicibus litteris signatae forent. Refert enim Plutarchus in Apotheos.

Dio.

Dionysium Tyrannum monarchiae augurium sumfisse, ex quo sibi littera M in fortibus contigisset. Huiusmodi erant et Praenestinae sortes apud Ciceronem Lib. 11. de Divinat. *Perfractio saxo, sortes erupere in robore insculptae priscarum litterarum notis.* Neque alias omnino fuisse credendum est sortes illas, e quarum iactu integri sensus, atque sententiae educebantur; ut illa, quam refert Valerius Maximus Lib. 1. *Praecipi sortibus, ut aquam eius lacus emissam per aërem diffunderent:* et apud Suetonium in Caligula: *Monuerunt et sortes Antiatinae, ut a Cassio careret:* et apud Lampridium in Alexandrum Severum: *Huic sors in templo Praenestae talis exstitit, quum illi Elagabalus insidiaretur.*

————— *Si qua fata aspera rumpas,*
Tu Marcellus eris. —————

Hae vero fortitiones e multiplici tesserarum iactu constare debebant; ex quibus simul conlectis litteris, non sine aliqua Antistitum industria, fortasse etiam fycophantia, responsa illa tam apta negotio componerentur. Quae coniectura circa sortes Praenestinas eo probabilior mihi videtur, quum aperte sciamus, illas per tesserulas litteratas trahi consuevisse.

Ad id ultimum genus pertinent tesserulae hae nostrae, in quarum antica parte stellata Crux Christianae Religionis indicium exarata est; in altera vero singulae singulis Graecae litterae, quae, ut praefati sumus, notarum numeralium vicem praestabant: non utique ad iocos illos divinatorios exhibendos, quos Praenestinae sortes, atque Antiatinae exhibebant, quarum vanitatem Christianae Fidei symbolum omnino excludit; sed ad nomina in electionibus fortienda, quae initialis littera designaret: sive ad loca

ali-

aliqua in sacris, seu civilibus confessibus adsignanda : seu demum in innumeros usus, quos per coniecturam adsequi nullatenus valeamus. Crux vero, quae alteram tesserarum faciem exornat, non modo sacris suppellectilibus conveniebat; sed in profanis quoque adhibebatur; ut vitreae lamellae Coemeteriales ostendunt, in quo Fideles illud D. Pauli ad Colossenses III. sequuti videntur: *Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi, gratias agentes Deo, et Patri per ipsum.*

S. IV.

SED quia de fortium instrumentis sermo incidit, restat ut modum, quo illae conmoverentur, inquiramus: quod quidem examen nec incuriosum est, nec inane; nam plerumque et ipse aliquam religionem involvebat. Ex his vero, quae supra praemisimus, conligi facile potest, tesseras in usum sortium adcommodatas vel unico signo distinctas fuisse, ut litteratae; vel multiplici, ut astragali; quorum singula latera punctis, aliisque insignibus distincta erant. Primi generis sortes inscia manu in vas iniectae singulae a singulis trahebantur. At posterioris generis ipso vase inverso in mensam proiciebantur; nam in his exitus fortis non a tessera dependebat; sed ab ipso tesserae, seu tesserarum adspectu, quem in mensa adcepissent. Quapropter quum sortes e talis constarent, inverso fritillo in mensam effundebantur; ut constat ex antiquo Pindari Scholiaste: *Consueverant olim vaticinari per sortes: et erant in sacris mensis tali, quos iacientes vaticinabantur; verbi causa, si me iacente hoc ceciderit, illud eveniet; sin minus, non eveniet.* De sacris vero mensis in templis constitutis, earumque

rumque vario usu multa dicta sunt in Dissertatione de Mensa sacra Herculanensium in fine Vol. I. Symbolarum Gorianarum. Ex Philostrato quoque constat idem usus mensae in astragalizando; sic enim ille in Vita Apollonii: *Ille calculos sumens, et in tabula referens, et digitos inflectens.*

Saepe saepius non in tabula, sed in aqua iactus fortium fieri solebat. Tales fuere sortes Geryoneae, quas supra ex Suetonio in Tiberio memoravimus: *Hodieque sub aqua visuntur hi tali*: Lyciae quoque sortes, quas memorat Sidonius Carm. IV.

*Non sortes Lyciaeque, Caeritumque
Responsa.* —————

In aqua fontis sacri effundi consuevisse memorant. Plautus etiam in Casina senem inducit forti rem conmittentem, non aliter vero, quam in aqua tentandam:

*Intro abi, atque astutum uxorem evoca ante aedes cito;
Et situlam huc adfero cum aqua, et sortibus.*

Sic quoque inter Aristodemum, et Cresphontem de Messeniae regno certatum est apud Pausaniam in Messeniis; iactis enim in aquam geminis paribus tesseris ex argilla compactis, illa ex ambabus tracta est, per quam Cresphonti Messenia contigit, dolo Temeni, qui eius talum e cocto laterculo fecerat; alterum vero ex crudo, qui in aqua dissolutus est. Quippe ea sortitio ex eo genere erat, in quo talus unicus nomine, vel nota inscriptus extrahi solebat.

Adhibitam ad id officium urnam saepe memorant Scriptores, ut Virgilius Aeneid. VI. vers. 431.

*Nec vero hae sine sorte datae, sine iudice, sedes:
Quaefitor Minos urnam movet.* —————

Et Horatius Satyr. IX. Lib. I. 29.

— *Namque instat fatum mihi triste, Sabella,
Quod puero cecinit, divina mota anus urna.*

Vrna quoque usus est Aman quum mensem, et diem fortitus est, in quo perderet Hebraeos. Esther Cap. I. *Mense primo, cuius vocabulum est Nisan, anno duodecimo regni Assueri, missa est sors in urnam, quae Hebraice dicitur Phur.* Inde vero mansit apud Hebraeos nomen Festo fortium, quod *Purim* vocant. Vrna quoque usus est Imperator Probus apud Vopiscum in forte ducenda: *Sorte in urnam missa, inssit equum praestantem militi, cui sors ex urna contigerat, dari.* Et Cicero de Divinatione: *Simia urnam evertit, et sortes dissipavit.*

Hydria aliquando huic ministerio substituta est, quae ob sui profunditatem sortes magis occultas conservaret. Idem Cicero Verr. IV. *Vt quot essent renunciati, tot in hydriam sortes conicerentur:* quod praecipue factum esse puto, ubi fortitioni aqua addebatur.

Sitellam in eo ministerio adhibitam memorat Plautus loco citato. Etruscorum picturae saepissime Matronas exprimunt hasce sitellas manibus deferentes, sive Laribus suspendentes; quae caerimonia non modo ad libamina pertinet, praecipue vero ad vinum; verum etiam ad hoc, ni fallor, fortium institutum trahi potest.

Heroicis temporibus galea in usu erat ad sortes commiscendas, ut ex duplici loco Homeri supra demonstratum est:

— *At*

————— *At postea*
Sortes in galea aerea iaciebant. —————
 ————— *Sortem signaverunt singuli,*
Et iniecerunt galeae Agamemnonis Atridae.

Alicubi sortes versabantur non in urna, sed in sacris lintheaminibus, five taeniis, quarum maxima erat Religio: inde vero quum educerentur, vocabulo in sacris usitato, *extaeniari* dicebantur. Livius Lib. XXI. *Ex Caere sortes extaeniatae*. Hinc lectisternium, ubi sortes extaeniatae essent, imperatum. Et Lib. XXII. in principio: *Faleriis caelum findi visum magno hiatu: quaque patuerat, ingens lumen effulxisse: sortes sua sponte extaeniatas, unamque exscidisse ita scriptam: Mavors telum suum concutit*. Scio Codices ut plurimum habere *extenuatas*: Lipsius tamen Elect. Lib. II. Cap. 12. priorem lectionem defendit.

Observavimus aliquando sortes in sinu vestium conmixtas, ut Proverb. XVI. 33. *Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur*.

Illud etiam antiquitus in usu fuit, ut quum sortes singillatim ex urna educendae essent, puerilis manus adhiberetur, ut omnis fraudis subspicio abesset, ut ex Tibullo Lib. I. Eleg. III. vers. 11.

*Ille sacras pueri sortes ter sustulit: illi
 Rettulit e triviiis omina certa puer.*

Et Cicero de Divinat. *Sortes, quae Fortunae monitu pueri manu miscentur, ac ducuntur*. Haec tamen diligentia inanis futura erat in illis fortibus, in quibus tali universi ex urna diffundebantur; quod ab ipsis, qui sortiebantur, facile factum est.

§. V.

INter ceteras sortium species, quas Christiani adhibuerunt, illae potissimum memorantur, quas *Apostolicas* vocabant. Illarum exemplar ab Ethnicis deductum est, apud quos solemnes fuere sortes Pythagoricae, Homericae, et Virgilianae, quorum Libris fatidicam quamdam virtutem superstitiose adtribuerunt. Nam acu in Codicem fortuito inserto, locum cuspide designatum oraculi instar habebant; unde aliquando vera praedicta sunt, Deo nempe ita permittente, in poenam incredulitatis: de quo D. Augustinus Serm. de Tem. 241. *Sed forte dicit aliquis quid facimus, quia auguria ista vel characteres, vel divinationes frequenter nobis veritatem adnuntiant? De hac re Scriptura nos contestatur, et monet, dicens: etiam si vera dixerint vobis, nolite credere.* Neque praeterea mirandum, si aliquando sententiae negotio aptissimae ductae sunt, quum Libri illi ob rerum immensam varietatem, qua mirifice ornantur, tot dicta, et facta contineant, quae litteraliter, vel tropologice quaesitis omnibus convenire possunt. Itaque de Virgilianis sortibus multa, et mira narrantur; praesertim quum Alexander adhuc adolescens ad litterarum studia impensissime traheretur, teste Lampridio, *Virgilii sortibus huiusmodi inlustratus est:*

Excudent alii spirantia mollius aera:

Tu regere imperio populos, Romane, memento.

Aliud non dissimile Hadriano accidisse tradit Spartianus: quum Virgilianas sortes consuleret sors excidit:

Quis procul; ille autem ramis insignis olivae

Sacra ferens. —————

Mo-

Morem hunc Christiani ad Religionem transtulere, adhibitis ad id officii sacris Codicibus; ob sui tamen vanitatem saepe a Patribus reprobatum, praecipue a Nicolao Pontifice in Epistola ad Bulgaros: *Graeci Codicem accipientes in manibus clausum, unus ex iis accipiens purissimam particulam ligni, hanc intra ipsum Codicem condit; et si undecunque aliqua vertitur ambiguitas, per hoc adfirmant se scire posse, quod cupiunt.* Ad has sortes saepe recurrerant Africae Christiani, ut refert D. Augustinus Epist. 53. quas tamen suffragio suo nunquam adprobandas profitetur. Damnant praeterea has sortes Iura Canonica in C. si quis Clericos. 26. quae est. 5. in C. Sortilegii 27. quae est. 1. *Sortilegi sunt, qui sub nomine fictae religionis, per quasdam, quas vocant Sanctorum, seu Apostolorum sortes, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcumque scripturarum inspectione futura promittunt.* At nihilominus exempla non pauca Sanctorum occurrunt, qui sortes hasce adhibuerunt non ad occulta investiganda; sed ad solamen, atque auxilium animo expetendum: quemadmodum cum magno charitatis proventu B. Patriarcham Franciscum saepe fecisse tradit in eius Vita D. Bonaventura Cap. XIII. Alterum eiusdem consuetudinis exemplum habemus apud D. Gregorium Turonensem Lib. IV. Cap. 16. *Positis Clerici tribus Libris super altarium, idest Prophetarum, Apostolorum, atque Evangelicorum, oraverunt ad Dominum, ut Christiano, quod eveniret, ostenderet.* Aperto igitur primo omnium Prophetarum Libro, reppererunt: *Auferam maceriem eius.* Et rursus Lib. XV. Cap. 14. Regem Meroveum idem fecisse refert. B. Theodora Alexandrina idem exemplum secuta est apud Simeonem Metaphrasten: quin etiam idem B. Gregorius Turonensis eodem Lib. V. Cap. 47. se in magna angustia versatum hisce fortibus se

se usum esse testatur ; quodque ex fortuita lectione notarat, ad unguem postea adcidisse . Exemplum tamen sunt haec veneranda magis , quam imitanda ; nam sanctissimos hosce Viros non sine praecipuo Dei instinctu haec egisse credendum est ; ut qui sine pari vitae merito curioso ingenio ista praesumunt , sibi cavere debeant , ne dum consilium per fortes quaerunt , quod precibus potius promerendum erat, forte inlusi in errorem abripiantur , iuxta illud Proverb. XVI. *Est via , quae videtur homini recta , et novissima eius ducunt ad mortem .* Coronidem imponimus huic opellae eximio tui locupletissimi Musei sacro Cameo anulari, VICTORI EQVES COMMENDATOR ORNATISSIME : quae quidem Christianae Religionis tessera , de qua erudite fatis differuisti , nil augustius , nil divinius exstat .

DE POCVLIS ASTRIFERIS

V E T E R V M

PROFANIS ET SACRIS

D I S S E R T A T I O XV.

IOANNIS BAPT. PASSERI

NOBILIS EUGUBINI

I. C. ET VICAR. PISAVRENSIS

*Fragmémentum ant. Crateris vitrei picti.
Romae in Museo Victorio*

J.V.Sc.

J.V.Sc. Ex Vasculo penes Mercatorem Anconit.

DE POCVLIS ASTRIFERIS

V E T E R V M

P R O F A N I S E T S A C R I S

D I S S E R T A T I O X V .

A D C L A R I S S I M V M V I R V M

I O S E P H V M B L A N C H I N I V M

V E R O N E N S E M

C O N G R E G A T I O N I S O R A T O R I I R O M A N I

P R E S B Y T E R V M

vum mihi nuper observare contigisset vitrei Crateris insigne fragmentum , in quo post viri palliati tergum , qui forte inlustis alicuius Astronomi imaginem referebat, typus caelestis Globi fulcro impositi depictus encausto cernitur ; pergratum fore duxi viris Antiquitatum , et praesertim caelestis Scientiae studiosis , si e nobilissimo

Vol. III.

Nn

MV-

MVSEO VECTRIO, in quo custoditur, in publicam lucem prodiret, ut ex eius prospectu antiqua artificialis Sphaerae forma nobis innotesceret. Alteram quidem eiusdem instrumenti imaginem, sed humiliore fulcro munitam, et propterea aliquantulum ab hac discrepantem, iterum observavimus in perrara Gemma, quam inter Astriferas Vol. I. Tabula LXVIII. publicatam explicavimus. At eruditorum Virorum gratiam magis magisque nos inituros speramus, si Astriferam Antiquitatem undequaque ex Gemmis collectam, multiplici quoque versatilis Sphaerae specimine cumulemus; ut iam ex utroque typo recentioribus cum modulis comparato, quantum novo industria profecerit, intelligamus.

II. Vbi vero statui perrarum id monumentum commentariolo exornare, et simul inde optata occasio mihi a Cl. Gorio amico cum tuo, tum meo suavissimo, oblata est aliqua adnotare DE POCVLIS ASTRIFERIS VETERVM *cum sacris, tum profanis*; haud diu haesitandum fuit, cuius auspiciis lucubrationunculam hanc meam commendarem; nam mihi semper ob oculos obversaris, BLANCHINI RELIGIOSISSIME, et non minus doctrina, qua referta, sunt celeberrima, atque oppido insignia a Te edita Opera, quibus egregie de Apostolica Sede meritus es, quam natalibus spectatissime; ad cuius ceteras dotes adcedit, nescio an dixerim Tua, an potius Tibi domestica, Matheseos scientia; cuius ope apud dissonas moribus, et religionibus Gentes eo usque nomen tuum celebratur, quantum apud nos sanctitate morum, et divinarum Litterarum scientia, ac dignitate est plane commendatissimum. Praestantissimo Praefuli FRANCISCO BLANCHINIO Patruo tuo, aeterni nominis Viro, id ipsum contigisse memoratur, qui non solum apud Gal-

Gallos , verum et apud Britannos , atque apud exteras fere omnes Scientiarum et Artium Academias , fui praeclarissimi nominis lucem , et scientiae amplitudinem adeo invexit , amplificavitque ; ut ab omnibus summam laudem , et candore probitatis , ac recto iustitiae tenore gratiam , et honores quamaximos , meruerit . Haec in causa fuere cur Tibi virtutum eius heredi , atque cultori pereximio hoc observantiae testimonium offerrem ; in quo profecto nihil tuae dignitati respondet praeter argumentum .

III. Pictura , circa quam versamur , non modo ab ipso emblemate , sane perraro , verum et ab insigni mole , commendatur , quae longe communem poculorum figuram antecellit ; si enim infima huius scyphi area , ipso etiam adtonso margine , integretur , pedalem mensuram facile aequabit . Ad poculum tamen pertinuisse non dubito ex obvia illa in potoriis vasculis adclamatione , *PIE ZESES . bibe vivas* . Perrara quoque sunt paris amplitudinis antiqua pocula , quum vix duo aequalia usque adhuc numerentur apud Bonarrotium de Vasc. vitr. Tabula xxx. et xxxi. quae Vir longe doctissimus , quamquam hoc testimonio destitutus , inter calices computavit ; illos nempe , qui Circensium Victoribus a fautoribus dono dabantur . Id etiam Graecis Athletis aliquando factum esse demonstravimus in Notis ad domesticas Lucernas Lib. i. circa finem . Haec vero donaria , ut luculentiora forent , in eam amplitudinem , plane quodammodo pompaticam , dilatari conveniebat . Licet enim communia pocula ad familiarem usum adcommodata longe minora essent ; in solemnibus tamen conviviiis , ac caeremoniis longe ampliora adhibita sunt ; meminit enim Plinius Lib. xxxvii. 2. *capacis plane ad sextarios tres calicis* ; et apud Apuleium in Miles. memo-

rabiles : *Ampli calices variae quidem gratiae , sed pretiositatis unius* describuntur . His adcredit Iuvenalis Satyr. X.

— *Et lato Setinum ardebit in auro :*

Et Virgil. Aeneid. Lib. I. vers. 724.

Crateras magnos statuunt , et vina coronant :

et Aeneid. Lib. III. vers. 525.

*Tum pater Anchises magnum cratera corona
Induit .* —————

Huiusmodi fuisse etiam ex crystallo memorat idem Iuvenalis Satyr. VI.

Grandia tolluntur crystallina . —————

IV. Quemadmodum in reliqua supellectile , ita et in scyphis curiose ornandis Antiqui fuere studiosissimi . Quapropter saepe legimus insculpta in calicibus *FORTIA FACTA PATRVM* , Homericas pugnas , gesta Alexandri , Herculis facinora , atque alia huiusmodi , quae non modo gratiam vasculis conciliarent ; verum etiam convivae instruerent , ut ex ipso laetitiae instrumento virtutum exempla haurirent . Inter cetera vero emblemata illud nobilissimum habitum est , quod ad siderum scientiam adluderet ; quapropter idem Virgilius Ecloga III. vers. 36. gemina pocula nobis describit , in quibus insignium Astronomorum icones expressae erant :

————— *Pocula ponam*

Fagina , caelatum divini opus Alcimedontis :

In medio duo signa , Conon : et quis fuit alter ,

Descripsit radio totum qui Gentibus orbem ?

Tempora quae messor , quae curvus arator haberet ?

Hanc

Hanc quidem descriptionem sapientissimus Vates facile ab exemplaribus tunc Romae in pretio habitis, mutuatus est: quae sane, si ad nos usque pervenissent, non aliter Cononis, atque Arati imagines in scyphis sculptas videremus, quam quod in hoc vitro horum alter depictus est, caelesti Globo pone conlocato, tanquam studii et professionis symbolo, atque instrumento: nemoque negaverit potuisse huius vitri Artificem, vel pocula Vergiliana imitari; vel prototypa illa, ex quibus ipse Vergilius descriptionem mutuatus est, atque, ut se pastoralibus moribus conformaret, quae fortasse ex materia pretiosa constabant, infagina conmutavit. Ceterum id argumentum ab Astronomia petatum obvium in scyphis esse debuit, adeo ut Anacreon quum argentei poculi formam Vulcano praescriberet, potissimum caverit, ne quid tale nimis ferium et horrificum insculperet. Lepidissimam, atque elegantissimam eius Carminis Latinam versionem nondum antea editam perlubet heic adiicere, a FLAMINIO RATIO factam; de quo alibi plura de eo disseret Clariss. Gorius, qui eam mihi supeditavit.

*Nunc torno facili mihi adlabora
Argentum, Ignipotens, et inde finge
Arma haud horrida: Mars ferox quid ad me?
Poculum at mihi tam cavum, ac profundum
Fac, illo ut queat invenire nullus
Aut cavum magis, aut magis profundum;
Inque ipso minus astra, plaustrave ulla,
Orionave sculpito, occidendo,
Ferentem pelago graves ruinas;
Ecquid Pleiades mihi? mihi ecquid
Curru noctivago nitens Bootes?*

Sed

*Sed vitem rogo lividis racemis
Effingas mihi rite ; cumque Baccho
Vna uvas socios simul prementes ,
Amorem lepidum , meum et Bathyllum .*

V. Quia vero , ut ex Bonarroto observavimus , ingentia haec pocula in Circensium honorem aliquando parabantur ; minime ab eo dissentirem , qui in eodem censu hoc nostrum Victorianum Poculum ex vitro referre vellet ; nam licet in eo nulla spectaculorum indicia deprehendantur ; ipsa tamen caelestis Globi imago ad Circum facile adludit , in quo omnia mystice ad caelestis Sphaerae partes , ad sidera , atque anni tempora adludebant , iuxta vetus Epigramma .

*Circus imago Poli , formam cui docta vetustas
Condidit , et numeros limitis aetherei ;
Namque duodenos ostendunt ostia menses ,
Quaque meat cursim aureus astra inbar .*

Quae omnia singillatim a nobis explicata sunt in iisdem Notis ad domesticas Lucernas Lib. III. quo in loco plurimae ex his referuntur , quae ad Circi spectacula adludunt : et in Dissertatione eidem Libro praefixa *de Stadio Pisarenfi* , et demum in Notis ad *Hymnum Olympionicum* , quem in Palatio diximus , dum marmorea Statua FRIDERICI LANTII CARDINALIS sapientissimi , et rei nostrae litterariae amplificatoris , solemni ritu dedicaretur : quem pariter Latinis numeris a Iosepho Antonio Pintio Ravennate Viro litteratissimo redditum eo loci ob argumenti adfinitatem subiiciendum curavimus. Quaecumque interim mens fuerit Vitrarum Artificis , quique huius crateris usus , quem

ma-

maiore sui parte detrita definire non valemus, nobilissimo certe, et in vitreis picturis adhuc singulari emblemate exornatur.

VI. Transiit ab Ethnicis ad Christianos institutum, POCVLORVM ASTRIFERORVM, diverso tamen consilio; nam apud hosce nihil ad vanitatem Astrologicam, nihil ad scientiae curiositatem, cui maxime adversabantur, referri poterat. Omnia in his pietatem spirant, nec aliquid in illis astra significant, quam divini Conditoris sapientiam, et maiestatem, quam unice in hisce parergis contemplandam sibi proponebant. Itaque in vitrea lamella, apud laudatissimum Bonarrotium Tabula XVII. inter Christi sedentis pedes Globus caelestis zonis decussatus, et stellis distinctus conspicitur: quo aperte significatur terrarum orbem eius providentiae subiici, atque ab illa moderari mystice vero Evangelicam doctrinam super mundum universum fuisse exaltatam, iuxta illud Psalmistae: *In omnem terram exiit sonus eorum*. Rursus in alio vitreo orbiculo Tabula V. num. III. Redemptoris togati imago cernitur opertum librum proferentis, geminis stellis hinc inde obsignatis; quas ideo additas putat eruditissimus Inlustrator: *Vt per ipsas significaretur divina illius Natura, atque aeterna ante rerum creationem, pariterque caelorum dominatus sibi a Patre concessus, regnumque aeternum passione sua naturae humanae conquistum, quam ille primus in Caelum invexit*. Praeterea sub duplicis astri symbolo ad laevam, atque sinistram conlocato, probabiliter indicatur utraque orbis plaga Orientalis, atque Occidua, quibus post Gentium vocationem Fidei beneficium, quod per Librum apertum demonstratur, concessum est, iuxta illud Matth. VIII. II. *Dico autem vobis, quod multi ab Oriente, et Occidente venient,*

nient, et recumbent cum Abraham, Isaac, et Iacob in regno Caelorum. Significantur quoque per stellas illas, quas Redemptor dividit, duplex Angelorum ordo, bonorum nempe, et reproborum; qui etiam nomine stellarum in Apocalypsi manifeste indigitantur, et apud Isaiam XIV. 12. *Quomodo cecidisti de Caelo Lucifer, qui mane oriebaris?*

VII. Omnium tamen simplicissima, fortasse et verior ratio, cur stellae Servatori nostro coniungantur, ea est, quod quum potissimae, et nobiliores creaturae passim excitentur ut laudem Deo concinant, inter has saepe stellae recensentur, ut in Cantico trium Puerorum: *Benedicite stellae Caeli Domino*. Et in Libro Iob Cap. XXVIII. *Quum me laudarent simul astra matutina, et inbilarent omnes filii Dei*: quae verba litteraliter, ut solent, ab Hebraeis usurpata, opinionem illam excitarunt, sidera sensu, et ratione pollere, ut videre est apud Philonem Leg. Allegor. Lib. I. Cap. 41. et in Libro de somniis: quem errorem adoptavit Origenes, ut ex eius liquet in Ioannem Commentario. At insensibilia corpora non spiritu, aut voce, quae carent, laudes Deo offerre dicuntur, sed opere; quatenus in miro illorum ordine divina virtus resplendet, ac mentes omnes excitat ad eam celebrandam. Fuere praeterea qui crederent virtutes quasdam, sive Angelicas intelligentias singulis astris, ac orbitis veluti custodes fuisse assignatas; cui sententiae adlusisse visi sunt antiqui Sculptores, qui aliquando in Christianorum Sarcophagis Solem, et Lunam sub humana specie effinxerunt; ut ostendimus in Dissertatione DE GEMMA PASTORALI: inter quae emblemata silentio praeterire non debeo elegantissimum, atque integerrimum Musei mei Dyptichum eburneum, in cuius sinistro latere Christus e Cruce pendens exsculptus est:

est : gemini vero Angeli hinc , et inde adstant , quorum unus utraque manu Solarem globum ; alter vero Lunarem profert , et proprio Conditori , obscurato in eius acerbissimo funere orbe , testimonium doloris ostendunt .

VIII. Succedit in eadem Bonarrotiana collectione Tabula VIII. alter vitreus orbiculus , in quo prodigiosa panis multiplicatio a Christo facta repraesentatur ; praefixa desuper tabella , in qua sacrum Monogramma signatum est , geminis stellis exornatum , de quibus haec in Notis habentur : *Quoad Christi Monogramma , quod in Tabella expressum est , alibi sermonem habuimus . Heic vero insuper observare occurrit , quum in altum elevatum sit , voluisse Pictorem exprimere (quod per Apostolum traditur) Redemptoris Nomen exaltatum fuisse super omne nomen ; atque in eo quadrato spatio ita signatum , veluti ad caelestem gloriam erectum ; quod etiam indicant non modo geminae stellae , inter quas dispositum est ; sed forte et ipsa quadrata figura , cuius ope Fideles , fulti testimonio Apocalypsis , symbolice sanctam et supernam Civitatem exprimere voluerunt .* Id ipsum sacrosanctum Emblemata luculenta eruditione profecutus est Cl. Gorius in Symbolarum suarum Vol. III. ad quem Lectorem mittimus .

IX. Vnum superest ex poculis astriferis explicandum , quod nuperrime effossum evulgavit Cl. Marangonius de Rebus prof. in usum Eccles. additis Cap. LXX. Hoc vero , licet e sacro Coemeterio , et Martyrum sanguine adhuc rubens , detractum , Christiano ne an Ethnico artifice referamus , omnino non liquet ; nam nulla Christianae Religionis vestigia in ea pictura deprehenduntur . Puer mensae adsidens in eo exprimitur , proposita cum cibis paropside , atque abaco prope exstructo cum multiplici supellectile vascularia . Lemma superne additum est AVIA NON VIVAS :

Vol. III.

Oo

unde

unde intelligimus scyphum hunc ex illis fuisse, qui parentibus, sive amicis curantibus, non fortuito artificio, sed iuxta praescriptam formam, concinnabantur. Mulier stans calicem dextera, lagaenam sinistra sustinet, puero petenti propinatura. Eius vero vestis quaternis stellis, et littera s exornatur. Haec posterior nota ad officinam vestiariam facile pertinet; quem morem rei antiquariae studiosi dudum adnotarunt: forte etiam feminae nomen indicat, quod in picturis Christianorum observavit Macrius in Hierolexico sub verbo *Gammadion*. Stellae vero pertinent ad arbitraria illa ornamenta, quae in nobilium vestibus adfui, vel acu pingi solebant; inter quae etiam stellae recenscebantur; ut constat ex luculentissimo exemplo Diprychi Ariobindi, quem nuper doctissimus Hagenbuchius inlustravit, in cuius duplici aspectu Consul stellata tunica amictus condecoratur.

X. Dum vero DE ASTRIFERIS POCVLIS tam Ethnicorum, quam Christianorum sermonem instituimus, corollarii loco ex Museo Goriano Etruscum carchesium, utrinque ansatum proferimus, adponimusque in fronte huiusce Dissertationis, in cuius picto limbo hinc inde stella inter Larvas Bacchicas expressa cernitur. Hic vero symbolorum adeo disparatorum nexus novam quandam in Notis ideam excitat, quae ex utriusque significatione emergit, Bacchica nempe mysteria noctem potissimum adpetere, cuius beneficio impudentissimae caeremoniae inter mysteria augustiora haberentur.

XI. Sed diu Te detinuit, VIR DOCTISSIME, elucubratio haec satis longa, quia satis inops. At obstitit eiusdem monumenti iactura, quominus detritis ceteris partibus, plura de illo diceremus; nullus enim dubito multo
plura

plura ad fideralem scientiam spectantia in eo expressa fuisse, cuius minima pars superstes tam inlustri parergo exornatur; haec enim artis vestigia id unum beneficium praestant, ut ex illis intelligamus, quantum aetati nostrae detraxerit materiae fragilitas, quae quanto obsequentior est ad cultum omnem suscipiendum, tanto facilius iniuriam casus tolerat. Interim, VIR CELEBERRIME, vitam Tibi enixis votis, et quidem frequentibus, adprecor quamdiutissimam, et faustissimam; nam Te florente, ac vigente, tanto magis augebitur antiquorum Monumentorum Ecclesiasticorum, Thesaurus; et plura alia publico bono feliciter ad honorem Dei, et Sanctae eius Ecclesiae praestabis, quae iam promissisti.

*Ravennae, ex Musæo opere picti fornicis
Basilicae D. Apollinaris.*

quod ad librum (secundum) in eo scriptum est:
 10. Et postea per scriptum tam bene potest exor-
 tui: hoc est tam recte et tam libere potest
 fieri, ut et in illis, quod sunt etiam in
 libro nostro. Et hoc per hoc, quod in eo
 est scriptum: Et postea per scriptum tam bene
 potest exorui: hoc est tam recte et tam
 libere potest fieri, ut et in illis, quod
 sunt etiam in libro nostro. Et hoc per hoc,
 quod in eo est scriptum: Et postea per
 scriptum tam bene potest exorui: hoc est
 tam recte et tam libere potest fieri, ut
 et in illis, quod sunt etiam in libro nostro.

I N D E X

R E R V M

QVAE IN HOC VOLVGINE TERTIO
OBSERVANTVR ET INLVSTRANTVR

- A**BRAXAS vox aenig-
matice Nili nomen.
continet. 169. 170.
Abraxae Gemmae
Magicae. 214. 215.
216. 217. 218.
Abſis quid ſignificet. 228. 229.
Academia Etruſca Cortonenſis lau-
data. 24.
Adclamationes veterum Chriſtiano-
rum. 239. in Vaſculis ſcriptae.
283.
Aegyptii antiquarum Fabularum
inventores. 9. quomodo Aeter-
nitatem designent. 205. eorum
Deae capite velato. 100. eorum
capita Gemmis ornata: alia
etiam ornamenta quae. *ibid.* cur
anſata cum cruce. 101. eorum
primaeva ſimulacra quae. 106.
107. arcana diſciplina. 170.
Aegyptius Matthaeus laud. 188.
Aequinoctium verum. 55. 57.
Aere uſi primitus non ſunt Aegy-
ptii in Diis conſlandis. 107. ſed
poſt deviſtam Aegyptum. *ibid.*
Aeſculapio cur ſerpens tributus.
104. 105.
Aethiopicae Fabulae. 9. 10.
Aeternitas Nuptiarum quomodo ex-
preſſa. 159. 160. 161.
Aeternitatis ſymbolum. 105.
Aethiopes primi hominum. 9. He-
ſperii. 41.
Aethiopicae Fabulae. 9. 10.
Aethiopum convivia adit Iupiter
cum Diis. 10.
Aethra Pleionis ſoror. 21.
Africae Chriſtiani uſi ſortibus. 277.
Albanae Gentis Sacellum. 88.
America an ſit Atlantica inſula. 41.
Antiquis cognita. *ibid.*
Anacreontis deſcriptio argentei Va-
ſculi. 285.
Anchora, et piſces Chriſtianorum
emblemata. 92. 93.
Andromedae fabula. 61. fatum. 66.
67.
Angeli crediti a Baſilidianis mundi
fabricatores. 93.
Animabus piorum adſignatae He-
ſperides. 41. 42. ubi conlocatae
ab Antiquis. 121. 122. 123. ad
Elyſios per mare veſtae a mari-
nis animalibus. 121. 124. 125.
126. ſupra Septentrionem loca-
tae. 127. 131.
Animae Principum viro-
rum in qua
caeli plaga conlocatae. 52.
Animalia Diis ſacra adtributa etiam
animabus defunctorum. 125. 126.
Anna Perenna Iovis nutrix. 11. 24.
Annus in doliis vinariis Etruſco-
rum notatus. 134. 135.
Antinous inter ſidera quando rela-
tus ſub Hadriano. 48. 49. 60.
Antiqua Ravennatum Monumenta.
154.

An-

- Antonini Caesaris consecratio . 124.
 Anuli Episcopalis schema . 225. 226.
 Anuli sacri Christianorum pronubi ,
 signatorii , hierarchici . 237. 238.
et seq. eorum usus apud veteres
 Christianos . 237.
 Apollinis Clarii Oraculum . 86.
 Apollo , et Diana Iovis Lucetii
 comites . 195.
 Apostolicae sortes . 276. *et seq.*
 Apostoli Columbae imagine desi-
 gnati . 247.
 Apotheosis Caesarum , et totius Au-
 gustae Familiae . 124. in marmo-
 re Ravennate expressa . 139. 140.
et sequentib.
 Aquarius vel Cecrops , vel Deuca-
 lion . 73. 76.
 Aquila Caelestis . 76.
 Aquilae Iovis auspiciū . 45.
 Aquilae tres cur Iovi tributae . 198.
 199. 200.
 Aquis obrutae maris insulae . 41.
 Ara Iovis inter sidera . 45. 74.
 Arae in inferiis pro expiatione
 animarum . 130.
 Arae antiquorum cum gradibus .
 141. 142.
 Arae antiquae figura . 179.
 Arati imago in scyphis expressa .
 285.
 Arborem complectens Serpens quid
 indicet in Sepulcris . 130. 131.
 132.
 Arca Noë resurrectionis animarum
 symbolum . 248.
 Arcticus Circulus . 47. 53.
 Arcturus . 48.
 Argo navis inter sidera . 69.
 Argonautarum expeditio . 64.
 Arianorum errores . 224.
 Aries . 64. quomodo inter sidera
 Zodiaci antesignanus . *ibid.*
 Arietem defert in humeris Mercu-
 rius . 84.
 Augusto Divinitas impetrata . 145.
 146. templa dicata . *ibid.* et 152.
 153.
 Asterismi Globi Farnesiani descri-
 pri , et enumerati . 58. *et sequent.*
 eorum usus quando invaluit . 46.
 48.
 Astra in Monumentis Christiano-
 rum . *Vid. a pag.* 236. *ad pag.* 250.
 Astrologia Atlantis inventum . 25.
 26.
 Astrologiam vanam exosi veteres
 Christiani . 287.
 Astronomicum Carmen . 26.
 Astronomi imago in vitreo Cratere
 picta . 281. 282.
 Astronomi insignes vel picti , vel
 sculpti in scyphis , et vasculis .
 281. 282. *et seqq.*
 Astrorum laudes Deo , admiranda .
 188.
 Atlantes plures investiti ambagibus
 involutâ Mythologâ . 12. 13. tres ,
 Maurus , Italus , Arcadicus .
ibid.
 Atlantes populi Atlantem incolen-
 tes . 38. 39.
 Atlantica Secta . 27.
 Atlantica Insula . 39. 40.
 Atlanticae Insulae in Oceano . 41.
 Atlanticae profapiae Dii qui . 10.
 Atlanticae Fabulae ex Platone . 20.
Vide FABULAE.
 Atlantici Philosophi . 27.
 Atlantidum regio . 9.
 Atlantis Horti . 11. Draco vigil . 12.
 ATLANTIS aetas , parentes , fratres ,
 uxores , soboles . 17. 18. *et seqq.*
 eius gesta . *ibid.* Atlantes a My-
 thologis multiplicati . 18. 19. 20.
 21. 22. 23. filiae septem enume-
 ratae . 22. ex Pleione susceptae .
ibid. et 23. filii qui . 24. 25. institut-
 um Astrologia . 25. eius fata in
 montem conversio . 33. caeli co-
 lonna dictus . 36. 37. populi Atlan-
 tem incolentes . 37. 38. 39.
 Atlantum Caeliferorum simulacra
 antiqua . 42. 43.
 ATLAS in montem conversus . 11.
 eius descriptio . *ibid.* et 12. unus
 Libycus , et Maximus , et eius
 munus . 13. complura nomina
 obti-

- obtinuit. *ibid.* et 14. *Dyris*, et *Talamon* dictus. *ibid.* Caeli columna cur dictus. 14. 15. Libycus Philosophiae auctor. 27. Caelifer in Arca Cypseli sculptus. 42. 43. primus Solis, Lunae, et Siderum cursus observavit. 43. 44. cum Iove Fulguratore. 44.
- Atlas Farnesianus, et Barberinus. 44. Farnesianus insigne Monumentum. *ibid.*
- Averrunci Dii Aegyptiorum. 216.
- Augustae, et Augusti post mortem Dearum, et Deorum specie efficti. 123.
- Augusto arae, et Tempia dedicata. 141. 142. et *sequent.*
- Augustus specie Iovis expressus in marmore. 150. 151. 153.
- B** Acchanalia cur saepe in Sepulcris antiquis expressa. 187. 188.
- Bacchi cognomen *Hyes*. 23. 87. *Nocturnus* dictus. 188. *Nyctelius*. *ibid.*
- Bacchus uvis, et pampinis ornatus in scyphis antiquis sculptus. 286.
- Basilidiani de Imagine Christi quid sentirent. 93. quid de Deo. *ibid.*
- eorum Gemmae. a 173. ad 180. eorum, et adfectorum nugae. 216. 217. 218.
- Blanchinius Praeful Franciscus laud. 78. 79. 124. 141. 151. 282. 283. eius Historia. 79.
- Blanchinius Ioseph Veron. Presb. Oratorii Romani laud. 79. 80. et a pag. 281. ad 294.
- Di Blah D. Salvator Monachus Casin. laud. 193. 194.
- Bonarrotius laud. 126. 133. 283. 286. 289. eius Schedae. 44.
- Bootes caelestis Fabula. 71.
- Borealis Circulus. 54.
- Bottarius Ioannes Praeful laud. 221. 222. 249.
- Buffius Iacobus laud. 115. 116. 133. 134. 135.
- C** Aeli figura quae. 48.
- Caeli filii. 10.
- Caelum cur sustinere Atlas fingatur. 27. 28. 29.
- Caelum axis, et polus dictus a Poëtis. 52.
- Caesares Augusti Deorum more, et cultu expressi. 145. 147. 148. a quibus Dii facti. 145. 146. 147.
- Calices vitrei veterum Christianorum. 88. ampli cariores antiquis. 284.
- Caligula Templum Augusto dicatum absolvit. 152.
- Cancer caelestis. 67. 68.
- Canis maior. 68. Europae custos. *ibid.*
- Canopi astrum. 51.
- Canticum Astronomicum. 26.
- Capita Deorum Gemmis ornata. 100.
- Capponius Ferdinandus Carolus Commend. laud. 157. 158. 162.
- Capricornus thema auspex Augusti. 46. 75. eius fabula. *ibid.*
- Carchesium Etruscum astrum ornatum, et personis. 290.
- Caryatides apud Architectos pondera sustinentes. 43.
- Cassinii observationes Astronomicae. 23. idem laudatus. 57. 78. 79.
- Cassiopea. 61.
- Cataclismus terrae. 20.
- Cathedra Archiepiscopalis Ravennae. 226. 227.
- Cathedra Cassiopeae. 70.
- Cathedra Sacra in Gemma anulari sculpta, ornata encarpo, emblematis, et epigraphe. 222. 223. et *sequent.*
- Cathedra S. Stephani PP. et Mart. Pisis. 226.
- Cathedrae Episcopales *absides*, *gradatae*, et *spondatae* dictae. 229. 230.

230. velis, et encarpis ornatae. *ibid.* cum scamnis, et gradibus. *ibid.*
- Centaurus Aesculapii, et Achillis educator; ab Iove in caelo conlocatus. 70.
- Cepheus Aethiopum Rex. 60. 61.
- Cetus caelestis. 66. 67.
- Characteres arcani in Gemmis Magicis. 180.
- Chiappinius D. Ioseph Alex. Praeful laud. 83. 84. 95. 96.
- Chresimon sacrum. *Vide Monogramma Christi.*
- Christiani noctem sanctificant. 190. qua mente usi sint tortibus. 277. usi poculis, et calicibus astriferis. 287. 288. eorum Monumenta astris ornata. 90. aliquando et emblematis profanis. 92. 93.
- Christianorum vigiliae. 190.
- Christifidelium ant. symbola. 240.
- Christi symbolum in Episcopali Sede conlocari solitum. 231. imago in vitreis Christianorum vasculis inter astra; cum globo caelesti. 287.
- Christus Nun a Basilidianis dictus. 93. 94. Dei Filius. 223. 224. et *seq.* Idem Stella, et Sol. 246.
- Circenses, et spectacula diu apud vet. Christianos efferbuere. 236.
- Circensium Victores donati poculis, crateribus, et scyphis. 283. 284. victoribus dono data. *ibid.*
- Circi spectacula. 286.
- Circulus polaris veterum Astronomorum. 53.
- Claudius Caesar, quae fecit in honorem Augusti, et Liviae. 147.
- Clitumnus unde. 20.
- Columbae Veneri tacrae, faustum nuptiarum auspiciu. 158. 159. 160.
- Columbae Christianorum symbolum. 247. 248. in Ecclesiis sacram Eucharistiam servantes. 248.
- Columbaria Societas Flor. 157. 158. eius Stemma. *ibid.* et 194.
- Columna Antonini. 46.
- Columnae ad tabernas perforatae. 205. 206.
- Coluri Veterum. 55.
- Comus Ignatius Maria laud. 183. 184. 190.
- Conchae Ecclesiarum. 229.
- Conon Astronomus insignis. 285.
- Consecrationes Defunctorum apud Veteres. 121. 124. 125. 126. et *sequent.*
- Consecrationis Augustorum caerimoniae. 153. 154.
- Consistorium quid. 230.
- Constantini apotheosis. 126.
- Constantinus Crucis memoriam celebravit, adscito Christi Monogrammate. 244.
- Conitellationes in caelo ex Fabulis Atlanticis enumerantur. 12. Globi Farnesiani enumeratae. 58. et *sequent.* earum simulacra. 47. 48.
- Copticae Ecclesiae Episcopi quomodo electi. 262.
- Corona Australis. 74.
- Corona Borea. 71. 72.
- Corona Veneris, et cestus. 162.
- Coronae nuptiales, quae. *ibid.*
- Coronatum sacrum Christi Monogramma. 243.
- Corinius Eduardus ex Cl. R. S. P. laud. 165. 166. 169. 170. 200.
- Cortonensis Etruscorum Sociorum Academia. 24.
- Corvus caelestis. 69.
- Corythum. 25.
- Crater caelestis. 69.
- Crater vitreus pictus Musei Victorii illustratur. a pag. 281. ad 294. adclamatio. *ibid.* Astronomi imago in eo picta item Globus caelestis. *ibid.*
- Crateres coronati. 284.
- Crateres vitrei Antiquorum. 286. 287.
- Croti fabula. 75.
- Crux Dominica in anulis Christianorum. 239. 240. 242. in tesseris Christianorum: item in his litterae quid delignent. 255. 271. 272. Cry-

Cryptae Coemeteriales . 226.
 Crystallina pocula apud Veteres .
 284.
 Cupidinis specie pueri Caesares .
 150.
 Cycnus Caelestis . 63.
 Cymba vectae animae Defunctorum
 ad Elysios . 120.

D Aethyliothea Christiana . 222.
 250.
 Dardanus , et eius progenies . 24.
 25.
 Decani triginta sex . 217. et seq.
 Dei Basilidis nomen . 169.
 Dei nomen tetragrammaton . 88. 89.
 Deltoton . 59.
 Deorum concilium coram Iove . 196.
 Diana gerens lanpadem , et serpen-
 tes . 103. cur . *ibid.* et 104. 105.
 Dianae Erycinae Sacerdotes . 179.
 Dies et Nox in Sepulcris Christia-
 norum , quomodo expressa . 91.
 Diespiter Iupiter . 195. 196.
 Dii Aegyptiorum cur decussatis cir-
 ca pectus manibus . 100.
 Dii antiquorum a nomine possef-
 sorum , et cultorum denominati .
 99. 100.
 Dii qui Serpenticincti . 101. 102.
 103. 104.
 Dii Tudertum qui . 129.
 Diluvium unde priscoe Fabulae . 20.
 Diptychon sacrum Passeriani Mu-
 sei . 92. 288. Quirinianum . 162.
 178.
 Divinitas impetrata . 145. 146.
 Dolia vinaria cum notis Etruscis .
 133. 134. 135. Romanorum cum
 Consulibus . *ibid.*
 Donianae Schedae . 204. 207.
 Draco custos Hortorum Atlantis .
 12.
 Draco caelestis , de eo fabulae . 77.
 Draco Hesperidum . 130. 131. 132.
 Dracones quibus Diis sacri . 102.
 103. 104. 105. 106. cur *Sancti*
dicti . ibid.
Vol. III.

Dyris dictus *Atlas* a Mauris . 13.
 14. 15. 16. quid ea vox signifi-
 cet . *ibid.*

E Burnea sacra emblemata Cathe-
 drae Archiep. Ravennat. 226.
 227.
 Electra Atlantis filia . 11. 24.
 Elysiorum sedes pro piorum anima-
 bus ex Veterum sententia . 41. 42.
 Elysios petere animas veteres cre-
 didere . 117. 118. 119. et seqq.
 Elysiorum situs . 120. 121. 122.
 Emblemata profana in sacris Chri-
 stianorum Monumentis aliquando
 picta , et sculpta . 92.
 Emblemata Vasculorum veterum .
 284. 285. 286.
 Episcopales Cathedrae . a pag. 222.
 ad 232.
 Episcopis cur anulus tributus ; usus
 in sacris . 241. 242.
 Episcoporum electio sortito facta .
 265.
 Equo vectae ad Elysios Defuncto-
 rum animae in Urnis Etruscis .
 124. 125. 128. 129.
 Equus alatus Augustum vehens , qui .
 128.
 Equus Laribus sacer . 129.
 Erichthonius . 62.
 Eridanus Caelestis . 66.
 Eteocles cum Polynice pugnans .
 146.
 Etrusci Homeri studiosissimi . 121.
 Etruscorum dolia vinaria cum no-
 tis Etruscis . 133. 134. 135. Ro-
 manorum cum Consulibus . *ibid.*
 Etruscorum opiniones de animabus
 defunctorum . 121.
 Etruscorum Vasculorum Thesaurus
 quamprimum proferendus . 128.
 Etruscorum picturae . 188. eorum
 sortes . 274.
 Expiationes animarum . 187.

F Abricii observationes Astrono-
 micae . 23.
 Pp Fa-

- FABVLAE ATLANTICAE communes, ac frequentes : earum origo, quibus de causis inventae : earum antiquitas, et dignitas. 9. 10. Fabularum qui fontes praecipui. *ibid.* Gorgonum Fabula Atlantica. 11. Hortorum Atlantis Fabulae. 10. 11. 12. Constellationes in Caelo. *ibid.*
- Fagineum vasculum a Virgilio descriptum. 285.
- Faldistorium. *Vide* Cathedra, Sedes.
- Farnesianus Atlas. 44. 45. eiusdem Globi, sive Sphaerae constitutio expensa. 48. 49. 50. 51.
- Faunus cur Noctis comes. 187. et cum ea coniunctus. 188. 189.
- Fideles Christi cur profana emblemata cum sacris coniunxerint aliquando. 92. 93. iidem sub columbae figura designati. 247. 248. 249.
- Figularum emblemata, et insignia. 209. 210.
- Flaccus Mariangelus Camaldulen. laud. 154.
- Fors, Sors eadem ac Fortuna. 258. 259.
- Fortuna est divina Providentia. apud Christianos. 224.
- Forum Sempronii. 146.
- S. Franciscus Afsis, quomodo usus fortibus. 277. 278.
- Fritillo usi Veteres in iaciendis fortibus. 272. 273.
- Fut amnis nomen. 13.
- G**allus Soli sacer. 198. in fortibus adhibitus. 267.
- Gamelia Gemma inlustrata. a pag. 158. ad 162.
- Gammadion in vestibis litteratis. 290.
- Ganymedes a Iove raptus. 199. 200.
- Gemini Caelestes. 65. 66.
- Gemmae Abraxeae obscurae, ambagibus refertae. 166. 167. 170. erroribus, blasphemis, et imposturis scatentes. 92. 93. 94. 95. ab Haereticis fictae. 108. 109. 110. aenigmatae, portentosae. 177. 178. encolpiae quae. 214. et *sequent.*
- Genii expressi in antiquis Christianorum Monumentis, et sepulcris. 90. 91. 247.
- Genii cum Diis sculpti valde pusilli. 189.
- Genius Orbis. 46. consecrans Caesares quomodo sculptus. 124.
- Genius defuncti serpens. 130. 131.
- Genius serpente delignatus. 178.
- Genius Pop. Romani. *ibid.* et 180.
- Gentium divitio a Sem, Cham, et Iaphet. 260.
- Genius Deorum serpens. 101. 102. 103. 104.
- Georgius Dominicus laud. 244.
- Ginannius Comes Franciscus laud. 139. 140. 144. Ioseph, item Petrus Paulus Ginannius Casinen. Praef. Gen. 154.
- Globi Astronomici versatiles. 46. 47. 48. cum constellationibus, quando in usu. *ibid.*
- Globi Caelestis discrimen apud Antiquos, et Recentiores. 53. 54. 55. 56. 57. et *sequent.*
- Globorum caelestium usus quam antiquus. 46.
- Globus Atlantis Farnesiani quando sculptus. 45. 46.
- Globus Lunam indicans. 119. 120.
- Globus caelestis fulcro tripodi impositus in antiquis monumentis. 281. 282. 285.
- Globus caelestis ad Circum adludit. 286.
- Globus caelestis zonis decussatus in sacris Vasculis. 287.
- Gnostici in amuletis Christianorum mysteria intermiscuerunt. 92. 93. eorum errores. 93. 94.
- Gorius laud. 79. 83. 108. 110. 111. 115. 127. 134. 140. 166. 174. 179. 194. 204. 222. 282. 285. 289. eius Museum. 44. 157. 270.

Gor-

Gorgones serpentiferae . 109. 110.
Gorgonum Fabula Atlantica . 11.
Gryps Fortunae Symbolum . 178.
180.

H Adriano carus Antinous ; in-
ter Signa Caelestia quando
introducitur . 47. 48.

Hebraei frequenter usi fortibus .
260.

Hecate triformis serpenticincta .
102.

Helles fabula . 64.

Heniochus . 62.

Herculanensium sacra Mensa . 273.

Hercules poma ex Hortis Atlantis
abstulit . 12. Astrologiam ab
Atlante didicit . 26. Astronomus .
26. 27. Atlantis adiutor . 43. 44.
Caelifer . 43. 44. Hydrae inter-
fector . 67. item Leonis Nemeei .
68. eius apotheosis . 72. eiusdem
caelestem Globum sustinentis ima-
go ex antiqua Gemma . 80. faci-
nora in scyphis , crateribus , et
poculis expressa . 284. 285.

Heroes in Elysiis adcumbentes . 42.

Heroes dicti Defuncti . 119.

Hercœs , et Dii maiori statura , et
specie expressi . 188. 189.

Heperides . 33. aurea Horti mala .
ibid. sedes animarum piarum
apud Veteres . 41. 42.

Hesperidum Horti . 11. 12. 77. 117.
118.

Hespero , et Lucifero vestae ani-
mae defunctorum . 126. 127.
128.

Hesperus Atlantis filius . 24. Astro-
logus . *ibid.*

Hevelii observationes Astronomi-
cae . 23.

Hierapolitani Lunam serpentibus
implicatam coluere . 102.

Hierarchici anuli , qui 241.

Hieronis navigium . 43.

Hippolythea Sedes Romae . 227.

Hippogryphus a Victoria coronatus .

175. 177. cum aegide Minervae.
ibid.

Homericae fortes . 276.

Hominum conditio fors dicta . 259.

Horti Atlantis . 11. 12.

Horti Hesperidum . 130. 131. 132.

Hyades Atlantis filiae . 23. 48. 65.

Vide Stellae .

Hydrus ab Apolline in caelo con-
locatus . 69.

Iao vox quid significet . 86. 87.

88. 89. Dei nomen apud Gno-
sticos . 94.

Imp-atoris ornamenta . 145. 146.

Initiatis promissa felicitas . 177.

Insignia Tabernarum , et officina-
rum Veterum . 208. 209.

Insulae Beatorum ubi . 42.

Insulae Fortunatae Antiquorum .
120. 121. 122.

Ioannellius Io. Andreas laud. 203.
204. et *seq.*

Iordanii Patr. Pisaur. laud. 213.
214. et *sequent.*

Iordanis fluvii imago . 91.

Isis Dea quae sit , et quid apud
Aegyptios significet . 101. cur
serpenticincta . *ibid.* et 102. cur
Salutaris dicta . 104. et 105. eius
Simulacrum ex aere serpentibus
circumvolutum . 99. 100. et *seq.*

Italia Atlanticas Fabulas accepit .
11.

Italicae Fabulae Graecis nihilo mi-
nus nobiliores . 11.

Italicae linguae antiquae genius . 17.

Iopas cantor . 26.

Iudicium supremum Christi symbo-
lice expressum . 90.

Iunonis adpectu Livia Augusta
expressa . 149.

Iupiter divertens apud Aethiopas ad
convivium . 10. cur ante bellum
contra Gigantes sacrificaverit .

45. cur *Lucettus* dictus . 194. 195.

196. in throno : cur tres aquilae
cum eo . 198. 199. 200.

Iusti Sol, et Stellae dicti. 245.
246.
Ixionis rota. 64.

L Acertis in Gemmis Magicis
quid significet. 177.
Lances Veterum ad pondera. 206.
207.
Lantius Fridericus Cardinalis laud.
286.
Lararium Augusteum in Palatio.
141.
Laribus cur equus facer. 129.
Larvae, five personae scaenicae
in Vasculis Etruscis. 290.
Lepus Caelestis. 70.
Libra caelestis. 73. cum Scorpio.
ibid.
Librarium tabernae ad columnas.
205. 209.
Libri Fatidici. 276. Sybillini. 87.
Lignum adhibitum in fortibus. 269.
Litogonia Passeriana. 20.
Litteratae tesseræ lusoriae. 272.
273. et *sequent.*
Livia Augusta quando consecrata.
147. 149. 150.
Londinenses Socii laudati. 99.
Lorica Imperatoris quae. 146.
Loti flos, et perseae folia orna-
menta Deorum Aegyptiorum.
100. 101.
Loto qui nam vescantur. 168.
Lucernae Christianorum. 241. 242.
243. 244. earum symbola. 90. 92.
etiam interdum profanis figuris
ornatae. *ibid.*
Lucetius Iuppiter, et Diespiter.
195. 196.
Lucifer stella. 126. 127.
Ludorum Circensium victores scy-
phis donati. 283. 284. 286.
Luna puellae imagine expressa. 90.
cur serpenticincta in Tabulis Mi-
thriacis. 102. *Salutaris* dicta. 104.
105. Aeternitatis symbolum. *ibid.*
eam incolere animas defuncto-
rum credidere. 122. 123. 124.

cur Nuptiarum fautrix, et prae-
ses Dea. 159. 160. 161. ei biga
adtributa. 128. *equorum amans*
dicta. *ibid.* cur ei serpentes con-
veniant. 103. 104. 105.
Lunulis falcatis columbae insisten-
tes in nuptiali Gemma. 158.
159. 160. 161.
Lupus caelestis. 73. 74.
Lyra caelestis. 77.

M Abillonius laud. 79.
Maffei Marchio Scipio lau-
datus. 119.
Magici characteres. 216. 217. 218.
Magorum adoratio Pueri Iesu. 246.
Mamachius F. Thomas Dominican.
laud. 236.
Manes, et Genii pari ritu culti
ab antiquis. 131.
Manes Dii dicti Defuncti. 145.
Mannius Dominicus Maria laudat.
249.
Marangonius Io. Canonic. laud. 289.
Marcionitarum, et aliorum Haere-
ticorum impia doctrina. 94. 95.
Marii Simonis observationes Astro-
nomicae. 23.
Marina corpora in summis monti-
bus circa Mediterraneum. 41.
Marinis monstris per Oceanum ve-
ctae Defunctorum animae. 121.
124. 125.
Martis armatura. 146.
Martyribus sacrum Christi Mono-
gramma adsignatum. 240. 241.
245. Sanctis tributa palma. 243.
Massa Tuderitium. 226.
Mauretania Atlantis patria. 26. 27.
Mediterraneum mare. 41.
Membris humanis litterae adtribu-
ta a Marcionitis. 95.
Mensa Iliaca inlustrata. 102.
Mensae lusoriae. 272. 273. et *seq.*
Mercurii genus. 11.
Mercurius Atlantem adit. 34. Cri-
phorus. 84. gregum praeses, et
stabulis pecorum. 85.

Mi-

- Migrationes frequentes populorum fabulas invexere. 9. 10.
 Minervae Serpens. 77. inter sidera conlocatus. *ibid.*
 Moera filia Atlantis. 24.
 Monogramma Christi Domini cum Sole, et Luna. 91.
 Monogramma Christi Domini in anulis sacris. 240. quando usurpatum. 241. 242. 243. fulvus. *ibid.* cur in Lucernis; ex palmis confectum; coronatum, ornatum, astris. *ibid.* et 244. in armis militum. *ibid.* in Vasculis vitreis Christianorum inter astra, elevatum et exaltatum. 289.
 Monroy Monachas Casin. laud. 194.
 Mons Atlas descriptus. 33. 35. ubi situs. *ibid.*
 Montfauconius laud. 79.
 Motus principia ex Aristotele. 15.
 Museum Caesareum. 126. 188. Regis Christiani. 125. Etruscum. 179. Panormitanum. 194. Veronense. 119. Arrigonianum. 210. Oliverium Pisauri. 236. Victorium Romae. 282. Passerianum. 129. 179. Gorianum. 290.
 Mythologia Atlantica. 9. 10. 11. 12. multis ambagibus involuta. *ibid.*
N Avis Argo. 51.
 Nemausi Templum antiquum. 142.
 Nemesis amicus cycnus. 63.
 Nemorensis Rex in sacris Dianae Erycinae. 179.
 Nilus, et Oceanus. 66.
 Nilus cum copiae cornu; Aegypti numen beneficium. 167. 168. cum loti flore: eius excessus, et recessus. 168. 169. in Gemma Abraexa expressus illustratur. a pag. 165. ad 170.
 Noctem Christus sanctificavit, et eius exemplo Christiani. 190.
 Noctis Deae imago. 184. cum face, eius vestis. *ibid.* et 185. populus. *ibid.* Noctis divisio apud Veteres. *ibid.* cum Luna in fronte. 186. divini honores Nocti tributi. *ibid.* inter Deos Inferos habita. *ibid.* eius soboles. 187. Nox nuptiarum amica. 159.
 Nomina primitiva; eorum perturbatio. 17.
 Numina serpenticincta quid significant. 176.
 Nun Christus a Basilidianis adpellatus. 93. 94.
 Nuptialia ornamenta, quae. 159. 160. 161.
 Nuptiarum symbola auspiciatissima quae. 158. 159. 160.
O Ceanus cur omnium rerum pater. 9. 10.
 Oceani transvectione purgatae defunctorum animae. 121. 122.
 Oceani insula Atlantica. 40. 41.
 Ochus Phoenix Philosophiae auctor. 27.
 Oliverius de Abbatibus Hannibal laud. 135. 214. a 236. ad 250. eius Museum. 129. 179. edita Opera, et edenda. 245.
 Olmucienfes Socii laudati. 99.
 Ophitarum, et aliorum Haereticorum errores. 108. et sequent.
 Optice non ignota Antiquis. 188.
 Orbis caelestis sub pede Augusti. 151.
 Orgia Bacchi ad purgationem. 187.
 Orion. 48. Dianae Comes. 66.
 Orpheus in picturis Christianorum. 240.
 Osculati anuli Episcoporum. 241.
 Osiridis imperium. 40.
P Alatino in monte quae Augusto dedicata. 152.
 Palmae, quibus Columbae in Christianorum monumentis insunt. 248. 249.
 Pal-

- Palmis confectum Monogramma Christi . 242.
 Pandora Dea . 10.
 Pantheae figurae Deorum . 177.
 Panthei Dii apud Romanos . 107. 108. 109.
 Pantheus Deus Basilidianorum , et adsecularum . 217. 218.
 Parentationum ritus . 130.
 Parisiensis Academiae Historia . 57.
 Pastoris Boni imago Mercurio Crio-phoro similis . 84. 87. 88. 90. et *seqq.*
 Patavinae sortes . 270.
 Patena Graecorum ornata stella . 230. 231.
 Paulus Sebastianus laud. 230. 231.
 Pedis figura sigilla etiam veterum Christianorum . 249.
 Pegasus . 64. Pegaso vestae in Caelum animae Augustorum . 126.
 Persarum religio serpentinctos Deos invexit . 102.
 Perseus . 61. eius fabula . 11. eius adventu trepidat Atlas . 33.
 Personae scaenicae in Vasculis Etruscis . 290.
 S. Petri Cathedra . 226. cur primatum obtinet . 228.
 Philosophi Atlantici . 27.
 Phryxi fabula . 64.
 Picturae Coemeteriorum . 240.
 Pintius Ioseph Antonius laud. 286.
 Pinus sacra Deum Matri . 132. 133.
 Pisaurense stadium . 286.
 Pisaurensum dolia vinaria . 134. 135. 136.
 Pisces , et anchora emblemata Christianorum . 91. 92. 93.
 Pisces in tabernis vendi soliti . 207. 208.
 Piscis Boreus . 64. Australis . 67.
 Piscis Iesu Christi , et Fidelium imago , et symbolum . 225. 239.
 Pisis Cathedra S. Stephani Papae , et Mart. 226.
 Planetae Sol , et Luna . 85.
 Pleiades , seu Vergiliae . 43. 65.
 Pleion Oceani , et Tethidis filia . 21.
 Pluralitas Atlantum , et tot Herculum , et Deorum unde . 13.
 Pocula Atrifera . 287.
 Pocula Veterum in pompis , conviviiis , et sacris adhibita . 283. 284.
 Poli Boreus , et Antarcticus . 49.
 Pollux . 66.
 Polus in Atlante ubi conlocatus . 52. 53.
 Polus Arcticus quot gradibus constabat apud Antiquos . 53. 54.
 Pondera tabernaria . 206. 207.
 Potus oblatio in fortibus . 268.
 Praenestinae sortes . 271.
 Pronubi anuli , qui . 237. 238. 239.
 Proserpinae nuptiae . 159. 160.
 Providentia Dei Fortuna adpellata . 258.
 Pythagoricae sortes . 276.
Q Virinianum Diptychon . 162. 178.
R Aius Flaminius Poeta nobilis . 285.
 Ravennae antiqua monumenta . 144. 147. 148.
 Ravennates Sarcophagi . 91.
 Regum Israel sortes . 260.
 Religionis Christianae primitivae symbola . 93.
 Rhea Dea . 10.
 Roma Dea quomodo expressa . 144. 145.
S Acellum Augusti descriptum . 153.
 Sacerdotes Aegyptii quomodo expressi . 175. 176.
 Sacerdos Dianae Erycinae se sacrificans . 179.
 Sacra Deum matris in initiatorum Urnis . 132. 133.
 Saeculare Carmen cur cantatum . 85.

- Sagittarius caelestis . 75.
 Sagittis usi Veteres pro fortibus . 267.
 Sarcophagorum Christianorum emblemata . 91.
 Scorpius caelestis . 73.
 Scriniolum tabernarium . 208.
 Sculptor Globi Farnesiani forte in ora Tarentina versatus . 53. 54. 65. et in *sequent.*
 Scyphi antiqui vitrei pictura . 281. 282. 283. et *sequent.*
 Scyphis Heroes picti , et sculpti , eorum pugnae , gesta , fortia facta . 284. 285. 286.
 Scyphus argenteus ab Anacreonte descriptus . 285.
 Secta Atlantica . 27.
 Sedes sacrae in Ecclesiis . 224. et *seqq.*
 Senatus erat Caesares inter Deos referre . 146. 147.
 Septentrionalis regio apud Astronomos veteres . 54.
 Sepulcra cur Bacchanalia frequenter exhibeant . 187. veterum Christianorum astris ornata . 345.
 Genios praeferunt . 247.
 Serpens Deorum brachio circumvolutus . 103. defuncti Genius . 130. 131. Aeternitatis symbolum . 105. 132. quid significet . 176.
 Serpentarius qui . 72.
 Serpentes cur Isidi tributuri . 101. 102. et *sequent.* in Gemmis Magicis cur tam frequentes . 109.
 Serpentum specie Dii ab Antiquis culti . 101. 102. 103. 104. eorum cultus apud Aegyptios . 178. 180.
 Sidera petere creditae defunctorum animae . 120. 121. incolere animas defunctorum credidere . 122. 123. 124. in Christianorum monumentis . a pag. 236. ad 250. laudant Deum . 288.
 Siderum cursum primus Atlas deprehendit , qui Herculem docuit . 26.
 Sidus Divinitatis symbolum in Iulio Caes. et Augusto . 148.
 Signa Globi Caelestis . 47. 48. nobis opposita non noverunt Antiqui . 50. 51. in Vascularibus argenteis antiquis sculpta . 285. 286.
 Signatorii anuli veterum Christianorum . 238. eorum epigraphae . 239.
 Silentarius dictus anulus Episcoporum . 241.
 Sistri usus in sacris . 168. 169.
 Sistrum quid apud Aegyptios significet . 103. 104.
 Sitella pro fortibus . 273. urna , et hydria . *ibid.*
 Sodales , Sacerdotes , Antistitae in honorem Augustorum . 149.
 Sol , et Luna humana specie in Sarcophagis Christianorum . 288.
 Sol juvenis imagine expressus . 90. eo symbolo Iesus Christus praefiguratus . 246.
 Solstitium Antiquorum . 55. 56.
 Sortes veterum Christianorum . 255. cum litteris , et Cruce Dominica . *ibid.* de earum origine , usu , etc. *usque ad pag.* 278. frequens apud Hebraeos sortium usus . 260.
 Reges sortito electi : item Sacerdotes , et Levitae . *ibid.* et 261. superstitione ab Ethnicis usurpatae . 261. Sortes Lyciae , Germanicae , Lacedaemoniae , Syracusanae , Italicae . *ibid.* Sortes Indorum . 261. Sortes veterum Christianorum . 261. Apostolorum . *ibid.* et 262. Patriarcharum , Episcoporum . *ibid.* et *seq.* Sortes aliae divisoriae , aliae consultoriae , aliae divinatoriae . 263. et *sequent.* Consultoriae in usu apud Christianos . 264. Leges in usu Sortium servandae . *ibid.* Sortes quae superstitionis , et vetitae . 266. 267. Sortes per gallum , aream , sagittas , virgas , ligna : per oblationem potus . *ibid.* et 268. 269. Tesseræ pro fortibus vel litteratae , vel symbolo insignitae . 272. 273. mensa lusoria : fritillus ad sortes iaciendas . *ibid.*
 ur-

- urnae, hydriae, et situlae usus in sortibus. 273. 274. item galeae Heroicis temporibus. 274. 275. in lintheaminibus, et taeniis. 275. Apostolicae sortes. 276. 277. Sortes per Codices sacros. 277. Sortes per aream missio gallo, qui grana depasceret. 267. Sortes, sive tesserae ex argilla. 273. Sortes Gorgoneae. 273. Caeritum. *ibid.* Messeniae. 274. Sortes Sanctorum. 277. Africanae Ecclesiae. *ibid.*
- Sortitum imperium inter Deos. 259.
- Sphaera, eius usus. 47. 48.
- Sphaera recta, et obliqua. 48. 49.
- Sphaera versatilis in usu apud Antiquos. 282. 285. 286.
- Sphaerae antiquae prospectus. 56. 57.
- Spiritus Sanctus Columbae specie. 247.
- Stella inter symbola Divinitatis Caesarum. 148. Christus Iesus designatus. 231. inter hieroglyphica veterum Christianorum. 245. 246.
- Stellae Noctem ornantes. 195. 196. in Calicibus vitreis Christianorum quid significant. 287. 288. quid cum imagine Salvatoris. *ibid.*
- Stellarum adparitiones. 23.
- Stellionatus quid. 177.
- Symbola antiquorum Christianorum. 90. 91. 92. 239. 240. Symbola sacra veterum Christianorum quae sint; inlustrantur. a pag. 236. ad 250.
- Symbola Deorum simul congesta. Deos Pantheos conficiunt: horum origo. 108. 109.
- Symbola tesserarum lusoriarum. 272. 373. et *seq.*
- T** Abellae Sortium veterum Christianorum. a pag. 254. ad 278. inlustratae.
- Taberna falfamentaria in Gemma sculpta. a pag. 203. ad 210.
- Tabernarum insignia. 208. 209.
- Taigetes ex Atlanticis fabulis. 10.
- Tali lusorii, laterum Canicula, Cous, sive Venus, Chius, Senio. 269.
- Tali in nummis, urbis insignia. *ibid.* tali cum punctis. *ibid.* et 270. et *sequent.* in ludo: item eorumdem Talorum usus. 274. 275. 276. et *sequent.*
- Taurus caelestis. 65. Europae in Cretam ductor. *ibid.*
- Tegulae sepulcrales. 129.
- Telamon dictus a Latinis Atlas cur. 16.
- Telamones pondera sustinentes apud Architectos. 43.
- Tellus Dea coram Iove. 197. 198.
- Tesserae lusoriae ex argilla. 273.
- Tesserae lusoriae Christianorum inlustratae. a pag. 254. ad 278.
- B. Theodora Alexandrina usa sortibus. 277. 278.
- Theologiae Ethnicae arcana. 9. 10.
- Thetis Deorum mater. 10.
- Thronus sacer. 222.
- Ticonis observationes. 23.
- Titanum bellum adversus Iovem, 45. et eorum supplicium. *ibid.*
- Transvectio animarum defunctorum ad Elysios. 117. et *seq.* ad 136.
- Tripolemi dracones. 72.
- Tropicorum distantia apud Antiquos. 54. 55.
- Typho Aegyptiorum infestum numen. 215.
- Typhonis Gigantis iram quomodo effugit Venus. 63. 64.
- V** Ascula Etruscorum picta quanto studio explicanda. 127.
- Vascula HomERICA, in quibus Heroes, et eorum gesta. 284. 285. 286.
- Vascula vitrea Christianorum. 88. 289. 290.
- Vasculorum Etruscorum picturae. 274.

- Vasculum fagineum Virgilianum . 285.
 Veneris Stella divinum genus indicans in Iulio Caesare, et Augusto. 148. eius ornamenta. 162.
 Venus quando piscis figuram suscepit. 64. 65.
 Vernaccia Fridericus laud. 196.
 Vestes astris distinctae . 290. litteratae vestes. *ibid.*
 Victores Ludorum Circensium donati poculis. 283. 286.
 Victorius Franciscus Commendator laud. 134. 195. 253. 258. 278.
 Vior flumen. 13.
 Virgae adhibitae in fortibus. 267.
 Virgilianae fortes . 276.
 Virgilius Astronomiae peritus. 46. 47.
 Virgo caelestis . 68.
 Vitrarii Artifices . 284. 285. 286.
 Vitrea Vascula Christianorum. 88.
 Vrbevetana Hierotheca. 241.
 Vrna sortium . 273. 274. hydria, sitella. *ibid.*
 Vrsae in Atlante Farnesiano . 53.
 Vvarum botri in Christianis Monumentis quid significant. 246.
Z Acharias Soc. Iesu laud. 215.
 Zamolxis Philosoph. auctor. 27.
 Zanettius Hieronymus Venetus laudatus. *a pag.* 173. *ad* 180.
 Zodiacus cum signis sculptus in numis Antonini Pii, et Severi. 44. 46. cur in numis Imperatorum sculptus. *ibid.* apud Antiquos. 53. 54. 55. 56. *rationalis*, et *sensibilis*. 57. in caelesti orbe sub pede Augusti. 151.

SOLI DEO HONOR ET GLORIA

CVIVS AVXILIO OPVS REGIO PERMISSV
 ET PRAESIDVM ADPROBATIONE
 FLORENTIAE IN TYPOGRAPHIO ALBIZINIANO
 EXCVSVM ABSOLVTVMQVE
 EID. DECEMBR. ANNO IVBIL. S. CIO. IO. CC. L.
 SVMTIBVS AVCTORIS

Ex Manilio Lib. V. vers. 414.

ERRATA CORRIGE

Ni tamen dum excuderentur correpta fuerint.

Vol. I. S. VIII. Praefat. scribe Syllabo, quem

*Vol. II. Pag. 5. v. 6. ob oculis lege ob oculos 46. v. 4. quop
l. quod v. 13. Berecyntha l. Berecynthia 52. v. 11. Lactan-
tius l. Lactantius 58. v. 20. quem quum l. quod quum
64. v. 6. saluti pedes l. Saluti pedes 119. v. 11. Eglog. x. l.
Eclog. x. 183. v. 14. sculptura l. sculptura 242. v. 25. Sico-
phantis l. Sycophantis.*

*Vol. III. Pag. 18. v. 8. Sicyonis l. Sicyonus 34. v. 1. parui l.
parvi 103. v. 16. tamescentibus l. tumescentibus 125. v. 3.
vixerit l. vixerint 133. v. 29. Suo praeterea l. Sua praete-
rea 142. v. 25. in quibus plurima l. in quibus frequens 224.
v. 2. Arrianorum l. Arianorum v. 27. fedebant l. fede-
bat 228. v. 26. gravatae l. gradatae.*

GEMMÆ ——— MAGNITVDO
Ex Gemma antiqua Musei Victorii

○ ARS LONGA VITA BREVIS ○

CHAR-

CHARTARVM SERIES

SIVE REGESTVM IN SINGVLIS VOLVMINIBVS.

VOLV MEN I.

Asterisci * ** *** signa. § §§ Folia 9. Tabulae CC. aeri incisae post Praefationem inferendae.

VOLV MEN II.

a. b. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V
X Y Z. Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kf Ll Mm
Nn Oo Pp Qq. a b c. Folia 86. cum dimidio.

VOLV MEN III.

a. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X
Y Z. Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm
Nn Oo Pp Qq. Folia 79.

*Omnes sunt duerniones, praeter *** c Qq*

Tabulae VI. Atlantis Farnesiani post pag. 80. in Vol. III. inferendae.

In toto Opere typographica Folia sunt CLXXIV. cum dimid. His addenda Folia, quibus Voluminum frontes ornantur, et Folia centum, in quibus *Gemmae Astriferae antiquae* scultae sunt; quae omnia conficiunt folia CCLXXXI. cum dimidio.

